NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
18 K
18 M
Bibliotheca
Coll. Rom.
Soc. Jesu
8. 5.
12-3-9-5

INSTITVTIONVM
MEDICINAE, AD

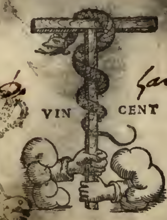
Hippocratis, Galeni, aliorumq́; veterum ſcripta rectè intelligenda mirè vtiles Libri quinque,

[redacted]
medico, & Scholæ Tubingenſis profeſſore publico, autore, damnato

E' quibus ita multa prioris editionis menda ſublata ſunt, ut nunc primum in lucem exire uideantur.

Index rerum & locorum inſignium.

Ex Legato ... Gaudentij de Rubeis

VENETIIS,
Ex Officina Eraſmiana, Vincentij Valgriſij.
M D LVI.

expurgatus ad rationem indicis expurgatorij Romæ editi anno 1607.

CLARISSIMO VIRO, NOBILITATE, prudentia, & virtute præſtanti, D. Balthaſſari à Gliltlingen magno Vuirtēbergenſis Curię magiſtro, & ſingulari ſtudiorum Mecœnati, domino ſuo perpetuò colendo, [redacted] medicus S. P. D.

CVM ijs, qui ad artem aliquā rectè per diſcendam accedunt, in primis vtile & neceſſarium ſit, vt ſummas ac capita rerum, quæ illa tractat, ordine et ratione diſtributa, ac in methodum contracta habeant: ſtatim ab eo tempore, quo aliquid mearum Commentationum in publicum edere conſtitui, in hanc maximè curam incubui, vt methodum aliquam conſcriberem, quæ præcipuos medicinæ locos contineret, & in penetralia totius artis nondum initiatos quaſi manuduceret. Quippe cum principia & primi aditus, principe etiam philoſophorum Platone atteſtante, difficillimi ſemper ſint, atque ob id diſciplinarum omnium initia obſcura & ardua eſſe diſcentibus omnibus appareant, adeò ut ſi non habeant cuius ductu difficultatem hanc euincant, deterriti non rarò ſe ad remotiſſima artium peruenire poſſe deſperent: fit vt hoc nomine ſtatim ab inſtituto reſiliant, et deſertis diſciplinis ac ſtudijs, aliud vitæ genus, quod minus illis difficultatis oſtendit, ſectentur. Quod quum in cæteris omnibus diſciplinis euenire videmus: tamē in nulla alia magis, quàm hac noſtra, utpote quæ reliquas uniuerſas, extra cōtrouerſiam, difficultate longe ſuperet, accidit. Neque enim vlla aliarum artium eſt, quæ plurium rerū, quàm medicina ipſa, cognitionem requirat. Quòd ſi per ſingulas huius partes expatiatus ordine quæ in medici notitiam uenire debent, demonſtrare inſtituerem, longiùs excurreret epiſtola, quàm inſtituti mei ratio poſtulat, præſertim cùm idipſum alibi prolixè expediuerim. Neque ſane vt in præſentia, quanta medicinæ ſit difficultas oſtendam neceſſe eſſe exiſtimo, quum id cuiuis ex locorum, quos in ijs inſtitutionibus tractamus, lectione abundè innoteſcet. Vt igitur medicina reliquas artes omnes difficultate ſuperat, ita etiam plus alijs, methodos ac inſtitutiones, quæ diſcētibus & nondum initiatis ad internam ſuam lucem uiam ſtruant, requirit. Quibus certe ſi deſtituantur, aut longiſſimum in

Diſcēdibus methodi neceſſariæ.

In methodorum cōtemptores.

† 2 *hac*

hac perdiſcenda, & frequenter ſine vllo fructu tempus terant, aut illam turpiter tandem deſerant, neceſſe eſt. Quare ualde iniqui ſunt rebus humanis, aut certè impudentes, qui has methodos atque inſtitutiones contemnunt, quòd ſcilicet non niſi capita rerum perſtringant: [redacted] difficile, inquiunt illi, vt nemo non poſsit facere, qui ſciat legere. Quaſi verò in texendis methodis non opus ſit delectu, ac liceat quæuis nullo adhibito iudicio corradere. Imò plus ferè ſtudij & operæ in ijs rectè parãdis, quàm in longioribus Commentationibus ponendum eſt: quòd in ijs ſingulorum liceat fieri mentionem, in illis non niſi paucorum, nec horum omnium, ſed eorum tantum, quæ inſtituto maximè congruunt. Præterea rerum capita methodi ſcriptor ita explicet oportet, vt lectorem hunc ad totius rei pleniorem cognitionem traducat. Niſi enim hunc uſum præſtent methodi, indignæ

Abutentes methodis.

ſunt quæ hoc nomine appellentur. Nemo tamen uelim id ſibi perſuadeat, ſe ex illis methodis ac inſtitutionibus, citra vllam ad remotiora progreſsionem, ad artium perfectam cognitionem peruenire poſſe. Quo quidem in errore multi hodie verſantur, ij maximè, qui μισόπονοι ſunt, & nullo labore ac ſudore, diſciplinarum

Methodorum ratio.

faſtigia ſe conſequi poſſe confidunt. Siquidem longè alia eſt methodorum ac compendiorum ratio, vtpote quæ in hoc tantùm concinnantur, vt vel rudes artium adhuc erudiant, atque ad altiora & remotiora euehant, non vt lector in ijs perpetuò, tanquam ad Caucaſum alligatus hæreat. Quum itaque perſpectum abunde haberem methodorum rationem rudibus, & nondum initiatis non ſolum vtilem, ſed & ſummè neceſſariam eſſe, in ijs quidem conſcribendis, tanquam argumenti genere multis non pœnitendum profectum afferente pluribus iam annis me puto non teme-

Ratio toties retextæ methodi & Iſagoges.

rè exercui. Nam ſtatim eo tempore quo iam medicina, quæ paulò antè barbarorum cœno deformata, omnem ſuam gloriam amiſerat, & prorſus conculcata iacebat, caput iterum exereret ſuũ, vt etiam nos aliquid ſtudij & opis in hac à barbarorum tyrannide uindicanda conferremus, breuem admodum & pertenuem prout tum tempora, & ingenij noſtri vires ferebant, Iſagogen conſcripſimus. Quæ etſi tum mihi & multis quoque alijs probabatur, tamen non ita multò pòſt, quòd breuior eſſet, quàm vt ſingularum rerum complecteretur capita, diſplicere cœpit. Elapſis igitur iam annis, ni fallor, quatuor, eandem ſub incudem reuocans retexui, & auctiorem reddidi. Verùm quia & hæc ipſa altera editio, creſcente tum in nobis iudicio, & rerum cognitione,

quòd

quòd multa tenuiter ſatis explicaret, non per omnia nobis ſatisfaceret, atque typographum iam omnia eius exemplaria diſtraxiſſe compertum haberemus, de tertia paulò prolixiore ac exquiſitiore cogitauimus, quam tandem, quinque nimirum iam annis exactis, abſolutam in publicum protulimus. Sed cùm iam anni ab illa editione abiiſſent nouem, & eiuſdem exempla omnia quoque diuendidiſſet typographus, ſtudioſis etiam medicinæ alteram editionem vrgentibus, quartam parare multis in locis auctam, & alia longè emendatiorem, coacti ſumus. Atque hæc planè fuit, quæ præſentem mox anteceſſit. Verùm quum & hæc ipſa ita eſſet paulo poſt tota diſtracta, vt nullum amplius eius exemplum ſupereſſet, & ob id typographi rogarent, illis permitterem vt hanc denuò excudere poſſent, non utique illorum poſtulatis repugnaui, ſed tamen iiſdem ſignificaui, me in eo eſſe, vt poſtremam illam editionem, quæ multis in locis incuria typographi eſſet deprauata, reuiſam, emendatiorem redderem, & pleraque in ea non ſatis à me explicata locupletarem, & fuſius enarrarem. Atqui quum iamiam in hunc planè laborem incumberem, neſcio qua ratione, mihi planè initio nihil tale cogitanti, acciderit, vt ſub manibus ita ſit aucta hæc editio, vt priore inſcriptione ſublata, noua illam donare, ac Inſtitutiones medicinæ appellare, coactus fuerim. Nec puto profectò temerè hunc titulum me illi editioni feciſſe, quandoquidem in ea omnium rerum, quæ in medici cognitionem venire debent, capita complexus ſim, nec tenuiter, vt anteà, illa explicauerim. Et quum hodie complures admodum prodeant, qui multis iam ſeculis eruditiſſima ueterum dogmata, non ſolùm ab Arabibus, quorum doctrina aliàs ſatis ſuſpecta eſt, adeoq; magna ex parte ab eruditis vel in dubium uocata, vel prorſus exploſa, ſed etiam à Græcis, eorum maximè principe Galeno recepta, conuellant, & noua aliaq;, à veritate tamen aliena, erronea, & noxia pro iis ambitione, aut ingenij errore ducti confingant, non rarò etiam ad eorundem rationes confutandas digreſſus ſum, idq; neceſſitate quadam compulſus. Volui enim aliqua ſaltem ex parte conſulere iis, qui ſe ex illis difficultatibus ſatis, niſi ab aliis fuerint adiuti, explicare nequeunt. His enim plerique ita implicantur, ut quid veteres, quid nouitatis illi ſtudioſi ac ambitioſuli tradant, probè conſtituere ac perſpicere haud poſſint. Ideoq; ita perturbantur, vt nunquàm ad frugem perueniant. Hæc tandem condigna eſt merces eorum, qui reiectis veterum eruditis, ac multis ſeculis comprobatis pla-

Inſcriptionis libri huius cauſa.

Nouorũ dogmatum autores.

citis, nouorum aſſertoribus aures temere præbent. Ne igitur rudes adhuc artis, noua illa dogmata imbiberent, ad ea confutanda interdum deflectere ab instituto uoluimus. Dedimus enim ſtrenuam operam, & pro virili noſtra annixi ſumus, vt ſyncerè, purè, ſineq; ſophiſtica, à qua animus noſter ſemper abhorruit, omnia quæ ad intelligendos optimos medicinæ autores, Galenum maximè, neceſſaria ſunt, traderemus. Neque enim alio conſilio has Inſtitutiones *ſcripſimus, quàm vt tyronibus noſtræ artis ad intelligenda optimorum medicorum, Galeni potiſsimùm ſcripta aditum, & expeditum iter faceremus. Quod quum maxime ſtuderemus, factum certè eſt, ut nouam etiam faciem hæc poſtrema editio induerit. Non eſt igitur, cur quiſpiam miretur, quòd in hac editione multa ſecus atque olim doceam, & quaſi*

Freques mutatio editionum excuſata.

meipſum uincam. Nam vt vita humana ſuas habet ætates, quæ inter ſe plurimùm diſtant, & actionibus, quòd in una quàm altera perfectiores appareant, differunt: ita quoque ſtudia ſuos habent progreſſus, vt non rarò à nobis ipſis diſſentire, adeoq; illa, quæ prioribus annis effudimus, uix agnoſcere, adeoq; illa emẽdare, melioraq; reddere, aut prorſus abijcere cogamur. Extant eius rei exempla infinita in ſcriptis optimorum etiam autorum, vt non ſit neceſſe, noſtrum factum pluribus excuſemus. Idem etiam in alijs noſtris ſcriptis omnibus, modò vitam nobis prorroget tantiſper Deus, *donec id præſtare liceat, faciemus. Non autem eum alio conſilio ſuſcipiemus laborem, quàm vt poſteritati relinquamus, quoad per humanam imbecillitatem licet, vigilias noſtras non ſanè ab omnibus purgatas erroribus, ſed quàm emendatiſsimas. Quod adijciendum mihi erat propter maleuolos quoſdam, qui ſpe neſcio cuius lucri nos noſtra toties recudere nugantur. Quid enim lucri hinc nobis accedat, optimè ij ſciunt, quibus cum typographis res eſt. Vt neque hic prolixiore excuſatione mihi opus eſſe exiſtimem. Mirari tamen ſubit quorundam (cæcitatem dicam an tenacitatem, neſcio) qui non intelligunt quantum ex iſta lucubrationum mutatione ad eos vtilitatis ac emolumenti ueniat, vt interdum vnus locus paulò nũc rectiùs ac copioſius quàm anteà explicatus, iacturam illam tantillæ pecuniæ, quam ex prioris editionis emptione fecerunt, farcire abundè poſsit. Sed malunt illi Euclíones perpetuò micare in tenebris, quàm in unius oboli aut teruncij in meliore libro comparando amiſsionem incidere. Non eſt igitur cur illorum obtrectationes magnopere curemus, contenti ſi aliqua cum legentium*

vtilitate

vtilitate hæc editionum crebra repetitio ſit coniuncta, & ſi ſtudium ac diligentiam noſtram in ijs pertexendis Inſtitutionibus æquo lectori probauerimus, ne ſcilicet has priuſquàm earundem aliquem fecerit guſtum, maleuolorum obtrectationibus circumuentus, abijciat: Tibi uero, ornatiſsime vir, hanc ingenij noſtri fœturam dicatam eſſe volui, vt principiò teſtimonium aliquod proferrem amoris mei erga te ſummi, & grati animi erga eximiam tuam in me uoluntatem, quæ mihi multis argumentis perſpecta eſt, aliquam ſignificationem darem. Dein, vt hac etiam mea nuncupatione poſteritati teſtatum facerem, te quoque unum ex eorum numero fuiſſe, qui in aulis principum uerſati religionem, ac pietatis, veræque doctrinæ, & aliarum optimarum artium ſtudia, ſibi curæ eſſe paſsi ſunt. Quàm rari enim nunc ſint in aulis principum, qui in hanc curam incumbant, ut literæ conſeruentur, prô dolor, res ipſa clamat, & quotidie ij quibus in aulis viuendum eſt, abunde experiuntur. Nihil enim, præſertim apud eos qui præter generis nobilitatem & magnificas diuitias nihil habent de quo glorientur, ijs qui doctrina exculti ſunt, contemptius eſt. Quare in te maxime laudandum omnibus venit, quod ad generis nobilitatem, & domeſticum ſplendorem, ſcientiam optimarum artium & literarum ſtudia, à quibus nobilitas hodie mirificè abhorret, adiunxeris. Neque enim ignoras quantum hæc adiumenti conferunt ijs, qui ad conſilia principum & rerum publicarum adhibentur; quod non ſolùm ad moderandos affectus, quorum impetu præcipites rapiuntur, qui literis tincti non ſunt, ſed etiam ad multas cauſas rectè dijudicandas, plurimùm conducant. Atque utinam multi alij nobiles viri, exemplo tuo moniti, liberos ſuos à primis ſtatim annis rectè educandos, & literis imbuendos curent: ita enim facilè conſequentur, ut ad quæuis eximia aulæ officia & munia obeunda, à principibus cooptentur. Si verò pergant nobis, vt hactenus, ſtrenuos tantùm dare potatores, quid aliud expectent, quàm vt infimo loco aulæ conſiſtant, non video. Fieri enim non poteſt, vt is ad Rempublicam gubernandam ſatis inſtructus ſit, qui literarum ſcientia deſtituitur, aut deguſtatas, crebris potationibus obruit, ac penitus extinguit. Verùm tibi non ſatis fuit literis animum excoluiſſe, niſi etiam accederet ſingulare quoddam pietatis & ſynceræ doctrinæ cœleſtis propagandæ ſtudium. Quo ſanè ita flagras, vt nihil magis in votis habeas, quàm vt ſyncerioris ac ueræ doctrinæ, ac aliarum optimarum artium doctores & profeſſores defendas,

Nuncupationis cauſæ.

† 4 *tuearis,*

tuearis, ornes. Vt meritò eximiæ illæ in te virtutes per nos poſteritati commendentur, & omnibus innoteſcant, vt ita immenſam Dei agnoſcant, & celebrent miſericordiam, qui nullo non tempore in aulis bonorum principum excitat nobiles tum genere, tum virtutibus uiros, qui Eccleſiarum, & bonarum artium conſeruandarum curam in ſe ſuſcipiunt. Ad iam commemoratas cauſas acceßit & hæc ipſa, quæ me vt nomini tuo has meas Lucubrationes inſcriberem inuitauit, quòd non ignorarem te noſtris ſtudijs & artibus non parum delectari, ergaq́; eas optimè eſſe affectum. Quod hinc maxime omnibus patere poteſt, quòd ſi per occupationes tuas ſanè multas & maximas, tibi ſit integrum, ad illas certè reſpicias, & earundem lectione te oblectes. Quæ res mihi eò maiorem admirationem parit, quòd ſciam te non admodum exculto ſcriptore vti Arnoldo de villa noua, qui quidem multis alijs lectoribus ob incultum & parum Latinum dicendi genus ita mouere ſtomachum poſſet, vt excitata nauſea illum mox abijcerent. Sed te hactenus tamen artis amor ita confirmauit, vt poſſes forti animo hæc tædia vincere. Quanquàm, vt verum fatear, ego quidem hac mea dedicatione id vnicè etiã quæſiui, vt illum autorem, huic ſeculo parum aptum, tibi è manibus excuterem, & ad meliorem cognoſcendam methodum, quam tibi hæ noſtræ Inſtitutiones liquidò præſcribunt, inuitarem. Et certa ſpe ducor maximam me conſecuturum quod maximè uolebam, cùm cognitum habeam te barbarorũ lectione parum delectari. Hactenus quòd meliorem non haberes autorem, vnde noſtræ artis præcepta haurires, eo vti voluiſti: nunc ſat ſcio tibi bilem in naſum conciet, vt facilè illum è manibus tibi excuti patiaris.

Quod iam dictis adijciam, nihil reſtat, niſi quòd oro filium Dei dominum noſtrum Ieſum Chriſtum pro nobis crucifixum, & à morte reſuſcitatum, vt te Eccleſiæ ſuæ, & optimarum artium patronum diu incolumem & ſuperſtitem conſeruet. Bene vale. Tubingæ Cal. Decemb. Anno 1553.

AVGERIVS FERRERIVS TOLOSAS MEDICVS LECTORI.

VETERES omnes & recentiores, qui optimam ſtudẽdi rationem nobis explicarunt, inter cætera præcepta hoc in primis dederũt, vt ab Inſtitutionibus ac Iſagogis auſpicaremur, quibus tãquam manuduceremur ad diſciplinas & artes, quas initio petendas nobis propoſuerimus. Habẽt enim diſciplinæ omnes ĩ fronte obſcuras quaſdã nubes, & prædenſas tenebras, quibus nondũ initiati deterreantur, & ſæpenumero deſperẽt ad internã & remotiſsimã illã lucem peruenire: & nos primò animo cõcipimus artis eius, quã probamus & ſequimur, ideam quandã re ipſa & amplitudine ac difficultate longè maiorẽ. Quo fit, vt quũ omnes ſcientias collaudent, & rerum cognitione delectentur, pauci tamen ſint qui fruantur illarũ poſſeſsione. Quippe repelluntur multorũ ingenia primis illis obſcuritatibus, & in ipſo ſtatim veſtibulo confunduntur vaſta illa idea, quam animo cõprehenderunt. Quibus malis præſentiſsimum remediũ eſt cõpendioſis inſtitutionibus, artificialibusq; methodis totius artis ſummam exprimere, ſummariaq; illa deſcriptione rudium animos informare. Sic enim fiet, vt portentoſa illa idea paulatim deficiat, & tenebræ dehiſcant, ipſaq; iã propinqua lux appareat, quę priùs remotiſsima videbatur. Quod quũ in omnibus artibus locum habeat, ſic in medicina potiſsimũ deſideratur, quòd nulla ſit ars, quæ maiorem requirat rerum cognitionem, quę circa magis difficilia verſetur, quæ rudes animos celeriùs repellat, quæ methodos, inſtitutiones, introductiones, & compendia tum diſcendi, tum memorandi cauſa magis poſtulet. Sed in cõpendiis, iſagogis, & inſtitutionibus, ſicut & in rebus aliis, delectum adhibere conuenit. Circunferuntur.n. Arabum & barbarorũ medicorũ introductiones, inſtitutiones, & ſummę, quę caliginẽ potiùs inducant, q̃ lucem afferant. Sed nec introductio Gal. falſo inſcripta ſatisfacit: ꝙ pauciſsima artis capita attingat, atq; ea ferè ſine methodo. Vnus [redacted], quod quęrimus, iis Inſtitutionib. præſtitiſſe videtur, tanta fide, facilitate, & diligẽtia, vt nihil iure deſiderari poſsit, ſiue quod viam ad Gal. puriſsimum medicinæ fontem paret, ſpectes, ſiue etiam quod eos qui in Gal. ſatis diligenter verſati ſunt, confirmet, memoriam augeat, iudiciũ roboret. Vale.

INDEX PLENISSIMVS RERVM,

vocum, & locorum inſignium in hoſce quinq; libros Inſtitutionum Medicinæ [redacted] fide ſumma concinnatus, & ordine alphabetico digeſtus.

Numerus prior librum, poſterior paginam notat.

ABDOMINIS muſculi octo 1.119
Abſceſſus 3.438
Abſceſſus duplex genus ibidē
Abſceſſuum indicia 4.471
Abſtinentia 2.345
Abſtinentiæ incautè adhibitæ incommoda ibid.
Ἄκανθαι 1.104
Acceſsionis uox, bifariàm ſumitur 4.450
Acerborum natura 1.67
Achores 3.410
Ἀχλύς 3.416
Acidorum natura 1.68
Ἀκμή 1.58
Acrium natura 1.69
Acrociſmus 2.225
Ἀκροχορδών 3.440
Ἀκρώμιον 1.106
Actio quid. Quid item opus 1.177
Actio animalis quid 1.178
Actio læſa laborantem partem prodit 1.182
Actionis uitalis differentiæ 1.181
Actionis naturalis differentiæ 1.182
Actiones corporis à medico [illegible]tur conſiderandæ 1.189
Actiones corporis tres 1.178
Actionum naturalium è numero

mero quæ practicæ di-
cantur 1.189
Actionum quæ motu vo-
luntario fiunt, duplex
differentia 1.180
Adoleſcentia 1.57
Adſtringentia exquiſité
1.68
Aër cur Medico conſide-
randus 2.200.
Aër optimus quis. Quis
item peſsimus ibid.
Aërambiens 5.532
Aër vitioſus vt emendan-
dus 2.202
Aër frigidus & humidus
vt parandus ibid.
Aër calidus & ſiccus vt pa
randus 2.203.
Aëris temperamentum ca
lidum & humidum peſ-
ſimum 1.53
Ἀπάθεια 3.377
Aeſculapius ſubtiliter me
dicinam excoluit 1.2
Aeſculapii filij 1.3
Aeſtatis temperamentum
1.55
Aetas, quid 1.56
Aetas quid indicet 5.541
Aetas virilis, & eius tépe-
ramentum 1.59
Aetatis victus 2.218
Aetates ſex 1.58
Aetatum numerus,& tem
peramenta 1.56
Affectus præter naturam
1.34
Agendúmne ſit 5.535
Et quantum 5.539
Agglutinatio, quid 1.183
Αἱμοῤῥαγία 3.399
Aliméti præparatio in ore
1.185
Alimentum exuperans nõ
eſt concoctionis cauſa
3.370.
Alopecia 3.410
Ἀλφός 3.436
Alteratio ſtabilis [illegible]367
Alui detectionis ſigna
4.471
Alui excrementa vt Medi
co conſideranda 2.317
Sudor quomodo puo-
cetur fomentis ibid.
Amara, quatenus amara,
nullum animal nutriũt
1.69
Ἀμβλυωπία 3.415
Ἀνασάρκα 3.429
Ἀνδρία 1.59
Androgeus ab Aeſculapio
ad vitam reuocatus 1.2
Ἀνεύρισμα 3.441
Anginæ quatuor differen
tiæ 3.421
Animal aut ſtirps quando
ſe habeat optimè 1.47
Animalis ſpiritus procrea
tio 1.149
Animalis ſpiritus genera-
tio 1.154
Animalis actionis differé-
tiæ 1.179
Animantium corpora nõ
ex qualitatibus dunta-
xat elementorum naſci
1.38
Anni quatuor tpa 1.53

Ανθραξ 3.434
Apollo medicinæ inuētor 1.2
Απονεύρωσις 1.112
Αποπληξία 3.412
Απυρεξία 4.451
Απόσπασμα 3.390
Αποσπάσματα quæ 3.392
Apoſtema 3.438
Apotherapia, quid 2.232
Apotherapia tria neceſſariò requirit ibid.
Apotherapiæ vſus ibid.
Apotherapiæ frictio qualis eſſe debeat 2.233
in Apotherapia cur tendendæ partes ibid.
Appetentia, quid 1.183
Appoſitio, quid 1.183
Aqua marina ſicca eſt 1.79
Aqua optima, quæ 2.221
Aqua vitioſa quæ ibid.
Aqua quibus conueniat 2.222
Arabum & ſequacium error ſuper incidendā vena 2.269
Arabum doctrina qualis ibidem
Arabum præcepta non diſcēda in medicina 5.548
Arabum horridus ſermo & prodigioſus 5.551
Arabum lepra 3.435
Αργεμα 3.416
Ariſtoteles, non rectè ſomni cauſam cor ſtatuit 2.238
Ariſtotelis error 1.170
Arteria venoſa 1.147
Arteriæ magnæ diductio 1.148.
Arteria læuis, item & aſpera 1.145
Arteriam reddentia humidiorem 4.525
Arteriæ apertę ſigna 2.280
Arteriæ renum 1.149
Arteriæ ſeminales ibid.
Arteriæ motus 4.517
Ars quid 1.13
Artes ex fine iudicandæ ſunt, non ex materijs 15
Artes factiuę triplices 16
Artiū quatuor genera 16
Articulorum vitia 3.432
Αρθρῖτις 3.432
Arhythmus 4.517
Aſclepiadis & Celſi error 4.477
Aſcites 3.429
Aſtrologiam contemnere debet Medicus, non itē Aſtronomiam & Geographiam 2.204
Aſtrologorum de iudicatorijs diebus figmenta fugienda 4.480
Αθηρα 3.438
Atomos non eſſe corporis elementa 1.37
Ατροφία 3.414
Attractio, quid 1.183
Auerrhoës in omnes ferè contumelioſus 1.49
Αὐτοψία 1.27
Auctio, quid 1.183

Auditus

Auditus inſtrumentum 1. 101. & 168
Auicennæ erratum 1. 18
Auicennę & ſuorũ ſequacium erratum 1. 85
Auicennæ error 1. 882 276. & 3. 361
Auicẽnæ immenſus error 5. 549
Auicennæ error detectus 2. 300
Auicennę errandi occaſio 2. 302
Aures vermiculátes 3. 419
Aurigo 3. 429
Auris cartilago 1. 110
Autumni temperamentũ 1. 55
Autumni victus 2. 219
Autumnus cur mortifer 1. 56

B

BAλανος 1. 142
Balnea duplicia 2. 325
Balneorum naturalium genera, & eorundem vniuerſalis facultas ibidem & 326
Balneorum artificialium quinque partes 2. 331 & 332
Balneorum artificialiũ facultates 2. 333
Balneorũ vſus quibus inutilis 2. 334
Balneorum parandorum ratio 2. 335
Bilis quos efficiat 1. 85
Bilis veſicula ſanguine alitur 1. 188
Bilis flaua 1. 80
Bilis cærulea differt ab ἰσατώδη ibid.
Bilis atra an poſsit procreari ex pituita ibid.
Bilis porracea 1. 89
Bilis flaua poteſtate calida & ſicca 1. 79
Bilis flaua an concoctione egeat 2. 306
Bilis flaua vt in veſiculam trahatur 1. 82
Bilis meatus duodeno inſertus 1. 133
Bili excipiendę & mittendæ meatus paratus, ibidem
Bilis atra acerba eſt 1. 80
Bilis flauæ ſedes 1. 82
Bilis atræ nõ naturalis ſpecies tres ibid.
Bilis atra radens 1. 90
Bilis flauæ temperamentũ 1. 79
Item atræ ibid.
Bilis flauæ uſus 1. 84
Bilis meatus ad inteſtina 5. 84
Bilis atrę naturalis, ſeu melancholici humoris ſedes 1. 82
Bilis flauæ non naturalis quinque ſpecies 1. 88
Βλέννα 1. 82
Βόθρια 3. 419

Brachium

Brachium 1.106
Brachiale 107
Βρέγμα 1.100
Βρέφος 1.57
Bubon 3.437
Bucca, quid 1.113

C

CACOETHE 3.442
Κακοηθία 2.250
Κακοχυμία. 2.249 & 250
Καχεξία 3.428
Calidum, frigidum, humidum, & ſiccũ multiplex 1.50
Calidum & frigidũ ſimul, num uno & eodem tépore, in quauis corporis parte ſentiatur 3.378
Calidũ, quid Hippocrati. Quid frigidum. Quid humidum. Quid Siccũ 1.38
Calidum per exuperantiã bifariàm dicitur 1.51
Calidum, frigidum, humidum, ſiccúmve, duobus modis dicitur 1.52
Calidi effectus. Item & frigidi 3.381
Καλλίκρεας 1.131
Calorem augentes cauſæ 4.524
Caluarię oſſa octo 1.99
Caluitium 3.410
Cancer 3.434
Canthium 1.92
Capillorum generatio vbi fit 4.503
Caput 1.112
Capitis naturalis figura 1.100
Capitis foramina 1.103
Capitis muſculi 1.113
Capitis vitiorum enarratio 3.410
Carbunculus 3.434
Καρκίνωμα 3.416
Cardani cõtradictionum libri ſtudioſis medicinę haud legendi 1.15
Καρδία 1.132
Carnis bubulę concoctio cur aliquibus ſit facilior, quàm piſcium 1.85
Καρπός 1.107
Catarrhus 3.414
Καθεστηκότες 1.58
Κατοχή 3.411
Cauda 1.112
Cauſa, quid 3.356
Cauſa morbi ibid.
Cauſa morbi gemina 3.357
Cauſæ augentes calorem 4.524
Cauſa adiutrix 3.366
Cauſæ morborũ cur perſcrutãdę Medico 3.366
Cauſa continens nulla in morbis 3.359
Cauſa continens quæ. 3.360
Cauſa, ſine qua non 3.365

Cauſæ conſeruatrices 2.197
Cauſæ immutatrices ibid.
Centaurium herba, vnde dicta 1.3
Cephalæa 3.410
Cephalalgia 3.410
Cerebellum 1.150
Cerebrum, & inſtrumenta eius functioni famulantia 1.150
Cerebri ventriculi quatuor 1.152
Cerebri ſeptum ibid.
Cerebri nates 1.153
Cerebri neruorum ſeptem paria 1.154
Cereuiſiæ ratio, Temperamentū & facultas 2.223
Ceruix 1.104
Ceruicis vertebræ 1.104
Charonium antrum 2.201
Charonij ſpecus 2.201
Charoniæ ſcrobes ibid
Χάμιτλα 3.441
Χήμωσις 3.415
Χειρουργική, tertia pars medicatricis medicinæ 1.25
Chiron centaurus 1.3
Chirurgiæ inuentio 1.3
Cholera 3.425
Chryſippus 1.5
Cibandi conſilia à duobus potiſsimùm petenda 2.208
Cibus non multus ingerendus veſperi 2.241
Cibus mediocris, qui ibid.
Cibus ingeſtus famem duntaxat animalem ſedat 1.186
Cibus ingeſtus animalem, ſed non naturalem appetentiam ſedat 1.84
Cibus quis bonus, quis item ſuccus 2.205
Cibus boni ſucci ibid.
Item & mali 2.206
Cibi delectatio 2.213
Cibi ægris an exhibendi, qui perpetuò delectent 2.213
Cibi anni temporibus congruentes 2.217
Cibi adhibendi ægroto conſilium è duobus potiſsimum petendum 4.456
Cibi & potus qui vſus 2.205
Cibis aſſumendis conſideranda ibid.
Ciborum cōſuetudo 2.219
Ciborum aſſumendorum ordo 2.214
Item & Tempus 2.215
Cilia 1.110
Claues ſeu clauiculæ 1.106
Cocta quæ dicātur Galeno, quæ item cruda 2.305
Coccyx os 1.105
Cœli conſtitutio quid indicet 5.541
Cœna an prandio liberalior eſſe debeat 2.241
Coindicatio 5.529
Κοίλωμα 3.416
Colicus dolor 3.427
Colores 1.66
Coma, quid 3.411

Com-

Communitas, quid 1.129
Et quotuplex 30
Compoſitio mala 3.384
Concauſa, quid Hippocrati 3.366
Concocta, craſsiora & pauciora euadunt 2.307
Concoctio, quid 1.184
Et quotuplex. 2.302.303.&305
Et quotuplex 1.184
Concoctio ſecunda iecoris 1.187
Concoctionis ventriculi cauſa efficiens.
Concoctio nulla à frigidis fit 2.309
Concoctio tertia in ſingulis partibus 1.188
Concoctionis tertiæ præparatio. Item &
Concoctionis ſigna 4.446
Concoctionis ſecundæ excrementa 1.188
Concoctionis primę humor 1.185
Concoctionis primæ excrementum 1.186
Concoctionis ſecundæ humor 1.187
Concoctiones à calidis externis iuuantur 2.308
Κονδυλώματα 3.428
Congelatio 3.411
Conſuetudo, quid
Conſuetudo quid indicet 5.540
Conſuetudo victus rationē oſtendit ibi.
Conſuetudo quando mutanda ibid.
Conſuetudo ſingulorū corporū naturā oſtēdit ibid.
Conſuetudo praua an mutanda 2.211
Conſuetudinis mutatio tria requirit 2.212
Conſuetudo ciborum 2.210
Cōſuetudo acquiſititia, ſiue altera natura ibidem
Continui ſolutio, cōmunis ſimilaribus & inſtrumentariis partibus 3.386
Differentiæ eiuſdē 3.391
Contraindicatio 5.530
Contraria contrariorum remedia 5.531
Contrariorū miſturæ, qualitatum ſummitates frangunt 1.36
Contrariorum modus & quantitas noſcenda 5.536
Contrarietas quid 5.531
Contrarietas quid indicet 5.530
Contrarietas cōmunis tum morbo, tum temperamento, tum aeri ambienti indicatio 5.531
Conuulſio 3.413
Conuulſio canina 3.422
Cor 1.146
Cor ſomni cauſam non eſſe 2.238
Cor non eſt primum ſenſorium ibid.
Cor, & inſtrumenta ipſius functionibus miniſtrantia 1.144
Cordis pulſus 1.181

Cordis

Cordis motus 1.181
Cordis os 1.106
Cordis auriculæ ibid.
Cordis ſinus duo ibid.
Cordis vaſa quatuor ibid.
Cordis membranæ 1.147
Corneæ & Adnatæ ſimul vitia 3.418
Corneæ vitia 3.415
Corona quid 4.504
Corpus ante exercitationes ab excrementis vacuandum 2.228
Corpus noſtrum mutantium ac deſtruẽtiũ duo genera 2.197
Corpus ſalubre trifariam, Inſalubre quadrifariam nominatur.1.10.& quid de Neutro 11
Corporis laborantis natura cognoſcenda 5.537
Corporis forma,de Galeni ſententia 3.382
Corporis actiones cur à Medico conſiderandæ 1.189
Corporis conſtitutio, ex actionibus dignoſcitur ibidem
Corporis humani partiũ differentiæ 1.94
Corporis noſtri affectus 3.398
Corporis actiones tres 1.178
Corporibus qualitates ſpecificæ à Deo inditæ 3.384.
Corruptelæ curatio 5.547
Coſtæ 1.105
Coxa 1.108
Κῶλον vnde dictum 1.132
Κράνιον 1.99
Crapula quorundã 2.255
Craſsitudo omnis excretioni non aduerſatur 2.307
Κρέα 1.109
Κρεμαστῆρες muſculi 1.120
Κρίσις vox, vnde tranſlata.
Κρόταφοι 100
Cruda,quæ 2.303.& 305
Cruditas 3.42
Cruditatis ſigna 4.446
Crura,& his connexa oſſa 1.108
Cubitus 1.107
Cucurbitula quid 2.283
Cucurbitularum ratio actioque ibid.
Cucurbitularum genera 2.284
Cucurbitularum uſus ibi. & 285
Cucurbitularum admouẽdarum ratio duplex 284.285.& 286
Cuneiforme 100
Cutis 1.112
Cutis volæ manus tactus inſtrumentum 1.63

D

DECVBITVS 3.438
Decubitus forma legitima 2.242

Decubitus ſupinus ibid.
Decubitus pronus ibid.
Dens 1.104
Dentium numerus 1.102
Dentium vitia 3.420
Deriuatio quid 2.264
Deſtillatio 3.414
Διαβήτης 3.430
Διάθεσις, vox aliter Gal. ac Ariſtoteli vſurpatur 3,368
Διάλειμμα 4.451
Διαπνοή 2.344
Διαφθορά 2.250
Διάφραγμα 1.117
Διαφόρησις 2.344
Διαφορητικά ibid.
Διάῤῥοια 3.426
Διάσπασμα 3.392
Διαστολή 4.513
Dies decretorij 4.472
Et eorum ſchema 4.475
Dierum decretoriorum ratio è lunari curſu, de Galeni ſentẽtia ſumpta, qualis 4.477
Digiti manus 107
Dignitas 5.546
Diocles 1,5
Dormiendum quantiſper ſit 2.239
Dothien 3.437
Dulcium natura 1.68
Duodenum 1.132
Dura mater 1.150
Δυσεντερία 3.426
Dyſenterię cruẽtę quatuor ſpecies ibid.
Δυσουρία 3.430

E

Ἐκθύματα 3.439
Ecrhythmus 4.518
Ἐκπιεσμός 3.414
Εγχυμα 4.515
Εκχύμωμα 2.441
Egeſtio optima quę 4.507
ex Egeſtionibus quæ ſint prædicenda 4.507
Elementum, quid 1.35
Elementum purum in animalium corporibus nullum reperiri 1.39
Elementum hominis non eſt vnum 1.37
Elementorum ſubſtantiæ, an qualitates ſolæ totis totæ miſceantur 1.41
Elementi & Principij diſcrimen 1.43
Elementa quot numero 1.37.& 38
Elementa animantium ſanguine præditorum 1.71
Elemẽta hominis propria 1.96
Elementa in animalis conſtitutione non manere pura 1.39
Elementa pura an alicubi 1.40
Elementa non ſunt qualitates 1.43
Elemẽta cum iis, quorum ſunt elementa, eiuſdem ſunt generis 1.43

Elephātia. 435

Elementa prima, perpetua 1.44
Elementorum ſubſtantiæ, non qualitates, ſeu vires in nobis aſſeruantur 1.39
Elementorum non modò qualitates, ſed etiam ſubſtantię in miſtis manent 1.45
Emboriſma 3.441
Emplaſtrum tetrapharmacum 1.139
Ἐμφύσημα 3.438
Ἐμπροσθότονος 3.413
Ἐπιδερμίς 1.112
Ἐπίκαυμα 1.416
Ἐπιγλωττίς 1.111
Ἐπιμολίς 1.109
Epilepſia 3.411
Ἐπινυκτίδες 3.438
Ἐφιάλτης 3.411
Ἔφηβοι 1.57
Ἐπιφορά 3.415
Equitationis vſus 2.228
Eraſiſtratus 1.5
Eraſiſtratus centum talētis donatus à Ptolemęo 1.8
Ἕρπης 3.433
Ἐξανθήματα 3.439
Exceſsibus iudicandis an opus aliquo mediocri 1.64
Eurythmus 4.517
Excreationes, Et earũ vſus 2.342
Excretio quæ conueniens cuique morbi ſpecies 4.460
Excretionis cuiuſque propria ſigna 4.468
Excretionum ſuppreſsio 2.260
Exercitatiõis tẽpus 2.230
Exercitatiõis mẽſura 2.231
Exercitationis inhibendæ notæ quatuor ibid.
Exercitationes ſingularũ partium 2.227
Exercitationes quę debeãt præcedere 2.228
Exercitia & opera 2.226
Exercitiorum differentia 2.227
Exercitiorũ tria præcipua commoda ibid.
Exercitiorũ genera ac differentiæ 2.224
in Exercitiis quid præcipuè aduertendũ 2.232
Experientia, quid 1.27
Experiẽtia medico neceſſaria, non tamen ſola 1.31
Εὐκρασία in latitudinem extenditur 48
Ἐρυσίπελας 3.433

F

FACIEI vitia 3.420
Facultas quid 3.370. & 371
Facultas, quid 165
Facultas cur dicta ibid.
Facultas odorandi 1.169
Faculta mouens, & Princeps 1.170.
Facultas imaginatrix ibid.
Facultas ratiocinatrix 1.171

Facultas memoratrix 1.171
Facultas vitalis cur dicta 1.172
Facultas vitalis à cęteris diuerſa ibid.
Facultas vitalis neceſsitati obnoxia ibid.
Facultas naturalis in quæ & quot genera ſecetur 1.173. 174 & 175
Facultas altrix ab auctrice diuerſa 1.174
Facultas attractrix ibid.
Facultatis eſsẽtia quę 1.165
Facultatis noxa bifariàm accidit 3.372
Facultatis principis actiones 1.180
Facultatis ſenſificæ, item & motricis actio 1.179
Facultates naturales quæ habeant inſtrumenta 1.175
Facultates corpus noſtrũ gubernantes, à medico conſeruandæ 1.167
Facultates animalis, in quo tuplici ſint differentia 1.168
Facultates tres animal gubernantes 1.166
Facultatum principum ſedes 1.171
Fames 2.345
Fames Thuringiaca memorabilis 2.201
Famem diutius tolerare, ventriculum prauis hu moribus implet 2.216
Fauus 3.410
Febris, quid 3.401
Febrium differentiæ ibid.
Febris peſtilentialis 3.404
Febris cõtinuæ tres ſpecies 3.403
Febris tertianæ, & quotidianæ complicationes quatuor 3.408
Febres continuæ idem genus cum intermittentibus obtinent 3.403
Febrium ſimplicium tria prima genera 3.400
Febrium ſynochorũ differentiæ tres 3.401
Febrium ſimplicium ſchema 3.409
Febrium continuarum & intermittentium differentia 3.403
Febribus omnibus proprij ſunt ſudores 4.462
Femur 1.108
Femoris proceſſus 1.109
Femoris muſculi decem 1.125
Fibræ iecoris 1.133
Fibræ triplices 1.175
Fibula 1.109
Ficus 3.428
Fiſtula 3.442
Fluor muliebris 3.432
Fluxionum diuerſitas 5.535
Fons acidus ad Geppingam 2.329
Fons acidus in Au 2.330
Foramen cæcum 1.156
Forma corporis, Galeno 3.382

Forma

Forma partium 3.382
Formatio quid 1.183
Frictio pręparatoria 2.228
Frictionis differētię 2.229
Frictio mediocris ut perficienda 2.233
Frons 1.100
Functionū nobilitas 5.542
Furor Eroticus. Item & Protrepticus 3.414
Furfures 3.410

G

GALENVS de tuenda valetudine accuratè legendus 2.229
Galenus non tantùm qualitatem, ſed & ſubſtantias morbos appellat 3.373
Galenus ab iniuria quorūdam vindicatus 5.531
Galenus medicinæ doctrina clarus 5
Galeni laudes 1.6
Galenus imitandus in cōpoſitione medicamētorum 1.23. Et quínam illi adiungendi 24
Galeni liber de cibis boni & mali ſucci 2.206
Galen. à Deo excitatus 1.6
Galenus à repugnātia vindicatur 1.96
Galenus ab iniuria defenſus 3.379
Galenus ſub imaginatrice facultate, cur facultatē cōmunē cōplexus 1.170
Gal. locus explicatior de calore externo 2.308
Galeni calumniatores oppugnantur 5.554
Galeni præcepta de tuēda & reſtituēda valetudine ampleċtenda 5.553
Galeni locus de purgandi ratiōe, enarratus 2.302
Galeni locus emendatus
Ganglion 3.437
Gangræna 3.436
Γαργαρεών 146
Generatio quid 1.182
Gonorrhœa 3.431
Genua 1.109
Germanorū Scholaſticorū mos in exercitiis reprehenditur 2.230
Germanorū mos deteſtandus, à venę ſectiōe 2.283
Γέροντες 1.59
Geſtationis vſus 2.228
Γλωττίς 1.111
Γνωρίσματα 4.446
Grauedo 3.414
Γραφοειδής 1.100
Græcorum lepra 3.435
Gula 1.131
Guſtus inſtrumentū 1.156
Guſtandi facultas 1.169
Gymnaſium quid 2.226

H

HAEMORRHOIdes. Et earum ortus 2.335 & 3.428
Hæmorrhoidum commoditas 2.336

Hęmorrhoidum ſuppreſſio non temerè adhiben da ibid.
Hæmorrhoidum immodicum profluuium vitandum 2.337
Hæmorrhoidum ſigna 4.471
Hemicrania 3.410 & 411
Hermolai Barbari & Volaterrani error ſiniſtrè accipientium verbum παγκράτιον 2.225
Heterorythmus 4.518
Herophilus ſubtilitatis & garrulitatis ſtudioſus 1.11
Hippocrates medicinam ī artem redegit primus apud Græcos 1.5
Hippocrates quę elementa inquirit 1.35
Hippocraris honores 1.5.8
Hiſtoria ab αὐτοψίᾳ differt 1.28
Hominis propria elementa 1.96
Humerus 1.106
Humeri rotula 1.107
Humidum radicale 1.92
Humor melancholicus quos efficiat 1.86
Humor flauæ bilis θερμότατος καὶ ξηρότατος Galeno 1.78
Humoris melancholici vſus 1.85
Humores, & excrementa 1.189
Humores naturales, qui 1.81
Humores quatuor 1.71 & eorũ in ſanguine proportio 72
Humorum quatuor procreatio & ſecretio 73
Humorum temperaméta 1.73
Humores bifariam putreſcunt 3.401
Humores ęqualiter eſſe au ctos, quid 2.247
Humores crudi non purgandi 2.302
Humores crudi, qui 2.303
Humores ſecundarij, & eorum generatio 1.91
Humorum naturalium ſecundæ qualitates 1.80
Humorum expurgatorũ obſeruatio 2.317
Humorũ quatuor naturalium vſus 1.83
Humorum quatuor nõ naturaliũ differentiæ 1.86
Humorũ quatuor motus, de Sorani ſẽtẽtia 1.86
Humoribus turgentibus ī principiis etiam purgare licet 2.311
Hydrops 3.429
Hyemis tẽperamẽtũ 1.56
Hyemis victus 2.277
Hypochondria 1.105
Hirudines, & earum vſus 2.287 & 288
Hirudines vt decidãt, qua ratione efficiẽdũ 2.888
Hirudines qué ſanguinem eliciant

eliciant 2.289
Hirudines quãdo detrahẽdæ ibid.

I

IANITOR 1.132
Icterus 2.250 & 3.428
Ἰδιοπάθεια 3.356
Iecur 1.133
Iecoris fibræ ibid.
Iecoris vitia 3.428
Iecur generationis ſanguinis officina 1.81
Iecoris ſecunda cõcoctiò 1.187
Iecoris lieniſve phlegmones 4.461
Iecori cremorem præparãt venæ meſenterij 1.187
Ieſus Syrach 1.1
Ignis Perſicus 3.434
Ilium os 1.108
Imaginatio, quid 1.180
Immutatio quid 1.182
Impetigo 3.435
Impetum faciens 1.191
Ἡμιπληγία 3.413
Incubus 3.411
Indicatio à viribus petita, omnium prima 5.538
Indicatio à poſitu 5.544
Indicatio à ſitu, & figura partium 5.544.545
Indicationes particulares quæ, & quot 5.536
Indicationes contrariæ vt tractandæ 5.546
Indigentia 2.345
Indicatio vnde dicta 5.529
Indicatio, quid 1.27 & 5.528
Inedia 2.345
Inedia ex accidẽte vacuat ibid.
Inediæ genus duplex ibid.
Inediam qui ferre poſſint. Et qui non 2.346
Infantia 1.57
Inflatio 3.438
Infundibulum 1.153
Infuſio 4.515
Ἰνίον 1.100
Inſalubre, quid. Quid item neutrũ. Et quotuplex 1.10
Inſomnia, & cur medico illa expendenda 2.144
Inſtrumentum 2.97
Inſtrumẽta naturalia et animalia quid differãt 1.190
Inſtrumenta duo ad res inueniẽdas neceſſaria 1.31
Intemperatum quid dicatur 1.48
Intemperies, quid 3.376
Intemperies duplex 3.377
Intemperies inæqualis cur nullo dolore afficiat 3.378
Intemperies inæquales dolores ſecũ inducũt 3.379
Intẽperies manifeſta 3.383
Intemperiei morboſæ differentiæ 3.377
Intemperies octo 1.49
Intentio, quid 5.530
Interfeminium 1.142
Interuallum 4.516
Inteſtina 1.132
Inteſtina cibum cõcoquũt 1.187

Inteſtini recti muſculi tres 1.120
Inteſtinorum vitia 3.425
Intertrigines 3.442
Introductorij ſeu Medici, autor quis 1.13
Inuenire idicatione 5.529
Experientia ibid.
Analogiſmo ibid.
Ira quid 2.349
Iſchias 3.432
Ισχυρία 3.430
Iudicium, quid 4.457
Iudicium futurũ quatuor modis prǫnoſcitur 4.462
Iudicium optimum certò prænoſcitur 4.463
Malum, incertum & inſtabile 4.464
Iudicium quale futurũ ſit quomodo dignoſcendũ 4.467
Iudicium variè ab autoribus vſurpatur 4.457
Iudicium iterdum dicitur magna mutatio Galeno 4.458
Iudicium abſolutum perfectúmve. Item & imperfectum, quid ibid.
Iudicij differentiæ ibid.
Iudicij boni iam inſtantis notæ & indicia 4.460
Iudicia optima quãdo fiãt 4.464
Iuſtitia, quid 47
Iuuentus 1.58
Iuuenes cur pauci ad frugem perueniant 2.220

L

Λάρυγξ 1.110
Laryngis muſculi 1.115
Laryngis operculum 1.111
Lepra Arabum 3.435
Lepra Græcorum ibid.
Lethargus 3.411
Ληνός 1.151
Liber de corde, nõ eſt Hippocratis 1.172
Lichen 3.435
Lien 1.139
Lien quo modo alitur 1.188
Lienoſi qui dicantur 3.429
Λιεντερία 3.426
Ligare, quid Hippocrati 2.229
Ligamentum, quid 1.111
Ligamenti vſus ibid.
Ligamenta 1.129
Linguæ nouem muſculi 1.114
Λιθίασις 3.430
Lumbi 1.105
Lumbricorum tria genera 3.427
Lunæ figuræ octo 4.478
Et earum ſchema 4.479
Luſcioſi 3.414
Λυκανθρωπία 3.413
Lipothymia quid, & quid differat à Syncope 2.274

MAGNITV-

M

MAGNITVDO bifariam æſtimatur 5.546
Mania 3.413
Manus oſſa 1.106
Mariſca 3.428
Materia prima 1.43
Materia prima, perpetua 1.43
Materia vnius elementi non ſufficit concretis mi ſtiſq; corporibus gignen dis 1. 45
Matula colligendæ vrinæ qualis eſſe debeat 4. 485
Matulæ ſchema 4.492
Maxillæ ſuperioris oſſa 1. 102
Meatus excipiëdæ & emit tendæ bili paratus 1.133
Meatus bilis duodeno inſertus 1.133
Medendi præcepta non di ſcéda ex Arabibus 5.548
Medicamentum purgans qua hora diei exhibendum 2. 296
Medicamenta vrinam pro uocantia 2.332
Medicamentorũ recta cõpoſitio, quæ requirat 1.24
Medicamentis purgantibus, materiã imminuentibus inter initia uti nõ licet 2. 312
Medicamentis quibuſnam referandi meatus in bilis redundantia 2. 300
Medicina quid 1.9 & 12
Medicina, ars: non ſcientia 1.12
Medicina cur cõiectrix ars dicatur 14 & 15
Medicina ex quo artiũ ge nere 1. 15
Medicina eſt ars factiua 1.17
Medicina, neque theorica, neque practica eſt 1. 17 & 18
Medicina quæ doceat 1.7
Medicina experimétatrix, incerta & inconſtãs 1.4
Medicina, Dei munus 1.2
Medicina cur reperta credatur apud Aegyptios 1. 4
Medicinę origo diuina 1.1
Medicinæ inuentor Apol lo 1.2
Moſes 1.1
Medicinę Aſclepiadę ĩcre menta 1.4
Medicinæ ſtudioſi Hippocratem & Galenum ſibi duces proponant 1.7
Medicinæ præſtantia ibid.
Medicinæ theoremata & præcepta firma 1. 14
Medicinæ præceptum tria requirit 1. 14
Medicinę ſtudioſi nẽ legãt Cardani libros contradictionum 1. 15
Medicinæ vnicus eſt finis 1.17

Medicinę partes quot 1.19
Medicinę medicatricis partes 1.20
Medicinæ vniuersę in tres ordines diſtributio 1.33
Medicinam cur nonnulli ī theoricam & practicam ſecent 1.20
Medicinam barbaram ſectantium ineptiæ 3.401 & 402
Medicus Geographię notitiā habeat oportet 2.204
Item & Aſtronomiæ ibi.
Aſtrologiæ non item ibidem
Medici commendatio 1.8
Medico conſideranda alui excrementa 2.317
Item & quæ per vomitum eiiciuntur 2.320
Medico neceſſaria eſt cognitio ſimplicium medicamentorum 1.21
Et qui ſcriptores ad id neceſſarij 22
Medico cur elementa conſideranda 1.44
Medico quid conſiderādū in vacuationibus 2.347
Medici barbari ac recentiores 5.551
Medici Rationales ſeu dogmatici 1.30
Medici Methodici, qui 1.29
Medici errant, qui vrinę inſpectionem prorſus negligunt 4.483
Medici σκατοφάγοι, καὶ ὑροπόται 4.484
Medicorū inſcitia in curādo ſudore Anglico 2.324
Medicorum iuniorum error detectus 1.171
Medicorum recentiorum error ſuper cacochymia 2.250
Medicorum recentiorum error, erroriſque occaſio 2.296. 297. 307. 309
Medicorū ſectę, quæ 1.26
Et quínam illarum principes 1.31
Medicorum recentiorum error 3.434
Medicorum noſtri temporis oſcitantia & temeritas 1.21. 24. & 25
Medicorum noſtræ ætatis error ſuper purgatione 2.190
Medicis honores olim decreti 1.8
Medicis omnibus diſcēda χειρουργικὴ 1.26
Μελαγχολία 3.413
Melancholici humoris vſus 1.85
Μῆλον 3.416
Membrana carnea 1.112
Membrana craſſa 1.150
Membrana tenuis 1.151
Membranę durę ſinus quatuor 1.150
Memoria, quid 1.27. & 181
Menſes 2.337
Menſes quando naturaliter retineātur. Et quibus præter naturam ibid.

Meſium profluuij vtilitas 2.338
Menſium ſigna 4.471
Mentagra Plinij 3.435
Meſenterium 1.133
Μεταφρενόν 1.105
Μεσήλικες 1.58. & 59
Μετέωρα 1.45
Μέτωπον 1.100
Μήτρα 1.142
Minimum, quid 1.35
Μισανθρώποις maximè cõfert Veneris vſus 2.341
Μνημονευτικοὶ vnde dicti 1.27
Mœſtitia 2.350
Morbilli 3.440
Morbus quid 3.366
Morbus 5.534
Morbi tria genera ibid.
Morbus comitialis 3.411
Morbus ſacer ibid.
Morbus attonitus 3.412
Morbus an iudicabitur, vel non, vnde cognoſcendum 4.466
Morbus regius 3.429
Morbus Gallicus à Mentagrá diuerſus 3.436
Morbus quid, Et quid cauſa 3.355
Morbus eſt contrarietas 5.532
Morbus vnuſquiſq; quot habeat tempora vniuerſalia 4.441
in Morbi declinatione nemo moritur, ibi. & 455.
Morbi principium vt dignoſcendum 4.453
Morbi cauſa proxima, Galeno antecedens dicitur 3.358
Morbi nulla cauſa cõtinẽs 2.359
Morbi ſunt è numero permanentium, & conſtantium 3.360
ad Morbum duo requiſita 3.369
Morbi augmentum vt dignoſcendum 4.45
Morbi vigor tribus de cauſis Medico cognoſcẽdus 4.455
Morbi ἐν σχέσει 3.395
Morbi recidiuam faciẽtes 3.395
Morbi tantùm acuti iudicantur 4.466
Morbi exitus ex tribus cõgnoſcitur 4.465
Morbi cur ĩ Vere occidũt 1.54
Morbi tempora ex ſputo dignoſcuntur 4.409
Morbi tẽpus, quid 4.448
Et quàm vtile illud noſſe ibid.
Morborum tẽpora quot 4.449
Morbi ſpecies vnde cognoſcatur ibid.
Morbi natura quid indicet 5.536
Morborum cauſæ cur per ſcrutãdæ Medico 3.366
Morborum partium ſimilarium genera 3.376
Morborum tempora vt dignoſcenda 4.453

Morborum

Morborum inſtrumētaria rum partium genera & differentię 3.384.& 385
Morborum differentiæ generatim 3.393
Morphæa 3.436
Mortis futuræ citra iudicium notæ 4.480
Mortis dies vt prænoſcenda 4.481
Item hora 4.482
Mortui prę mœrore vehemēti & repētino 2.350
Mortui præ gaudio ibid.
Mortui prę pudore 2.351
Mos, quid 4.465
Motus, duplex 1.177
Μύλη 3.432
Μυρμηκία 3.440
Μυοκέφαλον 3.416
Μυωπίασις 3.414
Mucus 1.82
Muſculus 1.111
Muſculus veſicæ 1.120
Muſculus vnus neruoſa ſua exilitate medię volæ, & internæ digitorū cuti ſubnatus 1.112
Muſculus in poplıte occultatus 1.127
Muſculi thoracē, & partes ei concretas mouentes, quot 1.116
Muſculı intercoſtales 1.117
Muſculi dorſum mouentes, ſedecim 1.118
Muſculi ſub ſtomacho latitantes ibid.
Muſculi ſcapulā mouentes, octo ibid.
Muſculi abdominis, octo 1.119
Muſculi penis, quatuor ibid.
Muſculi duo virilium teſtium 1.120
Muſculi muliebris vteri ibid.
Muſculi recti inteſtini tres ibid.
Muſculi manus mouentes 1.121
Muſculi cubitum flectētes vtrinque 1.122
Item & extendentes ibid.
Muſculi quatuor radium mouentes ibid.
Muſculi brachiale agētes, quatuor vtrinq; 1.123
Muſculi digitos mouētes, quot ibid.
Muſculi crus mouentes 1.125
Muſculi tibiam mouentes 1.125
Muſculi pedem mouētes, nouem 1.127
Muſculi digitos pedis mouentes, decem & octo 1.128
Muſculi capitis 1.113
Muſculi palpebræ ſuperioris duo ibid.
Muſculi oculorum ſeptē ibid.
Muſculi duodecim buccarum, labrorum, & naſi alarum ibid.
Muſculi octo mouentes maxillam

maxillâ inferiorê 1.114
Muſculi partes tres 1.112
Muſculi octo proprij oſsis hyoidis ibid.
Muſculi linguæ nouem ibid.
Muſculi laryngis 1.115
Muſculi caput mouentes 1.116
in Muſto quatuor ſubſtãtiæ 1.72

N

NARIVM vitia 3.420
Narium profluuij ſanguinis notæ 4.468
Natura quid 2.257
Natura iuuanda in vacuandis noxiis 2.346
Natura ſuperna corporis per vrinam vacuat 2.321
Naturæ conſuetis gaudêt 5.539.540
Natura calida quæ Hippocrati 2.210
Natura eadem cum facultate 3.370
Neruus primus brachium ſubiens 1.161
Nerui viſorij vitia 3.418
Nerui à dorſali medulla orti 1.161
Nerui quatuor, crus petêtes 1.163
Νεφέλιον 3.416
Nicolaus Myrepſus à Fuchſio conuerſus 1.24
Νόμη 3.441.& 442
Nuſcitioſi 3.419
Νυκταλωπία 3.414

O

OCCIPVT 100
Oculi conſtructio 1.157
Oculi humores tres 1.160
Oculi angulorum uitia 3.417
Oculi totius vitia 3.414
Odorandi facultas 1.169
Odores 1.66
Odoris auſteri natura 1.68
Oedema quid propriè 3.434
Οἰσοφάγος 1.131
Olfactus organum 1.154
Omentum 1.130
Ὀνειρωγμός 3.431
Ὀφθαλμία 3.415
Opus, quid 1.177
Ὀπισθότονος 3.413
Ὀργᾶν, quid 2.311
Os palati 1.100
Os Ethmoides 1.100
Os ilium 1.108
Os pubis ibid.
Os pectinis ibid.
Os iugale 1.101
Os præruptæ petræ 1.101
Oris vitia 3.421
Oſſa manus 1.106
Oſſa quot in humano corpore

pore 1.99
Oſſa capitis ibid.
Oſſa ſyncipitis 1.100
Oſsium temporis proceſſus 1.109
Oſsicula Seſamina 1.108
Oſsiculum incudi comparatum 1.101
Oſsiculum malleo ſimile 1.102
Otij immodici incommoda 2.234
Otij mediocris commoda 2.236

P

Παγκράτιον 2.224. Et de eo falſa opinio Hermolai & Volaterrani 2.225
Palati os 1.100
Palpebrarum uitia 3.417
Pancreas 1.131
Παράλυσις 3.415
Παράλυσις, & πάρεσις, quid 3.412
Παραπληγία 3.413
Παραφροσύνη 3.413
Pararhythmus 4.518
Παρίσθμια 1.131. & 145
Παρωνυχία 3.441
Pars inſtrumentaria, & Inſtrumentum differunt 1.97
Partis laborantis temperatura 5.542
Partis qua inciditur vena, ſitus 2.279
Partes nutritioni famulantes 1.130
Partes re vera ſimilares 1.44
Partes ſimpliciſsimæ quæ ſimilares ſenſus iudicio 1.95
Partes ſolidæ 1.97
Partiũ corporis humani differentiæ 1.94 & 98
Partium ſimilarium duæ differentiæ ibid.
Partiũ ſimilarium inepta definitio 1.96
Partium calidarum ordo 1.64
Partium inſtrumentariarum diuerſæ appellationes 1.97
Partium corporis diuerſitatas 5.535
Pathema generatim acceptum, duplex 3.356
Patella 1.109
Παθήματα τῆς ψυχῆς, 2.349
Παθογνωμικὰ 4.446
Pathos quid ſpeciatim 3.354
Quid generatim 3.356
Pathos & morbus fiẽs idẽ 3.335
Pectinis os 1.108
Pectoris os 1.108
Pediculatio 3.410
Pedis ſex oſſa 1.109
Perſpiratio iſenſilis 2.344
Πίμπελοι 1.61
Penis ſubſtantia 1.142
Penis muſculi quatuor 1.119

Πιπασμὸς 2.305
Περικάρδιον 1.146
Περικράνιον 1.151
Περιφίμωσις 3.430
Peritonæum 1.130
Περίπλωσις 1.28
Perturbationes animi 2. 349
Peſtilentialis febris 3.404
Φαγέδαινα 3.442
Philoſophi cur à principiis exorſi 1.44
Phlegmone quid generatim 3.433
Phlegmone eryſipelacea 3.434
Φίμος 1.430
Φλύκταιναι 3.415. & 439
Φρενῖτις 3.411
Φύγεθλον 3.437
Φῦμα 3.437
Φυσιολογία 1.34
Picturarum magnarum vſus quis 1.23
Pituitæ eruptiones 3.439
Pilulas à cœna non eſſe exhibendas 2.296
Pituita qualitatis omnis ſecundę expers eſt 1.80
Pituita quid efficiat 1.84
Pituitæ vſus ibid.
Pituitæ non naturalis quatuor differentiæ 1.87
Pituitæ reponendę nullus à natura in corpore deſtinatus locus 1.81
Plenitudo ſimpliciter; Et cum adiectione 2.248
Plenitudinis qualitates 2.255
Plenitudini cur competát venæ ſectio 2.253
Plenitudines vt diſtinguẽdæ 2.254
Πλῆθος 2.247
Πληθώρα 2.247
Plinius ad cognitioné ſimplicium nó contemnẽdus: cum iudicio tamen legendus 1.22
Πλησμονή 2.246
Podagra 3.432
Podalirius, & Machaon Aeſculapij filij 1.3
Pollex 1.107
Πολυαιμία 2.247
Πολυαιμία ab ἐναιμία differt 2.248
Poſtbrachiale 1.107
Πόσθη 1.142
Potus 2.221
Πύλωρος 1.132
Praxagoras 1.5
Præcordia 1.117
Præparatio quæ nam ante purgationem neceſſaria 2.297 & 300
Præparationis duo modi 2.297
Πρεσβύται 1.60
Principia, quæ 1.43
Propoſitum, quid 5.530
Πρόφασις ꝓpriè, quid 3.358
Πρόπτωσις 3.416
Pſôra 3.435
Ψύδρακες 3.439
Πτερύγιον 3.415. & 441
Pubertas & adoleſcentia temperata 1.57
Pubertas 1.57

Pueri

Pueri an Iuuenes calidiores 1.58
Pueris an mittendus ſanguis ante decimũquartum annum 2.257
Puerorum victus 2.219
Pueritia 1.56.
Pulmo 1.146
Pulmonis fibræ ibid
Pulſus quid 4.513
Pulſus duplex ibid.
Pulſus vnius inæqualitas 4.519
Pulſus cordis 1.181
Pulſuum & Reſpirationis uſus. 4.513
Pulſuum genera decem 4.514
Pulſuum nonum genus 4.518
Pulſuum cauſæ 4.523
Pupillæ vitia 3.416
Purgare quo tẽpore morbi conueniat 2.311.& 312
Purgandi modus, & quomodo purgationi impeditæ & immodicę ſit occurrendum 2.316
Purgatio, quid. Et quibus conueniat 2.286
Purgatio quotuplex 2.290
Purgatio ſanis non conuenit ibid.
Purgationis tempore, & à purgatione quid faciendum 2.314
Purgationis peractæ indicium 2.316
Purgationis qui ſcopi 2.291. & 292
Purgationi accommodatiſsimum tẽpus eſt vernum 2.293
Purgationem quæ debeat præcedere 2.298
Purgationes ſumendæ matutino tempore 2.296
Purgationes vehementes periculoſæ 2.291
Purgationes vitandæ æſtate 2.293
Purgationes non adhibendæ in principiis morborum 2.311
Purgatis quãdo cibus offerendus 2.316
Pythagoricum ſilentium 1.180
Πύωσις 3.416

Q

QVALITATES, tranſmutationis elemẽtorum cauſæ 1.42
Qualitates ſecundæ, quæ 1.66
Quies 4.516
Quies, & Otium 2.234

R

Ῥαγάδες 3.428
Ramex 3.431
Ratiocinatio quid 1.180
Raucitas 3.414

Rectitudo quid 2.262

Rectitudo ſemper obſeruanda in ſanguinis miſſione ibid.

Redundãtia humorum gemina 2.247

Redundantia duplex 2.246

Redundantiæ ſchema 2.251

Rediuiæ 3.441

Regius morbus 3.431

Regio quid indicet 5.541

Renum arteriæ 1.149

Renum & veſicę uitia 3.430

Res præter naturam 1.33

Res naturales, numero ſeptem 1.34

Res corpus noſtrũ neceſſariò alterantes 1.33

Res præter naturã 3.353

Res non naturales 2.197 & 198

Reſpiratio, actio voluntaria tantùm 1.179

Reſpirationis vſus 4.513

Reticulum 1.131

Retentio, quid 1.183

Reuellendũ quando ſit ad maximè diſtantia loca 2.268

Reuulſio quid 2.263

Rhythmus 4.517. & 525

Ῥῆξις 3.415

Rigor futuræ excretionis nota 4.468

Rotator minor 1.109

S

Σαρκῶν 1.131

Sanatio quid 5.520

Salubre, quid 1.10

Sanguis purus & ſyncerus nuſquam in uenis reperitur 1.72

Sanguis temperatus 1.73

Sanguinis appellatione, quid veniat 27.2

Sanguinis quatuor partes ibidem

Sanguis venarum non eſt ſimplex 2.247

Sanguis quare mittendus vſque ad animi defectionem, in ardentiſsimis febribus 2.272

Item in maximis phlegmonibus, & ĩ vehementiſsimis doloribus. ibid. & 273

Sanguis bonus 1.205

Item & malus 1.206

Sanguis non eſt calidus, & humidus 1.75

Sanguis venarum, nonnihil à ſanguine arteriarum differt 1.81

Sanguis ſolus cur in venis appareat ibid.

Sanguis quo tempore, qua die, quaq; hora mittendus 2.275. 276. & 277

Sanguis an mittendus pueris ante decimumquartum annum 2.257

Sanguis, colorem ſuum à

corde accipit 1.77
Sanguis, dulcis 1.80
Sanguinis officina 1.81
Sanguinis locus 1.81
Sanguinis mittendi ſcopi decem 2.255
Sãguinis quadruplex miſſio, & vacuatio 2.263
Sãguinis nõ naturalis differentia 1.87
Sanguinis quantum detrahendum 2.280
Sanguinis efſluxus quãdo ſit cohibendus, tribus ſignis cognoſcitur ibid.
Sanguinis emiſsi obſeruatio 2.281
Sanguinis vſus 1.83
Sanguinis tẽperatura quid efficiat in corpore humano 1.84
Sanguini mittendo accommodatiſsimum tempus eſt vernum 2.258
Sanguinem per rectitudinem effluere oportet 4.461
Sani ſimiles cibos requirunt: ægri contrarios 2.209
Sanorum & Aegrorũ lex præcipua 2.207
Sapores 1.67
Saporũ inſtrumentũ 1.156
Salſorum natura 1.68
Satietas duplex 2.246
Σατυρίασις 3.431
Scarificatio 2.286
Scarificationem pręcedere debet balneum 2.287
Scapula 1.106
Scientia, quid. Et quid inui cem differãt Ars & Sciẽtia 12.& 13
Scientia propriẽ ſumpta, quid 1.10
Σκιομαχία 2.226
Scirrhus 3.434
Scoptulum 1.106
Scopus, quid 5.530
Secta, quid 1.26
Sectę Empiricę autores 1.31
Senectus frigida, & ſicca 1.61
Senectus 1.59
Senectutis partes tres ſeu differentiæ 1.60
Senſus verè elementorum iudex non eſt 1.35
Senſus communis cur dictus 1.170
Senſus exteriores 1.179
Sẽſus quinq; externi 1.170
Septimanarum in iudiciis morborum ratio 4.472
Et earum ſchema 4.475
Septum tráſuerſum 1.117s
Serapion cęteris Arabibus pręferẽdus in cognitione ſimplicium 1.22
Signum quid 4.445
Silentium Pythagoricum 1.180
Signorũ dignitas, & vtilitas 4.443
Signorum tria prima genera 4.444
Similitudo, quid 5.532
Simplex, quid 1.35
Siriaſis 3.411

Singultus

Singultus 3.425
Sitis cauſæ 1.79
Soda 3.410
Soluere, quid Hippocrati 2.229
Solutiones 4.457
Somnia lapidea 2.244
Somnia in multiplici ſunt differentia ibid. & 245
Somnus, quid 2.237
Somni cauſa ibid.
Somni cauſam non recte Ariſtotel. cor eſſe ſtatuit 2.228
Somnũ conciliantia 2.237
in Somno conueniens forma decubitus 2.242
Sorani Epheſij ſentẽtia de medicina 1.5
Somnus iuuet, an lædat ægros, conſiderandum 2.243.
Somnus non ſemper concedendus ęgrotantibus ibid.
Somnus in principio phlegmonum, obeſt ibid.
Et in principiis acceſſionum ibid.
Somnus vacuans 2.342. & 343
Somnus admiſſus à fame, vacuat 2.342
Somnus mediocris quid conferat 2.238. & 239
Immodicus quantũ lædat 2.239.
Somni tempus 2.240
Sputa quando Medicis expendenda 4.508.
Σφαγή 1.106
Sphacelos 3.436
Σφηνοειδής 1.100
Spina, Et quæ huic annectuntur oſſa 1.104
Spiritus, quid 1.191. & 192
Spiritus animalis 1.193
Spiritus quot 1.192
Spiritus cohibitio, quid. Et eius vtilitas 2.234
Spiritus animalis generatio 1.196
Spiritus vitalis quibus de cauſis perit 1.195
Spiritum naturalem non eſſe ibidem
Spirituũ procreatio 1.195
Spirituum cuſtodiæ attentus ſit medicus ibid.
Σπόνδυλοι 1.104
Sputorum excernẽdorum modus 4.510
Sputi colores quid ſignificent 4.509
Σταφυλή 1.146
Στεάτωμα 3.438
Stercus 1.186
Stigmata 3.436
Στραβισμός 3.414
Strabones 3.414
Στόμαχος 1.131
Strumæ 3.437
Subiecti ratio habenda 5.532
Subſtantia per ſe tota alteratur 1.42
Subſtãtia 5.542
Sudamina 3.439
Sudor duplex 4.511
Sudor optimus 4.511

Sudor quando prouocan d⁹, Et quomodo 2.322
Sudor quibus nō ſit elicien dus ſicco calore 2.323
Sudoris ſigna 4.470
Sudores omnibus febribus ſunt proprij 4.462
ex Sudore quid prædicendum 4.510
in Sudore eliciendo habenda ratio virium 2.324
Sura 1.109
Suturæ capitis mendoſæ & ſictæ. Item & temporales 1.101
Συμπάθεια 3.356
Symptoma, quid 3.396
Symptomatum genera differentiæve 3.398
Symptomata iudicatoria 4.447
Syncipitis oſſa 1.99
Syncopę quid. Et quid diſtet à Lipothymia 2.274
Syncope ſtomachica 3.425
Συνδρομὴ Empirica, quid 1:29
Σύνοχος, & Συνεχὴς, febres vt differant 3.402
Synochorum febrium differentiæ tres 3.402
Συστηματικὴ 4.518
Συστολὴ 4.513

T

TACTILES qualitates 1.69
Tactus, quorum ſolus iudex ſit ibi.
Tactus hominis, iudex eſt temperamētorum 1.63
Tactus 1.109
Tangendi facultas 1.169
Tāgibiles differētię 1.169
Τελέφια vlcera 3.442
Temperamentum 5.532
Temperamenta ſingularū partium humani corporis 1.64
Temperamēta cur non iudicanda ex colore 1.67
Indicia, quibus totius corporis, & partiū eiuſdem temperamenta cognoſcuntur 1.65. & 66
Tēperamētū ſimplex 1.49
Item & cōpoſitum ibi.
Temperamentū in vna oppoſitione temperatū, in altera intēperatum 1.49
Tēperamētū duplex 1.46
Temperamenti proprietas 3.383
Temperamētorū differentiæ, quot, qualesq; 1.46
Temperatura æqualis ad iuſtitiam 1.47
Tēpus quid indicet 5.541
Tempora 1.100
Tempora morbi ex ſputo dignoſci 4.509
Tempora morborum 4.451. & 453
Temporū ſquamoſæ conglutinationes aut commiſſuræ 1.101
Τένων 1.112
Τηνεσμὸς 3.427
Terminthus 3.440
Teſtes muliebres 1.143
Teſtes, δίδυμοι. 1.139

Teſtium tunicæ 1.139. & 140
Teſtium arteriæ 1.140
Teſtium virilium muſculi 1. 120
Tibia 1.109
Timor, quid 2.349
Tinea 3.416
Themiſon Laodiceus Syrius, communitatum repertor 1.32
Theorema omne, generale & firmum 1. 14
Thermæ, earum genera, & vſus 2.325
Θηριώδη ulcera 3.442
Θεώρημα 1.27
Theſſalus Trallianus, vir ineptus, ἰατρονίκης ſe profitebatur 1. 32
Θλάσμα 3. 441
Θώραξ 1.105
Thoracis vitia 3.422
Thoracis vertebræ 1. 104
Thuringiaca fames memorabilis 2. 201
Thymus 3. 440
Tonſillæ 1. 145
Tormina 3. 426
Τρόμος 1.57
Tranſitus ad ſimilia, familiaris Empiricis 1.28
Tranſpiratio, quid 2.344
Tranſpiratio inſenſilis 1. 189
Tremor 3.414
Tumores & Vlcera præter naturam 3.433
Tunicę adnatę vitia 3.415
Tunicæ vueæ vitia 3.418
Tunicæ fœtum tegentes 1. 143
Tunicæ corneæ color prę ter naturam non lædit primò actionem 3. 373
Turgere, quid 2.311
Τυμπανίτης 3. 429
Tyria 3.410

V

VACVANDVM non eſt eradicatiuè vllo vnquam tempore 2. 295
Vacuandũ eſſe vſq; ad animi defectionẽ, quomodo ſit accipiendũ 2.274
Vacuatio, quid 2. 252
Eiuſdem genera ac differentiæ ibid.
Vacuatio ſymptomatica 2. 253
Vacuatio celeriter adhibẽda in vtraque plenitudine 2.255
Vacuationẽ, pro deriuatione accipi Galeno 2.266
Vacuatio per nares. Et quibus illa conferat 2. 338. & 339
Vacuatio ſimplex 2.264
Vacuationibus duabus ſimul eodẽq; tẽpore minimè vtendum 2. 294
Variolæ 3.439
Vaſa ſeminaria 1.140
Vaſa ſeminaria muliebria 1.143
Vena quæ ſecãda. Et quot hodie venæ ſecentur 2. 61
Vena interna quando tundenda

denda ibid.
Vena poplitis & malleoli ibid.
in Vena ſecanda rectitudo ſemꝑ obſeruáda 2.262
Vena quando ſecanda in balneo 2.279
Vena ſecanda decumbentibus 2.79
Vena ſecanda ſtatim & ineunte morbo 2.276
Vena caua 1.135
Vena coronalis 1.137
Veua paris aut coniugis expers ibid.
Vena axillaris, & eius diſtributio 1.138
Vena communis ibid.
Vena Mediana, item & Nigra ibid.
Vena non cędenda in diſtantiſsima parte, vbi viſcera phlegmone laborant 2.268
Vena in quibus morbis ſecanda 2.253
Venæ ſectio cur plenitudini cõpetat 2.253.& 255
Venæ ſectio non ſemper adhibenda in plenitudine ad vires 2.254
Vena ſecta, quid faciendũ 2.282
Vena ſecta quando alimẽtum offerendum 2.283
Venę meſenterij præparant iecori cremorem, 1.187
Venæ cauæ ſupra iecur cõſiſtẽtis diſtributio 1.137
Venæ ſectio quãdo partiẽda & iteranda 2.274
Venæ ſectionem quæ præparatio præcedere debeat 2.277
Venæ minores manuum & pedum 2.279
Venæ communes 2.263
Venæ & arteriæ ſimpliciſſimæ & re vera ſimilares non ſunt 1.95
Venæ coquendi ac ſanguificandi facultatem obtinent ibid.
Venæ ſectio purgationi præmittenda 2.299
Venæ intempeſtiuè ſectæ incommoda 2.275
Venæ portę extra iecur diſtributio 1.134
Venæ cauæ infra iecur cõſiſtẽtis diſtributio 1.135
Venæ meſenteriacæ 1.133
Venter 1.112
Ventriculus 1.131
Ventriculus & Iecur impẽſiùs deſiderãt adſtringẽtia, quàm cætera 5.543
Ventriculus cremoris benignitate fruitur 1.185
Ventriculus ſanguine verè nutritur 1.83
Ventriculus cremoris benignitate fruitur, atque oblectatur ibid.
Ventriculus totus ſanguine nutritur ibid.
Ventriculi vitia 3.423 & 424.
Venus. Eius moderatæ, & legit

legitime cōmoda 2.340
Veneri tempus aptiſsimū
Ver 2.341
Venus quibus cōueniat,& quibus non 2.341
Ver purgationi accommodatiſsimum 2.293
Ver accommodatiſsimum tempus mittēdo ſangui ni. Et qn̄ in eius principio:& qn̄ in vltima eius parte 2.258 & 259
Ver non calidum aut humidum, ſed temperatū eſſe 1.53
Veris victus 2.217
Veris temperamentū quādo 1.53
Verecundia,quid 2.349
Vermiculares excreſcētiæ 1.153
Verrucæ 3.440
Vertigo 3.411
Veſica alitur ſanguine bilis 1.188
Veſica 1.139
Veſicæ & renū uitia 3.430
Veſicæ muliebris muſculus 1.120
Veſicula à ſanguine alitur 1.82
Veternus 3.411
Victus puerorum 2.219
Victus puberum & adoleſcentium 219
Item & Iuuenum ibid.
Item & Senum 220
Victus tenuis non perpetuò periculoſus 2.206
Victus ratio in acceſsionibus morborum 2.216
Victus Hyemis 2.217
Veris 218
Aeſtatis ibid.
Autumni 219
Vigilia. Et quàm lædat immodica, iuuet mediocris 2.245
Vinum pueris inimicum 2.219
Vinum iuuenibus non cōuenire 220
Vinum quibus conueniat, quibus non 2.222
Vinorum ratio 2.222
Vinorum in alendo differentiæ ibid.
Vires indicant num agendum ſit 5.538
Virium maxima dignitas ibidem
Virtutem roborātia 4.525
Vita, quid 1.168
Vitiligo 3.436
Vlnæ proceſſus duo 1.107
Vlna 1.107
Vngues 1.110
Vomendi modus 2.318
Vomendi facilitas & difficultas 2.319
Vomendi tempus aptiſsimum 2.320
Vomitus quid 2.318
Vomitus quid conferat,& quibus ibid.& 320
Vomitus creber ac quotidianus cauendus 2.319
Vomitus indicia 4.469
Vrina quid 4.482
Vrina quorúmnam fit nota

ta ibid.
Vrina quando colligenda 4.484
Quando ad Medicũ deferenda 4.485
Vrina non vehemẽter mouenda 4.485
Vrina quo in loco inſpicienda ibid.
Vrina cuſtodienda, ne ab ambiente aere immutetur ibid.
Vrina optima & ſaluberrima quæ 4.486
Vrinę triplex conſiſtentia 4.489
Vrinæ differentiæ 4.490
Locorum item contentorum in vrina differentię 4.491
Vrinę varij colores 4.486 & 487
Vrinæ colorem mutantia 4.488
Vrinæ difficultas 3.430
Vrinæ ſuppreſsio ibid.
Vrinæ excretio 2.321
Vrinæ prouocatione quã do utendum: quãdo itẽ cauendum 2.321
Vrinam prouocantia quo diei tẽpore dãda 2.322
Vrinam prouocãtia medicamenta ibid.
ex Vrinæ coloribus quid prædicendum 4.493
Quid item ex conſiſtentia 4.495
Quid ex quãtitate 4.496
Vrinæ multæ in ſanis, cauſæ ibid.
Vrinæ paucæ, cauſæ 4.497
Ex contẽtorum colore quid prædicendũ 4.499
Quid ex quantitate 4.500
Quid ex locis 4.501
Quid ex innatantibus in vrina ramentis, capillis, & alijs corpuſculis in illa ſparſis 4.502
Quid ex Vrinæ corona prædicendum 4.504
Quid ex vrinæ bullis 4.505
Ex vrina cõtentis priuata quid prædicendum 4.506
Vſtio ſolis 3.411
Vterus 1.142
Vteri fundi ſinus 1.143
Vteri os, itẽ & ceruix ibi.
Vteri præfocatio 3.432
Vteri præcluſio ibid.

Y

Υπόνεμα 3.442

Finis Indicis.

INSTITVTIONVM MEDICINÆ LIBER PRIMVS,

[redacted]

AVTORE. dannato.

De medicina generatim. SECTIO I.

De Medicinæ origine, incremento, & perfectione. CAP. I.

QVOTQVOT vnquam à condito mundo vixerunt homines, vno omnes ore ac conſenſu medicinę initia Diis immortalibus aſſcripſerunt. Nam vt à Moſe, omnium eorũ qui extant Hebræo ſcriptore antiquiſsimo, artiumq́; omnium principe, exordiamur, hic certe Geneſeos capite primo, Deum optimum maximũ, herbas, ſtirpes, & arbores fructiferas, itémq; animantia, & alias res vniuerſas, quibus in hodiernum vſque diem ad tuendam ſanitatem, & propulſandos morbos vtimur, è nihilo condidiſſe diſertè ſcribit. Moſis veriſsimi vatis ſententiam Ieſus Syrach, inter Hebręos vir ſingulari pietate, prudentia, varia rerum cognitione, diuinoq́; præditus ſpiritu, cap. XXXVIII. ſui libri confirmat, iis ſanè verbis: Τίμα ἰατρὸν πρὸς τὰς χρείας τίμαις αὐτοῦ, καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισεν κύριος. παρὰ γὰρ ὑψίστου ἐστὶν ἴασις, καὶ παρὰ βασιλέως λήψεται δόμα. κύριος ἔκτισεν ἐκ γῆς φάρμακα, καὶ ἀνὴρ φρόνιμος οὐ προσοχθιεῖ αὐτοῖς. ἰατρῷ δὸς τόπον, καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισε κύριος. Maluimus autem ſeptuaginta citare interpretationem, vtpote nobis notiorem, cuius is planè ſenſus eſt, Affice medicum ſuis honoribus ac præmiis, vt ne-

Medicinæ origo diuina.

Moſes.

Ieſus Syrach.

» ceſsitate vrgente vti illo poſsis: nam eum creauit do-
» minus. Eſt enim à ſupremo medicina, & à rege ſti-
» pendium accipiet. Dominus ex terra condidit medi-
» camenta, & prudens homo non contemnit ea. Cede
» locum medico, dominus enim illum creauit. Hæc ille.

Medicina Dei munus.

Statu[redacted]mu-nus eſſe, in eoque creatam & in terras miſſam, vt virium noſtrarum imbecillitatem aliquantiſper huius ope ſuſtêtemus. Ea igitur, quum res poſcit, ita vtamur, vt agnoſcamus non humano conſilio, ſed diuino beneficio vitæ prorogandæ propoſita eſſe remedia. Non ſolùm verò ſacræ literæ palàm docent Deum & remedia nobis propoſuiſſe, & medicos condidiſſe, ſed etiam prophanæ hunc honorem arti noſtræ tribuunt. Siquidem Græci, apud quos primum exculta eſt medicina, Apollinem Deum inuentorem eius fuiſſe tradũt. Primus enim Apollo herbarum ac medicinæ vſum, antea prorſus neglectum, inuexit. Græcorum de medicinæ origine ſententiam ſecuti ſunt etiam Latini ſcriptores, qui itidem Apollinem eius fuiſſe inuentorem memoriæ prodiderunt. Nam inter Latinos poetas non contemnendæ authoritatis Ouidius Apollinem ita loquentem, & inuentionem medicinæ ſibi arrogantem, fingit, inquiens:

Apollo medicinæ inuentor.

Lib. 1. metamorph.

Inuentum medicina meum eſt, opifexq; per orbem
Dicor, & herbarum ſubiecta potentia nobis.

Poſt Apollinem medicinam adhuc rudem & inertem, ab Apolline patre inſtitutus, paulo ſubtilius Aeſculapius excoluit. Qui quum & ipſe multa ſubinde inuenerit, factum eſt vt à nonnullis inter primos etiam medicinæ inuẽtores numeratus ſit. Relatus verò & ipſe, propter inſignem hoc tempore medicinæ peritiam, in Deorum numerum. In ea enim ſic excelluiſſe fertur, vt mortuum Hippolytum, & Androgeum, Minois filium, ab Athenienſibus, quod palæſtra cæteros ſuperaret, per inuidiam interfectum, ad vitam reuocauerit. Quod Propertius iis carminibus ſignificare voluit, inquiens:

Aeſculapius.

Et Deus extinctum Creſsis Epidaurius herbis
Reſtituit patrijs Androgeona focis.

Necnon Q. Serenus Samonicus, qui de Aeſculapio inter cætera ſic ſcribit:

Tuq; potens artis, reduces qui tradere vitas
Noſti, atque in cœlum manes reuocare ſepultos,
Qui colis Aegæas, qui Pergama, quíque Epidaurum.

Iiſdem quidem temporibus ob quarundā herbarū peritiam claruit Chiron Cētaurus Theſſalus. In Pelio enim Theſſaliæ ciuitate habitauit, Saturni & Phylliræ filius, Achillis præceptor ac pædagogus. Hūc autē multarum ſtirpium habuiſſe notitiam, Centauriū herba abunde teſtatur, vt quæ ab ipſo in hodiernū vſq; diem nomē retinet. Proinde quum conſtet illum aliquot herbarum ac medicamētorū habuiſſe peritiam, factum eſt vt à Plinio, aliiſque multis, medicinam inueniſſe creditus ſit. Sunt vero qui non ſolùm Aeſculapio coætaneū, ſed & eius fuiſſe prçceptorem tradant. Porrò Aeſculapio duo fuiſſe filij perhibentur, ambo medici, Podalirius & Machaon, qui bello Troiano ducem Agamēnonem ſecuti, nō mediocrem opē cōmilitonibus ſuis attulerunt, & ob id Homerico carmine laudati ſunt. Ita enim de iis ſcriptum reliquit Homerus:

Chiron Cētaurus

Centaurium herba vnde dicta.

Lib. 7. cap. 56.

Podalirius & Machaon

Iliad. B.

Τῶν αὖθ' ἡγείσθην Ἀσκληπιοῦ δύο παῖδε
Ἰητῆρ' ἀγαθὼ, Ποδαλήριος ἠδὲ Μαχάων.

Quos verſus Eobanus Heſſus, clariſsimus & optimus Germaniæ noſtræ vates, ita reddidit:

Quos duo ducebant fratres, phœbiq; nepotes,
Matre Coronide, præſtantes arte medendi,
Belligeriq; ambo, Podalirius atque Machaon.

Hos tamē Homerus, antiquiſsimus poeta, nō in peſtilētia, neq; in aliis morborū generibus aliquid attuliſſe auxilij, ſed vulneribus tātūmodo ferro & medicamētis mederi ſolitos aſſerit. Ex quo apparet, has ſolas medicinæ partes ab iis eſſe tētatas, eaſque eſſe vetuſtiſsimas. Illorū itaq; tēporū obſeruatio, Chirurgiæ magis initiū dediſſe videtur, vt quæ ſenſui ſit ꝓpinquior, & proinde cognitu facilior, ac inuētu prior. Queadmodū igitur Empiria pleriſq; aliis initium fecit, ita medicinā ab ea cœpiſſe par eſt, illáq; variè primū extitiſſe, dum alia è ſimilitudine animaliū ſumpta, alia caſu ac fortuitu deprehēſa, deinde frequētata, & aucta ſubinde, initiū huic parti artis fecerunt. Sic & ab oraculis multifariā petita medicamēta, idq; ad tēpora vſq; Pli. vt metipſe teſtatur: ab aliis poſtea vſurpata

Chirurgiæ inuentio.

ſunt: quibus poſtremo ſeruatis, ac in monuméta redactis in immenſum creuit Empiria. Atque hinc eſt quod medicinam Ariſtoteles in libro naturalium quæſtionum, cuius index eſt de animalium proprietate, in ipſo ſtatim principio ait ſparſim eſſe inuentam à diuinandi peritis in hominum conuentibus, & caſu, vel ſomnio, vel vaticinio, vel dæmonum inuocatione, vel huiuſmodi alio modo: quæ omnino de experimentatrice eius parte dicta fuiſſe oportet: vnde non iniuria habita eſt primum hæc ars inconſtans, vt quæ ſæpius mutata ſit, quod experimenta nulladũ ratione ſtabilita, parum fida plerunque eſſent, & idcirco ab vno ad alium ſeſe modum transferendi, ſectatoribus ſuis occaſionem ſubinde præberent.

Experimentatrix medicina incerta et incõſtans

Hæc fuit antiqua medicina, quæ licet diues experimentis eſſet, nondum tamen omnibus morbis ſuccurrere poterat, quod inquiſitionis nouorum præſidiorum ratio nulladum haberetur, & cauſæ rerum, initium illi præbentes, adhuc neſcirentur. Cæterum ſunt qui apud Aegyptios medicinam inuentam eſſe velint, imò ipſi à ſe primum profectam eſſe affirmant. Quod non alia de cauſa fit, quàm quod præter herbas, alia quoque medicamenta illic in vſu fuerint. Id quod iis uerſib. teſtatus eſt Homerus:

Cur apud Aegyptios reperta eſſe medicina credatur.

Odyſſ. Δ.

Αἰγυπτίη τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Quos quidam ita conuertit:

Fertilis Aegyptus rerum medicamina miſta,
Optima multa, ſimul deterrima plurima profert.

Hactenus itaque quæ medicinæ fuerit origo, ac quis vetuſtatis eiuſdẽ ſplendor demonſtrauimus. Nunc quæ illius fuerint incrementa docebimus. Satis conſtat incrementa medicinæ Aſclepiadas hanc ipſam non parum auxiſſe, ac poſteris, velut hæreditariò acceptam, tradidiſſe. Horum autem ſtudio ea pars medicinæ inuenta eſt & acceſsit, quæ morbos intus latentes curat, quæque inquiſitionem maiorem difficilioremq́; , neque ſtatim ita obuiam, habet. Hanc quidem medicinæ partem aliquouſque in denſiſsima nocte latentem, Hippocrates genitus in Co inſula, in primis clara & valida, Heraclidæ Phaneretesque filius, omnium quotquot ante ſe fuerunt

Incrementa medicinæ Aſclepiade.

Hippocrates.

runt, medicorum facile princeps, primus apud Græcos in artem redegit, ac ferè conſummatam in lucem reuocauit. Quo nomine diuinos meruit honores. Nam conſtat eum ab Athenienſibus Eleuſinijs ſacris ſecundum ab Hercule monſtrorum domitore initiatum fuiſſe. Maximam autem Hipprocratis apud Græcos admirationem & exiſtimationem fuiſſe, illud Nicomedis ſatis teſtatur, qui de eo ita cecinit:

Ἱπποκράτης φάος ἦν μερόπων, καὶ σώτό λαῶν
Ἔθνεα, καὶ νεκύων ἦν σπάνις εἰν ἀΐδῃ.

Hoc diſtichon Vincentius Obſopæus, cuius veteris amicitiæ ego lubens memini olim ita conuertit:

Lux hominum Hippotrates, dum gentibus ille medetur,
Copia per ſtygias raro petiuit aquas.

Cæterum quæ hactenus copioſe à nobis dicta ſunt, Soranus Epheſius in præfatione ſuæ Iſagoges breuiter ac dilucidè iis verbis expreſsit: Medicinam, inquit, Apollo quidem inuenit, Aeſculapius amplificauit, Hippocrates perfecit. Hippocratem ſecutus eſt Diocles Cariſtius, Praxagoras, Chryſippus, & huius diſcipulus Eraſiſtratus, Ariſtotelis filia genitus, & alij, quorum infra in capite de medicorum ſectis mentionem faciemus. Poſt hos omnes ab Hippocrate quidem elapſis annis, ni fallor, ſexcentis, tandem Galenus, vir nedum in medicina, verumetiam in omnibus aliis diſciplinis excellentiſsimus, optimusque Hippocratis interpres, ſecutus eſt. Nam vt eius monumenta, quæ multa & varia poſteritati reliquit, palàm teſtantur, nullum penitus doctrinæ genus fuit, quod ille non exquiſitè tenuerit. Præter cæteras tamen artes, quas omnes cognouit, medicinam vnice excoluit, eamque nondum plene à Coo illo Hippocrate elaboratam, perfectiſsime abſoluit. Nam vt Apelles, inſignis pictor, Veneris corpus, & ſumma thoracis politiſsima arte perfecit, reliquam verò corporis partem inchoatam reliquit: ita Hippocrates in medicinæ principiis ac elementis, ceu capite, diligenter elaborauit, reliquũ autem eius, tanquã corpus imperfectum ac rude, poſteris expoliendum & perficiendum reliquit. Conſtat autem vnum Galenum tot editis, omnium iudicio, doctiſsimis in arte medica libris, id-

Diocles. *Praxagoras.* *Chryſippus.* *Eraſiſtratus.* *Galenus.* *Simile.*

ipſum præſtitiſſe, qui medicinam ita illuſtrauit ac perpoliuit, vt nullam eius partem præterierit, quam non excoluerit, atque abſolutam etiam nobis reliquerit. Quare illá abſolutæ medicinæ ſpeciem, quam vix inueniri poſſe Hippocrates affirmauit, & in nullo ſe vnquam vidiſſe teſtatus eſt, medicorum omniū vnus expreſsit Galenus. Vt dubium non ſit quin à Deo excitatus, diſsipatam iis temporibus medicinam reparare debuerit. Siquidē Plinio atteſtante, exorti erant impoſtores plurimi, qui artē deprauabant, nō modo in faciēda medicina, quod omnibus ætatibus accidit, ſed multò magis in docendo nouas præſtigias oſtentabant. Quas enim ineptias non protulerunt Eraſiſtratus, Aſclepiades, Themiſon, Theſſalus ille ineptiſsimus ac impudentiſsimus homo, & id genus alij Sophiſtæ? Quibus niſi ſe ſtrenue, totiſque viribus oppoſuiſſet Galenus, multis & iis quidem prodigioſis erroribus & mendaciis inſignibus contaminatā, & omnino deprauatam hodie haberemus medicinā. Deus itaq; quum hanc artem retinere, & ad poſteros conſeruare vellet, daturus orbi terrarum excellentem artificem, Galeni ad hæc ſtudia excitauit ingenium, vt eſſet qui præſtigiatorum illorum, qui artis præcepta ſophiſticis nugis ac diſputationibus labefactare contendebāt, nugas refutaret, & funditus extirparet. Hic igitur primus, ea quæ apud Hippocratē erāt obſcura, dilucide explicare, quę parum diſcreta ac limitata diſtinguere, quę verò deſecerunt, ſupplere ſtuduit. Proinde vni Galeno acceptū referre oportet, quod hodie poſt tot peruerſorū ac plane monſtroſorū dogmatū autores, legitima ac vera artis præcepta, ex quorum præſcripto medicinam facere liceat, habeamus. Quum itaq; tantū in illuſtranda medicina elaborauerit, factum eſt, vt quum adhuc in terris ageret, primas in hac arte obtinere creditus ſit. Poſtquàm vero è vita hac mortali exceſsit, nullus vnquam liuor, nulla calumnia, nulla deniq; obliuio nomē eius obſcurare potuit, adeò vt in hodiernū diē apud omnes gētes ſplendor & gloria illius vigeat: nec vlla eius laudibus æternitas finē eſt allatura: viuit enim omniū in animis, ſempiternamq; ſibi tot extra omnē aleam poſitis ſcriptis, ac poſt ſe relictis monumētis, memoriā parauit. Quæ cùm ita ſint, in hāc curam

Galeni laudes.

Galenus à Deo excitatus.

& cogitationẽ medicinæ initiatos incumbere oportet, ut in uniuerſo ſtudiorũ ſuorũ curſu hos duos, Hippocratem inquã & Galenũ, longè ualere iuſsis Arabibus, & id genus aliis ineptis ſcriptoribus, qui medicinã multis modis fędarũt, ac infinitis propemodũ erroribus, ut alibi mõſtrauimus, referſerunt, duces & principes, quos ſequãtur, ſibi proponant, & certo iudicio quibus ſe formãdos dent, deligãt, ac in aſsidua eorundẽ lectione, optimę frugis pleniſsima, omnes ingenij uires ac neruos intẽdãt, ſeq; plurimũ in re medica profeciſſe ſibi planè perſuadeant, ſi Hippocrates et Galenus illis ualde placeant.

Studioſi medicinæ Hippocratem et Galenum ſibi duces pponant.

De Medicinæ præſtantia. CAP. II.

NON temere Hippocratem dixiſſe medicinam omnium artium præclariſsimam eſſe, tum planè cognoſcemus, ubi quàm plurimarũ rerum naturas hæc ipſa intueatur, & exquiſitè rimetur doceatq;, animo noſtro expenderimus. Principiò nanque, admirabilem hominis fabricam naturamque explicat, oſſa nimirum omnia, cartilagines, muſculos, ligamenta, partes item nutritioni famulantes, & propagandæ ſpeciei inſeruientes, cordis prætereà ſtructuram, & ipſius functioni miniſtrantia organa, cerebrum denique & huius actioni deſtinatas partes, in ſumma corporis minutiſsima quæque, horumque omniũ uſus proſequitur. Nec iſta tradidiſſe contenta eſt, ſed & quomodo hæc omnia ex elemẽtis nata ſint, qualemq; ex horũ cõmiſtione conſecuta ſint temperaturã, oſtendit. Poſteà cauſas, quæ fabricam hanc & naturam conſeruant, quæque eandem deſtruunt ac demoliuntur, ob oculos ponit. Tandem præſidia, quibus ea, quæ elemẽtorum concordiam turbant, & omnis generis morbos accerſunt, propellũtur, edocet. Quapropter ſingularũ ſtirpium, animalium, & quæ patefactis terræ faucibus eruuntur metallorũ, lapidum, gemmarũ, eorum etiã quæ ex mari & aquis extrahũtur, uires exponit. Et quis omnia, quæ medico ſunt cognoſcenda breui ſaltẽ in capite percenſeret? Quũ itaq; tot et tantarũ rerũ peritia ornatũ eſſe oporteat medicũ, quid mirum omnis eruditionis oceanum, rerumq; humana-

Medicina quæ doceat.

Iliad. A. rũ peritiſsimũ uatẽ Homerum, in hęc prorupiſſe uerba,

Ἰητρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων.

Quod carmen Eobanus Heſſus optimus Germaniæ uates, ita conuertit,

Vir medicus, ſiquidem multis uirtutibus unus
Præualet, ante alios multos.

Et rurſus alio in loco,

Odyſſ. Δ. Ἰητρὸς δὲ ἕκαστος ἐπιστάμενος περὶ πάντων
Ἀνθρώπων.

Honores Medicis olim decreti. Atque hinc eſt, quòd ueteres Medicis, propter artis quã profitebantur præſtantiã, ampliſsimos decreuerint honores. Quippe Hippocrati Abderas ſanãdi Democriti cauſa proficiſcenti: uniuerſa ciuitas, non uiri tantùm, ſed & mulieres, inſuperque ſenes & pueri, obuiam ante portas proceſſerunt, illumque ſummis & honoratiſsimis titulis proſequentes, ſeruatorem patriæ, patremq; appellauerunt. Huic quoque à ſenatu & populo Athenienſium is honor eſt habitus, eaque relata eſt gratia, vt propter ſeruatam à truculentiſsima peſte Gręciam ei lu di decreti ſint, magnisque myſterijs ab ijs initiatus, aureaque corona mille aureorum, regio planè inſigni, donatus ſit. Eraſiſtrato Ariſtotelis filia genito, ob Antiochum regem ſanatum, à rege Ptolemæo filio eius centum aurea talenta, hoc eſt, noſtræ pecuniæ nummûm aureorum ſexaginta millia numerata ſunt. Q. Stertinius, ſummus in re medica olim Romæ habitus, duodena millia, & quingentos aureos nummos à Cæſaribus accepit, quum priuato quæſtu dena quina millia in ſingulos annos, numeratis domibus, cogere ſolebat. Romani præterea Cæſares medicis in ſingulos annos ampliſsimum ſtipendium, ducenta & quinquaginta ſeſtertia, ut Plinius autor eſt, pendebant: quum tamen reliquarum diſciplinarum profeſſoribus centena tantum in annum numerabant. Sed deſino plura medicorũ prę mia referre, quòd ſciam diſcendarum artium finem non eſſe quæſtum, aut mercedem, ſed ueritatis potius fruendæ ac inquirendæ ſtudium, & ut quàm plurimis proſimus. Tantos uerò honores, ac tot præmia nullo alio nomine in medicos contulerunt ueteres, quàm quòd immẽſam eſſe illorũ doctrinã ꝓſpectũ habuerũt, & ad mul

torum uitam & ualetudinem tuendam ſummè neceſſariam. Vt cæcos planè & iniquos fuiſſe iudices palàm ſit, qui inter profeſſores Medicis poſtremum locum aſſignarunt. Sed hæc eſt perpetuò bonorum fortuna, ut ipſis peſsimi quique præferantur.

Medicina quid ſit. CAP. III.

MEDICINA à varijs uariè eſt definita. Ab Hippocrate quidem in libello de flatibus ſic finitur, Medicina, inquit, eſt adiectio & ſubtractio. Adiectio quidē deficientium, ſubtractio uerò eorum, quæ in corporibus hominum redundant. Hanc definitionem Galenus lib. 11. Therap. methodi, cap. 12. & aliis pleriſque locis citat, & comprobat, nec certè temerè: nulla enim eſt medicinæ pars, quam iſta finitione non ſit complexus Hippocrates. Quum enim primæ ac maximæ eius partes ſint duæ, quarum altera ſanitatem tuetur, altera morbos profligat: præſentem certè ſanitatē non niſi adiectione optimorū ciborum & potuū, & ſuperuacuorum excrementorúmve ſubtractione ſeruabimus: amiſſam uerò iiſdem quoque, nempe ſubtractione ciborum, ubi ex redundantia morbus natus eſt: adiectione uerò eorundem ubi ex defectu morbum cōtraximus, recuperabimus. Subtractione itidem eorum medicamētorum, quæ redundantiā uacuant, & adiectione eorum, quæ corpori robur adiiciunt. Quid multa? adiectio et detractio omnes res quę homini tā ad tuendàm ſanitatem, quàm ad præcauendum futurū morbū, & præſentē profligandū adminiſtrantur, cōtinent, ac cōplectūtur. Idem in libello de arte, medicinā ait eſſe artē, quæ à morbis ægrotātes prorſus uindicat, & morborū uehementiā obtundit, atq; ijs, qui à morbis uicti ſunt, manū non admouet. in quibus enim deſperata omnino ſalus eſt, Galeno lib. xj. Therap. Methodi ca. ix. teſte, imprudentis conſilij fuerit, apud vulgū infamare præſidia, quæ multis fuēre ſaluti: Hic in commentarijs ſuis ſuper Hippoc. aphoriſmos rectiſsimè, & de ſententia Senis cōſuluit Galenus deploratos non oportere attingere, ſed magis recedere, euentu morbi prænuntiato. Herophilus in hunc modū medicinā definire uoluit: Medicina, inquit,

Hippocratis definitio.

2. Apho. 22.

Herophili definitio.

prædicunt, & præteritũ in memoriã reuocant. Ad eundem modũ neutra ſunt, quæ neutrum affectũ oſtẽdunt, prænuntiant, & memoriæ tradunt,& quæ nihil omninò de affectibus indicãt:aut non magis ſalubrem, quàm inſalubrem, aut partim ſalubrem, partim inſalubrem: aut aliquãdo ſalubrẽ,aliquãdo verò inſalubrẽ. De quibus copioſius libro quarto capi.ij. dicemus. Medicina itaque ſcientia eſt, non propriè preſſéque, ſed communiter ac latè ſumpto vocabulo,ſalubriũ,inſalubrium, & neutrorum. Porrò quũ propriè loquẽdo,vt ſequẽti cap. fuſiùs docebimus, medicina ſcientia non ſit,alij hãc ſic definire maluerunt: Medicina eſt ars ad humani corporis ſanitatem tuendam, profligandóſque morbos comparata. vel ita,Medicina eſt ars, vſu,atque ratione cõſtituta,corporis humani bonam valetudinem cuſtodiendi, perditámq; recuperandi. Quæ itidem bonæ ſunt definitiones, quòd totius medicinæ capita contineant. Sed de medicinæ definitione ſatis.

Medicina definitio alia.

Quòd medicina ſit ars, non ſcientia. CAP. IIII.

Vum in definitione medicinæ, quam præcedenti capite adduximus, diſertè dictum ſit medicinam artem eſſe, & nequaquam ſcientiam, neceſſariũ erit, vt hoc in capite eius rei cauſam paulò copioſiùs explicemus. Quod vt ordine præſtemus, primò quid ſit ars & ſcientia perſpicuè exponemus. Scientia propriè eſt, quæ ex certis, indubitatis, firmiſque principiis comparatur. Vel, eſt notitia vera, cui propter demonſtrationem firmiter aſſentimur. vel, vt ſuprà eſt definita, certa, firma, & à ratione non declinans notitia. Ars autem eſt ex multis notionibus, ſeu animi perceptionibus, vſu & exercitatione conquiſitis, atque in vnum vitæ vtilem finem ſpectantibus, coaceruatio. Alij ita finiunt: Ars eſt præceptio animi, quæ dat certam viam rationémque faciendi aliquid, quod vtilitatem, aut honeſtatem contineat. Proinde quum medicina quæcunque ratione perluſtrat, ad hominum vtilitatem referat, & accommodet, nec ſit eorum, quæ neceſſario fiunt, ſed finem

Scientia. *Ars.* *Medicina cur ars.*

ſuum

ſuum contingenter nanciſcitur, artis nomine hanc contineri par eſt. Neque enim medicina eſt niſi habitus qui cum ratione vera in faciẽdo poſitus eſt, quod planè arti conuenit, vt teſtis eſt Ariſt. qui lib. vj. Ethic. cap. iij. & iiij. arti, aduerſus ſcientiam, ſingula hæc diſertè adſcribit, quum inquit: πάντες γὰρ ὑπολαμβάνομεν ὃ ἐπιστάμεθα, μὴ ἐνδέχεσθαι ἄλλως ἔχειν. ἡ μὲν ἄρα ἐπιστήμη ἐστὶν ἕξις ἀποδεικτική: τέχνη δ' ἕξις μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητική. Hoc eſt, omnes exiſtimamus, quæ ſcimus, ſecus euenire, non poſſe. Eſt igitur ſcientia habitus, in quo vis quædam ad demonſtrandum eſt poſita: ars verò habitus, qui in faciendo cum ratione vera eſt. Non eſt igitur medicina, vt quiſpiam exiſtimaret, partim ſcientia, partim ars dicenda, tametſi multis conſtat theorematis, quæ ipſa quidem per ſe continet ſcientia: verùm quoniam omnium inter ſe quàm aptiſsimè cohærentium & concordantium ea eſt in medicina conſpiratio, iſque conſenſus, vt homo incolumis & ſaluus per eam ſeruari poſsit, æger autem in integrum reſtitui, ex ipſo fine, vniuerſa, artis nomen accipit. Quæ dicimus, confirmat autor introductorij ſeu Medici: qui Galeno lib. vj. Epid. ſect. ij. com. xxxj. teſte, Herodotus fuit: vbi in eum ſcribit modum: *Introductory ſeu Medici autor quis.*

Rationales aliqui, vt Eraſiſtratus, medicinam partim ſcientiam, vt eſt ea pars, quæ cauſarum & naturæ cognitionem docet; partim coniecturam, vt curationem & ſigna tradentes partes exiſtunt, cenſuerunt. Methodici verò in vniuerſum ipſam eſſe ſcientiam prædicant.

Vtrique autem, potiſsimùm verò Methodici, à veritate aberrarunt. Scientia enim eſt conueniens, firma, & nunquam à ratione declinans notitia. Ea verò neque apud Philoſophos eſt, præſertim dum rerũ naturas perſcrutatur: multò ſanè minus in re medica, imò ne omnino ad homines venit. Quamobrem medicina meritò ars dicatur. Siquidem ars eſt perceptionum animi & notionum certa qualitate & quantitate exercitatione conquiſitarum, ad finem quendam vitæ vtilem ſpectantium coaceruatio: Perceptiones igitur & ipſa humanas, & eas multitudine ſufficientes habet, vt ſit earundem coaceruatio, præcipuè coëxercitatarum, hoc eſt, ſibi concordium ac conſonantiũ connexarumque. Quo fit *Scientia.* *Ars quid*

„ vt propriiſsime ars nominetur, quòd nimirum artis de-
„ finitio ei conueniat, & quòd animi perceptiones in ea
„ ad aliquam vitæ commoditatem ſpectent. Quippe homines ſanitati reſtituere, & in ſanitate perdurare, ad vitam pertinet. Hæc ille. Ars itaque eſt medicina, & nequaquam ſcientia. Verùm mox aliquis ita ſecum cogitabit: Si medicina, vti iam oſtenſum eſt, ars exiſtit, igitur coniectatrix erit. Si coniectatrix, igitur nulla theoremata firma, ſtabilia, & perpetua habebit. Pro hoc nodo diſſoluendo animaduertendum, omne theorema præceptúmve Galeno in lib. de optima ſecta teſte, eſſe generale & firmum. Erunt itaque etiam ſingula præcepta medica vera, vtilia, & iactis principiis conſentientia. Quatenus enim ſub animi perceptionē quodlibet præceptū cadit, eatenus verū eſſe oportet. Falſi nāq; nulla perceptio eſt. Quatenus autē ad finē aliquē vitæ vtilē pertinet, eatenus vnūquodque theorema ſiue præceptū vtile & neceſſarium eſſe opus eſt. Coaceruationē verò perceptionū ad præceptorū inter ſe, & ad præmiſſa principia conſenſum habere, neceſſe eſt. Quemadmodum enim ſub vno principe ſubditorum multitudo concipitur: ſic etiam præceptum ad antè iactum principium refertur. Ob id omne theorema præceptúmve medicinę, ut etiam aliarum artium, in primis verum eſſe debet: ſecundo vtile: tertiò iactis principiis conſentiens. Quæ verò talia non ſunt, & quibus vnum ex tribus iam dictis deeſt, theoremata & præcepta medica dici non merentur. Quamobrem hallucinantur illi, qui medicinam artem coniectricem eſſe exiſtimant, proptereà quòd theoremata coniectatricia habeat. Non enim à theorematis (hæc enim, vt comprehenſum eſt, vera, atque adeò perpetua, firma, ſtabilia, & principiis conſentientia ſunt) ſed ab actione, & medentium opera, quæ incertum habent euentum, ea cōiectrix dicitur. Proinde vt omnium artium præcepta firma & perpetua ſunt, ita etiam medicinæ. Verùm vt non omnium artium finis ſemper attingi poteſt, adeóque fit, vt illæ coniectrices ſint & appellentur, quòd ſcilicet incertum ancipitémve euentum habeant. ſic quoque medicina coniectrix nominatur, quòd finem ſuum non ſemper, ſed plurimum attingat.

Obiectio diluitur.

theoremata et præcepta medicinæ firma.

Tria ad præceptū medicinæ requiſita.

Medicina cur cōiectrix ars dicitur.

gat. Nihil autem æquè medicinam, Galeno cap. xij. libri de curādi ratione per ſanguinis miſsionem teſte, in ſuis actionibus coniectricem efficit, atque cuiuſque remedij quantitas. Nam etſi frequenter compertum habemus tempus exhibendi cibi aut potus, eiuſque aut calidi, aut frigidi, inſtare, tamen quantum dandum ſit, certò haud ſcimus. Idem in purgantibus etiam medicamentis vſu venit. Siquidem quod ægrotanti præbendum ſit medicamentum, quod aut bilem flauam, aut atram, aut pituitam, aut ſeroſa excrementa uacuet, exquiſitè nouimus, cæterùm quantum dari oporteat, ignoratur. Quantitas enim, ut lib. iij. Ther. metho. c. iij. Galenus ait, nec dici, nec ſcribi, nec omnino percipi poteſt: ut igitur coniecturis quibuſdam colligatur, neceſſe eſt. Proinde medicinam ipſam coniectricem facit in primis remediorum quantitas, quæ non niſi coniecturis quibuſdam deprehendi poteſt, & dein medentium actiones & opera, quæ incertum euentum habent. Cardanus tractatu iij. ſuarum contradictionum capite xx. more ſuo, mirificè in hac quæſtione diſſoluenda ſe torquet, ſed ita ut rem magis inuoluat & obſcuret, quàm explicet. Quapropter omnes medicinæ ſtudioſos hortor & moneo, ut tanquam peſtilentiſsimum uenenum libros contradictionum Cardani fugiant, modò nolint ſe in eas coniici ambiguitates ac difficultates, unde ſe perpetuò extricare nequeant.

Cardani cōtradictionū libri ſtudioſis medicinæ haud legendi.

Medicina ex quo artium genere.

CAP. V.

HACTENVS quid medicina, & quòd ars, & nequaquam ſcientia ſit, demonſtrauimus. Reliquum nunc eſt, vt ex quo artiū ſit genere, inquiramus. Quod ut rectiùs fiat, initiò animaduertendum erit, artes non ex materijs ipſis, quandoquidem materiam unam conſtat pluribus artibus ſubiici, vt lignum, exempli gratia, nauium artifici, carpentario, machinarumque ſtructori: ſicuti & unam eandemque artem permultis uti materijs, ut uerbi gratia

Artes nō ex materijs, ſed ex fine iudicandas eſſe.

gratia, medicæ arti cùm una ſit, infinitæ materiæ ſub-
ſunt, corpus nempe ſanitatem ſuſcipiens, cibi, ac potus,
medicamenta omnia, & quæ ad victus rationem perti-
nent: ſed ex fine. Propter hunc enim & communibus
actionibus, & proprijs præceptis atque principijs diffe-
Artium quatuor genera. runt. Qua propter ſi à fine, ut decet, artes iudicemus, ea
rūdem quatuor erūt genera. Vna, quę Græcis θεωρητικὴ,
Contemplatoria. Latinis contemplatoria uocatur. Hæc eſt, Galeno in li-
bro de optima ſecta ad Thraſibulum teſte, quæ in ſola
rerum quas inquirit contemplatione, id eſt, cognitione
& æſtimatione, ſine ulla corporis actione, finem habet,
vt Arithmetica, Aſtronomia, & Phyſica. Siquidem nul-
la harum aliquam exigit actionem, ſed ipſo rei, cuius ſtu-
Actiua. dium habet, intellectu, quæuis contenta eſt. Altera
Græcis πρακτικὴ, Latinis actiua dicitur, & eſt quæ
actiones aliquas efficit, ubi uerò ab actione ceſſauit,
nullum ex ſe opus oſtendere poteſt, ſed quàm primum
ab agendo ceſſauerit, finis quoque vnà deſinit, ut ſalta-
toria, cithariſtica, & quæuis alia res muſica. Nam nihil
in ſaltatoria & cithariſtica præter ipſam actionem oſten
Factiua ſeu efficiens. dere poſſumus. Tertia Græcis ποιητικὴ, Latinis factiua,
ſeu efficiens appellatur, quæ nimirum opificia poſteà in
dicat, uel quæ operis, quod in oculos incurrit, cōſumma
tione finem accipit. Eſt itaque id artis huius finis, quod
quieſcente artifice demonſtrare valemus, ut in fabrili
grabatum, in pictoria imaginem, in ſtatuaria ſtatuam,
Factiuæ artes triplices. in ædificatoria domum, in medicina ſanitatem. Cæ-
terùm factiuæ artes in tres digeruntur ſpecies. Quædā
res ipſas creant, componunt, aut nouum opus, & ea,
1 quæ non ſunt, efficiunt, ut textoria, coriaria, & nauium
2 ſtructoria. Nonnullæ quæ facta ſunt conſeruant, cor-
rigunt, ac reparant, ut nauium gubernatoria, & quæ la-
3 ceras ueſtes, & diſruptos calceos ſuunt. Aliquæ utrun-
que præſtant, ut ædificatoria. Huius enim duplicia
ſunt opera, domus nimirum nondum exiſtentis conſti-
Cōparās. tutio, & iam factæ reparatio, & correctio. Quarta Græ
cis κτητικὴ, Latinis comparans nominatur, quæ ſcilicet
nihil efficit, uerùm res quaſdam ſtudio & labore uena-
tur ac conquirit: ut piſcatoria, & ars feras canibus inſe
ctandi, & quæuis uenatoria. His itaque præmiſſis, facil-
limum

limum eſt ſcire, è quo artiũ genere medicina ſit. Siquidem, Galeno etiam in libro de optima ſecta, et in eo quẽ de artis conſtitutione inſcripſit, teſte, ex earum eſt genere, quæ faciunt, & quod iam factum eſt conſeruant, inſtaurant, ac corrigunt. Factiuam uerò eſſe hinc conſtat, habet enim aliquod opificiũ, nempe ſanitatẽ, quod finita actione oſtendere poſsit. Neq; temere adiectum eſt, finita actione: In medendo nanque nondum medicinæ finis innoteſcit, vtpote quæ aduerſus morbos ſemper inſtet: at ubi curationẽ abſoluit, tunc hominem ſanitati reſtituit. Non ſolùm autem medicina ſanitatem efficit, ſed & eam, quæ adeſt, conſeruat. Quid multa? Medicina uitiatam corporis humani conſtitutionem emendat, corrigit, inſtaurat, atque adeò ſanitatem facit, eamque iam præſentem conſeruat. Eiuſdem itaque artis eſt opus efficere, & uitiatum corrrigere. Non eſt igitur cur idcirco quiſpiam geminum eſſe medicinæ finem exiſtimet. Quod tamen plerique faciunt, qui unum eſſe eius finem putant, id quod non eſt efficere, vtpote ſanitatem: & alterum, eam quæ eſt, conſeruare. Quum enim, inquiunt illi, per eadem præcepta efficiat ſanitatem, & eandem etiam conſeruet, duplicem utique finem habebit. Niſi igitur euidenter eadem eſſent præcepta ad utrunque finem ducentia, differentium etiam finium diuerſæ utique eſſent & artes, & duæ medicæ. At quoniã eadem ſunt theoremata, ſcopi uerò euariant, una ars utique differentes habebit ſcopos. Hæc illi. Sed meherclè qui ita colligunt, ij ignorant artis medicæ unicum eſſe ſcopum propoſitúmve, ſanitatem ſcilicet: finemque unicum, nempe ſanitatis conſecutionem: quamuis modi conſecutionis ipſius ſunt multiplices. Non mutatur autem neque ſcopus, neq; finis, ſecundum uarium conſequendæ ſanitatis modum. Quippe nos quæ nocere ſolent cognoſcẽtes, dum ſubmouemus aduerſa & noxia, ſanitatem conſequimur. Vbi uerò vitamus illa, præſentem ſanitatem tuemur. Ex ijs igitur quæ hactenus diximus, omnibus fit euidentiſsimum, medicinam neque theoriticen, uel ut vulgus conciſo uocabulo nominat, theoricam, neque practicam, ſiue neque contemplatoriam, neque actiuam propriè loquendo eſſe. Neque

Medicina eſt ars factiua.

Medicina non geminus, ſed vnicus eſt finis.

Medicinã neque theoricã, neque practicã eſſe.

enim in ſola rerum naturæ contemplatione, quas ſibi propoſuit conſiderandas, finem ſuum obtinet, ut Arithmetica: neque etiam ubi ab actione ceſſauit, nullum ex ſe opus oſtendere poteſt, ut Muſica: ſed contrà potius poſtquàm agere deſtitit, ſuum opus euidenter monſtrare valet, adeoque, ut diximus, factiua eſt. Non rectè igitur, & planè cõtrà Galeni, cuius tamen ſe, ſi Dijs placet, interpretem eſſe gloriatur, ſententiam initio ſui uaſti Canonis medicinã partim eſſe theoriticen, partim practicen docet, quum neutra harum ſit, ut iam oſtẽdimus, ſed potiùs factiua. Non eſſe autem medicinam theoriticen, diſertè lib. 8. de placitis Hippocratis, & Platonis ijs teſtatur uerbis Galenus: Hippocrates quidem theoriticen contẽplatoriámve artem minime tractauit: Plato uerò contemplatoriã philoſophiam nobiliorem eſſe putauit. Quinetiam Auerrhoës libr. 6. collectaneorum cap. 1. perſpicuè Auicennæ explodit opinionem, medicinam factiuam eſſe artem, ratione, & experimento inuentam, quæ tum ſanitatem tueatur, tum morbum propellat, ſcribens. Proinde medicinam, Arithmeticam, Muſicam, Aſtronomiam, Iuris prudentiam ſecare in Theoricam & Practicam, id eſt, cõtemplatiuam & actiuam, recentiorum eſt inuentum. Id quod non alia de cauſa fecerunt, quàm quòd illi θεωρήματα, quæ Cicero præcepta interpretatur, huic uſum & accommodationem præceptorum ad exempla tribuerunt. Quo ſanè modo artes omnes in contemplatiuam, & actiuam diuidi poſſunt. Non itaque ad finem, ex quo artes omnes iudicandæ ſunt, reſpexerunt, adeoque ambas uoces impropriè uſurparunt. Quapropter ut medicinę ſtudioſi errorem hunç perſpicuè cognoſcerent, artium diuiſionem paulò exquiſitiorem à Galeno proponere uoluimus,

Auicennæ erratum.

Quot in uniuerſum medicinæ partes CAP. VI.

q VVM abundè iam oſtenderimus quid medicina, quodque ars, & quidem factiua ſit, reſtat vt quot ſint huius partes, explicemus. Sunt autem numero quinque, & vniuerſæ Græcis appellationibus donatæ. Prima φυσιολογικὴ dicitur, & eſt, quæ uniuerſam hominis naturam & conſtitutionem indagat, ac perquirit, hoc eſt, quæ de hominis elementis, humoribus, ſpiritibus, temperamentis, partibus, earumque facultatibus, & actionibus tractat. Ad eam igitur medicinæ partem ſpectant Galeni libri de elementis, de temperamentis, de facultatibus naturalibus, de fœtus formatione, de ſemine, de placitis Hippocratis & Platonis, de adminiſtratione anatomica, de vſu partium humani corporis, & id genus alij. Hos idcirco naturales uocat, quòd ſcilicet de humani corporis natura tractent, & in ijs cauſæ conſtitutionis partium totius animalis, & humani corporis aſsignentur. Altera eſt, ὑγιεινή, quæ ſanitatem tuetur, & quo minus in morbos incidat corpus præcauet. Cæterùm ſanitatis cuſtodia è quatuor rebus pendet, admouendis, educendis, faciendis, & extrinſecus incidentibus. Admouendorum autem nomine, cibus, potus, & ſi quid medicamentorum intrò ſumitur, etiam aër attractus intelligitur. Faciẽdorũ uerò, frictio, ambulatio, uectio, equitatio, & omnis alia corporis exercitatio. In hoc genere cõtinentur ſomnus, uigilia, uenus, animi affectus. Foris incidunt aër nobis circundatus, vnguenta, lauacra. Educenda, quæ in aluo, iecore, liene, uenis, & arterijs, reliquiſque corporis partibus excrementa colliguntur. Hanc partem in libris quibus de tuenda ſanitate titulum indidit, & in ijs quos de alimentorum facultatibus, ac in eo, quem dę boni & mali ſucci cibis inſcripſit Galenus, abſolutiſsimè tradidit.

φυσιολογική.

Naturales libri.

ὑγιεινή.

Tertia αἰτιολογικὴ, & alio nomine παθολογικὴ dicta, eſt quę cauſas, affectus pręter naturã, & ſymptomata inquirit. Ad hãc medicinæ partẽ pertinẽt Galeni libri de morborũ & ſymptomatũ differẽtijs inſcripti. Quarta σημειωτικὴ, indicia tradit, quæ & integram & aduerſam ualetudinẽ luculenter demonſtrant, atq; adeò pręteritorum

αἰτιολογική.

παθολογική.

σημειωτική.

cognitionẽ, pręſentium inſpectionẽ, & futurorum prædictionem continet. Ad eam medicinę partem ſpectant Hippocratis libri omnes, quibus titulum fecit de pręſagijs. Item Galeni libri de laborantibus locis, de iudicijs, de diebus decretorijs, de differentijs febriũ, de prenotione, de differentijs pulſuũ, & de prædictione ex pulſibus.

θεραπευτική.

Quinta θεραπευτική, eſt quæ legitimorũ præſidiorum admotione morbum propulſat, ſanitatemq́; reſtituit, & in ſumma, medẽdi rationem docet. Ad has itaq; quinq; partes, ex quibus medicina conſtituitur, & nequaquã ad finem medicinæ, reſpicientes nonnulli, medicinã partim theoriticen, partim practicen faciunt. Nam eam partem, quæ vniuerſam corporis humani naturã & conſtitutionem inquirit: itemq́ue eam, quę affectus pręter naturam indagat, & eam etiã, quæ ſigna tradit, cùm omnes in cõtemplatione & ſimplici rerum cognitione uerſentur, theoriticas appellant. Eam uerò, quæ ſanitatem tuetur, & eam quæ morbos propulſat, quod in actione conſiſtant, practicas. Verùm quum artes ipſæ ex fine, ut dictũ eſt, iudicandæ & diſtinguendæ ſint, hæc ſectio ab eruditis omninò, tanquam inutilis, & à ueterum ſententia euarians, contemnenda erit.

Cur nonnulli medicinam in theoricam & practicã ſecant.

Quot medicatricis medicinæ partes.

CAP. VIII.

h

ACTENVS quot ſunt in uniuerſum medicinæ partes, quã potuimus breuiſsimè monſtrauimus. Nunc quòd poſtrema pars, nempe θεραπευτική, in alias tres, eaſq́; præcipuas medicinæ partes digeratur, ſcilicet διαιτητικὴν, φαρμακευτικὴν, καὶ χειρουργικὴν, oſtendemus. Διαιτητικὴ eſt, quæ victus ratione morbis medetur. Vel quæ curandi rationem per uictum tradit. Victus uerò nomine nõ ſolùm cibus & potus, ſed & exercitatio, ſomnus, uigilia, in ſumma, omnes res non naturales medicis uocatæ, de quibus paulò pòſt ordine diſſeremus, intelliguntur. Hęc utique potiſsima medicinæ pars eſt, ſine qua reliquæ duæ partes, quæ curandis morbis præſunt, conſiſtere, ſuoque munerę fungi nequeunt. Hanc in primis Hippocrates multis in locis ſuorum monimentorum, præſertim verò in Aphoriſmis, & in tribus

Διαιτητική.

Victus nomen.

de victus

de victus ratione morborum acutorum libris, diligenter excoluit. Quæ eò accuratius nobis inquirenda & diſcenda erit, quòd ſæpenumero leuiſsimum etiam in uictus ratione erratum in acutis morbis admiſſum, maximi incommodi & irreparabilis damni, imò nonnunquam interitus ægri, cauſa ſit. Quod multis certè in locis Hippocrates & Galenus luculenter demonſtrarunt, & idipſum quoque quotidiana experientia confirmat. Quapropter mirari ſatis non poſſum quorundam noſtri ſeculi medicorum oſcitantiam dicam an temeritatem potiùs, ignoro, qui eius partis in profligandis morbis nullam prorſus, aut perexiguam ſaltem, rationem habent; præclarè actum eſſe cum ægroto exiſtimantes, ſi unam aut alteram formulam, quam illi receptam nominant, ex qualibuſcunque medicamentis, ſibi maxima ex parte ignotis, concinnatam corraſerint, & ad Seplaſiarios ſuos, æquè imperitos, imò multò illis indoctiores, tranſmiſerint, nihil curantes, qua æger victus ratione interim vtatur. Quàm enim hoc damnoſum ſit ægrotantibus, & ab Hippocratis, Galeni, aliorumque veterum medicorum inſtituto alienum, nemò ſanè qui monumenta illorum, quæ poſteritati reliquerunt, introſpexit, ignorare poteſt.

Notatur noſtri ſeculi medicorũ oſcitantia et temeritas.

Φαρμακευτική eſt, quæ medicamentis intra & extra corpus admotis medetur. Sunt verò hæc ipſa duplicia, nempe ſimplicia & compoſita. Ad exquiſitam igitur curandi rationem in primis ſimplicium medicamentorum cognitio neceſſaria eſt. Nam vt ridiculum, imò turpe prorſus eſt, fabrum lignarium ſerram aut aſciam, ſutorem ſubulam, ſartorem forficem ignorare: ſic etiã meritò ab omnibus ridebitur ac contemnetur medicus, qui eius quã profitetur artis materiam, quæ illi in propulſando morbo inſtrumenti vice eſt, non ſatis perſpectam habet. Quocirca meritò reprehendendi veniunt noſtræ ætatis medici, qui omnes propemodum curam cognoſcendarum ſtirpium in Seplaſiarios, homines magna ex parte indoctiſsimos, aut ſtolidas certè mulierculas reijciunt, cùm tamen, ſi modò rectè mederi velint, harum non ſolùm facultates, ſed & faciem ac formam, ne ſcilicet adulterinas pro legitimis vſurpent,

Φαρμακευτική.

Simplicium medicamẽtorum cognitio medico neceſſaria eſt.

 cognoſcere

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

cognoſcere illos oporteat.

Qui ſcriptores ad ſimpliciũ notitiam conſequẽdam neceſſarij.

Ad quam ſanè cognitionem conſequendam proderit, vt ex Græcis autoribus legant Theophraſtum, Dioſcoridem, Galenum, Paulum, Aetium, Oribaſium, Actuarium, & Symeonem Sethi. Neque enim veteres duntaxat Græci ad rectè cognoſcenda ſimplicia medicamenta ſunt adhibendi, ſed etiam poſteriores, recentioresque: quod ſcilicet illi multa protulerint, literiſque mandarint, quæ prioribus incognita, & indicta prorſus fuerunt, & quorum hodie frequens eſt in officinis medicorum vſus.

Plinius in cognitione ſimpliciũ nõ contẽnendus, cum iudicio tamen legẽdus.

Inter Latinos, quem in hoc negotio conſulant, præter Plinium, ex veteribus neminem habent. Is enim quod plerique faciunt, iis, qui ſtudio agnoſcendarum ſtirpium tenentur, minimè cõtemnendus erit, quòd in eo multarum rerum, herbarumque hiſtoriæ reperiantur, quæ à nullo alio vel Græcorum, vel Latinorum, qui ſaltem hodie extent, traditæ ſunt. Habet tamen is in percenſenda ſimplicium hiſtoria ſuos errores: quo nomine, vt cum iudicio & delectu pleraque illius legas, oportet.

Apuleius

Neque etiam propter vetuſtatem omnino contemnendus erit Apuleius, Platonicus Philoſophus, cuius de aliquot, nec ijs ſanè paucis, ſtirpibus extat ſcriptum.

Arabes.

Arabum de ſtirpibus Cõmentarij ideò legendi ſunt, quòd pleraſq; Græcis incognitas deſcripſerint. In ijs tamen legendis acri iudicio opus erit, quòd non rarò unã pro altera pingant, nec ſatis diſertè quas tractãdas ſuſceperunt explicare poſsint, & quòd multis erroribus eorundẽ ſcripta referta ſint.

Serapion

Inter hos verò vnus Serapion omnibus cæteris præferendus erit, vt qui in hoc genere reliquos omnes ſuperarit. Is enim non ſolùm ea, quæ à Dioſcoride & Galeno ſunt de ſtirpibus prodita, verũ etiam ab aliis Arabibus ſe vetuſtioribus, literis mandauit, & vno in volumine complexus eſt. Eſt verò & hoc etiam nomine præ alijs legendus Serapion, quòd ex huius cum Dioſcoride collatione, multa iniuria temporis & librariorum culpa deprauata loca, priſtino nitori reſtitui, ac emendari poſsint. Adhibendum verò in eo quoque legendo iudicium, ne falſa pro veris temere arripiantur. Nam in eo, vbi Arabum de ſtirpibus, aliaque

materia

materia medica refert opiniones, mira rerum confuſio eſt, vt certè iudicio exquiſito ijs, qui illas excutere volunt, opus ſit. Porrò ad rectè cognoſcendas ſtirpium tum effigies, tum facultates, non parum, vt ſperamus, adiuuabunt ſtudioſos commentariorum noſtrorum de ſtirpiũ hiſtoria tomi duo: in quibus non ſolùm ſingularum quanta potuimus perſpicuitate ac breuitate, hiſtorias expoſuimus, verùm etiam viuas & exquiſita ratione expreſſas earundem imagines intuentium oculis ſubiecimus. Qui ſanè eo nomine gratiores eſſe debent, quòd ad viuas herbas ſtudioſos quaſi manu ducant, & in inquirendis ſtirpibus eos plurimùm dirigant, & quaſi in rem præſentem perducant. Quod vt planè præſtare poſſent, vniuerſas ſtirpium effigies maiori forma pingi curauimus. Nam quæ in anguſtum redactæ ſunt, quod plagiarij plerique noſtras deformantes ac deprauantes faciunt, ſingulas herbarum partes exprimere non poſſunt. Debent itaque multis nominibus maiores eſſe minutioribus cariores. Cæterùm quum non omnes corporis præter naturam affectus ſimplices, ſed ex ijs non pauci compoſiti ſint, atque adeò ad hos propulſandos, non ſimplicibus, ſed compoſitis medicamentis opus ſit, componendorum quoque medicamentorum rationem teneamus, neceſſe eſt. Quam certè optimè Galenus in libris de compoſitione medicamentorum generalium, & localium tradidit.

Autoris de ſtirpiũ hiſtoria commentariorum tomi duo.

Magnarũ picturarũ quis vſus.

Compoſitorum medicamẽtorum vſus neceſſarius.

Atque optandum ſanè eſſet, vt illum hodie in componendis medicamentis potiùs quàm Arabes ſequeremur. Et è re quoque tum medicorum, tum ægrorum eſſet, vt illius compoſitiones in vſum quotidianum reuocarentur. Nam etſi quædam in eius compoſitionibus reperiantur medicamenta ſimplicia parum hodie cognita, aut prorſus ignorata, tamen cogitandum idem etiam in Arabum nobis compoſitionibus vſu uenire, vt quàm plurima ſcilicet in ijs ſimplicia ignoremus. Et quod nobis ſuccidaneorum libellum reliquerit Galenus, facilè quid in eorundem, quæ nobis incognita ſunt, nec haberi hodie poſſunt, vicem ſit reſtituendum, ex eo cognoſcemus. Verùm quum conſtet Galeni compoſitiones multas in-

Galenus in componẽdis medicamentis imitãdus.

Galeno in cõpoſitionibus medicamẽtorũ qui ad iungendi. Præpoſitus pro μύρεψος dixerunt græcæ linguæ imperiti. Nicolaus myrepſus à Fuchſio cõuerſus.

iuria temporum intercidiſſe, præſtat illi adiungere recentiores Græcos, Paulum, Aetium, Actuarium, & præſertim Nicolaum Alexandrinum vnguentarium, quem hodie non ſine multorum riſu, præpoſitum nominant, μύρεψον vocem in hanc linguæ Græcæ ignorantia immutantes. Atque hunc certè præ aliis confert legere, quòd ex huius præſcripto omnes hoc tempore Seplaſiæ ſua componant medicamenta. Quum verò de hoc autore hactenus uix ſextam partem, eamque multis in locis deprauatam, extare intelligerem, vt hunc integrum haberent deinceps tum medici, tum Seplaſiarij, non piguit nos eius laboris, vt illum è Græco ſermone in Latinum conuerteremus. Et debet ſanè vtriſque noſtra opera eſſe hoc ſaltem nomine grata, quòd ſuas, quibus hactenus vſi ſunt, compoſitiones, ex noſtra conuerſione emendare, & ſi qua in illis defuerunt, hinc reſtituere poſsint. Siquidem perſpicuè ex ea deprehendent nullam ferè eſſe in officinis medicorum Nicolai compoſitionem, quæ omni ex parte legitima ſit, & in qua non aliquid vel deſideretur, vel perperàm adiectum ſit. Quod verò ad nouas attinet compoſitiones, qui illas vaſtè componere ſtudet, is principio curet vt exquiſitam ſimplicium habeat notitiam. Dein, vt noſtratia & cognita, potius quàm peregrina & ignota ad compoſitiones adhibeat. Quòd ſi peregrina etiam ad medicamentorum compoſitionem accerſere voluerint medici, vt legitima & nequaquam ſpuria ſint, dent operam. Longiſsimè verò ab hoc inſtituto abſunt noſtri temporis medici, qui ſuis compoſitionibus ea potiſsimùm adhibent medicamenta, quæ nec ipſi, nec Seplaſiarij, illorum miniſtri, agnoſcunt. Hi ſanè ſunt, qui ſe nihil effeciſſe arbitrantur, niſi Indiam, Aethiopiam, Arabiam, & illos in extrema orbis parte ſitos Garamantas coniungant, & à tribus mundi partibus conquiſita remedia corradant. Quorum profectò medicorum inſignem ſtultitiam, & inanem oſtentationem, Plinius lib. 24. cap. j. eleganter admodum ijs depingit verbis: Poſteà, inquit, fraudes hominũ, & ingeniorum capturæ, officinas inuenere iſtas, in quibus ſua cuique homini uenalis pro-

Quæ ad rectè componenda medicamenta requirãtur.

Medicorũ noſtri temporis in componẽdis medicamẽtis ſtultitia & laſciuia.

mittitur

mittitur vita. Statim compoſitiones & miſturæ inex- „
plicabiles decantantur. Arabia atque India in medio „
æſtimantur, vlcerique paruo medicina à rubro mari im- „
putatur, cùm remedia vera quotidie pauperrimus quiſ- „
que cœnet. Hæc ille. Iam dictis ſimiles ſunt, qui ſuis compoſitionibus falſa & adulterina pro veris ac legitimis, miſcent. Quales certè ſunt, qui pro vero acoro, vulgari illo & paluſtri vtuntur. Item, qui adulterinis eupatorio, ſerpentaria, ſcordio, endiuia, & id genus multis aliis, admoniti etiam ſæpenumero, & erroris manifeſtè conuicti, vti non ceſſant. In quos certè præfractos aſinos magiſtratum animaduertere deceret, ne ſubinde illis impunè in vitam hominum graſſari pro arbitratu ſuo liceret. Redarguendi quoque ſunt huius ætatis medici quidam, qui in corradendis medicamentis ſimplicibus nullum planè modum faciunt. Nam dum componunt ſua medicamenta, laudem aliquam ſibi comparare ſtudent ex eo, quòd infinita ferè medicamenta miſcent. Atque in hoc quidem ſtudio alter alterum ſuperare conatur, dum quiſque ſe quidem eò doctiorem aliis eſſe putat, quò plura miſcuerit medicamenta. Sed ſtulti mehercle homines, vt qui non quàm bene, ac rectè, ſed quàm copioſè componant medicamenta, vnicè ſtudent. Quapropter euenit, vt dum ſuis cupiditatibus temerè indulgent, eruditionemque oſtentare ſtudent, imperitiam ſuam potiùs prodant, ac doctis omnibus ſe ridendos exhibeant, proque ſperata gloria, ignominiam non leuem ex monſtroſis iſtis, nulloque artificio concinnatis, & à ratione abhorrentibus compoſitionibus conſequantur. Præſtat itaque pauca, & ea quidem cognita, legitima, & optima ratione inter ſe miſta, quàm infinita, nec omnia ſatis perſpecta, & maxima ex parte adulterina, nullaque arte ac ratione inter ſe confuſa, compoſitionibus medicamenta ſimplicia inſerere. Quæ verò ſit legitima componendorum medicamentorum, ac formularum ratio, & iis temporibus vſitata, in tribus libris ea de re exaratis tradidimus ita perſpicuè, vt ab omnibus intelligi, ac cognoſci poſsint. Tertia medicatricis medicinæ pars χειρουργικὴ dicta eſt, quæ manibus medetur. Hanc Galenus multis in libris magna

χειρουργική.

cum

cum laude docuit,nempe libris Thera.methodi Tertio, Quarto,Quinto,& Sexto:itẽ in Commẽtariis quatuor in librum Hippocratis de articulis,& in tribus aliis in librum eiuſdem de fracturis, in Cõmentariis quoq; in librum Hippocratis de vulnerarij medici munere cõſcriptis:Deniq; in Cõmentariis in librũ Hippocratis de vlceribus,& vulneribus capitis, & multis aliis libris, qui nõ extant,ſed vel temporis iniuria interciderũt,vel apud inuidos quoſdam βιβλιοτάφους latent,& cum blattis & tineis egregiè rixantur. Ad chirurgiam exercendam conducit etiam ſextus Pauli Aeginetæ liber,quem tamen ex Galeni libris,vt alios omnes, expilauit. Diſcenda verò hæc medicinæ pars omnibus medicis erit, ſi non hoc nõmine vt illã exerceãt,ideò ſaltem, vt adſtantes chirurgis quid faciendum ſit præſcribere,& eorundem errata,quæ fere quotidie multa admittunt, reprehendere, corrigere,& prohibere poſsint.

Quot medicorum ſectæ. CAP. VIII.

Secta quid.

CVM abunde iam de medicinæ partibus dictum ſit, reliquum eſt, vt vnde hæc ars comparari queat,monſtremus. Varia verò ea de re opinati ſunt medici, ideoque in varias etiam ſunt ſciſsi ſectas. Secta autem, vt hinc ordiamur, eſt dogmatum coaceruatio, quæ ſe mutuò conſequuntur, aut conſequi apparent, vel putantur. vel, ſecta eſt multitudinis dogmatum artificioſe conſtructorum, atque ad vnum finem relatorum conſenſus.

Tres medicorũ celebres ſectæ. *Empirici*

Celebres verò in medicina ſectæ tres fuerunt; nempe Empirica, Methodica,& Rationalis. Primæ ſectæ autores ſolam experientiam arti ſatis eſſe affirmabant, hacque de cauſa non vt cæteri ab inuentoribus, ſed ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας, hoc eſt, ab experientia, ſe Empiricos nominauerunt. Neque enim veluti Rationales ſeu dogmatici artem indicatione ſimul & experimento conſtare putabant, ſed experientiæ totam inniti, quam

Obſeruatio. *τηρητικοί.*

& eorum obſeruatione, quæ ſæpe ſimili modo contigerunt, conflari affirmabant. Neque enim obſeruatio eſt niſi experientia. Proinde τηρητικοὶ alio nomine, quaſi dicas obſeruatores, appellati ſunt. Eadem itaque eſt, Galeno etiam in lib. de optima ſecta teſte, obſeruatio,

quæ

quæ experientia. Quapropter experientia eſt eius, quod ſæpius, & eodem modo viſum eſt, comprehenſio ſeu obſeruatio, & memoria. Siquidem omnis generis experientias, communi nomine memoriam appellauerunt. Hinc etiam μνημονευτικοὶ, id eſt, memores ſunt dicti. Memoriam autem eorum, quæ vt plurimum in iiſdem malis idem efficere deprehēderūt, θεώρημα vocauerunt. Sūma itaque illius cautio fuit, ne quis vllo pacto ab indicatione quippiam inueniri opinaretur. Eſt autē indicatio, vt Gale. in lib. de optima ſecta ſcribit, cōprehenſio iuuātis vnà cū nocentis cōprehenſione cum re indicāte ſimul aduenieſ, ſine obſeruatione, aut ratiocinatiōe. Vel breuiùs & apertiùs, Indicatio eſt cognitio iuuātis et nocētis, quæ cū re, quæ iuuamēto eget, cognita ſimul aduenit, abſq; obſeruatione & ratiocinatione. Quod enim iuuat, primò cognoſcendū eſt, & eadē ratione poſteà quod nocet, deprehēditur. Quæ itaq; per indicationem cōprehenduntur, & inueniuntur, in natura rei ſunt deſignata: percepta enim natura eius, quod nos ad agendum mouet, & moliendum aliquid impellit, protinus etiam vnà cum eo quid agendum ſit, & quid fugiendum ſit, quaſi digito oſtendit. Vnde ἐνδείξεως, indicationiſque nomen ductū eſſe intelligitur. Exēplo res planior fiet. Qui quid morbus ſit, qualiſq; eius natura cognoſcit, is ſtatim etiā nouit quid faciēdū ſit. Quū enim morbi natura, corporis noſtri naturæ inimica & infeſta ſit, ſui ablationem mōſtrat, nulla interim adhibita nec obſeruatione, nec ratiocinatione. Proinde quod febricitātibus frigida conueniāt, ita indicāte febris natura cognoſcimus. Cōtrà calida illis obeſſe ſcimus, quod hæc cōtraria ſint iis, quæ prodeſſe morbus indicauit. Id nec obſeruatio, nec ratiocinatio facit. Nā obſeruatio ſeu experiētia rerū naturā nō expēdit, ſed longo rerū vſu ſe tuetur. Quapropter ea in omnib. vtūtur Empirici. Ratiocinatione quoq; ſiue demōſtratione nō eſt opus: ꝙ rei natura propoſita, ſtatim quid cōferat, aut quid obſit, cognoſcimus, nec vt ratione aliqua abditas cauſas inquiramus, oportet: vt libro quinto cap. primo, ſuſius dicemus. Cæterùm cognitio, quæ ex propria inſpectione, quam αὐτοψίαν Græci dicunt, habetur, iiſdem triplex erat, nempe fortuita,

Experientia quid.

Memoria.

μνημονευτικοὶ.

θεώρημα.

Indicatio

αὐτοψία.

conſulta, ſiue ex inſtituto noſtro apparens, & imitatrix.
Fortuita. Fortuita, quæ Græcè τυχικὴ nominatur, eſt quæ ſine hu-
1 mano cōſilio, vel caſu, vel natura euenit. Caſu, vt ſi quis
cui occipitium dolore afficiatur, ex alto deciderit, atque
inde vena frontis recta diſrupta & inciſa, ſanguineque
effuſo, iuuetur. Natura, vt ſi febricitanti ſanguis ſponte
per nares effluxerit, ſtatimque deſinat febris. Huius ge-
neris iuuantia & lædentia φυσικὰ, hoc eſt, naturalia vo-
cabant. Eam quidem inſpectionem quæ fortuitò, & in-
περίπτω-σις. conſultò, neque ex inſtituto noſtro accidit, περίπτωσιν,
quaſi incidentiam dicas, aut fortuitam occaſionem, ap-
Cōſulta. pellarunt. Conſulta vel ex noſtro inſtituto apparens
2 cognitio eſt, quæ ex propoſito noſtro accidit: vt ſi quis
in febre perditè ſitiens, ad bibendam aquam, vel mala
granata edenda coactus, febrem euaſerit: vel in monte
aliquis à ſerpente ictus, herbam, quæcunque ſibi oblata
fuerit, vulneri adhibens, ſanitatem inde recuperauerit:
vel ſi quis ſomniis admonitus venam in morbo tundēs,
ſanitatem cōſecutus fuerit. Hæc quia præpropera eſt, ac
αὐτοσχέ-διος. ſubita quaſi, ideò αὐτοσχέδιον, id eſt, ſubitò factam, vel ex
tempore paratā nuncupauerunt. Tertia cognitio illis μι-
μητικὴ, id eſt imitatrix, eò quòd imitatione compara-
tur, dicebatur. Fit vbi quiſpiam imitatur, quod ſemel,
aut bis, aut etiam frequenter effectum conſpexit. Quæ
quidem vltima cognitio, ipſorum artem maximè conſti
Trāſitus ad ſimi-lia. tuiſſe videtur. Quoniam verò Empiricis interdum mor
bi quidam incogniti occurrebant, vel quorum nō habe
bant ſatis explorata remedia, inſtrumentum quoddam
ad inuenienda remedia commenti ſunt, nempe τὴν τοῦ
ὁμοίου μετάβασιν, id eſt tranſitum tranſgreſsionémve ad ſi-
mile: quo vtentes idem ſæpe auxilium à malo ad ſimile
malum transferunt. Item à loco ad locum, à remedio
prius cognito ad ſimile veniunt. A malo ad malum, vt ſi
ab eryſipelate ad herpetem transferunt. A loco ad lo-
cum, vt ſi à brachio ad femur. A remedio ad remedium
vt ſi in diarrhœa à cotoneo malo ad meſpilum ſe transf-
ferunt. Deniq; experientia fit ex hiſtoria, vbi nimirum
diſcunt, quod ab aliis eſt obſeruatum. Quapropter ab
αὐτοψία differt: ſic enim appellant, quod ipſi videtunt: hi-
Hiſtoria. ſtoriam autē, quod ab aliis acceperunt. Hiſtoriam nanq;

vocant

vocant rerum ſæpiùs circa eadem probatarum narratio nem. Quum enim frequenter oriantur morbi quidam, ad quos nullum auxilium ab ipſis eſt obſeruatum, vt in hac difficultate aliquibus etiam remediis abundarent, neque fortuitum expectarent euētum, hiſtoria vſi ſunt. Neque hac ſolùm de cauſa, verùm etiam vt breuior eſſet traditio. Quum enim Empirici ad ſymptomatum συνδρομὴν reſpiciant, & conuenientem ex eis curationem accipiant, & obſeruent, idque nec malo cognito, nec cau ſa inquiſita: fieri autem non poſsit, vt vnus in omnibus ſymptomatis obſeruationem faciat, ne quis omne vitæ curriculum diſcendo tantùm conſumat, ſed & aliquādo arte vtatur, ad medicandum vtilem eſſe hiſtoriam aſſe- ruerunt. Cæterùm συνδρομὴ empirica, vt lib. ij. Therap. *συνδρομὴ empirica* methodi, multiſque aliis locis teſtatur Galenus, non eſt niſi ſymptomatū, quæ in laborante ſunt loco, cōcurſus, coaceruatio, & congeries. Hactenus quæ fuerit olim pri ma medicorū, nēpe Empirica, ſecta, quàm potuimus bre uiſsimè adumbrauimus: reliquum eſt igitur, vt alterius ſectæ, methodicæ nimirum, placita ſuccinctè quoque perſtringamus. Huius itaque ſectæ medici ſeſe Metho *Methodici.* dicos nominabant nulla alia de cauſa, quàm quòd me- thodum ſeu rationem artis compendiariam ſequeren- tur. Siquidem illi neque longam, neque difficilem eſſe medicinam dicebant, ſecus atque Hippocrates: ſed bre- uem, facilem, perſpicuam, & quæ tota ſex menſibus prō- ptiſsimè perdiſci poſſet. Quare nō verbo tenus tantùm cum reliquis ſectis diſceptabant, ſed etiam multa artis opera nouabant. Nam neque laborantem locum ad cu- rationis indicationem quicquam prodeſſe affirmabant, neque cauſam, neque ætatem, neque tempus, neque re- gionem, neque virium ægrotantis inſpectionem, vel na- turæ, vel ipſius habitus, neque conſuetudinem, neque diſſectionem. Neglectis enim iis omnibus, à ſolis pathe- matis remedij indicatione petita, eandem ſufficere aſſe- rebant. Nihil autem ab iis ſpeciatim, ſed communiter generatimque ſtatuebant, atque iam κοινότητας, hoc eſt, *κοινότητες.* communitates nominabant, quæ vbique & in ſingulis pathematis ſunt, vt communitas de Methodicorum ſen *Communitas quid.* tentia non ſit, niſi res in pluribus eadem. Atque horum

ſanè

ſanè quidam, Theſſalij nimirum aſini, morborum omnium, qui ex victus ratione proueniunt, alij ſimpliciter omnium, duas communitates, & tertiam quandam ex illis miſtam oſtendere nitebantur.

Στέγνωσις. ῥύσις. Στεγνόν. ῥοῶδες. Adſtrictio. Fluor. Cōplexus miſtiove.

Nominabant verò has ipſas στέγνωσιν καὶ ῥύσιν, vel στεγνὸν καὶ ῥοῶδες, id eſt, adſtrictionem & fluorem, vel adſtrictum & fluens. Adſtrictionem autem dixerunt eſſe meatuum denſitatem, & neceſſariorum excrementorum ſuppreſsionem. Fluorem verò immodicam meatuum rarefactionem, & eorum quæ retineri debuerãt excretionem. Quum autem ſimul ſupprimerentur & efferrentur, complexum miſtionémve tum conſtitui affirmabant, quemadmodum in oculo, qui phlegmone ſimul & defluxione laborat. Siquidem phlegmonen, quæ illis adſtrictum malum erat, quum non ſola nunc, ſed cum defluxione in vno eodemque loco orta eſt, malum compoſitum miſtumque eſſe dicebant. Cæterùm indicationem eius, quod confert, in adſtrictis quidem laxitatem eſſe, in fluentibus verò ſuppreſsionem aſſerebant. Verbi gratia, ſi genu tumore laborabat, relaxandum eſſe aiebant: ſin aluus aut oculus fluxione vexabatur, cohibendam atque comprimendam præcipiebant. In miſtis autem, ei quod vrgeret, vtpote magis infeſtanti, periculumque minitanti, reſiſtendum. Hoc idem eſt, quod illi vehementiori occurrendum eſſe potiùs, quàm alteri, dicebant.

Rationales ſeu dogmatici.

Tertia ſecta eſt eorum, qui ſe à ratione, cui innituntur, rationales & dogmaticos nominant. Hi ſanè naturam corporis, cui mederi conantur, diligenter perdiſcunt, omnium ſignorum exquiſita habita ratione, cauſarum omnium, in quas quotidie corpus incidens, vel ſalubrius, vel inſalubrius ſeipſo efficitur, vires inquirunt. Præter hæc aeris etiam, aquarum, locorum, regionumque naturæ, vitæ ſtudiorum, ciborum, potuum, & conſuetudinum medicum peritum eſſe oportere aiunt, vt morborum omnium cauſas, & remediorum facultates inueniat. Inſuper eum eſſe, qui conijcere, & ratiocinari poſsit, medicamentum huiuſmodi facultate præditum, ſi huic generi cauſæ adhibeatur, certum aliquid effecturum eſſe. Negant enim illum inuenire remedia poſſe, priuſquam in iis omnibus

bus multifariàm ſit exercitatus. Curationis denique indicationes non ſolùm ab ipſo affectu, verùm etiam ab ægrotantis viribus, necnon ab ætate, anni tempore, ægri natura, regione, partibus corporis, & aliis omnibus, quæ paulò antè commemorauimus, elicere, congruentiaque morbis ſemper accommodare præſidia, in ſumma, ſemper contraria affectibus præter naturam miniſtrare medicum debere affirmant. Cæterùm non eunt inficias, experientiam quoque eſſe neceſſariam, negant tamen per eam omnia poſſe inueniri. Siquidem duo ſunt inſtrumenta apud omnes homines ad res inueniendas neceſſaria, & quæ fidem faciunt iis, quæ rectè ſunt inuenta, nempe ratio, & experientia. Quapropter ad experientiam aditum commodè fieri non poſſe, niſi per aliquam rationem, contendunt, quòd aliàs incerta parumque ſibi conſtans, & vt Hippocrates ait, periculoſa, fallaxque fit. Atque hæ quidem tres præcipuè medicorum fuerunt ſectę.

Experientia neceſſaria, atqui non ſola.

Duo inſtrumẽta ad res inueniẽdas neceſſaria.

Qui trium ſectarum principes extiterunt. CAP. IX.

PRIORIS ſectæ, quam Empiricam vocarunt, autor & princeps extitit Philinus Cous, qui primus eam à rationali ſeparare auſus eſt, occaſione ab Herophilo, cuius auditor fuit, accepta. Quum autem Empirici ſuam ſectam primam eſſe vellent, & Rationali vetuſtiorem, Acronem Agrigentinum ei dediſſe initium finxerunt. Quam ſanè famam ſecutus Plinius Empiricen in Sicilia à Creonte Agrigentino cœpiſſe tradit. A Philino Serapion Alexãdrinus in ea ſecta floruit. Cornelius Celſus in præfatione libri ſeptimi Empiricen in Aegypto quoque increuiſſe tradit, Philoxeno maximè autore, qui pluribus voluminibus hanc partem diligentiſsimè comprehendit. Gorgias etiam & Soſtratus, & Hieron, & Hammonius Alexandrinus, multique alij celebres viri, ſinguli quædam repererunt. Ac Romæ quoque non mediocres profeſſores, maximeque Tryphon pater, & Euolpiſtus & horum eruditiſsimus Meges, quibuſdam in melius mutatis, aliquantulum ei

Empiricæ autores et principes.

Philinus.

Acro Agrigentinus.

Libr. 29. cap. 1.

Serapion.

diſciplinæ

Apollonij. Glaucias. Menodotus. Sextus. Heraclides. Methodicæ. Themiſo. Communitatum repertor. Theſſalus

diſciplinæ adiecerunt. Dein Apollonij duo, pater & filius Antiocheni. Hos ſecuti ſunt Glaucias, Menodotus, Sextus, Heraclides Tarentinus, & alij, quorum ſæpe apud Galenum fit mentio, in ea ſecta floruerunt, illamque quaſi corroborarunt. Alteram ſectam, Methodicen dictam, Themiſon Laodiceus Syrius incœpit, qui ab Aſclepiade rationali inſtitutus, occaſione nacta ad methodicæ ſectæ inuentionem ſe contulit. Hinc eſt, quòd Galenus illum multis in locis communitatum repertorem nominet. Hanc verò ſectam ſubinde Theſſalus Trallianus abſoluit, qui, vt Plinius lib. xxxix. cap. i. autor eſt, ſub Neronis immaniſsimi tyranni, & peſsimi nebulonis principatu vixit, cunctaque maiorum placita deleuit, ac rabie quadam in omnes ſui æui medicos perorauit. Tanta enim huius belluæ fuit arrogantia, vt monumento ſuo in via Appia, ſeſe ἰατρονίκην, hoc eſt, medicorum victorem, inſcripſerit. Nec minor illius aſini fuit impudentia, vt qui ſex menſium ſpatiò ſe vniuerſam velle tradere medicinam ſuis diſcipulis nullo ſuffuſus pudore ſit pollicitus. Poſt hunc Mnaſeus, Dionyſius, Proclus, & Antipater ſecuti ſunt. In ea verò ſecta, de quibuſdam diſſenſerunt Olympiacus Mileſius, Menemachus Aphrodiſæus, & Soranus Epheſius, vt liquidò ex iis, quæ libro primo Thera. Methodi ſcribit Galenus, omnibus conſtat.

Rationalis. Hippocrates. Diocles. Herophilus. Praxagoras. Mneſitheus. Eraſiſtratus. Aſclepiades. Cienus.

Tertiæ verò ſectæ autor & princeps fuit Hippocrates Cous, medicorum omnium, citra controuerſiam, ſummus. Poſt hunc Diocles Caryſtius, Praxagoras Cous, Herophilus Chalcedonius, Eraſiſtratus Chius, Mneſitheus Athenienſis, Aſclepiades Bithynus, Cienus, qui & Pruſias dictus eſt, aliique multi, quorum paſsim in Galeni monumentis mentio fit, floruerunt. Cæterùm priorum duarum ſectarum principum placita, vtpote manifeſtè falſa, & à veritate abhorrentia, Galenus in libro de optima ſecta ad Thraſibulum luculentiſsimis argumentis refellit, & explodit, quemadmodum etiam in eo, quem de ſectis ad eos, qui introducuntur, inſcripſit.

Vniuerſæ medicinæ in tres ordines diſtributio. CAP. X.

MAIORES noſtri prudenter ac ſcitè admodum vniuerſam medicinam in tres ordines digeſſerunt, idq; non alio ſanè conſilio, quàm vt ad eos artis medicæ ſtudioſi diligenter reſpicerent, inq; illos quicquid vſquam apud probatos medicinę ſcriptores inueniſſent, referrent, adeò vt ſi quid illis explicandum declarandúmve occurreret, ex iſtis ſtatim, ceu communibus locis ac formulis, peterent. Non parum itaque hac ratione memoriæ ſtudioſorum conſulere voluerunt, quod ex iis ordinibus facilè quid illis vel dicendum eſſet, vel faciendum, ſtatim ſuppeteret. Primus ordo earum eſt rerum, quæ corpus humanum compingunt, & conſtituunt. Et placuit illis viris, eas res, ex quibus corpus noſtrum compactum & conſtitutum eſt, appellare NATVRALES, quòd ſcilicet ad humani corporis naturam ac ſubſtantiam perficiendam concurrant. Siquidem natura, vt libro tertio de temperamentis capite quarto, atteſtatur Galenus, aliud non eſt, quàm vniuerſa ſubſtantia, & temperies ex primis elementis cõſtata. Hinc eſt, quòd Hippocrates librum ſuum, in quo è quibus elementis humanum corpus fabricatum ſit, inquirit, de natura hominis inſcripſerit. Secundus ordo earum eſt rerum, quibus corpus humanum, vt ſanum permaneat, fouetur ac conſeruatur. Has veteres medici NON NATVRALES nominauerunt, non certè ideò, quòd in vniuerſum & ſimpliciter corpori noſtro aduerſentur, aut illius naturæ contrariæ ſint, ſed quòd ſiniſtrè adhibitæ, corpus humanum alterent, adeoq; eius temperamentũ ac conſtitutionem naturalem ſanitatemq; deſtruant. Atque hinc eſt, quòd rectiſsimè Galenus cap. lxxxv. artis medicæ, eas nominet res noſtrum corpus neceſſariò alterantes, vt infrà fuſiùs dicemus. Tertius ordo earum eſt rerum, quæ humanum corpus lædunt ac corrũpunt. Has ſanè PRAETER NATVRAM nuncupauerunt, quòd nimirum humani corporis naturæ omnino aduerſentur, & contrariæ ſint. Galenus libro ſecundo

Tres vniuerſæ medicinæ ordines.

Primus ordo.

Res naturales.

Natura quid.

Secundus ordo.

Res non naturales.

Res corpus noſtrũ neceſſario alterantes.

Tertius ordo.

Res præter naturam.

Affectus præter naturam. Therap. Metho. & multis aliis locis affectus præter naturam vocat, quòd ſcilicet corpus noſtrum præter naturam afficiant. Hos itaque iam commemoratos tres rerum, vt ita dicam, medicarum ordines, prout inſtituti ratio poſtulat, ſeorſum nunc proſequemur, à naturalibus nominatis orſi.

De primi ordinis ſeu naturalium rerum numero. CAP. XI.

φυσιολογία. PRIMI ordinis res veteribus naturales appellatas, ea medicinæ pars docet, atque complectitur, quam ſuprà à Græcis φυσιολογίαν nominari diximus. Quippe hæc de iis tractat rebus, quæ ad naturam, adeoq; humani corporis ſubſtantiam ac conſtitutionem pertinent. Meritò autem harum rerum tractatio primum ſibi vendicat locum, quòd nemo rectè de cæteris rebus medicis diſſerere poſsit, niſi prius vniuerſam corporis conſtitutionem ac naturam exquiſitè perſpectam habeat. Quapropter qui rectè & ordine medicam artem cognoſcere, eamq; ſubinde cum dignitate & laude exercere volunt, ij planè ſtrenuam dabunt operam, vt quæ tum veteres tum recentes probati autores de rebus naturalibus rectè memoriæ prodiderunt, perdiſcant. Res autem ad corporis noſtri naturam & conſtitutionem concurrentes, quas NATVRALES paulò antè dici oſtendimus, *Res naturales numero ſeptem.* ſeptenario comprehenduntur numero, horumq; hæc, quæ ſequuntur, ſunt nomina.

1 Elementa quatuor: Aer, Ignis, Aqua, Terra: vel qualitatum nominibus, Hippocratis more, vtendo, calidum, frigidum, humidum, & ſiccum.
2 Temperamenta: temperatum, calidum, frigidum, humidum, ſiccum.
3 Humores: ſanguis, pituita, bilis flaua, & atra.
4 Partes: caro, os, membrana, neruus, vena, arteria, cor, iecur, caput, manus.
5 Facultates, animalis, vitalis, naturalis.
6 Actiones, animalis, & naturalis.
7 Spiritus, animalis, vitalis, naturalis.

Quas vtique res naturales ſeptem pro inſtituti noſtri lege, breuiter & ordine, quoad poſſumus, optimo enarrabimus, ab elementis auſpicati.

DE ELEMENTIS.

SECTIO II.

Quid elementum. CAP. I.

CVM elementi vox ambigua ſit, déque multis rebus efferatur, ſciendum principiò erit, nobis hoc loco de communibus omnium rerum, & primariis elementis eſſe ſermonem. Quorum vt exquiſitam habeamus notitiam, quid ſit elementū, initiò nobis definiendum erit. Nam vt prudentiſsimè in officiis Cicero monuit, Omnis, quæ à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet à definitione proficiſci, vt intelligatur quid ſit, de quo diſputatur. Elementum itaque, Galeno lib.j. de elementis autore, eſt minima rei, quam conſtituit portio. Vel, vt idem lib. viij. de Hippocratis & Platonis placitis ait, eſt minima pars eius rei, cuius elementum exiſtit. Licebit & hunc in modum finire: Elementum, eſt prima & ſimpliciſsima portio, ex qua quidque primum conſtituitur. Cæterum minimum eſt, quod amplius ſuſcipere ſectionem nequit. Simplex verò, quod immiſtum intemperatúmve, & qualitate ſummum exiſtit. Minima itaque pars eſt elementum, non quidem ſenſu, quòd multæ particulæ ob paruitatem ſenſum effugiant, ſed re vera. Neque enim verè elementorum ſenſus iudex exiſtit. Non igitur particula quæ minima, ſimpliciſsima, & primaria videtur, ſed quæ natura talis exiſtit, verè elementum eſt. Proinde Hippocrates humanæ naturæ elementa conſiderans, ea ſanè, quæ ſenſu & ſimpliciſsima, & primaria ſunt, contemnit, quæ autem verè & naturaliter ſunt elementa, inquirit. Hippocratem igitur imitantes, non eam quæ minima primariaq; pars apparet elementum eſſe dicamus: ſic enim alia quidem aquilis, & lynceis, & ſi qui alij homines vel animantes acerrimi viſus ſunt, alia nobis ſingulis elemēta apparebunt: ſed quæ

Elemētū quid.

Minimū.

Simplex.

Senſus verè elemētorum iudex non eſt.

Hippocrates quæ elementa inquirit.

natura & re vera prima, ſimplicisſima ſunt,& in alia diſ-
Exẽplum ſolui amplius nequeunt. Proinde quemadmodum Grã-
maticorum elementa ſeu literæ, compoſitæ vocis mini-
mæ ſunt partes: ſic etiam Mundi elementa, humani cor
poris. Quippe voces compoſitæ omnes hæ ſunt: Iram
pande mihi Pelidæ diua ſuperbi. Vnaquæque autem ha-
rum iterum in ſyllabas, ſyllabæ rurſus in elementa ſeu
literas ſecantur. I, nanque prima ſyllaba vno conſtat
elemento, ram, tribus compoſita eſt, quorum nullum in
alia minora partiri poteſt. Pari ratione humanum cor
pus quoddam eſt, cuius partes ſunt caput, manus, pedes,
& id genus aliæ: quarum vnaquæque iterum ex ſimila-
ribus dictis partibus, de quibus ſuo dicemus loco, com-
poſita eſt: atque hæ quidem rurſus ex quatuor humo-
ribus, & ſemine conſtant. Quæ tandem ex elementis,
multis tamen interuenientibus mutationibus, generan-
tur. Vt hinc conſtet elementa eſſe, & dici meritò mini-
mas, primas, & ſimplicisſimas humani corporis partes:
Si minimæ ſunt, non poſſunt igitur amplius ſectionem
ſuſcipere, & in alias diſſolui: ſi primæ ſunt, iis nullæ aliæ
ſint priores, oportet: ſi ſimplicisſimæ, immiſtæ minimeq;
temperatæ, & qualitate ſumma ſint neceſſe eſt. Rectisſi-
mè igitur in libro 1. de elementis Galenus tradit in ſolis
elementis qualitates intemperatas miſturæve expertes
inueniri, ſummam quidem in igne caliditatem & ſicci-
tatem, in terra ſummam frigiditatem & ſiccitatem, in ae-
re ſummam caliditatem & humiditatem, in aqua ſum-
mam frigiditatem & humiditatem. Contrà falſo Philo-
ſophi alteram qualitatem in elementis eſſe remiſſam re-
tuſámve aſſerunt. Nam ſi vera illorum eſſet ſententia,
ſequeretur in igne non ſolam eſſe ſiccitatem, ſed etiam
aliquas humiditatis portiones, quæ nimirum illius ſicci-
tatem retunderent, adeoq; non ſimplicisſimam, & im-
miſtam. Siquidem, vt rectè libro tertio de ſimplicium
medicamento. faculta. cap. 14. dixit Galenus, Contra-
riorum miſturæ, qualitatum ſummitates frangunt. Ve-
rùm ea de re plura in commentariis noſtris lib. primo,
capite ſecundo de temperamentis diximus: ad quem lo-
cum nunc lectorem ablegamus.

In elemẽtis vtræque qualitates ſummæ.

Contrariorũ miſturæ qualitatum ſummitates frangunt.

Quot

Quot numero elementa. CAP. II.

HACTENVS quid ſit elementum, monſtrauimus, nunc inquirendum eſt nobis, num vnum tantùm ſpecie ſit elementum, an plura potiùs & diuerſa, ſibique diſsimilia. Non eſſe autem hominis, aliorumque corporum primum elementum vnum, hinc maximè liquet. Si enim homo eſſet vnum, hoc eſt, vnico ex elemento conflatus, neutiquam doleret. Quippe vnum eſt immutabile, cum non ſit ei nec à quo, nec in quod permutetur. Quod non immutatur, id pati non poteſt. Impatibile rurſus doloris expers ſit oportet. Verũ homo dolet, quia nimirum temperamenti alterationem, & continuitatis diuortium ſuſtinet, igitur non eſt vnum. Eadem quoq; ratione licet Epicuri, Democriti, & Leucippi ſententias conuellere, qui atomos, omnis prorſus qualitatis atque alterationis expertes necnon incompactilia corpuſcula introduxerunt vniuerſæ generationis primordia. Siquidem homo haud doleret, ſi ex talibus corpuſculis componeretur. Quippe neceſſum eſt, vt id quod dolet, tũ ſenſus, tum etiã alterationis ſit capax. Si enim ab omni penitus alteratione ſit alienum, eundẽ omnino ſtatum, quem ab initio ſortitum eſt, perpetuò ſeruabit, nec quicquam immutabitur. Iam verò ſi tranſmutetur quidem, ſed nulla ſit illi innata ſentiendi vis, nihil propterea magis affectus ipſos ſentiet, quàm lapides dum calefiunt, refrigerantur, & finduntur. Quum itaque atomi neutrum ſortiti ſint, adeoq; ue nec alterari, nec ſentire poſsint, certè ſi ex eis, aut alia quapiam huiuſmodi vniformi natura concreti eſſemus, non vtique doleremus: dolemus autem: nequaquam igitur ſumus ex ſimplici aliqua, vniformique ſubſtantia conditi. Quapropter quum elementum non poteſt eſſe impatibile, non erit etiam ſpecie vnum. Quippe quod vnum eſt, ſemper eſt impatibile, cùm nihil reliquum ſit, in quod tranſmutari, aut à quo pati, vt diximus, queat. Quicquid enim tranſmutatur, in alterum trãſmutatur, & quod patitur, ab altero patitur. Quare plura eſſe elementa, neceſſe

Hominis elementũ non eſt vnum.

Atomos non eſſe corporis elemẽtũ.

eſt. Quum autem quatuor ſectæ omnes ſint eorum, qui in vniuerſum de elementis differunt, vt copioſè libro primo de elementis oſtendit Galenus, ij certè qui ex igne, aqua, aere, & terra, inuicem tranſmutatis atque alteratis, & ad temperamentum quoddam reductis, corpora noſtra gigni volunt, conſentanea pronuntiant. Quatuor igitur ſunt omnium rerum communia & primaria, ex quibus, & in quæ ſimpliciſsima cuncta & conſtant, & reſoluuntur, elementa, ignis, aer, aqua, & terra. Vel certè de Hippocratis ſententia, qui in libro de humana natura inſcripto, & aliàs etiam, qualitatum nominibus appellat elementa, calidum, humidum, frigidũ, ſiccum. Calidum enim is appellat neque ſolam qualitatem, neque quod per excellentiam ipſi ſimile nomen ſortitur, ſed corpus ſummæ compos caliditatis: frigidum, in quo extrema frigiditas: humidum, in quo ſuprema humiditas: & ſiccum, in quo ſumma ſiccitas exiſtit. Proinde iuxta Hippocratis etiã aſſertionem, animantia non ex qualitatibus tantùm: vt quibus ſine corporibus ne, eſſe quidem licet: ſed ex ipſis corporibus, quæ ſummas qualitates receperunt, naſci conſtat. Atque ſubſtantiæ quidem elementorum animali diem obeunte, abeunt, mundique ſeu vniuerſitatis elementis permiſcentur. Qualitates verò animante vita defuncta, corrumpuntur, ad propriam autem naturam non redeunt. Quod planè Hippocrates in libro de humana natura ijs innuere etiam verbis voluit: Homine, inquit, „ fato fungente, frigida in propriam reuertuntur naturã, „ ſiccum in ſiccum, humidum in humidum, calidum in ca„ lidum, frigidum in frigidum. Huiuſmodi tum animan„ tium, tum aliorum omnium natura eſt. Nam cuncta „ ſimiliter oriuntur, atque ſimiliter occidunt. Siquidem „ natura ipſorum & ex ijs omnibus, quæ diximus, conſti„ tuitur, & ſingula in idem, vt dictum eſt, vnde conſtitu„ ta ſunt, deſinunt: igitur eòdem etiam tandem recedunt. Hæc ille. Quare non eſt quod quiſpiam putet illum ex qualitatibus, quæ ne ſeorſum quidem à corporibus conſiſtere poſſunt, animalia gigni arbitrari, ſed ex corporibus quibus ſummæ illæ qualitates inſunt. Vt hinc omnibus perſpicuum fiat apud multos iuniores puerilem

Elemẽta quot.

Calidum quid Hippocrati ſignificat.

Frigidum

Humidũ.

Siccum.

Animantium corpora non ex qualitatibus dũtaxat elementorũ naſci.

Elementorũ ſubſtantiæ, non qualitates ſeu

lem vereque inanem percrebuiſſe opinionem, qua ij ve tere ſpreta Philoſophia decreuerunt, non elementorum ſubſtantias, ſed qualitates, ſeu, vt ipſi loquuntur, vires duntaxat in nobis aſſeruari. *Vires in nobis aſſeruātur.*

Quòd elementa in animalis conſtitutione non maneant pura. CAP. III.

CVM iam oſtenſum ſit nobis ignem, aerem, aquam, & terram eſſe prima, communiaq; & ſimplicisſima rerum omnium elementa, adeoque ex ijs tum ſtirpes, tum animalia omnia gigni, reliquum eſt nunc, vt inueſtigemus, num hæc ipſa in animantis conſtitutione maneant pura, & impermiſta, an inter ſe temperentur. Quamuis itaque corpora animantium non ſolùm ex qualitatibus, ſed & ipſis ſubſtantijs elemētorum, quibus qualitates illæ inſunt, naſcantur, non manent tamen in animalis conſtitutione pura & impermiſta, ſed inter ſe confunduntur, & temperantur, ita ſanè vt vnum aliquod ex ijs procreetur, quod neque ignis, neque aer, neque aqua, neque terra dici poſsit, quod deinde à forma, quæ iuxta elementorum proportionem producitur, denominationem ſuam ſortitur. Proinde ſimile quid in elementorum miſtione accidit, quod in emplaſtro, quod τετραφάρμακον appellant, euenire ſolet: huius enim exemplo, Galenum ſequuti, utemur. Quemadmodum enim hoc neque ceram, neque picem, neque reſinam, neque adipem, etſi ex ijs compoſitum eſt, rectè dixeris: ita quoque id, quod ex quatuor elementis conſtat, neque ignem, neque aerem, neq; aquam, neque terram, ſed animal, uerbi gratia, vel ſtirpem, nominabis. Non eſt igitur vt cum Empedocle quis affirmet elementa exiguarum partium ſola appoſitione permiſceri, cùm illorum ſubſtantiæ ita inter ſe miſceantur, confundantur, ac temperentur, vt ſimplex, non temperatum, & immiſtum in animantium corporibus elementum nullum reperiatur. Quapropter maiorem in modum quiſpiam ineptiret, ſi propterea quòd nullū ex quatuor elementis ſolum ſyncerumque cōſpiciatur, *Emplaſtrum tetrapharmacum. Empedoclis opinio refutata. Elementum purū in animalium corporibus nullū reperiri.*

inficiaretur ea omnia ſimul in eo reperiri. Eſſet enim hoc perinde, ac ſi quis credere nollet, tetrapharmacum ex cera, reſina, pice, & adipe componi, quoniam eorum nullum integrum ſyncerumq́ue contineri in eo uideat. Igitur tametſi nullum etiam è quatuor elementorum numero integrum ſyncerumq́ue in animantium corporibus reperiatur, tamen non eſt propterea dubitandum, quin illa ex ijs confuſa & temperata ſint. Et cur quæſo quis ſibi in animantium corporibus terram oſtendi poſtulat, quæ ſyncera ſit, atque impermiſta: cùm eiuſmodi ne in vniuerſo quidem à ſe oſtẽdi queat? Quamcunque enim particulam eius acceperit, ea ſtatim erit alicuius caloris, humoriſque cuiuſdam, & aereæ ſubſtantiæ particeps: cùm tamen terra ea, quam elementum eſſe opinamur, ſit quàm maximè denſa, grauiſque & ſicca, & prætereà frigida. Quòd ſi tu in mundo lapidem mihi oſtenderis, terreum ſanè corpus, ego tibi illi ſimile aliquid in animantium corporibus, oſſium nempe, cartilaginum, pilorum, teſtarumq́ue genus oſtendam. Quare ſi cupis in animante terram intueri, eandem habes, qualem in vniuerſo. Eam verò quæ ſola ſit, & cuiuſque miſturæ expers, neque in illo facilè reperias, quemadmodum neque aquam puram, quæ alio rum nulli commiſta ſit, nec ignem, nec aerem. Sunt etenim hæc omnia quaſi adulterata, & alijs, quæ ſunt diuerſi generis, miſta. Quod non ita intelligas uelim, quaſi nuſquam ſyncere elemẽtorum naturæ habeantur. Nam tametſi quæ apud nos extant, quorumq́ue ſenſus iudex eſt, impura ſunt omnia; ſyncera tamẽ uſpiam eſſe, quæ principia ſint, & uelut fontes, è quibus iſta fluxerunt, neceſſe eſt. Horum tamen uere elementorum, ſenſus, ut diximus, iudex eſſe non poteſt.

Terra elementaris cuiuſmodi.

Num alicubi ſint pura elementa.

Deſinas igitur in animalium corporibus immiſtum quippiam diſquirere: ſed ſatis ſit, ſi aliquam uideris particulam frigidam, ſiccam, & denſam, terræ meminiſſe: ſi uerò humidam, raram, & fluxilem, in aquæ conſiderationem ueniſſe. Calor autem in corpore animantis exuperans, ignem tibi repræſentet. Vbi naturam ſpiritus, citra quem animal conſtare nequaquam poteſt, perpenderis, aer animo tuo occurrat. Proinde cùm in animantium

mantium corporibus nihil ſit ſyncerum; & impermiſtum, rectiſsimè Hippocrates non hominis modò, ſed aliorum quoque animantium naturam, ex calido, frigido, humido, & ſicco inuicem commiſtis, ac temperatis conſtare tradidit. Niſi enim inuicem elementa commiſcerentur, homo, aut quoduis aliud animal conſiſtere haud poſſet. Nam quamcunque corporis particulam ſummis ſuis qualitatibus præditam ſingulatim occuparent, eam haud dubio corrumperent. Nulla ſiquidem in ſummo calidum, aut frigidum, aut humidum, aut ſiccum, ſalua tolerare poſſet. Non igitur ſolùm ex inuicem commiſtis, & ſic qualia ſunt remanentibus elementis, veluti in tritici, hordei, auenæ, fabarum, & eruorum aceruo fit, ſed alteratis, transmutatiſque, & per tota commiſtis, animantium corpora generari Hippocrates ſtatuit. Sed hic quæri ſolet, num elementorum ſubſtantiæ, an qualitates ſolæ totis totæ miſceantur. Siquidem veterum ea de re duplicem fuiſſe opinionem conſtat. Ariſtoteles nanque, cæteriq; Peripatetici, vt libro primo Thera. metho. capite ſecundo, atteſtatur Galenus, qualitates tantùm in ſe mutuo tranſire, omninoque miſceri: Stoici non has modò, ſed etiam ſubſtantias ipſas, exiſtimant. Quanquàm autem hoc definire medico ſuperuacuum eſt, vt loco iam citato, & in fine libri primi de elementis Galenus docet, hincque adeò factum eſt, vt nec Hippocrates de ijs quippiam pronuntiarit: tamen præſtat Ariſtotelis, & Peripateticorum amplecti ſententiam, & qualitates virtuteſque in miſtis totas eſſe totis permiſtas affirmare. Id quod etiam Galenus loco paulò antè demonſtrato facit, vbi elementa ſuis qualitatibus duntaxat tota totis miſceri ſcribit. Fieri enim non poteſt, ſed ne intelligi quidem, vt corporum ſubſtantiæ totæ totis miſceantur, ſeque mutuò penetrent, & eodem prorſus ſitu conſtitutæ ſint, & collocatæ. Quamuis autem totæ totis non miſceantur, mutantur tamen & alterantur elementorum in miſto ſubſtantiæ. Si enim integræ & illæſæ manerent, nihil diſsimile ſibi compoſitum redderent: ſed quod ex ijs componitur, diſsimile eſt: igitur ſubſtantiæ illorum immutatæ, & inte-

Vtrum elementorum ſubſtãtiæ an qualitates ſolæ totis totæ miſceantur.

græ haud manent. Negandum autem minimè erit, ſubſtantiam per ſe totam alterari: hac nanque ratione dolorem, voluptatem, ſenſum, memoriam, ratiocinationem, ipſamque adeò animam, in qua hæ alterationes fiunt, è medio tolleremus. Cæterùm mutuæ inter ſe tranſmutationis elementorum cauſæ non ſunt niſi ſummæ, quas illa obtinent, qualitates, ſubiectam ſubſtantiam alterantes. Si quidem hæ vniuerſam ſubſtantiam tranſmutant, atque alterant, & natura primæ ſunt, rerumque omnium communes, & elementorum conſtitutrices, ac opifices. Proinde rectè Hippocrates non hominis modò, ſed aliorum etiam omnium naturam, ex calido, frigido, humido, & ſicco, eſſe conſtitutam pronuntiauit. Nam hæc, vt in confeſſo eſt apud omnes, mutuò in ſe agunt, & quod agunt id neque concretione ſecretioneque habent, ſed quòd ipſa ſubſtantia per ſe ipſam tota patitur & alteratur. Iam igitur abundè conſtare arbitramur in miſtis manere elementorum ſubſtantias, ſed mutatas, Ita ſanè vt liberæ, aut ſui iuris non ſint, vinctæ ſcilicet, ac quaſi interceptæ mutua qualitatum pugnantia, vt priſtinas vires expromere haud valeant, neque ignis vrere, neque aqua impensè refrigerare poſsit. Neque enim æquè valentes vires retinent in miſtis, vt antea, vbi ſyncera erant, vtpote ſuis actionibus à contrarij elementi actione oppugnatis, & fractis.

Subſtantia per ſe tota alteratur.

Qualitates tranſmutationis elemẽtorũ cauſa.

Elementi

Elementi & principij diſcrimen. CAP. IIII.

NON prætereundum nobis hoc loco erit, quòd elementum à principio differat. Elementa enim ſunt corpora, vt compre-henſum eſt, ſimplicia, ex aliis ſe ſimplicioribus facta, quæ in partes diuerſarum ſpecierum diuidi nequeunt, ac planè eiuſdem ſunt generis cum iis, quorum ſunt elementa. Principia verò ſunt, quæ non fiunt ex ſe vicißim, neque ex aliis, ſed ex ſe omnia, quæ naturaliter fiunt, producunt, nec cum rebus, quarum ſunt principia, eiuſdem eſſe generis poſſunt. Ex quibus ſanè notionibus liquet principiò, quòd elementa non ſint qualitates, vt nonnulli putarunt, ſed potius ſubſtantiæ, quibus quatuor qualitates inſunt. *Elementum.* *Principiũ* *Elemẽta non ſunt qualitates.*

Corpora nanque cùm ſint, vt eorundem notio attestatur, ſubſtantiæ quoque ſint, & nequaquam qualitates, eſt neceſſe. Porrò cùm elementa ſint corpora, miſtionis tamen & temperaturæ expertia, conſtat etiam ea, quorum ſunt elementa, eſſe corpora, non tamen ſimplicia, ſed miſta. Siquidem elementa cum iis quorum ſunt elementa, eiuſdem generis eſſe oportet: vt igitur miſta, quæ elementis conſtant, ſunt corpora, ita etiam elementa. Porrò principia non ſunt niſi quatuor qualitates, nempe ſumma caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas, vnà cum materia, quæ omnibus elementis ſubiecta eſt, quæque omni caret qualitate, & vt ortus, ita etiam interitus expers, atque à Philoſophis prima dicitur. Siquidem ex iis elementa, & omnia alia ſunt procreata. Nam quum ſumma caliditas ad materiam accedit, ignis procreatur: quum ſumma frigiditas, aqua. Simili modo aer fit, vbi materia in ſe receperit ſummam humiditatem: terra verò, quum ſiccitatem. Neceſſe eſt igitur hunc in modum ſubiici quiddam, in quo ſeruato, ac ſuperſtite, fiat rerum conuerſio. Ex quo intelligitur, materiam nec vllo ortu generatam, & indiſſolubilem ac immortalem ſeculis omnibus eſſe. Præterea non ſunt cum rebus, quarum ſunt principia, eiuſdem generis. Quippe hæc elementorum, quæ, vt oſtendimus, *Elementa cũ iis quorum ſunt elementa, eiuſdem ſunt generis.* *Principia quæ.* *Materia prima.* *Materia prima pꝑpetua.*

C 3

dimus, corpora eſſe conſtat, ſunt principia, adeoque diuerſi generis, nempe qualitates. Quòd verò ex iis principiis omnia alia naturaliter fiant, exemplo conſtitutionis hominis demonſtraſſe ſatis ſit. Ex primis ſimpliciſſimiſque elementis ſenſilibus, quæ ſimilaria dicuntur, fibra, membrana carne, adipe, oſſe, cartilagine, ligamento, neruo, medulla, & omnibus aliis, quorum vniuerſæ particulæ eiuſdem inuicem ſunt ſpeciei, eandemque omnino formam retinent, homo conſtat. Hæ rurſus ex aliis quibuſdam ipſis proximis, gignuntur elementis, ſanguine nimirum, pituita, & vtraque bile, flaua ſcilicet, & atra. Quæ iterum ex illis ortum habent, quibus veſcimur, quæque bibimus. At hæc ex aere, igne, aqua, & terra gignuntur. Ipſa verò hæc ex nullo amplius corpore alio conſtituta ſunt, ſed ex materia & qualitatibus. Quapropter hæ ignis, aquæ, aeris, & terræ principia erunt. Igitur expedit hanc principij & elementi probè tenere differentiam, vt hinc intelligamus cur Philoſophi ſecus ac medici à principiis potius quàm elementis, ordiendum eſſe iudicauerint. Quippe cauſas illi quærunt, cur inter ſe elementa miſceri ac tranſmutari poſſint; quæ non ſunt, vt dictum eſt, niſi qualitates, vtpote quæ ſubiectam alterant ſubſtantiam, ac ſtirpes & animantia efficiunt. Medici autem id, quòd à Philoſophis eſt demonſtratum, aſſumunt, atque ab elementis ipſis auſpicantur. Quæ illis ideò ſunt conſideranda, vt cognoſcant ex horum legitima & conuenienti temperatura ſanitatem conſtitui: ex eorundem autem parum recta ac vitioſa miſtione, morbos accidere. Atque hæc pro inſtituti noſtri ratione de elementis dixiſſe ſufficiat. Quòd ſi alicui de iis plura cognoſcere libet, Hippocratem in libro de natura humana inſcripto, & Galenum in ſuis Commentariis, quos in hunc Hippocratis librum exarauit, & librum eiuſdem primum de elementis legat.

Elementa prima perpetua.

Partes re vera ſimilares.

Cur principij et elementi differentia tenenda.

Philoſophi cur à principijs exorſi.

Medico elementa cur conſideranda.

DE TEMPERAMENTIS SECTIO III.

Quid temperamentum CAP. I.

POST elementa vt de temperamentis diſſeramus, quandoquidem inter res naturales vocatas ſecũdum obtineant locum, ordinis ratio exigit. Temperamentum autem non eſt, niſi ex quatuor elementis, ſeu calido, frigido, humido, & ſicco, cõſtãs miſtura vel, eſt concentus quidam quatuor qualitatum principum, ex omnium elementorum permiſtione. Nec temerè adiectum eſt, ex quatuor elementis: neque enim ſine elementorum omnium miſtione temperamentum induci poteſt. Non enim ſi quis aquam & ignem paribus quodam modo portionibus coire & coaleſcere ſtatuat, hincque mutua repugnantiarum vi temperationem quandam inferri, ea protinus temperamenti rationem ſubit, ita vt neque ex duobus illis facta perfuſio, exacta miſtio cenſeatur. Perfectum enim non eſt, ſed inchoatum, atque mancum, quod ex duorum triúmve duntaxat elementorum connexione fit: cuiuſmodi eſt plurimum genus eorum, quæ ex ſublimi deturbantur, μετέωρα Græci nominant. Quapropter temperamentum eſt quatuor elemẽtorum permiſtio. Per elementa verò non ſolùm qualitates ipſas, ſed & ſubſtantias, quibus qualitates inſunt, eſſe inaudiendas ex præcedentibus notum eſt. Quippe clariſsimorum Philoſophorum imitatione, vt qualitates elementorum, ſic omnino etiam ſubſtantias in miſto compoſitoque retineri, harumque confuſione & miſtura temperamentum conſtare fatendum. Ridenda igitur eſt Auicennæ Fen. prima Canonis primi, doct iij. cap. i. inepta opinio, qui primarum qualitatum actione mutua, quintam qualitatem, eamque ſimplicem, emergere putauit, quæ vna reliquis omnibus in congreſſu pereuntibus

Temperamentum quid.

Concretis miſtiſq; corporib. gignendis vnius elemẽti materia ſatis eſſe nõ poteſt.

μετέωρα.

Nõ ſolum qualitates, ſed etiam ſubſtãtiæ elemẽtorum in miſtis manent.

Opinio

Auicēnæ qui quintā, adeoq; nouā pro temperamento inuexit qualitatem, exploſa.

tibus, ſuperſtes maneat. Id enim quàm abſurdum ſit, hinc in primis patet, quod fieri nequeat, vt omnes per actionem qualitates diſſolutæ euaneſcant, neque non ea tandem ſuperet, quæ validior quum eſſet (neque enim elementorum omnium par intemperatura) portio, conflictus principia dedit. Prætereà, ſi plura, eaque contraria illi non inſunt, qui fiet temperamenti per ſingulas ætates immutatio? Quæ denique inſita erit illi cauſa morbi, ſenij, & interitus? Adde, quòd neque dum animal fato fungitur, poterunt ſubſtantiæ elementorum ſuis qualitatibus inſtructæ, recedere, mundique elementis immiſceri, quandoquidem iam qualitates earundem diſſipatæ ſint, nec in compoſito manſerint. Dictum enim ſuprà eſt, elementorum ſubſtantias animante diem obeunte quidem recedere, mundique elementis immiſceri: qualitates tamen poſt animalis vitam verè corrumpi, nec ad propriam naturam redire. Quocirca nouam illam qualitatem pro temperamento inuehere, vanitas quædam opinionis eſt, ex omnium animis explodenda.

Temperamentorum differentiæ quot qualesq; ſint.
CAP. II.

Nouem temperamentorū differentiæ.

EX ELEMENTORVM temperatura miſturáve nouem in vniuerſum temperamentorum differentię, quorum vnum temperatum, alia autem octo intẽperata ſunt, emergunt, de quibus ordine diſſeremus, à temperato exorſi. Temperatum autem, quod Græcis εὔκρατον, id eſt, bene temperatum, & σύμμετρον, hoc eſt, moderatum, noſtræ ætatis medicis æquale dicitur, duplex exiſtit: vnum temperatum ſimpliciter & abſolutè, alterum verò temperatum in ſingulis generibus.

Tẽperatū duplex. εὔκρατον. Σύμμετρον.

Temperatum ſimpliciter.

Temperatum abſolutè ſimpliciterve, hoc eſt, elementorum & contrariorum inter ſe collatione, eſt in quo elementorum & contrariorum æqua prorſus portio exiſtit. Hoc ſane temperamentum optimum, exquiſitum, abſolutum, ſummum, & ad vnguem mediocre, ac medium quoque appellatur. Siquidem ipſum in vniuerſa ſubſtantia verè, adeoque pondere medium exiſtit.

Hinc

Hinc eſt, quòd à noſtri ſeculi medicis æquale ad pondus nominetur, quòd nimirum in eo par & æqualis commiſtorum elementorum ſpectetur moles. Hoc Galenus libro primo de tuenda ſanitate, cogitatione potius vſur pari, quàm ſolidè ſubſiſtere ſcribit. Proinde ſi alicui vnquam contigit, aut in animalis corpore viſum eſt, ne momento quidem, vt idem ait, durauit. Temperatum verò in ſingulis generibus eſt, quòd à prioris perfectione, abſolutaque illa, & exquiſita miſtione paulùlum abeſt, & in quo ea contrariorum elementorum mediocritas conſiſtit, quæ tum animantis, tum ſtirpis naturæ maximè cõuenit. Hoc itaque temperatum moderatúmve dicitur, non quidem ſimpliciter, vt præcedens, ſed in ſuo genere. Hoc igitur modo temperatum eſt, quod generis ſui decoram illam & conſentaneam æquabilitatem eſt adeptum, qua tanquam numeris omnibus abſolutum, ſalubriter, integrè, & naturæ ſuæ congruenter ſe gerit, omnibusque muniis, ad quæ natura ſua ducitur, rite fungitur. Quapropter tum animal ac ſtirpem optimè ſe habere dicimus, quum ſuam functionem optimè & citra reprehenſionem obit. Equum, verbi gratia, quum velociſsimè currit: Canem, vbi advenationes et tutelas quàm animoſiſsimus, ad domeſticos quàm mitiſsimus eſt. Ficum, quum plurimos optimosque ficus profert. Vitẽ autem, vbi optimas plurimasque producit vuas. Proinde omnia hæc, animalia dico & ſtirpes, optimam mediámve in ſuo genere temperaturam habere dicimus, non autem abſoluto ſermone, quum paritas exacta contrariorum in iis non ſit, ſed ea potiùs mediocritas, quæ ad poteſtatem maximè refertur, id eſt, quæ maximè poterit, iis adſit. Hinc eſt, quòd iuniores medici hanc temperaturam æqualem ad iuſtitiam nominent, quòd nimirum in illa commiſtorum elementorum ea ſit mediocritas, quæ animantis ac ſtirpis naturæ conueniat, ac quaſi iuſtitiæ ritu temperata ſit. Siquidem iuſtitia, vt eam Iureconſultus in l.x.ff. de iuſti. & iure, definit, eſt conſtans & perpetua voluntas ius ſuum cuiq; tribuendi. Singulis itaque pro dignitate quod ſuum eſt tribuit, veluti diis, parentibus, cognatis, amicis, domeſticis, & ciuibus. Proinde vt iuſtitiam eſſe dicimus, non eam

Aequale ad pōdus.

Temperatũ in ſingulis generibus.

Quando optime ſe animal aut ſtirps habeat.

Temperatura æqualis ad iuſtitiam.

Iuſtitia quid.

quidem

quidem quæ pondere & menſura, ſed quæ, eo quod pro dignitate conuenit æqualitatem explorat: ſic etiam temperamentum ad iuſtitiam vocant, quæ ſingulis animantium & ſtirpium naturis conuenit, non quæ ex pari elementorum ſpectatur mole.

Obiectio diluitur. Quòd ſi verò alicui abſurdum eſſe videtur, temperati ſeu medij temperamenti nomine cenſeri, quod ad vnguem temperatum non ſit, is quæſo reliquorum in vita nominum vſum ad memoriam reuocet. Siquidem & potionem, & balneum temperata dicimus, non ſolùm quando alterum huic, alterum illi tale eſt: ſed etiam quum ad eundem hominem in latitudine tale eſt. Nam ſi auerſo paululum eo, qui biberit, iniecerit quis in calicem calidæ frigidæ ve exiguum, nullam mediocris temperamenti mutationem deprehendet. Ad eundem modum, neq; ſi quis in ſolium temperatum frigidæ puſillum iniecerit, temperaturam mediam protinus corruperit. Quin ambientem quoque nos aërem temperatum dicimus, etiam ſi in alterutram partem paululum eſt propenſus.

Eucraſia in latitudinem extenditur. Et quid miri eſt, ſi εὐκρασία mediocritáſve in ſatis amplam latitudinem extendatur? quando etiam in lyris conſonantiam ipſam, quæ ſumma rectiſsimaque eſt, vnicam atque inſectilem eſſe probabile ſit: quæ in vſus hominum venit, certè latitudinem habet. Sæpe nanque quam percommodè temperare videaris, alter ſuperueniens muſicus exquiſitè temperauit.

Epilogus. Hactenus monſtrauimus εὔκρατον ſiue temperatum ſimpliciter dici, quod medium planè eſt in vtroque contrariorum genere, ita vt non magis ſit calidum, quàm frigidum, aut humidum quàm ſiccum. Temperatum verò in animantium & ſtirpium genere, in quo ea eſt mediocritas, quæ tum animantis, tum ſtirpis naturæ conuenit. Proinde in eo quod primo loco poſuimus, contraria quæ in illo ſunt, inter ſe comparare & æſtimare oportet, adeoque ad elementorum portiones temperiem referre, in altero verò ad actiones.

Intemperatum. Cæterùm vbi quid à prædicta mediocritate recedit, intemperatum dicitur, & ab eo contrariorum, quod vincit ac ſuperat, nomẽ accipit. Calidum enim vocatur, in quo calidum elementum frigido præualet: frigidum autem, in quo frigidum calido præſtat; idem ſtatuen-

ſtatuendum de humido & ſicco. Atque quod ita in vna tantùm oppoſitione intemperatum eſt, ſimplex temperamentum dicitur. Cuius quidem quatuor ſunt differentiæ, nempe calidum tantùm, frigidum tantùm, humidum duntaxat, & ſiccum duntaxat. Quod ſi verò in vtraque oppoſitione alterum ſuperet, ſiue calidum vnà cum humido, ſiue calidum ſimul cum ſicco, ſiue frigidum ſimul cum humido, ſiue frigidum vnà cum ſicco, vtique pro vincente ſortietur id corpus appellationem. Hæc itaque quatuor temperamenta, compoſita nominant: vt in vniuerſum octo ſint intemperies, quatuor nimirum ſimplices, & totidem compoſitæ. Ac quatuor quidem compoſitas intemperies omnes tum medici, tum Philoſophi nouerunt. Reliquas verò ſimplices, quæ ex dimidio harum, & altera tantũ oppoſitione conſtitutæ ſunt, plerique ignorauerunt: ita vt etiã Auerrhoës, vt fuit in omnes ferè contumelioſus, hoc loco Galeno obgãnire, illumq; erroris inſimulare, quanquã falsò ac temerè, vt aliàs ſæpe, voluerit. Siquidẽ eſſe temperamentum, quod in vna oppoſitione ſit temperatum, in altera verò intemperatum, hinc abundè patet. Si enim neceſſariũ omnino non eſt ſiccam eſſe, quæ calida ſit, ſed licet eam & humidam eſſe, licebit vtique & mediam eſſe: propior nanq; ſiccę intemperaturæ media eſt, quàm humida. Ad eundem modũ eſt & frigidum, quoddã temperatũ alterum, in quo nimirum frigidum pollet: hoc tamen nec humidũ eſſe, nec ſiccũ eſt neceſſe, ſed poteſt inter hæc & mediũ eſſe. Rurſus enim hîc quoq; eadem affertur ratio, nempe, ſi neceſſe non eſt frigidum temperamentum eſſe humidũ, ſcilicet & ſiccũ, id fieri manifeſtum eſt, medium quoque eſſe poſſe: quippe quod vicinius ſit humido, quàm ſiccũ. Pręterea, ſicuti neceſſe non eſt, ſi quæ temperatura ſicca eſt, hanc protinus calidam quoque eſſe, ſed fieri poteſt, vt etiam frigida ſit: ita fieri poteſt, vt quæpiam nec calida ſit, nec frigida, ſed in hac quidem oppoſitione media ſeu temperata, in altera ſicca. Simili modo nec humidam temperiem neceſſe eſt calidam frigidámve eſſe, ſed eam mediam eſſe inter huius oppoſitionis extrema licet. Si igitur neceſſe non eſt, vt vel intemperiem, quæ in calido eſt & frigido, ſequatur

Simplex temperamentum.

Compoſitum.

Octo intẽperies.

Auerrhoes in omnes ferè contumelioſus.

Temperamentum in vna oppoſitione temperatum, in altera intẽperatum.

 tur

tur ea, quę eſt in altera oppoſitione intéperies, vel hanc, quæ in illa: licebit aliquando & naturam, quæ in caliditate & frigiditate temperata eſt, vel ſiccam eſſe, vel humidam. Ac rurſus, quæ in ſiccitate & humiditate temperata eſt, vel calidam eſſe, vel frigidam. Quapropter mirum videri non debet, ſi aliquid ex dimidio ſit temperatũ, & ex dimidio intemperatum, adeoq; octo in vniuerſum eſſe temperamentorum genera intemperata.

Calidum, frigidum, humidum, & ſiccum multiplex.
CAP. II.

Quærenti cuius ſit, temperamenti homo, nõ eſt abſoluto ſermone reſpondẽdum.

CVM nouem eſſe temperamentorum differentias iam demonſtrauerimus, reliquũ eſt, vt oſtendamus, quærenti cuius ſit temperamenti homo, equus, bos, canis, aliúdve quodlibet, non eſſe abſoluto ſermone reſpondendum. Non enim fieri poteſt, vt qui ad ea, quæ multis modis dicũtur, & inter ſe diuerſa ſunt, vno modo reſpondet, non coarguatur. Oportet igitur duorum alterũ, aut omnes percenſere differentias, aut percontatum prius de qua rogauerit, illam ſolam dicere. Nam ſi vt in animalibus cuius eſſet temperamenti rogauerit, ad id quod medio eſt inter omnia animantia temperamento, hominem nimirum reſpicientes, reſpondere oportet. Si verò abſolutè, atque vt ad totam ſuam ſubſtantiam, ſic contraria quæ ſunt in eo comparare inter ſe atque æſtimare neceſſe eſt, haudquaquam ad functionem temperiem referentes, ſed ad elementorum, ex quibus ſubſtantia conſtat, portiones. Proinde vt hęc rectiùs cognoſcantur, & in reſpondendo minùs aberretur, ſciendũ erit calidum, frigidum, humidum, & ſiccum multipliciter accipi. Primùm abſolutè, vt nimirum ita ſyncerũ, ſimplexq; ſit, & miſtura careat, ac de nullo alio dicatur. Hoc modo ſola elementa calida, frigida, humida, ſiccáve dicuntur, quòd nimirum ſyncera ſint, & à miſtione aliena, id quod certè de nullo alio corpore dici poteſt. Neque enim vllum aliorum corporũ prorſus & abſolutè calidũ, frigidum, humidum, ſiccúmve eſt, ſed ſola elementa. Quicquid enim pręter hæc ceperis, ex horum

Calidi, frigidi, humidi & ſicci acceptiones. Abſolutè.

rum miſtura cõſtat. Secundo modo calidum, frigidum, humidum, ſiccúmve non abſoluta ratione, veluti ſyncerum, & à miſtione alienum, ſed per exceſſum exuperantiámve dicitur id, quod ex contrarijs inter ſe miſtis conſtat: cæterùm ex pollentis ſuperantíſve in miſtura nomine appellatur. Atque ea ſanè ratione calidum vocatur id, in quo maior eſt caliditatis portio: frigidum, in quo frigiditatis. Ita etiam humidum nominatur, in quo humidum ſicco præualet. Siccum verò, in quo ſiccum humido præſtat. Hoc modo pituita, adeps, vinum, oleum, mel, pilus, os, cartilago, vnguis, cornu, lignum, calida, frigida, humida, vel ſicca nuncupantur. *Per exuperantiã.*

Quod autem ad eum modum calidum, frigidum, humidum, ſiccúmve appellatur, iterum bifariàm tale dicitur. Primò abſolutè, hoc eſt, nulli priuatim & ſeorſum collatum, ſed vt ad totam ſuam naturam, vniuerſamque ſubſtantiam. Ita ſanè canis ſimpliciter & abſoluto ſermone, prout videlicet alteri, verbi gratia, formicæ, non comparatur, ſiccus dicitur. Altero modo non abſolutè, id eſt, alicui collatum. Idque rurſus trifariàm. Vel enim ſymmetro ac medio eiuſdem generis confertur, vt ſi leo cum homine collatus fuerit: vterque enim animal eſt. Vel ſymmetro eiuſdem ſpeciei, vt ſi homo ætate florens cum adoleſcente conferatur. Vel vnicuiuis obuio, veluti ſi Dion Theoni, Cõradus Petro comparatur. Vt in vniuerſum ſint calidi, frigidi, humidi, & ſicci acceptiones ſeptem, ſequenti complexæ ſchemate.

Calidum per exuperãtiam bifariam dicitur.

Abſolutè.

Non abſolutè.

Calidum, frigidum, humidum, ſiccúmve, duobus dicitur modis.

- Abſolutè, vt ſcilicet ſit ſyncerum, ſimplex, & immiſtum, veluti ignis, aer, aqua, terra.
- Per exuperantiã, idque bifariam.
  - Abſolutè, hoc eſt, nulli ſeorſum collatum, ſed vt ad vniuerſam naturam ſubſtantiámve ſuam.
  - Nõ abſolutè, id eſt alicui collatũ ſcilicet.
    - Eiuſdem
      - Generis
      - Speciei

      Symmetro.
    - Vnicuilibet obuio.

De temperamentis quatuor temporum anni.

CAP. IIII.

ANNVM vniuerſum à veteribus in quatuor eſſe digeſtum tempora, Ver ſcilicet, Aeſtatem, Autumnum, & Hyemem, omnibus eſt notiſsimum. Qualia autem horum ſint temperamenta, inter medicos nõ conuenit. Sunt enim qui quatuor temperamentorum cõiugationes, quatuor anni temporibus adaptant, adeo que Ver calidum & humidum, Aeſtatem calidam & ſiccam, Autumnum frigidum & ſiccum, Hyemem frigidam & humidam eſſe, idque non ſine magno errore, ſtatuunt. Siquidem inter ſe conferunt anni tempora, Ver nimirum cum Autumno, Aeſtatem cum Hyeme, Autumnum cum Vere, & Hyemem cum Aeſtate, horumque inter ſeſe mutua collatione eorum temperamenta colligunt: cùm tamẽ horum quodlibet ex ſuapte natura æſtimatum, non ex alterius collatione, calidum, frigidum, humidum, ſiccúmve nominari debeat. Ad quam ſanè formulam ſi hæc ipſa æſtimes, apparebit tibi Ver eſſe, omnis exceſſus planè in medio: cùm neque ſicut in Hyeme plus valeat in eo frigidum quàm calidũ, neque ſicut in æſtate minus. Ad eundem modum ſiccitatis humiditatisque æquabilitas in eo ſpectatur, neque ſcilicet in eo veluti in æſtate prævalente ſicco, neque ſicut in hyeme exuperante humido. Hinc rectiſsimè Hippocrates Ver eſſe ſaluberrimum, minimeque morbis, qui mortem afferant, obnoxium, dixit. Quod enim ſaluberrimum eſſe inquit, hoc ipſo perſpicuè docet Ver eſſe temperatum, nequaquam autem calidum & humidũ. Siquidem calidum humidũ, & temperatum inter ſe maximè pugnant. Calidum enim humidumque exceſſum indicant, temperatũ verò omnis exceſſus planè in medio eſt: quapropter cum calido & humido ſtatu non coincidit. Accedit, quòd omnium aëris temperamentorum peſsimum id eſt, quod calidum & humidum exiſtit, tantum abeſt, vt ſaluberrimum dici queat. Nam vbi totus annus calidus & humidus fuerit, magna ſuccedat peſtilentia, neceſſe eſt: quemadmodũ copioſè admodum ex Hippocrate libr. 1. de tempe. cap. 4. Galenus oſten-

Quatuor anni tempora.

Veris tẽperamentum, quãdo.

3. apho. 9

Ver nõ calidum & humidũ.

Aeris tẽperamentum calidum et humidũ peſſimum.

oſtendit. Quod itaque temperamentum in quatuor anni temporibus inueniri nequit, in vitioſo & peſtilẽti aẽris ſtatu interdum incidit: tẽperatum igitur eſſe nequit.

Obiectio diluitur. Verùm opponet forte quiſpiã ijs, quæ iã diximus, Hippocratis in li. i. de natura humana, & aliorũ quorundam tum philoſophorum, tum medicorum autoritatem, qui vno omnes ore, Ver calidum & humidum eſſe dicunt. Cui quidem ita cum Galeno reſpondẽdum erit, Quòd Hippocrates, & nonnulli alij cùm medici tum Philoſophi, Ver calidum & humidum eſſe ſtatuerunt, id nulla alia de cauſa factum eſt, quàm quòd quatuor anni temporibus, quatuor temperamentorum coniugationes aptare voluerunt, Quod vt cõmodè facerent, inter ſe cõferre anni tempora coacti ſunt, atque ex mutua inter ſe collatione horũ temperamenta, vt paulò antè diximus, collegerunt. Quapropter ſic in temporibus anni ver calidum & humidum dixerũt, vt in genere corporeorum animalia, hæc nimirum cum ſtirpibus conferentes. Hoc nanque cum autumno, quem frigidum & ſiccum eſſe affirmabant, contulerunt. Quod tamen minimè faciendum erat. Sunt enim per ſe, & ex ſua natura, ſi rectè de eorundem temperamentis ſtatuere volumus, quemadmodum paulò antè dictum eſt, æſtimanda anni tempora.

Obiectio alia. Sed rurſus alius in hunc modum inſtabit, Veriſque temperamentum non eſſe temperatum oſtẽdere nitetur: Si Ver eſſet, inquiet, ſaluberrimum adeoq; temperatũ, nulli profectò in eo morbi procrearẽtur: atqui in eo fiunt morbi, igitur non eſt temperatum. Generari autem in Vere morbos, ipſemet Hippocrates perſpicue teſtatur, vt qui ſectione aphoriſmorũ tertia, *Apho. 20* multos, ac quidem peculiares, verni temporis morbos, nempe furores, morbos comitiales, anginas, lepras, impetigines, alphos, puſtulas ulceroſas, tubercula, & id genus alia mala percenſet.

Reſpõſio. Quid uerò illi reſpondeamus, in promptu eſt, nempe quòd Hippocrates ipſe abũdè huic obiectioni ſatisfacit, ut qui in citata paulò antè ſentẽtia nõ dixerit, Ver morbis prorſus uacare: nã ita ſibi ipſi cõtradixiſſet: ſed eſſe ἥκιστα θανατώδης, id eſt, minimè mortiferum, aut rectius, morbis, qui mortẽ afferunt, minimè obnoxiũ. *Morbi cur in vere accidunt.* Nã morbi, qui in eo fiunt, non alia ratione accidunt,

cidunt, quàm quòd profundum corporis hoc tempore expurgatur, & quod vitioſi humores à partibus principatum in corpore obtinentibus ad cutem detruſi perueniant. Proinde corpori, quod præcedentibus temporibus prauos humores coaceruauit, potiùs imputandum erit, ſi verno tẽpore quiſpiam ægrotet, quàm tempori. Si enim aliquod corpus bonis humoribus refertum, ver num excipiat tempus, hoc ſaluberrimum cõſeruat, nihil ex propria eius natura nouans, aut immutans. Non ſic verò Aeſtas, Autumnus, vel Hyems: hæc enim tempora etſi purùm corpus, & omni vacans reprehenſione excipiũt,tamen hęc quidem flauã bilẽ,ille atram,Hyems verò pituitã generat,ut fuſiùs in libro de humana natura Hippocrates docuit. Verùm alius quæ diximus de Vere temperato, ita impugnare perget. Initium & finis Veris in frigus & ſiccitatem propenſa ſunt,igitur temperatum eſſe nequit. Cui ita reſpondendũ erit: Fatendum quidẽ eſt Veris [illegible]itium, quod hyemi proximũ eſt, ad frigus propen[illegible]eſſe: ac eiuſdem finẽ, qui Aeſtati proximus eſt, ad ſiccitatem inclinare: tamen haud immodicè, perinde atq; Hyemem & Aeſtatẽ, & citra omnem exceſſum, qui mediocritatis & εὐκρασίας, ut Gręci loquuntur, latitudinem tranſiliat. Quod lauacri ſimilitudine fiet clarius. Vt enim illud, non obſtante quod in alterutrã partem paululum ſit propenſius, temperatum dicimus: ſic etiam nihil prohibet, quin Ver etiam ſi eius initium & finis in frigiditatem & ſiccitatem paululum declinat, temperatum eſſe ſtatuamus. Neque enim hæc declinatio, quum exigua admodum ſit, leuiſque momenti, & uix animaduerti queat, exceſſus nomine cenſeri meretur. Et certè medium tempus inter has declinationes, quod proprie Ver dicitur, uerè temperatum exiſtit. Atque hæc de Veris temperamento dixiſſe ſatis ſit. Cæterùm, Aeſtas ipſa, extra omnem controuerſiam, calida & ſicca exiſtit, quod in ea humiditas à ſiccitate, frigiditas à caliditate uincatur. De Autumni uerò temperamento, medicorum uariãt ſententiæ. Sunt enim qui abſoluto ſermone, & citra omnẽ limitationẽ hunc frigidũ & ſiccũ eſſe; at minus rectè, aſſerã[illegible]ó enim frigidus eſt, ſi ipſe per ſe ſpectetur, quod ſci[illegible]c frigiditas

Obiectio tertia.

Reſponſio

Aeſtatis temperamentum.

Autũni.

non ſuperet caliditatem, ſed modò in eo frigus nos aſficiat, modò calor uigeat. Quippe meridie eſt multò calidior, quàm mane, aut ueſperi. In calore itaque & frigore planè inæqualis eſſe deprehenditur, & ex ambobus miſtus, vt hac ratione abſolutè nec calidus, nec frigidus dici poſsit. Atque ea cauſa eſt, quæ maximè mortiferum, vt ait Hippocrates, Autumnum facit, inæqualis nī mirum in calore & frigore intemperies. In altera itaque oppoſitione Autumnus inæqualis eſt. Porrò quum in humido & ſicco mediū omnino ſtatum, quemadmodū Ver, non obtineat, ſed ad ſiccius uergat, adeoque uincat in eo ſiccitas humiditatem, meritò hoc nomine ſiccus appellatur. Hyems quidem, omnium conſenſu frigida & humida dicitur, non tamen ea de cauſa, quòd reliquis tēporibus frigidior, humidiorq; ſit: ſed quòd frigiditas in eo ſuperat caliditatem, & humiditas ſiccitatem.

Cur autūnus morbifer. 3. apho. 4 & 9.

Hyemis temperamentum

De ætatum numero, & temperamentis.
CAP. V.

EXPEDITIS quatuor anni temporum temperamentis, ordinis ratio exigit, vt de ætatum tum numero, tum temperamentis nunc agamus. Vt autem ex anni temporibus calor innatus immutatur, ita quoq; ex ætatibus. Eam verò mutationem, quam ætas affert, veteres annorum ſpatiis, & interuallis dimenſi diſcreuerūt, atque ætates appellauerunt. Vt certè ætas non ſit, niſi id vitæ curriculum, quo perſpicuè conſtitutio corporis per ſe immutatur. Quum autē alij aliter ætates digeſſerint, nos de Galeni ſententia vniuerſæ vitę ſex omnino ætates, ſuis temperamentis inſignitas, ſtatuemus, nempe pueritiam, pubertatē, adoleſcentiā, iuuentutem, conſtantem mediámve, & ſenectutem. Quæ Græcis, ἡλικία παίδων, id eſt, puerilis ætas, Latinis pueritia dicitur, primum inter ætates ordinem obtinet, & confeſtim ab eo tempore, quo vterum homo egreditur maternum, incipit, & ad decimumquartum vſque annū protrahitur. In ea conſtituti Græcis παῖδες, Latinis pueri appellantur, ac quad[illegible] differētia, Hippocrate in tertia aphoriſmo-

Aetas quid.

Aetates ſex. Prima Pueritia.

riſmorum ſectione teſte, conſtant. Primo loco parui ſunt, & recens nati, Græcis νεογνὰ παιδία dicuntur. Secundo, qui ad dentitionis tempus accedunt, ac dentes iam edunt. Tertio, medij inter dentientes & pubertati proximos. Quarto, qui iam ad pubertatem accedunt. Hæc certe ętas temperamento calida, & humida exiſtit, quod hinc maximè colligitur. Prima nanque pueri in vtero matris cōſtitutio ex ſemine & ſanguine rebus calidis ac humidis eſt. Quum verò paritur adhuc humidiſsimus eſt, non modò in ſanguinis uaſis, viſceribus, & carne, quæ planè muccoſa eſt, ſed etiam neruis, ligamentis, imò & oſsibus, quæ tamen omnium, quę in nobis ſunt, ſiccifsima eſſe conſtat. Siquidem hæc ipſa tenera, flexibilia, adeoque quaſi cerea ſunt, vt facilè ſequantur, quocunque ducas. Hincque adeò fit, vt puerorum nutrices ea ad arbitrium ſuum fingant formentq́;. Huc accedit, quòd corpora in alio quàm calido & humido temperamento increſcere nequeant. Calidi igitur & humidi pueri ſint, neceſſe eſt. Eam ætatem nonnulli in binas partiuntur, nempe infantiam, & pueritiam. Infantiam ad tertium quartúmve annum extendunt. *Infantia.* In qua quidem ætate conſtitutus Græcis βρέφος καὶ νεογνὸς dicitur. *βρέφος.* Ab eo tempore pueritiam incipientes, ad decimum protrahunt. Nos vno pueritiæ nomine vtranque complectimur. Altera ætas Græcis ἥβη, *Secunda* Latinis pubertas nominatur. *Pubertas* Hæc, vt ſect. 3. apho. commento 27. & ſect. 5. commento 7. autor eſt Galenus, initium capit anno decimoquinto, & ad decimumoctauū prouehitur. Tertia ætas Græcis μειράκιον, Latinis adoleſcentia vocatur, *Tertia Adoleſcētia.* eodemque Galeno ſect. 5. apho. com. 9. atteſtāte, incipit anno decimooctauo, & ad vigeſimūquintum durat. In hac conſtituti ætate, Græcis etiam ἔφηβοι, *ἔφηβοι.* id eſt, puberes, vel adoleſcentes, nominantur. Hippocrates 6. Epide. libro τράγους quoque appellat, *τράγοι.* quòd tum vocem mutent, & τραγίζειν incipiant, vt fuſiùs noſtris in cōmentarijs diximus. Cęterùm Hippocrates, & Galenus etiā interdum, vt loco paulò antè indicato, adoleſcētiam ſub pubertate comprehēdit, neque id quidem temerè. *Pubertas & adoleſcentia tēperata.* Vtraq; enim earū ętatū, pubertas ſcilicet et adoleſcentia, medij, adeoq́; optimi, ſunt temperamenti.

Galeno

Galeno ſect.1. apho.com.18. & in commentario ſuper librum Hippocratis de victu priuatorum teſte, vt hoc nomine facilè pro vna eademque ætate haberi poſſint.

Quarta Iuuentus

Quarta ætas eſt νεανίσκων & ἀκμαζόντων, id eſt, iuuenum & vigentium, hinc Latinis iuuentus & iuuenta dicitur. In hac ſunt νεανίαι, id eſt, iuuenes, ſic, Varrone teſte, à iuuanda repub. Latinis dicti, modo ἐξ ἐφήβων, hoc eſt, annos pubertatis & adoleſcentiæ, egreſſi. Vnde illud Terentianum, Exceſsit ex ephebis, Hippocrates vocat νέους, & νεωτέρους. Græcis hæc ætas ἀκμή, id eſt, vigor, florens ſiue vigens ætas appellatur. Orditur, Galeno ſectione apho. 3.comm.30.& ſect.5.apho.com.9. autore, anno vigeſimoquinto, & ad trigeſimumquintum extenditur. Hæc vtique ætas, vt ſect.1.apho.com.24. atteſtatur idem Galenus, calida & ſicca exiſtit.

ἀκμή. Florens ætas.

Num pueri an iuuenes calidiores ſint.

Hoc loco quæri ſolet, num pueri, an ætate florentes ſint calidiores. Ad quam quidẽ quæſtionem ita de Galeni etiam ſententia reſpondendum erit: Caloris æqualitatem in pueris & florentibus ætate eſſe: id quod vnuſquiſque, qui ſenſum in multa particularum experientia exercuerit, manifeſtè deprehendet: differre tamen, quòd qualitate puerorum calor magis ſit halituoſus, & multus, ſuauiſque: ætate autem florentium exiguus, ſiccus, nec ſimiliter ſuauis, ſed triſtis, adeoque tangenti quaſi moleſtus. Siquidem puerorum ſubſtantiæ, vtpote humidæ, multum foras effluit: florentium verò ætate ſubſtantiæ, vtpote ſiccæ, parum.

Proinde neuter eorum ſimpliciter videtur calidior, ſed alter multitudine eius, quod difflatur, alter acrimonia. Diſsimilis igitur cùm in vtriſque ſubſtantia ſit, in pueris quidem humida & aërea: in ætate florentibus ſicca & terrea, fit vt illorum calor tangenti blandior, horũ verò minùs ſuauis, ac veluti triſtis occurrat, quemadmodum copioſius idipſum lib.2. de tempera.ca.3. & ſect.1. apho.com.14. Galenus monſtrauit.

Quinta ætas. καθεστηκότες. 1.aph.13

Quinta ætas Græcis καθεστηκυῖα, Latinis, Ciceroni prę́ſertim in dialogo de ſenectute, conſtans, & media, inter manifeſte creſcentes, & decreſcentes, ſiue iuuentutem & ſenectam ſcilicet, dicitur. Hippocrati in Aphoriſmis qui in hac ætate ſunt, καθεστηκότες nominantur, id eſt, conſtantes & maturi, ac conſiſtentes, quòd nimirum iam vires conſiſtant, ſubſi-

ſtántve, nec amplius creſcant, imò minui potius incipiant. Verum eſſe, quod dicimus, confirmat Galenus in Commentariis iam citati Apho. ita ſcribens: καθεστηκότας λέγει τοὺς τὴν μέσην ἔχοντας ἡλικίαν, ἀκμῆς τε καὶ γήρως, ὡς παύεσθαι μὲν ἤδη τὰ τῆς ἀκμῆς, μηδέπω δὲ μηδεμίαν αἴσθησιν σαφῆ γήρως ἔχειν. Quibus ſanè verbis Galenus diſertè innuit conſiſtentes aut ſubſiſtentes eſſe, qui mediam inter vigorem ſeu iuuentutem & ſenectam obtinent. Hinc eſt, quòd ætas hæc μεσῆλιξ, & in ea conſtituti, μεσήλικες Græcis appellentur, vt iidem planè ſint καθεστηκότες & μεσήλικες: quod diligenter obſeruãdum erit. Habet autem hæc ætas & alias apud Græcos appellationes. Siquidem illis παρακμαστική, & παρακμή, hoc eſt, declinans, Galeno ſectione tertia Aphoriſmorum, Commento xxx. & libro quinto de tuenda ſanitate, capite vltimo, teſte, vocatur. Hoc autem nominis illi datum eſt, quòd in ea vires hominis decreſcere incipiant. Appellatur etiam Græcis alio nomine ἀνδρία, & ἀνδρῶν ἡλικία, id eſt, virilis ætas. Incipit anno trigeſimoquinto, & finitur quadrageſimonono, Galeno ſectione tertia Aphoriſmorum, Commento xxx. atteſtante. Præſens ætas, potiſsimùm ſi ad præcedentes ætates conferatur, frigida & ſicca exiſtit. Hinc eſt, quod Galenus loco iam citato ita ſcriptum reliquerit. Omnium ferè, inquit, ætatum, ea, quæ iam declinat, paucis indiget ad corporis reſumptionem. Siquidem quod in ea reſoluitur, pauciſsimum eſt. Neque enim corpus ſimiliter calidum, ſicuti prius, neque in augmentum amplius quicquam in ea abſumitur. Frigidos autem eſſe in hac ætate conſtitutos, Hippocrates quoque libro primo de victus ratione perſpicuè docet, iis quidem verbis: Vir vbi iam corpus eius conſtiterit, frigidus & ſiccus eſt, quod nimirum caloris exceſſus impetúſve non amplius præpolleat, corpuſque quieſcens augeri deſinat, ac frigidius factum ſit. Siccitas etiam prioris ætatis ineſt. Hęc ille. Sexta ętas ſenectus nominatur. In ea conſtituti Gręcis γέροντες, ἀπὸ τοῦ γέρας, quod honorem denotat, deducto nomine: γερόντων enim ætas eſt honore dignißima: et πρεσβῦται (neque enim inter hæc duo vocabula vllum eſt, Galeno autore, diſcrimen) dicuntur, Latinè autem ſenes.

μεσῆλιξ. *Παρακμαστική.* *παρακμή.* *Declinãs.* *ἀνδρία.* *Virilis ætas.* *Temperamentum huius ætatis.* *Sexta ætas.* *Senectus.* *γέροντες.* *πρεσβῦ-*

tem mediámve, & crudam ſenectam. Quod iterum liquidò Phauorinus demonſtrat ita ſcribens, Μεσαιπόλιός ἐστιν, ὁ ὑπερβὰς μὲν τὸν ἀκμαῖον, παραγγείλας δὲ καὶ εἰς ὑπέρακμον ἢ καὶ ὠμογέροντα, καὶ μέσος πως ἔχων τῶν πολιῶν. Quibus itaque verbis rurſus inter vigentem & ſenectutem duas ætates interponit, ὑπερακμαῖον, id eſt, ſubſiſtentem & vigorem excedentem, atque ὠμογέροντα, id eſt, primam ſenectutis partem. Vt Vegæ argumenta nullius eſſe momenti hinc intelligant omnes. Secundam differentiam ſenum facit eorum, qui ciuilia munia, propter virium imbecillitatem, obire non ualent: & quibus hoc nomine iam debetur quies, ac delicatior uita, iuxta Laërtem Homericum, ad quem ita filius ait: Altera.

Τοιούτῳ δὲ ἔοικας, ἐπεὶ λούσαιτο φάγοι τε,
Εὑδέμεναι μαλακῶς, ἡ γὰρ δίκη ἐστὶ γερόντων. Odyſſ.ω
Isq; videris, qui lotus, dapibusq; refectus,
Molle cubile premas: nanque hæc eſt vita ſenilis.

Eius initium eſt anno ſexageſimo, & protenditur uſque in ſeptuageſimum. Tertiam ſtatuit eorum qui appellantur πέμπελοι, παρὰ τὸ πέμπεσθαι εἰς τὴν ἅδου πομπήν, id eſt, quorum iam quaſi pompa funeris ducenda ſit ad infernum orcúmve, vel qui ad manes iam mittendi ſint, Silicernia Latinis dicuntur. Hæc eſt omnium poſtrema, vitamque claudens ætas, quæ decrepita nuncupatur. Orditur anno ſeptuageſimo, & durat ad vitæ vſque finem, qui magna ex parte anno, vt ſacræ teſtatur literæ, octuageſimo inſtat. Eſt autem ſenectus in vniuerſum frigida & ſicca. Siquidem ſolidæ ſenum partes, nempe oſſa, membranæ, ligamenta, arteriæ, venæ, nerui, tunicæ, carneſque omnes ſiccę ſunt: vt meritò Ariſtoteles ſenium marceſcenti ſtirpi aſsimilauerit. Vt enim ſtirpes dum nouellę ſunt, molles, humidæque cernuntur, ſeneſcentes autem aſsiduè magis ſicceſcunt, poſtremùm aridæ prorſus redduntur, idque ipſis mors eſt: ita quoque animal, quanquàm vitæ ingreſſu, vt oſtenſum eſt, humidiſſimum exiſtit, tamen in dies longiùs procedens, magis, magiſque ſiccatur & areſcit, vt quum iam ſenectutem, extremam maximè, attigerit, non modò oſſa arida ſint, & humoris expertia, verùm etiam caro. Eius rei verò

Tertia πέμπελοι

Pſal. 90.

Senectus frigida et ſicca.

cauſam Galenus luculenter in primo de tuenda ſanitate exponit. Hinc veteribus uſitatum fuit, ut ſenes bis térue quotidie, temperamenti corrigendi gratia, lauarentur. Cæterùm non eſt quòd quis, propterea quòd ſuperuacuis excrementis onerantur ſenes, hos humido temperamento eſſe præditos arbitretur. Non enim ipſę ſenum particulæ humidiore ſunt temperamento, ſed potiùs capacitates, quæ inter corpora patent, ſuperuacua humiditate implentur. Quippe ſeroſis & pituitoſis excrementis, ob uirium infirmitatem, ſenes pleni ſunt, in ſolidis autem partibus planè ſicci, ut lib. ij. de temp. cap. ij. & lib. v. de tuen. ſan. cap. vj. & lib. vi. eiuſdem operis, cap. iii. & in Commentariis ſuper Hippocratis libellum de victu priuatorum Galenus fuſiùs monſtrat. Porrò quòd hactenus à nobis de ætatibus dictum eſt, ſic accipiendum erit, vt id quod magna ex parte ita accidit. Neq; enim ætates certo & exquiſito annorum numero circunſcribere licet, niſi fortè, in latitudine quadã: quòd non ſit vnus omnium certiſsimus pubertatis terminus, propter temperaturæ diuerſitatem. Siquidem calidi citius, frigidi verò tardiùs pubeſcunt. Pubeſcere nanque aliqui incipiunt, vbi quartumdecimum annum expleuerunt, quidam vno poſt anno, aut etiam amplius. Initium præterea remiſsionis habent nonnulli poſt quintum & trigeſimum, vt lib. vi. de tuen. ſani. cap. ii. & ſect. A pho. iii. Commen. xxvii. Galenus copioſiùs docet. Denique hęc ætatum ratio de præſcripto medicorum, Hippocratis maximè & Galeni, vt diximus, excogitata eſt. Alij, qui ex profeſſo medici non fuerunt, aliter ætates digeſſerũt, & conſtantem omnes ferè prætierierunt. Hinc eſt, quòd Cenſorius ex Varrone ita diuiſerit ętates: Pueros uſque ad xv. quòd ſint puri & impuberes. Adoleſcentes ad annum xxx. ab adoleſcendo, id eſt, creſcendo. Iuuenes ad annum. xlv. quòd Rempub. in re militari iuuare poſſint. Seniores ad lx. quòd tum primum ſeneſcere corpus incipiat. Senes autem in quintò gradu ætatis, vſque ad finem vitæ. Verùm quòd hæc ætatum ratio à veritate abhorreat, abundè patet. Omnibus enim perſpicuum eſt corpus ante lx. annum ſeneſcere.

Obiectio diluitur.

Aliorum qui medici non fuerunt, de ætatibus opinio.

Hominis tactum ſolum, eſſe iudicem eorum, quæ actu calida ſunt. CAP. VI.

NEQVIS, exemplo quorundam cùm philoſophorum, tum medicorum, ſenſibilium rerum cognitionem, laborioſo conſequi ratiocinio moliatur, animaduertendum erit id, quod ἐνεργείᾳ, id eſt, re ipſa, aut quod dicere ſolent actu, calidum, frigidum, humidum, ſiccúmve eſt, tactu diiudicandum eſſe, non quidem leonis, aut equi, aut aſini, aut alterius animantis, ſed ſolius hominis. Qui enim equo aut aſino potius quàm homini, animantium prudentiſsimo ac ſapientiſsimo, horum diſcernendi ſcientiam defert, præterquàm quòd ridiculus habetur, rerum cognitionem homini adimit, aſinis verò largitur, à quibus nemo poteſt erudiri. Hominis igitur potius prudentiæ, præſtantique naturæ, tactus id concedamus, vt reliquorum omnium ſit veluti lex & regula. Nec tamen cuiuſuis, ſed eius potiſsimùm hominis, qui optimi ſit habitus, quique omnium iudicio temperatus, ſi non omnino, & quod dicitur ad pondus, ſaltem ad iuſtitiam cenſeatur. Is itaque ignem omnium quę ſub ſenſum veniunt, calidiſsimum, niuem aut glaciem frigidiſsimam: quod verò paribus illorum portionibus confuſum eſt, id vt in medio extremorum eſt ſitum, ita in calore & frigore temperatum eſſe pronuntiabit. Pari ratione aquam humidiſsimam, terram ſicciſsimam: ſi quid verò pari horum portione componetur, id in humiditate ac ſiccitate medium ac temperatum eſſe ſtatuet. Porrò non quæuis temperatiſsimi hominis particula tactus inſtrumentum eſt, ſed cutis, ac præcipuè, quæ eſt in manu. Nam etſi tactus per totam cutem æquabiliter fuſus eſt, tamen quum ea, quæ in manu eſt, ab omnibus extremis, calido, inquam, frigido, humido, & ſicco, pari abſit interuallo, adeoque omnis exceſſus expers, ac media ſit, huic rectè internoſcendorum temperamentorum æqua æſtimatio reguláve cognitionis & iudicij defertur, ſi modò ab iis, quæ extrinſecus occurrunt, verbi gratia à calore, à frigore nihilo ſit immutata, neq; vti in remigibus & foſſoribus callo obducta. Ergo calidi frigidique corporis ſolus tactus eſt iudex, humidi autē & ſicci, vna cum

Hominis tactus iudex eſt tēperamentorum.

Cutis volæ manus tactus inſtrumentum.

Tactus quorū ſo-

lus iudex ſit. cũ tactu ipſa rat o.Siquidẽ quod ſiccũ eſt,durum prorſus eſt, non tamen ſi quid durum eſt, idem ſtatim & ſiccum erit,niſi mediocriter exiſtat calidum. Nam & quod à frigore concretum eſt,durum cernitur,ſicuti glacies.Quo vtique minus ſicci humidique adeunda ſtatim diſcretio eſt,ante ſcilicet quàm æſtimatum ſit quemadmodum ſe in calore habeant & frigore. Neque enim ſi quid cum vehementi calore ſit molle,idem ſtatim eſt humidum:verum quum mediocriter calidum eſt, tum æſtimare durúmne an molle ſit,oportet.Si enim molle ſit,humidum eſt: ſin durum,ſiccum.Quæ quidem ſi ſic ſe habent,partium,quæ in humano corpore duræ ſunt,nulla eſt humida. Sed de partium corporis humani temperamentis ſequenti capite agemus. Non eſt itaque adhibitis iam dictis diſtinctionibus de primis qualitatibus, quæ ſub tactum recidunt,fides tactui abroganda.Quòd ſi verò ſpretis ſenſibus,omnium,quæ ſenſibus obiiciuntur demonſtrationes quiſpiam requirit, quibus olorem album,coruum nigrum,ignem calidum, glaciem frigidam ſibi perſuadeat,is profectò deſperata cognitione certi,omnia in ſuſpicionem,Pyrrhoniſque hæſitationem trahet, vt fuſiùs libro 2. de tempe. Galenus docet.

De ſingularum partium corporis humani temperamentis.

CAP. VII.

ORDINIS ratio vt nunc de partiũ corporis humani temperamentis breuiter diſſeramus poſtulare videtur. Vt autem tactus æſtimatione, ſic demum eſſentia & compoſitione ,partium corporis humani temperamenta diſcernuntur. Quum verò in exceſsibus iudicandis opus ſit, vt mediocre aliquod habeamus, in quod,tanquam ſcopum aliquem, intenti ſimus, & ad quod omnia mediocria comparemus: cutis verò ipſa, vt oſtẽſum eſt,media planè ſit,& omnis exceſſus expers, vt hanc omnium animalium partium,tanquam normã, ad quam referantur,ac iudicem, proponamus. Vt enim ſenſus iudicio, ſic & eſſentia compactionéve cutis media temperie eſt prædita. Reliquarum itaque partiũ corporis temperamenta illius comparatione,in hunc quidẽ modum ſunt æſtimanda.Spiritus omnium, quæ in corpore

In exceſſibus iudicandis opus aliquo mediocri.

Partium calidarũ ordo.

pore ſunt, calidiſsimus, hoc ipſo cor minus calidum, deinde ſanguis, poſt hunc caro ſimplex. Hanc ſequitur iecur, hoc lien, lienem renes, ijs ſuccedit cutis temperata.

Frigidarũ ordo.

Ab hac in frigidum propēſus eſt adeps & pinguedo, dein cerebrum, hoc frigidior ſpinæ medulla, qua frigidiores nerui ſunt molles, deinde ſequuntur duriores motibus accommodati, ab ijs eſt vena, deinceps arteria, poſt hanc membrana, ijs omnibus frigidior tendo, hoc rurſus frigidius ligamentum, proximum cartilagineũ ligamentũ, quod Græcis χονδροσύνδεσμος dicitur, ſubſequitur cartilago, os ei finitimum, aſsidet huic pilus, vltimo loco eſt pituita, omnium quæ in corpore ſunt frigidiſsima. Pilus omnium eſt ſiccisſimus, quem ſuo quæq; ordine deinceps conſequuntur os, cartilago, chondroſyndeſmos, ligamentum, tendo, mẽbrana, arteria, vena, nerui duri: molles quippe in humiditate & ſiccitate, mediã naturam, vt cutis, obtinent. Proxima itaq; cuti eſt mollium neruorum natura.

Siccarum ordo.

Hinc in humidum iam abit cor ipſum. Hoc humidiores ſunt renes, iecur, lien, caro ſimplex. His ſuccedit pulmo, poſt hunc eſt ſpinæ medulla, dein cerebrum, mox oſsium medulla, proximè illi eſt adeps, ſubſequitur ſanguis, poſtremò pituita, omnium quæ in nobis ſunt vt frigidiſsima, ita humidiſsima eſt.

Humidarum.

Atq; hæc partium temperamentorũ ſeries, tactus iudicio confirmatur. Cùm enim in nobis quoad viuimus tanta eſſe frigiditas nequeat, vt per eã aliquid in duritiẽ concreſcat, quicquid tactu molle deprehenditur, id quoque calidũ & humidum: quicquid verò durum, id ſtatim frigidum & ſiccum videbitur. Cui & eſſentiæ compoſitio conſentit. Oſsium enim eſſentia, frigidum & ſiccum ipſorum eſſe, vt diximus, temperamentũ declarat. Idem facit pilorum, cartilaginum, tendonum, neruorum, ligamentorum, uenarum, arteriarum, membranarumq; eſſentia, vtpote quæ à calore cocta, & à frigore concreta eſt. In vno tamen, vt comprehenſum eſt, magis quàm in altero frigidum & ſiccum præpollent, vt fuſiùs lib.j. de temperamentis cap. vltimo, & lib.ij. eiuſdem operis, capite iiij. Galenus proſequitur. Cæterùm indicia, quibus totius corporis eiuſque partium temperamenta cognoſcuntur, in arte medica exquiſitè tradit idem Gale-

Indicia, quibus totius corporis &

partium eiuſdem temperamenta cognoſcuntur.

nus. Ea etiam, quæ ex pilorum ratione ſumuntur, libro ſecundo de tempera. cap. vj. Alias verò multas, quibus cùm partium, tum totius corporis deprehendi poſſunt, notas, capitibus vij. viij. & ix. vſque ad finem ſecundi libri iam citati docet: quas ſanè omnes medicus, vt rectè temperamenta dijudicare queat, ad vnguem teneat, neceſſe eſt.

De qualitatibus ſecundis. CAP. VIII.

Secundæ qualitates, quæ.

CVM ex ſecundis vocatis qualitatib[redacted]peramenta quoq; cognoſci a[redacted] parte poſsint, operæ pretium faciemus, ſi de iis quoque breuiter diſſeremus. Secundæ autem qualitates ſunt, quæ primas, nempe caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & ſiccitatem, ſequuntur: vel, vt planiùs dicam, quæ ex conmiſtione, temperaturáve primarum qualitatum procreantur.

Secundarum qualitatū differentiæ.

Sunt autem harum quatuor differentiæ, nempe uiſiles, vt colores: olfactiles, vt odores: guſtatiles, vt ſapores: tactiles, vt mollities, durities, grauitas, leuitas, denſitas, raritas, craſsitudo, tenuitas, aſperitas, læuitas, & id genus aliæ.

Colores.

Colores quidem, cutis præſertim & pilorum, non parum ad temperamenti corporis cognitionem cōducunt, quemadmodū lib. ii. de temperamentis, & in arte medica Galenus docet. De medicamentorum verò temperamentis ex colore certi nihil colligi poteſt. In ſingulis enim coloribus calida, frigida, humida, & ſicca inueniuntur. Nō eſt igitur neceſſariū, vt quicquid rubrū exiſtit, idem quoq; calidum ſit: hac enim lege Roſas calidas eſſe conſequeretur, quod tamē à vero abhorrere in confeſſo eſt. Neq; contrà, quicquid album eſt, frigidum exiſtat neceſſe eſt. Aliàs enim omnes flores candidos, frigidos eſſe fateri cogeremur, quod quā ſit abſurdū, omnes intelligunt: nā ſunt quàm plurimi eius coloris flores temperamento calidi. Quòd cùm omnibus, præſertim ijs quibus ſtirpium eſt aliqua cognitio, ſit notiſsimū, nulla eget longiore demonſtratione.

Odores.

Ex odore itidem de medicamentorū temperamētis colligere nihil licet, quod lib. 2. de ſimpli. medic. facul. cap. iij. & lib. iiij. eiuſdem

eiuſdem operis capite vltimo Galenus mõſtrauit. Nos tamẽ capita eius rei hîc breuiter attingemus. Quæ odore carent, hæc craſſam quidem eſſentiam obtinent: cæterùm, quæ ſit eorum in calore & frigore natura, non ita conſtat. At quæ odorata ſunt, tenuia quodam modo exiſtunt, & calida, verùm eius tenuitatis caliditatisque quãtitas haud indicatur. Cauſa verò præcipua, maximaq; quamobrem ex odore nihil certi de temperamentis iudicari queat, inæqualitas eſt eſſentiæ. Neque enim omnes eius partes æquè euaporant, nec perinde vt in guſtu ſenſum mouent. Quippe in guſtu omnes ſimiliter guſtabilium corporum particulæ linguæ offeruntur: ſenſumque mouent pro ſua natura ſingulæ, vt copioſius locis paulò antè indicatis Galenus docet. Porrò genera differentiæve ſaporũ numero ſunt octo, nempe adſtringens, auſterus, acerbus, acidus, dulcis, amarus, ſalſus, & acris: quorũ quatuor priores ob frigoris exceſſum eueniunt: tres poſteriores propter caloris redundantiam. Medius inter hos omnes, ob temperatum, quem obtinet, calorem, eſt dulcis. Adſtringens ſapor, qui Galeno ϛύφων dicitur, contrahit, obturat, denſat, repellit, incraſſat, & exiccat, genusque eſt acerbi, & auſteri, quod vterque adſtringat, nec niſi in maioris minorisque ratione differant. Cæterùm vbi in ſubiecto corpore frigiditate ſuperante ſiccum terreum dominatur, adeoque actio caliditatis ſiccum conficere atque extenuare haud poterit, & probè cum humido commiſcere, tanquam à frigoris exceſſu impedita, tunc, vt par eſt, in eo miſto vires terræ exuperant. Quapropter vbi eiuſmodi eſſentia terrea, parũ à calore deuicta, acceſſerit, ſapor in miſto creabitur adſtringens, conſtipans, deſiccans, & in multã profunditatem vſque exaſperans, qui Græcis ϛρυφνὸς, Latinis acerbus, Germanis herb dicitur, qualem pyra ſylueſtria immatura in ſe habent. Quòd ſi verò frigiditas haud ſummè exceſſerit, ſed aliqua etiam facultas caloris, quanquam obſcura in miſto apparuerit, quæ ſecum parum aliquid humoris attraxerit, & cum ſicco terreo quodam modo attenuato permiſcuerit, non tanta vis adſtrictionis & conſtipationis guſtanti apparebit, ſed tanto remiſsior, quanto & plus caloris & humoris con-

Cur de temperamentis ex odore non ſit pronunciandum.

Sapores.

Adſtringens.

Acerbus.

Auſterus

coɫi inuenietur in miſto. Sapor is, qui tum procreatur. Græcis αὐστηρὸς, Latinis auſterus, germanis raud, appellatur. Hic etiam in profundum ſubit, & aſperum quendam inæqualémque mouet ſenſum, tanquam reſiccans & humorem omnem corporum ſenſitiuorũ depaſcens.

Acidus. Si autem ſubiecta materia plus habuerit humoris, quàm terreæ eſſentiæ, calorque incœperit in humore cõctionem, quæ ad perfectam miſtionem tendebat, ſed longè antea defecerit, & exhalarit, quàm finem aſſequi potuerit, eoque exhalato frigiditas tanquam victrix in humore permanſerit, tunc gignetur ſapor, qui Græcis ὀξὺ, Latinis acidus, Germanis ſaur nominatur. Quum verò ea eſſentia, in qua is ſapor conſiſtit, ob humoris redundantiam, tenuis ſit, ad profundum penetrat, nec in ſuperficie hæret exiccans, & exaſperans. Quia verò calor, qui poſteà exhalauit, in humorem egit, adeóque caloris in eo reliquit veſtigia, ſubtiliorumq; partium aduſtionem, ideò quæ acida ſunt, non ſolùm in profundum ſubeunt, ſed etiam incidunt, diuidunt, extenuant, obſtructiones auferunt, & expurgant, abſtergúntve. Vt hinc omnibus palàm fiat, exquiſitè adſtringentia, acerba, auſtera, & acida omnia frigida eſſe. Sic autem vocamus, quæ preter adſtrictionem, acerbam, auſteram, & acidam qualitatem, nulla alia ſenſu notabili qualitate prædita ſunt. Atque ij ſunt tres ſapores, qui à medio temperamento ad frigidum declinant, quorum duo adſtringentes, nempe acerbus & auſterus, in terrea craſſaque ſubſtantia conſiſtunt. Tertius verò acidus in humida, quæ à calore, qui poſtea exhalauit, mediocriter attenuata fuit.

Exquiſitè adſtringentia, &c.

Dulcis. Porrò dulcis ſapor fit, vbi temperatus calor optimè commiſcet humidum cum ſicco. Proinde dulcia omnia mediocriter ſunt calida, laxant, concoquunt, emolliunt, & rarefaciunt.

Salſus. Quòd ſi calor hos fines exceſſerit, & ſubiecta materia ſicca fuerit, quam caloris redundantia aduſſerit, attenuaueritque, neceſſario fit ſubſtãtia terrea in eo miſto ſiccior & tenuior, magiſque in profundum penetrans. Quo circa primùm hinc ſapor naſcitur ſalſus. Siquidem ſalſedo aliquod adhuc humiditatis veſtigium retinet, quæ coniuncta eſt, & humanæ tempera turæ familiaris, vnde & ſalſedo in omnibus ferè animan

tibus

tibus guſtum acuit,& delectat. Salſa itaque calida & ſicca, non tamen vehementer, exiſtunt, & quum linguam contingunt, eam neque contrahunt, neque conſtipant, imò contrà planè agunt, nempe detergent, & abluunt, adeoque guſtum, vt comprehenſum eſt, acuunt. At vbi tota penè humiditas nimia vi caloris exhauſta fuerit, tunc ingratiſsimus ſapor generatur, qui amarus nominatur. Hinc amara, quatenus amara ſunt, nullum nutriunt animal. Nulla enim in iis ſupereſt humiditas, unde alimentum elici poſsit. Sunt itaque amara omnia admodum ſicca, omniumque hoc nomine minus putreſcunt. Meatus quoque corporis expurgant, abſtergunt, extenuant & humores craſſos incidunt. Cæterum ſi ſubiectum in quo validus & igneus calor ad miſtionem agit, humorē ſatis copioſum habuerit cum ſicco terreo commiſtum, attenueturque vi caloris, & efferueſcat tam humida pars, quàm ſicca, tunc ex huiuſmodi commiſtione & temperatura oritur ſapor, quem Græci δριμὺν, Latini acrem, Germani veſs & ſcharpff dicunt. Huius ſaporis ſubſtantia vſque ad profundum linguæ, eò quod tenuis ſit, deinde ſuo feruore, dilatat, exiccat, mordicat, & erodit. Atq; hæc de ſaporibus in præſentia dixiſſe ſatis ſit. Quòd ſi verò de illis quiſpiam plura cognoſcere velit, is caput xxxvij. libri primi de ſimplicium medicamentorũ facultatibus, & caput ſextũ libri quarti cum ſequentibus omnibus, uſq; ad finem libri, & xxvj. libri quinti Galeni perlegat. Quod ad tactiles qualitates attinet, hoc initiò monendum erit, id quod ſiccum eſt, quod ſuprà quoq; diximus, durũ prorſus eſſe. Non tamen ſi quid durum eſt, idem ſtatim & ſiccum erit. Etenim inſeparabile à ſicco corpore durities eſt, non tamen eius vnius propria. Nam & quod à frigore concretum eſt, durum cernitur, ſicut glacies, ſiccum tamen non eſt. Vnde non ſtatim ſicci humidiq; adeunda, in rebus maximè externis, diſcretio eſt, antę ſcilicet, quàm æſtimatum ſit, quemadmodum in calore & frigore ſe habeant. Neque enim ſi quid cum ſummo frigore repræſentatur durum, id etiam ſiccum eſt. Nec ſi quid cum vehementi calore eſt molle, idem ſtatim eſt humidum. Cera enim vehementer calefacta, mollis

Amarus. *Amara cur nõ nutriunt.* *Acris.* *Arabes.* *Tactiles qualitates.*

molliſ, ac liquida eſt, non tamen humida. Verùm quum mediocriter eſt calidum, tum æſtimare durúmne an molle ſit oportet. Si enim molle ſit, humidum eſt: ſin durum, ſiccum. Quid autem aſperitas, læuitas, tenuitas, craſsities, dénſitas, & raritas ad temperamentorum, ac medicamentorum facultatum dignotionem conducant, libro ſecundo de temperamentis, & in libris de ſimplicium medicament. facultatibus abunde Galenus docuit. Quare hos libros, unde harum rerum omnium cognitio petenda uenit, ſtudioſi adeant. Neque enim inſtituti noſtri ratio fert, ut ſingula hęc uberiùs attingamus. Vnicè autem ad temperamentorum totius corporis, & principum eiuſdem partium conferunt, quæ Galenus in arte medica à capite xiij. vſque ad lxvii. tradit.

DE HVMORIBVS.

SECTIO IIII.

De humorum numero. CAP. I.

CHYLVS, ſuccúsve, qui iam confectus è ventriculo per meſenterij venas, vt ſuo fuſiùs dicemus loco, in iecur traducitur, non prorſus ex vna eademq́; ſubſtantia conſtat, nec ſimili caloris, & frigoris menſura tenetur. Quapropter in iecore non poteſt in vnius, ac ſimplicis humoris ſpeciem conuerti, ſed neceſſariò quatuor inde naſcuntur humorum differétiæ, qui tum ſubſtantiæ, tum qualitatis ratione, primorum elementorum naturas quodam modo imitantur. Hinc eos Galenus libro ſecund. de elementis, animantium ſanguine præditorum elementa nominat. Sunt autem hi humores numero quatuor, ſanguis nimirum, pituita, bilis flaua, & atra, vel rectiùs melancholicus, vel niger humor, quòd ſcilicet atra bilis nondum ſit, ſed ei vicinus, naturamq́ue illius ſtatim ſubiturus. Flauam autem bilem allicit, & in ſe recondit propria veſicula, atram lien, quemadmodum renes humorem eum, qui aquæ ſpeciem gerit, atque hoc pacto ab eorum ſordibus & ſquallore ſanguis expurgatur, puruſque & integer redditur. Pituita autem cum ſanguine manet, eique permiſcetur, concoctioneq́ue, vt infrà latiùs dicemus, in ſanguinem mutatur. Cæterùm non vſque adeò diligenter poteſt ſanguis à bile tum flaua, tum atra expurgari, & quaſi elui, quin præterea vtriuſque nonnihil derelictum ſit, quo, ſicuti & pituita, is perfunditur. Itaque ſanguis, qui è iecore ortus eſt, maioribuſque venis concluditur, exquiſitè vnus & purus eſſe non poteſt, ſed ex pituitæ, bilis vtriuſq;, & puri ſanguinis permiſtione conflatus. Atq; hos etiã ſuccos ex omniũ conſenſione vſuq; dicendi, ſanguinis appellatione deſigna-

Humores quatuor.

Elementa animantium ſanguine præditorum.

mus. Vt bilis in venis nõ ſit, niſi ſanguinis tenuiſsima & calidiſsima pars. Pituita verò altera ſanguinis crudior pars, quæ frigida & humida eſt. Melancholicus autem ſuccus craſsior ea, quæ frigida & ſicca eſt. Sola verò ea, quę tũ ſubſtãtiæ, tum qualitatum mediocritate quadam continetur, ſanguinis puri appellatione notatur. Hinc

Sanguis purus & ſyncerus nuſquam in venis reperitur

eſt quod rectiſsime Galenus in libello de plenitudine ſcriptũ reliquerit, immiſtum, & ab aliis humoribus ſyncerum ſanguinem nuſquam in venis comprehendi. Igitur qui intra venas coercetur ſanguis, quatuor iam dictis humoribus perfunditur, ſed ea proportione, vt in temperata & mediocri cõſtitutione purus ſanguis multùm antecellat, cæteriſque præſtet. ab hoc dein pituita,

Quatuor humorũ in ſanguine proportio.

quia dulcis eſt, poteſtq; in ſanguinem cõuerti, abundat. Tertio loco eſt melancholicus ſuccus. omnium autẽ paucißima eſt flaua bilis, quòd ad corpus alendum ſit ſuperuacanea. Quòd autẽ melancholicus ſuccus bilem exuperet, hinc maximè liquet, quòd illius quàm bilis receptaculum capacius & plenius in nobis ſit. Prætereà, quòd ex vena ſecta ſanguis ſi aſſeruetur, plus ſubſideat

Sãguinis appellatiõe, quid veniat.

lutulenti, quàm per ſummũ innatet bilioſi. Nec eſt cur abſurdum alicui videatur, ſanguinem ex tot conflari partibus, ſeu in vnam ſubſtantiam quatuor conuenire partes. Nam idipſum in lacte, muſto, & aliis quoque

Sãguinis quatuor partes.

ſuccis liquidò conſpicitur. Atque, vt de reliquis taceamus, in muſto certè eſt aliud, quod grauiſsimum exiſtit, aliud quod leuiſsimũ, aliud tertiũ quod toti muſto permiſtum eſt, in eoque feruet, adhæc quartum, ipſum videlicet puriſsimum, ac ſynceriſsimũ, cuius reliqua tria excrementa exiſtunt. Quippe poſteaquàm muſtum recens ab vuis expreſſum coniectumq; in dolia fuerit, ab

In muſto quatuor ſubſtantiæ.

innato ſibi calore efferueſcit, mutatur, ac coquitur, tũq; excremẽta, quæ priùs quidẽ confuſa inerant, comparere incipiunt, atq; cum primùm concoctionis vi ſecernuntur & ſecedunt: alterum quidẽ grauius magiſq; terrenũ,

Fæx.

quod in fundo ſubſidens fæcem appellant: alterum leuius, magiſque aereum, quod per ſumma innatat, &

Flos vini.

flos uini dicitur. Porrò vbi muſtum à fæcibus & ſpuma

Vinum.

fuerit expurgatum, tamen crudis adhuc partibus viſum effugientibus perfuſum eſt, quas tandem aliquot dierũ

numero

numero vini calor euincit,& concoquit, tumq; ſyncerũ & purum, quod remanet, vinum nominatur. Simili profectò ratione chylus in iecur transfuſus, cùm humidus quidam liquor ſit, quodam modo feruet & concoquitur, tandemque in eo nonnihil craſſum exiſtit fæci reſpondens, nonnihil etiam tenue & leue flori conſimile, hoc bilem flauam, illud melancholicum humorem appellamus. Hæc itaque quia ſuperuacanea, & ad corpus alendum minus ſunt idonea, idcirco ſanguini puro corporis alimento illa permiſceri par non erat. Quamobrem natura illa ſegregans, flauam bilem in propriam veſiculam ad iecoris portam conſtitutam, melancholicum verò ſuccum in lienem reponit. Vtraque autem bile ſecreta, crudus quidam humor ei confuſus permiſcetur, qui eſt quaſi dimidio coctum alimentum, quod manens cum ſanguine vnà rapitur in venas, vt per inedias, & cibi penuriam tempore mutetur, & integrè coquatur, fiatque ſanguis commodus, & ſalutaris, purusq;. *Quatuor humorũ procreatio & ſecretio.*

Vt hinc omnibus palàm fiat, ſanguinem purum in venis eſſe geminum. Vnum, qui à prædictis excrementis purgatus eſt. Alterum, qui ſanguinis hoc modo expurgati purior eſt portio. *Sanguis in venis purus geminus.*

De humorum temperamentis.

CAP. II.

EX IAM dictis facilè humorum temperamenta colliguntur. Quippe ſanguinem, quum ſubſtantia & qualitatibus mediocris ſit, temperatum ſtatuere oportet. Id quod etiam Galenus confirmat, qui in Com. xxxvj. libri j. Hippocratis de natura humana ita ſcriptũ reliquit: Καὶ δῆλον ὅτι καὶ αἷμα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, οὐ θερμὸν καὶ ὑγρὸν, ἀλλ᾽ εὔκρατον. id eſt: Atque cõſtat eadem etiam ratione ſanguinem non calidum & humidum eſſe, ſed temperatum. Et clarius Com. xxxix. eiuſdem libri in hunc modum ſcribens: Αὐτὸ γὰρ τὸ αἷμα τὸ δοκοῦν εὐκρατότατον, λέγεται τοιοῦτον, ὅτι μηδὲν ἐπικρατεῖ μεγάλως ἐν αὐτῷ τῶν ἐναντίων ἀλλήλοις, μήτε τὸ θερμὸν τοῦ ψυχροῦ, μήτε τὸ ψυχρὸν τοῦ θερμοῦ, μήτε τὸ ὑγρὸν τοῦ ξηροῦ, μήτε τὸ ξηρὸν τοῦ ὑγροῦ. *Sanguis temperatus.*

ὑγροῦ. ἐπεὶ τοίνυν δεῖται καὶ τὸ αἷμα αὐτὸ τῶν τεττάρων ποιοτήτων, ὑγρότητος, καὶ ξηρότητος, καὶ θερμότητος, καὶ ψυχρότητος, εὔδηλον ὅτι καὶ τῆς τῶν ἄλλων δεήσεται μίξεως· καὶ διὰ τοῦτο τὸ εὐκρατότατον αἷμα μεθέξει καὶ φλέγματος, καὶ χολῆς ξανθῆς, καὶ μελαίνης. Hoc eſt, Sanguis ille qui videtur temperatiſsimus, talis dicitur, quòd in ipſo nullum contrariorum aliis magnopere præcellit, neque calidum frigido, neque frigidum calido, neque humidum ſicco, nec ſiccum humido. Poſteaquàm itaque & ipſe ſanguis indiget quatuor qualitatibus, humiditate, ſiccitate, calore, & frigore, manifeſtum eſt, quòd & cum reliquis humoribus miſceri poſtulet. Quo fit, vt temperatiſsimus quoque ſanguis ſit pituitæ, flauæ, & nigræ bilis particeps. Huc accedit, quod libro ſecundo de facultatibus naturalibus ſanguinem ex mediocri ac temperato calore, reliquos autem humores ex immodico procreari ſcribat Galenus. Qui ſanè Galeni locus non aliter intelligendus venit, quàm quòd in eo corpore, quod mediocri calore præditum eſt, ſanguinis pars purior, in eo autem in quo calor redundat, vtraque bilis, in eo verò, in quo frigus exuperat, pituita generetur. Quippe per ſanguinem intelligit puriorem eius partem, quæ mediocritate, tum ſubſtantiæ, tum qualitatum continetur. Per bilem autem, tenuiſsimam vel craſsiſsimam eiuſdem partem, vt per pituitam, crudiorem. vt ferè id dicere voluerit Galenus, mediocrem calorem puriorem ſanguinis partem procreare, reliquas autem duas partes, tenuiſsimam nimirum & craſsiſsimam, ab immodico generari calore. Crudiorem autem eiuſdem partem à frigore exuperante. Nemo enim ambigere debet, quin ab æſtu, exercitio, balneis, in ſumma à calidiorum cauſarum vehementi occurſatione pars ſanguinis tenuiſsima, adeoque flaua intra venas bilis, quemadmodum etiam reliquæ eiuſdem partes, perſiſtente ſimilium cauſarum impetu, procreentur. Quod Galenus loco citato iis confirmat verbis, quæ à paulò ante productis mox ſubiicit inquiens: Quando & ciborum qui natura calidiores, magis ſunt bilioſi: qui frigidiores, magis pituitoſi. Simili modo ex ætatibus, quæ calidiore natura ſunt, has bilioſiores eſſe conſtat: quæ frigidiore, pituitæ

Galeni locus explicatus.

pituitæ

pituitæ magis obnoxias. Iam vitæ rationum, & re- „
gionum, & anni temporum, multoque priores his, „
ipſarum quoque naturarum, quæ frigidiores ſunt, eæ „
magis cernuntur pituitoſæ: quæ calidiores, magis bi- „
lioſæ. Hæc ille. Quæ vtique manifeſtè docent Galenum non aliud ſentire, quàm quòd à mediocri calore in humano corpore plus ſanguinis: ab immodico contrà, plus vtriuſque bilis gignatur. Atque hinc eſt, quòd ab vno eodemque alimento in diuerſis corporibus, diuerſi naſcantur humores, quod mellis exemplo ibidem Galenus demonſtrat. Hoc nanque in eo, qui natura calidiore eſt, & ætate florens, vitamque laborioſam degit, totum in flauam bilem ſeu leuiorem ſanguinis partem vertitur. Contrà in ſenibus, non in bilem, ſed in ſanguinem, hoc eſt, puriorem ſanguinis partem, mutatur. Vt hinc omnibus palàm fiat, ex caloris vi in humorum, & partium ſanguinis ex alimentis procreatione varietatis plurimum afferri. Sed redeundum nobis ad inſtitutum erit. Sanguinem eſſe temperatum hinc etiam patet: Quippe Galenus lib. ij. de Temp. capite quarto, ſanguinem humorum optimum, maximè & proprium eſſe ſcribit. Si optimus eſt, igitur temperatus ſit oportet: Optimus enim in corpore humano humor nullus eſſe poteſt, niſi idem in qualitatibus quatuor mediocris, adeoque temperatus ſit. Proinde cùm ſanguis ſit temperatus, errare plurimum neceſſe eſt Medicos, qui hunc calidum & humidum eſſe affirmant. Nam ſi horum opinio conſtabit, fatendum erit ſanguineum quod ipſi appellant temperamentum, non optimum, ſed omnium ferè peſſimum eſſe. Quippe corporis temperamentum, in quo calidum præualet frigido, & humidum ſicco, in vtraque oppoſitione intemperatum eſt, tantum abeſt, vt temperatum dici debeat, aut poſſit. Hinc eſt, quòd omnium intemperierum (vt libro viij. Ther. method. cap. vij. etiam atteſtatur Galenus) putredinis morbis maximè expoſita ſit, propterea, quòd per ipſam ſanitatem proximè ad putredinem accedat, veluti tum ex ſudoribus conicere eſt, qui iis grauiter olent, tum verò ex vrinis, deiectione, atque etiam ipſa expiratione. Etenim qualis eſt hircorum,

Sanguis non eſt calidus & humidus.

talis

talis eſt etiam illarum naturarum temperies. Ideoque prompta eſt ex qualibet occaſione tum aliis morbis, tum verò febribus corripi. Accedit, quòd hoc temperamentum, quemadmodum libr. 5. de tuenda ſani. cap. vltimo, teſtatur Galenus, fluxionum vitiis maximè obnoxium ſit. Idem quoque libro ſexto eiuſdem operis, cap. 4. naturas calidas & humidas in ætate puerili fluxionum & plenitudinis morbis maximè tentari tradit, itemque putredinis. Proinde vt omnium aëris temperamentorum peſsimum id eſt, quod calidum & humidum exiſtit, vt libr. j. de tempe. cap. iiij. demonſtrat Galenus: ita etiam humani corporis temperamentum, quod eiuſmodi eſt, peſsimum ſit, neceſſe eſt. Quòd ſi itaque ſanguineum temperamentum optimum eſt, vt re vera eſt, conſequitur ſanguinem non eſſe calidum & humidum, ſed potiùs temperatum. Atqui hic ſciolus quiſpiam ſtatim nobis Hippocratis & Galeni autoritatem opponet, quorum vterque ſanguinem eſſe calidum & humidum, hic quidem in libro primo de temperamentis, ille in libro de humana natura, disertè ſcriptum reliquit. Cui viciſsim id reponimus, verum vtique eſſe, quòd Hippocrates ſanguinem appellet calidum & humidum, ſed qua idipſum faciat ratione, diligenter conſiderandum erit. Non autem alia haud dubiè ratione, Galeno etiam com. xxxvj. libri de natura humana primi, teſte, quàm qua Ver calidum & humidum eſſe ait, nempe non abſolutè, ſed collatione ad aliud tempus, Autumnum ſcilicet. Per ſe enim & ex ſua natura æſtimatum, temperatum eſt, vt ſuprà monſtrauimus. Sanguinem igitur collatione cum cæteris humoribus calidum & humidum eſſe Hippocrates rectè ſtatuit: pituita enim calidior, bile verò humidior. Pari modo Galenus quoque ſanguinem conferendo ad ea, quæ maiorẽ frigidi portionem contraxerunt, pituitam ſcilicet, calidum eſſe inquit: collatione verò ad ea quæ maiorem ſicci portionem ſortita ſunt, oſſa verbi gratia, cartilaginem, & id genus alia, humidum. Verum inſtabit rurſus alius hoc modo: Galenus ſanguinem non ſolùm calidum, ſed & in corpore calidiſsimum libro primo de tempera. capite vltimo aſſerit, tantum abeſt, vt illum

Obiectio prima. *Reſpõſio.* *Obiectio altera.*

tempera-

temperatum dicere poſsis. Reſpondeo, Galenum hoc loco non loqui de ſanguine per ſe æſtimato, ſed cum cute collato. Huius enim reſpectu calidiſsimus eſt inter ea, quæ ſimul ſunt humida, ſanguis. Præterea non loquitur Galenus ibidem de eo ſanguine, qui alieno calore vacat, ſed eo potius, qui eſt à corde plurimum calefactus: id quod ex eiuſdem verbis, quæ deinceps ſequuntur, fit euidentiſsimum. Ita enim paulò pòſt ait: Sanguis verò ipſe à corde ſuum accipit calorem. Quod etiam confirmat Hippocrates, qui in fine libri de corde ſanguinem non eſſe natura calidum, ſed calefieri diſertè ſcribit. Proinde ſanguinis temperamentum non poſſet commodiùs æſtimari, quàm in iis, quæ corde eſſent destituta animantibus, in illis enim temperato planè calore præditus eſſet. Quod in libro de fœtus formatione, iis etiam verbis innuere uoluit Galenus: Nullum, inquit, animal exangue eſt manifeſtè calidum, neque manifeſtè calidum exangue. Nam ſanguini, qui in venis eſt abſque cordis calore, tepida quædam caliditas inſita eſt, & propterea etiam in iecore. Cor uerò quaſi quendam ignis focum animalia ſortita ſunt. Sine corde enim animalium calor perſimilis eſt calori, qui æſtatis tempore in domibus ſentitur. Sed quemadmodum domus incenſo in ipſa igne calidior redditur, ita & animalium corpus è corde calorem maiorem acquirit, quàm is ſit, qui uenis & iecori inſitus eſt, & ſanguini uidelicet in ipſis contento. Hæc ille. Proinde ut ſanguis per ſe æſtimatus, prout in iecore & uenis eſt, non à corde calefactus, temperatus eſt & dicitur, ita ille qui à corde calorem nactus eſt inter corporis partes, quæ ſimul humidæ ſunt, calidiſsimus exiſtit. Atque iam facilè etiam diluuntur alia quædam Galeni loca, in quibus ille flauam bilem ſanguine calidiorem eſſe affirmat: quorum ſanè unus eſt in lib. ii. de temp. cap. iiii. ubi non obſcuris uerbis ſanguinem flaua bile longè calidiorem eſſe ait. Alter in capite quinto libri de inęquali intemperie, ubi ita ſcriptum reliquit: Calidiſsima natura meritò flaua eſt bilis, at frigidiſsima pituita. Reliquorum humorum ſanguis poſt flauam bilem maximè eſt calidus, ſicut atra poſt pituitam eſt frigida. Tertius in libro primo ad Glauconem

Reſpōſio.

Sāguis calorē ſuū à corde accipit.

Obiectio tertia.

nem de tertianæ exquiſitæ curatióne, ubi flauæ bilis humorem inter omnes, qui in corpore ſunt, θερμότατον καὶ ξηρότατον, id eſt, calidiſsimum & ſiccißimum eſſe tradit. Nam in libro primo de temperamentis de ſanguine non per ſe æſtimato, ſed cum cute collato loquitur, ibidemque quæ hac ratione in corpore humano ſunt humidiſsima ſimul & frigidiſsima, calidiſsima ſimul & humida, ſicciſsima ſimul & frigidiſsima inquirit. Qua utique ratione rectiſsimè pituitam humidiſsimam & frigidiſsimam in corpore eſſe ait. Nihil enim, ut dictum eſt, in humano corpore hac frigidius ſimul & humidius eſt. Pilum uerò ſicciſsimum & frigidiſsimum ſtatuit. Nihil enim hoc ſiccius ſimul atque frigidius eſt. Sanguinem autem, à corde nimirum calefactum, calidiſsimum, quòd ſcilicet eo in corpore nihil, quod ſimul humidum ſit, calidius exiſtat. Eſt quidem eo calidior flaua bilis, atqui ea etiam ſicca, non humida ſimul eſt. Et cùm in
„ utriſque ſequentibus locis, ſecundo nimirum & tertio,
„ inter ſe humores quatuor conferat, exque horum col-
„ latione eorundem temperaméta colligat, meritò flauam
„ bilem calidiſsimam & ſicciſsimam eſſe inquit. Quip-
„ pe in ea maior calidi portio eſt, quàm in omnibus aliis
„ humoribus. Cæterùm eſt etiam cor ſanguine calidius,
„ utpote id, à quo ſanguis ſuum mutuatur calorem, ſed
„ ſimul etiam ſanguinis potiſsimum collatione, ſiccum. Id
„ quod Galenus quoque confirmat, qui in libro ſecundo
„ de tempera. cap. iiii. in hunc ſcribit modum: Iam, inquit,
» cordis caro omnibus iis carnibus nimirum lienis, re-
» num, & iecoris, tantò eſt ſiccior, quantò eſt durior. Ca-
» lidior uerò non modò iis, ſed etiam omnibus planè cor
» poris particulis. Quod etiam ſenſu clarè deprehendas
» licet in thoracis animalis diſſectione, ſi digitum in ſini-
» ſtrum eius ſinum immiſeris. Inuenies enim locum hunc
» omnium, quæ in animali ſunt, non paulò calidiorem. Ex

Epilogus. iis igitur omnibus, quæ diximus, abundè patere arbitramur, ſanguinem per ſe & ex ſua natura æſtimatum, quod certè in diſquirendis temperamentis fieri debet, eſſe temperatum, minimè uerò calidum & humidum. Hæc fuſius à nobis tractata ſunt nulla alia de cauſa, quàm quod à nemine alio, quod ſciam, ſanguinis temperamen

peramentum rectè ſit explicatum, cùm in vniuerſum omnes iam multis annis receptam ſequantur opinionem. De reliquorum humorum temperamentis, nulla eſt inter medicos recentiores diſſenſio: imò omnes vno ore fatentur pituitam eſſe frigidam & humidam: bilem flauam calidam, & ſiccam: atram verò vel melancholicum humorem, frigidum & ſiccum. Vt errare neceſſe ſit eos, qui Prodicum in Opere ſuo de natura humana ſequentes, φλέγμα (ſic enim Græci pituitam vocant) à verbo πεφλέχθαι, quod vſtum, ac ſupra modum coctum eſſe ſignificat, dictum eſſe arbitrantur. Siquidem ignorant illi Græcis autoribus φλέγμα duo ſignificare, nempe φλέγωσιν, id eſt, vſtionem, & humorem illum natura frigidum, ac humidum, quem Latini pituitam appellant. Animaduertendum autem quum humores hos calidos, frigidos, humidos, ſiccóſve dicimus, tales eſſe non niſi poteſtate dicimus. Quippe diſsidet id, quod actu & ſecundum, vt ita dicam, apparentiam tale eſt, ab eo, quod potentia, ſeu facultate eiuſmodi exiſtit. Actu enim eſt, quod iam præſens eſt. Poteſtate autem, quod adhuc futurum eſt, atque vt fiat quod dicitur, veluti habile, non tamen adhuc ſubſiſtens. Hac vtique ratione flauam bilem ſiccam appellamus, quantumuis aſpectu humida ſit. Poteſtate autem flauam bilem eſſe calidam & ſiccam, indicio eſt, quòd vbi plurima ~~in ventriculo~~ continetur, perpetua ſiti infeſtamur. Contrà, ſi hæc euomitur, protinus à ſiti magis vindicamur, quàm ſi plurimam hauſiſſemus potionem. Sitim autem à calore & ſiccitate prouenire, notius eſt, quàm vt multis à me oſtendi debeat. Idipſum etiam libro primo de ſimplic. medicamen. facul. cap. xxx. Galenus copioſè docet. Pari ratione aquam marinam, non obſtante quòd humida, prout apparet, exiſtat, ſiccam eſſe affirmamus, quòd nimirum poteſtate talis ſit: ſiquidem carnes ſiccat, & incorruptas ſeruat. Sic atram quoque bilem, non obſtante quòd actu humida ſit: neque enim in humorum cenſum veniret, niſi talis eſſet: ſiccam poteſtate eſſe aſtruimus. Verùm hæc ex libris Galeni de ſimplicibus abunde patere omnibus arbitramur.

Pituitæ temperamentum.

Bilis flauæ.

Atra.

φλέγμα.

Humores quomodo calidi, frigidi, humidi, & ſicci dicũtur.

Actu eſſe Poteſtate eſſe.

Flaua bilis poteſtate calida & ſicca.

Sitis cauſa.

Aqua marina ſicca eſt.

De

De ſecundis quatuor humorum naturalium qualitatibus, ac ſedibus. CAP. III.

Secundæ humorũ qualitates. Sanguis dulcis.

HACTENVS de primis qualitatibus, quæ quatuor humoribus inſunt, abundè dictum eſt. Nunc de illis quæ has ſequuntur, adeoque ſecundæ nominantur, nobis differendum erit. Sanguini itaque, vt etiam Galeni in libello de atra bile inſcripto eſt ſententia, dulcedo ineſt. Nam quum à moderato calore, vt lib.4. de ſimplic. medica. facul. cap. 10. idem Galenus atteſtatur, cuique corpori dulcedo proueniat, ſanguisq; vt præcedenti capite demonſtratum eſt, temperatus ſit, vt idem quoque dulcis ſit, neceſſe eſt. Dulcem autem eſſe guſtus quoque confirmat. Quum igitur dulcedo non niſi à moderato calore procreetur, illaque ſanguini liquido inſit, conſequitur etiam illum eſſe temperatum.

Pituita qualitatis omnis ſecũdæ expers eſt.

Pituita profectò naturalis qualitatis omnis ſecundæ, vt aqua, expers adeoque inſipida eſt. Neque enim dulcedinem, neque amaritatem, neque acrimoniam, neque aciditatem præ ſe fert. Cùm enim omnium quæ in corpore ſunt frigidiſsima, adeoque minimum concocta & humidiſsima ſit pituita, fieri non poteſt, vt aliquis iam dictorum ſaporum illi inſit, quòd horum nullus ab admodum frigida qualitate procreari poſsit. Vt errare maiorem in modum omnibus conſtet eos, qui pituitam naturalem dulcem eſſe affirmant.

Flaua bilis amara.

Porrò flaua bilis amara eſt, idque ſanè meritò, quòd calida admodum ſit, quippe amarus ſapor, quod multis argumentis libr.4. ſimpli.cap.16.& 19. Galenus demonſtrat, calidis & ſiccis corporibus ineſt.

Atra bilis acerba eſt.

Atra bilis naturalis, qui melancholicus vel niger humor propriè dicitur, acerba eſt: ſiquidem ſapor acerbus non niſi in terreis & frigidis, qualis certè, vt è præcedentibus patet, atra bilis eſt, vt idem Galenus eodem in loco cap.7. teſtis eſt, reperitur. Cæterùm quæ diximus, ad humores naturales vocatos referenda ſunt. Sic autem medici appellant eos, qui ſunt in animali quod ſecundum naturam ſe habet, adeoque illos qui ſuas, iamque expoſitas qualitates ſeruant. Hi certè omnes

omnes, vno duntaxat excepto, ſua in quibus continentur in corpore loca obtinent. Sanguinis enim locus venæ ſunt & arteriæ. In iis nanque vaſis ſanguis naturaliter continetur, & in totum diſtribuitur corpus. Non ſolùm verò in venis, ſed etiam in arteriis, contineri ſanguinem, Galenus in eo libello, cui titulum fecit, an ſanguis natura in arteriis contineatur, aduerſus Eraſiſtratum & eius ſectatores luculenter admo dum demonſtrauit. Diſtat tamen nonnihil ſanguis, qui in arteriis eſt, ab eo, qui in venis habetur: vt idem Galenus libro primo de laborantibus locis cap. j. & lib. ſexto de Hippocratis & Platonis placitis confirmat. Quippe ſanguis venarum colore ruber eſt. Arteriarum verò, vtpote calidior, tenuis, ſubtiliſque, flauior exiſtit. Quanquàm autem ſanguis purus, & ſyncerus, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt, & in lib. de plenitudine, & multis aliis locis atteſtatur Galenus, nuſquam in venis reperitur, ſed ſemper pituitam, ac geminas biles ſibi commiſtas habet: tamen quia is plurimus eſt, alii autem humores eo pauciores, ideò ſolus, tanquam is qui reliquos copia ſuperat, ex omnibus in venis apparet. Porrò generationis ſanguinis, ſeu, vt ita dicam, ſanguificationis officina, & inſtrumentum, iecur eſt, quemadmodum idipſum Galenus libr. iii. de vſu par. corpo. humani, & libro vi. de placitis Hippo. & Platonis copioſè demonſtrat. Pituitæ, quæ in prima ciborum mutatione, Galeno Comm. xxxix. libr. de natura humana teſte, generatur, ac colore alba exiſtit, concoctioneque in ſanguinem mutatur, expurgandæ natura nullum proprium inſtrumentum machinata eſt, quod ſegregari à ſanguine, excludique non deberet. Eſt enim veluti dimidio coctum alimentum, quod manens cum ſanguine vnà rapitur in venas, vt per inedias, & cibi penuriam, tempore mutetur, & integrè coquatur, coctumque iam ſanguis euadat. Deſiderat itaque talis humor non vacuari, ſed in corpore manens alterari. Qicquid verò pituitæ in inteſtinis relinquitur, à bile ex iecore in ea defluente abſterſum, commodiſsimè ac celerrimè per ſedem eiicitur, quemadmodum lib. v. de vſu par. corpo. humani

Sãguinis locus.

Differt ſanguis venarum nonnihil à ſanguine arteriarum.

Cur ſolus ſanguis in venis apparet.

Iecur generationis ſanguinis officina.

Pituitæ reponendæ nullus à natura in corpore deſtinatus locus.

ſuſiùs Galenus oſtendit. Porrò excrementum quod à cerebro deſtillat, & è naribus manat, veluti idem Galenus libro ii. de naturalibus facul. cap. vltimo atteſtatur, propriè non appellatur pituita, ſed Græcè βλέννα καὶ κόρυζα, Latinè mucus. Flauæ pallidæve bili, quæ excrementúm eſt, quæ à colore eius, qui flauus pallidúſve eſt, appellationem hanc accepit, Græciſq; ſimpliciter χολὴ dicitur, natura propriam ſedem deſtinauit veſicam, quæ iecori ſubeſt.

βλέννα. Mucus. Flauæ bilis ſedes.

Hæc enim bilem in iecore natam, ibidemque ſanguini miſtam proprio ductu & via, quæ ex iecore in ſe pertinet, attrahit, eamq; ſynceram quidem, nec alio quopiam humore adulteratam, tum quòd viæ meatúſve anguſtia craſsiorē illabi non ſinit, tum quòd eiuſmodi attractio maximè ex humoris familiaritate, & cōuenientia incitetur.

Vt flaua bilis in veſiculã trahatur.

Et quanquã hic humor mordax eſt, & acris, veſiculæ tamen proprioque receptaculo triſtis aut infeſtus minimè exiſtit, ſed ob mutuam cognationē iucundus & amicus, ex quo illa voluptatem, & iucunditatis ſenſum aliquem percipit. Cæterùm, eo haud quaquàm alitur, quòd vſquequaque amarus ſit, nullo benigno ſucco perfuſus, ſed ſanguine, quem per venam cōſpicuàm ex iecoris porta in ſuam ipſius ceruicem inſertam, ſuſcipit. Neceſſarium autem fuit, vt à bile ſanguis purgaretur, ne ſcilicet vniuerſi corporis color, perinde atque in ijs accidit, qui ictero laborant, ab ea inficeretur, contaminareturque.

Veſicula à ſanguine alitur.

Atræ bilis naturalis, vel, vt cum Galeno ſect. vi. Aphor. Comm. liij. exquiſitiùs loquàmur, melancholici humoris, qui eſt veluti fæx & ſedimentum ſanguinis, adeòque niger, ſedes ac receptaculum, lien eſt. Is enim parte ſua concaua venam habet à iecoris porta allatam, qua ille à craſſo melancholicoque humore iecur expurgat. Hunc enim inſita facultate, qua ſibi gratus eſt, & ſuauis, attrahit, & in ſe recondit, per venarum tenuitates diffundens, & dein aſsidua opera, ſummaque adminiſtratione hunc elaborat, & in tenuiorem quoad licet ſuccum cōmutat: ac vbi in illius venis & arterijs elaboratus fuerit, non vniuerſus, neque craſsior eius pars, ſed tenuior duntaxat lienis fit alimentum, & in eius carnem ſenſim illabitur. Id autem quamuis tenue ſit, nequaquam tamen rubrum eſt,

Atræ bilis naturalis ſeu melãcholici humoris ſedes.

ſed

ſed ſubnigrum, lienis colore. Cæterùm neceſſe admodum fuit vt lien ad ſe melancholicum humorem alliceret: niſi enim ab eo expurgaretur iecur, inde impurior ſanguis, totumque corpus decolor magis redderetur.

Quis quatuor humorum naturalium uſus, & motus: quæque eorundem ſequantur temperamenta.
CAP. IIII.

X iam dictis facilè quis ſit prædictorum quatuor humorum in corpore animantis vſus, quique eorundem temperamenta ſequantur in eodem effectus, cognoſcetur. Nam ſanguinis in corpore vſus eſt, vt nutriat: ex eo enim omnes corporis particulæ nutriuntur, nonnullæ quidem exigua interueniente alteratione, vt carnoſæ, aliæ verò, veluti oſſa, non niſi multa intercedente mutatione. Verum ſunt, qui ventriculum ex ſanguine nutriri haud concedunt, vt qui hunc potiùs ex chylo, ſuccóve illo, qui ex cibo, quem is concepit, procreatus eſt, nutriri contendant, quandoquidem ille famem & cibi appetentiam ſedet, quod certè non poſſet, niſi ventriculum paſceret ac nutriret. Sed hanc obiectionem pulchrè diluit Galenus libro quarto de vſu partium, vbi ſcribit, ad perfectam ventriculi & inteſtinorum nutritionem, toti meſenterio & omento naturam plures intexuiſſe venas nutriẽdis illis dicatas, haudquaquam ab eis traiicientes ad iecur. Quanquam reficiuntur etiam interdum ea cremore illo, quem ex cibis conficiunt: necnon in longiori inedia, per quas venas prius diſtributio ad iecur facta eſt, per eaſdem rurſus aliquando ſanguis benignus ad eorum nutritionem retrahitur. Vnde omnibus certè perſpicuum fit, refectionem eam, quam ex cremore è cibis profectò capeſsit ventriculus, veram nutritionem non eſſe nec appellari à Galeno, ſed potiùs oblectationem quandam, & ſatietatem nutritionis æmulam. Quippe quod in cremore longè optimum habetur & congruens, id ad ſe rapit ventriculus, inque ſuas tunicas ſugendo recondit,

Sãguinis vſus.

Ventriculum ſanguine verè nutriri

Ventriculus cremoris benignitate fruitur, atque oblectatur.

ex quo fructum voluptatemq; perinde atque veſicula iecori ſubſtrata ex bile, percipit, & quodam modo reficitur. Verùm quum cremor ille vacua tunicarum ſpatia referciens, in vaporem fuſus & extenuatus, ad extremum euaneſcit, isque ſua qualitate conuenienti, cognata, ac familiari potius quàm ſubſtantia animalem appetentiam, nequaquam autem naturalem depellat, quæ ex eo fit refectio, nutritio propria dici nō poteſt. Nam naturalem appetentiam, quæ vacuationem & diſsipationem partium ſequitur, vna duntaxat ſanguinis ſubſtantia per ventriculi corpus & molē effuſa dum in eius naturam conuertitur, mutaturque, ſatiare poteſt. Animalem verò non modò ſanguis, ſed & quicquid qualitatis cuiuſdam ſuauitate, cognatione've, & conuenientia præditum in ventriculum ingeritur, compeſcit.

Ingeſtus cibus animalē, ſed non naturalem appetētiam ſedat.

Cæterùm nemini abſurdū videri debet aliquid voluptatem è re quadam capere, non tamen inde nutriri. Nam ſimile eſt quod accidit iis, qui æſtiuo tempore ſe in aqua frigida lauant. Quippe illi non leuem ex iſta lauatione voluptatem ſentiunt, ac qualitatis frigidæ ſuauitate mirum in modum delectantur, non tamen nutriuntur. Porrò ſanguinis in humano corpore abundantia temperaturaque efficit moderatos, ridibundos, blandos, venuſtos, ac floridos. Quum enim ſanguis temperatus ſit, vt hæc omnia eius temperaturam ſequantur neceſſe eſt. Cæterum pituitæ vſus eſt, vt quod eius in ventriculo generatur, ac cum humoribus, qui ex cibo & potu in iecur diſtribuuntur, perfertur, Galeno in libello de atra bile aſtipulante, dum cum iis vnà concoquitur, ſanguis euadat. Hæc vtique ſegnes, ſomnolentos, carnoſos, obeſóſve, ac citò caneſcentes facit. Neque enim alios pituita, cum frigidus admodum humor ſit, efficere poteſt. Ita vt rectiſsimè Galenus commen. xxxix. libri de natura humana dixerit, ad mores fingendos nihil conducere pituitam. Segnes enim ſunt perpetuò pituitoſi, adeóque ad nulla officia, ſomno excepto, idonei ſunt. Flauę bilis vſus eſt, vt inteſtina à pituitoſis excremētis repurget & abſtergat, atq; eorundē excretionē adiuuet. Defertur autē hęc ipſa ad inteſtina per meatū duodeno inſertum. Atq; is meatus, per quē iecur bilē in ven-

Sāguinis temperatura quid in corpore efficiat humano.

Pituitæ vſus.

Pituita quos efficiat.

Flauæ bilis vſus.

Meatus bilis ad inteſtina.

trem

trem, adeoq; inteſtina euomit, magna ex parte, Galeno etiã atteſtãte, lib. ij. de temper. ca. viij & lib. v. de vſu par. corpo. humani, vnicus eſt, in nonnullis, iisque paucisſimis, geminus. Et vbi geminus eſt, maior in duodenum, minor in ventriculi fundum paulò ſuprà ianitorem inſeritur. Bilis verò iracundos, celeris ingenii, vel vt Galenus commẽ. xxxix. libri de natura humana ſcribit, dexteritate animi, & prudentia præditos, agiles, leues mente, macilentos, & cibũ cõfeſtim cõcoquentes. Atq; hinc eſt, quòd naturæ bilioſæ cibos concoctu difficiles, verbi gratia, bubulas carnes, melius quàm concoctu faciles, ſaxatiles nimirum piſces, conficere valeant. Cùm enim ipſis calor acris & mordax inſit, par eſt, vt iſti cibos concoctu difficiles, melius quàm eos, qui facilè coquuntur, vincant. Quod enim facilè cõcoquitur, facilè itẽ alteratur, & corrũpitur. Contrà, quod difficilè concoquitur, difficulter quoq; tum alteratur, tũ corrumpitur. Piſces itaq; ſaxatiles alteratu faciles, in bilioſis calidisq; admodũ ventriculis neceſſe eſt corrũpi. Bubulas verò carnes, vtpote alteratu difficiles, non corrũpi, ſed potiùs concoqui: quod Galenus etiam capite primo libri primi de alimentorum facultatibus docet.

Bilis quos efficiat.

Cur aliqui bubulam carnem facilius quã ſaxatiles piſces concoquunt.

Melancholici humoris portio, quæ lienis vi cõfici ac elaborari nequit, proprio ductu in ventriculum eructando eiicitur, Galeno etiam lib. v. de vſu part. corpo. huma. atteſtante, vt illius actiones iuuet, firmioresq; ac validiores efficiat. Nã quũ hæc ſit acerba, & acida, ventriculum certè intendit, conſtringit, & in ſeipſum contrahit, atque exquiſitè comprehendere cibos, ac retinere quoad plenè cõcoquantur, cogit. In ventriculi itaque capacitatem hoc modo eructata, hinc tandem in inteſtina relabitur, ac vnà cum reliquis excrementis foras propulſatur. Vt hinc palàm fiat omnibus, Auicennam alioſque nonnullos eius viri placita mordicus tenentes, plurimùm hallucinari, dum non alia de cauſa melancholicum humorem in ventriculum euomi tradunt, quàm vt famem ac naturalem appetentiam excitet. Quàm enim hoc ſit falſum, & à diſſectionis ratione abhorreat, alibi, nempe libro ſexto Epidem. ſectio ſexta, Commento primo. & libro primo de ſympto. cauſis, capite ſeptimo, copioſisſimè demonſtraui-

Melãcholici humoris vſus.

Auicennæ & ſuorũ ſequaciũ erratum.

Melāncholicus humor quos efficiat. mus, vt neceſſe non ſit hoc loco multis referre. Porrò melancholicus humor, Galeno quoq; Commē. xxxix. libri Hippocratis de natura humana, teſte, conſtantes, firmos, auaros, moroſos, tetricos, triſtes, inuidos, & timidos reddit. Quorum omniū cauſas, eius humoris natura ſatis perſpecta, indicat. Non prætereundū ſilentio erit quod de motu quatuor humorum naturaliū Soranus Epheſius medicus ſcriptum reliquit. *Humorū quatuor motus de Sorani ſententia.* Humorum, inquit, ſuis temporibus in corpore dominantur, nempe ſanguis ab hora noctis nona, vſque ad horam diei tertiam: bilis flaua ab hora diei tertia, vſque in horam nonam diei: bilis nigra ab hora [redacted], vſque ad horam noctis [redacted]: Pituita ab hora noctis tertia vſque ad horã noctis nonam. Hæc ille. Atque hanc rationem motus humorum Galenus quoque libro duodecimo Thera. Method. capite quinto, probare videtur, quum acceſsiones ex crudis humoribus excitatas, præcipuè ad veſperam, & noctu, non mane, nec vſque ad meridiem incidere ſcribat.

De quatuor humorum non naturalium differentijs.

CAP. V.

RAEDICTI quatuor humores haud quanquam eandem ſeruant formam ſeu ſpeciem, Galeno etiam libr. ſecundo de naturalib. facult. aſtipulante, quum animal præter naturam afficitur, qualem quū ſecundum naturam ſe habent, ac ſana ſunt, obtinent. *Humores inſalubres et nō naturales.* Siquidem quum præter naturam afficitur animans, humores naturales ſuas qualitates amittunt, corporique noxam non leuem inferunt, ideoque tum inſalubres & non naturales appellantur, & nequaquam ſimpliciter ſanguis, pituita, bilis flaua vel atra, ſed cum adiectione, vt ex eorundem ſpecierum differentiarúmve commemoratione liquidè patebit, efferuntur. Nam, vt à ſanguine exordiamur, vbi is naturalis eſt, vitioque omni vacat, reliquis humoribus, qui illi in venis commiſti ſunt, dominatur, ac ſimpliciter & re vera ſanguis eſt,

eſt, & dicitur. Quum verò à priſtina natura deſciſcens, vitio corruptelaque deprauatur, non naturalis, & cum adiectione, prout ab vno, aut pluribus ſibi commiſtis humoribus ſuperatur, ſanguis bilioſus, pituitoſus, melancholicus, ſeroſus, vel putridus nominatur: vt de ſanguine dictum eſt, ita etiam de reliquis humoribus ſentiendum erit, eos nimirum naturales appellari, quũ debita & conuenienti menſura & portione, ſuiſque qualitatibus tum primis, tum ſecundis præditi, ſanguini in venis commiſti, aut ſuis ſedibus contenti ſunt. Non naturales; vbi contrà ſe habent. Pituitæ autẽ non naturalis, Galeno libro ii. de different. febr. capite ſexto, autore, quatuor ſunt ſpecies. Vna quidem valde frigida, ita ſanè, vt neque excretionis violentia quum excidit, veluti libro primo de laborantibus locis, capite primo, Galenus ſcriptum etiam reliquit, calida euadat. Hæc pituitæ ſpecies vitro fuſo tum colore, tum conſiſtentia ſimilis eſt, ideoque à Praxagora, vt loco iam citato teſtatur idem Galenus, vitreus eſt appellatus. Philippus medicus, & alii iuniores, ſimpliciter, nullo alio adiecto nomine, crudum vocauerunt. Is humor ex crapula, deſideque, ac otioſa vita, Galeno capite decimo libri de inæquali intemperie teſte, procreatur: &, vt idem in libro de plenitudine autor eſt, cibi faſtidium, & inappetentiam efficit, inque calido loco obſtructus, vehementiſsimos cruciatus excitat. Altera pituitæ non naturalis ſpecies eſt, quam plerique cum ſcreatu expuunt ſenſilem obtinens dulcedinem, ideoque dulcis nominatur. Hæc, vt eodem loco Galenus teſtatur ſomnolentos efficit, & exquiſitè frigida non eſt. Cùm enim dulcis ſit, vt aliquid etiam caloris habeat neceſſe eſt. Siquidem dulce nihil eſt, niſi idem mediocriter calidum ſit, vt libro quarto de ſimplicium medicamentor. facultatib. capitibus decimo, & vndecimo, Galenus demonſtrauit. Tertia dictæ pituitæ ſpecies acida, quòd expuentibus eiuſmodi eſſe videatur, vocatur. Hæc certè minus, quàm vitrea, magis verò, quàm dulcis, frigida eſt. Nam quum concoctione paucus admodum calor ei adiectus ſit: neque enim acidus ſapor ſit, Galeno libro quarto iam citati operis,

Sãguinis non naturalis differentia.

Pituita non naturalis quatuor ſpecies.

Vitrea.

Crudus humor.

Dulcis.

Acida.

capite decimotertio, atteſtante, niſi quando à calido mutatur ſubiecta materia, ita tamen, vt non ſuperet: vt vitrea minus frigida ſit, dulci verò frigidior, quandoquidem calor exiguus ille, à quo mutata eſt, facilè & nullo ferè negotio euaneſcere poſsit, neceſſe eſt.

Salſa. Hæc quidem pituitæ ſpecies famelicos facit. Quarta pituitæ non naturalis ſpecies ſalſa nuncupatur, quæ propter putredinem, vel ſalſæ ſeroſæ humiditatis miſtionem fit. Quum enim dulcis pituitæ portiones quædam ui putredinis aſſæ, reliquæ dulci ſubſtantiæ permiſcentur, ſalſum in ea ſaporem efficiunt, quemadmodum etiam in maris aqua fieri cernitur. Hæc Galeno atteſtante, ſitibundos efficit. Iam dictis quatuor pituitæ non naturalis ſpeciebus ſunt qui quin-

Gypſea. tam adiiciant, quam Gypſeam, quòd à Gypſi lapidis forma & duritia non procul abſit, appellant. Hæc in digitorum articulis, ac pulmonibus non rarò deprehenditur. Galenus hanc ſub vitrea complexus eſt, & meritò quidem, quòd non ſit niſi vitrea, quæ ex concretione ita eſt indurata, vt in lapidis iam con-

Flaua bilis nõ naturalis quinque ſpecies. ſiſtentiam abierit. Cæterùm flauæ bilis à naturæ modo deficientis, Galeno in libello de atra bile, aliiſque locis, teſte, quinque ſunt ſpecies. Prima

Vitellina Græcis λεκυθώδης, Latinis vitellina, quòd ouorum crudorum vitellis tum colore, tum conſiſtentia ſimilis ſit, vocatur. Hæc, vt Galenus loco iam citato autor eſt, in iecore & venis procreatur, quando caloris vehementia ſummè coquitur, & quaſi torretur, vt iam ex tenuis ſubſtantiæ diſsipatione craſsiorem, igneumque colorem conſequatur, adeoque vitellorum crudo-

Auicennæ error. rum ouorum, vt diximus formam exhibeat. Plurimum itaque hallucinatur Auicenna, qui hanc fieri, Fen. j. Can. i. doct. quarta, cap. primo contendit, quando pituitæ aut melancholiæ portio, flauæ bili permiſcetur. Hinc maioris & minoris famæ genera bilis comminiſcitur, quæ quàm plurimos hodie medicos in deſignandis febrium differentiis mirificè implicatos & circunretitos tenent. Hac enim ſua opinione Auicenna vitellinam bilem frigidiorem reddidit flaua & naturali, cùm tamen conſtet illam multis

partibus ardentiorem & calidiorem eſſe. Frigidior enim neceſſariò propter frigidorum humorum, pituitæ ſcilicet aut melancholiæ, commiſtionem redderetur. Sed vt alia multa pro ſua, qua ductus eſt, imaginatione homo ille fingere ſolitus eſt, quæ nuſquam in rerum natura extant: ita quoque hoc loco ex humorum permiſtione noua quædam, & inaudita ſimplicium genera inuehere conatus eſt. Altera bilis non naturalis ſpecies Græcis πρασοειδὴς, Latinis porracea, quòd porri colorem referat, dicitur. Tertia Græcis ἰώδης, Latinis æruginoſa, ab æruginis, quam præ ſe fert, ſimilitudine, vocatur.

Porracea.

Aeruginoſa.

Quarta ἰσατώδης, Iſatidis colorem referens: Latinis nominatur. Quæ ſanè omnes, Galeno in libello de melancholia, & lib. ii. prognoſt. com. xxxix. aſtipulante, in ventriculo ex vitioſis, & mali ſucci cibis, cuius generis ſunt, allium, porrum, cepa, naſturtium, & ſinapi, gignuntur. Quum enim nequeunt à ventriculo deuinci, neque in cremorem conuerti, ac colorem ſuum magna ex parte retinent, primùm ex illis fit porracea, quæ ſi infixa diutius illic hæreat ac commoretur, ventriculi perſiſtente incendio, in æruginoſam mutatur: hæc rurſum in eam, quæ Iſatidis aut Glaſti colore tincta apparet, minus quidem viridis, quàm ſuperiores, ſed tantò illis deterior, quantò propius ad nigrum accedit colorem. Procreari etiam nonnunquam in iecore, & venis poſſe videatur, idque in grauibus & calidiſsimis morbis, qui vehementi caloris incendio vitellinam bilem adurunt, & in has ſpecies commutant, quæ tum prorſus pernicioſæ & exitiales iudicantur. Porrò alia bilis ſpecies à Galeno libr. x. de ſimpl. medic. facul. cap. de bile, recenſetur, quam cæruleam nuncupat. Verùm hæc à quarta nihil diſtare videtur, cùm conſtet omnibus, Iſatidis aut Glaſti colorem eſſe cæruleum.

Iſatidis colorē referens.

Cærulea nō differt ab ea, quæ Iſatodes nominatur.

Cæterùm atræ bilis non naturalis, qui humor eſt omnium deterrimus, duæ ſunt, Galeno lib. ii. de natu. facult. teſte, ſpecies. Vna ex melancholico ſucco fit, qui putredinis, aut caloris feruore εἰς ὀξεῖαν ποιότητα, id eſt, acidam qualitatem, Galeno libr. ii. de natural. facul. atteſtante, traſmutatur. Nam ex vitione non naturalis caloris acorem aſciſcit, eoque diſcrimine à melancholico ſucco, qui acerbus eſt, diſsidet. Hæc itaque re

Atræ bilis non naturalis ſpecies tres.

vera

vera acida eſt, vt quæ ex acerba caloris vi exoluta, in acidam tranſierit. Altera ſpecies ex vitellina vocata bile fit, quoties ipſa igneo percocta eſt calore. Quippe ex vſtione hæc primum in porraceam, dein in æruginoſam pòſt in cæruleam, nouiſsimè in atram omnium pernicioſiſsimam commigrat, quam veteres atram bilem radentem appellauerunt, vt quæ caloris feruore veluti cinis quidam ſit reddita. Hæc certè à naturali, perinde atque fæx vſta à non vſta differt. Quippe calida admodum eſt, & acris, adeò ut carnem urat, liquet, & corrumpat, cùm naturalis refrigerandi & deſiccandi facultatem habeat. Hincque adeò Galeno lib.xiiij. Therap. metho. cap.ix. ὀξὺς, id eſt, acris propriiſsimè appellatur. Ibidem ὀξώδη, vt etiam libr.ii. de natural. facul. & ὀξώδη, hoc eſt, in aceti modum acrem vocat, quòd corpus animalis ſua craſsitudine partibus eius ſe affigens, adhæreſcensque, arrodat, exulceret, & radat, terramque, ſi ſuper eam fuſa ſit, fermenti more, & quodam quaſi æſtu efferueſcens, attollat, bullaſque, quales feruentibus iuſculis innatare videmus, excitet: vt rectiſsimè Hippocrates dixerit, difficultates inteſtinorum, quæ ab atra incœperunt bile, eſſe lethales, eò quòd acris ſit, & minimè acida: fieri enim non poteſt, vt ea, quæ ex flaua bile per aſſationem gignitur, atra bilis, vnquam ſit acida. Siquidem auſterus, acidusque ſapor exuperantis frigiditatis ſunt indicia, & rebus primò inſunt crudioribus, & nondum à calore elaboratis, & percoctis. Quum enim percoquuntur acida, dulcia, amara, & ſalſa demum euadunt. Proin ſi amara ſunt, vt in ſuccedentem ſaporem, acrem nimirum, permutentur neceſſe eſt. Amarum nanque nunquam acerbum, vel acidum fit. Cæterùm Auicenna, & alij, qui huius ſectantur placita, tertiam atræ bilis ſpeciem adiiciunt, quæ ex pituita aduſta procreatur. Quod ſi de omni pituita non naturali intelligunt, illis concedendum haud erit. Neque enim de vitrea hoc rectè affirmatur, vt quæ propter immenſam ſuam frigiditatem, ſuperſtite animali, nunquàm eouſque aduri poteſt, vt in melancholiam, ac veluti in cinerem uertatur. Neque etiam de acida, eandem ob cauſam. Neque de dulci, quæ ex cerebro deſtillat, aut in pulmone, ventriculo, aut inteſtinis coacer-

uatur,

Atra bilis radẽs.

4. Apho. 24.

An ex pituita, atra bilis procreari poſsit.

uatur. Hæc enim vehementi calore concreſcit quidem, ſed in alterius humoris ſpeciem nunquàm mutatur, ſed in frigidioribus maximè locis concretione dureſcit, & in vitream, aut gypſeam abit. Reliquum igitur eſt, vt de ſalſa, & quæ in venis computruit, adeoque caloris cuiuſdam præter naturam particeps eſt, idipſum intelligamus, quam certè credibile eſt, ſi vehementius & prorſus torreatur, in quandam acrem, atramque bilem commutari poſſe, quæ tertia eiuſdem ſit ſpecies. Quod Galenus in libello de atra bile inſcripto breuiter iis innuere verbis voluit. Pituita, inquit, qualitatis expers eſt, vt aqua: ſed naturali qualitate mutata, non tantùm ſalſa, ſed acris quoque redditur.

De quatuor humoribus ſecundarijs CAP. VI.

VICENNA Fen.i. Canon.i. doct.iiii. cap.i. præter iam dictos, alios adhuc quatuor humores recenſet, quos ſecundos appellauit. Hunc deinceps multi alij medici ſequuti, idem planè quod ille ſtatuerunt, atque quatuor illis humoribus ſecundis, peculiaria nomina impoſuerunt. Verùm ſi quis horum naturam, & eſſentiam paulò intimius rimetur, & penitius excutiat, partium ſimilarium potius ſubſtantias, quàm humores eſſe deprehendet. Tamen quum non ſimpliciter humores, ſed cum adiectione ſecundarij nominentur, non admodum reluctamur iis, qui clarioris doctrinæ gratia illos ita appellare volunt. Præſtaret tamen eos ſimilariũ partium humores, quàm ſecundarios nominare, vt ex eorundem procreationis modo ſatis liquet, qui eſt eiuſmodi: Sanguis ſimul atque è vaſis amplioribus in anguſtiora, quæ vnicuique parti natura dedit, attractus exciderit, omni tum qualitate, tum proprietate circunſtantis particulæ ſenſim perfunditur, eaque commutatione partis naturam aſſumens, fit primus humor ex quatuor ſecundariis nominatis. Atque is certè non eſt, niſi ſanguis purior & multiplici concoctione exquiſitè elaboratus in exilibus arteriis veniſque contentus, hinc mox ex earum finibus in vacua partium ſimilarium loca influxurus,

Humores ſecundarij, rectiùs ſimilarium partium humores appellantur.

Quatuor ſecundariorũ humorũ generatio.

Primus.

rus,& ex quo partes ſimilares proximè alentur. Hic certè cùm nondum ad ſimilarium ſubſtantiam pertineat,ſed in propriis cuiuſque particulæ,vt dictum eſt, exilibus arteriis & venis conſiſtat, rectè humor appellari poteſt.

Nomẽ nõ habens. Secundus

Huic nullum eſt peculiare à recentioribus medicis impoſitum nomen, ideóque humorem ſecundarium nomen non habentem appellarunt. Alter ſecundarius humor eſt;qui per oſcula exilium vaſorum iam excidit, & per media ſpatia ſimilarium partium roris modo diſpergitur,inque earundem ſubſtantiam diffunditur, atque influit, illiſque adiungitur, apponitúrve. Adeóque proprium eſt partium ſimilarium, Galeno etiam cap.lix.artis medicæ teſte, alimentum, quod ex appoſitione fit. Quippe id proprium eſt, eodem Galeno libro tertio de tempera.cap.iii.teſte, alimentum quod iam nutrit,& appoſitum eſt.

Humor alimentarius.

Hinc nonnulli humorem hunc alimentarium nominant. Galenus lib.vii.Therap.metho.cap.vi

Humor inſitus.

ἔμφυτον, lib.vero.ii.de diffe.feb.cap.xiii. σύμφυτον ὑγρότητα, hoc eſt,inſitum humorem appellat, non quòd nobiſcum natus ſit,& ſubſtantiæ noſtræ portio ſit à prima ſtatim origine ſuſcepta,ſed quòd partibus ſimilaribus inſitus eſt.

Ros.

Recentiores etiam non ineptè Rorem vocant.

Tertius.

Tertius humor eſt is, qui craſſior iam factus ac coactus concretúſve partibus agglutinatur & ſolidis fibris adhęreſcit, & in partis ſubſtantiam mutatur, illique perfectè iam aſſimilatur. Hic non eſt niſi carnoſa & adipis ſubſtantia.

Carniſormis.

Hinc eſt, quòd à nonnullis carniformis nominetur. Recentiores autem medici huic vni & eidem, à ſtatu vario, varia indiderunt nomina.

Gluten.

Quatenus enim ille annectitur & agglutinatur, Gluten ipſis, ab agglutinando,appellatur. Quatenus verò in partis ſubſtantiam mutatus eſt, & illi perfectè iam aſſimilatus, Cambium

Cambiũ. Cambire.

barbara voce nuncupatur. Nam etſi cambire elegans & antiquum ſit verbũ, quo Plautus, Priſcianus, & Ennius vſi ſunt,& idem quod permutare ſignificat,tamen Cambium vox Latina non eſt, qua tamẽ barbari permutationem innuunt.

Quartus. Primogenius et natiuus.

Quartus humor eſt,qui partibus ſimilaribus ingenitus eſt, & à prima ſtatim origine ſuſceptus, & inſitus. Hinc à quibuſdam primogenius, & natiuus,

Humidũ radicale.

ab aliis humidum radicale,quòd ſcilicet ſpiritus,& caloris,

ris,totiusque vitæ fundamentnm ſit, & pabulum,vocatur. Galenus ſolidam ſimilarium partium ſubſtantiam, lib.vii.The.metho.cap.vj.vocat,vt infrà fuſiùs monſtrabimus. Porrò quatuor humoribus ſecundariis iam ordine recenſitis,abſumptis,& depaſtis,quatuor ſiccitatum genera ſeu differentiæ comitantur: de quibus ita loco iam citato Galenus diſſerit. Quod,inquit, ſeniū in ſanis eſt,id ſicca intēperies eſt in ægris. Itaq; etiam inſanabilis eſt,ſi prorſus ſit conſummata. Eſt autē prorſus conſummata, vbi ſolida ſimilariū partium ſubſtantia reddita eſt ſiccior. Nam eſt & altera ſiccitas,vtiq; quum ea,quorum ſubſtantia ex humore concreto conſtat, ſicut caro & adeps,ſunt liquata. Etiam tertia,quum propria humiditas vnde partes nutriūtur,omnino abſumpta eſt. Continetur ea in omnibus animalis partibus, ceu ros quidam per eā ſparſus. Quarta ab iis diuerſa ſiccitas eſt, quæ in propriis cuiuſque particulę exilibus arteriis veniſq; cōſiſtit. Prouenit & hæc ex ſanguinis penuria. Hactenus Galeni verba recenſuimus,è quibus perſpicuū euadit omnibus,primā ſiccitatē eſſe,quando humidum,quod vocāt radicale,abſumitur. Nam quum ſolida ſubſtantia partium ſimilarium Galeno non ſit niſi ea, quæ ex ſemine nata eſt,qualis eſt arteriarum, venarum,neruorum,oſsium, cartilaginum,membranarum,ligamentorum,& tunicarum,vt metipſe lib.i. de naturalibus facultatibus teſtatur,& humidum radicale à ſemine quoque deriuetur, vt idem ſit dicere ſolidam ſimilarium partium ſubſtantiam abſumi,aut humidum radicale, neceſſe eſt. Solida igitur ſimilarium partium ſubſtantia, non ad carnoſam earundem ſubſtantiam,utpote quæ ex ſanguine nata eſt, ſed ad humidum primogenium ſeu radicale,quòd à ſemine prodiit,pertinet. Proinde quamcunque ſolidior illa ſubſtantia ab ortu conditionē acceperit, eandem totius uitæ curſu retinet. Nam fibræ ex humido liquidoque ſemine creatæ,quanquam diuturnitate magis, magiſque ſicceſcunt, dum ad extremum ſenium, quod aridiſsimū eſt, ueniant, ſemper tamen eius humidi, quòd à ſemine contraxerunt, aliquid ſibi in omnem uitam recondunt: quod ut recens natis & infantibus plurimum eſt, ſenibus exiguum, ita interiectis ætatibus mediocre. Huius

Quatuor ſiccitatū genera.
Prima.
Altera.
Tertia.
Quarta.

itaque humidi abſumptio primam,& quæ ſanari non poteſt,ſiccitatem procreat. Vt autem quarti humoris ſecundarij abſumptio primam, adeoque peſsimam ſiccitatem efficit: ita tertii conſumptio ſecundam, ſecundi tertiam, & primi quartam, quæ curatu omnium facillima eſt, parit.

DE PARTIBVS CORPORIS HVMANI, SECTIO V.

De partium humani corporis differentijs. CAP. I.

Similares partes quæ. ὁμοιομερῆ

PARTIVM humani corporis prima differentia eſt, quòd ex iis aliquæ ſunt ſimilares, aliquæ inſtrumentales. Similares autem partes, ὁμοιομερῆ Græcis dictę, quę ſibi undique ſimiles ſunt, unam parilemq; omnino ſubſtantiam adeptę, appellantur. Ita enim lib.j.de hiſtoria animal. cap.j. Ariſtoteles definiuit, eas eſſe, quæ in ſimiles ſibi partes diuiduntur, ſcribens. Nec aliter Galenus, eaſdem libro primo Therap. metho. capite ſexto, definit,ubi inquit: Partes ſimilares ſunt,quæ undique in ſi-
„ miles diuiduntur. Et libro octauo de placitis Hippo.
„ & Platonis,ubi in eum modum eas finit: Similares, ait,
„ partes ſunt, quæ omnes tum ſibi mutuò, tum toti ſimi-
„ les partes habent,ueluti arteriæ,uenæ,nerui,oſſa,cartila-
„ gines, membranæ, ligamenta, tunicæ, caro, & id genus aliæ. Atque hæ ſanè omnes ueræ & legitimæ ſunt ſimilarium partium definitiones, quòd ſingulas in ſe earundem partium differentias, quæ quidem, ut ex Galeno manifeſtiſsimè colligitur,geminæ ſunt,complectuntur. Aliæ enim ſunt, quarum uniuerſæ particulæ inuicem

Duæ partiũ ſimilariũ differentiæ.

eiuſdem ſpeciei ſunt. Et hæc quidem re vera, hoc eſt, vt ad vniuerſas partes, quæ eas conſtituunt, ſimilares ſunt. *Similares re vera.* Quippe in partes alterius naturæ, rationis, ſeu ſpeciei, diuidi nequeunt. Primæ quoque ſunt, quòd iis aliæ priores non ſint. *Primæ partes.* De iis profectò loquitur Galenus libro primo de elementis, vbi inter cætera ſic ſcribit: Homo ex primis & ſimpliciſsimis ſenſilibus elementis, ſimilaribus nominatis, conſtat, fibris, membranis, carne, adipe, oſſe, cartilagine, ligamento, neruo, medulla, & aliis vniuerſis, quorum particulæ omnes eiuſdem inuicem ſpeciei ſunt. E' quo ſanè Galeni loco etiam palàm fit, eius generis ſimilares, non ſolùm primas, ſed & ſimpliciſsimas dici. *Simpliciſſimæ partes quæ ſimilares ſenſus iudicio.* Aliæ ſunt ſimilares partes, quæ non re vera vndique ſibi ſimiles ſunt, & eiuſdem naturæ, ſed ſenſus duntaxat iudicio. Siquidem in partes alterius naturæ, & diuerſæ ſpeciei, diuidi poſſunt. Eius generis ſunt venæ & arteriæ, quòd ſimpliciſsimæ & re vera ſimilares, vt ad vniuerſas ſuas partes, non ſint. *Venæ & arteriæ ſimpliciſſimæ & re vera ſimilares non ſunt.* Ex fibris enim & membranis, quæ certè diuerſæ ſunt naturæ & ſpeciei, conſtant. Hinc eſt, quòd Galenus capite ſecundo libri de inæquali intemperie, rectiſsimè arterias & venas è ſimilarium numero ſummoueat, neque enim, vt dictum eſt, reuera ſimilares exiſtunt. Sed præſtat Galeni verba recenſere: Digitorum, inquit, particulæ ſunt oſſa, cartilago, ligamentum, arteria, vena, membrana, caro, tendo, vnguis, cutis, adeps. Has autem diuiſiſſe in aliam ſpeciem non eſt, ſed ſunt ſimilares, ac primæ, exceptis tamen arteriis & venis. Hæ nanque ex fibris & membranis conſtant. Hæc ille. Non ſunt itaque venæ & arteriæ ſimilares partes prima ratione, id eſt, vt ad vniuerſas ſuas partes, adeòquè ſimpliciſsimæ, ſed altera duntaxat ratione, hoc eſt, ſenſus iudicio, & vt ad ſe totas. Omnes enim venæ & arteriæ partes, toti venæ & arteriæ, & mutuò ſibi ſimiles ſunt. Non eſt igitur vt ſimpliciſsimas appellemus partes, ſed potiùs ſenſu ſimplices. Atque hinc eſt, quòd Galenus in libello de optima corporis humani cõſtitutione, vt etiam venas & arterias inter ſimilares partes numerare commodè poſſet, eam partium ſimilarium finitionẽ afferre voluerit: ὁμοιομερῆ, inquit, καλεῖται δηλονότι πρὸς αἴσθησιν ἁπλᾶ. id eſt, Similares partes vocantur,

quæ

quæ ſcilicet ſenſu ſimplices ſunt. Abunde enim ſufficit, vt in reſolutione partiũ inſtrumentalium aliquid ſenſus iudicio ſimplex, & ſimilare ſit. Vt hinc omnibus palàm ſit, Galenum non vno ſimpliciter modo vbique de ſimilaribus partibus locutum fuiſſe. Nam vbi venas & arterias inter ſimilares recenſet partes, hic ad ſenſum magis quàm ad rei naturam ſpectat. Quod non obſcuris verbis capite ſecundo de differentiis morborum, vbi venas & arterias inter ſimilares partes recenſet, & ſeipſum explicat, ſignificauit inquiens: Porrò ſingulæ partes inſtrumentales, ex aliis, quæ ſenſus iudicio ſimplicia videntur, ſunt conſtitutę. Et paulò pòſt, Itaque, ait, ſi uel oſsium aliquod, vel caro, vel reliquorum corporum, quæ ſenſus iudicio ſimplicia eſſe videntur. &c. Contrà vbi è numero ſimilarium partium venas & arterias excludit, hic ad rei naturã potiùs quàm ſenſus iudicium reſpicit. Siquidem altiori indagine venarum & arteriarum naturam, eſſentiamque perquirens, ſenſuſque iudicio minimè contentus, ex diſsimilibus partibus, nempe fibris & membranis coalitas eſſe conſiderat. Quare cùm duæ ſint, vt iam liquidò monſtratum eſt, ſimilarium partium differentiæ, ineptè admodum à nonnullis partes ſimilares in hunc finiũtur modum: Similares partes ſunt, quarum omnes partes eiuſdem inuicem ſpeciei exiſtunt, vel ita: ſunt, quarum omnes particulę eiuſdem ſpeciei cum toto exiſtunt. Quippe hæ finitiones alteram duntaxat ſimilarium partium differentiam complectuntur. Vt igitur ſimilaribus vtriuſque differentię partibus congruentem finitionem, adeoque abſolutam & perfectam habeas, primam, quam nos ex Ariſtotele & Galeno produximus, amplectaris neceſſe eſt. Sed hæc alibi etiam copiosè diximus. Cæterùm ſimilares partes multis quoque aliis nominibus à Galeno donantur. Nam propria hominis elementa eidem nominantur, idque non temere. Quippe etſi hæ partes communes quoque brutorum quibuſdam exiſtunt, equo nimirum, boui, cani, & id genus aliis: omnia enim huiuſmodi arterias, venas, neruos, ligamenta, membranas, & carnes obtinent: non tamen hæc ad vnguem planè humanis ſimilia, ſed nonnulla quoque genere diuerſa, velut vngulas, cornua, calcaria, roſtra, ſquamas habent.

Galenus à pugnantia vindicatur.

Inepta ſimilarium partium definitio.

Propria hominis elemẽta.

habent. Dicuntur etiam ἁπλᾶ μόρια, hoc eſt, ſimplices partes,ob cauſam paulò antè expoſitam. Vocantur etiã πρῶτα μόρια, id eſt, prima corpora, quòd ſcilicet ex illis conſtituantur aliæ partes, quæ ſecundæ, & compoſitæ appellantur.Item ὁμογενῆ,hoc eſt,eiuſdẽ generis,propter cauſam ſuprà dictã.Et ϛοιχειώδη,id eſt,elementares. Prætereà αἰσθητὰ ϛοιχεῖα,hoc eſt,ſenſilia ſenſuíve obnoxia elementa.Ex ijs nanq;, veluti elementis,partes cõpoſitę & inſtrumentales conſtant. Quòd autem ſenſui obnoxia ſunt, hoc ipſo à mundi elementis, vtpote quorũ ſenſus minimè iudex eſt,differunt. Deniq; eidem ϛερεὰ μόρια,id eſt, ſolidæ particulæ nuncupantur.Ita enim lib.j. de natu.facul.ſcriptum reliquit: Vocantur autẽ ſic ſolidæ corporis particulæ, arteriæ, venæ, nerui,oſſa,cartilagines, membranæ, ligamenta, & tunicæ omnes,quas elemẽtares, ſimilares, & ſimplices, paulò antè nominauimus. Hæc ille. Porrò inſtrumentariæ partes ſunt,quæ ex ſimplicibus ſimilaribúſve cõditæ ſunt. Verbi gratia, caput, manus,pes, cerebrum,cor,iecur,& id genus aliæ.Sortiuntur autem & illæ alias quoque apud Galenum, reliquoſque ſcriptores appellationes. Siquidem Græcè δεύτερα, συνθετὰ, ἀνομοιομερῆ, ἑτερογενῆ, καὶ ὀργανικὰ μόρια, id eſt,ſecundæ,compoſitæ,diſsimilares, & diuerſi generis particulæ nominantur. Quarum quidem appellationum cauſæ, facilè ex iis,quæ paulò ſuprà de ſimilaribus dicta ſunt, cuiuis innoteſcent. Animaduertendũ autem hoc loco erit inter ſe differre inſtrumentariam partem & inſtrumẽtum:vel,vt Græci loquuntur,ὀργανικὸν μόριον, καὶ ὄργανον. Nam,vt dictum eſt,pars inſtrumentaria duntaxat ea nominatur, quæ compoſita eſt. Inſtrumentum autem,vt lib.j.The.Method.cap.vi.Galenus atteſtatur. quælibet animalis pars, quæ perfectam edere actionem poteſt, uocatur. Ita ſanè oculus inſtrumentum eſt, quia actionem perfectam,nempe viſionem,edit:lingua itidẽ, quia loquelam:& crura,quia itionẽ perficiunt. Atqui ſimul etiam partes ſunt inſtrumẽtales, quòd ex pluribus ſimilaribus compoſitæ ſint.Sunt verò etiam inſtrumenta,arteria, vena,& neruus:quodlibet enim illorũ perfectã edere actionem poteſt,diſtributionẽ nimirũ ſpiritus vitalis, ſanguinis, ſenſusq; & motus in uniuerſum cor-

ἁπλᾶ μόρια. *πρῶτα.* *ὁμογενῆ.* *ϛοιχειώδη.* *αἰσθητὰ ϛοιχεῖα.* *ϛερεὰ μόρια.* *Partes ſolidæ.* *Inſtrumẽtariæ partes.* *Diuerſæ partiũ inſtrumentariarum appellationes.* *Differũt pars inſtrumẽtaria & inſtrumẽtũ.* *Inſtrumẽtum.*

pus. Non tamen ſunt inſtrumentariæ partes,ſed potiùs ſimilares. Quid multa?quũ à ſimilaribus,vt Galenus loco iam citato fuſiùs docet,functiones edãtur,inſtrumẽta ſint neceſſe eſt. Non ſunt igitur inſtrumẽta,quod crebrò Galeni interpretes faciunt,cũ partibus inſtrumẽtalibus temerè cõfundenda, nec promiſcuè pro inſtrumẽto pars inſtrumentaria Latino interpreti reddenda erit. Licebit quidẽ inſtrumentum ſimpliciter appellés partẽ inſtrumentariã, eò quòd plures ſunt partes compoſitæ, quibus inſtrumenti nomen conueniat, & quæ perfectè edere actionem poſsint,imò omnes partes inſtrumentarię,ſunt etiã inſtrumenta:atqui non licet vice uerſa partes ſimilares,quæ inſtrumenta ſunt,partes quoq; inſtrumẽtarias voces. Hinc eſt, quod Galenus cap.iii.libri de morborum diffe. partes inſtrumẽtarias,ὄργανα, id eſt,inſtrumenta, vocat, at non vice uerſa ſimilares partes inſtrumentarias appellat. Non eſt igitur ὀργανικὸν μόριον cũ τῷ ὀργάνῳ temerè confundendum. Porrò iam dictarũ partium variæ ſunt, differentiæ. Quippe ex iis tres ſunt, quæ medicis principes vocantur, cerebrum, cor, & iecur. Sic autem dictę ſunt,quòd ab iis vniuerſum corpus regitur ac gubernatur. Sunt enim principia ac veluti fontes facultatum noſtrum corpus gubernantium. Nam cerebrum animalem, cor vitalem, iecur naturalẽ facultatem ſuppeditat. Non deſunt,qui iam dictis quartam adiiciunt principẽ partem, teſtes nimirum,eò quòd genitricem facultatem obtineant,& ad ſpeciei propagationem ac conſeruationem faciant. Præterea, aliæ ſunt partes, quæ iam cõmemoratis quatuor miniſtrant, nempe nerui,arteriæ,venæ,& vaſa ſeminaria. Nerui quidem cerebro,arteriæ cordi,venæ iecori,vaſa ſeminaria teſtibus famulãtur. Per neruos enim cerebrũ ſenſum & motum in totũ animal tranſmittit. Per arterias cor vitalẽ calorem, & ſpiritũ in vniuerſum corpus diſtribuit. Per venas, veluti canales,iecur ſanguinem in totum corpus ſpargit. Per vaſa ſeminaria genitale ſemen teſtes in vterum deriuant. Sunt etiam quædam partes, quæ ſeipſas gubernant, verùm à principiis vim quandam mutuãtur, vt eſt ventriculus, inteſtina,lien,& renes. Ventriculus enim ex cibo ingeſto cremorem propria & innata vi gignit,

Partium corporis differentiæ quatuor.

Principes partes.

Miniſtrantes.

Tertia differentia.

gnit, ſed aliquid mutuatur. A cerebro enim ſentiendi, à corde viuẽdi, à iecore nutriendi, altricémve facultatem accipit. Idem de reliquis iudicium. Sunt denique quarti generis partes, quę nec aliorũ gubernationi præſunt, neque aliunde gubernantur, cùm innatam facultatem habeant, vt os, ligamentum, mẽbrana, cartilago, glandula, pinguedo, & caro ſimplex. Omnes enim hæ partes natiuas obtinent facultates, quas neque ab aliis mutuantur, nec alijs diſpertiunt, caro quidem carnis procreandæ, os oſsis, cartilago cartilaginis, & reliqua eodem modo. Omnes autem corporis partes venarũ, arteriarũ, & neruorum adminiculo ad eſſentiæ ſuæ conſeruationem indigẽt: venis quidem, vt nutriantur: arteriis autem, ad inſiti caloris moderationem: neruis, vt quæ illis noxia ſunt, ſentiant. Atque hæ quidem ſunt generales partium humani corporis differentiæ. Nunc reliquum eſt, vt ſpeciatim de ſingulis differamus, tamẽ quoad fieri poteſt breuiſsimè, vt hinc medicinæ tyrones leuem ſaltem partium humani corporis notitiam cõſequantur, & ad diſſectionem inſtructiores veniant. Exordiemur autem ab oſsibus, vt quæ veluti fundamenta ſunt vniuerſum corpus ſuſtinentia. Sunt autem numero ſanè multa, nempe trecenta & quatuor. Quæ vt ordine quodam cõmemorentur, vniuerſam humani corporis oſsium inuicem cohærentium compactionem, quæ Græcis σκελετὸς dicitur, in quatuor præcipuas partes, caput, ſpinam, manus, & crura, digeremus, initioque capitis oſſa ſuccincte admodum percenſebimus.

Quartæ.

Ab oſsibus cur exordiendum.

Oſsiũ humani corporis numerus.

σκελετός.

De oſsibus capitis. CAP. II.

OS quoddam cerebro inſtar galeæ, rerum opifex circumpoſuit, quod Græcis κρανίον, Latinis calua, & caluaria, vulgo teſta dicitur. Membrana verò, quæ caluariam craniúmve extrinſecus ambit, περικράνιος appellatur. Cæterum caluaria octo conſtat oſsibus, duobus ſyncipitis, vtrinque nimirum vno, frontis vnico, occipitis ſimiliter vno, duobus infra, ad vtranque videlicet aurem vno cuneiformi, & ethmoide. Syncipitis, quod Græcis βρέγμα vocatur, oſſa duo, vtrinque

κρανίον.

Caluaria

περικράνιος.

Octo caluariæ oſſa.

Syncipitis oſſa duo.

enim vnum eſt, in capitis lateribus, veluti quidam parietes, locata ſunt, vnde etiam Barbaris parietalia vocantur. Frontis, quam μέτωπον Græci nominant, os, quod vnicum eſſe diximus, quodam modo orbiculare eſt. Occipitis, quod ἰνίον Græci nūcupant, vnicum duntaxat os exiſtit. Temporum, quæ Græcis κρόταφοι dicuntur, oſſa bina ſunt, vtrinque vnum ad ſuā aurem poſitum. Hęc, quia petræ ſpeciem præ ſe ferunt, vt Galeno viſum eſt, aut quod lapideā duritiē habent, λιθοειδῆ, id eſt, petroſa lapideáve appellantur. Duobus verò temporū oſſa donātur proceſsibus: quorū vnus oblōgus, tenuiſq;, ſtyli ſcriptorij, acúſve imaginē exhibet, ideò Gręcis γραφιοειδής, στυλοειδής, & βελονοειδής, & à calcaris gallinacei effigie, πλῆκτρον vocatur. Alter proceſſus vaccini vberis papillæ imaginē refert, ideoq; Græcis μαστοειδής, Latinis autem mamillaris nominatur. His duobus alius adhuc proceſſus accedit neutiquam infimus, qui mediā oſsis iugalis, de quo paulò pòſt, partem efformat. Atq; hactenus ſex caluariæ oſſa numerauimus. Septimum eiuſdem os Græcis σφηνοειδὴς, Latinis cuneiforme, quòd veluti cuneus inter capitis & maxillę ſuperioris oſſa immittatur, dicitur. Hoc Galenus in libris de vſu par. corporis humani, os palati crebrò appellat. Hoc, ſi quod aliud, inſigniter varium eſt, proinde veteribus à multiplici forma πολύμορφον eſt nominatum. Hoc, quia cerebro ſubſtratū, illiusq; veluti baſis eſt, aut quia alia caluarię oſſa ei innituntur, vulgo baſilare nūcupatur. Porrò cuneiforme os in externa parte ad caluariæ baſim quatuor proceſſus habet, vtrinq; binos, & veſpertilionum alarum modo prominentes, vnde etiā Græcis πτερυγοειδῆς nominantur. Octauum caluariæ os in frontis oſsis baſi locatum, multis foraminulis coli aut cribri inſtar, odorū gratia, peruiū eſt, olfactusq; inſtrumētorū ſedes cōtinet, cuius rei gratia Græcis ἠθμοειδὴς, noſtris colatorium, & cribratum dictum eſt: Hippocrati à ſpongiæ ſimilitudine, & quòd ſpōgię ritu perforatū ſit, σπογγοειδὴς vocatur. Prædicta caluariæ oſſa ſuturis quibuſdam, quę Græcis ῥαφαὶ appellantur, diſtincta ſunt, quæ pro capitis figuræ diuerſitate variant. Siquidem naturalis capitis figura quinque obtinet ſuturas, quarum tres veræ dicū-

tur,

Marginal notes: βρέγμα. *Parietalia.* μέτωπον. *Frons.* ἰνίον. *Occiput.* κρόταφοι. *Tēpora.* *Oſſa petroſa.* *Proceſſus oſsium tēporis.* γραφιοειδής. σφηνοειδής. *Cuneiforme.* *Os palati* *Baſilare* *Proceſſus alis ſimiles.* *Os ethmoides.* ἠθμοειδές. *Colatorium.* σπογγοειδὴς. *Suturæ.* ῥαφαί.

tur, ſerratiles enim ſunt, dentatiſque pectinatim compagibus coeunt. Atq; harum quidem duę tranſuerſę ſunt, quarum altera in ſyncipite ſeu uertice eſt, & Græcis στεφανιαῖα, Latinis uerò coronalis, quòd ſcilicet coronæ in ea potiſsimùm capitis parte collocentur, appellatur.

Naturalis figuræ capitis. Vera. Coronalis.

Altera in occipitio eſt, quæ à maiuſculæ literæ Λ effigie Græcis λαμβδοειδής, & ab υ forma, ὑψιλοειδής nominatur. Tertia à medio poſterioris, ſiue eius, quæ in occipite conſiſtit, per capitis longitudinem ad medium uſque anterioris ſuturæ extenditur: hincq; adeò Grecis ὀβελαῖα, uulgo Sagittalis, quòd ueru ſagittæve inſtar recta, & ſatis longè incedat: A virgæ quoq; ductu, nonnullis ῥαβδοειδής vocatur. Harũ trium ſuturarũ figura, ferè Η maiuſculæ Græcorũ literæ ſimilis eſt. Præter iam dictas tres ſuturas, duæ aliæ occurrunt, quę non ſunt niſi duæ à ſagittali ſutura quodã modo æque diſtantes lineæ, per capitis longitudinem, vna vtrinq;, ſupra aures porrectæ. Hæ fiunt duobus mutuò ſibi incumbentibus cohęrentibusq; oſsibus, quæ non ſuturarũ ſpeciem, ſed veluti duarum inuicem incumbentium ſquamarũ imaginem exprimunt, à quarum quidem ſimilitudine Græcis λεπιδοειδῆ προσκολλήματα, id eſt, ſquamoſæ conglutinationes dicuntur. Vulgus medicorũ mendoſas nuncupat ſuturas. Galenus & alii quidam clarioris doctrinæ gratia ſuturas κροταφίας, hoc eſt, temporales uocant. Quomodo autẽ in nõ naturali capitis figura ſuturæ hæ varientur, lib. j. noſtræ anatomes cap. viij. diximus. Sufficiat enim hoc loco naturalis capitis ſuturas recenſuiſſe.

Lambdoides: Sagittalis. ῥαβδοειδής. Fictæ & mendoſæ ſuturæ. Squamoſæ cõglutinationes aut cõmiſſuræ temporum. Suturæ tẽporales

Cæterùm inter capitis oſſa proximum locum obtinet, quod Græcis ζύγωμα, ζυγωειδὲς, & ζυγῶδες, Latinis Iugale dicitur. Hoc verò nominis accepit, quòd utraq; oſſa (ſunt enim vtrinque ſingula) boum, equorúmve iugis ſimilia ſint. Cõſtat hoc os ex duorum oſsium proceſsibus, inuicem tranſuerſa ſutura coeuntibus. Vnde vulgo os paris nominatur. Oſsi temporis ampla & anfractuoſa cauitas, inſtrumenti auditus gratia, inſculpta eſt, quæ tortuoſo foramine in capitis amplitudinem, cerebri ſedem, pertingit. Hæc præter alia, duo complectitur oſsicula, quorum vnum incudi, aut rectiùs molari denti, alterum malleolo non ineptè comparatur, quæ

ζύγωμα. Os iugale. Os paris. Inſtrumentũ auditus. Oſsiculũ incudi cõparatum.

Oſſiculũ malleo ſimile. inſtrumentum auditus aperientibus ac ſcindentibus ap
parent. Quin etiam tẽporis os poſteriori inferiorique
ipſius parte ſimul cum occipitis oſsis baſe eam caluariæ
Os prærupta petra. regionẽ efformat, quam præruptæ petræ aut rupi, non
duritia modò, verumetiã imagine diſſectionis periti cõ-
Maxillæ ſuperioris oſſa. ferunt. Cæterum ſuperior maxilla, quæ Græcis ἡ ἄνω
σιαγὼν, aut γένυς dicitur, præter tenuia quædam fungoſa,
& veluti membranea oſsicula, quæ in narium amplitu-
dinis ſummo, in exiccatis caluariis impensè cartilagi-
nea obſeruantur, & dentes, duodecim conſtat oſsibus,
Primum. vtroque ſcilicet latere ſenis. Primum os, alteram oſsis
iugalis partem conſtituit, & nonnihil temporis, ſuperci
liique ac ſedis oculi, totum ſcilicet exteriorem angulũ
Secundũ. in ſe complectitur. Secundum, reliquis omnibus mini-
mum, & ſquamæ modo tenue, in interno, ſiue magno
oculi angulo, conſiſtit, vbi foramen habetur, cui carun-
Tertium. cula præeſt internum oculi angulum occupans. Tertiũ,
ſimiliter vt præcedens, tenue & ſquamæ modo pelluci-
dum cernitur. Paulò minus toto quadrangulũ eſt, in in
Quartũ. terno latere oculi repoſitum. Quartum reliquorum ip-
ſius oſsiũ longè maximũ exiſtit, ſuperiorumq; alterius
Quintũ. lateris dentiũ alueolos ſibi inſculptos habet. Quintum
ex duobus naſi oſsibus alterum eſt, oſsiculum videlicet
durũ, ſolidũ, latum, tenue, oblongũ, & quadrangulo po-
Sextum. tius, quam triangulo ſimile. Sextũ, cum ſuo pari nõ mi
nimã palati, & nariũ amplitudinis portionẽ conſtituit.
Situm eſt ad palati extremũ, qua nares in fauces, vel na-
Inferior maxilla. rium foramina ad palatũ tendunt. Inferior maxilla, quę
Græcis ἡ κάτω σιαγὼν, ἢ γένυς nominatur, homini vnico cõ
formatur oſſe, ac in ſummo mẽto lata eſt. Deſinit vtrin-
Proceſſus eius. que in duos proceſſus, quaſi bicornes: quorũ alter infrà
latior, dein in mucronẽ deſinens vertice ipſo tenuatur:
Dentium numerus. alter in capitulum tranſuerſum oblongum finit. Porrò
dentes, qui Græcis ὀδόντες dicuntur, plurimum numero
trigintaduo ſunt, vna ſerie in vtraq; maxilla ſedecim.
Inciſorij. τομεῖς. Priores quatuor, quia ſecant, Græcis τομεῖς, τεμνικοί, La-
tinis Inciſorij appellãtur. Sunt enim acuti & lati, vt obla
tũ ipſis cibum mordẽdo cultri inſtar prõptè incidant, &
διχαστῆρες. cõfringant. Vocãtur etiam διχαστῆρες, quaſi diuiſores,
quod ſcilicet cibum diuidant, & ſecent, atque partian-

tur

tur quicquid offertur. Et κτένες, id eſt, conciſores, quia cibum κτένουσι, id eſt, cõſiciunt, & comminuunt. Aliis placet ſic à pectinum ſimilitudine eſſe vocatos. Et γελάσινοι, quod inter ridendum nudentur, & oſtendantur. Deinceps horum lateribus vtrinq; duo alii adiacent, Græcis κυνόδοντες, Latinis canini dicti, quòd exertis canum, qui hos inſignes habent, dentibus ſimiles ſint. Poſt hos decem (ab vtroq; enim latere vt plurimùm quini) Græcis γόμφιοι, Latinis maxillares nominati. Sic autem à loco cui infixi ſunt, vocatos eſſe conſtat. Alio nomine eoſdem Græci μύλας, & μυλίτας, Latini molares, quòd iis, veluti molis cereales fruges tenuentur, & atterantur cibi. Poſtremi dentes, qui omnium ſunt reconditiſsimi, ac propemodum gingiua operti, à Plinio genuini appellantur. Poſtremò naſcuntur anno ætatis vigeſimo, ſed & in ſenecta quibuſdam, anno nimirum octogeſimo, vt libro v. de genera. animal. cap. vltimo, & tertio de partibus eorundem autor eſt Ariſtoteles. Quocirca Græcis σωφρονιστῆρες, quòd ſcilicet eo tempore quo ſapere ſolemus, producantur: & ὀψίγονοι, id eſt, ſerotini, & κραντῆρες, quaſi ætatem perficientes ac complentes, vulgo dentes ſenſus & ſapientiæ nuncupantur. Sinus, quibus dentes continentur, & infiguntur, propter ſimilitudinem, quam cum brutorum præſepibus obtinent, Græcis φάτνια, Latinis præſepiola: foſſulæ verò ſiue alueoli, quos dentes ſubeunt, Græcis βόθρια, à foueæ ſimilitudine vocantur. Cæterùm foramina capitis, quæ multa & varia ſunt, hoc loco referre nihil attinet. quod ſi tamen quiſpiam hæc ipſa cognoſcere voluerit, is ea ex capite xv. libri primi noſtræ anatomes petat. Porrò ſupremæ laryngis gutturiſve parti ad linguæ radicem, os vnitatis nomine donatum, ſed variis pluribusque oſſiculis contextum præponitur, quod Græcis à literæ υ figura ὑοειδὴς, & ὑψιλοειδὴς, atque à Λ imagine nonnullis λαμβδοειδὴς appellatur. Sunt, quibus propterea quòd in faucibus conſiſtat, φαρύγγετρον dicitur. Conſtat, vt plurimùm, vndecim oſsibus.

- *κτένες.*
- *γελάσινοι.*
- *Canini.*
- *κυνόδοντες.*
- *Maxillares.*
- *γόμφιοι.*
- *μύλαι.*
- *μυλίται.*
- *Molares*
- *Genuini.*
- *σωφρονιστῆρες.*
- *ὀψίγονοι.*
- *κραντῆρες.*
- *Dẽtes ſapientiæ.*
- *φάτνια.*
- *βόθρια.*
- *Foramina capitis*
- *Os hyoides.*
- *ὑοειδής.*
- *ὑψιλοειδής.*
- *λαμβδοειδής.*
- *φαρύγγετρον.*

De ſpina, & quæ huic annectuntur oſsibus.

CAP. III.

Spina. ῥάχις, νῶτον.

SPINA, quæ Græcis ῥάχις, & νῶτον dicitur, ex pluribus oſsibus & variè inuicem articulatis & commiſsis efformata eſt, ſpinaliſque medullæ, quam Græci νωτιαῖον μυελὸν vocant, iter præbet, ac corporis veluti carina quædam fundamentumque eſt, triginta-quatuor oſsibus, quæ Græcis σπόνδυλοι, Latinis vertebræ, quòd verticillorum, quibus mulieres fuſos aggrauant, formam referant, dicuntur. Harum vertebrarum proceſſus in corporis poſteriora exerti, aculeoque & ſpinæ perſimiles, Græcis ἄκανθαι, Latinis ſpinæ nuncupantur. Habent etiam ſuos tranſuerſos proceſſus, qui tamen peculiari nomine donati non ſunt. Vniuerſa verò ſpina in tres diuiditur partes, ceruicem, thoracem, lumbos, ſacrum os, & coccyga. De quibus ordine differemus.

σπόνδυλοι. Vertebræ. ἄκανθαι. Trãſuerſi proceſſus.

Ceruix.

Ceruix, ſiue collum, quod Græcis αὐχὴν καὶ τράχηλος dicitur, ſeptenas continet vertebras, multis, & in omnibus non pari numero, proceſsibus ornati. In medio ſecundæ vertebræ, ex ſuperiori mediaque ſui corporis regione, proceſſus quidam inſignis, & altus, admodumque durus & ſolidus enaſcitur, quem quòd denti, ac potiſsimum hominis canino, aſsimilatur, Græci priuatim ὀδοντοειδῆ, id eſt, dentiformem, & ὀδόντα, hoc eſt, dentem nominant. Alij hunc proceſſum quòd turbinata ſit figura, ſeu nucis pineæ formam referat, κωνοειδῆ: alii quòd cuſpidis ſeu nuclei pyramidiſve modo extuberet, πύρινον, & πυρηνοειδῆ appellant. Porrò vertebrarum ceruicis proceſſus vndecim numero ſunt, duo in ſuperiori corporis ſede, vtrinq; ſcilicet vnus, ad latus ſinus, cui incumbentis vertebræ oblongum corpus inſidet. Duo item deſcendentes, qui incumbentem ſubeunt vertebram. Duo deinde ſcẽdẽtes, quibus ſubditę vertebrę aſcendentes proceſſus excipiuntur. Quatuor tranſuerſi proceſſus, vtrinq; enim ſunt ſinguli, at illi rurſus gemini bifidiq;. Vndecimus, poſterior proceſſus, ſeu ſpina dorſi pars thoracem conſtituens, quam nõnulli ſimpliciter Dorſum vocauerunt, Græci verò, quòd poſt ſeptũ tranſuerſum cõſiſtat,

Dens. κωνοειδής. Proceſſuũ vertebrarũ ceruicis numerus. Thoracis vertebræ.

μετὰ

μετάφρενον, in homine quidem magna ex parte duodecim habet vertebras. Aliquando tamen, quanquam rarò, quibuſdam vel deeſt vna, vel ſupereſt, ſed deeſſe rariùs quàm ſupereſſe inuenitur. Homines verò plerunq; à canibus una thoracis vertebra ſuperantur. Iam dictis ſubſunt lumborũ, qui Græcis (ὀσφύες, & ἰξύες, & ψόαι) dicuntur, vertebræ quinque. In canibus tamen & caudatis ſimiis plures lumborũ uertebræ exiſtũt. Dein ſuccedit os Grecis ἱερὸν appellatum, Latinis ſacrum, quòd ſcilicet grãde, magnumque ſit. Quippe ueteres Græci quicquid ingens, ac præclarũ haberi uolebant, ſacrũ uocabãt. Dicitur etiam πλατὺ, hoc eſt latum amplumq;, quòd eius amplitudo facile reliquarũ vertebrarũ, quibus inſtar baſis tutiſſimiq; fundamẽti ſubiicitur, magnitudinem uincat. In homine plurimùm ſex propriis oſsibus, inuicem ualidè nexis, in ſimiis autem & canibus, tribus tantùm, compactũ eſt. Os ſub ſacro oſſe locatũ Græcis κόκκυξ, à formæ obliquitate, & in mucronem ductum, ac rubore appellatur. Siquidem illi hoc ipſum ad Cuculi roſtrum retulerunt. Sunt qui illud etiam ὀῤῥοπύγιον, quod propriè caudam uolucrũ ſignificat, nominare ſolent. In homine hoc os crebrò ex quatuor extruitur oſsiculis, in canibus autem è tribus. Thorax Græcis medicis uocatur quicquid coſtis utrinq; interceptũ circunſcribitur. Anterior autẽ thoracis pars iiſdem στῆθος, & στέρνον nuncupatur. Thoracis autem oſſa ſunt ex ſpina duodecim dorſi uertebræ, totidem coſtæ, & os pectoris. Coſtæ quæ Græcis πλευραὶ dicũtur, viris & mulieribus ab vtroque latere plurimum duodecim ſunt. Rariſsimè enim decimatertia viſitur, atque hac rariùs adhuc undecima. Septẽ elatiores ſuis cartilaginibus pectoris oſsi, & uertebris dorſi articulãntur, hinc Græcis γνήσιαι καὶ ἀληθεῖς, Latinis ueræ, legitimæ, perfectæq; nominantur. Quinque autem inferiores ſolis vertebris annectũtur, ad pectoris uerò os non pertingũt, ſed in thoracis lateribus definũt, ideoq; Græcis νόθαι καὶ ψοαι, Latinis ſpuriæ & tenuiores, illegitimæ, imperfectæ, & recẽtioribus médoſæ vocãtur. Harum coſtarũ ſpuriarũm cartilago mollis eſt. unde χόνδροι etiam nũcupantur. Proinde factũ eſt, ut partes ſupra umbilicũ utrinq; ad latera iam dictis ſpuriis coſtis ſubiectæ, Græcis & Latinis Hypo-

μετάφρενον.

Lumbi.

Os ſacrũ.

Coccyx os.

θώραξ.

στῆθος, στέρνον.

Coſtæ.

Veræ.

Spuriæ.

Hypochõdria.

Pectoris os. Hypochōdria nuncupentur. Pectoris os, quod Gręcis ut dictū eſt, στέρνον καὶ στῆθος appellatur, aliā in quadrupedibus animantibus, aliā in homine cōſtructionis rationē habet. Quippe in hoc tribus plurimū oſsibus, ſeptem coſtarum utrinq; articulationē excipientibus extruitur, in illis uerò ſeptē conſtant oſsibus. Primū pectoris os in homine ſuperiori ſede lunatū cernitur, & ueluti foueam *σφαγή. Iugulum.* oſtendit, quā Græci σφαγὴν, Latini propriè iugulum nominant, vulgus furculā ſuperiorem. Oſsi pectoris ad finem ſubnata eſt cartilago, quæ quòd obtuſo enſis gla- *Enſiformis cartilago.* diíue mucroni ſimilis eſt, Græcis ξιφοειδὴς, Latinis enſiformis, & mucronata, barbaris malum granatum, quòd ſcilicet unius balauſtii apicis imagini accedat, item ſcutum, clypeus oris ſtomachi, ſcutalis, cultrālis, & quòd la- *Os cordis* ryngis operculi formam referat, appellatur. Oſsiculum quoddā ad baſim cordis inuenitur: ubi aortæ, uenæ arterioſæ, earundemq; membranarū habentur radices. Sca- *Scapula.* pula quæ Græcis ὦμος, ὠμοπλάτη, ἐπινώτιον, & ſimpliciter πλάτη appellatur, Latinis etiā Scoptulum opertū, & ſim- *Scoptulū.* pliciter Scoptulum, vulgo & Barbaris Spatula dicitur: Trianguli quodā modo imaginem exprimit. Hæc duos obtinet proceſſus, quorū ſuperior, ac ſuper humeri arti- *ἀκρώμιον.* culū pertingens, veteribus Græcis ἀκρώμιον, Latinis ſummus humerus nominatur. Inferior ſiue interior proceſſus, inſtar antiquæ Græcorū literæ c cauus eſt, ob id σιγ- *σιγμοειδής ἀγκυροειδής.* μοειδὴς nuncupatur. Aliis ab imagine quam habet cum altera anchoræ parte, quæ terræ infigitur, ἀγκυροειδὴς vocatur. Nonnullis verò κορακοειδὴς, quòd corniculæ roſtri *Claues ſeu clauiculæ.* modo incuruatur, vocatur. In vtriſq; lateribus cōſiſtunt claues ſeu clauiculæ, quæ Græcis κλεῖδες, Latinis verò iugula & furculæ nuncupātur. Pars clauiculæ pectoris oſsi *παρασφαγίς.* cōtermina, Græcis παρασφαγὶς dicitur. Quæ autē ſuperiori ſcapulæ proceſſui articulatur, ἐπωμὶς Græcis vocatur. *ἐπωμίς.*

De oſsibus manus. CAP. IIII.

Brachiū. Humerus RACHII os, ſeu, vt Celſus nominat, humerus, eſt os id, quod ſcapulę et cubito arti- b culatur, ac Græcis βραχίων, Latinis brachium, Barbaris adiutorium brachii appellatur. In medio inferioris humeri ſedis ſinus cum ſuis tuberibus talis prorſus conſiſtit, qualis in

trochleæ

trochleæ rotula,ad quã funes voluũtur,cernitur, qui ob id humeri rotula vocatur. Vniuerſa verò pars inter brachiũ humerũmve & brachiale ſita, Græcis πῆχυς, ὠλένη, & ὠλενος, Latinis cubitus nũcupatur. Cõſtat autẽ duobus oſsibus inuicẽ incũbentibus & coarticulatis,quorũ inferius,quod & longius eſt,Græcis priuatim πῆχυς,Latinis vlna,barbaris focile maius vocatur.Superius autẽ Græcis κερκίς, Latinis radius, Barbaris focile minus nominatur.In ſuperiori ſua ſede vlna,qua poſteriorẽ cubiti articuli regionẽ cõſtituit,duos inſignes adipiſcitur proceſſus,quos Græci κορώνας,quòd rotũdi ſint(foris naq; gibberoſi,intus verò caui exiſtũt) vocant. Vnũ ex anterioribus & ſupernis eius partibus,qui minor eſt,&ſinũ in anteriori humeri ſede ad elatiorẽ rotulę regionẽ exculptũ ſpectat, ſuiſque tuberibus illi exquiſitè congruit. Alterũ ex poſterioribus & inferioribus partibus ipſius,priore multò craſsiorem & ampliorẽ,quem Athenieſes ὠλέκρανον,Hippocrates verò ἀγκῶνα, Latini gibberum nominant.In inferiori ſui parte vlna proceſſum aliũ obtinet, quem,quia in acutum procedit, Græci à ſcriptorij ſtyli, aut columnę imagine γραφιοειδῆ,& ϛυλοειδῆ appellant. Extremæ ſummæ'ue manus, quæ Græcis ἀκροχεὶρ dicitur, & à cubito ad extremam vſque digitorum aciem progreditur,partẽ cubito articulatam,Græci καρπὸν,Latini brachiale,barbari Raſetam vocant.Octo autem inter ſe forma & magnitudine differentibus oſsibus,ac duplici ordine diſtinctis brachiale extructũ eſt.Pars autẽ ſummæ manus à brachiali ad radicem vſq; digitorũ deducta,Grẹcis μετακάρπιον, κτὴς, κτένιον, & σῆθος, Latinis poſtbrachiale nominatur.Cõſtat quatuor oſsibus, quæ reliquis digitorũ oſsibus ſunt lõgiora.Digiti autem manus,qui Grẹcis δάκτυλοι dicũtur, numero quinq; ſunt,terniſq; ſeriatim, ac veluti in acie poſitis oſsibus conſtãt,quę ob id Grẹcis φάλαγγες, κόνδυλοι, & σκυταλίδες, Latinis cateruæ, agmina aciéſve,internodia,& articuli vocãtur. Hæc ſi ſingula cõiũgas,erũt numero quindecim. Primus ac maior digitus grẹcis ἀντίχειρ,hoc eſt,promanus,ꝙ reliquis quatuor ſibi oppoſitis æquiualeat,atq; adeò pro tota manu ſit,dicitur. Hippoc.hũc μέγαν,id eſt,magnum nominat.Latinis pollex,ꝙ vi ac dignitate cæteris polleat, appellatur. Eo enim

Humeri rotula. *Cubitus.* *Vlna* *Radius.* *Vlnæ proceſſus duo κορώναι.* *γραφιοειδής.* *Sũma manus.* *κάρπος.* *Brachiale.* *Poſt brachiale.* *Digiti manus.* *φάλαγγες.* *κόνδυλοι* *Primus digitus.* *Pollex.*

enim amiſſo omnes reliqui poteſtate interciderunt, ꝙ abſque eius ope & auxilio agere poſsint nihil. Secundus Græcis λιχανός, à lingendo, quòd meditabundis ori inſertus crebrò lingatur. Latinis ab vſu Index nuncupatur. Tertius Græcis μέσος, Latinis medius, impudicus, infamis, & verpus, à verrendo podice dictus eſt. Quartus Græcè παράμεσος, Latinè anularis, quòd veteres in eo anulos geſtabant, vocatur. Alio nomine ἰατρικός Græcis, medicus Latinis appellatur. Quintus Græcis μικρός, Latinis minimus, & paruus, atque auricularis, quòd nimirum eo auriū ſordes expurgentur, nuncupatur. Cæterùm natura manuum articulis, veluti auctarium, ſecuritatis gratia, vt ſcilicet implerent, ſtringerent, ac quo minus laxationi obnoxii eſſent, oſsicula quædam circumpoſuit, quæ à Seſami leguminis minuti ſpecie, Græcis σησαμοειδῆ, Latinis Seſamina nominantur. Ea verò in ſingulis manibus ſunt duodecim. Duo in ſecundo pollicis internodio. Duo etiam, ſed multò minora, impenſiusque cartilaginea, in primis quatuor digitorum internodiis habentur. Vnum quoque in pollicis tertio internodio, vnúmque ad exterius latus connexus oſsis poſtbrachialis paruum digitum ſuſtinentis, ad brachiale interdum inuenitur. In reliquis verò digitorum internodiis rariùs vnum, niſi in valde ſenibus inuenitur.

Secūdus. Index. Tertius. Medius. Quartus. Anularis Medicus. Quintus. Minimus Seſamina oſsicula.

De cruris, & huic connexis, oſsibus.

CAP. V.

Acri oſsis lateribus vtrinque grande os connectitur, cui integro nullum nomen eſt inditum. Quanquam enim continuum eſt, tamen in tres veluti ſedes diſtinguitur. Ampla enim & lata, ſuperiorque ipſius pars, quæ ilia reſpicit, Græcis λαγόνων, Latinis Ilium os appellatur. Media, alteraque eius ſedes femoris caput profundiori acetabulo admittens, Græcis ἰσχίον, Latinis coxendicis os, & ſimpliciter coxa nuncupatur. Tertia ſedes, anteriorque, qua in pubis regione cum alterius lateris oſſe committitur, inſigniterq; perforatum eſt, Græcis ἥβη, Latinis pubis, & pectinis os appellatur. Femur, quod Græcis μηρός dicitur, os eſt, quod à coxis

Ilium os. Coxendicis os. Coxa. Pubis os. Pectinis os. Femur.

à coxis incipit, & ad genua, quæ Græcis γόνατα vocan- *Genua.*
tur, finitur. Quippe rotundo capite coxæ inarticulatur,
duobus autem capitibus grandioribus in tibiæ oſsis ſi-
nus intrat. Ad femoris oſsis ceruicem duo cóſpiciun *Proceſſus*
tur proceſſus: quorum alter externum femoris latus oc *femoris.*
cupat, quem; Græci μέγαν τροχαντῆρα, Latini magnum ro- *Magnus*
tatorem nominant, quòd ſcilicet omnium corporis pro *rotator.*
ceſſuum nulli alteri oſsi commiſſorum facilè maximus
ſit. Hunc etiam propter amplitudinem, & quandam
cum natibus imaginem, Græci γλουτὸν vocant. Alter *γλουτός.*
minor eſt, multoque inferius in interno femoris latere, *Rotator*
nonnihil verſus poſteriora conſpicuus, & modicè ob- *minor.*
longus eſt, hacque de cauſa minor, & interior rotator di
citur. Vniuerſa pars cruris, quę inter talum genuque *Tibia.*
poſita eſt, Gręcis κνήμη, Latinis tibia nuncupatur. In ea *κνήμη.*
quemadmodum in cubito, bina ſunt oſſa, quorum alte-
rum, nempe interius & grandius totius membri nomi-
ne κνήμη, id eſt, tibia vocatur. Alterum uerò, quod ex *Fibula.*
terius locatum eſt, & interiori craſsitudine admodum *περόνη.*
cedit, Græcis περόνη, Latinis fibula vocatur. Anterior
tibię pars tenuis, excarnis, & inſigniter gibba, Græcis
κρία, & frequentiùs adhuc προκνήμιον, & ἀντικνήμιον appel- *κρία.*
latur. Poſterior uerò pars, quæ tibię quaſi pulpa eſt, *προκνή-*
quòd hic obiter, ſed extra inſtitutum attingere placuit, *μιον.*
γαστροκνημία Græcis, Sura Latinis, nominatur. Ante *Sura.*
tibiæ verò cum femore articulum os quoddam præpo-
nitur rotundum, & breui ſcuto non abſimile, Græcis
ἐπιμολὶς, & ἐπιγονατὶς, Latinis mola, patella, & genu ro- *ἐπιμολίς.*
tula nuncupatur. Porrò tibiæ & fibulæ imæ partes ta- *Mola.*
lo commiſſæ, exterioreque ſuo latere gibbæ, & nulla *Patella.*
prorſus muſculi parte obtectæ, Græcis σφυρὰ, Latinis *σφυρά.*
malleoli appellantur. Sunt enim duplices: qui enim *Interpre-*
in fibula eminet, exterior: qui in tibia, interior nomina *tum Gale*
tur. Aliquot Latini interpretes[que], maximo errore σφυρὰ *ni error.*
talos interpretantur. Pes Græcis πούς dictus, ſex do- *Pedis ſex*
natur oſsibus. Primum Græcis ἀστράγαλος & ἄστριος, *oſſa.*
Latinis talus, vulgò Baliſtæ os, quod nucis baliſtæ for- *ἀστράγα-*
mam referat, dicitur. Ab imis tibiæ oſsis, & fibulæ ap- *λος.*
pendicibus, magna ſui parte, comprehenditur. Huic *Talus.*
alterum os, quod Græci πτέρναν, Latini calcaneum, & *Calcis os.*
calcem

calcem vocant, omnium pedis oſsium facilè maximum ſubiicitur. Tertium os poſteriori ſede admodum po fundo donatur ſinu, cauitatemque naui ſimilem obtinet, vnde etiam nauiculare, & nauiforme, atque à cymbæ imagine, σκαφοειδὴς Græcis, Latinis os cymbam referens, nominatur. Quartum os, quod Græcis & Latinis ταρσὸς appellatur, non eſt niſi quatuor oſsium, ex quibus conſtat, ſeries, quorum tria nauiculari aut cymbam referenti oſsi coarticulantur: quartum verò exteriusque ſitum, quod teſſeræ cubóve aſsimilatur, & ob id Græcis κυβοειδὴς vocatur, calci iungitur. Quatuor tarſi oſsibus quinque plantæ, quæ Græcis πεδίον nominatur, oſſa articulantur. His quinque pedis digiti ſuſtinentur, è quibus pollex duobus tantum oſsibus efformatur, reliquis interim tria internodia ſibi vendicantibus. Quinetiam in pede totidem ac in manu exigua occurrunt oſsicula Seſami ſemen referentia. Ad hæc in pede, non minus quàm in manu, vngues viſuntur. Porrò vtrique palpebræ, quæ Græcis βλέφαρον nuncupatur, vna adnata eſt cartilago, vtrinque mollis & longa, in palpebrarum extremo, qua illæ inuicem conniuet, locata. Hinc cartilagini palpebrarum pili, qui Græcis βλεφαρίδες, Latinis Cilia nominantur, infiguntur. Auris cartilago itidem mollis & tenuis, auris formam refert. Ab inferiori naſi oſsium ſede, qua hæc aſpera, & latiori, quàm ſuperiori parte ſunt, duę naſcuntur cartilagines, quę deorſum in anteriora exporrectę, inuicemque coniunctę ſenſim molliores euadunt, ac in naſi extremo veluti in cartilagineum ligamentum degenerant. Ab oſſeo item ſepto narium foramina dirimente alia exoritur cartilago, quæ à tota anteriori ſepti ſede procedens, internę duarum primarum cartilaginum regioni ſecundum ipſarum longitudinem adnaſcitur. His tribus cartilaginibus aliæ duæ, vtrinque ſingulę, accedunt. Caput aſperę arterię, quod Gręcis λάρυγξ, Latinis guttur dicitur, ex tribus conſtat cartilaginibus: quarũ prima anterior maximaq;, foris quidẽ gibba, intus autẽ caua, ſcuto quodã modo ſimilis pręlongo, hinc Gręcis θυρεοειδὴς, Latinis Scutiformis, Barbaris Scutalis, & peltalis vocatur. Secunda prima minor eſt, & maior tertia,

Nauiculare. *σκαφοειδὴς.* *Tarſus.* *κυβοειδὴς.* *Planta.* *πεδίον.* *Seſamina* *Vngues.* *Cartilagines palpebræ.* *βλέφαρον* *βλεφαρίδες.* *Cilia.* *Auris cartilago.* *Naſi.* *λάρυγξ.* *Prima cartilago* *θυρεοειδὴς.* *Secunda*

tertia, maximaq; ſui parte poſteriorem laryngis ſedem
cõſtituit, ac quãtum ſcutiformis cartilago à perfecti circuli figura deficit, hoc ipſa adiicit, & ſuperiori poſterioriq; eius parte ſupplet. Hæc nomine deſtituitur, ideoq; innominatã appellant. Anulo autem, quem Turcæ ſagittantes dextro pollici imponunt, vt eius ope arcus neruũ robuſtiùs trahant, ſimilis eſt. Tertia cartilago Græcis ἀρυταινοειδὴς nuncupatur, quòd ſcilicet quum integra eſt, & membrana tunicáve aſperam arteriam intus ſuccingente adhuc obducitur, illi ollarũ parti, qua aquã manus lauaturis affundimus, quam ἀρύταιναν vocant, ſimillima ſit. Membranis autem ſuis liberata gemina eſſe videtur, duabusq; cõſtituitur partibus. His tribus igitur laryngis cartilaginibus, alia quædam mollis, & ſubſtantiæ tertiæ cartilaginis ſuperiori parti prorſus ſimilis accedit, quæ laryngis perelegans efficitur operculũ, accuratè prohibens ne quid cibi aut potus in laryngem defluat. Hæc quidem Græcis ἐπιγλωττὶς nominatur & quà palatũ reſpicit, gibba eſt & mollis, qua verò laryngi innititur, caua ſimaq;, ac multò quàm ſuperiori parte durior. Porrò tertia cartilago laryngis in medio rimã efferunt tibiarũ ſeu potiùs fiſtularum linguis, quas ori indimus, rimis ſimilem, quæ Græci s γλωττὶς, Latinis lingula nuncupatur. Noſtræ ætatis medici, maximo & pudendo errore, lingulã, & epiglottida inter ſe cõfundunt, quũ tamen diſſectionis peritis liquidò conſtet eſſe diuerſas planè corporis partes. Reliquæ aſperæ arteriæ cartilagines, quę ipſius caudicem & ramos in pulmones digeſtos conſtituunt, C vel σ Gręcę literę imaginem exprimunt.

Tertia.

Laryngis operculũ.

ἐπιγλωττὶς.

Lingula.

γλωττὶς.

Error medicorũ lingulã cum epiglottide confundentium.

Quid ligamentum, muſculus, cutis & cuticula. CAP. VI.

LIGAMENTVM, quod Gręcis σύνδεσμος dicitur, corpus eſt ſimilare, ex oſſe aut cartilagine, aut quauis duriore mẽbrana principiũ ducens, ſenſus omnis expers, durum, ſed tamen cartilagine mollius, album & exangue, cauitatiſque expers. Varios autem in colligando, continendo, obtegendo, & muſculis conſtituẽdis in homine vſus pręſtat. Muſculus autem, qui Gręcis μῦς appellatur, pars corporis eſt inſtrumentalis, voluntarij motus inſtrumentum, ex ligamento in fibras plures diuiſo,

Ligamentum quid.

Vſus ligamenti.

Muſculus.

& carne has continente & intertexente formatum, ner-
uorum,venarum,& arteriarum in ſe recipiens ſurculos.
Partes muſculi tres. Conſtat muſculus tribus partibus,principio, medio, &
fine.Principium quidem, quod caput muſculi vocant,
prima diuiſio conſtituit.Id enim eſt, quod neruum ma-
Caput. xima ex parte recipit: vel in quod inſeritur neruus.Me
Venter. dium verò,in quo diuiſionis ſeries conſiſtit, hoc eſt,vbi
neruus & ligamentum multiplici diuiſione ſic confuſa
Finis. ſunt,vt vix diſcernantur,ventrem appellant. Qua verò
Cauda. parte ſe tandem colligunt,atque in vnum refluunt,ner-
uorum,& ligamentorum exiles fibrę,finis,cauda,& ex-
ἀπονεύρωσις. tremum dicitur, Gręci ἀπονεύρωσιν,id eſt,eneruationem,
quod fibrarum muſculi citra carnis interuentum veluti
coalitus exiſtat,appellant.Alio nomine Gręcis τένων,La
τένων. tinis tendo nominatur. Verùm non omnis muſculus
Tendo. in tendinem finit,ſed in illis tantùm habetur, qui longo
ductu feruntur. Atque ij ſanè modò in teretem, modò
latum,& veluti membraneum,modò breuiorem, modò
longiorem deſinunt. Breues autem tendine carent,
Cutis. & vndique carnoſi ſunt. Porrò cutis omnium partium
δέρμα. corporis natiuum tegumentum eſt, ac Græcis δέρμα, eò
quòd δέρεσθαι, id eſt,excoriari queat, Latinis corium no
Cuticula. minatur. Huic alia tenuis cuticula, & prorſus exan-
guis obducitur ſupernaſciturque, ceparum propemo-
dum tenuioribus ac pellucidis reſpondens inuolucris.
Hæc,quia cutis quędam velut effloreſcentia eſt, Græcis
ἐπιδερμίς. ἐπιδερμὶς,quaſi ſumma cuticula,aut extima ſuperficies vo
catur. Cuti per vniuerſum corpus membrana ſubia-
Carnea membrana cet, quę cuticula longè robuſtior craſsiorque eſt, & fi-
bris quibuſdam raris,iis,qui illi ſubſternuntur, muſcu-
lis adhęret,connaſciturque, cuti verò pertinaciùs com-
mittitur. Hanc diſſectionis periti, quòd carneis fibris
adaugeatur, carneam appellant. Vulgo & barbaram
ſectantibus medicinam Panniculus carnoſus dicitur,
Adeps. Inter hanc membranam & cutem pinguedo, ſeu adeps,
πιμελή. qui Gręcis πιμελὴ nominatur,plurimis naſcitur: Nunc
breuiter muſculorum numerum, eo quo oſſa ordine, à
muſculis in capite locatis orſi, commemorabimus.

De muſculis caput, & eas, quæ in capite ſunt, partes mouentibus. CAP. VII.

CARNEA membrana ſub frontis cute, quam προμετωπίδιον Græci uocant, carneis fibris aucta, muſculoſaque reddita, pluresque neruorum propagines mutuata, illam mouet. Palpebram ſuperiorem duo tenues, lati, & membranei muſculi hanc attollentes & deprimentes mouent. Vnus portionẽ maioris anguli, qui ad naſum eſt, amplectitur, palpebram ad ſuperiora contrahens. Alter totum minorem angulum occupat, palpebram deorſum agens. Inferior palpebra planè immobilis eſt. Oculum ſeptem agunt muſculi, duo quidem in lateribus, ſinguli ſcilicet ad vtrunq; angulum: alij autem duo, vnus quidem infernè, alter verò supernè: quintus verò & ſextus, vt circumactionis motui præſſent, poſitione obliqui ſunt. Septimus grãdis eſt, & vndecũque à iam dictis occultatus, ſolusq; neruũ viſorium in orbem ambit, ipſum conſtringens ac muniens. Buccas & labra quatuor vtrinq; muſculi agunt. Primus, membraneus & amplus ex vertebrarum ceruicis ſpinarum regionibus, deinde ſcapularum & clauicularum, & pectoris oſsis ſedibus ortus, vſq; ad faciẽ protenditur. Conſtituitur à carnea membrana, carneis fibris adaucta. Secundus ſimiliter membraneus eſt, totamque eam buccarum ſedem, quam inflamus, complectitur, à ſuperiore maxilla pronatus in inferiorem inſeritur. Tertius à maxillæ ſuperioris oſſe enaſcitur, inq; ſuperioris labij latus implantatur. Quartus ab inferioris maxillæ humiliori parte ortus, in mediam humilioris labri ſedem implantatur. Cæterùm, vt hoc quoque obiter dicamus, Bucca, quæ Græcis γνάθος dicitur, vtrunque faciei latus eſt, quod ſpiritu detento inflatur. A malis iuxta tertium iam dictum muſculum carneus quidã, ſed tenuis membraneuſque enaſcitur muſculus, qui in ipſo modicè verſus priora deſcenſu, in duas portiones partitur, vnam naſi alæ radici, alteram ſuperioris labij parti, quæ Græcis μύϛαξ, Homero ὑπήνη, Latinis barba ſuperioris labri nominatur, inſerens. Alius

Frontis muſculoſa ſubſtantia.

Muſculi palpebræ ſuperioris duo.

Oculorũ muſculi ſeptem.

Buccarũ, labrorũ, & naſi alarũ muſculi duodecim.

Bucca quid.

Quintus.

Sextus. denique in interna narium amplitudine habetur muſculus, ad ſuæ cauitatis latus externum, ſub tunica illam amplitudinem ſuccingente, reconditus.

Maxillã inferiorẽ mouentes muſculi octo. Maxillam inferiorem mouentes muſculi vtrinq; quatuor exiſtunt. *Primus, Manſorius.* Primus à mandendo Græcis μασητήρ, Latinis manſorius, vel mandibularius dictus, ad poſteriorem maxillæ inferioris ſedem ſub oſſe iuguli ſitus. Totus quodam modo triangularis eſt, vnumque eius latus verſus iugalis oſsis extremitatem porrigitur: alterum à malis, ad infimam maxillam retrorſum ducitur: tertiũ ab aure in anteriora deorſum fertur. *Secũdus, Temporalis.* Secundus Græcis κροταφίτης, Latinis temporalis appellatus, inſtar ſemicirculi primùm à verticis ac frontis oſſe naſcitur, dein in cauitatem ibi in capitis oſsibus exculptam deſcendit, tã demque manſorio adeò cõtinuatur, vt hos duos vnum eſſe muſculum quis contendere poſſet. *Tertius, In ore deliteſcens.* Tertius in ore deliteſcẽs vocatur, & ex tota cauitate ſinúve exoritur, qui in oſsis cuneum referentis proceſsibus veſpertilionum alas exprimentibus inſculpitur, ac in internã maxillæ, vbi hæc latiſsima eſt, ſedem inſeritur. *Quartus, Os aperiens.* Quartus os operiens dicitur, is ſanè gracilis & oblongus eſt, ex prominentibus temporum oſsium proceſsibus, qui ſtyli imaginem prę ſe ferunt, originẽ ducens, inferioris maxillæ parti, vbi exaſperatur, & proceſſulos inęqualiter extuberantes obtinet, implãtatur.

Oſsis hyoidis ꝓprij muſculi octo. Oſsis hyoidis octo ſunt muſculi. Duo ex ſumma pectoris oſsis ſede nati, & in anteriorem ac gibbam hyoidis oſsis partem inſerti, illud deorſum, ſi quando violentiùs tum à ſuperioribus muſculis, tum à ſcutiformi cartilagine ſurſum vellitur, retrahunt. Duo alij, qui ijs opponuntur, ampli, breues, à maxilla inferiori ſub ſummo mento enati, hyoidique oſsi primis contermini inſerti, illud ſurſum ducũt. Duo item alij admodũ graciles, teretesque, qui ab oſsis temporis proceſſuum ſtylum referentium radicibus orti, hyoidi oſsi inſeruntur, illud in latera ſurſum alliciunt. Præterea duo graciles longiq; ex elatiori ſcapulæ coſta orti, in hyoidis oſsis regionem, in quam prædicti inſeruntur, idque deorſum vtrinque ad latera detrahunt.

Muſculi linguæ nouem. Muſculi, qui linguam ągũt, nouem. Duo quidem recti, & impensè craſsi, obſcureq; ab inuicem diſcreti, ex media

dia ſuperiorique hyoidis oſsis parte orti, linguę medio inſerũtur. Tertius & quartus ex duobus ſuperioribus oſsis hyoidis oſsiculis pronati, linguæ lateribus inſeruntur. Quintus & ſextus à capitis proceſsibus, ſtyli imaginem referentibus enati, linguæ radici innaſcũtur. Septimus & octauus ſinguli à lateribus maxillæ inferioris iuxta molarium dentium radicem principium ducunt, linguę per longitudinem implantantur, non quidem prorſus in linguę medium, ſed duorum primorum muſculorum latera. Nonus ab interna inferioris maxillæ ſede iuxta ſummum mentum prodit, inq; linguæ radicem amplam inſertionem molitur. Laryngis muſculi proprij duodecim ſunt, quorum quatuor primam laryngis cartilaginem ſecundę committentes, & laryngis rimulam arctantes, breues ſunt, ſed lati, tenues, & carnoſi, ab inferiori primę cartilaginis ſede originem ducunt, horumque exteriores primæ cartilagines parti priora laryngis ſpectanti: interiores verò primæ cartilaginis humiliori ſedi inſeruntur. Quatuor alii ſecundæ tertiam committentes, rimulamque aperientes, à ſecundæ cartilaginis ſede enaſcuntur, tertiæque cartilagini implantantur. Nonus & decimus tertiam primæ copulantes, rimulamque claudentes, ex media primæ cartilaginis ſede oriuntur, & tertiæ cartilaginis partis anteriori ſedi inſeruntur. Vndecimus & duodecimus in baſi tertiæ cartilaginis conſiſtentes, lingulamque arctantes, ex radice tertiæ cartilaginis naſcuntur, & in tertiæ cartilaginis medium implantantur.

Laryngis muſculi. 1. 2. 3. 4 · 5. 6 7. 8 · 9. 10 · 11. et 12

Communes, & qui laryngem vicinis colligant octo exiſtunt: quorum primi duo rimulã reſerantes ex tota propemodum inferiori hyoidis oſsis ſede principium ducunt, & ſinguli in ſui lateris inferiorem primæ cartilaginis ſedem implantantur. Duo alii à pectoris oſsis interiori regione pronati, primæ cartilagini inſeruntur, prioribusque contrariam actionẽ adipiſcuntur, ac laryngẽ arctãt. Quintus & ſextus, à poſteriori ſede gulę inuicem proximi principiũ ducentes, lateribus primæ cartilaginis inſeruntur, lingulamq; coarctãt. Præter hos ſex iã dictos alii duo ꝓpemodũ teretes, ex media interiori oſsis hyoidis ſede explãtati, in laryngis opercu-

Laryngis muſculi cõmunes octo. 1. 2 · 3. 4 · 5. 6 · 7. 8

 li radi-

Caput mouentes muſculi 14 li radicem inſeruntur, id ſurſum attollentes, atq; à cibis & potibus depreſſum eleuantes. Caput mouentes muſculi in vniuerſum quatuordecim ſunt, ſeu ſeptē paria.

Primum par. Primum, ex quinq; ſuperiorum thoracis vertebrarum ſpinis enaſcitur, ſenſimq; extrorſum obliquè aſcēdēs,

2 occipitis oſsi inſeritur. Secundum par, quod non duobus, ſed pluribus efformari videtur muſculis, ex trāſuerſis quatuor ſuperiorum thoracis, & quinq; inferiorum ceruicis proceſsibus ortum, itidem in occipitiū implāta

3 tur. Tertium, ex ſecundæ ceruicis vertebræ ſpinæ ex-

4 tremo natum, in occipitij medium inſeritur. Quartum, ſub tertio occultatum, à primæ vertebræ ſede, vbi aliæ in ſpinam deſinunt, prodit, & ſimiliter occipitis oſsi in-

5 ſeritur. Quintum, ab occipitis oſsis medio tranſuerſum quodam modo deſcendens, in apicem trāſuerſi pri

6 mæ ceruicis vertebræ proceſſus implantatur. Sextum, à ſpina ſecundæ ceruicis vertebræ exortum, in tranſuerſum quoque primæ ceruicis vertebræ proceſſum inſeri

7 tur. Septimum, par inſignius eſt, atque à pectoris oſsis media ſumma regione, & clauiculis qua illi articulātur, enatum, ſurſumq; obliquè ductum in mamillarem capitis proceſſum implantatur.

De muſculis thoracem, & eas, quæ huic concretæ ſunt, partes mouentibus. CAP. VIII.

Thoracē mouentes muſculi octogeni IN horum muſculorum numero primū occupant locū muſculi thoracem mouentes, qui ſunt octogeni vnus, vtrinq; nimirū quadraginta, & vnus utriq; lateri cōmunis. Primus, qui breuis eſt, ſed amplus, ac

Primus. tenuis, à clauiculæ inferiori interioriq; regione enatus primæ thoracis coſtę, qua pectori cōmittitur, inſeritur.

2 Secūdus ex tota ſcapulæ baſi interiori in parte pronatus, tanquā digitis quibuſdam octo ſuperioribus coſtis longè antequam in cartilagines degenerant, implanta-

3 tur. Tertius, ex apicibus trium inferiorum ceruicis vertebrarū, ac primæ thoracis vertebræ ſpinis membraneum latumque principium ducit, ternis ueluti digitis, tribus quatuor ſuperiorū coſtarum interuallis ſub ſca-

4 pulæ baſi inſeritur. Quartus, ex poſteriore oſsis ſacri regione

regione,& interiore ilium oſsis ſede incipit,ſurſumque ad ceruicem ductus duodecim coſtis,qua primùm à ver tebris diſcedunt, implantatur. Quintus in poſterioris thoracis ſede ex ſpinarum apicibus duarum infimarum thoracis,& aliquot etiam primarum lumborum vertebrarum ſpinis, membraneus latusque enaſcitur, ac nonæ, decimæ,& vndecimæ coſtarum interuallis, ipſiſque coſtis,vbi in interiora reflectuntur,& multò antè,quàm in cartilaginem degenerant, velut in aliquot diuiſus digitos implantatur. Sextus, thoracis amplitudine repoſitus, verarum coſtarum cartilaginibus,vniuerſoque pectoris oſsi lateri exporrigitur. Superſunt adhuc intercoſtales muſculi, qui in duodecim coſtarum interuallis reponuntur. Horum quidē alij exteriores,alii verò interiores ſunt. Exteriores in ſingulis coſtarum interuallis conſiſtunt, & ſimul atq; coſta à tranſuerſo vertebrarũ proceſſu in anteriora obliquè prorepit, principium obtinent, ac fibris à ſuperiori coſta in inferiorem obliquè in priora deorſum proreptantibus. Interiores verò cōtrario prædictis modo ab inferiori coſta ſurſum obliquè in anteriora, ad ſuperiorem coſtam fibras porrigunt,adeoq; ad χ literæ ſimilitudinem interſecant. Hanc fibrarum ſeriē interiores muſculi per ſingula ſpuriarum coſtarum interualla retinent,& in verarum quoque interuallis,ad eam vſque coſtarum ſedem,vbi in cartilaginē degenerant. Ibidem enim ilico ac interni eò deuenerint, fibrarum ductum emutant. Nam à ſuperioris coſtę cartilagine in inferioris, fibræ in priora deorſum obliquè protēduntur. Proinde, ſi iſtum fibrarum ductũ reſpicias, in ſex legitimarum coſtarum interuallis quaterni ſunt muſculi,adeoq; priori numero duodecim accedunt. In ſpuriarũ autē interuallis bini tantùm numerantur. Quapropter hac ratione vnius lateris intercoſtales muſculi quatuor & triginta exiſtunt. His vnus vtriq; lateri cōmunis accedit,amplus & rotūdus orbicularíſve, in medio nerueus, in circuitu verò ad inſertionem carneus, quem Græci διάφραγμα, & φρένας, Latini Septum tranſuerſum, Plinius præcordia, quòd ſcilicet cordi prætendātur, appellant. Græcam autem & Latinā appellationem hæc pars non alia de cauſa accepit,quàm

Marginalia: 5 — 6 — *Intercoſtales muſculi.* — *Exteriores.* — *Interiores.* — *Septum tranſuerſum.* — *διάφραγμα.* — *Præcordia.*

quòd inſtrumenta ſpiritus, ab alimenti organis diſtin-
Dorſum mouentes muſculi ſedecim. guat. Cæterùm dorſum mouentes vtriuſq; lateris muſculi ſunt ſedecim, octo nimirũ paribus complexi. Primum par, à quintæ thoracis vertebræ corporis lateribus incipit, & ſurſum obliquè ad primã vſq; ceruicis vertebram cõſcendens pertingit, gulę ſubiectum. Hinc eſt,
Par 1
2 quòd veteres hos duos muſculos ſub ſtomacho guláve
Muſculi ſub ſtomacho latitantes. latitantes nominaſſe videantur. Secundum par à prima thoracis coſta carnoſum amplumque pronaſcitur, ſenſimq; arctatum internæ tranſuerſorum omnium ceruicis vertebrarum proceſſuum ſedi implantatur. Tertiũ,
3 ex tranſuerſis ſex ſuperiorum thoracis vertebrarũ proceſsibus exoritur, & pertinaciter admodum externæ ſedi tranſuerſorum ceruicis vertebrarum proceſſuum inſeritur.
4 Quartum, à ſeptimæ thoracis vertebræ ſpinæ radice, & omnium ſuccedentium vertebrarum ſpinarũ radicibus oritur, & in totam inferiorem ſpinæ ſecundę ceruicis vertebræ inferiorem ſedem validiſsimè implantatur.
5 Quintum, ab ilium oſsis cauitatis poſteriori ſuperiorique ſede pronaſcitur, atq; in tranſuerſos lumborum vertebrarum proceſſus, & infimã thoracis coſtam
6 inſeritur, figuraq; triangulum eſt. Sextum, ex longioribus totius corporis eſt muſculis, ab infima ſacri oſsis ſede incipiens, & deinde ex ſpinis quinque vertebrarum lumborum, nerueo ualidoq; admodum principio enaſcitur. Hinc ſurſum conſcendens, carnoſius paulatim ad externum ipſius latus efficitur, tandemque longè arctius redditum, tranſuerſis omnibus thoracis proceſsibus innixum, ſingulis ex interna ſua ſede, tendinem inſtar
7 anſulæ cuiuſdam inſertum diſpergit. Septimum, ſub ſexto occultatum, à poſteriori ſacri oſsis ſede acutum principium ducens, ac ſurſum aſcendens modicè latius redditum, ad vndecimæ thoracis vertebræ ſpinam, in
8 acutum finitur angulum. Octauum, ab vndecima thoracis vertebra ad primam vſque ipſius protenditur, totam ſpinarum amplitudinem, quæ ab ipſarum radice ad apicem vſque conſiſtit, amplexans, illis ita committitur, vt ſeptimum par illis, quibus adnaſcitur, ſpinis.
Scapulã mouentes muſculi octo. Scapulam mouentes muſculi vtrinque quatuor
Par 1 exiſtunt. Primus, ex ſecunda, tertia, quarta, quin-

ta, & interdum ſexta ſuperioribus thoracis coſtis, paulò antequàm in cartilagines finiant, enaſcitur, & tandem in latum nerueumque tendinem ceſſans, trianguli modo in internum ſcapulæ proceſſum, anchoræ imaginem referentem, inſeritur. Secundus, raram præter cæteros corporis muſculos figuram ſortitur. Ab occipitio tranſuerſa linea, quæ ab eius oſsis medio verſus auris porrigitur radicem, pronatus, in ſcapulæ ſpinam, ſummumque humerum, & clauiculæ portionem, eius nimirum partem latiorem, inſeritur. Tertius, validus à tranſuerſis ſuperiorum quinque ceruicis vertebrarum proceſsibus exortus, lata, ſed carnea inſertione in internam ſuperioris anguli ſcapulæ baſis ſedem inſeritur. Quartus, amplus & tenuis, ſed omni ex parte carneus, à quintæ, ſextæ, & ſeptimæ ceruicis vertebrarum, ac trium primarum thoracis vertebrarum ſpinis principium ducens, toti propemodum ſcapulæ baſi carneus implantatur. Abdominis, quod Græcis ἐπιγάστριον dicitur, muſculi in vniuerſum ſunt octo. Obliqui quatuor: in vtroque enim latere bini, qui inuicem incumbunt, & contrarias, ſeque mutuò decuſſatim, ſeu ad ſimilitudinem χ Græcæ literæ interſecantes fibras obtinent. Superiores enim fibræ deorſum verſus priora obliquè procedunt, quem huius fibrarum ductus gratia Deſcendentem vulgo nominant. Inferiores verò fibræ ſurſum obliquè ad anteriora tendunt, qui ob id Aſcendens vocatur. Rectorum ab vtroque latere vnicus eſt, qui cùm fibras ſecundum corporis longitudinem extenſas habeat, rectus appellatur. Tranſuerſus ſimiliter vtrinque vnus eſt, cui id nomē quòd eius fibræ ſecundū corporis latitudinē, aut à dextris ad ſiniſtra ferantur, inditum eſt. Penem quatuor mouent muſculi, quorū duo carnei quidem, ab anteriori ſede muſculi rectum inteſtinum orbiculatim amplectentis enaſcuntur, ſibi inuicem proximi, & internis lateribus mutuò committuntur, rectaque ſurſum in priora ad vrinarij meatus, ſub illis corporibus ad ſuperiora reflexum aſcendentes; eius meatus lateribus inſeruntur. Alii duo vtrinque habentur, ſinguli ab appendice oſsis coxendicis, paulò inferiùs quàm penis

Marginal notes: 2 — 3 — 4 — *Abdominis muſculi octo.* — *Obliqui.* — *Deſcendentes.* — *Aſcendētes.* — *Recti.* — *Trāſuerſi.* — *Penis muſculi quatuor.* — 1. 2

corpora principium ducentes, quod carneum & gracile eſt,& vtrinqne obliquè ſurſum procedentem efficit muſculum, qui carnoſus permanens ſui lateris corpori non procul ab exortu implantatur. Cęterum ad vnumquenque teſtem ſinguli graciles admodum muſculi pertingunt,ex ea vaſorum ſeminalium,& teſtis tunica,quæ à peritonæo principium ducit, efformati. Hæc enim in poſteriori ipſius ſede in ipſo à peritonęo exortu longis aliquot, rectíſve, ac inuicem ſibi proximis carneíſq; fibris adaucta, formam & naturam gracilium & oblongorum muſculorum exprimentibus,qui tandem iuxta infimam ſemen deferentis vaſis ſedem inſeruntur,Gręciſque κρεμαστῆρες dicuntur,quòd ſcilicet horum ope teſtes viriles obſcurè ac modicè ſurſum vellantur, ne plus æquo laxati,& ad anteriora pendentes,nimio oneri ſeminariis vaſis ſint. Pari modo membranæ vterum firmantes vtrinque carneis augentur fibris,ex ilium regionibus deorſum obliquè ad vteri latera perreptantibus, hacque ratione vterus vtrobique vnum poſsidet muſculum, illis ſpecie ſimilem, quo viri teſtes donantur.

Virilium teſtiũ muſculi duo. *κρεμαστῆρες.* *Muſculi muliebris vteri.*

Veſicæ virilis ceruici vnus orbiculatim obnaſcitur muſculus,qui oblongi anuli, aut oblongi rotundique meatus effigiem exprimit,& iuxta glandoſum corpus ſuperius craſsior, quàm inferiùs eſt. In mulieribus verò, quarum veſicæ ceruici eiuſmodi corpus glandoſum nõ adnaſcitur,muſculus totum meatum ambit,qui à veſicę corpore in ſuperiorem ſedem ceruicis vteri non procul à pudendo ſubingreditur. Recti inteſtini extremũ finémve circulatim vnus ambit muſculus, immaturæ inuoluntariæque excrementorum egeſtioni præfectus. Siquidem eius inteſtini orificium ſtringit, ideóq; Græcis σφιγκτὴρ, quaſi conſtrictor nominatus eſt. Duo alij muſculi à ligamẽtis ex pubis oſsibus,& coxendicis oſſe, & ſacro exortis, ipſaque demum peritonæi infima ſede enaſcuntur, qui deorſum protenſi rectum inteſtinum amplexantur, extimæ tertiæve ipſius tunicæ inſerti, poſt egeſtionem protuſum recti inteſtini finem alacriter ſurſum reuellunt.

Veſicæ virilis muſculus. *Muliebris veſicæ muſculus.* *Recti inteſtini muſculi tres.* *σφιγκτὴρ* *a. 3*

De

De muſculis manum mouentibus CAP. IX.

BRACHIVM mouentes muſculi vtrinq; ſeptem ſunt. Primus, à media clauiculę ſede pectoris oſsi proxima, & pectoris oſsis latitudine, & ipſi inſertis cartilaginibus enaſcitur, ſenſimq; quodam modo in angu- *Brachiũ mouentes muſculi ſeptem.* 1
lum arctatus, in acutum tantiſper procedit, donec amplo & nerueo, admodumque robuſto, ſed breui tendine humero ſecundum ipſius longitudinem inſeratur. Secũdus ex media clauiculę parte ſecundũ ipſius longitudinem, quę ſcapulã ſpectat, & ſummo humero, vbi is clauiculę cõmittitur, totaque ſcapulę ſpina principium nerueum ſumit, qui vix bene pronatus ilico carnoſus efficitur, itaq; permanens ſenſim in anguſtum, tanquam in trianguli verticem tantiſper porrigitur, donec humero tendine amplo robuſtoq; ad humeri oſsis latitudinem, non modicè ſub ipſius ceruice implantetur. Vniuerſus hic muſculus trianguli imaginem prę ſe fert, adeoque figura Δ non abſimilis eſt, vnde Gręcis δελτοειδὴς eſt nominatus. *Δελτοειδὴς.* Tertius carneo principio ex humiliore ſcapulæ coſta prodit, modiceq; ſurſum in priora tenſus humerum accedẽs, in validum breuemq; ſed latum, tendinem ceſſat. 3 Quartus, magnus latusq; eſt muſculus, qui à ſpinarũ apicibus, quæ à ſexta thoracis vertebræ ſpina ad ſacri oſsis vſq; medium habentur, principium ſumit, dein vniuerſus auctus in anguſtũ tantiſper procedit, donec tendine lato, valido, ſed breui, humero implãtetur. 4 Hic itidẽ muſculus triangularis eſt, ſed planè inęqualibus coſtis conformatur. Quintus vniuerſum ſinum, qui inter ſuperiorem ſcapulę coſtã, & ipſius ſpinam eſt, occupat. 5 Procedit enim à ſcapulę baſi, & omnino carnoſus totam ſcapulę cauitatem implet, tandemque in amplum validumque ceſſans tendinem, articulũ humeri ad ſcapulam ſuperat, eiusque articuli ligamento pertinaciſsimè inſeritur. Sextus concauam internamque ſcapulę ſedem opplet, ex baſi totius ſcapulæ ortus, & in trianguli verticem tantiſper arctatur, dum amplo tendine interiori articuli regioni implantetur. 6 Septimus 7
vniuer-

vniuerſum ſcapulę gibbum, quod ſub ipſius ſpina habetur, implet. Carnoſus ex ſcapulę baſi exoritur, dein arctatus articuli ligamento amplo & breui tendine inſeritur.

Cubitum flectentes muſculi duo.

1 Cubitum duo vtrinque flectunt muſculi, quorum vnus & anterior, duobus ualidiſsimis, & mutuò diſtantibus principiis exoritur: uno quidē nerueo, & ad amuſſim tereti ab elatiori ceruicis ſcapulæ ſede: altero à radice interioris proceſſus ſcapulę, qui anchorę aſsimilatur, ex duobus autē illis principiis efformatus, paulò ſupra cubiti articulum neruoſior excarnisq; redditus, in robuſtum & craſſum, & ad amuſsim teretem finit tendinem, qui articulo expanſus, in interiorem radij partem modicè lateſcens implantatur.

2 Secundus ſiue poſterior, à brachij oſsis exteriore latere carneo latoq; principio, quòd bicorne eſt, enaſcitur, ſenſimq; in priora humeri tendens, tandem anteriori vlnę & radij ſedi ampla implantatione inſeritur. Hic quidem muſculus ſua ſede, qua cubiti articulum tranſcendit, montis ſpeciem appoſitiſsimè repręſentat.

Cubitum extendentes tres.

Extendunt autem cubitum tres muſculi, quorum quidem primus ualido, lato, ac nerueo principio ex humiliori ſcapulę coſta nō procul ab eiuſdem ceruice exoritur.

1 Alter à brachij oſsis ceruicis poſteriori ſede enaſcitur.

2 Hi certè muſculi in deſcenſu inuicem connaſcuntur, ut integrum tibi ſit uniuerſum muſculum, aut unum dicere, aut duos ſtatuere.

3 Tertius à media ferè longitudine brachij exortus, duobus iam dictis ita commiſcetur, ac coit, ut nullo prorſus pacto in hominibus diſcerni queant, ſimul autē cum illis tandem ualidiſsimè in externum latus poſterioris ulnę proceſſus partim carneus, partim nerueus inſeritur.

Muſculus vnus neruoſa ſua exilitate media vola, & interna digitorū cuti ſubnatus.

In interna cubiti ſede gracilis reponitur muſculus, qui ab interno oſsis brachij tuberculo pronatus, in latū degenerat tendinē, internæ ſummæ manus cuti magna ex parte ad extremā uſq; digitorum aciem ſubnatus. Huius beneficio ea cutis minus uerſatilis, & circumactu pertinax, ac proinde ad tangendum aptior redditur.

Radium mouentes muſculi quatuor.

Radius in pronum duobus ducitur muſculis. Vno quidem inferiore, qui ex tota amplitudine interioris ulnę ſedis enaſcitur, qua brachiali proxima eſt.

1 Hinc carneus ad interiorem radij regionem tranſuerſim procedens ipſi

adhuc

adhuc carneus inſeritur. Hic ad amuſsim quadratus eſt. Altero ſuperiore, qui ex interiori ulnę latere, qua humero articulatur, carnoſo ualidoque principio oritur. Hinc admodum obliquè internam radij ſedem conſcendens, carnea inſertione ante medium ipſius longitudinis implátatur. In ſupinum uerò radius aliis duobus muſculis fertur. Vno quidem, ab externa humeri regione longè ſuprà exterius eius tuberculum pronato, hinc deorſum expanſo, radioque inſtrato, & ad eiuſdem finem, cui brachiale articulatur, procedente, lato tendine radij appendicis ſuperiori regioni inſerto. 2 3

Altero ab exteriore cubiti articuli regione ad mediá radij longitudinem obliquè exporrecto, ibidemque inſerto. Brachiale quatuor pręcipuis utrinque agitur muſculis, quorum primus ab interno humeri tuberculo ex carnea nerueaque ſubſtantia miſtum principium aſſumit, tandemque in ualidum & quodammodo teretem tendinem ceſſans, inferiori quarti brachialis oſsis ſedi implantatur. Secundus itidem ex interiori humeri tuberculo enaſcitur, radio exporrectus in poſtbrachialis oſsis, quod indici pręponitur, radicem inſeritur. Tertius ab exterioris tuberculi humeri radice pronatus, ac ulnę exporrectus in poſtbrachialis os minimum digitũ ſuſtinens, inſertioné molitur. Quartus longè ſupra exterius humeri tuberculũ oritur, & bifido tédine in poſtbrachiale amplis inſertionibus implantatur. Vna quidẽ pars in radicé oſsis indicé ſuſtinentis: altera in radicé, cui medius innititur digitus, inſeritur. Digitos manus mouẽtes muſculi ſunt uigintiocto. Primus ab interiori humeri tuberculo principiũ ſumit, tandẽq; ante brachialis radicé in quatuor exactos tẽdines diſcinditur, qui ſecundis quatuor digitorũ internodiis inſerũtur. Secũdus ab eadé ſede cũ primo, ſed magis decliuis originẽ ducit, primoq; ſubſternitur, ac in quatuor tendines dirimitur, qui primi muſculi tẽdinibus ſubiecti ánte ſecũdi digitorũ internodij radicé, eos tẽdines findũt ac perforát, tandemq; in quatuor digitorũ tertia oſſa inſertioné moliũtur. Tertius ex vlnæ ſede, qua hæc radij capitulum in proprium ſinum amplectitur, ac vbi radius ab vlna primùm dehiſcit, enatus, tádẽ tertio pollicis oſsi articulóve inſeritur.

4 *Brachiale agẽtes muſculi quatuor vtrinque.* 1 2 3 4 *Digitos manus mouentes vigintiocto.* 1 2 3

Tertium

Tredecim Tertium muſculũ in ſerie alij tredecim numero ſub-
poſttertiũ ſequuntur, in extrema manu repoſiti. Horum octo,
ordines. qui quatuor digitis ſeruiunt, rectà ſecundum poſtbra-
4. 5. 6. 7. chialis longitudinem digitos adeunt, ac lateribus inte-
8. 9. 10. riori in ſede primorum oſsium inſeruntur. Duodecĩ
11 mus ex ſuperiori tranſuerſi brachialis ligamenti ſede
12 carneus enatus, primi pollicis oſsi inſeritur, perquàm
obſcurè ſecundum pollicis internodium contingens.
13 Decimustertius ex tranſuerſo quoque ligamento, &
oſſe brachialis pollicem fulciente pronatus, in primi pol
14 licis oſsis radicem implantatur. Decimusquartus ex
poſtbrachialis oſſe, cui medius innititur, principium du-
cit, & membraneo tendine ſecundi pollicis lateri, quod
15 indicem ſpectat, ſe inſerit. Decimusquintus ex media
ſede poſtbrachialis oſsis, quod medio præponitur digi-
to, originem ducit, & in medio interioris partis ſecundi
16 pollicis internodij inſertionem tentat. Decimusſextus
ex poſtbrachialis oſsis, quo anularis ſuſtinetur, radice
principium ſumit, & lateri interiori ſecundi pollicis in-
17 ternodij verſus priora implantatur. Decimusſepti-
mus ab elatiori ſede externi humeri tuberculi enaſci-
tur, & in tres, vt plurimùm aut quatuor tendines dege-
nerans, tandem indici, medio, ac anulari præcipuè im-
18 plantatur. Decimusoctauus gracilis longusque eſt, ab
exteriori humeri tuberculo ortus, in duos partitur ten-
dines, quorum vnus ad paruum, alter ad anularem di-
gitum contendit, ac illorum primo oſsi inſeruntur.
19 Decimusnonus duobus iam dictis ſubſtratus, ab vlnæ
oſſe vltra medium ipſius longitudinis enaſcitur, nõ pro
cul à brachialis ſede, & in duos inuicem cohærentes ten
dines diductus, vnum, nempe ſuperiorem, exteriori in-
20 dicis, alterum medij lateri inſerit. Vigeſimus breuis,
ſed validus, à quarto brachialis oſſe pronaſcitur, & ex-
terno poſtbrachialis oſsis paruum ſuſtinentis digitum
lateri exporrectus, primo eius digiti oſsi implantatur.
21 Vigeſimusprimus ab vlnæ exteriori ſede, & iuxta
medium longitudinis cubiti enaſcitur, verſus radium
obliquè repit, & in tendinem finitur, qui externo lateri
exterioris pollicis regionis indicem ſpectantis, vſque
22 ad tertium articulum inſeritur. Vigeſimusſecundus

ab

ab vlna paulò ſuperius,quàm iam dictus prodit, & obliquè ſuper radium conſcendens,illi inſternitur muſculo, qui bicorni tendine brachiali inſeritur:vbi in duas portiones ſciſſus, vna, eaque ſuperiore, in tendinem quodam modo teretem ceſſat, exteriorique brachialis oſſis pollicem ſuſtinentis ſedi implantatur. Altera verò portio in duas dirimitur partes, quæ ſingulæ in tendinem finiunt, quorum vnus in primi pollicis internodij radicem inſeritur: alter verò in ſecundum & tertium pollicis os implantatur. Vigeſimustertius ex anteriori ſede oſsis brachialis, cui pollex innititur, principium ducit, ac deorſum protenſus, primo pollicis oſſi membraneo tendine inſeritur. Vigeſimusquartus ex interiore latere oſsis poſtbrachialis indicem ſuffulcientis enatus, toti externo lateri primi pollicis oſsis inſeritur. Superſunt adhuc quatuor muſculi teretes & graciles, ſingulis quatuor ſecundi digitos mouētium muſculi tendinibus, qui quatuor digitorum tertium os flectunt, exporrecti. Enaſcuntur autem ex membraneo inuolucro tendines illos induente. Hinc ſimul ſinguli cum ſingulis tendinibus ad digitos procedentes, in digitorum radicem, primum nimirum os, inſeruntur ad internum eorundem latus verſus interiora inſertionem membraneam moliuntur.

23 · 24 · 25. 26. 27. 28

De muſculis crus mouentibus.

CAP. X.

Femoris muſculi decem.

FEMVR decem propriis agitur muſculis. Primus ab ilium oſsis extima ſede, & coccygis oſsis poſteriore regione, velut ex ſemicirculo enaſcitur, tandē in latū validumq; finiens tendinē, poſteriori magni femoris proceſſus ſedi, & eius quoque radici ampla inſertione innaſcitur. Secundus ſub primo magna ex parte recōditus, ab anteriori ſuperiorìq; ilium oſsis ſpinæ regione pronaſcitur, & membraneo, ſed valido tendine elatiori magni femoris proceſſus ſedi implantatur. Tertius, ſecundo longè minor, ac ſub ipſo prorſus occultatus, ab ilium oſſe iuxta poſteriorē coxēdicis acetabuli ſedē, lato & ſemicirculari principio enaſcitur, ac lato robuſtoq; tendine maiori femoris proceſſui inſeri-

1 · 2 · 3

tur

4 tur. Quartus, à lateribus trium inferiorum ſacri oſsis vertebrarum, quibus ilium oſſa non coarctantur, principium ſumit, et tereti tendine poſteriori maioris femo
5 ris proceſſus ſedi implãtatur. Quintus omniũ corporis muſculorũ maximus, pluribus partibus à coxẽdicis oſſis appendice oritur, qui in mirã ventris amplitudinem dilatatus, deorſum rectà per femoris poſteriora fertur, donec denuò gracileſcens, teretem tendinem in inter-
6 num femoris caput inſerat. Sextus ex vndecimæ & duodecimæ thoracis, & primæ, ſecundę, & tertiæ lumborum vertebrarum lateribus principium ducit, tandemque in validum & teretem tendinem ceſſans, inte-
7 riori ſeu minori femoris proceſſui implãtatur. Septimus ex tota interioris oſsis ilium regione tanquam ex ſemicirculo carneus enaſcitur, & in teretem ceſſans tendinem minori femoris proceſſui, prædicto nunc tendi-
8 ni proximus inſeritur. Octauus à pubis oſſe ortus, breui, ſed amplo tendine ſub minori femoris proceſſu
9 inſeritur. Nonus totum pubis exterius foramen contegit, amploque tendine in magni femoris proceſſus
10 ſinum inſertionem molitur. Decimus poſteriorem interiorémve foraminis iam dicti ſedem occupat, ac veluti aliis muſculis hinc pronaſcentibus auctus, maiori femoris proceſſui implantatur. Tibiam mouent muſculi nouem. Primus ab anteriori oſsis ilium ſpinæ ſede, aut ab ilium oſsis appendicis anteriori extremo enaſcitur, & in anteriorem tibiæ ſedem adamuſsim te-

Tibiam mouentes muſculi nouem.

1 reti tendine inſeritur. Secundus à pubis oſsis pro-
2 naſcitur commiſſura, deorſumque per femoris interiora deſcendens, ſenſim gracilior euadit, in exactumque, ac teretem finiens tendinem, eadem ſede cum primo in-
3 ſeritur. Tertius ab elatiori & poſteriori oſsis coxendicis appendicis ſede nerueus, gracilisque enaſcitur, tandemque in teretem degenerans tendinem, eadem
4 regione, qua prædicti, inſertionem molitur. Quartus ex eadem ſede coxendicis oſsis pronaſcitur, & portionem ſui à femoris oſſe in deſcenſũ aſſumens, tibiæ cum
5 fibula articulo, ſed potiſsimùm fibulæ, inſeritur. Quintus à coxendicis oſsis appendice ſub tertij & quarti muſculi capitibus principium ducit, inque teretem ceſſans

tendinem

tendinem in anteriorem tibiæ ſedem cum tribus primis, verùm minus decliuis, implantatur. Sextus ab 6
ilium oſsis ſpina enaſcitur, membranæq́; modo muſculis os femoris amplexantibus obducitur, tandemq́ue in anteriorem tibiæ ſedem, & externum illius latus inſeritur. Septimus ab externo femoris oſsis latere pro- 7
naſcitur, totam radicem magni femoris proceſſus in orbem amplexus, ac paulò ſupra patellam in amplum tendinem deſinens, qui octaui & noni tendinibus commiſtus, ſimul cum illis patellam apprehendit. Octa- 8
uus à femoris oſsis ceruice exoritur nerueus, à femoris quoque magni proceſſus radice ipſius portio enaſcitur tandemq́ue in latum validumq́ue ceſſans tendinem, totam patellam amplectitur. Nonus ex ilium oſsis tu- 9
berculo ſupra ipſius cum femore articulum originem ſumit, & ſeptimo, & octauo muſculo inſtratus, ad anteriorem genu regionem fertur, ac in tendinem degenerans, cum tendinibus ſeptimi & octaui muſculi permiſtus validiſsimè in anteriorem tibiæ ſedem implantatur. Qui in poplite latitat muſculus, ab externi genu articuli ligamenti poſteriore ſede pronaſcitur, & obliquè deorſum verſus interiora deſcendens, in tibiæ os ampla & prolixa inſertione implantatur. Pedem mouentes muſculi nouem ſunt. Primus ab interno femoris capite iuxta genu articulum vnico enaſcitur principio. Secundus ab externo capite principium ducit. Vtrique muſculi ſuo ventre poſteriorem ſuræ 1
molem, illic prominentes, efformant. Tendo autem 2
ab vtriſq; enatus cum quarti pedem mouentis tendine congrediés, in poſteriorẽ calcis ſedẽ inſeritur. Tertius 3
inſigniter gracilis eſt, ab externo quoq; femoris capite enatus, & in poplitis regione in tenuiſsimũ tendinẽ deſinẽs, calcis oſsis interno lateri implãtatur. Quartus pe- 4
dẽ mouẽtiũ, ſuramq́; cõſtituentiũ, ac tibiã cõplexantium maximus eſt à poſteriori ſede fibulæ cũ tibia coarticulatione naſcitur, & paulò ſupra calcis regionẽ in validiſsimũ tẽdinẽ deſinẽs cui duorũ primorũ tẽdo vnitur, ſimul cum ipſo poſterioris calcis ſedi inſeritur. Quintus à 5
tibiæ oſſe ac fibula, qua hæc oſſa inuicem dehiſcere incipiunt, exoritur, & iuxta interioris malleoli poſteriora

Muſculus in poplite occultatus.

Pedẽ mouẽtes muſculi nouẽ

tendinem

tendinem educit in tarſi os, quod cubum teſſeramque
6 imitanti oſsi proximum eſt, implantatum. Sextus in anteriori tibiæ ſede poſitus, ab anteriori ſede coarticulationis fibulæ cum tibia enaſcitur, tendinemque in ra-
7 dicem oſsis pedij pollicem ſuſtinentis inſeritur. Septimus à fibula principium ducens, externum tibiæ latus occupat, ac tendinem ſub pedis inferiora reflexum,
8 pedij oſsis pollicem ſuſtinentis radici inſerit. Octauus ſub ſeptimo excepta tendine ipſius anteriori ſede prorſus occultatur, atque ex fibulæ ſuperiori appendice enatus, in teretem ceſſat tendinem, qui radici oſsis pe-
9 dij paruum digitum ſuſtinentis implantatur. Nonus portio eſt eius, qui in anteriori tibiæ ſede locatus, quatuor pedis digitos extendit, iuxta medium tibiæ longitudinis externo ipſius latere pronaſcitur, & ad medium ferè longitudinis oſsis pedij ante paruum digitum poſiti inſeritur. Pedis digitos mouentes muſculi ſunt decem & octo. Primus, totam infernam pedis ſedem ſeu plantam occupat, & infima parte membranam impensè craſſam, & lato in manu tendini non abſimilem pertinaciter obnatam poſsidet, atque à calc s oſsis inferna ſe-

Pedis digitos mouētes muſculi decē & octo.

1 de enatus, ſecundis quatuor digitorum internodijs ſin-
2 gulos tendines offert. Secundus poſteriorem tibiæ ſedem perreptat, ab eoque oſſe pronatus, tendinem in plã tam mittit, à quo exigua portio tendinibus commiſcetur indicis & medij tertium internodium flectentibus: reliquus autem totus in ſecundum pollicis os inſeritur.
3 Tertius itidem in tibiæ poſteriori ſede locatus, à fibulæ ad tibiam nexu pronaſcitur, & quum ad calcem ferè deſcendit, atq; adhuc latus conſpicitur, ab interno ipſius latere teretem promit tendinem, qui modicè dilatatus in alios quatuor tendines digeritur, ſinguli ad vnũ quatuor digitorum excurrentes, illisque manus tẽdinibus, qui tertium quatuor digitorum internodium flectunt,
4.5.6.7. reſpondentes. Decem muſculi iam dictis ſuccedunt,
8.9.10 qui inſigniter mutuò implexi ſunt, ac pedij oſsibus ad-
11.12.13 nati, ſecundumque eiuſdem longitudinem ducti, & illius quoque interualla opplentes, vtrinque ad primi internodij latus verſus interiora inſertionem moliun-
14 tur. Decimusquartus, cuius partem nonum pedem

mouen-

mouentium eſſe diximus, à tibiæ anteriori ſede pronatus,& ſub ſexto pedem mouentiũ muſculo occultatus, à tibiæ oſſe,qua fibulę ſub genu articulo cõnectitur,neruum ſumit principium,ac tandem in quatuor tendines dirimitur,qui quatuor digitis inſeruntur. Decimusſextus in ſuperiori pedis ſede reponitur, & huic regioni per longitudinem obducitur. Carnea eſt moles in quatuor dirempta tendines, quorum vnus pollicis ſuperioris ſedis externo lateri, ſecundus indicis, tertius medij digiti, quartus anularis inſeritur. Decimusſeptimus in externo latere pedis reponitur, ab externo calcis oſsis latere nerueo principio ortus, & externo lateri primi oſsis parui digiti implantatur. Decimusoctauus interno lateri ſecundum totam ipſius longitudinem protenditur, & tandem in teretem degenerans tendinem externo lateri prioris pollicis articuli inſeritur. Cęterùm in planta pedis carnea conſiſtit moles, in quatuor graciles diſſecta portiones tendinibus adhærentes, quorum miniſterio tertia quatuor digitorũ oſſa flectuntur. Quòd ſi itaque hanc molem vnius loco muſculi numeraueris,decem & nouem tantùm erunt omnes pedis digitorum in homine muſculi. Sin quatuor muſculorum loco hanc habueris, duo & viginti erunt.

16 (Decimusſextus) · 17 (Decimusſeptimus) · 18 (Decimusoctauus) · 19.20. 21.22 (planta pedis)

De ligamentis, CAP. XI.

OMNIBVS articulis orbiculatim ligamentum ab vno oſſe in aliud, aut in cartilaginem, vel à cartilagine in os, aut cartilaginem priuatim inſertum obducitur. Quibuſdam etiam, at paucis, articulis ligamenta acceſſerunt peculiaria. In capitis enim articulo teres quoddam à dente ſecundæ ceruicis vertebræ in occipitis os ducitur, & ſecũdum dentis poſteriorem ſedem in prima vertebra, vnum tranſuerſim fertur vertebrarum corpora ligamentis admodũ cartilagineis, quæ Galeno νευροχονδρώδη σύνδεσμα vocantur, committuntur. Aſcendẽtes verò & deſcẽdentes earundẽ proceſſus validis quoque, ſed tantũ ambientibus colligantur. Deinde in ſpinarũ interuallis membraneum conſiſtit liga-

νευροχονδρώδη σύνδεσμα

mentũ, ſicut in cubito & tibia, vbi oſſa inuicẽ dehiſcunt. Præterea in pubis oſsium foraminibus huius generis occurrit ligamentum, ſeu potius membrana. In humeri articulo tria peculiaria viſuntur, quorum primum teres eſt, & ab interno ſcapulæ proceſſu enatũ in extremũ humeri caput fertur. Alia duo ab elatiori ceruicis ſcapulæ ſede pronata, in idem caput pertinent, & vnumquodq; hic ab interno ſcapulæ proceſſu in ſummum humerum ducitur. In brachialis oſsium inter ſe & cũ poſtbrachialis oſsibus connexu, vt & in pede, paſsim cartilaginea ligamenta interueniunt. A ſacro oſſe duo teretia in coxendicis os pertinent. Ex femoris ſuperiori capite teres ligamentũ in coxendicis acetabulum inſeritur. In genu articuli medio cartilagineum conſiſtit ligamentum, & deinde in poſteriore ipſius ſede, & vtrinque ad latera vnum. Ex ligamentorum autem tranſuerſim tendinibus obductorum, tendineſque ne ſua ſede declinent cõtinentium, numero, in interna brachialis ſede unum continuum habetur. Iuxta brachialis radicem in externa radij & vlnæ ſede ſex occurrunt. In anteriori tibiæ ſede iuxta talum vnum obſeruatur. Tria inter calcem internumque malleolum: vnum inter calcem & externum malleolum. Inſuper in interna inferiorive pedis digitorum ſede huius etiam generis ligamenta videntur.

De partibus nutritioni famulantibus.

CAP. XII.

Peritonæum. COMMVNE omnium inſtrumentorum nutritioni ſeruientium inuolucrum Græcis, & Latinis ab iiſdem mutuato nomine peritonæum dicitur. Sic autem nominatũ eſt, quòd iã dictis partibus omnibus circũtendatur. Neq; certè ſimpliciter περιτόναιον, περιτόναιος, & περιτόνιον tantum appellatur, ſed à nonnullis tota hæc appellatio inditur περιτόναιος ὑμήν. A quibuſdam autem περιτόναιος χιτών. Sunt, quibus etiam περιτόναιον σκέπασμα nominatur. Arabibus Ziphac & Zimphac nuncupatur.

patur. Eſt verò peritonæum membrana tenuis, latis araneorum telis ſimillima, nullis fibris intertexta, oblongum oui inſtar vtrem referens, nutritionisque organa, ventriculum nimirum, inteſtina, omentum, meſenterium, iecur, lienem, renem, vtranque veſicam, vterum, & vaſa demum quæcunque inter ſeptum tranſuerſum, & crura ſunt, amplectens. Omentum Græcis ἐπίπλοον, & ἐπίπλουν, quòd ſcilicet ventriculo, & inteſtinis incumbat, & quaſi innatet, dictum, membrana eſt nullis fibris implicita, ſimplexque, ſed multis venis, arteriis, & neruis abundans, marſupiique aut ſacculi, aut peræ imaginem referens. Ab errabundo autem venarum ductu, quæ funiculi ritu implicantur Græcis alio nomine γαγγαμὸν & σαγήνη, vulgo rete & reticulum. Mauritanis & noſtræ ætatis, qui illorum placita ſectantur, medicis, Zirbus vocatur. Inferior omenti membranæ poſteriori ventriculi ſedi ſubſtrata, priuatim glandoſum quoddam corpus impensè magnum obtinet: quod in canibus rubet, ſimplicisque carnis ſpeciem quodam modo refert, Græcis καλλίκρεας, quòd ſcilicet eſui ſit iucundum: & πάγκρεας, quaſi totum carneum, quod ex carne glanduloſa contextum ſit, appellatur. In homine autem hoc corpus album magis, quàm rubrum cernitur. Via, quæ cibum in ore eſtractum, ac potum ad ventriculum deſert, Græcis proprio nomine οἰσοφάγος, communi autem στόμαχος dicitur. Quippe Græci omnem anguſtum ductum, ſeu collum iſthmi inſtar alicui ampliori ventri cauitatíve præpoſitum, στόμαχον nominant. Latinis gula, Arabibus Meri appellatur. Cicero & Celſus ſtomachi vocem, pro gula vſurpant. Porrò vt ſtomachi gulæve cauitas ſemper humecta, ac velut vncta eſſet, glãdulas natura adiunxit, alias quidem ad fauces, ſtomacho & laryngi communes, quæ Græcis παρίσθμια, Latinis tonſillæ, vt ſuo fuſiùs dicetur loco, vocantur: alias binas in medio propemodum ſtomachi ductu connexuit. Ventriculus, qui Græcis γαστὴρ, & κοιλία dicitur, quod ab ore delatum eſt, concoquit, ac velut in lacteum ſuccum inſitâ facultate permutat, vt ſuo in loco plenius docebimus, & tandem per alterum ac inferius eius orificium, ex elatiore ſede

Omentũ.

σαγήνη.
Reticulũ
Pancreas

καλλί-
κρεας.

οἰσοφά-
γος.

στόμαχος.
Gula.

παρίσθ-
μια.

Ventri-
culus.

dextri ipſius lateris exortum, ad inteſtina tranſmittit,
πύλωρος. vnde etiam Græcis πύλωρος, nobis autem Ianitor nun-
Ianitor, cupatur, Barbaris Portonarius. Duo enim ſunt ventri-
culi orificia. Vnum, quod iam dictum eſt. Alterũ quod
in fine gulæ ac elatiore ventriculi parte eſt, & Græcis
καρδία. καρδία, Latinis ſuperius ventriculi os vocatur. Inteſtina,
Inteſtina. quæ Græcis ἔντερα dicuntur, bifariam diuiduntur, in
gracilia nimirum & craſſa. Gracilia tria ſunt numero.
Duodenum, Primum ab inferiori ventriculi orificio rectà quodam-
modo eouſque deſcendit, vbi inteſtina in anfractus
orbesque primùm conuolui incipiunt. Hoc inteſtinũ,
quia duodenum digitorum longitudinem in viro, vt
plurimùm, æquat, ideo Herophilo potiſsimùm, & aliis
Græcis δωδεκαδάκτυλον, Latinis duodenum dictum eſt.
Sunt qui non inteſtinum, quod in nullos anfractus du-
ἔκφυσις. catur, ſed ἔκφυσιν, id eſt, exortum ſeu proceſſum potiùs
inteſtinorum appellant. Huic inteſtino meatus flauam
Ieiunum, bilem ad inteſtina deferens, implantatur. Secundum il-
lic incipit, vbi primum in anfractus gyróſve conuolui-
tur, & νῆστις Græcis, Ieiunum Latinis, quòd inter diſ-
ſecandum reliquis inteſtinis inanius, & magis vacuum
Tenue, reperiatur, vocatur. Tertium Græcis λεπτὸν, Latinis te-
nue aut gracile nominatur. Hæc tria gracilia inteſtina,
Lactes. Plinio lib. 11. cap. 12. autore, in homine & oue Lactes
nuncupatur. Craſſa itidem tria à nõnullis numerantur.
Cæcum, Primum eſt, in quod tenuioris terminus ceſſat, omni-
bus cæteris in homine breuius, atque arctiſsima om-
nium inteſtinorum parte multò anguſtius ſtrictiusque,
& craſsiori lumbrico in orbes conuoluto, potius quàm
inteſtino ſimile exiſtit, vt appendicis verius quàm in-
teſtini loco haberi poſsit, & vno tantùm ore donatur,
ideoque Græcis τυφλὸν, Latinis cæcum, aliis, barbaris
Colum. nimirum medicis, monoculum appellatur. Alterum
eſt, quod à dextro ilio ſuper dextrum renẽ ſub iecoris
cauo, dein ſecundum ventriculi fundum ad lienem pro
perat, & hinc rurſus ſuper ſiniſtrum renem verſus pu-
bem fertur, ac alium anfractum ſupra internam oſsis
ilium ſedem faciens, ad ſacri vſque initium prorepit.
Hoc Græcis κῶλον, ἀπὸ τοῦ κολάζεσθαι, hoc eſt, à torquen
do, appellatur. Quippe immenſi in eo, vbi pituita aut

craſſo

craſſo ſpiritu obſtructum fuerit, dolores excitantur.

Tertium, quod ab oſſe ſacro ad anum vſque rectà deorſum fertur, Græcis ἀπευθυσμένον, & ἀρχὸν, Latinis lôgaon vel longanon, Rectum, anus, & podex nominatur. *Rectum.* Ad poſteriorem inteſtinorum ſedem locatum eſt vinculũ, dura membraneaque ſubſtantia conſtans, cuius beneficio inteſtina ad dorſum colligantur, quod Græcis μεσεντέριον & μεσάραιον nominatur. *Meſenterium.* Meſenterium quidem à ſitu, quòd in medio inteſtinorum ſitum ſit, adeoque illa veluti vinculum quoddam complectatur. Meſaræum verò, à propria ſubſtantia ac venis, quæ eius centrum ſubeunt. Siquidem venæ, quæ ex iecoris porta veniunt, in eo coeunt, illiſque iecur veluti manibus, quæ ei cibum ex ventriculo afferunt, vtitur, ideoque meſaraæ, meſentericę, & vulgo meſaraicæ vocantur. *Venæ meſenteriacæ.* Viſcus, quod venarum omnium principium, ac ſanguinis officina eſt, in dextra hypochondriorum ſede locatũ, Græcis ἧπαρ, Latinis iecur appellatur. *Iecur.* Hoc canibus, ac præſertim porcis, in quinas magna ex parte, nonnunquam in ſex, aut quatuor diductum eſt magnas fibras, quas λόβους Græcis nuncupant. *Fibra iecoris.* Hominibus verò in tot & tã magnas fibras non diſcinditur, ſed vnicum continuumque præcipua ipſius ſubſtantia corpus eſt. In caua iecoris parte veſica flauæ bilis conceptaculum, κύστιν χοληδόχον Græcis nominant, ſedem obtinet. *Veſica bilis.* Nonnulli bilis folliculum, veſicam fellis, & veſicam bilis ſuſceptricem vocant. Meatus quo veſicula bilem allicit, ruſusque aliò depellit, πόρος χοληδόχος Græcis appellatur. *Meatus excipiendæ & emittendæ bili paratus.* Ceruix enim veſiculæ paulatim in anguſtum deſinit meatum, qui in duos partitur proceſſus, hunc quidem ſurſum, illum autem deorſum porrigens. Qui ſurſum fertur, iterum in duas digeritur propagines, quæ ſingulæ in ipſo iecore rurſus in alios ſurculos, & hi denuo in alios tantiſper digeruntur, donec innumeram ramorum conſtituant ſeriem, per iecoris corpus inter portę venæ ramos & cauę propagines diffuſam. At proceſſus meatus veſiculæ, qui deorſum porrigitur, inferiori membrana omenti ſuffultus, parumper obliquè deorſum properat, ac duodeno inteſtino non procul à ieiuni principio implantatur. *Meatus bilis duodeno inſertus.* Hic expulſam è veſicula

Venæ portæ. bilem ad inteſtina defert. In cauo prætereà iecoris ſeries venarum, grandem & impenſè amplam cõſtituunt venam, quæ Græcis στελεχιαῖα, Latinis caudex ſeu truncum referens, & nõnullis πύλη, id eſt, porta nominatur, quod per hanc veluti portam aliquam cremor in ventriculo & inteſtinis elaboratus, iecori inuehatur. Hæc ad eum modum in multos venarum ſurculos digeritur. Primum duos exiguos ramulos veſiculæ flauam bilem recipienti diſtribuit. Dein ventriculi poſteriori ſedi circa humilius eius orificium, ramum tranſmittit. Inde ventriculi fundi dextræ parti ramus offertur. A quo ramuli in ventriculum, & ſuperiorem omenti membranam ſparguntur. Pòſt in duos grandes partitur truncos, quorum alterum, qui dexter & grandior, humiliorque eſt, totum ferè per meſenterium variè digeſtum inteſtinis offert, prius duodeno, & ieiuni initio, ramum exhibens. Siniſter truncus inferiori omenti membrana intextus, ventriculi poſteriori ſedi paruam offert propaginem. Dein etiam omenti inferiori membranæ, mox glandulis, poſteà ſecundum poſteriora ventriculi ramus ab illo aſcendit, ventriculi dorſi medium ſpectanti ſedi ſurculos primum exporrigens, & coronę ritu ſuperius ventriculi orificium amplectens, à quo præter propagines deorſum ſurſumque depromptas, vnus ſecundum poſteriora ventriculi ad inferius eiuſdem orificium prorepit. Ipſe autem ſiniſter portæ caudicis truncus ſiniſtrorſum ſemper tendens, inſignem hic quoque promit venam, omento, ac colo inteſtino implicitam. Ille verò in varios ſectus ſurculos, & ſobolem adhuc humiliori omenti membranæ ſpargens, lienis cauo inſeritur, ab ipſius propaginibus anteà quàm lienem ſubeant, ventriculi ſiniſtro lateri ramulos offerens. Inter quos inſignis occurrit, qui fundum vẽtriculi in ſiniſtra ſede perreptans, ventriculo & ſuperiori membranæ omenti ſoboles deriuat. Poſtquàm ſiniſter portæ truncus commemoratus produxit propagines, ad lienem tranſuerſim accedens in duos ramos ſecatur, qui rurſus in alios partiuntur, atque ij tantiſper in alios dirimuntur, quouſque numeroſa ramorum ſerie in cauam ſimámve lienis ſedem re-

Venæ portæ extra iecur diſtributio.

ctâ linea ſecundum totam lienis longitudinem, inferiori omenti membrana perpetuò ſuffulti, implantentur, atque infinita ſobole venulas perquàm graciles, inuicemque implexas, per vniuerſum lienis corpus digerant. Cæterùm, vt ex concaua iecoris ſede exiguæ venularum propagines prodeuntes, venæ portæ caudicem conſtituunt: ita quoque ex gibba ipſius ſede innumeræ venularum ſoboles exortæ in vnam coeunt venam, quæ ab inſigni amplitudine Græcis κοίλη, Latinis caua nuncupatur. Hæc per poſteriorem iecoris ſedem deorſum prorepens, ilicò ramum ex ſiniſtro latere in pinguem membraneamque ſiniſtri renis tunicam promit. Dein caua vena ab vtroque latere ampliſsimam propaginem in renes diſtribuit, dextrā quidem dextro reni, ſiniſtram autem ſiniſtro deriuans.

Caua vena.

Vena caua infra iecur conſiſtētis diſtributio.

Hæ ſeroſam aqueámve ex ſanguine humiditatē trahunt, ac veluti emulgent, ideò vulgo emulgentes nominantur. Ab humiliori ſede eius venæ, quę ſiniſtrum renem petit, iuxta ductus ipſius ferè medium, vena in viris pronaſcitur, quę in ſiniſtrum teſtem excurrit, ſeminalisque ſiniſtra vocatur. Vena autem dextrum teſtē accedēs, non à vena in dextrū renem protenſa originē ſumit, ſed à cauæ caudice aliquanto demiſsius quàm venæ renibus exporrectæ principium ducit. In mulieribus alia eſt harum venarum diſtributio, quemadmodū alibi copioſè mōſtrauimus. Porrò vbi caua vena vertebris lumborum innititur, geniculatim illis propagines dat in muſculos proximos, & ad abdominis vſq; latera abſumendas. Atque harum illæ ſunt præcipuæ, quæ à caua inibi pronaſcuntur, qua ſupra oſsis ſacri ad lumborum vertebras nexū, in duos ęquales ſcinditur truncos, quorum ſiniſter, perinde ac dexter ſurculos quoſdā oſſis ſacri foraminibus offert: & in duos partitur ramos, quorū interior propaginem mittit in muſculos exhauriendam, qui oſsis ilium, & ſacri poſteriorem ſedem occupant & aliā deriuat in veſicā, & penem, & mulieribus in vterum multiplici ſobole pertinentē. Quod reliquū eius rami eſt, ab externo ramo portiunculam aſſumēs, per pubis oſsis foramen in ſemur ducitur, cuti & muſculis interna ſemoris occupātibus ſurculos exhibens,

Emulgentes venæ.

Seminalis ſiniſtra.

Dextra.

& ante genu articulum ceſſans, ſuoq; termino cum alterius crus petẽtis venæ ramo, vt mox dicemus, coiens. Exterior nanque ramus ſiniſtri cauæ trunci per inguina femur aditurus peritonæo propaginem offert, in inferiorem abdominis ſedem ad vmbilicũ vſq; abſumendam: in femur verò procidens pubis cuti, & pudẽdi muliebris ſobolem porrigit. Verùm inſignem venam per femoris, & genu, & tibię interiora, ſub cute ad pedis vſque digitorum ſummum diffundit, in progreſſu ſparſim cuti ramuſculos depromentem. Aliam quoq; ſub cute ad coxendicis articuli anteriora deriuat. Ipſe autem penitus inter muſculos ſubmerſus, propaginem communicat muſculis, & cuti in externa femoris ſede locatis, & aliam offert muſculis internam anterioremque femoris ſedem ſibi vindicantibus. Atque cum hac propagine extremum venæ eius coit, quæ per pubis oſsis foramen deſcenderat. Hinc grandis vena ſecundum femoris poſteriora retorquetur, propagines eius ſedis muſculis cõmunicans, à quibus ramuli in cutem pertinent, tum ſurſum, tum deorſum ad ſuram vſque excurrentes. Inter inferiora verò femoris capita grandis hęc vena in duos ſciſſa truncos, minorem exterioremque verſus fibulam deriuat, à quo præter ſoboles anteriorem genu ſedem petentes, ramus diſcinditur, ſub cute externam tibiæ ſedem verſus poſteriora obtegente, ad digitorum pedis vſque ſuperiora diſſectus. Quod verò reliquum altius inter muſculos externæ fibulæ ſedi attenſos occultatũ eſt, vltra tibiæ longitudinis medium properat. Interior autem truncus inſigniter amplus, ramum diſpenſat ſecundum internam tibiæ ſedem verſus poſteriora ſub cute ad pedis vſque digitos diſperſum. Deinde alium depromit, per ſuram nonnihil reconditum, ad calcem vſque pertingentem. Quod verò huius trunci præcipuum eſt, muſculos poſteriorem tibiæ ſedem occupantes ſubit, & ab anteriore ipſius regione ramum per ligamentum membraneum demittit, fibulam tibiæ alligans: atque is ſub anterioribus tibiam integentibus muſculis abſconditus, ad pedis vſque ſuperiora pertingit. Ipſa verò vena ſecundum poſteriora deſcendens, & hinc inde cuti, & conterminis muſculis ramulos offerens,

rens, tandem inter calcem & tibiam pedis inferiora ſubit, inibi in muſculos, & digitos in eum modum diſtributa, vt duæ ſcboles ſingulis offerantur. Porrò venæ cauæ pars, quæ ſupra iecur conſiſtit, ita ſe habet. Surſum aſcendens, ac ſeptum tranſuerſum cum cordis inuolucro perforans, duas propagines ſepto largitur, per vniuerſam ſepti ſedem multiplici ſerie excurrentes.

Vena cauæ ſupra iecur conſiſtentis diſtributio.

Ad dextram cordis aurem caua, ampliori orificio in dextrum cordis ventriculum dehiſcit, quàm cauę orbicularis amplitudo vſpiam viſitur. A poſteriori eius implantationis ſede, vena prodit cordis baſim coronæ modo cingens, quæ ob id Græcis στεφανιαῖα, Latinis coronalis dicitur: & ab inferiori ipſius ſede ramos deorſum per cordis ſuperficiem digerens. Caua à corde ſurſum conſcendens, ac cordis inuolucrum inibi prætergreſſa, venam promit, quam Græci, eo quòd coniuge priuatur, neque in altero latere parem aſciſcit à caua propaginem, ἄζυγον, Latini venam abſque coniuge, & paris expertem, nominant. Ab hac vena vtrinque geniculatim pullulant propagines, ſingulæ ad vnum nouem coſtarum inferiorum interuallum perreptantes.

Coronalis vena.

Vena paris aut cõiugis expers.

In iugulo autem tota bipartitò ſcinditur, ab ipſius anteriori ſede pectoris oſſi, & interſepientibus thoracem membranis venas offerens, abdominis ſuperiora perreptantes. A radice verò alterius trunci factæ modo in iugulo bipartitionis, inſignis deriuatur vena, ſuper primam coſtam in axillam procurrens, ſed prius in thoracis cauitate ramum promens, in tria ſuperiora ſui lateris coſtarum interualla abſumendum, & alium in poſteriora thoracis iuxta ceruicis radicem ſparſum. Præſens vena thoracem egreſſa, interdum hic humerariam, cephalicam noſtri nominant, venam, & ramum muſculis anteriori thoracis ſedi inſtratis: alium poſteriori ſedi thoracis, & cauo ſcapulæ, & lateri thoracis alium digerit, in axillam feſtinans. Trunci autem in iugulo factæ bipartitionis reliquum, in duos impares ramos diſcinditur, & horum interior, graciliorque internam iugularem conſtituens venam, duabus propaginibus duram cerebri membranam adeuntibus, caluariam ſubit. Exterior verò ab externo latere pro-

Cauæ caudicis in iugulo bipartitio.

Humeraria.

Iugularis interna.

Externa.

paginem,

paginem, ex qua humeralis vena conſtituitur deduçens, ſurſum conſcendit, ſuperficiariam efformans iugularem variè ad fauces vſque excurrentem, & in linguam, laryngem, palatum, faciem, tempora, & verticem diſtributã, tribusque venis caluariam ingredientem. Humeraria verò priuſquàm ſub clauicula, & ſummo humero in brachium fertur, ramum poſteriori ceruicis ſedi, & alium ſcapulæ gibbo, & alium ſummi humeri ſuperiori ſedi exporrigit, & ſecundum exterius latus muſculi cubitum flectentium anterioris ſub cute prorepens, ſurculosque graciles cuti depromens, ſupra cubiti articulum diſſecta, aliquando vnum ramum penitius latentem, & mox abſumptum, ad cubiti articulum defert. Alium ſub cute obliquè ad cubiti flexus, medium cum axillaris venæ ramo coiturum, communemque venam cõſtituturum. Tertium ſub cute ſecundum radium in poſteriora cubiti, ac tandem ad brachialis radicem iuxta vlnæ extremum mittit, qui axillaris propagini inibi commiſtus, parui, & anularis digitorum exteriora conſcendit. Axillaris in axilla latitans, & cuti anteriorem brachij ſedem verſus interiora inueſtienti ramum offerens, ſurculum præbet capitibus muſculorum cubitum extendentium, & alium illorum mediæ propemodum longitudini, dein aliam propaginem cum quarto brachium petente neruo ſecundum brachij poſteriora ad cubiti vſque exteriora ablegat. Mox in duas ſecta venas, toto prorſus ductu venam in profundo ſubmerſam, ac arteria ſemper comitatam, per cubiti articuli flexus medium deducit, quæ ante cubiti longitudinis medium in duas ſecta propagines, vnã ſecundum radium, alteram ſecundum vlnam verſus brachiale porrigit. Ea hæc rurſus in ſurculos dirempta, in internam digitorum ſedem ita digeritur, vt ſingulis digitis duæ offerantur ſoboles, & ſurculus quidam inter pollicis primum internodium & poſtbrachialis os indicem ſuſtinens, ad manus externam ſedem pertingat. Altera verò vena ſub cute ſemper exporrecta, iuxta cubiti articulum in duos partitur ramos, quorum alter obliquè verſus cubiti articuli flexum cõtendens, cum humeralis ramo commiſcetur, ſimul cum illo cõmunem efformans venam

Humeralis diſtributio.

Axillaris ſeries.

Communis vena, Mediana, Nigra.

venam, quam vulgus medicorum medianã, & nigram vocat, quæ duabus illis mediis venis conſtituta, oblique deorſum repens, radiumque tandem conſcendens, in externa cubiti ſede inſtar Y literæ in duas diſcinditur ſoboles: quarum altera medij digiti potiſsimum externam ſedem petit: altera verò pollici & indici offertur, ſurculum in internam manus ſedem ſpargens, ramulis montem Veneris implicantibus commiſcendum. At alter axillaris iuxta cubiti articulum factæ diuiſionis ramus, varias propagines in cubiti internam ſedem deponit, quibus crebrò vena accedit, ab altero venã communem conſtituentium ramo, quem axillaris porrigebat, enata. Hæ propagines admodum variè modò coeuntes, modò rurſus inuicẽ diremptæ, ac internam cubiti ſedis cutem implicantes, tandẽ in internã manus cutẽ prorepunt. Ceterùm inſignior eius rami propago vlnæ exporrecta, & in cubiti exteriora etiã ſurculos promens, iuxta brachialis radicẽ humerariæ ramo cõmiſcetur, ad paruũ digitũ & anularẽ contendenti, qui Arabibus aliquot ac barbaris Syelen, & Saluatella nominatur. Pleniorẽ venarũ hiſtoriã reperies libro tertio anatomes. Ad ſiniſtram vẽtriculi ſedẽ ſecundũ inferiora magis ac poſteriora viſcus cõſiſtit, quod Græcis σπλήν, Latinis lien vocatur, ac lutoſi & fæculenti ſanguinis in iecore cõfecti eſt receptaculum. Cæterùm ſanguinem in cauam venam ex iecore miſſum, ſeroſa & aquea humiditate purgant colantq; renes, Græcis νεφροὶ dicti, qui numero bini ſunt, & iecori quàm fieri potuit, proximè allocati. Aquei excrementi receptaculũ natura veſicã, quæ Græcis κύστις & κύστη dicitur, creauit. Hoc vtiq; excrementum vrinã vocãt, & à duobus meatibus, qui Græcis οὐρητῆρες, Latinis vrinarij nominantur, in veſicam defertur.

Saluatella. *Lien.* *Veſica.*

De inſtrumentis propagandæ ſpeciei famulantibus.

CAP. XIII.

Inter inſtrumenta generationi ſeruientia in viro teſtes primum occurrunt, qui Græcis ὄρχεις vocantur, & quòd gemini ſint, δίδυμοι. Quanquàm interdum vnus tantum nonnunquam etiam tres reperiantur. Teſtes autem pluribus inuolucris ſeu tunicis integuntur: ac aliis quidem vtrique teſti communibus,

Teſtes. *Teſtium tunicæ.*

Cõmunes munibus, aliis autem priuatim ſingulos teſtes inuoluentibus. Duo enim vtriſque teſtibus communia ſunt inuolucra. Cutis quidem vnum effingit, quod reliqua corporis cute tenuius eſt, & veluti ſutura quadam, ru-
Scrotum. giſque interſtinguitur, Græcisque ὄσχεον, ſcrotum Latinis, & à nonnullis transpoſitione literarum ſcortum nominatur. Alterum verò commune inuolucrum,
Priuatæ. membrana carnoſa efformat. Vtrunque autem te-
Exterior ſtem priuatim inuoluentes tunicæ duæ ſunt. Vna exte-
ἐρυτροει- rior, valida quidem, ſed tenuis, veniſque abundans.
δής. Hæc Græcis ἐρυτροειδὴς priuatim appellatur, quòd ſcilicet velaminis, ſeu putaminis vaginæ ve formam habeat. Atticorum enim more ρ pro λ ponitur, vt idem valeat quod ἐλυτροειδής. Quæ vtique vox ἀπὸ τοῦ ἐλύτρου, quòd velamen, receptaculum, & putamen ſignificat, & εἶδος, quod ſpeciem denotat, deducta eſt. Si quis tamen mauult apud Galenum legere ἐρυθροειδής, ad muſculum illi inuolucro adnatum referat, oportet. Is enim cùm ruber ſit, vt reliqua caro, illi inuolucro ali-
Intima te- quem ruborem conciliat. Altera intima teſtis tunica,
ſtis tunica. dura, craſſa, & valida admodũ eſt, teſtis ſubſtantiam vtrinque mollem & ſequacem inuoluens, Græciſque vete-
δαρτός. ribus δαρτὸς vocatur. Primi autem anatomes profeſ-
ἐπιδιδυ- ſores, qui teſtem δίδυμον nominauerunt, hanc quoque
μίς. tunicam ἐπιδιδύμιδα, id eſt, ſuperteſtem: huic enim innititur, ac proximis incumbit, appellarunt. Et haud dubiè Galenus caput teſtis, nihil aliud præter elatiorem huius intimæ teſtis tunicæ partem, nuncupauit.
Vaſa ſe- Ad ſingulos teſtes ſingulæ pertingunt venæ, & arte-
minaria. riæ ortu differentes, quæ medicis ſeminariæ nominan-
Vena de- tur. Vena dextrum accedens teſtem, à cauæ venę cau
xtra. dicis anteriori ſede, ſub venarum in renes exporrectarum exortu, pronaſcitur. Siniſtri verò teſtis vena, ab
Siniſtra. humiliori ſede venæ ſiniſtrum renem adeuntis prin-
Arteriæ. cipium ducit. Vtræque autem arteriæ humiliùs quàm dextrum teſtem petentis venæ principium conſiſtit è directo, & ſibi proximæ ex elatioris anterioriſve magnæ arteriæ ſedis medio promuntur. Simul atque verò prædicta vaſa peritonæi foramen ſuperarunt, ex dextro quodam modo latere rurſus obliquè deorſum in

ſini-

ſiniſtra ad dextri teſtis elatiorem ſedem ducuntur, arteria non amplius venæ duntaxat, vt in reliquo proceſſu, accumbit, fibriſque membraneis tantùm connectitur, ſed varia quadam peculiarique ratione vena cum arteria coit, & ambę inuicem commiſcentur, corpuſque vnum pyramidis anterius poſteriuſque depreſſa inſtar efformant, cuius quidem conum vaſa vbi primùm inuicem permiſcentur, efficiunt, baſin verò ea ſede, qua elatiori teſtis parti committuntur. Per vniuerſum hoc corpus ramorum myriades inuicem complexi obſeruantur, non quidem omnes rectà deorſum procedentes, ſed alij partim rectà, partim orbiculatim, partim tranſuerſim, alij alio modo implicantur. Quapropter, cùm corpus hoc multas varices exprimat, ideò veteres anatomici illud κιρσοειδὴ παραστάτην, quaſi varicoſum ad teſtes aſſiſtentem diceres, appellarunt. Ad externum varicoſi illius corporis latus, quà teſti applantatur, aliud corpus album, & durioris nerui modo durum, extimæ teſtis tunicæ adnaſcitur, hincque incipit. Hoc exterius quà teſti non committitur gibbum, & quodammodo teres eſt: quà verò tunicæ illi connatum eſt, ſecundum connexum teſtis cauum exiſtit. Per totum autem ductum, quo teſtis tunicæ corpus id nectitur, propemodum æqualiter craſſum eiuſdemque figuræ eſt, quam compacto vitis, aut cucurbitę capreolo aſſimilare queas. Quanquàm non in orbem, ſed velut in latera hujus corporis reuolutiones fiant, ad eum ferè modum, quo angues & anguillas ocyus repere cernimus. Huius nanque corporis anfractus & inuolutiones admodum inuicem continuæ & connatæ conſpiciuntur, vt lignorum vermibus eas aſſimilare integrum ſit. Hoc vas ſurſum ad magnam peritonæi cauitatem via conſcendens, quà ſeminalis vena & arteria deſcendere, nerui cuiuſdã modo teres efficitur, & deorſum ad pubis os reflexum, poſteriorem veſicæ ſedem accedit, ad quam vas à ſiniſtro teſte deferens etiam properat, quod dextro vaſi vnitum, ſimul cum illo in veſicæ ceruicis radicem inter glanduloſum corpus ceruici obnatum, quod Herophilus ἀδενοειδῆ παραστάτην nominauit, inſeritur, communiſque ſemini & vrinæ

κιρσοειδὴς παραστάτης.

Vas ſemẽ à teſte ad veſica ceruicem deferens.

Glandoſum corpus vaſorum

meatus

rum ſemẽ deferẽtiũ inſertionẽ excipiẽs. Penis ſubſtantia. καυλός.

meatus conſurgit, qui deorſum modicè ductus, denuò ſurſum ad pubis oſsium commiſſuram foris reflectitur, corporibus penem efformantibus ſubnatus. Prodit enim vtrinque à pubis oſſe vnum nerueum tereſque corpus, quod intus impensè fungoſum, ac craſſo ſanguine plenum cernitur. Vtrunque ſimul connatum vnitumq; penem, qui Græcis καυλὸς, Latinis coles, penis, mentula, virga, & pudendum virile vocatur, conſtituit. Eius certè ſubſtantiæ beneficio, quum penis ſemen in vterum miſſurus eſt, erigi, augerique aptus eſt: aliàs quum nullus ſuæ proceritatis vſus eſt, flaccidus & gracilis exiſtit. Hinc eſt, quòd natura ipſum ita fabrefecerit, vt ſpiritu impletus, erigi, producique, & inſigniter turgere poſsit, & rurſus eodem ſpiritu diſſoluto arctari, concidere, flacceſcere, & breuior fieri. Penis ad commodum Veneris vſum ſumma ſua parte & apice

βάλανος, Glans. πόσθη, Præputiũ ξαφή. Taurus.

glandis modo tumet. Hinc Græcis βάλανος, & Latinis Glans appellatur. Cute quoque, qua tegi & retegi queat, decoratur, quæ Græcis πόσθη, Latinis præputium dicitur. Inferior autem penis per eius longitudinem vergens, & ſuturæ modo protuberans linea, Græcis ξαφή, Latinis ſutura, nominatur. Totam exporrectam extuberantemque ad anum vſque penis partem, Græci ταῦρον, Latini taurum nuncupant.

Interfeminium. Vterus. μήτρα.

Spatium inter teſtium inuolucrum, quod ſcrotum nominatur, & anum conſpicuum, Græcis περιναῖον, interfeminium Latinis dicitur. Porrò mulier ſibi vterum vendicat, ſemini excipiendo, fœtuique continendo dedicatum, qui Græcis μήτρα καὶ ὑστέρα nominatur. Hic inter veſicam & rectum inteſtinum ſitus eſt, ac in fun-

Cornua.

dum & ceruicem diſtinguitur. Fundi forma nõ prorſus rotunda, verùm anterius poſteriuſque depreſſa, ſuperius obtuſa, & duos, vtrinque videlicet vnum, retuſos oſtendens angulos, quos Herophilus, opportuniſsimè iam naſcentibus boum cornibus aſsimilans, κέρατα & κεραίας appellauit. Quemadmodum enim vitulorum capita vtrinq; quà pronaſcentur cornua extuberant: ita etiã ſuperior vteri pars vtrobiq; veluti in duos obtuſos, vt diximus, angulos deſinit, qui re vera veteribus anatomicis cornuũ vice habiti ſunt, vaſorumq; ſemẽ muliebre

defe-

deferentium inſertionem recipiunt. Fundi ſimplex eſt ſinus ſemen genitale ſuſcipiés, fœtumq; cõtinens. In nõ prægnantibus viſcido quodam & ſubalbo muco illitus, & lęuis, & inconſpicua propemodum futura, ſeu ex tuberantiori linea interſtinctus. Hinc in orificium deſinit, glandis penis modo in vteri ceruicis amplitudiné prominés. Ceruix vteri teres eſt, & in iis, quæ in vtero haud gerunt alias non diſtenſa, non multò minus ipſo fundo ampla. In extremo ceruicis ore, vbi concidua labra rimam relinquunt; vtrinque vna prominens cuticularis coriaceáve caruncula, ſed tenuis, & ex longa baſi in mucronem deſinens, Græcis νύμφη, μύρτον ἱστίδιρις, & κλητορὶς nominatur. Vteri lateribus, vtrinq; vnus accumbit teſtis, non prægnantibus quidé paulò elatiùs, quàm fundi ſuperior pars conſiſtit. Vtero auté gerentibus eádem certè ſedem occupant. Ad hos vaſa ſeminaria, eodem prorſus modo atq; in viris, pertingunt. Verùm hîc id priuatim accidit, quòd media tantùm ſeminariæ venę arteriæq; pars teſti offeratur, altera vteri fundum implicáte. Vas ſemẽ tenue & impéſè aquoſum paucumq; à muliebri teſte deferés, in obtuſum ſui lateris vteri angulũ inſeritur. Oſcula vaſorũ ex vtero in ſecúdá veniẽtiũ Hippo. & Galenus κοτυληδόνες, Latini acetabula, quod ſcilicet hæc vaſa ab vteri ſinibus porrigantur, vocarũt. Cæterùm fœtus, qui ex vtriuſque, fœminæ ſcilicet ac maris, ſemine procreatur, in vtero tribus inuolucris ſeu mẽbranis integitur. Prima & extima χόριον Gręcis, Secunda Latinis, & aliis ſecundina dicta, fœtũ inſtar latioris tantùm cinguli ambit. Haudquaquàm enim ſuperioré, vti neq; etiã inferioré fœtus partẽ cõtingit, ſed tãtũ ita ſe habet, ac ſi quis à mucronata pectoris oſsis cartilagine ad elatiſsimã vſq; iliũ oſsiũ ſedẽ faſcia impensè laxa ſcinderetur. Inſigniter craſſa eſt, & lienis modo nigricás, quod vtero cõnatũ, vaſa in vterũ pertinẽtia excipit: quo illa in ipſo poſtmodũ collecta, duabus venis, & totidẽ arteriis in vmbilicũ inſeratur, & vna tandem vena iecori, duæ auté arteriæ grandis arteriæ propaginibus per pubis oſsium foramina deſcenſuris offerantur. Secũda fœtus membrána à farciminis imagine, quam refert, ἀλλαντοειδὴς appellatur. Fœtum vniuerſum cõplectitur, venulis quibuſdã & arteriis

Fundi vteri ſinus.
Vteri os.
Ceruix.
νύμφη.
Teſtes muliebres.
Vaſa ſeminaria muliebria.
Acetabula.
Tunicæ fœtum tegentes.
Prima.
Altera.

inter

[illegible] Inter hoc & tertium inuolucrum fœtus [illegible], quæ peculiari meatu, quem οὐραχὸν [illegible] fœtus veſicæ fundi regione per vm[illegible] perfertur, in hoc à na[illegible], ne vrina cuti eiuſdem circunfuſa, ſua [illegible] obſit. Tertia fœtus tunica [illegible] eſt membrana, vnde ἄμνιος, quaſi agnina, à [illegible] agnellorum, Græcis dicta eſt, [illegible] & ſecunda, venuliſque ac arte[illegible], ſatis proximè & vndecunque obducta. [illegible] inter ſe & fœtus cutem, ſubflaua [illegible] obductam aſſeruat, qui an[illegible] quàm fœtus vrina profluens vte[illegible], fœtui faciliorem exitum parat.

[illegible] ac familiare ipſius alimentum è mamillis, quas Græci μασοὺς τίτθας καὶ τίτθια nominant, [illegible] ſugit. Hæ ad oſsis pectoris latera in [illegible], & papilla, quæ θηλὴ Græ[illegible]. Cæterùm mamillæ glandoſo corpore [illegible] per venas ipſi adductum in [illegible]. Cutis mamillarum, quæ [illegible] nigricat, circulumque conſti[illegible] Græcis appellatur.

De [illegible] ipſius functionibus mini[illegible]. CAP. XIIII.

[illegible] partes, quæ vitali ſpiritui mini[illegible], & intra thoracem ſitæ ſunt, primum [illegible] vendicat locum, tunica membranáve, quæ Græcis ὑπεζωκὼς, Latinis ſuccingens, quod nimirum omnibus coſtis, dempta [illegible], quæ à ſepti tranſuerſi implantatione occu[illegible] eſt, [illegible] parte ſubtenſa ſit, ac vniuerſam [illegible] ſuccingat, ſublinatque, nominatur. Vulgus [illegible] vocat. Ex hac naſcuntur duæ aliæ [illegible], vtraque ſingulæ ſecundùm thoracis lon[illegible] procedentes, ac in duas præcipuas amplitu[illegible] diſtinguentes. Hinc Græcis διαφράττοντα, [illegible] & interſepientes, vulgo media[illegible]. Fiſtula, quæ à faucibus per collum deorſum

deorſum in pulmonis vſque ſubſtantiam digeritur ac protenditur, Græcis βρόγχος, & ἀρτηρία ſimpliciter, quòd aerem contineat, primùm eſt appellata. Temporis verò progreſſu, quum & vaſa vitalem ſpiritum ſanguinemque continentia, arteriæ etiam nomine donata ſunt, hæ quidem læues arteriæ, illa verò τραχεῖα, hoc eſt, aſpera, ab inæquali, qua conſtat ſubſtantia, nuncupata eſt. Caput huius arteriæ Græcis λάρυγξ, Latinis guttur nominatur. Φάρυγξ autem, hoc eſt, fauces, Galeno teſte, ſpatium oris internum, quod gulæ ac gutturi præiacet, dicitur. Vniuerſum itaque ſpatium, quod in profunditate ab interna menti ſede ad ceruicis vſque vertebras pertingit, in latitudine verò quicquid inter dextram inferioris maxillæ partem & ſiniſtram habetur, fauciũ nomine complectitur. Idem locus, Galeno 3. apho. Com. 26. teſte Græcis ἰσθμός, ab anguſtia, dictus eſt: quòd ſcilicet nulla in vniuerſo corpore ſit regio æquè anguſta, & tot organis donata. *Leuis arteria.* *Aſpera.* *Λάρυγξ.* *Guttur.* *Φάρυγξ.* *Fauces.* *ἰσθμός.*

Triplex in faucibus glandularum genus reperitur. Sunt enim glandulæ alterutra parte ſingulæ ad radicem laryngis adnatæ, magnæ & fungoſæ admodum, carniſq; propemodum coloris, ſed magis nigricantes. Deinde in ſpatio, quod nobis hiantibus medium inter narium foramina & laryngem apparet, vtrinque in lateribus vna reponitur glandula vtcunq; inſignis, & impenſius fungoſa, in hocq; propria, vt ſaliuam procreet, ac aſperam arteriam, & ſtomachũ quoq; cum tota oris amplitudine humectet. Has glandulas Græci παρίσθμια, & ἀντιάδες, Latini tonſillas, barbari amygdalas, quod nimirum amygdalis aſsimilentur, appellant. Græci tamen, vt libro 3. de ſympto. cauſis, cap. 11. teſtis eſt Galenus, harum glandularum etiam inflammationes ἀντιάδας, partium verò illis adiacentium phlegmonas, παρίσθμια nuncupant. Tertium genus, inguinum, & axillarum glandibus reſpõdens, ſub aurium radicibus, & vniuerſo ſpatio inferiori maxilla conſcripto continetur, & cauitates omnes exquiſitè implet. Hoc genus nullo peculiari nomine donatum eſt. *Glandulæ faucium.* *παρίσθμια.* *Tonſillæ.*

In externa oris & palati parte, vbi narium foramina ad os deſcendant, carnoſa & fungoſa quædam particula in oris amplitudinem pro- *Columella.*

pendula, ſuperius vbi palato continuatur latior, inferius pyramidis inſtar acutior apparet, quæ veteribus Græcis γαργαρεών, hoc eſt, gurgulio dicta eſt. Quia verò inſtar columnæ extenſa eſt, ideò poſterioribus Græcis κίων, Latinis columella, Barbaris vulua nominatur. Quū verò inſtar venæ ſuperius anguſta, inferius autē ſphæræ modo rotunda aliquando, vbi phlegmone corripitur, propendet, vt libro 6. de compo. medica. localium, ca. 3. autor eſt Galenus, σταφυλὴ appellatur. Pulmo qui Græcis πνεύμων dicitur, quatuor fibris, quas Græcis λόβους vocant, magna ex parte diſtinguitur. Ex vtraque enim parte duas habet. Membrana, quæ vniuerſum cor cum ſuis auriculis, ac vaſorum initiis veluti arcula aut theca cooperit, Græcis περικάρδιον, Latinis inuolucrum & caſula, vulgo capſula, quòd veluti domus quædam cordis ſit, nuncupatur. Cor autem, quod Græcis καρδία dicitur, in homine ſua baſi, quæ ipſius nobiliſsima pars eſt, cum vaſorum ſit origo, exactè vt in reliquis animantibus dextræ ſiniſtræque ſedis medium obtinet. Vtraque ad baſim ipſius parte appendices obtinet, quas diſſectionum periti auriculas nominant, quòd aurium propriè dictarum ſimilitudinem referant. Humanum cor intus duas inſigniter amplas cauitates, quas Græci κοιλίας, Latini ſinus ventriculóſve appellant, in cordis lateribus ſitas habet, vnam dextram, alteram ſiniſtram. Dextra quidem ſiniſtræ amplitudinem vincit, ambæque forma plurimùm variant. Dextra enim magis deorſum ad cordis mucronem quàm ſiniſtra deſcendens, cauitatem inſtar creſcentis lunæ paratam adipiſcitur. Siniſtra verò ampla etiam baſi incipit, ſenſimque in arctum verſus cordis mucronem deſinit, cauitatem inſtar coni obtinens. Vtriuſque cauitatis ſuperficies perquàm inæqualis eſt, & multis quaſi foueis in carneam ſubſtantiam penitius impreſsis ſcatet. Ex iis foueis nullæ, quod ſenſu ſaltem comprehendi liceat, ex dextro ſinu in ſiniſtrum penetrant, adeò ſanè vt mirifica Dei induſtria per meatus viſum effugientes ex dextro in ſiniſtrum ſanguis refudet. Cæterùm quatuor ſunt cordis vaſa, in vtroq; ſinu bina, uena nimirum caua, vena arterialis, arteria venalis, & arteria magna. In dextrū enim

γαργαρεών. κίων. σταφυλή. Pulmo. Fibræ pulmonis. 4 Περικάρδιον. Cor. Auriculæ cordis. Cordis ſinus duo. Cordis vaſa quatuor. Vena caua.

latus baſis dextri ventriculi ad humiliorem eiuſdem baſis ſedem vena caua amplo patentiq́ue orificio ingreditur, atque ex iecinore ſanguinem defert, vt vena caua primum cordis vas ſit. Ex eodem ſinu egreditur aliud *Vena arterioſa.* uas, quod vena arterioſa nuncupatur, & ſanguinem ex iam dicto ſinu in pulmonem defert. Venam autem ab vſu appellarunt, quòd venæ ſcilicet vſum gerat. Arterialem verò, quòd arteriæ corpus, duplicemq́ue tunicam nacta ſit. Siniſtro cordis ventriculo vas tertium, *Arteria venoſa.* quod arteriam venoſam nominant, inſeritur, & ex pulmone aerem cordi communicat, fuliginoſaq́ue cordis excrementa educit. Arteria verò ab vſu, quòd ſcilicet aerem continet, deducitq́ue, dicta eſt. A ſubſtantia autem venoſa, quòd venarum corpori reſpondeat, & vnicam tantùm tunicam habeat, nominata eſt. Quartum vas magna eſt arteria, ἀορτὴ Ariſtoteli vocata. Non *Magna arteria.* nulli Græcorum μεγίστην, alij παχεῖαν, alij ὀρθὴν appellant. Ex dextro elatiſsimæ ſiniſtri ventriculi ſedis latere enaſcitur, aliquouſq; recta ſurſum ſub venæ arterioſæ caudice tantiſper prorepens, donec cordis inuolucrũ permeans, in duos ſcindatur ramos, quorum vnus corporis ſuperiora, alter inferiora petit, de quibus paulò pòſt dicemus, vbi prius membranarum cordis numerum ex poſuerimus. Membranę autem cordis non ſunt niſi corpora, quæ cordis vaſorum radicibus, ipſorumq́ue ex- *Membranæ cordis.* ortibus adnata colore, ſubſtantia, craſsitie prorſus mẽbranæ exiſtunt, materierum regurgitationibus præfixæ. Sunt autem omnes cordis membranæ numero vndecim, ac tres quidem ſingulis trium vaſorum orificijs, duæ autem duntaxat vni tertioq́ue adnaſcuntur. Caua *Caua venæ.* vena ſeu primum dextri ventriculi vas, tres membranas obtinet, quæ quia quum clauduntur & inuicem conniuent, ſpiculorũ ſulcis ſtructura quã ſimillimæ ſunt, Græcis τριγλώχινες, quaſi triſulcę, aut tricuſpides appellantur. Venæ arterialis itidem tres ſunt membranæ, quæ quia *Vena arterialis.* ſemicirculum ad amuſsim exprimunt, Græcis σιγμοειδεῖς, à C literæ imagine, nominantur. Venalis arteriæ ori- *Venalis arteriæ.* ficio duæ duntaxat membranæ pręficiuntur, quæ mitræ epiſcopali non ineptè aſsimilantur. In magnæ *Magnæ arteriæ.* arteriæ oſtiolo tres ſunt membranæ, in nullo à tribus

Arteriæ magnæ diductio. venæ arterialis membranis diſtantes. Cæterùm arteriæ magnæ caudicis truncus ſuperiora petens, ſtatim à ſiniſtro ipſius latere ramum promit obliquè ſurſum ad primam, ſiue elatiſsimam thoracis ſui lateris coſtam protenſum, à quo primùm propago ſuperioribus coſtis offertur, & dein alia priùs commemorata multò amplior, tranſuerſis vertebrarum ceruicis proceſsibus. Quod eius reliquum eſt, per foramen occipiti inſculptum caluariam ſubit, atque in ſiniſtrum duræ cerebri membranæ ſinum exhauritur. Dein alia ſiniſtro pectoris oſsis lateri exhibetur, & venarum coſtarum cartilaginum interuallis ramos offert. Ab hac etiam propagine in ſui lateris membranam, quæ thoracis amplitudinem interſepit, & in glandium iugulo repoſitum ſurculi mittuntur. Quod autem ipſius eſt reliquum, ſecundum ſiniſtrum mucronatæ cartilaginis latus thoracis cauitatem ingreditur, & recto hic abdominis muſculo ſubnatum, ad vmbilici quodam modo regionem procedit, in progreſſu vtrinque ad partes abdominis ramulos offerens. Vbi verò ramus ille thoracem ſuperauit, ſurculum poſteriorem ceruicis ſedem occupantibus muſculis tranſmittit, & ſimiliter vt axillaris vena ad digitorum vſque extrema digeritur, ſi axillaris ramos cutem ſubeuntes exceperis, ac in alto latitantes ſolum intellexeris. Cæterùm inſignior portio dicti paulò antè magnæ arteriæ trunci ad iugulum aſcendens, in duos impares partitur ramos. Siniſter, qui gracilior eſt, nonnihil obliquè in læuum deflexus, ſurſum cum interiori iugulari iuxta aſperæ arteriæ ſiniſtrum latus per ceruicem exporrigitur, ſoporaliſque ſiniſtra cenſetur.

Soporalis arteria ſiniſtra.

Dextra. Dexter verò ramus ſiniſtro craſsior, ſimiliter ſurſum tendit, & ſimul atque primam thoracis coſtam contigit, ex dextro ipſius latere arteriam promit in eaſdem prorſus ſoboles diſciſſam, quas à ramo, qui ſiniſtræ manui offertur, pullulare conſtat: ad ſuperiorum ſcilicet coſtarum interualla, ad tranſuerſos ceruicis vertebrarum proceſſus, ad pectoris os, ad poſteriores in collo locatos muſculos. Quod verò maioris dextrique rami adhuc reliquum eſt, ſecundum aſpe-

ræ arteriæ dextrum latus ſurſum conſcendit, ac huius lateris ſoporalem conſtituit arteriam. Hæc vbi ad fauces vſque pertingit, in duos finditur ramos: quorum grandior idemque interior ſurculum porrigit in faciem penitius, & in temporum cutem ad verticem vſque abſorbendum. Ipſa verò laryngi & linguæ, & triplici hic repoſito glandularum generi ſoboles offerens, caluariam adit: & in duas diuiſa propagines, minorem in primum dextrúmve duræ membranæ ſinum exhauriendam mittit. Grandior abſque venæ coniugio per proprium foramen ad narium amplitudinem verſus naſi extremum contendit. Ipſa autem propago caluariæ baſi inſtrata, & in nullum tamen plexum reticularem digeſta, antrorſum fertur, & ramum cum ſecundo pari neruorum cerebri ad oculum depromens, ſurſum aſcendit, duram cerebri membranam perforans, & partim in tenuem membranam hic abſumpta, partim verò in dextrum cerebri ventriculum repens, plexus eius in hóc ventriculo repoſiti, ac extimo fœtus inuolucro comparati portionem efformat, vitalemque ſpiritum cerebro offert, vt ex illo cerebri beneficio animalis præparetur. Porrò magna arteria grandiorem truncum ſiniſtrorſum ad ſpinam detorquet, à quo vtrinque rami ad octo humiliores coſtas exporriguntur. Quum verò is ſub ſepto deorſum fertur, huic quoque propaginem vnam offert, quæ in plures ſecta ſurculos, in humiliorem ſepti iuxta vertebras ſedem præcipuè deperditur. Poſt commemoratas propagines ex elatiori ſui corporis ſede vnum promit truncum, ramos in ventriculum, iecur, bilis veſiculam, lienem, omentum, duodenum inteſtinum, & colon offert, venæ portæ ramis comitatos. Dein aliam radicem truncus hic in ſuperiorem meſenterii ſedem in plurimas ſoboles diffuſam diſpenſat. Poſt hanc inferius paulului ab vtroque magnæ arteriæ latere ampla educitur arteria in ſui lateris renem tranſuerſim prorepens. Prçtereà ab arteria ſiniſtrum renem accedente, ac demiſsius plerunque quàm ea, quæ ſiniſtro reni offertur, vena principium ſumente, ſeminalis arteria non enaſcitur, ſed

Animalis ſpiritus procreatio.

Renum arteriæ.

Seminales arteriæ.

 fre-

frequentiſsime, vt dextri teſtis arteria, ab arteriæ magnæ corpore originem ducit. Iam dictis propaginibus alia ſuccedit inferiùs, quàm ſeminales arteriæ, ab anteriori etiam magnæ arteriæ ſede principium ducens, & in humiliorem meſenterij ſedem diſtributa. A poſteriori autem ſeu inferiori magnæ arteriæ ſede, quà hæc vertebris committitur, geniculatim vtrinque ad ſingulas lumborum vertebras, ipſiſque accumbentes muſculos ſurculi depromuntur. Ad ſacri oſsis initium, etſi arteria prius cauæ in ſiniſtro làtere ſubiicitur, eam quò tutior prorepat, conſcendit, & eodem cum caua modo hìc bipartito ſcinditur inſtar Λ, parem cum illa ad extremùm vſque pedis diſtributionem in profundo faciens. Quippe nullus huius arteriæ magnæ trunci ramus cutem ſubit. Verùm id priuatim huius trunci propagini per pubis oſsis foramen procedenti accidit, quòd illi arteria committitur, quæ ab vmbilico ſecundum veſicæ latus deſcendens, fœtui propria cenſetur. Exquiſitiorem arteriæ magnæ delineationem reperient ſtudioſi in cap. 13. & 14. lib. 5. noſtræ anatomes.

De cerebro, & instrumentis ipſius functioni famulantibus. CAP. XV.

Cerebrũ. C EREBRVM, quod Græcis ἐγκέφαλος dicitur, animalis ac principis facultatis ſedes, in caluaria reponitur, formam cauitatis, quam occupat, cõcinnè referens. Diuiditur in anterius, quod propriè cerebrũ, *Cerebellũ* & in poſterius, quod cerebellum Latinis, παρεγκεφαλὶς Græcis dicitur, decuplo aut vndecuplo minus cerebro exiſtens. Anterius autem in dextrum & ſiniſtrum diuiditur. In ipſius medio iuxta baſim cõtinuum eſt. Porrò vniuerſa caluariæ cauitas cerebro excipiendo adaptata, quadam membrana ſubducitur, quę propter craſsitiem qua cęteris, nõ modò cerebri, uerùm etiã totius corporis pręſtat membranis, Gręcis παχεῖα μῆνιγξ, hoc eſt, craſſa membrana, & ab inſigni duritie, uulgo dura mater nun-

Membrana craſſa. *Quatuor duræ mẽbranæ ſinus.* *Dura mater.*

nuncupata eſt. Præſens membrana quatuor ſinus obtinet, qui non ſolùm uenarum, ſed & arteriarum quoque uſum præſtant. Primæ ad latus dextrum maximi in occipitis oſſe foraminis, quo dorſali medullæ uia præbetur, incipit, & ſurſum modicè inſtar quartæ circuli partis protenditur, quouſque elatiſsimam cerebelli partem occipitis oſsi contiguam attigerit. *Primus.*

Secundus ad ſiniſtrum latus iam dicti oſsis initium ſumit, & ſurſum eodem quo primus modo uſque ad elatiſsimam cerebelli partem conſcendit. Qua ſanè in parte dexter ſinus cum ſiniſtro coit, atque ex ambobus una communis efficitur cauitas. Iſte amborum iam dictorum ſinuum congreſſus, Herophilo, ut lib. 9. ana. admi. & de vſu par. cap. 6. autor eſt Galenus, ληνός, id eſt, torcular, dictum eſt. Recentioribus lacuna, puteus, fouea, & conductus ſanguinis appellatur. Torcular, quod concurſus ille in primum & ſecundum ſinus, ſanguinem tanquam uinum è torculari promit. Ex mutuo hoc amborum ſinuũ congreſſũ alij duo exoriuntur ſinus longitudine, & cauitatis forma inuicem uariantes, tertius ſcilicet & quartus. Tertius longior eſt, & caluariæ, quemadmodum priores duo, contiguus, per capitis longitudinem antrorſum procedit. *Secũdus.* *Primi & ſecũdi ſinuum congreſſus.* *ληνός.* *Torcular* *Tertius.*

Quartus ab anteriori ſede communis primi ſecundique ſummum congreſſus recto tramite uerſus priora cerebri, nuſquam deorſum neque ſurſum uergens, progreditur. Conſiſtit enim in dura membrana, ubi per cerebelli longitudinem, id & cerebrum ad eas vſque cerebri ſedes intercedit, quæ teſtium & clunium imagini aſsimilantur. Hic itaq; quartus ſinus ſuo ductu cerebelli longitudinẽ, & duræ cerebri membranæ inter cerebellũ & cerebrum implicationẽ haud excedit. Ac proinde id ſibi priuatim vendicat, quòd ſit breuiſsimus, & nuſquam caluariæ contiguus. Per ſuturas caluariæ, fibras dura membrana porrigit, quæ in peculiare inuolucrum, quod Græcis περικράνιον dicitur, degenerant. Altera mẽbrana cerebri interior, & penitus cerebro cõiuncta, Græcè λεπτὴ μήνιγξ, Latinè tenuis membrana, vulgo pia mater nominatur. Cerebri & cerebelli eſt inuolucrum, & ipſorum ſubſtantiam proximè con- *Quartus.* *περικράνιον.* *Membrana tenuis.*

paginem, ex qua humeralis vena conſtituitur deducens, ſurſum conſcendit, ſuperficiariam efformans iugularem variè ad fauces vſque excurrentem, & in linguam, laryngem, palatum, faciem, tempora, & verticem diſtributã, tribusque venis caluariam ingredientem. Humeraria verò priuſquàm ſub clauicula, & ſummo humero in brachium fertur, ramum poſteriori ceruicis ſedi, & alium ſcapulæ gibbo, & alium ſummi humeri ſuperiori ſedi exporrigit, & ſecundum exterius latus muſculi cubitum flectentium anterioris ſub cute prorepens, ſurculosque graciles cuti depromens, ſupra cubiti articulum diſſecta, aliquando vnum ramum penitius latentem, & mox abſumptum, ad cubiti articulum defert. Alium ſub cute obliquè ad cubiti flexus, medium cum axillaris venæ ramo coiturum, communemque venam cõſtituturum. Tertium ſub cute ſecundum radium in poſteriora cubiti, ac tandem ad brachialis radicem iuxta vlnæ extremum mittit, qui axillaris propagini inibi commiſtus, parui, & anularis digitorum exteriora conſcendit. Axillaris in axilla latitans, & cuti anteriorem brachij ſedem verſus interiora inueſtienti ramum offerens, ſurculum præbet capitibus muſculorum cubitum extendentium, & alium illorum mediæ propemodum longitudini, dein aliam propaginem cum quarto brachium petente neruo ſecundum brachij poſteriora ad cubiti vſque exteriora ablegat. Mox in duas ſecta venas, toto prorſus ductu venam in profundo ſubmerſam, ac arteria ſemper comitatam, per cubiti articuli flexus medium deducit, quæ ante cubiti longitudinis medium in duas ſecta propagines, vnã ſecundum radium, alteram ſecundum vlnam verſus brachiale porrigit. Ea hæc rurſus in ſurculos dirempta, in internam digitorum ſedem ita digeritur, vt ſingulis digitis duæ offerantur ſoboles, & ſurculus quidam inter pollicis primum internodium & poſtbrachialis os indicem ſuſtinens, ad manus externam ſedem pertingat. Altera verò vena ſub cute ſemper exporrecta, iuxta cubiti articulum in duos partitur ramos, quorum alter obliquè verſus cubiti articuli flexum cõtendens, cum humeralis ramo commiſcetur, ſimul cum illo cõmunem efformans venam

Humeralis diſtributio.

Axillaris ſeries.

Communis vena, Mediana, Nigra.

venam, quam vulgus medicorum medianā, & nigram vocat, quæ duabus illis mediis venis conſtituta, obliquè deorſum repens, radiumque tandem conſcendens, in externa cubiti ſede inſtar Y literæ in duas diſcinditur ſoboles: quarum altera medij digiti potiſsimum externam ſedem petit: altera verò pollici & indici offertur, ſurculum in internam manus ſedem ſpargens, ramulis montem Veneris implicantibus commiſcendum. At alter axillaris iuxta cubiti articulum factæ diuiſionis ramus, varias propagines in cubiti internam ſedem deponit, quibus crebrò vena accedit, ab altero venā communem conſtituentium ramo, quem axillaris porrigebat, enata. Hæ propagines admodum variè modò coeuntes, modò rurſus inuicē diremptæ, ac internam cubiti ſedis cutem implicantes, tandē in internā manus cutē prorepunt. Ceterùm inſignior eius rami propago vlnæ expor recta, & in cubiti exteriora etiā ſurculos promens, iuxta brachialis radicē humerariæ ramo cōmiſcetur, ad paruū digitū & anularē contendenti, qui Arabibus aliquot ac barbaris Syelen, & Saluatella nominatur. *Saluatella.* Pleniorē venarū hiſtoriā reperies libro tertio anatomes. Ad ſiniſtram vētriculi ſedē ſecundū inferiora magis ac poſteriora viſcus cōſiſtit, quod Græcis σπλήν, Latinis lien vocatur, ac lutoſi & fæculenti ſanguinis in iecore cōfecti eſt receptaculum. *Lien.* Cæterùm ſanguinem in cauam venam ex iecore miſſum, ſeroſa & aquea humiditate purgant colantq; renes, Græcis νεφροὶ dicti, qui numero bini ſunt, & iecori quàm fieri potuit, proximè allocati. Aquei excrementi receptaculū natura veſicā, quæ Græcis κύστις & κύστη dicitur, creauit. *Veſica.* Hoc vtiq; excrementum vrinā vocāt, & à duobus meatibus, qui Græcis οὐρητῆρες, Latinis vrinarij nominantur, in veſicam defertur.

De inſtrumentis propagandæ ſpeciei famulantibus.

CAP. XIII.

INter inſtrumenta generationi ſeruientia in viro teſtes primum occurrunt, qui Græcis ὄρχεις vocantur, & quòd gemini ſint, δίδυμοι. *Teſtes.* Quanquàm interdum vnus tantum nonnunquam etiam tres reperiantur. Teſtes autem pluribus inuolucris ſeu tunicis integuntur: ac aliis quidem vtrique teſti com- *Teſtium tunicæ.*

munibus,

Cõmunes munibus, aliis autem priuatim ſingulos teſtes inuoluentibus. Duo enim vtriſque teſtibus communia ſunt inuolucra. Cutis quidem vnum effingit, quod reliqua corporis cute tenuius eſt, & veluti ſutura quadam, *Scrotum.* ruġiſque interſtinguitur, Græciſque ὄσχεον, ſcrotum Latinis, & à nonnullis tranſpoſitione literarum ſcortum nominatur. Alterum verò commune inuolucrum, *Priuatæ.* membrana carnoſa efformat. Vtrunque autem te*Exterior* ſtem priuatim inuoluentes tunicæ duæ ſunt. Vna exte*ἐρυτροειδής.* rior, valida quidem, ſed tenuis, veniſque abundans. Hæc Græcis ἐρυτροειδής priuatim appellatur, quòd ſcilicet velaminis, ſeu putaminis vaginæ ve formam habeat. Atticorum enim more ρ pro λ ponitur, vt idem valeat quod ἐλυτροειδής. Quæ vtique vox ἀπὸ τοῦ ἐλύτρου, quod velamen, receptaculum, & putamen ſignificat, & εἶδος, quod ſpeciem denotat, deducta eſt. Si quis tamen mauult apud Galenum legere ἐρυθροειδής, ad muſculum illi inuolucro adnatum referat, oportet. Is enim cùm ruber ſit, vt reliqua caro, illi inuolucro ali*Intima teſtis tunica.* quem ruborem conciliat. Altera intima teſtis tunica, dura, craſſa, & valida admodũ eſt, teſtis ſubſtantiam vtrinque mollem & ſequacem inuoluens, Græciſque vete*δαρτός.* ribus δαρτὸς vocatur. Primi autem anatomes profeſ*ἐπιδιδυμίς.* ſores, qui teſtem δίδυμον nominauerunt, hanc quoque tunicam ἐπιδιδυμίδα, id eſt, ſuperteſtem: huic enim innititur, ac proximis incumbit, appellarunt. Et haud dubiè Galenus caput teſtis, nihil aliud præter elatiorem huius intimæ teſtis tunicæ partem, nuncupauit.

Vaſa ſeminaria. Ad ſingulos teſtes ſingulæ pertingunt venæ, & arteriæ ortu differentes, quæ medicis ſeminariæ nominan*Vena dextra.* tur. Vena dextrum accedens teſtem, à cauæ venæ caudicis anteriori ſede, ſub venarum in renes exporrectarum exortu, pronaſcitur. Siniſtri verò teſtis vena, ab *Siniſtra.* humiliori ſede venæ ſiniſtrum renem adeuntis prin*Arteriæ.* cipium ducit. Vtræque autem arteriæ humiliùs quàm dextrum teſtem petentis venæ principium conſiſtit è directo, & ſibi proximæ ex elatioris anterioríſve magnæ arteriæ ſedis medio promuntur. Simul atque verò prædicta vaſa peritonæi foramen ſuperarunt, ex dextro quodam modo latere ruſus obliquè deorſum in

ſini-

ſiniſtra ad dextri teſtis elatiorem ſedem ducuntur, arteria non amplius venæ duntaxat, vt in reliquo proceſſu, accumbit, fibriſque membraneis tantùm connectitur, ſed varia quadam peculiarique ratione vena cum arteria coit, & ambę inuicem commiſcentur, corpuſque vnum pyramidis anterius poſteriuſque depreſſa inſtar efformant, cuius quidem conum vaſa vbi primùm inuicem permiſcentur, efficiunt, baſin verò ea ſede, qua elatiori teſtis parti committuntur. Per vniuerſum hoc corpus ramorum myriades inuicem complexi obſeruantur, non quidem omnes rectà deorſum procedentes, ſed alij partim rectà, partim orbiculatim, partim tranſuerſim, alij alio modo implicantur. Quapropter, cùm corpus hoc multas varices exprimat, ideò veteres anatomici illud κιρσοειδῆ παραστάτην, quaſi varicoſum ad teſtes aſsiſtentem diceres, appellarunt. Ad externum varicoſi illius corporis latus, quà teſti applantatur, aliud corpus album, & durioris nerui modo durum, extimæ teſtis tunicæ adnaſcitur, hincque incipit. Hoc exterius quà teſti non committitur gibbum, & quodammodo teres eſt: quà verò tunicæ illi connatum eſt, ſecundum connexum teſtis cauum exiſtit. Per totum autem ductum, quo teſtis tunicæ corpus id nectitur, propemodum æqualiter craſſum eiuſdemque figuræ eſt, quam compacto vitis, aut cucurbitę capreolo aſsimilare queas. Quanquàm non in orbem, ſed velut in latera hujus corporis reuolutiones fiant, ad eum ferè modum, quo angues & anguillas ocyus repere cernimus. Huius nanque corporis anfractus & inuolutiones admodum inuicem continuæ & connatæ conſpiciuntur, vt lignorum vermibus eas aſsimilare integrum ſit. Hoc vas ſurſum ad magnam peritonæi cauitatem via conſcendens, quà ſeminalis vena & arteria deſcendere, nerui cuiuſdā modo teres efficitur, & deorſum ad pubis os reflexum, poſteriorem veſicæ ſedem accedit, ad quam vas à ſiniſtro teſte deferens etiam properat, quod dextro vaſi vnitum, ſimul cum illo in veſicæ ceruicis radicem inter glanduloſum corpus ceruici obnatum, quod Herophilus ἀδενοειδῆ παραστάτην nominauit, inſeritur, communiſque ſemini & vrinæ

κιρσοειδὴς παραστάτης.

Vas ſemē à teſte ad veſicæ ceruicem deferens.

Glandoſum corpus vaſo-

meatus

tum ſemẽ deferẽtiũ inſertionẽ excipiẽs. meatus conſurgit, qui deorſum modicè ductus, denuò ſurſum ad pubis oſsium commiſſuram foris reflectitur, corporibus penem efformantibus ſubnatus. Pro dit enim vtrinque à pubis oſſe vnum nerueum tereſque *Penis ſubſtantia.* corpus, quod intus impensè fungoſum, ac craſſo ſanguine plenum cernitur. Vtrunque ſimul connatum *καυλός.* vnitumq; penem, qui Græcis καυλὸς, Latinis coles, penis, mentula, virga, & pudendum virile vocatur, conſtituit. Eius certè ſubſtantiæ beneficio, quum penis ſemen in vterum miſſurus eſt, erigi, augerique aptus eſt: aliàs quum nullus ſuæ proceritatis vſus eſt, flaccidus & gracilis exiſtit. Hinc eſt, quòd natura ipſum ita fabrefecerit, vt ſpiritu impletus, erigi, producique, & inſigniter turgere poſsit, & rurſus eodem ſpiritu diſſoluto arctari, concidere, flacceſcere, & breuior fieri. Penis ad commodum Veneris vſum ſumma ſua parte & apice *βάλανος, Glans.* glandis modo tumet. Hinc Græcis βάλανος, & Latinis Glans appellatur. Cute quoque, qua tegi & re- *πόσθη, Præputiũ* tegi queat, decoratur, quæ Græcis πόσθη, Latinis præputium dicitur. Inferior autem penis per eius lon- *ῥαφή.* gitudinem vergens, & ſuturæ modo protuberans li- *Taurus.* nea, Græcis ῥαφὴ, Latinis ſutura, nominatur. Totam exporrectam extuberantemque ad anum vſque penis partem, Græci ταῦρον, Latini taurum nuncupant. *Interfeminium.* Spatium inter teſtium inuolucrum, quod ſcrotum nominatur, & anum conſpicuum, Græcis περίναιον, in- *Vterus.* terfeminium Latinis dicitur. Porrò mulier ſibi vte- *μήτρα.* rum vendicat, ſemini excipiendo, fœtuique continendo dedicatum, qui Græcis μήτρα καὶ ὑστέρα nominatur. Hic inter veſicam & rectum inteſtinum ſitus eſt, ac in fun- *Cornua.* dum & ceruicem diſtinguitur. Fundi forma nõ prorſus rotunda, verùm anterius poſteriusque depreſſa, ſuperiùs obtuſa, & duos, vtrinque videlicet vnum, retuſos oſtendens angulos, quos Herophilus, opportunisſimè iam naſcentibus boum cornibus aſsimilans, κέρατα & κεραίας appellauit. Quemadmodum enim vitulorum capita vtrinq; qua pronaſcentur cornua extuberant: ita etiã ſuperior vteri pars vtrobiq; veluti in duos obtuſos, vt diximus, angulos deſinit, qui re vera veteribus anatomicis cornuũ vice habiti ſunt, vaſorumq; ſemẽ muliebre

defe-

deferentium inſertionem recipiunt. Fundi ſimplex eſt ſinus ſemen genitale ſuſcipiẽs, fœtumq́; cõtinens. In nõ prægnantibus viſcido quodam & ſubalbo muco illitus, & læuis, & inconſpicua propemodum futura, ſeu ex tubę rantiori linea interſtinctus. Hinc in orificium deſinit, glandis penis modo in vteri ceruicis amplitudinẽ prominẽs. Ceruix vteri teres eſt, & in iis, quæ in vtero haud gerunt alias non diſtenſa, non multò minus ipſo fundo ampla. In extremo ceruicis ore, vbi concidua labra rimam relinquunt; vtrinque vna prominens cuticularis coriaceáve caruncula, ſed tenuis, & ex longa baſi in mucronem deſinens, Græcis νύμφη, μύρτον ἐπιδίρις, & κλειτορὶς nominatur. Vteri lateribus, vtrinq; vnus accumbit teſtis, non prægnantibus quidẽ paulò elatiùs, quàm fundi ſuperior pars conſiſtit. Vtero autẽ gerentibus eãdem certè ſedem occupant. Ad hos vaſa ſeminaria, eodem prorſus modo atq; in viris, pertingunt. Verùm hîc id priuatim accidit, quòd media tantùm ſeminariæ venę arteriæq́; pars teſti offeratur, altera vteri fundum implicãte. Vas ſemẽ tenue & impẽsè aquoſum paucumq́; à muliebri teſte deferẽs, in obtuſum ſui lateris vteri angulũ inſeritur. Oſcula vaſorũ ex vtero in ſecũdã veniẽtiũ Hippo. & Galenus κοτυληδόνες, Latini acetabula; ꝙ ſcilicet hæc vaſa ab vteri ſinibus porrigantur, vocarũt. Cæterùm fœtus, qui ex vtriuſque, fœminæ ſcilicet ac maris, ſemine procreatur, in vtero tribus inuolucris ſeu mẽbranis integitur. Prima & extima χόριον Gręcis, Secunda Latinis, & aliis ſecundina dicta, fœtũ inſtar latioris tantùm cinguli ambit. Haudquaquàm enim ſuperiorẽ, vti neq; etiã inferiorẽ fœtus partẽ cõtingit, ſed tãtũ ita ſe habet, ac ſi quis à mucronata pectoris oſsis cartilagine ad elatiſsimã vſq; iliũ oſsiũ ſedẽ faſcia impenſè laxa ſcinderetur. Inſigniter craſſa eſt, & lienis modo nigricãs, quod vtero cõnatũ, vaſa in vterũ pertinẽtia excipit: quo illa in ipſo poſtmodũ collecta, duabus venis, & totidẽ arteriis in vmbilicũ inſerũtur, & vna tandem vena iecori, duæ autẽ arteriæ grandis arteriæ propaginibus per pubis oſsium foramina deſcenſuris offerantur. Secũda fœtus membrana à farciminis imagine, quam refert, ἀλλαντοειδὴς appellatur. Fœtum vniuerſum cõplectitur, venulis quibuſdã & arteriis

Fundi vteri ſinus.

Vteri os.

Ceruix.

νύμφη.

Teſtes muliebres.

Vaſa ſeminaria muliebria.

Acetabula.

Tunicæ fœtum tegentes.

Prima.

Altera.

intertextum. Inter hoc & tertium inuolucrum fœtus vrina colligitur, quæ peculiari meatu, quem οὐραχὸν vocant, ex elatiori fœtus veſicæ fundi regione per vmbilicum in hanc amplitudinem perfertur, in hoc à natura formatus, ne vrina cuti eiuſdem circunfuſa, ſua acrimonia & mordacitate obſit. Tertia fœtus tunica tenuiſsima eſt membrana, vnde ἀμνιος, quaſi agnina, à mollitie & teneritudine agnellorum, Græcis dicta eſt, alba quemadmodum & ſecunda, venuliſque ac arteriis implicita, fœtui proximè & vndecunque obducta. Hæc fœtus ſudorem inter ſe & fœtus cutem, ſubflaua quadam ac lutoſa ſubſtantia obductam aſſeruat, qui ante partum non minus, quàm fœtus vrina profluens vteri ceruicem irrigando, fœtui faciliorem exitum parat.

οὐραχός. *Tertia, ἀμνιος.*

Mamma. Fœtus in lucem editus, lac familiare ipſius alimentum è mamillis, quas Græci μαστοὺς τίτθους καὶ τιτθία nominant, à neminie edoctus ſugit. Hæ ad oſsis pectoris latera in thorace ſibi ſedem vendicant, & papilla, quæ θήλη Grecis vocatur, ornantur. Cæterùm mamillæ glandoſo corpore inſita vi ſanguinem per venas ipſi adductum in lac conuertente extruuntur. Cutis mamillarum, quæ orbiculatim ad papillam nigricat, circulumque conſtituit, φῶς Græcis appellatur.

φῶς.

De corde, & inſtrumentis ipſius functionibus miniſtrantibus. CAP. XIIII.

NTER partes, quæ vitali ſpiritui miniſtrant, & intra thoracem ſitæ ſunt, primum ſibi vendicat locum, tunica membranáve, quæ Græcis ὑπεζωκὼς, Latinis ſuccingens, quod nimirum omnibus coſtis, dempta duodecima, quæ à ſepti tranſuerſi implantatione occupata eſt, ab interiori parte ſubtenſa ſit, ac vniuerſam thoracis cauitatem ſuccingat, ſublinatque, nominatur. Vulgus pleuram vocat. Ex hac naſcuntur duæ aliæ membranæ, vtrinque ſingulæ ſecundum thoracis longitudinem procedentes, ac in duas præcipuas amplitudines eam diſtinguentes. Hinc Græcis διαφράττοντες, Latinis intercipientes & interſepientes, vulgo mediaſtinum nuncupantur. Fiſtula, quæ à faucibus per collum

ὑπεζωκώς. *Succingẽs* *διαφράττοντες.* *Mediaſtinum.*

deorſum

deorſum in pulmonis vſque ſubſtantiam digeritur ac protenditur, Græcis βρόγχος, & ἀρτηρία ſimpliciter, quòd aerem contineat, primùm eſt appellata. Tem- *Leuis arteria.* poris verò progreſſu, quum & vaſa vitalem ſpiritum ſanguinemq́ue continentia, arteriæ etiam nomine donata ſunt, hæ quidem læues arteriæ, illa verò τραχεῖα, *Aſpera.* hoc eſt, aſpera, ab inæquali, qua conſtat ſubſtantia, *Λάρυγξ.* nuncupata eſt. Caput huius arteriæ Græcis λάρυγξ, *Guttur.* Latinis guttur nominatur. Φάρυγξ autem, hoc eſt, fau- *Φάρυγξ.* ces, Galeno teſte, ſpatium oris internum, quod gulæ *Fauces.* ac gutturi præiacet, dicitur. Vniuerſum itaque ſpatium, quod in profunditate ab interna menti ſede ad ceruicis vſque vertebras pertingit, in latitudine verò quicquid inter dextram inferioris maxillæ partem & ſiniſtram habetur, fauciū nomine complectitur. Idem locus, Galeno 3. apho. Com. 26. teſte Græcis ἰσθμός, *ἰσθμός.* ab anguſtia, dictus eſt: quòd ſcilicet nulla in vniuerſo corpore ſit regio æquè anguſta, & tot organis donata. Triplex in faucibus glandularum genus reperitur. Sunt enim glandulæ alterutra parte ſingulæ ad radi- *Glandulæ* cem laryngis adnatæ, magnæ & fungoſæ admodum, *faucium.* carniſq; propemodum coloris, ſed magis nigricantes. Deinde in ſpatio, quod nobis hiantibus medium inter narium foramina & laryngem apparet, vtrinque in lateribus vna reponitur glandula vtcunq; inſignis, & impenſius fungoſa, in hocq́; propria, vt ſaliuam procreet, ac aſperam arteriam, & ſtomachū quoq; cum tota oris amplitudine humectet. Has glandulas Greci παρίσθμια, *παρίσθ-* & ἀντιάδες, Latini tonſillas, barbari amygdalas, quod *μια.* nimirum amygdalis aſsimilentur, appellant. Græci ta- *Tonſillæ.* men, vt libro 3. de ſympto. cauſis, cap. 11. teſtis eſt Galenus, harum glandularum etiam inflammationes ἀντιάδας, partium verò illis adiacentium phlegmonas, παρίσθμια nuncupant. Tertium genus, inguinum, & axillarum glandibus reſpōdens, ſub aurium radicibus, & vniuerſo ſpatio inferiori maxilla conſcripto continetur, & cauitates omnes exquiſitè implet. Hoc genus nullo peculiari nomine donatum eſt. In externa oris & palati *Columel* parte, vbi narium foramina ad os deſcendant, carnoſa & *la.* fungoſa quædam particula in oris amplitudinem pro-

 pendula,

pendula, ſuperius vbi palato continuatur latior, inferius
pyramidis inſtar acutior apparet, quæ veteribus Græ-
γαργα- cis γαργαρεών, hoc eſt, gurgulio dicta eſt. Quia verò in-
ρεών. ſtar columnæ extenſa eſt, ideò poſterioribus Græcis
κίων. κίων, Latinis columella, Barbaris vulua nominatur. Quũ
verò inſtar venæ ſuperius anguſta, inferius autẽ ſphæræ
modo rotunda aliquando, vbi phlegmone corripitur,
propendet, vt libro 6. de compo. medica. localium, ca. 3.
σταφυλή. autor eſt Galenus, σταφυλὴ appellatur. Pulmo qui Græ-
Pulmo. cis πνεύμων dicitur, quatuor fibris, quas Græcis λόβους vo
Fibræ pul cant, magna ex parte diſtinguitur. Ex vtraque enim par
monis. 4 te duas habet. Membrana, quæ vniuerſum cor cum ſuis
auriculis, ac vaſorum initiis veluti arcula aut theca coo
περικάρ- perit, Græcis περικάρδιον, Latinis inuolucrum & caſula,
διον. vulgo capſula, quòd veluti domus quædam cordis ſit,
Cor. nuncupatur. Cor autem, quod Græcis καρδία dicitur, in
homine ſua baſi, quæ ipſius nobiliſsima pars eſt, cum
vaſorum ſit origo, exactè vt in reliquis animantibus
dextræ ſiniſtræque ſedis medium obtinet. Vtraque ad
Auriculæ baſim ipſius parte appendices obtinet, quas diſſectio-
cordis. num periti auriculas nominant, quòd aurium propriè
Cordis ſi- dictarum ſimilitudinem referant. Humanum cor intus
nus duo. duas inſigniter amplas cauitates, quas Græci κοιλίας,
Latini ſinus ventriculóſve appellant, in cordis lateri-
bus ſitas habet, vnam dextram, alteram ſiniſtram. Dex-
tra quidem ſiniſtræ amplitudinem vincit, ambæque
forma plurimùm variant. Dextra enim magis deor-
ſum ad cordis mucronem quàm ſiniſtra deſcendens, ca-
uitatem inſtar creſcentis lunæ paratam adipiſcitur. Si-
niſtra verò ampla etiam baſi incipit, ſenſimque in ar-
ctum verſus cordis mucronem definit, cauitatem inſtar
coni obtinens. Vtriuſque cauitatis ſuperficies per-
quàm inæqualis eſt, & multis quaſi foueis in carneam
ſubſtantiam penitius impreſsis ſcatet. Ex iis foueis nul
Cordis læ, quod ſenſu ſaltem comprehendi liceat, ex dextro ſi-
vaſa qua nu in ſiniſtrum penetrant, adeò ſanè vt mirifica Dei in-
tuor. duſtria per meatus viſum effugientes ex dextro in ſini-
Vena ca- ſtrum ſanguis refudet. Cæterùm quatuor ſunt cordis
ua. vaſa, in vtroq; ſinu bina, uena nimirum caua, vena arte-
rialis, arteria venalis, & arteria magna. In dextrũ enim
latus

latus baſis dextri ventriculi ad humiliorem eiuſdem baſis ſedem vena caua amplo patentique orificio ingreditur, atque ex iecinore ſanguinem defert, vt vena caua primum cordis vas ſit. Ex eodem ſinu egreditur aliud *Vena arterioſa.* uas, quod vena arterioſa nuncupatur, & ſanguinem ex iam dicto ſinu in pulmonem defert. Venam autem ab vſu appellarunt, quòd venæ ſcilicet vſum gerat. Arterialem verò, quòd arteriæ corpus, duplicemque tunicam nacta ſit. Siniſtro cordis ventriculo vas tertium, *Arteria venoſa.* quod arteriam venoſam nominant, inſeritur, & ex pulmone aerem cordi communicat, fuliginoſaque cordis excrementa educit. Arteria verò ab vſu, quòd ſcilicet aerem continet, deducitque, dicta eſt. A ſubſtantia autem venoſa, quòd venarum corpori reſpondeat, & vnicam tantum tunicam habeat, nominata eſt. Quar- *Magna arteria.* tum vas magna eſt arteria, ἀορτὴ Ariſtoteli vocata. Non nulli Græcorum μεγίστην, alij παχεῖαν, alij ὀρθὴν appellant. Ex dextro elatiſsimæ ſiniſtri ventriculi ſedis latere enaſcitur, aliquouſq; recta ſurſum ſub venæ arterioſæ caudice tantiſper prorepens, donec cordis inuolucrũ permeans, in duos ſcindatur ramos, quorum vnus corporis ſuperiora, alter inferiora petit, de quibus paulò pòſt dicemus, vbi prius membranarum cordis numerum ex poſuerimus. Membranę autem cordis non ſunt niſi cor- *Membranæ cordis.* pora, quæ cordis vaſorum radicibus, ipſorumque exortibus adnata colore, ſubſtantia, craſsitie prorſus mẽbranæ exiſtunt, materierum regurgitationibus præfixæ. Sunt autem omnes cordis membranæ numero vndecim, ac tres quidem ſingulis trium vaſorum orificijs, duæ autem duntaxat vni tertioque adnaſcuntur. Caua *Caua vena.* vena ſeu primum dextri ventriculi vas, tres membranas obtinet, quæ quia quum clauduntur & inuicem conniuent, ſpiculorũ ſulcis ſtructura quã ſimillimæ ſunt, Græcis τριγλώχινες, quaſi triſulcę, aut tricuſpides appellantur. Venæ arterialis itidem tres ſunt membranæ, quæ quia *Vena arterialis.* ſemicirculum ad amuſsim exprimunt, Græcis σιγμοειδεῖς, à C literæ imagine, nominantur. Venalis arteriæ ori- *Venalis arteria.* ficio duæ duntaxat membranæ pręficiuntur, quæ mitræ epiſcopali non ineptè aſsimilantur. In magnæ *Magna arteria.* arteriæ oſtiolo tres ſunt membranæ, in nullo à tribus

Arteriæ magnæ diductio. venæ arterialis membranis diſtantes. Cæterùm arteriæ magnæ caudicis truncus ſuperiora petens, ſtatim à ſiniſtro ipſius latere ramum promit obliquè ſurſum ad primam, ſiue elatiſsimam thoracis ſui lateris coſtam protenſum, à quo primùm propago ſuperioribus coſtis offertur, & dein alia priùs commemorata multò amplior, tranſuerſis vertebrarum ceruicis proceſsibus. Quod eius reliquum eſt, per foramen occipiti inſculptum caluariam ſubit, atque in ſiniſtrum duræ cerebri membranæ ſinum exhauritur. Dein alia ſiniſtro pectoris oſsis lateri exhibetur, & venarum coſtarum cartilaginum interuallis ramos offert. Ab hac etiam propagine in ſui lateris membranam, quæ thoracis amplitudinem interſepit, & in glandium iugulo repoſitum ſurculi mittuntur. Quod autem ipſius eſt reliquum, ſecundum ſiniſtrum mucronatæ cartilaginis latus thoracis cauitatem ingreditur, & recto hic abdominis muſculo ſubnatum, ad vmbilici quodam modo regionem procedit, in progreſſu vtrinque ad partes abdominis ramulos offerens. Vbi verò ramus ille thoracem ſuperauit, ſurculum poſteriorem ceruicis ſedem occupantibus muſculis tranſmittit, & ſimiliter vt axillaris vena ad digitorum vſque extrema digeritur, ſi axillaris ramos cutem ſubeuntes exceperis, ac in alio latitantes ſolum intellexeris. Cæterùm inſignior portio dicti paulò antè magnæ arteriæ trunci ad iugulum aſcendens, in duos impares partitur ramos. Siniſter, qui gracilior eſt, nonnihil obliquè in læuum deflexus, ſurſum cum interiori iugulari iuxta aſperæ arteriæ ſiniſtrum latus per ceruicem exporrigitur, ſoporaliſque ſiniſtra cenſetur.

Soporalis arteria ſiniſtra.

Dextra. Dexter verò ramus ſiniſtro craſsior, ſimiliter ſurſum tendit, & ſimul atque primam thoracis coſtam contigit, ex dextro ipſius latere arteriam promit in eaſdem prorſus ſoboles diſciſſam, quas à ramo, qui ſiniſtræ manui offertur, pullulare conſtat: ad ſuperiorum ſcilicet coſtarum interualla, ad tranſuerſos ceruicis vertebrarum proceſſus, ad pectoris os, ad poſteriores in collo locatos muſculos. Quod verò maioris dextrique rami adhuc reliquum eſt, ſecundum aſpe-

ræ arteriæ dextrum latus ſurſum conſcendit, ac huius lateris ſoporalem conſtituit arteriam. Hæc vbi ad fauces vſque pertingit, in duos finditur ramos: quorum grandior idemque interior ſurculum porrigit in faciem penitius, & in temporum cutem ad verticem vſque abſorbendum. Ipſa verò laryngi & linguæ, & triplici hic repoſito glandularum generi ſoboles offerens, caluariam adit: & in duas diuiſa propagines, minorem in primum dextrúmve duræ membranæ ſinum exhauriendam mittit. Grandior abſque venæ coniugio per proprium foramen ad narium amplitudinem verſus naſi extremum contendit. Ipſa autem propago caluariæ baſi inſtrata, & in nullum tamen plexum reticularem digeſta, antrorſum fertur, & ramum cum ſecundo pari neruorum cerebri ad oculum depromens, ſurſum aſcendit, duram cerebri membranam perforans, & partim in tenuem membranam hic abſumpta, partim verò in dextrum cerebri ventriculum repens, plexus eius in hóc ventriculo repoſiti, ac extimo fœtus inuolucro comparati portionem efformat, vitalemque ſpiritum cerebro offert, vt ex illo cerebri beneficio animalis præparetur. Porrò magna arteria grandiorem truncum ſiniſtrorſum ad ſpinam detorquet, à quo vtrinque rami ad octo humiliores coſtas exporriguntur. Quum verò is ſub ſepto deorſum fertur, huic quoque propaginem vnam offert, quæ in plures ſecta ſurculos, in humiliorem ſepti iuxta vertebras ſedem præcipuè deperditur. Poſt commemoratas propagines ex elatiori ſui corporis ſede vnum promit truncum, ramos in ventriculum, iecur, bilis veſiculam, lienem, omentum, duodenum inteſtinum, & colon offert, venæ portæ ramis comitatos. Dein aliam radicem truncus hic in ſuperiorem meſenterii ſedem in plurimas ſoboles diffuſam diſpenſat. Poſt hanc inferius paululum ab vtroque magnæ arteriæ latere ampla educitur arteria in ſui lateris renem tranſuerſim prorepens. Prǽtereà ab arteria ſiniſtrum renem accedente, ac demiſsius plerunque quàm ea, quæ ſiniſtro reni offertur, vena principium ſumente, ſeminalis arteria non enaſcitur, ſed

Animalis ſpiritus procreatio.

Renum arteriæ.

Seminales arteriæ.

frequentiſsime, vt dextri teſtis arteria, ab arteriæ magnæ corpore originem ducit. Iam dictis propaginibus alia ſuccedit inferiùs, quàm ſeminales arteriæ, ab anteriori etiam magnæ arteriæ ſede principium ducens, & in humiliorem meſenterij ſedem diſtributa. A poſteriori autem ſeu inferiori magnæ arteriæ ſede, quà hæc vertebris committitur, geniculatim vtrinque ad ſingulas lumborum vertebras, ipſiſque accumbentes muſculos ſurculi depromuntur. Ad ſacri oſsis initium, etſi arteria prius cauæ in ſiniſtro làtere ſubiicitur, eam quò tutior prorepat, conſcendit, & eodem cum caua modo hîc bipartito ſcinditur inſtar A, parem cum illa ad extremum vſque pedis diſtributionem in profundo faciens. Quippe nullus huius arteriæ magnæ trunci ramus cutem ſubit. Verùm id priuatim huius trunci propagini per pubis oſsis foramen procedenti accidit, quòd illi arteria committitur, quæ ab vmbilico ſecundum veſicæ latus deſcendens, fœtui propria cenſetur. Exquiſitiorem arteriæ magnæ delineationem reperient ſtudioſi in cap. 13. & 14. lib. 5. noſtræ anatomes.

De cerebro, & inſtrumentis ipſius functioni famulantibus. CAP. XV.

Cerebrũ.

CEREBRVM, quod Græcis ἐγκέφαλος dicitur, animalis ac principis facultatis ſedes, in caluaria reponitur, formam cauitatis, quam occupat, cõcinnè referens. Diuiditur in anterius, quod propriè cerebrũ, & in poſterius, quod cerebellum Latinis, παρεγκεφαλὶς Græcis dicitur, decuplo aut vndecuplo minus cerebro exiſtens. Anterius autem in dextrum & ſiniſtrum diuiditur. In ipſius medio iuxta baſim cõtinuum eſt. Porrò vniuerſa caluariæ cauitas cerebro excipiendo adaptata, quadam membrana ſubducitur, quę propter craſsitiem, qua cęteris, nõ modò cerebri, uerùm etiã totius corporis pręſtat membranis, Grecis παχεῖα μῆνιγξ, hoc eſt, craſſa membrana, & ab inſigni duritie, uulgo dura mater nun-

Cerebellũ

Membrana craſſa.

Quatuor duræ mẽbranæ ſinus.

Dura mater.

nuncupata eſt. Præſens membrana quatuor ſinus obtinet, qui non ſolùm uenarum, ſed & arteriarum quoque uſum præſtant. Primæ ad latus dextrum maximi in occipitis oſſe foraminis, quo dorſali medullæ uia præbetur, incipit, & ſurſum modicè inſtar quartæ circuli partis protenditur, quouſque elatiſsimam cerebelli partem occipitis oſsi contiguam attigerit.

Primus.

Secundus ad ſiniſtrum latus iam dicti oſsis initium ſumit, & ſurſum eodem quo primus modo uſque ad elatiſsimam cerebelli partem conſcendit. Qua ſanè in parte dexter ſinus cum ſiniſtro coit, atque ex ambobus una communis efficitur cauitas. Iſte amborum iam dictorum ſinuum congreſſus, Herophilo, ut lib. 9. ana. admi. & de vſu par. cap. 6. autor eſt Galenus, ληνὸς, id eſt, torcular, dictum eſt. Recentioribus lacuna, puteus, fouea, & conductus ſanguinis appellatur. Torcular, quod concurſus ille in primum & ſecundum ſinus, ſanguinem tanquam uinum è torculari promit. Ex mutuo hoc amborum ſinuũ congreſſu alij duo exoriuntur ſinus longitudine, & cauitatis forma inuicem uariantes, tertius ſcilicet & quartus. Tertius longior eſt, & caluariæ, quemadmodum priores duo, contiguus, per capitis longitudinem antrorſum procedit.

Secũdus.

Primi & ſecũdi ſinuum congreſſus.

ληνός.

Torcular

Tertius.

Quartus ab anteriori ſede communis primi ſecundique ſummum congreſſus recto tramite uerſus priora cerebri, nuſquam deorſum neque ſurſum uergens, progreditur. Conſiſtit enim in dura membrana, ubi per cerebelli longitudinem, id & cerebrum ad eas vſque cerebri ſedes intercedit, quæ teſtium & clunium imagini aſsimilantur. Hic itaq; quartus ſinus ſuo ductu cerebelli longitudinẽ, & duræ cerebri membranæ inter cerebellũ & cerebrum implicationẽ haud excedit. Ac proinde id ſibi priuatim vendicat, quòd ſit breuiſsimus, & nuſquam caluariæ contiguus. Per ſuturas caluariæ, fibras dura membrana porrigit, quæ in peculiare inuolucrum, quod Græcis περικράνιον dicitur, degenerant. Altera mẽbrana cerebri interior, & penitus cerebro cõiuncta, Græcè λεπτὴ μῆνιγξ, Latinè tenuis membrana, vulgo pia mater nominatur. Cerebri & cerebelli eſt inuolucrum, & ipſorum ſubſtantiam proximè con-

Quartus.

περικράνιον.

Membrana tenuis.

χοροειδής *Calloſum corpus.*

tinet ac firmat. Dicta eſt alio nomine χοροειδής: quòd ſcilicet inſtar extimi fœtus inuolucri plurima vaſa deducat ſuſfulciatq;. Pars cerebri in externa ipſius ſuperficie ad elatiſsimam dextri & ſiniſtri ventriculorum ſedem ſe offerens, tenui membrana nõ obuoluta, ſubdurior & magis candicans, vetuſtiſsimis Græcis τυλλώδες σῶμα, hoc eſt, calloſum corpus appellata eſt: *Cerebri vẽtriculi quatuor.* Cerebrum verò tribus inſignibus & impenſè albis donatur cauitatibus ſeu ventriculis, quorum vnus per cerebri longitudinem *Primus.* in dextra cerebri parte conſiſtit, qui ex poſteriori ſede deorſum per cerebri ſubſtantiam reflexus, ad medium vſque baſis cerebri perfertur. *Alter.* Secundus huic prorſus reſpondens, in ſiniſtra cerebri parte collocatur, & ambo qua internis lateribus ſe inuicem ſpectant, ſuperiori ſede, tenui quadam cerebri ſubſtantia *Septum cerebri.* mutuò diſtinguuntur, quam Græci διάφραγμα, Latini ſeptum vocant. *Tertius.* Communis autem dextri & ſiniſtri ventriculorum cauitas, tertius cerebri eſt ventriculus, quæ binos à ſe educit meatus, quorum vnus ex humiliori ipſius ſede vbi acutum angulum per totam ſui longitudinem vallis cuiuſdam ritu exprimit, rectà deorſum verſus grandem & peluim porrigitur, cerebri pituitam excipientem. Alter autem meatus, qui poſterior eſt, tertij ventriculi non minima pars cenſendus venit, qui inter cerebri teſtes & nates, ac ſuper dorſalis medullæ initium decliuis, ad quartum ventriculum à nonnullis appellatum, contendit, qui communis eſt cerebello, & dorſalis medullæ initio. *Quartus à nonnullis appellatus cerebri ventriculus.* Quartus itaq; ventriculus, ad quem poſterior meatus tertij uentriculi porrigitur, ex dorſalis medullæ, & cerebelli ſimilibus componitur, nõ ſecus, quàm ſi vtraque manu vnam cauitatem fingeres. Ex poſteriori dextri & ſiniſtri ventriculorum ſede, qua hæc deorſum in priora reflectitur, ſtatim in ipſo reflexu, *Fornix.* corpus quoddam ampla baſi enaſcitur, ſimileque prorſus cerebri ventriculorum ſubſtantiæ eſt, ſed candidius duriusque viſitur: dein ſenſim antrorſum procedens, veluti in acutum trianguli verticem coarctatur. Hoc quidem corpus eò quòd fornicis ſeu teſtudinis modo extructum eſt, vel veluti domus tectum quoddam in ſphæræ ſuperficiem concauam circuma-

ctum

καμάριον. ψαλλιδοειδὴς.

ctum Græcis καμάριον, & ψαλλιδοειδὴς, hoc eſt, teſtudo fornixve, & camera nuncupatur. Nam eius generis ædificia, qui architecturæ ſunt periti καμάρας & ψαλλίδας appellare ſolent. Iuxta poſteriorem teſtudinis modo formati corporis ſedem, glandulam natura condidit nuci pineæ, aut turbinatæ figuræ ſimilem: ac proinde veteribus anatomicis Græcis κωνοειδὴς, & κωνάριον dicta. Reponitur autem ſub vaſis uenoſi ex quarto duræ membranæ ſinu in tertium cerebri uentriculum porrecti initio, mucrone ſuo ſurſum ſpectans, baſi verò cerebri ſubſtantiæ incumbit.

Glandula.

κωνάριον.

Nates cerebri.

Pars quædam cerebri reponitur inter anteriorem cerebelli ſedem, & poſteriorem tertij ventriculi partem ſubflaua, quæ effigiem quandam exprimit duabus ſibi commiſsis natibus quàm ſimillimam, quapropter hanc Græci γλούτιον, & δίδυμον, Latini nates, cluniéſve ac teſtes appellant.

Vermiculares excreſcētiæ.

Cæterùm cerebelli pars vna à prioribus in poſteriora veluti in orbem ducitur, eaque talibus implexa eſt reuolutionibus, vt vermis in ligno naſcentis effigiem appoſitiſsimè oſtendat. Duo itaq; huius partis apices, quorum hic anteriorem ventriculi cerebello & dorſali medullæ communis ſedem reſpicit, ille verò poſteriorem à iam dicta ſimilitudine veteribus Græcis σκωληκοειδῆς ἐπιφύσεις, Latinis excreſcentiæ vermiculares vel vermiformes dicuntur. Neque enim aliud ſunt, quàm prominentior cerebelli ſubſtantia, σκώληκα, id eſt, vermem referens.

Infundibulum.

Tenuis membrana cerebelli baſim ſuccingens orbiculatim à ſe educit ſui portionem proceſſumve, ſubſtantia prorſus cum reliqua tenui membrana ſimilem, niſi quòd gracilibus venis intertexitur. Eius proceſſus initium, accuratè refert elatiſſimam regionem infundibuli, quo in anguſtioris orificij lagenas vinum infunditur. Eſt enim amplum & orbiculare. Ab exortu verò ſenſim in arctum infundibuli inſtar cogitur, donec tandem veluti in anguſtam oblongamque fiſtulam ſimiliter, atque infundibulum finiat, quæ deorſum protenſa per peculiare ſibi in dura cerebri membrana exciſum foramen deſcendit, ſuo mucrone ad glandem, qua cerebri pituita

exci-

excipitur, deſinens. Hinc vniuerſum hoc membraneum infundibuli corpus Græcis ab imagine χοάνη nuncupatur. Quanquam etiam à ſcyphi vel labri forma, quam ſuperior huius corporis pars exprimit, πύελος hoc eſt, peluis nominatur. Porrò reticularis plexus, cuius multis in locis Galenus meminit, in boum, non hominum cerebro reperitur. In dextrum autem cerebri in homine ventriculum, ſimiliter & in ſiniſtrum per ipſius poſteriorem inferioremque ſedem ſoporalis arteriæ inſignior ramus conſcendens, plexum efformat, qui Græcis, quod extimum fœtus inuolucrum refert, χοροειδὴς dicitur. Ex vitali ſpiritu in illo plexu cerebri muniis, vt diximus, aptato, ac ex aëre, quem inſpirantes in cerebri ventriculos allicimus, cerebri ſubſtantiæ inſita vis, ſpiritum animalem conficit, quo cerebrum ad animæ functiones principes partim utitur, partim per neruos ad alias corporis partes tranſmittit. De olfactus organo abundè libr. 6. noſtræ anatomes cap. decimotertio egimus. Et infra ſect. ſexta, cap. tertio, de hoc quoque dicemus. Ad hunc igitur locum ablegamus lectorem, ne hic iuſto longiores ſimus. Cæterùm neruorum è cerebro prodeuntium ſeptem ſunt paria, ſeu coniugia, quæ Græcis συζυγίαι appellantur. Primum par à cerebri baſi, qua ſinui innititur, cui glandula inſidet cerebri pituitam excipiens, initium ducit, & antrorſum nonnihil obliquè fertur, dextro quidem neruo ſiniſtrorſum, ſiniſtro autem dextrorſum protenſo. In progreſſu moxq; ab ipſo ortu ambo inuicem coëunt, atque in eum permiſcentur modum, ut dextrum à ſiniſtro nulla prorſus ratione queas diſcernere. Hi ſanè nerui à congreſſu è caluaria ducendi inuicem mox dirimuntur, & per foramina ipſorum nomine inſculpta, in oculorum ſedes extra caluariæ cauitatem procidunt. In oculos vbi ſubierunt, in latam degenerant expanduntúrue tunicam: quam à retis ſimilitudine Retiformem vocant, de qua paulò pòſt fuſiùs diſſeremus. Inter reliquos autem corporis neruos, ij ſoli meatu, qui ſenſu diiudicari poſſit, perforati creduntur, hincque adeò Herophilo & Eudemo πόροι ὀπτικοὶ, id eſt, meatus

πύελος. *Reticularis plexus* *Plexus choroides* *Animalis ſpiritus generatio.* *Olfactus organū.* *Septem neruorū cerebri paria.* *Primum par.*

meatus viſorij, aliis nerui viſorij, appellati ſunt. Secundum par paulo poſterius quàm viſorij ex cerebri baſis lateribus principium ducit, & ad foramen in oculorum ſedis radice ſibi cum aliis quibuſdam vaſis commune prorepit. Simul atque verò è caluariæ excidit amplitudine, diſſectus in ramos ſeptem oculi muſculorum motibus præeſt. Tertium duabus radicibus inuicem diſtantibus vtrinque enaſcitur: vna quidem craſsiore, cui opportunè tertij paris nomen accommodaueris, altera tenuiori, & duriori. Gracilior hæc tertij paris radix exoritur à latere baſis cerebri, vbi dorſalis medulla ab ipſa initium ducit. Hinc recto tramite ſub cerebri baſi antrorſum progrediens, duram cerebri membranam perforat, & ſecundo neruorum pari attenſa cum ipſo per commune foramen in oculi ſedem procidit, in quatuor diſſecta propagines, quarum primam per peculiare foramen ad frontis cutem, & muſculoſam huius ſedis ſubſtantiam digeritur. Altera, in anteriorem ſuperioris maxillæ ſedem prolabitur, ac multiplici ſerie in muſculos ſuperius labrum, & naſi alam extrorſum in ſuo latere mouentes, & demum in ipſum labrum, & inciſoriorum dentium gingiuas diſpenſatur. Tertia narium adit amplitudinem, in qua ibi in narium tunicam degenerans. Quarta, ad internam temporalis muſculi ſedem contendit, tota in eum muſculum abſumenda. Craſsior maiórve à latere baſis cerebri, anterius tamen, principium ſumit. Hæc ſtatim ab egreſſu propaginem diffundit, quæ vitis, aut cucurbitæ capreoli inſtar inuoluitur, ac binos tandem quinti paris neruorum cerebri ramulos in conſortium admittens, ipſiſque vnitus in temporalem muſculum inſeritur, ac in manſorium ramulos porrigit, deinde & muſculis buccas mouentibus, ipſique demum faciei cuti in buccis ſurculos offert. Poſtquàm verò craſsior hæc radix propaginem iam dictam exprompſit, nonnihil deorſum deſcendens ſurculum in gingiuas molarium dentium deriuat, ipſiſque adeò dentibus ſeriatim ſoboles diſtribuit. Dein priuſquàm decliuis linguam contingat, ramum poſteriori ex parte promit, qui muſculo in ore deli-

Secundū.

Tertium.

teſcenti,

teſcenti, & maxillam inferiorem attollenti inſertus inferioris maxillæ foramen adit. In foramen delapſus tantiſper antrorſum fertur, quouſq; ſui lateris dentium inferioris maxillæ radicibus ſingulas offerat ſoboles. Non minima verò ipſius portio dextri ſedi inferioris labri cõplures ſurculos deriuat. Maior verò portio craſſioris huius radicis, quando linguæ baſi committitur, cum alterius lateris neruo linguæ tunicam efformat, aptum ſaporibus dignoſcendis inſtrumentum. Deinde & exiguos quoque ſurculos penitius in linguę ſubſtantiam diſpenſat. Proinde vt primum par viſus, ita hoc tertium guſtus cenſetur inſtrumentum. Quartum à dorſali medullæ principio poſterius paulò quàm tertium par exoritur, ſed antrorſum modicè tenſum poſteriori tertij paris ſedi committitur, atque vnà cum illo per commune ipſis foramen ex capitis amplitudine ad palatum elabitur, quò ſimul atque peruenit, in ſurculos quoſdam partitum, in palati tunicam degenerat. Quintum par nonnihil quarto craſsius, ac veluti pluribus enatum ſurculis inuicem mox ab ortu connexis principium ducit ex media propemodum dorſalis medullæ ſede. Hoc par vniuerſum per foramen fertur impenſè tortuoſum & priuatim ipſi inciſum, quouſque in cauitatem pertingat auditus organo præparatam: vbi naris ſcinditur, & propagines membranæ modo latas huius cauitatis ſedibus offert, auditus organi non minimam partem conſtituens. Præter has propagines, binos educit neruulos, qui ſeorſim per proprium foramen elabuntur. Vnus non procul ab egreſſu tertij paris ramo commiſcetur, inſtar vitis capreoli inuoluto. Alter verò per foramen repit impensè arctum, & inſigniter quoque tortuoſum, & immiſſam illi ſetam non admittens, ob idque etiam cæcum appellatum. Is neruulus tranſuerſim ſuper muſculum ducitur, qui à iugali oſſe pronatus, inferiorem maxillam mouet. Vbi verò ad anterius vſque eius muſculi latus antrorſum prorepſit, dicto tertij paris ramo commiſcetur, in genarum cutem, & muſculos buccæ motuum autores digerendus. Cæterùm iuxta quintum neruorum par interius paululum

Inſtrumẽtum ſaporum. Guſtus inſtrumẽtũ. Quartũ. Quintũ. Cæcum foramen.

alia

alia exoritur radix, quinti paris radice multò gracilior, ſed quodam modo durior. Hæc ſurſum verſus priora cerebri ſub baſi aliquandiu protenſa, duram cerebri membranam perforat, ac per proprium foramen ſub ſecundi paris foramine exculptum, è caluaria procidens in temporalem muſculum, illumque digeritur, qui in ore deliteſcens maxillæ ad ſuperiora motus autor cenſetur. Hanc radicem cum ſua coniuge liceret peculiaris coniugij loco recenſere. Verùm ne aliorum anatomicorum numerus perturbetur, eam quinto pari adſcribemus. Sextum par paulò inferius quinto pari, aliquot diſtinctis, & à ſe inuicem diremptis ſurculis initium ſumit, qui mutuò mox ab initio commiſsi vnum efformant neruum, qui non procul ab egreſſu in muſculos poſteriorem ceruicis ſedem occupantes ramum diffundit, numeroſa vtcunque ſerie in ſoboles digeſtum, quarum præcipuæ muſculo exporriguntur ſcapulam mouentium ſecundo. Ipſe autem ſexti paris truncus ſoporariæ arteriæ & ſeptimo pari cohæret, & ſimul cum ipſis membranæ interuentu connexus, ad laryngis vſque latera protenditur, inibi portionem à ſeptimo pari aſſumens, illaque ſe augens. Dein quum hanc aſciuit portionem, laryngis muſculis ramulos tranſuerſim exhibet. Hinc ſoporali arteria, & interna iugulari concomitatum, ad thoracis vſque elatiorem ſedem deſcendit, ac mox inſignem vtcunque propaginem ad primæ thoracis vertebræ latus, ſeu potius ad anteriorem primæ thoracis coſtæ radicis ſedem deriuat. Præter hanc propaginem iuxta ſuperiorem thoracis ſedem ramulos muſculo offert, à pectoris oſſe, & clauicula ad mamillarem capitis proceſſum deducto, & ab eo, qui capitis motibus inſeruit, ac muſculo, qui os υ referens, hinc à pectore accedit. Præterea, & illi qui hinc ad infimam primæ cartilaginis laryngis ſedem perfertur. Ita hactenus vterque ſexti coniugij neruus priuſquam cauitatem thoracis ſubeant, diſtribuitur. Quum autem dexter ſexti paris neruus thoracis cauitatem ingreſſus eſt, atque inter arterias & venas in iugulo repit, ab interiori ipſius latere modò tres, modò duos inuicem mox

Sextum.

Dexter neruus recurrens.

mox ſuccedentes ramulos diffundit, qui ad arteriam, quæ in dextram alam exporrigitur, veluti ad trochleæ rotulam reuoluti ſimul coëunt, neruumque vnum efformant, ad dextrum aſperæ arteriæ latus ſurſum excurrentem, qui ob id neruus dexter recurrens nuncupatur. *Siniſter.* Siniſter iam thoracis cauitatem ingreſſus, arteriæ in ſiniſtrum propagatæ ramulos, qui ſurſum reflecterentur de ſe porrigere nequit, quod ea obliquè ſurſum, non autem arteriæ dextræ modo tranſuerſim in alam contendit. Proinde hic ſiniſter neruus tantiſper verſus cordis baſim deſcendit, quouſque extra cordis inuolucrum arteriæ magnæ contingat truncum, qui deorſum ad ſpinam explicatur. Atque hîc mox tres, aut etiam pauciores à neruo educuntur ſurculi, qui ad arteriæ truncum, quà is ad ſpinam deflectitur, reuoluti, inuicem vniuntur, ſiniſtrumque neruum recurrentem conſtituunt. Qui ſurſum properans, membranæ beneficio aſperæ arteriæ ſiniſtro lateri attenditur, ac quum primùm laryngem contigit, non minus quàm dexter neruus in ramos deriuatur, qui omnes in ſui lateris muſculos deorſum capita, fines autem ſurſum habentes, ceſſant. Poſtquàm iam reuerſiuos exprompſere, ſexti paris nerui, ac cordis baſim ſpectant, ramulos duos notatu dignæ craſsitudinis in pulmonum tunicas, cordiſque inuolucrum diſpergunt. Quod reliquum eſt deorſum ad ſtomachum fertur, ac dexter dextro ipſius lateri attenditur, ſiniſter autem ſiniſtro. Mox verò atque hi nerui ſtomacho membranæ interuentu laxè adnectuntur, ſinguli in binos partiuntur ramos, adeò obliquè ſecundum ſtomachum conuolutos, vt dextri nerui rami ſiniſtram ipſius ſedem in progreſſu obtineant, ſiniſtri autem rami dextram ſedem amplexentur. Atque ita quatuor præſentes rami ſeptum tranſuerſum vnà cum ſtomacho permeant, ac ſparſa admodum ſerie ſuperius ventriculi os ambiunt, contexuntque, propagines in priora ac poſteriora corporis ventriculi ſpargentes. Deinde propaginem inferiori omenti membranæ offerunt tranſuerſim in iecoris, & lienis cauum porrectam.

Item colo, duodeno, ac ieiuno inteſtinis, item bilis veſiculæ, meſenterio, renibus, veſicæ, & vtero ſurculos præbent. Septimum ac vltimum par, vt cæteris paribus durius eſt, ſic quoque ex duriori naſcitur principio. Incipit enim aliquot inuicem diſtantibus ſurculis à dorſali medulla, vbi modo caluariam eſt egreſſura. Hoc præterquàm quod ſextum par impenſe auget, præcipue in linguæ, & oſsis υ referentis, & laryngis muſculos abſumitur. Priuſquam verò reliqua neruorum paria attingamus, oculi conſtructionem interſeremus. Conſtituitur autem oculus ex ſeptem tunicis, & tribus humoribus. Prima tunica, in quam viſorius neruus degenerat, expanditúrve, mediam oculi ſedem in anteriora duntaxat ambit, vitreique humoris poſteriori ſedi proximè obducitur, illum integens, & dilatatæ ſubſtantiæ admodum ſimilis, ac proinde mollis, & veluti mucor aliquis è naribus procidens, nihilque minus quàm membranea exiſtit: vt hoc nomine Anatomicorum nonnulli hanc tunicam appellare haudquaquam voluerint. Hæc forma dimidiato tantum ouo comparatur, aut minori piſcatorum reti, quod vni accommodatur baculo, & ex ampla baſi dimidiati globi modo in obtuſum mucronem fertur. Ab huius itaque retis imagine præſens tunica Græcis ἀμφιβληστροειδὴς, Latinis retiformis dicta eſt. Altera tunicula vniuerſæ anteriori ſedi cryſtallini humoris, inſtar tenuiſsimæ ceparum pelliculæ obnaſcitur, durior tamen, nulla parte poſteriorem ipſius ſedem contingens, ſed inibi finiens, vbi cryſtallinus humor ampliſsimus cernitur. Hanc à continuarum araneæ telarum imagine, & quòd tenuiſsima ac pariter pellicula ſit, Græcis ἀραχνοειδὴς, Latinis araneiformis appellatur. Tertia tunica ex tenui procreatur membrana. Quippe hæc ſimul atque cum neruo oculum ſubit, in tunicam degenerat ad omnes oculi ſedes globi modo pertinentem. Non enim, vti primam, poſteriorem tantùm oculi ſedem occupat, verùm & anteriori quoque obducitur, & in tota poſteriori oculi ſede primam tunicam proximè inueſtit. Qua verò anteriori oculi ſedi obducitur, interna ſua ſuperficie vndique aqueum

Septimū.

Oculi conſtructio, hoc eſt tunicæ et humores.

Prima retiformis.

Secunda arachnoides.

Tertia

ſiue

ſiue albugineum vocatur humorem contingit & complectitur. In anteriori regione nonnihil introrſum comprimitur, & in huius compreſsionis medio, foramine quodam peruia eſt, quod nobis pupilla, Græcis autem κόρη nominatur. Adeò vt hæc tunica vuæ folliculo, à quo pedunculus, quo affirmatur, extractus eſt, quàm ſimillima exiſtat. Hinc Græcis ῥαγοειδής, Latinis Vuea dicitur. Quoniam verò à tenui cerebri membrana hæc tunica conſtituitur, & quod oculi venas & arterias ſuſtinet, perinde atque tenuis membrana cerebri vaſa ſuffulcit, aut quod multorum vaſorum inuolucri fœtus inſtar eſt vinculum, Græcis etiam χοροειδής, noſtræ ætatis medicis Secundina nominatur. Atque eam quidem partem, quæ poſteriorem oculi ſedem occupat, & nigra eſt, quartam eſſe tunicam recentiores arbitrantur. Quinta à dura cerebri membrana viſorium neruum inueſtiente naſcitur. Quum primùm enim hæc membrana oculi poſteriori ſedi applantatur, dilateſcit, & craſsior ac durior euadens, orbiculatim vndique oculo obducitur, tam in anteriora, quàm in poſteriora pertingens. Hæc autem, perinde atque prior, non ſimplici donatur nomine. Quà enim poſteriorem oculi ſedem conſtituit, & in anteriori ſede ad Iridem vſque, quæ non eſt niſi maior oculi circulus, quo album oculi à nigro diſtinguitur, pertingit, craſſa & dura eſt, vnde Græcis σκληρότης, Latinis dura nuncupatur. Ea verò ſede, quà oculi nigrum conſiſtit, hæc tunica in cornu imaginem degenerat, quod in laminas diuiſum, & exactè læuigatum, vitri alicuius lucernæ accommodatur, pellucidumque eſt. Atque hinc eſt, quòd Græcis κερατοειδής, Latinis verò Cornea vocatur. Septima tunica eſt ea, quæ anteriori quoque duræ tunicæ parti ad Iridem vſque obnaſcitur. Hæc quia oculum continet, & vicinis partibus committit, Græcis ἐπιπεφυκώς, Latinis adhærens, Barbaris cōiunctiua appellatur. Alba quoq; à colore, quē obtinet, nūcupatur. Hactenus oculi tunicas enarrauimus. Inter tres eiuſdem humores, oculi centrū eſt humor, qui Græcis κρυσταλλοειδής, Latinis Glacialis & cryſtallinus vocatur; à ſimilitudine, quā cū lucidiſsima glacie obtinet, nō quidē in conſiſtentia & duritia, verùm in colore. Albus

Quarta ſecūdina · *Quinta dura.* · *Iris.* · *Sexta cornea.* · *Septima adhærēs.* · *Humores oculi tres. Cryſtallinus.*

bus enim, clarus, lucidus, ſplendens, & mediocriter durus eſt. Ab oculo exēptus nō eſt exactè rotundus, ſed anteriori & poſteriori parte leuiter compreſſus, ad lentis fere ſimilitudinem, vnde etiam Gręcis φακοειδὴς dictus eſt. Alter humor in poſteriore oculi ſede reponitur vulgari quidem albo vitro iam refrigerato colore & luciditate reſpondēs, hinc Graecis ὑαλοειδὴς, Latinis vitreus aut vitriformis dicitur. Hic humor multis numeris copiam cryſtallini humoris ſuperat, & quū adhuc in oculo reponitur, ſemiglobo ſimilis eſt, cuius plana ſuperficies oculi interiora ſpectat, rotunda verò in poſteriora protendit. Conſiſtentia humore cryſtallino longè mollior viſitur, & ab oculo exemptus ſuam formam neutiquam ſeruat, quamuis interim aquę modo non defluat, ſed ita conſiſtat, quemadmodum vitrum in fornacibus fuſum. Cæterùm uniuerſum ſpatiū, quod inter anteriorem cryſtallini humoris ſedem & pupillam habetur, humore adimpletur, qui aquę modo tenuis & pellucidus eſt, & ob id Græcis ὑδατοειδὴς, Latinis uerò aqueus uocatur. Quanquam nōnulli hunc oui albo compárantes, albugineum nuncupāt. Iam reliquum eſt, vt alia quoq; neruorum paria commemoremus. Nerui autem à dorſali medulla in vertebris concluſa principium ducentes triginta complectuntur paribus, quorum ſeptem ceruicis à uertebris exiliunt, duodecim à thoracis, quinq; à lumborum, ſex à ſacri oſsis, nullo interim neruo à coccyge oſſe proſiliente. Quę à ceruicis exiliunt uertebris, in muſculis ipſis adnatos proximosq́ue digeruntur: & à quarto, quinto, & ſexto, parium ſurculis utrinq; unus efficitur neruus, ſepto tranſuerſo proprius. A quinto, ſexto, & ſeptimo paribus, uarius neruorū conſurgit textus, quemadmodum alibi fuſiùs docuimus. A iam dictis uerò paribus, & dein à primo & ſecundo thoracis ſex in brachium pullulant, pręter uarias ſoboles ſcapulæ cauo & gibbo diſperſas. Ac primus brachiū ſubiens neruus, eius quinti paris neruorū rami ſoboles eſt, qui in muſculi brachiū attollentis ſedem à ſcapulæ ſpina pronatā digeritur. Atque hæc ſoboles impenſe gracilis in cutē brachii externę ſedi obductā diffunditur. Secūdus per axillā brachiū ingrediēs, ramulosq́; priori cubitū flectentiū

Vitreus.

Aqueus.

Nerui à dorſali medulla orti.

A ceruicis vertebris.

A thoracis.

Primus brachiū ſubiens neruus.

Secūdus.

muſculo præbens, inſignem ipſius portionem tertio ac cedenti brachium neruo impartitur. Ipſe verò in cubitũ feſtinans, & ramulum primo radium in ſupinũ ducenti muſculo exhibens, cutẽ ſubit, ac in uarias diſlectus propagines, ſuperioris interiorisque cubiti ſedis cutem ad extremã uſq; manum implicat. Tertius per axillã quoq; deſcendens, & anterioris brachij ſedis cuti ramulos depromens, ac ſecundi nerui portione adauctus, propaginemque cõmunicans, poſteriori cubitũ flectentium muſculo per interiorẽ ſedem interioris tuberculi oſsis brachij in cubitum properat, muſculis hinc principium ducentibus ſurculos unà cũ quinto neruo ſpargens, & ſecundum radium exporrectus, atq; in manus uolam ductus, duas ſoboles pollicis internę ſedi, & totidem indici quoque, & unam tantùm externo lateri interioris ſedis medii elargitur, nõ infrequenter etiam medio binos ramulos, & unũ anulari offerens. Quartus brachii neruus cæteris multò craſsior per axillam ingrediens, & ramos muſculis cubitum extendentibus diſſeminãs, per brachii poſteriora ad externũ oſsis brachii tuberculũ contendit, in cutem prius duas diffundens ſoboles. Neruus ad hanc externam articuli cubiti ſedem poſitus, ramũ in cutem externæ cubiti ſedis ad brachiales uſq; ſpargens, & mox in duos ueluti truncos diuiſus, muſculisq; ab externo brachii oſsis tubere pronatis ſoboles dans, unum truncũ ulnę exporrigit, à quo ramuli in muſculos ab externã ipſius ſede pronatos digerũtur, ipſe autẽ truncus iuxta brachialis radicem ceſſat. Superior uerò truncus radio exporrigitur, & præter ſurculos graciles, quos accumbentibus præbet muſculis, brachiale petit, & duos ramulos externę pollicis ſedi, ac duos itẽ indicis, & unũ medij digiti interno lateri impartit. Quintus neruus arteriæ brachii proximus in axilla latitat, & nullas omnino ſoboles in brachio à ſe deducẽs, in cubitum per poſteriorẽ interioris tuberculi oſsis brachii ſedem pertingit, ac muſculis hinc pronaſcentibus unà cum tertio neruo ramos communicans, per ulnã ad brachiale excurrit, in medio ductu ramũ diffundens, qui duobus ſurculis in externã parui digiti ſedẽ, & duobus itẽ in anularis, & uno in medii exterioris ſedis externũ latus abſumitur.

Tertius. *Quartus* *Quintus*

mitur. Quicquid uerò quinti nerui internam brachialis ſedē adit, interiori parui digiti ſedi, & anularis & medij ramulos offert. Sextus neruus inſigniter gracilis, per internam brachij ſedem ſub cute deducitur, & in progreſſu ramulos quoſdam in cutem diffundens, ad cubitum pertingit, in cuius cutem per ulnam ad brachiale uſque crebris ſurculis diſſeminatur. Porrò à neruis è thoracis uertebris proſiliētibus, pręter ramos, qui retrorſum ad ſpinas uertebrarum, & hinc in muſculos ab illis principium ducentes porrigūtur, ſingula coſtarum interualla ſingulos ſibi ramos uendicant, ad pectoris, & abdominis uſque medium orbiculatim pertinentes, & muſculis thoraci inſtratis, abdominiſque muſculis, & demum cuti ſurculos diſpergentes. Ad hæc ab intercoſtalibus neruis portiunculæ digeruntur, quæ ſexti paris neruorum cerebri propagines coſtarū radicibus exporrectas adaugent. Cæterùm diſtributio è lumborū uertebris progredientium, thoracis neruis magna ex parte reſpondet, quòd è ſingulis rami retrorſum ducantur in muſculos uertebris adnatos diſſeminati, & per ilia ad abdominis medium circulatim aſcendunt, ramulos proximis muſculis & cuti elargientes, uerùm à primo horum pari ad teſtes cum ſeminalibus arteriis propagines quàm minime pertingunt. A quatuor autem humillimis paribus nerui in crus procidentes principium ſumunt. Primum inſuper ſacri oſsis neruorum par, ſimiliter ac thoracis & lumborum paria è uertebris elabitur. Quinque autē humiliora ſacri oſsis paria non à lateribus proſiliunt, uerùm una radice antrorſum, altera retrorſum egrediūtur, & poſterioribus radicibus in muſculos ſacro oſsi & ilium oſsibus adnatos, & cuti ſpargūtur. Anterior uerò primi paris ramus unà cum anterioribus triū ſuccedentium parium radicibus, omnium maximum neruum in crus diſſeminatum cōſtituit. Humiliorū autem parium radices in ueſicā, anum, & penem, aut mulieribus in uteri ceruicē, & pudēdi coliculos deperduntur. Cæterùm, quatuor neruorū in crus progredientiū primus per ſextū femur mouentē muſculum deducitur, ac in externā femoris cutem ramū diſſeminās, in muſculos abſumitur externū femoris latus occupātes. Secūdus ſimul cū gra-

Sextus

E lumborum vertebris.

A ſacro oſſe.

Quatuor nerui crus petentes.

diori, femoris vena, & arteria femur ſubit, mox ramum depromēs per internum femoris & genu articulum, & tibię regionem ad ſummum vſque pedis digitorumque extrema ſub cute ſimul cũ vena deſcendēs, hucillucque ramos digerens. Quod verò ſecundi nerui eſt reliquũ, in muſculos ceſſat anteriorē femoris ſedem contegentes.
3 Tertius neruus pubis oſsis foramen perreptans, nono & decimo femur mouentibus muſculis ramulos offert, ſobolemque deriuat in internam femoris cutem aliquouſque ſparſam: reliquum autem eius nerui in ſecundum tibiam mouentem muſculum, & quintum femur mouentem ſpargitur, in interna femoris ſede inibi locatus.
4 Quartus omnium corporis neruorum, qui ex pluribus neruis conſtruuntur, craſsiſsimus, vbi coxendicis os à ſacro dehiſcit, in poſteriora femoris ducitur, ramum in cutem femoris poſteriorē ſpargens, qui paulò ſub media femoris lõgitudine ceſſat. Humiliori enim ſedi alius offertur ramus, à quarto propagatus neruo, qui etiam muſculis à coxendicis oſsis infima poſteriori que ſede pronatis, ſoboles exhibet, vti & muſculis ab inferioribus femoris capitibus exortis. Dein in poplitis regione in duos diſſectus truncos, graciliorem exteriorémve ad fibulę cum tibiæ oſſe iuxta genu articulum defert, à quo ramus ad externam tibiæ cutem diſpergitur. Eius verò trunci reliquum fibulæ exporrigitur, vbi ſeptimi & octaui pedem mouentium muſculorum pendet origo. Porrò grandior interiórve truncus ramum in internam tibiæ cutem, & in ſuræ pariter cutem ad calcem vſque porrigit. Ipſe verò in muſculis ſuram conſtituentibus occultatus, ramum per ligamentum membraneum mittit, quo fibula tibiæ alligatur. Hic ramus muſculis anteriorem tibiæ ſedem obtinentibus reconditus, tandem in pedis ſuperiora contendit, inibi digitis oblatus. Præcipua eius grandioris trunci portio ſecundum tibiæ poſteriora deorſum properans, & nonnullas ſoboles huc illuc muſculis exhibens, inter calcem interioremq; malleolum pedis humiliora adit, & exiguas admodum ſoboles muſculis inibi repoſitis offerens, inferiori ſingulorum digitorum ſedi duas propagines communicat.

DE FACVLTATIBVS,

SECTIO VI.

Quid facultas. CAP. I.

FACVLTAS, quæ Græcis δυνά-μεις dicitur, Galeno libro 1. de naturalibus facult. teſte, nõ eſt niſi cauſa, à qua procedit actio. Vel, ut aliis uerbis lib. 1. de ſimpl. medica. facul. cap. 1. idem definit, cauſa quę dam effectrix. Ita quoque in libro de plenitudine, facultatem appellat cauſam effectricẽ, nihilq́; referre arbitratur δραστικὴν, an ποιητικὴν dicas. Nec aliter definit facultatẽ in libello de facultatũ ſubſtantia, itẽ in libro de cauſis pulſuum primo, multisq́; aliis locis, quę nihil attinet referre. Vt in promptu ſit, Galeno nihil aliud facultatẽ dici, quàm efficientẽ rei cuiuſq; cauſam, quæcunque tandẽ ea ſit. Faculta au tem ideò eſt appellata, Galeno in lib. de facult. eſſentia teſte, quòd quæ facit facere poſsit. Verbi gratia, aloen tot facultates habere dicimus, quot res facit. Itaq; hanc purgare poſſe, & ſtomachũ roborare, & vulnera glutinare, vlcera plana cicatrice inducere & humẽtes oculos ſiccare cùm omnibus cõſtet, ideò aloen purgandi facultatẽ, & ſtomachũ roborandi, & vulnera glutinandi, & vlceribus inducendæ cicatricis, & oculorũ humores exiccandi, in ſumma tot habere facultates, quot actiones, dicimus: Facultas verò hæc, ſiue cauſa actionis, Galeno non eſt niſi naturalis conſtitutio, ſeu rerũ natiua temperies. Quanquam enim alicubi, pręſertim libro de cauſis pulſuum primo, diſerte ſe ignorare facultatum eſſentiam fatetur, tamen in libro primo de ſimplicium medica. facultatib. cap. 1. non aliud, niſi certam quandam elementorum temperiem, aut temperamenti proprietatem eſſe affirmat, quo nomine naturam 2. ſect. Aphor. Commen. 51. & lib. 2. de ſympto. cauſis, cap. 1. multiſque aliis locis appellat. Et in libro primo de præſagatione ex pulſibus idem aſſerit, vbi in hunc modum ſcribit. Facul-

Facultas · *Facultas cur dicta* · *Eſſentia facultatiſque.* · *Natura.*

„ tatis eſſentia in ſingularum partium commodo temperamento eſt poſita. Nam tum demum ſuum quæque munus obit ſtrenuè, vbi eſt tẽperatiſsima: contrà malè fungitur, ſi intemperata eſt. Præterea, in libro ſecundo eiuſdem operis. Nihil, inquit, in illis commentariis attulimus de facultatis eſſentia: neq; enim prius hoc decretum quàm undique reperiſſem conſtans, pronuntiare fui auſus. Nunc verò eſſentiam facultatum adducti ſumus nihil eſſe præter qualitatem temperamenti. Hæc illæ. Quæ ſanè verba ideo recitanda nobis eſſe duxi, quòd Galeni ea de re ſententiam perſpicuò oſtendant, & cauſam cur de facultatum eſſentia aliis in locis dubitauerit, exponant. Denique in libro de plenitudine, manifeſtis verbis, facultatum gubernantiũ corpus eſſentiam temperamenti proprietatem exiſtere aſſerit. Atque hæc planè de facultate loquendi ratio medicis eſt accõmodatiſsima, vt qui in profligandis morbis, & tuenda ſanitate aliò non reſpiciunt, niſi ad hanc temperamenti proprietatem, quam, ſi temperata eſt, omni ſtudio ſartam tectam conſeruare nituntur: ſin intemperata eſt, ad mediocritatem & conuenientem temperaturam reducere ſtudent. Quod monendum eſſe putauimus, propter eos, qui facultatem eſſe vim illam, & poteſtatem dicunt, quam anima ex ſe profert, & tanquam de ſinu ſuo promit, actioneſque edit. Quorum certè ſententia, facultas non eſt niſi inſita & ingenita animæ proprietas, quæ ipſa quidem eſt accidens, & nulla eſſentiæ portio, ſed intimum quiddam & ingenitum. Verùm hic loquendi modus Philoſopho magis, quàm medico conuenit, ideoque Galeno neglectus eſt.

Aliorum de facultate opinio.

Facultates corpus noſtrum gubernantes tres.

CAP. II.

Tres facultates animal gubernãtes.

CVM Galeno facultas non ſit, vt demonſtratum eſt, niſi effectrix cauſa, tot certè illi erunt facultates, quot efficientium cauſarũ propriæ inſunt corpori differẽtiæ. Sunt autem efficientium cauſarũ tres differentiæ: igitur tres quoque animal gubernantes facultates

erunt,

erunt diuerſi inter ſe generis, & ſedibus diſcluſæ, totiq; corpori ex ſuo quodam veluti fonte quæq; diſtributa, naturalis ſcilicet, vitalis, & animalis. Plato in quarto de Repub. Gale. etiã lib. ix. the. meth. ca. x. atteſtãte, animas nominat. Eſſe autẽ diuerſi generis hinc maximè patet. Cùm enim vnamquãq; tẽperamenti proprietatẽ ſua ſequatur facultas, vnamquãq; verò facultatẽ ſua actio: vt diuerſæ inter ſe cuiuſq; partis ſunt actiones, ita diuerſæ eius ſunt etiam facultates. Et vt hę ipſæ inter ſe ſunt diuerſæ, ita temperaméta quoq; diuerſa ſint oportet. Animalis eſt, quæ ex cerebro per neruos, ceu canales quoſdam, ſenſum & motum in vniuerſum corpus trãſmittit, ac intellectum fouet. Hinc Galeno, & aliis Græcis λογιστική, hoc eſt, ratiocinatrix alio nomine dicta eſt. Ea quidem uoluntariis actionibus vnà cum ſenſibus pręſidet, & in cerebro domicilium habet, & inter tres facultates primũ & ſummum obtinet locum. Vitalis eſt, quæ ex corde, in quo ſedẽ habet, ceu quodam inſiti caloris fonte, per arterias, veluti canales, vitam toti corpori impertit. Hæc nõ modò vt ſtirpibus, aut vita præditis, ſed etiã vt animantibus nobis inſita eſt. Græcis tum medicis, tũ philoſophis alio nomine θυμοειδής, hoc eſt, iraſcibilis, ſeu animoſa vocata eſt. Iraſcibilem autem facultatem in corde ſedem obtinere, multis veterum poetarum teſtimoniis Galenus lib. iii. de placitis Hippo. & Platonis cõfirmat, quæ breuitatis ergo præterire placuit. Atq; hęc ſecũda, & quaſi media, aut in medio corporis ſita eſt facultas. Naturalis eſt, quæ ex iecore per venas omnibus partibus corporis alimoniã præſtat. Græcis alia appellatione ἐπιθυμητική, id eſt cõcupiſcibilis, ſeu appetitrix, vocatur. Appetitricẽ autẽ hãc facultatẽ iecur pro fonte habere Homerus Odyſſeę λ, & inter Latinos poetas Oui. elegãter oſtẽderũt, vbi Tityũ ꝓpter ſtuprũ, quod Latonę offerre conatus eſt, iecur vultures rodere finxerunt, vtpote in eã partem illato ſupplicio, vnde iniuriæ origo extiterat. Hæc tertia & infima eſt facultas. Cæterùm hæ facultates tres à medico non ſolùm in ſanis, ſed & ægris magno ſtudio conſeruandæ ſunt. Nam has ſeruare, vt Galeni libro nono Therap. metho. capite x. verbis vtar, nihil planè aliud eſt, quàm vitam ſeruare.

Animalis

λογιστική.

Vitalis.

θυμοειδής.

Naturalis.

ἐπιθυμητική.

Facultates corpus noſtrũ gubernãtes à medico conſeruandæ.

Vita quid. Cùm autem uita, Galeno ibidem teſte, non ſit niſi ipſæ uires, aut earum actiones, maxima me hercle viriū erit dignitas, quando viuere ipſum nobis ex harum cuſtodia conſtet. Virtus igitur omnium prima cuſtodienda eſt, adeoque ſi in morbo aliquo extrema imbecillitate laborant vires, priùſquàm morbo medeamur, vires inſtaurandæ ſunt. Proinde toto hoc tempore, quo uires ac facultates reficiuntur, eorum, quæ morbum ſanent, nihil planè ægroto exhibēdum erit, vt libro quinto fuſius dicetur.

Animalis facultatis genera. CAP. III.

Animalis facultatis tres differentiæ. Niversvm animalium facultatum genus Galenus in tres partitur differentias, ſentientē ſenſúſve effectricē, mouentem, & principē. Sentiēs, quę Grecis αἰσθητικὴ dicitur, quinq; in ſpecies diſtribuitur, *Sentiens.* nēpe facultatem videndi, audiendi, odorandi, guſtandi, & tangendi. Qua enim videt animal, ea ipſa facultate nec audit, nec odoratur, nec guſtat, nec tangit, tanta ſcilicet eſt inter eas diuerſitas, quam & inſtrumentorum, & ſubiectorum in quæ incumbunt, varietas peperit. *Videndi facultas.* Videndi facultas eſt, quæ in oculo ſita colores per mediū excipit. Conſedit autem in cryſtallino humore, qui pellucidus, primum eſt videndi inſtrumentum, humoribus circumfuſum, tunicisque, de quibus ſuo diximus loco, ſeptum, quæ vſum ei conferunt, vt melior perfectiorq; ſit viſio. *Audiēdi. Inſtrumētum auditus.* Audiendi facultas in auribus ſita eſt, ſonos percipiens, eiusque diſcrimina diiudicans. Audiendi autem inſtrumentum præcipuum eſt quinti paris cerebri neruorum alter, qui cauitatem temporis oſsi inciſam membranæ modo oblinit, non quidem vniuerſam, at quibuſdam tantum ſedibus, quaſi ea nerui portio in plures diuideretur membranas, aliquot eius cauitatis regionibus obductas. Non temerè verò dictum eſt præcipuum: non enim ſolùm neruus ille membranæ modo dilatatus, ſed & oſsicula duo, quorū vnum incudi, alterum malleolo aſsimilatur, cum aere quodam prætenui auribus ingenito, & mēbrana obuoluto, ad aurium

ſimã capacitatem poſito, quo auditorij nerui extremum pertingit, auditus inſtrumenta ſunt. Nec ab re dictũ eſt, cum aëre ingenito ſeu interno, exterior enim medium eſt, per quod auditio fit. Odorandi facultas odores percipit, eorumque diſcrimina diiudicat. Eius proprium inſtrumẽtum extra caluariam non excidit, ſed ſunt proceſſus quidam cerebri albicantes, neruis non abſimiles in anteriori cerebri parte ducti, ad ſinus octaui capitis oſsis, qui horum gratia parati ſunt, pertingentes. Oriuntur autem nõn ab anterioribus ventriculorum cerebri ſedibus, quod ventriculi cerebri, qua maximè in anteriori cerebri parte conſiſtunt, antrorſumq; ſpectãt, ampli & lati, neutiquam in anguſtum cogantur: ſed à poſteriori potiùs eorundem ſede, cornu modo per cerebri ſubſtantiam deorſum deſcẽdentes, atq; antrorſum porrecti à cerebro abſcedunt, neq; amplius tenui membranæ connati, in ſuum ſinguli porrigũtur ſinum: & adhuc antrorſum magis protenſi ad ſinuũ finẽm, ſeu anteriorem ipſorum ſedem deſinunt, finibus fuſtulti, ac cerebro interim proximè accumbentes. Illic itaque conſtituta odorandi facultas per narium ductus, oſſaque cribri modo perforata, vnà cum aëre hauſtos rerum odores comprehendit. Guſtandi facultas rerum ſapores internoſcit, cuius quidem inſtrumentum eſſe linguam oris amplitudini adamuſsim congruentem, medicis iuxta ac philoſophis conceſſum eſt omnibus. Guſtus enim occaſione à tertio pari neruorum cerebri, neruus linguæ offertur, qui hoc nomine guſtatorius anatomicis appellatur. Maior enim portio craſsioris radicis iam dicti neruorum paris, ſimul atque linguæ baſi committitur, cum alterius lateris neruo linguæ tunicam efformat, aptum ſaporibus dignoſcendis inſtrumentum, vt ſuo quoque loco monſtrauimus. Tangendi facultas tangibiles qualitates differentiáſve animaduertit, vt ſunt durities, mollities, lentitia, friabilitas, leuitas, grauitas, denſitas, raritas, aſperitas, læuitas, craſsitudo & tenuitas. Vt autẽ reliquæ facultates propriis concluſæ ſunt inſtrumentis, ita tangendi facultas nullo proprio coërcetur organo. Cùm enim tactus ad animantis vitam ſit maximè neceſſarius, toto corpore æquabiliter, neruorum

Odorãdi facultas. *Inſtrumẽta olfactus.*

Guſtandi facultas.

Tangẽdi facultas.

Tangibiles differentiæ.

rum

Ariſtotelis error.

rum ope, fuſus eſt. Vt toto cœlo erret Ariſtoteles, qui in libello de ſenſu organum tactus in corde locare videtur. Porrò iam ordine commemoratas facultates,

Senſus quinquè externi.

alii quinque ſenſus externos nominant, non certè quòd foras exprompti ſint & promineant: id enim falſum eſſe vel vnus odorandi ſenſus ſatis oſtendit: ſed quòd externarum rerum propriis inſtrumentis cognitionem capiant. Atque hæc de prima animalis facultatis differentia dixiſſe ſatis ſit.

Mouens facultas.

Mouens facultas vt vnum, idque certum ſibi vendicat inſtrumentum, muſculum nimirum: ita & motionis modum ipſum obtinet vnum, voluntarium ſcilicet. Hæc ſanè facultas, quæ uoluntatis imperio mouet, alio nomine καθ' ὁρμὴν, & πρακτικὴ propriè uocatur, quaſi factricem dicas.

πρακτική.

Princeps facultas.

Tertia animalis facultatis differentia princeps, quod à principe parte prodit, triplex eſt, Galeno autore, nempe imaginatrix, ratiocinatrix, & memoratrix. Ariſtoteles, Theophraſtus, Themiſtius, & Peripatetici ferè omnes, quartam adiiciunt, quam ſenſum communem nominant. Hanc autem Galenus ſub imaginatrice complexus eſt.

Imaginatrix facultas.

Nam hæc imagines ab exterioribus ſenſibus oblatas apprehendit, & ſingulorum ſenſuum obiecta diſcernit. Quod dum facit, neceſſe eſt, ut formas & imagines, quas ſenſus præbent & renuntiant, retineat: adeò ut digreſsis iis, quæ ſenſus ciebant, illorum tamen ueſtigia & effigies diutius hæreant, & cunctentur in nobis.

Galenus ſub imaginatrice facultate ſenſum communē quare cōplexus.

Quapropter ſub imaginatrice facultate id etiam, quod alij ſenſum communem nuncupant, Galenus meritò complexus eſt. Communis enim nulla alia de cauſa vocatus eſt, quàm quòd externis ſenſibus ceu famulatu multiplici ac uario utitur, ipſeque inſtar regis ac principis, & tanquam iudex pro tribunali ſedens, ut Themiſtij utar uerbis, de omnibus, quæ quinque illi ſenſus ſuis quin-

Communis ſenſus cur dictus.

que officiis perfuncti annuntiarunt, pronuntiet, cenſeat, & iudicet. Vt igitur Philoſophi ſenſum communem ueluti è ſuggeſto rerum omnium imagines à miniſtris & nuntiis ſenſibus extrinſecus allatas, & ante ſe poſitas contemplari, apprehendere, adeoque externarũ rerum uarietates diſcernere, internóſcere, iudicare, continere, & recondere ſtatuunt: ita quoque Galenus hæc

hæc omnia imaginatrici facultati tribuit. Altera principum facultatum eſt, quam Galenus διανοητικὴν, Latini cogitatricem, & ratiocinatricem appellant. Hæc vtique conceptas ſpecies & imagines ſub cenſum & iudicium reuocat, ac quæ qualesq́; illæ ſint, iudicat, adeoq́; ratiocinatur aliud ex alio eliciens, componit denique & diuidit. Omnes verò ratiocinandi notiones ab imaginibus & ſpectris rerum externarum, & quæ ſub ſenſum cadunt, proficiſci hoc argumento colligitur: quòd quem natura cæcum ſurdumque progenuit, is non poſſit Geometriam edoceri: neque qui odoratu deſtitutus eſt, aut guſtu, poſsit vllam de odoribus & ſaporibus cognitionem animo concipere: & qui non ſentit, nihil diſcere, vel intelligere poteſt. Hæc facultas, quæ de ſingulis ratiocinatur, contemplatur, conſultat, ac iudicat, Hippocrati γνώμη, hoc eſt, mens, Galeno διάνοια, id eſt, ratio, Philoſophis intelligentia nominatur. Memoratrix facultas, quę Galeno μνημονευτικὴ appellatur, quod à prioribus eſt receptum, & elaboratum, ceu fidiſsima tutrix, conſeruat, retinet, ac veluti in horreum condit: & quod firma contentione ſeruauit, in vſus tum expromit, quum cæteræ iam ceſſant. Cæterùm principes facultates totius ſunt cerebri, in cuius toto corpore fuſæ ſunt, ideoque ſuas actiones non certis ac diuerſis cerebri locis exercent, ſed in toto potiùs cerebro. Vnde palàm fit, iuniores ab antiqua & celebri Philoſophia, atque medicina prorſus defeciſſe, qui imaginatricem facultatem priore cerebri parte, ratiocinatricem media, memoratricem poſteriore collocarunt: vel, vt ipſi loquuntur, imaginationem in anterioribus cerebri ventriculis, cogitationem in medio, memoriam in poſtremo ventriculo hærere putant. Hæc enim opinio ex Arabum factione primùm nata, nullis rationibus ſtabilita partim ficta pueriliter, partim effutita temerè, ita demum iactationem habuit in populo. Siquidem non eſt neceſſe, principes illas, & interiores, vt alij vocant, facultates ſedibus & inſtrumentis diſiungere, quum vna eademque eſſentia contineantur, ſede vna firmentur, ſimilique vtantur inſtrumento corporeo, quanquàm efficiendi ratio eſt diuerſa. Hinc eſt, quòd

Ratiocinatrix facultas.

γνώμη, διάνοια.

Memoratrix.

Sedes principũ facultatum.

Error iuniorũ detectus.

quòd Galenus nuſquam iſta domiciliorum diſtinctione vſus ſit, ſed ſimpliciter principes facultates ſedem in cerebro habere tradit, idque non ſolùm de ſua, ſed & Hippocratis, atque Platonis ſententia. *Liber de corde, nō eſt Hippocratis.* Vt inde perſpicuum fiat omnibus, librum de corde inſcriptum, non eſſe ad Hippocratem autorem referendum: Nam in eo manifeſtè docetur γνώμην, hoc eſt, rationem in ſiniſtro cordis ventriculo habitare. Verùm ſunt etiam alia multa in hoc libello dogmata Hippocrate indigna, & à ratione plurimùm abhorrentia. Vt hoc nomine nihil, aut parum illi libello fidendum ſit. Si itaque Hippocratis, Platonis, & Galeni rationibus iuniores non cedunt, audiant ſaltem vniuerſam Græcorum medicorum familiam, qui omnes ad vnum iiſdem principiis informati, læſa memoria non modò occipiti, ſed toto capiti ac cerebro remedia adhibere præcipiunt.

De vitali facultate. CAP. IIII.

Vitalis facultas vnde dicta.

ALTERA facultas, cuius vnius ſedes eſt in corde, vitalis, quòd vitam in vniuerſum diffundat & deriuet corpus, dicitur. Nam cæteras omnes, quum adhuc rudes & inchoatæ ſunt, perficit, eaſdemque quoad viuit animal tuetur, & ad agendum impellit. Id planè declarat ſyncope, in qua tantiſper dum vitalis facultas corporis partes non gubernat, reliquæ quoque facultates omnes pariter intermiſsionem faciunt. Mox autem vt ea excitata reuixerit, ac ſeipſam collegerit, omnes illæ quaſi recreatæ recurrunt. *Vitalis facultatis neceſsitas.* Proinde tanta eſt vitalis facultatis neceſsitas, vt citra illius opem reliquæ ne minimùm quidem efficiant. Hinc rectè, vt comprehenſum eſt, vitalis nomen ei impoſitum eſt, quod præſtantiore magiſque ſalutari vitæ genere corpora illuſtret, vnaque reliquarum omnium perſeuerantiam, & firmitatem contineat. *Vita quid.* Eſt enim animantium vita facultatum actionumque earundem conſeruatio, à corde cum influente calore profecta. *Vitalis facultas à reliquis diuerſa.* Eſt autem hæc facultas à reliquis, nempe animali & naturali, ſecus ac

non

nonnulli arbitrantur, diuerſa. Ab animali, vtpote cuius motus omnis eſt ad arbitrium, qui orta defatigatione ſenſim ingraueſcit, atque demum intermittit. Cordis autem & arteriarum motus non eſt in noſtra poteſtate vt nobis pareat, ſed perennis, conſtans, & continuatus, nullius cauſæ vi laceſsitus, & qui nunquam interrumpi poteſt. A naturali, quòd hæc corporis nutritioni dũtaxat addicta ſit & mancipata, nec tam apertos motus exprimere ſoleat. Ab vtriſque verò eſſe diuerſam vitalem vel hinc etiam fit manifeſtum, quòd hæc lædatur aliis illæſis. Quippe quum quis peſtilenti febre malè torquetur, affligitúrque cordis dolore, vomitione, animi defectione, quumque pulſus obſcurus & imbecillus deprehenditur, quis tum ambigere poteſt facultati in corde vitali, cuius hæc ſunt opera, negotii plurimùm exhiberi, aliis quidem, aut nihil omnino, aut multò minus agitatis? Vt enim alia morborum genera aliis ſolent facultatibus malum quoddam inferre, ſic hoc maximè peſtilens vitalem vim obſidet, oppugnat, atque demolitur. Vnde planè perſpici poteſt, vitalem non modo cogitatione, &, vt dicere ſolent, ratione, ſed re ipſa ab aliis facultatibus differre.

Naturalis facultatis genera. CAP. V.

NATVRALIS facultatis vt multa ſunt opera, ita quoque variæ differentiæ, primariæ quidem ac principes tres, generatrix, auctrix, & altrix, quas Ariſtoteles libro ſecundo de anima, capite quarto, vegetatrices nominat. Generatrix, vel, vt alii vocant, procreatrix, eſt, quæ ſubſtantiam commutat & conformat. Dum enim quæuis ſubſtantia in alteram commigrat, vt ſemen in os, cartilaginem, aut neruum, ea propriæ eſſentiæ commutationem ſubeat neceſſe eſt, alioqui enim eadem ſubſtantia maneret; ſimul verò, vt aptam & conuenientem ſuæ naturæ figuram accipiat oportet. Quapropter erunt ſanè procreatricis ſeu generatricis facultatis duæ partes, quibus illa abſolutè completur, nempe immutatrix, & forma-

Generatrix facultas.

Generatrix duabus cõpletur partibus.

Immutatrix.

formatrix. Prior partis vniuſcuiuſque ſubſtantiam qualem cernimus, ex ſemine, vel ex ſanguine produ-
Formatrix. xit. Poſterior illi compagem, formam, & ſitum proprius vſibus idoneum contulit. Generatricis itaque proprium munus eſt, partes ſingulas, ipſumque adeò
Auctrix facultas. fœtum exprimere. Auctrix facultas eſt, quæ corpus quoquouerſum porrigit, ac profert. Quoquouerſum autem porrigitur, dum in longitudinis, latitudinis, & profunditatis dimenſiones dilatatur, & ampliatur. Auctricis itaque facultatis proprium munus eſt, in omnem partem proferre, quæ iam nata ſunt, & integram formæ ſuæ abſolutionem obti-
Altrix facultas. nuerunt. Altrix facultas Græcis θρεπτική, & ὁμοιωτική, id eſt, aſsimilatrix nominatur, eſt, quæ adiectum alimentum in corporis ſubſtantiam conuertit, eique aſsimilat. Quum enim corporis noſtri ſubſtantia aſsiduo fluore variis ex cauſis continenter diſſipetur, vt libro primo de tuenda ſanitate, Galenus fuſiùs monſtrauit, proprium certè altricis facultatis munus eſt, nonnihil ſubſtantiæ pro diſperdita ſarcire, quod quidem vel par eſt ei, quod effluxit, vel
Altrix facultas ab auctrice diuerſa. eo vberius, vel parcius. Id quod efficit, vbi alimenta in corporis ſubſtantiam mutat & aſsimilat: vt palàm ſit, altricem facultatem ab auctrice non ſolùm appellatione, ſed & actionibus, & editis operibus plurimum diſsidere. Auctrix enim facultas non quemadmodum altrix circa alimentum verſatur, ſed circa corporis partes ſolidas. Has enim quoad ſinunt, in omnem partem efferunt, atque dilatant, quibus diffuſis tum deinde altrix alimentum nititur appo-
Altricis miniſtræ. nere, affigere, & aſsimilare. Cæterùm auxiliares vel miniſtræ altricis facultatis ſunt quatuor, attractrix, retentrix, alteratrix, ſeu concoctrix, & expul-
Attractrix facultas. trix. Attractrix facultas, quæ Græcis ἑλκτική dicitur, eſt, quæ conuenientem particulæ ſuccum appetit, & attrahit. Conueniens autem & familiaris cuique particulæ ſuccus eſt, qui maximè vt huic aſsimiletur, adeoq; vt inde alatur, accommodus eſt. Hęc itaq; facultas materiæ copiam, ex qua quæuis particula nutritur, ſuppeditat, & alteratrici famulatur. Facultas verò

iſta

iſta non ſolùm corporis partibus, ſed & ſtirpibus, ac nõnullis medicamentis ineſt. Stirpes enim congruentem è terra ſuccum, magnes ferrum, purgantia medicamenta vnum quempiam humorem, aliqua etiam infixos corpori aculeos ſubſtantiarum ſimilitudine illiciunt, atque attrahunt. Vim enim ſimilitudo habet ad conciliandam amicitiam: amicitia ad ſocietatem cõſuetudinemq; ineundam. Igitur hæc ſimilium amicitia vna cauſa eſt efficiens, vt non modò animantium particulæ, ſed & ſtirpes omnes quicquid familiare eſt, & ſalutare prolectent: quicquid verò nocens, & aduerſum aſpernentur & reſpuant, & ab ipſo, tanquam à peſtiferis, niſi fortè vtilium premantur inopia, abſtineant.

Attractionis cauſa.

Retentrix facultas Græcis καθεκτικὴ vocata eſt, quæ attractum ſuccum eò vſque retinet, donec alteratrix eum in naturam partis, quæ nutritur, mutauerit. Hæc manifeſtiſsimè iis partibus ineſſe apparet, quæ magnam obtinent cauitatem, vt eſt ventriculus, vterus, & veſica. Euidentiſsimum verò eſt, hanc alteratrici miniſtrare. Alteratrix facultas Græcis ἀλλοιωτικὴ, eſt quæ id, quod attractum & aliquandiu retentum eſt, alterat, immutat, concoquit, & parti, quæ alitur, apponit, & aſsimilat. Expultrix facultas, Græcis ἐκκριτικὴ vocata, eſt, quæ à concoctione inutilia & aliena ſegregat, & excrementa ſingula ex corporis particulis pellit, ne ſi moram diutius in corpore trahant, putreſcant. Hæc itidem, vt retentrix, alteratrici miniſtrat.

Retẽtrix facultas.

Alteratrix.

Expultrix.

Commemorata verò altricis facultatis genera vnicuiq; corpori particulæ ineſſe, tribus in libris de naturalibus facultatibus inſcriptis Galenus aduerſus Aſclepiadem, & Eraſiſtratum acerrimè diſputans, copioſè demonſtrauit. Porrò iam dictæ facultates fibrarum ope munus ſuum perficiunt. Quanquam enim concoctrix facultas nullum fibrarum genus, ſed innatum duntaxat nobis calorem ad concoctionem accommodat, tamen reliquæ tres munus ſuum per fibras exequuntur, attractrix quidem rectis, expultrix tranſuerſis, retentrix obliquis. Vt enim in muſculis fibræ nutu noſtro & arbitrio contractæ, & ad ſuam originem quaſi reductæ motum efficiunt: ita & naturalibus inſtrumentis

Naturales facultates quæ habẽt inſtrumẽta.

Fibræ triplices.

ſtrumentis accidit, rectis fibris ſolius naturæ inſtinctu contractis, breuioribusque factis alimentum attrahi: tranſuerſis autem adſtrictis, ſubditam capacitatem in anguſtiam adduci, & quicquid ea continetur expelli, & detrudi. Quia verò obliquæ fibræ intentæ nec breuiorem nec anguſtiorem partem reddunt, ſeruata quadam naturali æquabilitate & conſtantia, omnia planè continent, nihilque vel attrahunt, vel expellunt. Quibuſcunque igitur naturalibus inſtrumentis triplex huiuſmodi facultas acceſsit, triplex etiam fibrarum genus eſt conceſſum, vt ventriculo, & vtero. Quibus verò vnica data eſt, vt inteſtinis, ſimplex fibrarum genus obtigit.

DE ACTIONIBVS,

SECTIO VII.

Quid actio & opus. CAP. I.

ACTIO functióve, quę Gręcis ἐνέργεια dicitur, Galeno lib. j. de natur. facult. & lib. 1. The. metho. cap. 6. atteſtante, eſt motus actiuus ſiue efficiens, qui à facultate procedit: Vel motus efficientis. Vt hinc palàm ſit, motũ eſſe duplicem, nempe actiuum & paſſiuum. Actiuus eſt, qui à ſe & propria natura editur. Paſſiuus, qui ab alio quopiam, extrinſecus poſito, excitatur. Verbi gratia, volatio eſt actio animalis volatilis, & inceſſus animalis greſſilis, eò quòd à natura propria horum animantium excitatur. Quòd autem ab alio ſic agitur, vt locum mutet, id vtique non agit, ſed patitur. Egit igitur, qui ex Pireo Sunium commeauit, quippe motus eſt actiuè, hoc eſt, ex ſeipſo, & propria natura. Contrà paſſus eſt, qui ex Pireo Sunium nauigauit, ſiquidem naue vectus eſt. Quum itaque neceſſe ſit omne id, quod agit, moueri, is certè motus, qui ab agente efficitur, actio erit. Opus autem, quod ἔργον Græci nominant, eſt id, quod iam per actionem factum & completum eſt, vt ſanguis, caro, neruus. Cæterùm licet quidem actionem opus quoddam naturæ appelles, ceu concoctionem, diſtributionem, & ſanguificationem: non tamen contrà licet opus actionem omnino voces. Siquidem caro naturæ opus eſt, non tamen eſt actio, patetq; alterum eorum nominum bifariàm dici, alterum non item. Nam opus interdum actionem, interdum etiam id quod per actionem factum eſt ſignificat. Actio verò duntaxat motum efficientem denotat.

Actio quid. *Motus duplex.* *Actiuus.* *Paſſiuus.* *Opus quid.*

Actiones corporis eſſe tres. CAP. II.

CVM actio non ſit niſi motus actiuus à facultate procedens, conſtat tot eſſe corporis noſtri actiones, quot eiuſdem ſunt facultates. Sunt autem tres, vt oſtenſum eſt, corporis facultates, animalis, vitalis, & naturalis, igitur totidem quoque eiuſdem erunt actiones.

Animalis actio. Animalis itaque actio eſt, quæ ab animali facultate, interuenientibus neruis, & muſculis, veluti inſtrumentis, procedit, vt eſt ſenſus, motus voluntarius, ratio, & id genus aliæ. *Vitalis.* Vitalis eſt, quæ à vitali facultate miniſterio arteriarum proficiſcitur, vt pulſus cordis, & aliæ.

Naturalis. Naturalis eſt, quæ à naturali facultate ope venarum progreditur, vt concoctio. Hæc Galeno lib. 6. de tuen. vale. cap. 2. alio nomine σωματικὴ, id eſt, corporalis, quòd *Corporalis.* ſcilicet corpori animátis à natura inſita ſit, appellatur.

Obiectio diluitur. Nec eſt, cur aliquẽ turbet, quòd Galenus libro ſecundo de motu muſculorum, duas tantùm corporis actiones recenſeat, animalem & naturalem, prætcrita prorſus vitali. Nam illic ſub naturali vitalem complexus eſt, quod ex definitionibus earundem, quas ibidem affert, omnibus ſit notiſsimum. Animalem enim ita finit: eſt quam *Animalis actionis finitio.* quum ſit, ſedare poteris, vbi velis: & quum non ſit, excitare. Hinc quũ ex noſtro pendeat arbitratu, nõ immeritò alio nomine voluntaria appellatur. Contrà natura- *Naturalis.* lis illi eſt, quæ non pendet à conſilio, aut arbitrio animantis, ſed ſponte & naturaliter fit. Qua vtique finitione ſolùm eas actiones, quas vulgus medicorum naturales vocat, ſed & eas, quas vitales priuatim appellamus, comprehendit. Eſt nanque hoc modo motus cordis & arteriarum, quem pulſum nominamus, actio naturalis. Quippe hunc neque ſedare, neque excitare, neque celeriorem, neque tardiorem, neque crebriorem, neque rariorem efficere licebit. Hoc ſanè nomine factum eſt, quod Galenus lib. 1. de ſpirandi difficultate ζωτικὴν, id eſt, vitalem actionem, animali planè opponat: vt palàm ſit omnibus nihil referre, vtrum tres, an duas actiones corporis noſtri eſſe fateamur, modò inſtar Ga-

leni

leni has definiamus. Præſtat tamen in actionibus recenſendis facultatum numerum, quandoquidem ab illis proficiſcantur, retinere.

Animalis actionis differentiæ.

CAP. III.

FACVLTAS animalis in tres partitur, *Senſifica* vt ſuo expoſitum loco eſt, ſpecies, ſenſifi- *faculta-* cam, motricem, & principem, & quæuis il- *tis actio-* larũ ſuas edit actiones. Senſifica enim quin *nes.* que actiones edit, viſioné, auditioné, odo *Senſus ex-* ratum, guſtum, & tactum. Has quidem actiones philo- *teriores.* ſophi ſenſus exteriores appellant. Viſio autem eſt actio *Viſio.* qua colores percipiũtur. Auditio, qua ſoni, & eorundé *Auditio.* diſcrimina ſentiuntur. Odoratus, qua odores apprehen *Odoratus* duntur. Guſtus, per quam ſapores diſcernũtur. Tactus, *Guſtus.* qua quidem qualitates tum primæ, tum ſecundæ, item- *Tactus.* que aliæ, quæ nõ ſunt aliis ſenſibus propriæ, percipiuntur. De quibus omnibus cùm copioſè Philoſophi in libris de anima tractent, non eſt, cur hîc de illis longiùs agamus. Motrix facultas vnam obtinet actionem, quæ *Motricis* Galeno lib. 2. de temper. cap. 3. & libro 3. de ſympto. cau *faculta-* ſis, cap. 10. & lib. 12. Therap. meth. ca. 7. teſte, πρακτικὴ, id *tis actio.* eſt, factrix, vel, vt alii interpretantur, actuoſa propriè, *πρακτι-* quòd ſcilicet omnium earum, quæ à cerebro prodeunt, *κή.* efficaciſsima ſit, & ſola ferè actionis nomen mereatur, dicitur. Hæc autem per muſculos veluti inſtrumenta editur & perficitur. Nec ab re dictum eſt propriè, ſiquidem generatim practica actio eſt, quæ cum motu loca- *Practica* li fit. Qua ſanè ratione attractio, retentio, diſtribu- *actio ge-* tio, & expulſio, quæ tamen naturales ſunt actiones, *neratim.* practicæ nominantur. Quippe hæ omnes non ſine motu perficiuntur. Cæterùm quum propriè vocata *Reſpira-* actio practica & voluntaria, per muſculos obeatur, o- *tio actio* mnibus perſpicuum eſſe arbitror, reſpirationem non *volunta-* compoſitã eſſe actionem, ita ſanè vt partim voluntaria, *ria tan-* partim naturalis ſit, quod plerique falsò ſunt opinati, *tum.* ſed meram voluntariam. Siquidem per muſculos illi deſtinatos fit, adeoque ex arbitrio noſtro pendet, quod

Galenus in libello de cauſis reſpirationis, & in ſecundo de motu muſculorum copioſè demonſtrauit. Ibidē enim hiſtoriam quandam refert de barbaro quodam ſeruo, qui reſpiratione retenta mortem ſibi conſciuit. Quòd ſi non liceret vſquequaque reſpirationem cohibere, ne idcirco quidem aliquis negare poſſet, quin ipſa pro arbitrio fieret. Apparet enim earum actionum, quæ motu voluntario fiunt, alias quidē omnino liberas eſſe, alias verò affectibus corporis ſubditas eſſe, & ſeruire. Priores vtique perpetuò abſque impedimento à nobis quoties, & quantum volumus, nulla ad eas nos vrgente neceſsitate, fiunt. Poſteriores verò nō perpetuò, ſed in tempore quodam, & cum menſura, à quibuſdam corporis affectibus laceſsitæ, fiunt. Nam ire ad aliquem, & alloqui, & capere aliquid, & recipere, abſolutè liberæ ſunt. Egerere verò & mingere, corporis affectuum ſunt remedia, ideò non perpetuò liberè, ſed vrgentibus affectibus fiunt. Sic tacere nobis quidem liberum eſt. Sunt enim qui integrum annum, & eo amplius, quemadmodum Pythagorici, tacuerunt. Egeſtionem verò vel vrinam retinere, non modò annis aliquot, ſed ne menſibus quidem, imò nec diebus paucis quiſquā potuit, ſed affectibus vrgentibus tum egerere, tum mingere cogitur. Adeo enim vrgent, ac ſæpenumero angunt multitudine grauantes, vel acrimonia mordētes, vt quidā ne locū quidem conſuetum adire valuerint. Quare quanquam liberæ ſunt & voluntariæ actiones, vrinę & egeſtionum retentio, nō tamē prorſus & abſolutè. ſed corporis affectibus ſeruiunt ac ſubditæ ſunt. Similis profectò iam dictis eſt reſpirationis actio, imò iis multò magis vrget, ac celeriorem neceſsitatē habet. Siquidem ne quis moriatur ac ſuffocetur periculum eſt, niſi aſsiduè reſpiret. Nihil igitur mirum, ſi penitus retinere reſpirationē arduum & difficile ſit: neque enim omnes ad moriendum ſunt procliues, etiā ſi infinitis cōflictantur malis. Eſt tamen nihilominus ipſa animalis ac voluntaria, vt dictum eſt, actio. Principis facultatis actiones triplices eſſe conſtat, imaginationem, ratiocinationē, & memoriam. Imaginatio eſt, per quam imagines ab exterioribus ſenſibus oblatæ apprehenduntur. Ratiocinatio, qua conceptæ imagines

Actionū quæ motu voluntario fiūt duplex differentia.

Pythagorici.

Principis facultatis actiones.

Imaginatio.

Ratiocinatio.

imagines ſub cenſum & iudicium reuocantur, ac quæ, qualeſq; illæ ſint iudicantur. Memoria eſt, qua id, quod à prioribus actionibus elaboratum atque receptum eſt, cõſeruatur & retinetur. De quibus omnibus cùm copio ſè pertractent philoſophi, non eſt cur hîc de illis longius diſſeramus. *Memoria.*

Vitalis actionis differentia.

CAP. IIII.

VITALI facultate, quæ etiam iraſcibilis & animoſa dicitur, multæ proficiſcuntur actiones, nempe arteriarum et cordis pulſus, de qua ſuo diffusè tractabimus loco. motus cordis, cuiuſmodi ſunt lætitia, triſtitia, ſpes, deſperatio, confidentia, metus, amor, odium, miſericordia, inuidentia, ira, iracundia, excandeſcentia, furor, verecundia, pudor, cunctatio, præcipitatio, humanitas, & moroſitas. Lætitia verò, motus eſt, quo cor præſenti fruitur bono. Proinde eius veluti quædam dilatatio eſt, qua præſens obiectum amplectitur. Triſtitia, motus planè contrarius eſt, quo cor quaſi percuſſum conſtringitur, premitur, angitur, tremit, & langueſcit. Spes eſt motus, quo cor futurum bonum appetit, ſeque ad illud accipiendum veluti aperit ac præparat. Et perſimilis propemodum hic motus lætitiæ eſt, propterea quòd futuri boni cogitatione ita mouetur cor, ac ſi præſens ferè iam iam bono aliquo frueretur. Deſperatio eſt motus, quo cor de futuro bono ac ſalute prorſus deſperat, ſeque ad ea accipienda veluti auertit. Confidentia, eſt motus, quo cor veluti futurum bonũ expectat, uel futuri boni expectatione aliquid audet. Metus eſt motus, quo cor, ueluti futurum malum fugiens, conſtringitur. Eſtque ſimilis triſtitiæ, futuri enim mali cogitatione mouetur cor perinde vt præſenti aliquo malo. Amor eſt motus, quo cor appetit aliquod ſeu verè bonum, ſeu quod videtur bonum, idque vt eo potiatur, quaſi attrahere geſtit. Odium contrà motus eſt, quo cor aliquod tanquam malum auerſatur, idque depellere geſtit. Miſericordia eſt motus cordis ex

Pulſus cordis. *Motus cordis.* *Lætitia.* *Triſtitia.* *Spes.* *Deſperatio.* *Confidentia.* *Metus.* *Amor.* *Odium.* *Miſericordia.*

Inuidentia. miſeria alicuius iniuſtè laborantis ortus. Inuidentia contrà motus, propter res ſecūdas alterius concitatus. *Ira.* Ira eſt motus iniuria, vel indignatione aliqua concitatus, quo cor offenſionem aliquam auerſatur, eiusque au torem pœna afficere conatur. Incaleſcit autē cor in eo motu, & incendit ſpiritus, qui ſanguinem etiam inflammant: vt rectiſsimè Galenus lib. 2. de tuenda ſani. ca. 11. ex Platonis in Cratylo, & Ariſtotel. lib. 1. de anima, ſententia, iram eſſe caloris feruorem in corde dixerit. Diſtat ab iracundia, *Iracundia.* vt quæ vitium ſit hominis iracundi, id eſt, eius, qui parua, vel nulla cauſa iraſcitur. Iracundiam tamen Latini ſæpe pro ira vſurpant, iram contrà nunquam pro iracundia. *Excandeſcentia.* Excandeſcentia eſt ira naſcēns, & ſine modo exiſtens. Hęc ſi acrius exardet, *Furor.* furor appellatur. *Verecundia.* Verecundia eſt motus, quo dedecus & turpitudo fugitur, lausque conſequitur. *Pudor.* Pudor eſt motus, quo conſcius ſibi ipſi propter admiſſam turpitudinem iraſcitur. *Cunctatio.* Cunctatio eſt motus, quo quis magna deliberatione aliquid aggreditur. *Præcipitatio.* Præcipitatio contrà motus eſt, quo quis omnia inconſultè, & temerè, citraque deliberationem aggreditur. *Humanitas.* Humanitas motus eſt cordis, quo quis ſe erga alios facilem, lenem, & comem exhibet. *Moroſitas.* Moroſitas contrà motus eſt, quo aliquis ſe difficilem præbet. Poſſem longè plures vitalis actionis differentias, earundemq; deſcriptiones recenſere: ſed has exempli gratia commemoraſſe ſufficiat, præſertim cùm iis omnium philoſophorum libri referti ſint.

Naturalis actionis differentiæ.

CAP. V.

NATVRALI facultate, quæ etiam cō cupiſcibilis & appetitrix nominatur, vt oſtenſum eſt, multę prodeunt actiones, vt ſunt generatio, immutatio, formatio, auctio, nutritio, alteratióve, appetentia, attractio, retentio, concoctio, diſtributio, & excretio. *Generatio.* Generatio ſiue procreatio, actio eſt, quæ ad nouam ſubſtātiā perducit. *Immutatio.* Quapropter ſimplex actio naturæ non eſt, ſed ex immutatione, formationeq; compoſita. Vt enim os fiat,

os fiat, item neruus, vena, & reliquarum quælibet, alteratam eſſe oportet, vnde animal fit, ſubſtantiam. Vt *Formatio* verò congruentem figuram & poſituram, & caua quædam, & vel enata, vel adnata, aliaque id genus habeat, effingi eam oportet, quæ alteratur, materiam. Auctio *Auctio.* verò ſolidarum animalis partium augmentum, ampliatioque in longum, latum, & profundum eſt. Nutritio *Nutritio.* eſt adiecti alimenti in corporis ſubſtantiam conuerſio, & perfecta aſsimilatio. Vt nutritio ſit quædam appoſitio, & aſsimilatio, ſed ſine ampliatione. Quippe vt aſsimilatio fiat, agglutinatio, ſiue adhærentia, quam *Agglutinatio.* Græci πρόσφυσιν vocant, præcedat oportet: ſicut etiam, vt illa fiat, appoſitio, quæ Græcis πρόσθεσις nominatur. *Appoſitio.* Poſtquàm enim ſuccus is, qui omnem animantis particulam nutriturus eſt, à vaſis excidit, in totam eam primùm diſpergitur, mòx adiungitur, deinde agglutinatur, demum aſsimilatur. Appetentia, Galeno libro primo, de ſympto. cauſis, cap. ſeptimo atteſtāte, non *Appetentia.* eſt niſi impletionis deſiderium, eſtque duplex, animalis nimirum & naturalis. Animalis eſt, qua animal excitatum, ad quærendum ſibi & capiendum cibum impellitur. *Animalis.* Atque hæc profectò rectè animalis appellatur, quòd ſcilicet ex arbitrio animalis pendeat tota. Id quod abundè comprobarunt, qui inedia ſibi mortem conſciuerunt. Naturalis appetentia animalem præcedit, & eſt, qua tum ſtirpes, tum animalia, poſtquàm *Naturalis.* vacuata ſunt, vt rurſus impleantur, id quod illis familiare eſt, appetunt. Et rectè quidem naturalis nominatur, eſt enim voluntatis expers, & naturaliter fit. Appetentiam hanc naturalem ſtatim attractio excipit, qua *Attractio.* id, quod illis congruit ac familiare aſt, attrahunt. Quod verò ad animantia pertinet, poſtquàm appetentia ventriculi attractionem incitauit, quæ ſibi adduxit ſinu ſuo *Retentio* complexuque recipit, eaque retinendi facultate, & obliquarum fibrarum miniſterio includit, complectitur, retinet, & arcet ſupra ſubterque, & omni ex parte adeò compreſsè, vt iis circuniici, & prorſus adhæreſcere videatur, nec inane quicquam relinquat. Alioqui cibus in tanta capacitate huc illuc fluitans, neque lateribus ventriculi coarctatus haud quaquam plenè cō

coqueretur. Hac itaque ratione accepta cohibet, nec ante legitimum naturęque præſcriptum tempus effluere quicquam patitur, niſi quum aut magno copiæ pondere, aut qualitatis mordentis acrimonia laceſsitur. Vt in duabus planè rebus retentricis facultatis proba conſiſtat actio. Vna, vt nullum inter ventriculum & cibos vacuũ relinquatur ſpatium. Altera, vt comprehenſionis tempus, concoctionis tempori ęquetur. Vt legitimum comprehenſionis ventriculi tempus, non ſit niſi id, in quo plenam perfectamque cõcoctionem abſoluit.

Cõcoctio. Non autem quæuis vel leuiſsima cibi alimentíve mutatio, qua id aut exteritur, aut mollitur, aut odore, ſaporéve mutatur, ſed ea duntaxat, quæ à natiuo calore fit in alimento perfecta ſubſtantiæ conuerſio, concoctio dicitur. Hinc rectiſsimè Galenus in libro de ſymptomatũ differentiis definit concoctionem, eſſe in peculiarem & propriam familiarémve eius, quod alitur, qualitatẽ conuerſionem. Quocirca eo duntaxat loci hæc fit, vbi alimentum diu multúmque hæret, & facultas illa retentrix valida eſt, ſimulque concoquendi facultas copioſo

Triplex cõcoctio. abundat calore. Hoc autem tribus tantummodo locis conceſſum eſt, è quibus etiam triplex exiſtit concoctio, quarum prima in ventriculo, ſecunda in iecore, tertia in ſingulis partibus fit. Sua verò cuiuſque antecedit præparatio, ſuáque ſequitur abſolutio, ſuum cuiuſque alimentum tanquam ſubiecta materia, ſuus genitus humor, ſuúmque excrementum. Prima omnium eſt χύλωσις, quæ in vẽtriculo perficitur, mutaturq; multiplex

Prima cõcoctio vẽtriculi. & varium alimentũ in quippiã vnius ſubſtantiæ, quod candidum quidem eſt, & cremori ptiſſanæ perſimile.

Cauſa efficiens cõcoctionis vẽtriculi. Alimentum autem omne mutat & conficit ventriculus, nullis quidem fibrarum adminiculis, ſed tum proprio ingenitoque calore & ſpiritu, tum eo, quem vt lebeti magno circuniectus ignis, ita & proximæ partes illi inferunt, iecur, lien, cor, ſeptum tranſuerſum, & omentum, quod illius calorem reflectit, & continet. Cæterùm propria ventriculi ſubſtantia, & inſita reconditaque quædam proprietas concoctionis illius abſolutionem perficit. Sic Struthiocamelus ferrum concoquit & exterit, quod non poteſt leo calidiſsimus. Sic

fruges

fruges aridas & prǽduras minutæ aues conficiunt, crudumque quippiam mutant, quod vix audeat homo attingere. Ita coturnix veratrum coquit & mitigat nobis prorſus inimicum, inuictum, indomitum, & quod omnem corporis noſtri vim, omnes conatus reſpuit, & aſpernatur. Porrò alimenti tamen, quod ventriculus ſubigit ac mutat, præparatio quædam in ore prægreſſa eſt, qua non atteritur modò & mollitur cibus, ſed & leuem ſubit conuerſionem. Quippe qui antè durior & ſolidior erat, dentibus in ore conſtructis manſus extenuatur, & mollior redditur, nec leuem inibi mutationem accipit, admiſcetque ſibi quodam modo animalis qualitates, vt priſtinam ſpeciem & naturam vix retineat. Hunc autem tandem ventriculi facultas concoctrix mutat, conficit, & plenius concoquit, atque ex eo humorem procreat, qui proprio nomine Græcis χυλὸς, Latinis cremor nominatur. Quod verò in hoc cremore longè optimum & familiare habetur, id Galeno libro tert. natural. faculta. teſte, halitus ſpecie ad ſe rapit, inque ſuas tunicas ſugendo recondit, eis etiam adiungit & agglutinat, atque ex eo demum fructum voluptatemq; capit, & quodam modo ſaturatur, nõ tamen propriè nutritur. Neq; enim paſtio illa, quá ex cremore capeſsit, vera eſt nutritio, ſed ex qualitatis cognatione, & conuenientia oblectatio quædam, & ſatietas nutritionis æmula, quòd ſcilicet ventriculo non aſsimiletur. Hinc eſt, quòd Galenus religioſe vitet, ne dicat ventriculum ſibi aſsimilare chylum, ſed tantùm reponere, & adiungere. Neque eſt, cur quiſpiam miretur, appoſitionem, & adhærentiam fieri, quam non conſequatur aſsimilatio. Quippe idipſum fit etiam in vitiligine, in qua certè adhærentia nutrimenti facta cernitur, non tamen aſsimilatio. Quapropter id, quod apponitur & agglutinatur, Galeno etiam loco iam citato teſte, veluti nutrimentum eſt, non propriè nutrimentum. Ita ex chylo ventriculus nutritur quidem, at impropriè, quia non aſsimilatur illi. Atqui inſtabit quiſpiam, & nobis ex tertio de naturalibus facultatibus libro locum obiiciet, in quo Galenus diſertè dicat, in tertia temporis portione ventriculum iam nutriri, iis

Alimenti præparatio in ore.

Prima cõctionis humor.

Ventriculus cremoris benignitate fruitur.

quæ affixerat, planè ſibi aſsimilatis. Cui vicìſsim reſpondemus, veriſsima eſſe hęc Galeni verba, non tamen ad chylum eſſe referenda, vtpote qui non aſsimilari poſsit, quandoquidem non ſit propriè, vt diximus, loquẽdo nutrimentum, ſed ad id, quod ex oblato cibo ad ſe venæ ad ventriculum pertinentes traxerunt. Quippe id iam in ſanguinem commutatum iis temporum vicibus apponitur, affigitur, & aſsimilatur, non chylus ipſe. Nam cremor ille vacua tunicę ventriculi ſpatia referciẽs, in vaporem fuſus & extenuatus ad extremum vaneſcit. Quapropter famem ſiue appetentiam duntaxat animalem compeſcit. Quippe hæc à penuriæ ſenſu fit, quum venæ ex ipſo ventriculo veluti emulgentes ſugenteſque trahunt. Ventriculus verò huiuſmodi ſuctionem non ferens, ſed tanquam diuulſus, huius moleſtiæ remedium, cibum exquirit. Cibo autem oblato venæ ad ipſum conuertuntur, & ex eo, non ex ventriculo, alimentum trahunt. Hoc vbi in ſanguinem commutatum, appoſitum, affixum, & aſsimilatum fuerit, naturalem appetentiam ſedat. Quippe hanc vna duntaxat ſanguinis ſubſtantia per ventriculi corpus & molem effuſa ſatiare poteſt, dum in eius naturam conuertitur. Animalem autem non modò ſanguis, ſed & cremor in ventriculum demiſſus, compeſcit atque ſaturat. Vt igitur vtraque ventriculi tunica, interior nimirum & exterior ex qualitatis chyli cognatione & conuenientia oblectationem quandam & ſatietatem nutritionis æmulam capeſsit, nec verè nutritur: ita ex ſanguine, qui in venis eſt, quæ ad ventriculum pertinent, verè nutriuntur. Atque hinc eſt, quòd Galenus libro quarto de vſu partium, capite decimonono, diſertè ſcribat, has venas à natura ad perfectam nutritionem ventriculi eſſe procreatas. Quaſi dicat eam nutritionem, quæ ex chylo fit, quòd is ventriculo non aſſimiletur, non eſſe perfectam. Neque eſt neceſſe, vt is chylus in iecore primùm in ſanguinem conuertatur, quãdoquidem, vt Galenus libro quarto de vſu par. corp. humani, autor eſt, venis, quæ ad ventriculum & inteſtina pertinent, virtus quædam ſanguifica ineſt, qua chylum in ſanguinem priuſquàm ille ad iecur perueniat,

Ingeſtus cibus famem duntaxat animalem ſedat.

Totus vẽtriculus ſanguine nutritur.

ueniat, permutare ſolent. Prætereà, aſſertionem noſtram eſſe veram, nempe ex ſanguine propriè nutriri ventriculum, hinc fit manifeſtiſsimum, quòd dum fœtus vtero continetur, totus vẽtriculus puro & ſyncero ſanguine alitur, nullo nimirum tum in eius ventriculo exiſtente chylo. Quia igitur nunc cumulatiùs atque perfectiùs is ali poſtulat, optima ratione ſimiliter ex ſanguine nutrietur, & incrementum ſuum capeſſet. Porrò huius concoctionis excrementum eſt, quod Græcis ἀποπάτημα, Latinis ſtercus vocatur. Hoc excrementum in ventriculo vtili ſubſtantiæ confuſum erat, ſed ventriculum egrediens, poſtea è ſuperioribus gracilibúſve inteſtinis vniuerſus cremor ſyncerus ac purus in iecur rapitur. Reliqua craſsior, impurior, & fæcis æmula materia, in colum inteſtinum, mox in rectum irruit, illicque, donec expellatur, hæret. Secunda concoctio in iecore perficitur, & priuatim Græcis αἱμάτωσις appellatur. Hac enim cremor è ventriculo hauſtus, propria iecoris vi, quæ in eius potiſsimùm ſubſtantia inſidet, in veram ſanguinis ſpeciem conuertitur, quam à cremore non modò colore, ſed etiam vniuerſa ſubſtantia planè diuerſam eſſe conſtat. Hic ſanè adumbrationem quandam in venis meſenterij accepit. Præparant enim hæ cremorem iecori, conferuntque quaſi rudimentum ſanguinis, quale in eis per diſſectiones deprehendi ſolet, idcirco ſanè quòd à iecore initium ducunt, cuius proinde naturam referunt & æmulantur. Vires enim habent venæ non ſolùm continendi, diſtribuendique ſanguinis, ſed etiam concoquendi, haſque à iecore originis ſuę principio & qua ſi fonte, quemadmodum à ventriculo inteſtina, mutuantur. Nam cibus in ipſo etiam per inteſtina tranſitu elaborationem etiamnum & abſolutionem completam adipiſcitur, quòd iners & otioſa nunquam eſſe poſsit, quæ in eis eſt commutandi facultas. Cęterùm cremorem ope venarum meſenterij pręparatum, & rudi quadã ſanguinis forma adumbratum iecur accipit, & vera & expreſſa ſanguinis ſpecie ornat, & perficit. Vt alterius concoctionis vtilis humor non ſit niſi ſanguis, aut, ſi vniuerſa complecti velis, humor omnis, qui Græcis

Primæ cõctionis excremẽtum, Stercus.

Secunda concoctio iecoris.

Venæ meſenterij præparãt iecori cremorem.

Venæ cõcoquendi at ſanguĩficãdi facultatem obtinent.

Inteſtina cibum cõcoquunt.

Secundæ concoctionis humor.

χυμός. cis χυμὸς nominatur. Quo quidem nomine non modò purus ſynceruſq; ſanguis, ſed illi etiam qui cum ſanguine gignuntur naturales, & nutritioni accommodati, humores, notantur, atque deſignantur. Excrementum autem eius aliud eſt, quale quod florem in vino appellant, è tenuiſsima enim cremoris portione aſſa & torrida natum, quaſi flammeam acrimoniam aſſumit, quocirca excrementum verè eſt, omnino præter naturam, nec alendo corpori accommodatum, & flaua bilis nominatur, atque in veſiculam, quæ iecori ſubeſt, reconditur, ac in priorem tenuium inteſtinorum partem ſiue duodenum, vt ſuo loco fuſius monſtratum eſt, excernitur. Quanquam igitur mordax eſt & acris hic humor, veſiculæ tamen proprioque receptaculo triſtis non eſt, aut infeſtus, ſed mutua cognatione iucundus & amicus, ex quo illa voluptatem, & iucunditatis ſenſum percipit. Eo autem haudquaquam alitur, quod vſquequaq; amarus ſit, nullo benigno ſucco perfuſus, ſed ſanguine quem ſuſcipit per venam ipſius ceruici inſertam. Alterum eſt, quale quod fęcem in vino nominant, ex craſſa terrenaq; cremoris portione factum, quod naturæ concoctionem ſubterfugit, neque iecoris vi mutari potuit. Hoc à liene inſita facultate, qua ſibi gratus eſt, & ſuauis, attrahitur, & ſubinde in ventriculum euomitur, à quo exiens vnà cum ſicciori alimenti excremento per omnia inteſtina permeat. Poſtquàm enim in illius venis & arteriis, quæ illic multæ ſunt, & ingentes, elaboratus fuerit, non vniuerſus, neque craſsior illius portio, ſed tenuior duntaxat lienis fit alimentum, & in eius carnem ſenſim illabitur. Tertium excrementum, quod è iecore, venis, & arteriis profunditur, eiuſmodi planè eſt, quale in lacte concreto ſerum. Hoc renes à ſanguine trahentes, & ad ſe rapientes, ad veſicam tranſmittunt, vrinaque nuncupatur. Hæc autem veſicam non alit, ſed ſanguis, qui per peculiares venas vtrinque in illius ceruicem inſertus influit. Tertia concoctio in ſingulis partibus fit, qua appoſitus adiectuſque ſanguis iam à priore natura deficiens, in idoneam alendæ partis ſubſtantiam conuertitur. Hęc rudimentum quoddam & primordium capit in venis exilibus,

Secunda concoctio nis excrementa.

Primum.

Veſicula bilis alitur ſanguine.

Alterum

Lien quo modo alitur.

Tertium.

Tertia cōcoctio in ſingulis partibus.

Præpara

in quibus ſanguis à partis natura & calore mutatur. Eius autem abſolutio eſt perfecta aſsimilatio, atque nutritio, omnium concoctionum finis. Huius vtilis ſuccus eſt vniuerſum eorum humorum genus, qui ſecundarij appellantur, de quibus ſuprà diffusè egimus. Eorũ verò excrementorum, quæ in ſingulis animalis naſcuntur partibus, ex ipſo vnde aluntur ſucco, aliud quidem ceu ſemicoctæ quæpiam reliquiæ, quę aſsimilari nutriendæ parti nequiuerunt: aliud, quod tranſmittendi alimenti vehiculum fuit. Tenuiſsimum autem huius generis excrementum facile ſane eiicitur, partim in ſpeciem vaporis ab inſito calore ſolutum, partim violento motu confertim erumpens. Nominant verò, quod ita excernitur, ſudorem. Alterum verò, quod vulgo eſt incognitum, vt quod conſpectum præ tenuitate effugit, à Græcis ἄδηλος αἰσθήσει διαπνοή, Latinis inſenſilis ſenſumve latens tranſpiratio. Ab hoc excremento, iis ſordibus quæ extrinſecus cuti adhæreſcunt, origo eſt. Atque ex iis quæ iam diximus, qua ratione in ſingulis concoctionibus tum diſtributio, tum excretio fiat, palam fit omnibus, nec vt de ſingulis verba faciamus eſt neceſſe. Vnum tamen adiiciendum prioribus erit, nempe attractionem, retentionem, diſtributionem, & excretionem, quum non ſine loci mutatione fiant, practicas quoque dici, vt ſuprà etiam eſt monſtratum, actiones.

tio tertiæ cócoctionis. *Tertiæ cõctionis humores.* *Excremẽta.* *Sudor.* *Inſenſilis tranſpiratio.* *Naturaliũ actionum è numero quæ practicæ dicãtur.*

Actiones corporis à medico cur conſiderandæ.

CAP. VI.

VARVS potiſsimùm de cauſis actiones corporis à medico accurata opera ſunt cõſiderandæ. Vna, quod ex illis quæ, qualiſq; corporis ſit conſtitutio promptè cognoſci poſsit. Eam enim conſtitutionem, quæ intra ſanitatis limites conſiſtit, illæſæ & inculpatæ actiones ſequuntur. Morboſam verò, vitioſæ & culpabiles. Altera, quòd ex actionibus læſis laborãs pars dignoſcatur. Siquidem nulla actio læditur, Galeno etiã lib. i. de laboran. locis, cap. ij. teſte, niſi pars, quæ ipſam efficit, laboret. Id quod tamen non de omnibus actionibus,

Ex actionibus corporis cõſtitutio dignoſcitur *Actio læſa laborãtem partẽ prodit.* *Nũ actio nulla læ-*

ſed

datur, niſi pars quæ ipſam efficit laboret.

ſed de naturalibus duntaxat intelligendum erit. Nam naturales actiones, perinde atque facultates, à quibus illæ prodeunt, omnibus corporis partibus ſunt inſitę & cognatæ, vt Magneti lapidi vis trahendi ferrum, vt nihil mirum ſit actionibus iis læſis, partes quoque, quibus illæ inſunt, neceſſariò lædi. Quapropter non eſt ſimpliciter concedendum nullam actionem lædi poſſe, niſi etiam pars, quæ ipſam efficit, laboret: ſed prius de actionibus, ac earundem inſtrumentis diſtinguendum erit. Quippe ſi hæc verba ad animales actiones transferas, nihil iis magis abſurdum dici poſſet. Cùm enim illæ ipſæ partibus non ſint inſitæ, ſed aliunde, nimirum à cerebro, vbi animæ ſedes eſt, in eas deriuentur, ſæpenumero certè impediuntur, etiamſi nulla in partibus quarum actiones ſunt, noxa exiſtit. Non leuis itaque inter naturalia & animalia inſtrumenta vocata differentia eſt, quam luculenter admodum Galen. lib. i. de laborant. locis, cap. vltimo, iis docuit verbis. Plurimũ differũt, inquit, naturalia ab animalibus inſtrumẽtis. Siquidẽ naturalibus cognata actionis vis eſt, animalibus verò inſtrumentis, à principio, veluti lumen à ſole, ipſa defluit.

Differentia inter naturalia et animalia inſtrumẽta.

» Quapropter accidit vt ipſis interdum haudquaquam læſis, nihilominus eorum pereat actio. Id quod naturalibus inſtrumentis accidere non ſolet: quoties enim horum actio læditur, ſemper ipſa prius laborant. Hæc ille. Quid multa? quum animalia inſtrumenta cognatum ſenſus & motus principium non habeant, ſed iis aliunde velut lumen à ſole ſuppeditetur, nihil mirum ſi ſolis partibus, quæ & ſentiendi & mouendi vim obtinẽt, accidat, vt ipſis interdum haudquaquam laborantibus ac læſis, eorum nihilominus pereat actio: cõtrà verò in naturalibus eueniat, vt quoties horum actio læditur, ſemper ipſa priora laborent. Innatam nanque & inſitam, qua actiones ſuas perficiunt, omnia facultatem habent.

DE SPIRITIBVS,

SECTIO VIII.

Quid ſpiritus. CAP. I.

CVM de humanis ſpiritibus hoc loco nobis diſſerendum ſit, initiò vt implicatá huius nominis ratioñe expediamus, neceſſe eſt. Spiritus autem propria ſignificatio omnibus in linguis ventus eſt. Cùm verò ventus præpotens ſit, mirabilia que efficiat, & oculorum noſtrorum obtutum effugiat, affinitate quadam & ſimilitudine factum eſt, vt ſpiritus nomen ad rem omnem, quæ ſub aſpectum non cadit, tranſiret, ſiue corporea ea ſit, ſiue incorporea. Hinc fit, vt quæ in nobis ineſt ſubſtantia auræ tenui perſimilis, ſpiritus appellationem ſubeat, Non eſt igitur ſpiritus niſi pertenuis, vaporoſa, aërea, aut ſi mauis ætherea ſubſtantia, per quam facultas à partibus principatum in corpore obtinentibus in reliquas corporis partes defertur, vt proprias actiones edere poſsint. Vt hinc etiam palàm fiat, ſpiritum eſſe facultatum veluti vinculum, primumque obeundæ actionis inſtrumentum. Eſt autem à corpore & humoribus quippiam diuerſum, quod Hippocrates ſexto Epidem. octaua ſectione, aphor. viij. impetum faciens nuncupauit, non à ſubſtantiæ tenuitate, ſed quòd eius, vt venti, vis, & incurſio magna ſit, & vndiquaque momento temporis corpus facilè penetret. Qua igitur ratione iſtos ciet impetus, intelligitur affinitatem habere cum corpore: qua autem videri non poteſt, ad incorpoream ſubſtantiam accedit. Ex quo fit, vt amborum medius ſit, & vtriuſque particeps. Quòd ſi verò quiſpiam ſpiritus ſubſtantiam & ſtatum nondum plenè aſſequitur, is corporis noſtri ſtructuram contemplatus arterias adeat, inq; cordis ſinus & in cerebri ventriculos introſpiciat, quos dum inanes ac nullius propè humoris participes videbit, neque tamen fruſtra ac temerè tantos à natura

Spiritus quid.

Impetum faciens.

tura conditos, mox, opinor, cogitatione apprehendet prætenuem auram eos tum impleuiſſe, dum in viuis fuit animal, quę tamen eo animã agente, leuiſsima quũ eſſet, ſine ſenſu euanuit. Eſſe autem ſpiritum ſubſtantiam aëream, hinc maximè liquet, quòd huius fouendi gratia in ſpiratione aëreni introducimus, qui non modò corpori refrigerationem (hæc enim ſatis poſſet aliunde compa-rari) ſed pabulum quoque miniſtrat. Corporis autem denſa moles eiuſmodi ſubſidio haudquaquam indiget, vt quę craſsiore recreatur alimento, omnium elemento rũ permiſtione concreto. Quapropter neceſſum eſt aërem hauriri & attrahi, vt finitimæ & cuipiam in nobis ſui generis ſubſtantię, nempe ſpiritui, iungatur, eique velut in paſtum cedat. Hinc non temerè Hippocrates in libello περὶ τροφῆς de ſpiritus alimento ita ſcriptũ reliquit: ἀρχὴ τροφῆς πνεύματος, ῥῖνες, ςόμα, βρόγχος, πνεύμων, καὶ ἄλλη διαπνοή: Principium alimenti ſpiritus, nares, os, aſpera arteria, pulmo, & reliqua tranſpiratio.

Spiritus eſt ſubſtã tia aërea.

Quot ſint ſpiritus. CAP. II.

DE ſpirituum numero inter medicos haud conuenit. Sunt enim qui triplices, & hi quidem numero ſuperiores: ſunt etiã qui duplicem tantùm eſſe affirmant, nempe animalem & vitalem, naturali excluſo. Atqui ij ſententiam ſuam iis rationibus ſtabiliunt. Principio naturali ſpiritu, qui nutriendi facultatem ad corporis partes deferat, non opus eſſe inquiunt, quòd ea omnibus corporis partibus, haud ſecus atque Magneti lapidi vis trahendi ferrum, cognata ſit, adeoq; naturali ſpiritu vt ad eas deferatur haud indigere. Prætereà iecori deeſſe etiam materiam, ex qua naturalis ſpiritus procreari poſsit, cõtendunt. Si enim vlli materia eſſet vnde naturalis procrearetur ſpiritus, certè vitalis, vnde etiam animalis, vt infrà latius dicetur, generatur, eſſet. Non eſt autem, aiunt, rationi conſentaneum ex vitali, ac eo perpauco, naturalem conflari poſſe, & ſubinde in totum corpus longè lateque diffundi. Cùm enim vitalis ſpiritus prima generatio in corde ſit, & ab eo per arterias in vniuerſum corpus diffundatur, neceſſarium eſſet, ma-

Opinio eorum qui duos tantùm eſſe ſpiritus putant.

Non eſſe ſpiritũ naturalem, quibus rationibus oſtendatur.

gnas

gnas arterias ad iecur peruenire, ſpirituum vitalium tantos riuos ſuppeditantes, qui pro naturalis ſpiritus materia ſufficerent. Ex diſſectione verò ipſa ſatis cōſtat, ad cauas duntaxat iecoris ſedes, arterias, & eas quidem exiguas, exporrigi, vt huius calorem euentilarent, temperarentque. Hæ autem nō tantum ſpiritus vitalis illuc deferunt, vt inde naturalis gigni queat, quando palàm ſit plures eſſe corporis partes, quæ naturali, quàm quæ animali egent ſpiritu. Dein nullam in iecore tantam 3
eſſe cauitatem dicunt, quanta in cerebro, & corde eſt, in qua commodè naturalis ſpiritus generatio fieri valeat. Sed nec canales aut meatus ſuppetere aiunt, per quos 4
vbi iam genitus eſſet, ad partes corporis deferretur: niſi quiſpiam dicat per venas vnà cum ſanguine ſpiritum naturalem tranſire, quod tamen abſurditate non vacat. Neque enim corpus venarum vnica duntaxat tunica contextum patitur, vt per illud ſpiritus meare poſsit. Accedit quòd iecoris ſanguis, vtpote craſſus ac turbi- 5
dus, necdū ab excremētis emūdatus, ad ſpiritus generationē nō ſit idoneus. Denique, cùm quæuis particula calo- 6
rē de corde iugiter manantē concipiat, quo conſeruato enutritur & generatur, animalem verò ſpiritum à cerebro habeat, ex quo mouetur & ſentit, ſuperuacaneus certè ſit naturalis neceſſium eſt. Proinde quum nec finis *Epilogus*
adſit, ob quē ſpiritū naturalem gigni oporteat, nec materia vnde procreari vel cōſeruari poſsit, nec locus idoneus, in quo gignatur, nec via per quam ad corporis partes deriuetur, illum omitti poſſe affirmant, præſertim quum citra eius famulitium iecur ſuum principatum tueri valeat, diſtributo nimirum per venas alimento omnibus corporis partibus. Pro huius ſuæ ſententiæ cōfirmatione afferunt Galeni autoritatem, vt qui lib. 12. Ther. metho. cap. 5. de ſpiritu naturali ambiguè locutus ſit, nec quicquam de eo pronuntiare auſus ſit. Atque hæc eſt eorum, qui duos tantùm in corpore animantis eſſe ſpiritus, nempe animalem & vitalem, ſtatuunt.

Animalem autem in cerebro habere ſedem, & per nervos in vniuerſum diffundi corpus, iidem affirmant. Animalem autem dici conſtat, non quòd animæ ſit ſubſtantia, ſed quòd primum animæ in cerebro habitantis ſit *Animalis ſpiritus.*

n inſtru-

Vitalis ſpiritus. inſtrumentũ. Vitalem ſpiritũ in corde domiciliũ habere, & per arterias in omnes corporis partes deferri tradũt. *Opinio eorum, qui tres eſſe ſpiritus cenſent.* Alij pręter duos iã dictos ſpiritus, in quibus à prioribus nihil variant, tertiũ adiiciunt, nempe naturalem. Siquidẽ partes corporis principatum obtinentes, iecur, cor, & cerebrum, tum facultate, tum ſpiritu præpotente valere aſſeuerant, vt non ſeipſis duntaxat gubernandis dent operam, ſed alios de ſe ſpiritus, tanquam iugi de fonte, in omne corpus ꝓpriis ductibus deriuatos, effundant. His enim quicũnq; partibus ſingulis ingeniti ſunt ſpiritus, alij, iisque in facultates actionesque ſuas concitatis conſtantem & perpetuam operũ molitionem ſubire dicunt. Vnde ſupra innatorũ ſpirituũ, quos ſtabiles fixosque eſſe aiunt, ordines, tres inſuper errantes & vagos influentesque ſtatuunt, vnum naturalem è iecore per venas in corporis extrema diffuſum: alterum, qui in cerebri ventriculis genitus, hincque per neruos profectus, partes ſenſus motusque compotes irrigat. Hunc itaque in ventriculis viisq; ſenſuum contineri, quemadmodum in corde & in arteriis vitalem, inter omnes medicos iam planè conuenit. At naturalem ex iecore proferri, quia non vſque adeo eſt ſenſu compertum, Galenus & alij quoq; medici hunc ſecuti non fidenter, ſed dubitanter pronuntiarunt. *Duarum opinionũ conciliatio.* Facilis autem eſt harum factionum conciliatio. Prioris enim factionis medici, nullam in iecore communem & influentem naturalem facultatem ſtatuunt, ſed hanc omnibus partibus ingenitam & cognatam eſſe aſſerunt, ideoque neceſſariò illinc quoque nullum naturalem ſpiritum, qui eius facultatis diſtribuendæ ſit vehiculum & inſtrumentum dimanare dicunt, & productis à nobis rationibus ſanè probabilibus ſuam ſententiã muniunt. Alterius opinionis aſſertores præter inſitam innatamque naturalem omnibus partibus facultatem, in iecore cõmunem & influentem ſtatuunt aliam, ideoque illinc quoque naturalem ſpiritum dimanare, qui eius diſtribuendæ ſit vehiculum, neceſſariò affirmant. Atque eius aſſertionis hanc cauſam attexunt. Non enim, inquiunt, ſanguis ad id muneris ſatis eſt accommodatus, vt qui craſsior mediam inter corpus facultatemque ſubſtantiam non eſt ſortitus. Ergo

inferunt tandem, ut uniuerſum animal gubernant principes facultates tres: ita quoque totidem ſpirituum vehiculis, ex propriis fontibus, per ſuos canales in omne corpus diſtribuuntur.

Spirituum procreatio. CAP. III.

QVi nullum eſſe naturalē ſpiritum dicūt, ij neq; de eiuſdem procreatione ſunt ſoliciti. Alii verò, qui illū duobus aliis adiiciunt, ita de eorundē procreatione ſentiūt.

Alimenti purior magisq; aerea portio, cōcoctione in eam tranſit ſanguinis tenuiorem ſubſtantiam, quæ vaporis ſpeciem exhibet. Eà tum à facultate iecori ingenita vim accipiens, eiuſque vbertate perfuſa; ſpiritus fit naturalis, reliquo ſanguine tantò præſtantior, quantò iecoris molem facultas ei naturaliter inſita præcellit. Huius ſpiritus quantum per venam cauam vnà cum ſanguine effertur, & in cor inuehitur, illic denuò vi caloris innati accuratiùs elaboratum attenuatumq;, in aeris prope ſpeciem decedit: atque ex dextro cordis ſinu per communes eosq; arctiſsimos aditus, in ſiniſtrum ſinum viam capeſsit, & permeat, vbi hauſto per pulmonem aere temperatum, materia quædam fit, cui vis conceſſa vitalis, ſpiritum vitalem profert per arterias in totum corpus diffuſum atq; conſertum. Hinc rectiſsimè libro 7. de Hippocratis & Platonis placitis Galenus vitalem ſpiritum generationis ſuæ materiam ex inſpiratione aeris, & humorum exhalatione ſumere ſcriptum reliquit. Niſi enim per aſsiduam inſpirationem & tranſpirationem calor natiuus refrigeretur, & quaſi ventiletur, neceſſe eſt illum extingui, & ſpiritum vitalem perire. Proinde vt ſpiritus vitalis nutritur & cōſeruatur tum ex inſpirādo, tum ex ſanguine: ita viciſſim perit, ſuffocatione, materię admiſtione tota eſſentia cōtrarię, nutrimenti defectu, vacuatione immodica, impedita inſpiratione, & tranſpiratione. Suffocatur autem ſpiritus obſtructione & redundantia, nō ſolùm partium principū, ſed & vniuerſi corporis. Oppletis enim venis aut obſtructis, vel principum partium, vel totius corpo-

Naturalis ſpiritus procreatio.

Vitalis ſpiritus generatio.

Spiritus vitalis quibus de cauſis perit.

ris, natiuus calor opprimitur ac ſuffocatur. Admiſcetur verò aliena ſubſtantia, inſpiratione aeris peſtilentis, aut uaporis alicuius tetri odoris, qualis ex ſtagnis, & paludibus, & cadaueribus non crematis, aut alia corrupta ſubſtantia exhalare ſolet. Cæterùm quæ portio, vitalis ſpiritus per arterias ſurſum fertur ad cerebrum, in implexu q[redacted]tus inuolucri imagine nomé inuenit, adeoque χοροειδής, vt ſuo fuſiùs oſtendimus loco, dictus eſt, ob frequentes eius anfractus ad cerebri vſus magis magiſque adaptato, mitigata, mox in cerebri dextrum ſiniſtrumque ventriculos collata, in illis & mutua cõcauitate tertióve ventriculo à cerebri virtute perfectius cocta & elaborata, ſpiritus fit animalis, ad motum, ſenſumque, & ad omnes deniq; animales actiones aptè comparatus. Vt hinc omnibus palàm fiat, vaporem illum ſanguinis in iecore natum, de alterius factionis ſententia, vitali ſpiritui primùm, deinde & animali ſeſe materiam, & quaſi alimentum exhibere, atque in primo ſtatim ſpirituum ordine collocari. Vnum reſtat adiiciendum, hoc nimirum, quòd ſpirituum iam dictorum cuſtodię attẽtum eſſe oporteat medicum, quòd ſine iis corpus viuere nequeat, neque facultatum eſſentia conſiſtere valeat. Subſtantia autem ſpiritus, tum cuſtoditur, vbi tum qualitate, tum quantitate, quoad fieri licet, naturaliter ſe habebit. Qua de re cum Galenus lib. 12. Therap. methodi, capite quinto, copioſè admodum agat, non eſt cur hic illam longiùs proſequamur, ſed lectore ad eum locum ablegato, ſermoni de corporis humani conſtitutione, rebusq; à medicis naturalibus vocatis finem imponemus, & ad rerum nõ naturalium appellatarum explicationem progrediemur.

Spiritus animalis vt procreetur.

Naturalis ſpiritus primus eſt omnium.

Spirituũ cuſtodiæ attentus ſit medicus.

LIBRI PRIMI FINIS.

INSTITVTIONVM MEDICINAE

LIBER II.

[redacted]

AVTORE.

PROOEMIVM.

EXPEDITO primo ordine, qui fuit earum rerum, quæ corpus humanum conſtituunt & componunt, reliquum eſt, vt ad alterum tranſeamus, qui eas complectitur res, quæ corporis eiuſdem conſtitutionem, modò rectè ac commodè vſurpentur, conſeruant. Has certè Galenus capite octuageſimoquinto artis medicæ, eam ob rẽ cauſas conſeruatrices nominauit. Quippe legitimam corporis conſtitutionem, adeoque ſanitatem qualem acceperunt, ſeruant. Noſtri temporis medicis RES NON NATVRALES appellantur, quòd ſcilicet corpus noſtrum neceſſariò alterent, & immutent, & niſi opportunè & ſalubriter adhibeantur, ſanitatem & naturã hominis deſtruant. Hinc eſt, quòd etiam à nonnullis cauſæ immutatrices nominentur. Siquidem vbi non rectè adhibentur, ſanitatem immutare poſſunt. Sunt autem

Cauſæ cõſeruatrices.

Res non naturales.

Cauſæ immutatrices.

Eorum, quæ corpus noſtrum mutãt, ac de

ſtruunt, duo genera. cauſarum corpus noſtrum mutantium ac deſtruentium duo genera. Alterum earũ, quæ *Interna.* nobiſcum ſunt congenitæ, ideoq; internæ dicuntur, neceſſariæ quidem, atque ineuitabiles. Suntq; numero tres, ſiccitas nimirũ,quæ ætati[redacted]ua ſubſtantiæ fluxio, & excrementorũ prouẽtus,ut fuſiùs libro primo de tuenda ſanitate Galen. *Externa* demonſtrat. Alterum earum, quæ extrinſecus incidunt; quæ ob id externæ nuncupantur. Qui iterum duplices ſunt: aliquæ enim non neceſſariò corpus noſtrum immutant, afficiuntq; adeoque uitari poſſunt,cuiuſmodi ſunt,quæ contundunt,diuellunt,vulnerãt, & alia permulta, de quibus nulla ars conſti-*Numerus rerum nõ naturalium.* tui poteſt. Aliquæ verò corpus noſtrum neceſſariò immutant, quarum ſex eſſe genera conſtat, nempe.

1 Aerem, ſiue ambientem.

2 Cibum & potum, ſeu ea, quæ aſſumũtur.

3 Motum & quietem tum uniuerſi corporis, tum ſingularum eius partium.

4 Somnum & vigiliam.

5 Excretionem, & retentionem.

6 Animi perturbationes.

In earum cauſarum genere,quod Galenus etiam loco paulò antè citato teſtatur,ars uerſatur, quæ corpori tuendo dicata eſt. Sunt enim eiuſmodi, ut corporis conſtitutionem incolumẽ, vbi probè,&, vt neceſsitas corporis exigit, cum opportuna menſura,& quali-

tate adhibentur, conſeruare poſsint. Siquidē aere, cibo & potu ſubſtantia deperdita reſtituitur, adeoque ſenectus & ſiccitas, remoratur. Motu, quiete, ſomno, & vigilia, alijſque modò comprehenſis multa alia incommoda, quibus ſanitas deſtruitur, declinamus, & excrementa, quę ex cibo & potu in corpore coaceruantur, vacuamus. Vt hoc nomine meritò ad eam medicinæ partem referantur, quæ ſanitatem tuetur, ac præcauet ne in morbos incidamus, Græcisque ὑγιεινὴ vocatur. Quapropter quum à rebus non naturalibus nominatis corpus noſtrum non modò alteretur ac mutetur, ſed & ſanitas ipſa, vbi ſiniſtrè ac perperam adhibentur, deſtruatur, danda omnibus opera erit, vt illis ſic vtantur, ne inde ſanitas ipſa noxam vllam contrahat, ſed per illas magis tueatur, foueatur, conſeruetur. Vt igitur vitam morbis minimè obnoxiam degamus, quis harum rerum rectus & legitimus ſit vſus, ſolicitè & accurata diligentia, exorſi ab aere, ex veterum monumentis iam demonſtrabimus. ὑγιεινή.

DE AERE, SE-
CTIO PRIMA.

Aer quis optimus, & contrà quis peſsimus. CAP. I.

Aer cur medico cõſiderandus.

ER duabus potiſsimùm de cauſis [illegible] medico attenta obſeruatione cõſiderãdus venit. Vna, quòd eius euitãdi nulla ſit ratio, ſed inuitis etiã nobis hauriendus, adeoq; quouis tempore præſentis cæli ſtatu vtendũ ſit. Altera, quòd natiuus calor, ac ſpiritus eo ad ſui conſeruationem egeant. Vt rectiſsimè à Galeno libro ix. Ther. metho. cap. iiij. dictum ſit, aerem eum planè eſſe, ſine quo, nec tolli morbus, nec teneri ſanitas poſsit. Niſi enim aſsiduò bonus inſpiretur, quo calor natiuus refrigeretur ac ventiletur, eius moderatio, in quã ſanitas conſiſtit, turbatur. Cùm autem aer rationem modò materiæ ſanantis, modò cauſæ morbum fouentis habeat, perſpicuum euadit, ſine illo morbum tolli non poſſe, quòd neceſſe ſit, ægros perinde ac ſanos præſenti aere vti. Sedulò igitur agendum eſt, vt aerem habeamus, qualem eſſe expedit: hoc eſt, talem, qui præſentem ſanitatem tueri, & morbum ingruentem abolere poſsit. Sanitatem autem tuebitur, qui optimus & ſaluberrimus eſt: morbum autem profligabit, qui illi contrarius eſt.

Optimus aer qui.

Optimus verò aer eſt, qui exquiſitè purus eſt. Eiuſmodi fuerit, qui nec ſtagnorum, nec paludis halitu eſt infectus, nec ex profundo ſpecu peſtilentem auram ſpirat. Nec qui ex cloacis, quæ vaſtum aliquod oppidũ, aut numeroſum exercitum purgant, vitium contraxit: nec qui ex animalium, olerum, aut leguminum putredine, aut fimo coinquinatur, nec qui ob ſtagnum aut flumen vicinũ nebuloſus eſt. Nec qui editis vndiq; mõtibus in cauo loco & valle incluſus, nullũ perflatum recipit.

Peſsimus.

Cõtrà peſsimus eſt aer, q turbidus & nebuloſus exiſtit, & qui æſtatis maximè tempore lacuum, & paludum exhalationibus corrumpitur, & inficitur. Vnde in maritimis ad Oceanum magnum vrbibus accidit, vt ad

finem æſtatis, & ſub autumnum appetentem ſingulis ferè annis, peſtis ſe oſtentet. Eiuſdem claſsis eſt, qui ex profundis ſpecubus erumpit, quales ſunt, quos Galenus cõmentario primo libri Epide. in principio, & alibi χαρωνείους βαράθρους nominat. Nam ita legendum, & non χαρωνίους, vt habent nonnulli codices. Quod ex Plinio fit manifeſtum, qui lib. ij. cap. xciij. in eum modum ſcribit: Spiritus lethales alibi, aut ſcrobibus emiſsi, aut ipſo loci ſitu mortiferi, alibi volucribus tantùm, vt Soracte vicino vrbis tractu: alibi præter hominem, cæteris animantibus: nonnunquàm & homini, vt in Sinueſſano agro, & Puteolano ſunt, quæ ſpiracula vocant, alij Charonias ſcrobes; mortiferum ſpiritum exhalantes. Hæc Plinius. Strabo in decimoquarto Charonium antrum vocat, & in Aſia non procul ab vrbe nomine Acharaca ſitum ſcribit. Sed fortè non ingratum erit eius ſubiecisse verba: In via inter Tralles, inquit, atque Nyſſam „ vicus eſt Nyſſaenſiũ non procul ab vrbe Acharaca, vbi „ Plutonium eſt, luco ſumptuoſo circundatum. Item Plu „ tonis ac Iunonis delubrum, & antrum Charonium na- „ tura admirabile, quod luco imminet. Tradunt ægro- „ tos, qui horum Deorum curis vacant, eò proficiſci, at- „ que in vico ſpecui vicino apud ſacrorum peritos immo „ rari. qui pro eis indormiẽtes curas ex inſomniis captãt. „ Hi Deorum remedia inuocãtes, ſæpe illos in antrum „ ducunt, vbi tanquam in cauerna manentes, multos dies, „ & ieiuni & quieti exudant, nonnunquàm ægrotantes „ propriis inſomniis intendunt, ductu & cõſilio ſacerdo „ tum. Locus hic cæteris peſtifer eſt, & inacceſsibilis. Ha „ ctenus Strabo, cuius verba etſi prolixa, ideò recenſere voluimus, vt Galeni loco aliquid lucis afferremus. In genere peſsimi ac peſtilentis aëris eſt, qui ex cloacis oppida magna, & numeroſum exercitum expurgantibus exhalat. Item, qui ex cadauerum inſepultorum putredine corrũpitur & inquinatur, quod in bellis, & ingenti fame, vbi pre multitudine eorum, qui moriuntur, non ſint, aut ſufficiant veſpillones. Cuius rei memorabile exemplum eſt, quod anno à Chriſto nato M. CCCC. XXXVIII. in Thuringia accidit. Nam quum eo tempore tota regio immenſa fame premeretur, factum

Libro 7. de vſu par. ca. 8

Charonei ſpecus.

Galeni locus emendatus.

Charonia ſcrobes.

Charonium antrum.

Thuringiaca fames memorabilis.

eſt,

eſt, vt panis inopia tot morerentur quotidie homines, vt omnes per totam regionem viæ, omnesque in vrbibus, vicis, ac villis plateæ mortuis corporibus refertæ fuerint. Ita ſanè, vt non tantùm fame, ſed & mox ſequuta peſte, multa hominum millia perierint. In cuius quidem rei memoriam Erfordienſes piſtores ſingulis annis die diuo Marco ſacro, in quo ſolenni ritu inſtitutę ſupplicationes celebrantur, panes minutos, quos ob id Marceſios appellant, pinſunt, ac venum proponunt, quorum vnus exigui orbiculi, qualibus catenæ nobilium adornantur, magnitudinem referens tum tribus nummis eius regionis vſitatis coemptus fuit. Quos certè panes ipſe olim, quum illic tyrocinia facerem, non ſine multorum admiratione, mecum in patriam attuli, vt illis, qui parum creduli eſſent, eius rei fidem facerem. Sed ad inſtitutum redeamus, vt purus, tenuis, adeoque optimus aër nulli non ætati adeoque puero, iuueni, ſeni, & omni temperamento conducit: ita impurus, craſſus nebuloſus, ac vitioſus, ex æquo omnibus ætatibus, omnique temperaturæ noxius eſt.

Aer vitioſus vt emendandus.

CAP. II.

QVAE ex calore, frigore, ſiccitate, humiditate, diuerſitas aëris contingit, non perinde ſe ad omnes homines habet, ſed corporibus, quæ optimo temperamēto ſunt, etiam optimè temperatus aër eſt ſaluberrimus. In quibus verò aliqua exuperans qualitas dominatur, iis vtiliſsimus eſt aër, qui ei qualitati maximè eſt contrarius & aduerſus, frigidus calidæ, calidus frigidæ, humidiori ſiccus, ſicciori quàm par eſt, tantò humidior, quantò ſiccitas ipſa modum exceſsit. Quapropter ſi accidat vt ambientem cōtraria qualitate prędítum habere nō liceat, ſedulò agendum, vt talem, quoad fieri poteſt, qualem eſſe expedit, præpares. Verbi gratia, in calido & ſicco morbo, qualis eſt febris, aërem frigidum & humidum eſſe conuenit. Quod ſi talem habere nequeamus, arte noſtra moliemur, vt

Aer frigidus et humidus vt parādus.

morbo

morbo aduerſetur, adeoque ſanantis materiæ, non cauſæ morbum fouentis rationem habeat. Humidiores itaque frigidioreſque domos, in quibus æger decumbat, tum deligemus, tum uerò præparabimus. Ac deligemus quidem quæ ex ſe ipſis, eiuſmodi ſunt. Præparabimus uerò, ſubterraneis inuentis domibus, quæ & frigidiſsimæ ſint, & maximè perflatæ, & ad Septentriones uerſæ, tum auris quibuſdam, quæ ipſis ſint ſuaues, opera noſtra paratis, aliâs ex euripis aliquibus, in quos multi aquarum fontes cum impetu incidant, aura ut inſpiret machinantes: aliâs aqua frigida de uaſis in uaſa transfuſa. Prætereà domus pauimento, aſsiduè aqua, quæ prorſus gelida ſit, aſperſo. Floribus denique ac germinibus, quæ frigidæ humidæque facultatis ſint, per aream proiectis, uerbi gratia, uiolis, nymphæa, roſis, uitium capreolis, ruborum ſummitatibus, aut lentiſci ramis. Turba quoque hominum ingredi prohibeatur, nam id quoque habitationem calefacit. *Aer calidus et ſiccus vt parandus.* Contrà ubi frigidus & humidus fuerit morbus, curandum certè erit domos ut eligamus ac præparemus, quæ calefaciant & exiccent, floribus & germinibus humi fuſis, uerbi gratia chamæmeli, maioranæ, lauendulæ, ſpicæ nardi, & id genus aliis. Quid multa? frigidis morbis calidus aër opponendus, calidis frigidus, humidis ſiccus, ſiccioribus humidus. Cùm igitur aër cauſæ ſanantis rationem obtineat, non temere Hippocrates in Epidemiis ſcripſit: In diuturnis morbis terram mutare expedit. Siquidem uerisimile eſt aërem huic parum conuenire, qui in eo degens longo tempore ægrotat. Transferendus igitur in alium ſibi magis congruentem, & morbo planè contrarium aërem erit. Atque hinc eſt, quod idem Hippocrates ſcripſerit, pueros qui morbo comitiali laborant, mutatione potiſsimum ætatis, locorum, & uictus à morbo liberari. Ita quoq; Galenus lib. v. ther. meth. cap. xij. teſtatur eos qui Romæ, quòd is locus deſtillationibus aſsiduis obnoxius eſſet, pulmonis ulcere laborauerût, ſe ad Tabias quòd illic aër eſſet ſiccior, & ad curandum ulcus aptior, ablegaſſe. Verùm ut loci mutationem rectè præſcribere

6. Epide. ſectio. 5. Aph. 20

2. Apho. 45.

bere, ægrumque eò, vbi ſibi congruentem aërem inueniat, ablegare medicus poſsit, primùm locorum notitiã habeat, adeoque Geographiæ peritus ſit, neceſſe eſt. Locorum autem notitiam conſequetur, ſi vel ipſe crebris peregrinationibus locorum ſitum ac diuerſitatem perluſtrando inquiſiuerit, aut ex aſsidua lectione eorum, qui de iis aliquid memoriæ prodiderunt, didicerit. Ex omnibus autem aliis vel vnus Strabo plurimum ad id inſtitutum adiumenti afferet medico. Dein, vt ventorum quoque rationem cognitam habeat medicus oportet. Ad quam conſequendam plurimum conferet Ariſtoteles, aliique, qui hanc rem ex profeſſo tradiderunt, philoſophi. Poſtremò, ad loci mutationem rectè præſcribendam, non parum aſtrorum ac ſyderum ortus & occaſus cognouiſſe conferet, quòd aëris & cœli cõſtitutionem, quod experientia ipſa cõfirmat, mirificè immutent. Vt hinc etiam palàm fiat, medico neceſſarium eſſe, vt eam partem Aſtronomiæ, quę aſtrorum ac ſyderum ortus occaſúsve tradit, perſpectam habeat. Eam verò, quę ſuperſtitioſa quadam obſeruatione ex aſtris, neſcio quæ portenta, & mendaciorum prodigia prædicit, ac futurorum euentum vaticinatur, & ob id Aſtrologia ac diuinatoria nominatur, medicus, veluti certiſsimum artis impedimentum, audacter contemnere debet. Quàm enim ſuperſtitioſa rerum vanitate ſit contaminata, adeoq; Chriſtiano homine indigna, & nefandiſsimis anilibusque figmentis ac deliramentis conſperſa, ab aliis doctrina excellentibus viris abundè eſt mõſtratum. Et certè omnium odio digna eſt, quòd libertatem animi actionesque noſtras ſiderum neceſsitati perperam obſtringit. Sed de aëre hæc dixiſſe ſatis ſit.

Medicus Geographiæ notitiam habeat oportet.

Strabo.

Medicum Aſtronomiæ peritum eſſe oportet.

Aſtrologiã medicus contẽnere debet.

DE

DE CIBO ET POTV, SECTIO II.

Quis cibi & potus uſus, & quot in illis aſſumendis conſideranda. CAP. I.

QVONIAM de cibis & potibus nunc diſſerendum erit, initiò quis eorundem ſit vſus explicabimus. Siquidem quum tota animantium moles in perpetuò fluore ſit, nec vllum ſit temporis momentũ,quo nõ in aëra diſsipentur corporis ſpiritus,humores,ac ſolidę partes,niſi altera ſimilis ſubſtantia pro ea,quę defluxit, reſtituatur, qua detrimentoſum iſtud corporis defluuium explet ur, breui tempore euaporabitur, atque diſsipabitur vniuerſa. Contra hoc neceſſarium ac natiuum miſerę mortalitatis malum conditoris prouidentia cibum & potum vberrima benignitate dedit. Cibo igitur quicquid ſiccioris ſubſtantiæ effluxit, reſtituitur & ſarcitur, potione verò quicquid humidioris. Hæc cùm ita ſe habeant, ſummo ſtudio annitendum erit, vt illos tantùm cibos aſſumamus,quę nos ſic alant,vt quoad fieri poteſt nos non lædant. Id vt conſequamur in cibis aſſumendis nouem conſideranda veniunt, nempe cibi bonitas, menſura,qualitas,conſuetudo,delectatio,ordo,tempus, hora,& ætas.De quibus omnibus ordine agemus.

Cibi et potus quis vſus.

Nouem in cibis aſſumendis conſideranda.

De cibi bonitate, & malitia. CAP. II.

QVI corpus morbis minimè obnoxium circunferre cupit, huic in hanc curam vnicè incumbendum erit,vt cibis boni ſucci perpetuò vtatur. Siquidem ad procreandos morbos maximam vim obtinet κακοχυμία,quæ nõ aliũde magis,quàm ex mali & vitioſi ſucci cibis cõciliatur.Boni autẽ ſucci cibus eſt,è quo bonus procreatur ſanguis. bonus verò ſanguis eſt, qui neq; iuſto calidior,neq; humidior,neq; frigidior,neq; ſiccior,non tenuis,nõ craſſus,nõ pinguis ac lentus,nõ acris mordáx

Cibus boni ſucci.

Bonus ſanguis.

ve,amarus,ſalſus,acidus,breuiter perfectam adeptus me diocritatem. Mali contrà ſucci cibus eſt, è quo malus generatur ſanguis. Malus autem ſanguis eſt, qui à deſcriptione boni ſanguinis recedit. Non eſt autē,quòd in mali ſucci cibis ſtatim habeatur, quiſquis à ſumma perfectione vel tantulū excidit: imò boni ſucci cibus erit, qui ſanguinem faciet non tantùm illum optimum, ſed notabili atque euidenti vitio carentem. Nam vt omnibus aliis in rebus aliquid omni ex parte abſolutum proponitur,quã ſe mens noſtra velut ad ideam referat, quū de iis rebus cogitandum erit:ita in ciborum quoque ratione nobis optimus aliquis cogitatione uſurpatur, ad quem in eorundem delectu perpetuò nos ueluti in ſcopum aliquem intentos eſſe oportet. Quem etſi rarò ad plenum conſequi nobis ſit integrum,annitendum tamen nihilominus,vt is nobis contingat,qui paruo momento ab eo,qui optimus eſt,declinat. Neque paruæ rei magna hic habenda ratio, atque in bonis adhuc locus ei relinquendus,qui proximè ad optimum accedit, & notabili vitio vacat. Qui uerò particulatim huius uel alterius naturæ cibi ſint, Galenus in libello de cibis bonis & mali ſucci,breuiter & luculenter admodum docuit.Eſt enim ueluti cōpendium quoddã eorũ,quæ copioſiſsimè in tribus libris de alimentorum facultatibus tradidit. In quorum ſanè primo & ſecundo de panũ & frumentaceorum generibus,in altero de fructibus & ſtirpibus,in tertio de cibis,qui ex animalibus,carne ſcilicet,lacte,& id genus aliis,ſumuntur,tractat. Vt nõ ſit neceſſe hoc loco de ſingulis particulatim diſſerere, cùm idipſum affatim & perſpicuè locis iam oſtenſis præſtiterit Galenus. Ad alia itaque explicanda, quæ in ciborum aſſumptione expendenda ſunt,progrediemur.

Cibus mali ſucci.

Malus ſanguis.

Liber Galeni de cibis boni & mali ſucci.

De cibi menſura. CAP. XII.

SI uſquam locum habet quod ille dixit, Ne quid nimis, certè in ciborum ratione habet. Proinde qui ſanitati ſtudet, huic præ omnibus aliis danda opera eſt, ne ullo tempore plus cibi, quàm natura exigit

Neue diu sumendo sies, sed desine citra
Quã cupias, paulo[?] potius esse minus

git, ingerat. Vbi enim plus cibi quàm pro natura inge-
ſtum eſt, Hippocrate atteſtante, hic morbum facit. Al- *2. Aph.*
ta igitur mente omnibus repoſita maneat hæc non mi- *17*
nus vtilis quàm breuis Hippocratis in Epidemiorum *6. Epide.*
libris ſententia, vbi ita, inquit, ἄσκησις ὑγιείης ἀκορίη τρο- *ſectio. 4.*
φῆς, ἀοκνίη πόνων: Sanitatis ſtudium eſt, non ſatiari ci- *Aph. 20.*
bis, & impigrum eſſe ad laborem. Si enim quis ad ſatie-
tatem uſq; ingerat cibum, cùm iam uires grauet, fieri nõ
poteſt, vt illum perfectè natura concoquat. Si verò non
concoquitur, morbum pariat, adeoque priſtinam ſanita
tem deſtruat & aboleat, neceſſe eſt. Si verò mediocrita-
te in aſſumendis cibis vſus fuerit, nunquam, aut raro
periculoſum morbum incurret. Lex igitur hæc præ- *Lex præ-*
cipua ſanorum eſto, ne immodicè cibos ingerant. Cæ- *cipua ſa-*
terùm non tantùm ſanos, ſed & ęgros hæc lex adſtrictos *norum et*
habet. Siquidem & illis vnice confert, imò neceſſe eſt, vt *ægrorũ.*
in cibis aſſumendis legitimã mẽſurã teneant. Vt enim
morbi ſunt diuerſi, ita aliã atq; aliã cibi menſurã poſtu-
lant. In diuturnis nanq; morbis, plenius: in acutis autem
tenuius cibandum erit. Cuius rei rationem reddit Gale
nus lib. 1. ad Glauconẽ, iis quidem verbis: In acutis mor "
bis, & qui ad vigorem celeriter perueniũt, ſi tenuiter o- "
mnino cibare velis, haud magnopere lædes. In longiori "
bus verò, niſi per initia liberalius cibaueris, aut vna cum "
morbo hominẽ necabis, aut intẽpeſtiue victus ratio mu "
tanda erit. Neq; enim accedẽte vigore vberior victus, "
quã prius, ſed contrà omniũ qui per morbũ exhiberi de "
beat tenuiſsimus in id tẽpus reſeruandus eſt. Quæ ſin- "
gula Hippocrates breui admodũ ſententia cõplexus eſt, "
inquiens: Vbi morbus peracutus eſt, ſtatim ſummos la- *1. Aph. 7*
bores obtinet, & ſummè tenuiſsimo victu vtẽdum. Vbi "
verò nõ, ſed pleniorẽ victũ adhibere licet, tãtũ à tenuiſ- "
ſimo victu declinandũ, quantũ morbus ipſe ſummis le- "
uior fuerit. Et iterum eodẽ in loco: Quando morbus in *1. Aph. 8*
ſuo vigore fuerit, tũc tenuiſsimo victu vti oportet. Vt
hinc palàm ſit, quãtò acutior eſt morbus, tãtò illũ vigo-
ri viciniorẽ eſſe, adeoq; in eo tenuiori victu vtẽdũ. Quã
tò autẽ cõtrà diuturnior eſt, tãtò illũ à vigore magis ab
eſſe, & tenuẽ victũ reſpuere, plenioréq; expetere. Proin *1. Aph. 4*
de nõ temerè dixit Hippoc. Victus tenuis et exquiſitus

in

„ in diuturnis quidem morbis ſemper, in acutis autem,
Duo ſunt à quibus cibandi cõſilia petuntur. vbi non competit, periculoſus. Vt itaque medicus in præſcribenda legitima cibi menſura non erret, ad duo, à quibus potiſsimùm cibandi conſilia petuntur, nempe morbi ſummum vigorem, & ægrotantis vires, ille reſpicere debet. Id quod etiam Hippocrates faciendum
1. Aph. 9 eſſe iubet, dum ait: Conijcere oportet, num æger poſsit
„ cum victu ad uigorem uſque morbi perdurare: & num
„ quid ille prius deficiat, nec cum eo victu durare queat:
„ aut morbus anteà deficiat, & retundatur. Hæc ille. Si itaque medicus diligenter morbi uigorẽ, & vires ægroti expendat, haud facilè neque in tenuis, neque in plenioris victus vſu errabit. Cùm verò vtriuſque error
Erratorũ tenuioris et plenioris inter ſe collatio. ſit periculoſus, alter tamen altero eſt deterior. Si diligenter inter ſe eorundem errores conferuntur, perſpicuum euadet deterius eſſe, ſi quis ſe à tenuiore victu ad pleniorem intempeſtiuè transferre cogatur, quàm ſi è pleniore in tenuiorem mutationem inſtituat. Nam vbi morbi ratione, qui iam verſus vigorem properat, detrahendum maximè eſſet, ibi virtutis conſeruandæ gra-
1. Aph. 5 tia adiicere cogitur medicus. Atque id eſt, quod ab
„ Hippocrate eſt dictum: In tenui victu ægri delinquũt,
„ quo fit vt maiore afficiantur detrimento. Omnis enim
„ error, qui committitur, maior fit in tenui, quàm paulò
„ pleniore victu. Propterea etiam iis, qui ſani ſunt, peri-
„ culoſus exiſtit admodum tenuis ſtatus, & accuratus vi-
„ ctus, quod nimirum errores grauius ſubinde ferunt.
„ Quapropter tenuis & accuratus victus, maxima ex par-
Nõ perpetuo periculoſus tenuis victus. te periculoſior eſt eo, qui paulò plenior exiſtit. Hactenus Hippocrates. Non autem ab re adiectum eſt ab Hippocrate, maxima ex parte. Nam iis verbis quorundam imperitorum medicorum erroneam ſententiam explodere uoluit, qui affirmant medicum quouis tempore in pleniorem, quàm tenuiorem victum proniorem eſſe debere, cùm tamen tenuem non perpetuò eſſe periculoſum, ſed maxima tantùm ex parte Hippocrates aſſerat. Eſt enim vbi pleniore victu in morbis non ſine grauiſsima noxa vti liceat. Quippe in acutis morbis, qui celeriter ad vigorem perueniunt, ſi quis pleniore victu vſus fuerit, inemendabiles noxas afferet, eò

quòd

quòd naturam, quæ tum in coquendo morbo eſt, in ſuo munere impediat, & ad cõficiendos cibos auocet. Quòd autem noxæ non contemnendæ è pleniore victu accidant, adeoq; eo nomine non quouis tempore in pleniorem victum proniorem eſſe conueniat, in noſtris ſuper paulò antè citatam Hippocratis ſententiam commentariis copioſiſsimè demonſtrauimus, vt neceſſe non ſit in hoc loco pluribus agere. Ad eius itaque Aphoriſmi enarrationem lectorem nunc ablegamus, ne in immenſum præſentis libri moles accreſcat.

De qualitate cibi. CAP. IIII.

POST menſuram cibi, eiuſdem etiã qualitatis tam in ſanis, quàm in ægris, à medico accurata diligentia expendenda venit. Quippe in ſanis, ſimili qualitate præditi cibi: in ægris cõtrarij ſunt aſſumendi. Qui enim naturaliter ſe habent, adeoque ſani ſunt, eos in hoc ſtatu ſeruare ac cuſtodire oportet. Qui verò pter naturam afficiuntur, & cum morbis cõflictantur, eorum ſtatum immutare eſt neceſſe. Nihil autem ſeruatur niſi per ſimilia, neque immutatur tolliturque quicquam niſi per contraria, ideoque ſani ſimiles ſemper poſtulant cibos, egri autem contrarios. Proindè temperamentum eorum, qui rectè valent, per ſimiles cibos cõſeruandum erit. Quod verò tale eſt, vt iam actiones offendat, id per cõtrarios demoliendum erit. Quorum itaque temperamentum, verbi gratia, natura humidum, quale vtique puerorum eſt, iis cibus humidus maximè conuenit. Qui verò ſicco aliquo morbo, qualis febris eſt, laborant, ijs contrarius cibus, nempe humidus, vtilis eſt. Qui verò humido correpti ſunt morbo, qualis eſt anaſarca, iis ſiccus: qui calido, frigidus, qui frigido, calidus competit cibus. Quod, vt alia omnia, breuiſsimè quoque Hippocrates docuit, vbi in Aphoriſmis ita ſcriptum reliquit: Victus humidus omnibus febricitantibus prodeſt, præſertim verò pueris, & aliis, qui hoc genere victus vti cõſueuerunt. Et in Epidemiis vbi in eum ſcribit modum: Calidæ naturæ refrigeratio, aquæ potio, & quies

Sani ſimiles cibos requirũt: ægri contrarios.

1. aph. 16

6. Epide. ſect. 4. Apho. 13

Calida natura Hippocrati quæ. *6. Epide. ſect.5. Apho.35* conſert. Per calidā nanq; naturam, vt in eius ſententiæ enarratione fuſiùs monſtrauimus, nō eā in qua natiuus, adeoque mediocris, ſed eam potiùs, in qua acris & mordax calor, atque adeò præter naturam abundat, Hippocrates intelligit. Et rurſus eodem in libro, vbi ait: Calidum corpus per id quod conceditur, intus refrigeratur: contrarium, contrà. Poſſem complures alias eius autoris ſententias ad inſtitutum noſtrum facientes producere, ſed quia ſatis eſt paucas has citaſſe, ad ea potiùs, præſertim cùm res per ſe plana ſit, quæ reliqua ſunt, progrediemur. Reliquum autem eſt, vt medicus qui cibi calidi, frigidi, humidi, aut ſicci ſint, cognoſcat. Quum verò hoc ipſum Galenus in iis libris, quos de alimentorū facultatibus poſteritati reliquit, perſpicuè tradiderit, ſufficiet in præſentia locum indicaſſe. Neque enim cōſilium eſt ſingula particulatim in iis libris referre, quòd ita in immenſum creſcerent.

De conſuetudine ciborum.

CAP. V.

QVANTVM in victus ratione momenti habeat conſuetudo, in primis hoc à veteribus celebratum ſatis indicat, ἐπίκτητοι φύσεις εἰσὶ τὰ ἔθη: conſuetudines eſſe acquiſititias naturas. Vt igitur natura ipſa *Conſuetudo acquiſititia ſiue altera natura.* ſimiliū ciborū aſſumptione cōſeruanda eſt, ita quoq; cōſuetudo, quæ, vt dici ſolet, altera eſt natura. Hinc nō temerè Hippocrates dixit: Quę lōgo tēpore cōſueta ſunt, *2.aph.50* etiamſi deteriora ſunt, inſuetis minus moleſtare ſolent. Conſuetudo verò in victus ratione non ſolùm in ſanis, ſed & in ægrotātibus accuratè obſeruāda erit. Quapropter Hippocrates non temere in prima Aphoriſmorū *Aph.17.* ſectione, vbi ex profeſſo de victus ratione agit, aliquid conſuetudini dandum eſſe præcipit. Et clarius libro ſecundo de ratione victus acutorum morborum, vbi inter alia ita de conſuetudine inquit: Quòd vitioſus tum cibus, tum potus, ſemper ſibi ſimilis, ad ſanitatem tutior ſit, quàm ſi quis ſubitò ad alterū vel meliorem ſe transferat, facilè intelligitur. Nempe tum iis qui bis die comedunt,

medunt, tum iis, qui ſemel, noxam imbecillitatemque »
pariunt repentinæ mutationes:& qui prandere nõ con- »
ſueuerunt, tamen prandent, ſtatim ægrè habent, toto »
item corpore graues redduntur, imbecilles, & ſegnes. »
Quòd ſi præterea cœnauerint, ructus acidus, & alui le- »
uitas ſubſequitur. Grauatur enim præter conſuetudi- »
nem ventriculus, qui anteà aridus eſſe, neque bis intu- »
meſcere, neque bis cibos concoquere conſueuit. Hæc il »
le. Quæ etſi prolixa ſunt, tamen referre placuit, vt inde «
quantam vim tam in ſanis, quàm in ægris habeat con- «
ſuetudo, cognoſceretur. Sed dicet hic quiſpiam, ſi tan- *An praua*
tum momenti conſuetudo in victus ratione habet: igi- *conſuetu-*
tur hæc ipſa, etiamſi praua eſt, nunquam mutanda erit. *do mutan*
Reſpondeo nunquam ſubitò eſſe mutandam, quòd Hip *da ſit nec*
pocrate teſte, repentinę mutationes omnes cauẽdę ſint. *ne.*
Et idem libro 2. vict. acut. morb. Aphor. 48. ait, Repen- *6. Epide.*
tinæ mutationes noxam imbecillitatemque pariunt. *ſect. 3.*
Cùm itaque omnes ſubitæ mutationes periculo haud *Apho. 21*
vacent, à conſuetis quoque cibis nemo repentè tranſ-
ferendus erit: ſed ſi omnino prior victus ratio mutatio «
nem requirere videtur, fiat paulatim & ſenſim, iuxta il- «
lud Hippocratis: Plurimum & repente vacuare, aut ex- »
plere, aut aliter quomodocunque corpus mouere, peri »
culoſum. Et omne quidem nimium naturæ inimicum »
eſt. Quòd verò paulatim fit, tutum, præſertim ubi quis »
ab altero ad alterum progreditur. Vt iam perſpicuum
euadat ſubitam mutationem omnem, vt quæ de extre-
mo in extremum abſque medio fit, naturæ, quæ in me-
diocritate conſiſtit, eſſe aduerſam. Contrà eam, quæ ſen
ſim & paulatim fit, amicam, vt non temerè Hippocrates
in paulò antè citata ſententia dixerit, vitioſum tum ci-
bum, tum potum ſemper ſibi ſimilem, ad ſanitatem tu-
tiorem eſſe, quàm ſi quis ſubitò ſe ad meliorem transfe-
rat. Cæterùm, non ſatis eſt mutationem conſuetudinis *Quo tem*
non eſſe repentinam, niſi legitimo etiã fiat tempore. Le *pore mu-*
gitimũ verò tempus eſt ſanitatis, quum optimè ſcilicet *tatio con-*
valemus. Nec tamen quoduis ſanitatis tẽpus, ſed id dũ- *ſuetudi-*
taxat, quo à rebus ciuilibus immunes ſumus, & nullis *nis fiat.*
aliis negotiis diſtringimur. Quod certè confirmant ea,
quæ lib. 5. de tuen. ſani. ca. 8. ſcribit Galenus, vbi inquit:

Conſuetudines ipſæ tametſi prauæ ſunt, diſplicentibus ſibi adhuc corporibus mutandæ haud ſunt. Quin nec per ſummam ſanitatem ſemper id tentandum, ſed tum, quum is, cui mutanda ſunt, à ciuilibus maximè negotiis vacat. Et paulò ante iam citata verba: Quin etiam, inquit, intemperies ipſas quæcunque adhuc intra ſanitatis fines ſubſiſtunt, ſi corrigere ſtudebis, contraria quodam modo victus ratione curabis: quod tamen per multum fit otium. Nam ſi in negotio ſint, ſimilibus vteris, potiſsimùm quum ita fuerint corpora aſſueta. Idem planè teſtantur, quæ ille ſcribit libro ſexto eiuſdem operis, capite tertio, vbi inter cætera ita ait: Porrò alimenti ſpecies, ſi quis temperamentum vertere in melius ſtudet, contraria eſſe temperaturæ debet. Senſim verò id fiet citra noxam, ſi & præſit medicus, & qui curatur, ita ſit à negotiis liber, vt omnia ſuo tempore peragat. Nam qui in rebus ciuilibus verſatur, & multis negotiis diſtringitur, huic tutius eſt, vt nec tentet temperamentum ſuum mutare. Nec diſcrepant, quæ libro 8. Therap. method. cap. 9. ſcribit inquiens, Satius arbitror eſt, quum planè valent, non quum ægrotant, vel de ſe queruntur, intemperatis naturis victus rationem mutare. Gaudent enim naturæ conſuetis ſemper. Proinde veriſsimè dixit Hippocrates: Mutatio ipſa quidem non parum conducit, ſi eius recta ſit tranſlatio: hoc eſt, ſi fiat ſanitatis tempore, & per otium, nec ſit repentina. Nam, vt ex iam dictis liquet, tres illæ conditiones ad conſuetudinis mutationem requiruntur.

2. vict. acu. 18.

Ad conſuetudinis mutationē tria requirūtur.

De cibi delectatione.

CAP. VI.

PORRO in cibis præſcribẽdis medicus diligenter conſideret, quibus æger maximè delectetur. Nam qui cum voluptate aſſumuntur cibi, eos ventriculus auidius amplectitur, promptiusque & expeditius concoquit. Contra eos, qui diſplicent, auerſatur, refugit, nec auidè amplectitur, neque expeditè concoquit. Hinc fit vt ſæpenumero ſuauiores cibi, etiã ſi deteriores ſunt, melio-

melioribus, minus tamen ſuauibus, præferantur. Id quod Hippocrates quoque faciendum eſſe præcipit in Aphoriſmis, vbi ita ſcriptum reliquit: Paulò deterior cibus & potus, qui tamen ſit ſuauior, melioribus quidem, ſed minus ſuauibus anteferendus. Verùm non deerunt medici, preſertim qui aſſentationibus ſeſe potius quàm eruditione vendere ſtudent, quiq; aurum magis quàm ſalutem ægri ſitiunt, qui hinc ſui erroris patrocinium arripient, ſibique licere putabunt, vt nunquam ęgro exhibeant, niſi quibus maximè delectetur. Sed quàm fallantur, quamque ſcelerate Hippocratis ſententia abutantur, perperamque ad tuendos ſuos errores eandem detorqueant, alia eiuſdem ſententia demonſtrat, in qua quantum ægrotantibus in cibo & potu ſit gratificandũ, diſertè exponit. Ea verò eſt in ſexto Epidemiorum libro, vbi in eum ſcribit modum: Hęc ſunt, in quibus ægrotantibus eſt gratificandum, vt ſcilicet cibus & potus purè cõficiantur. Grata etiam ſint, quę viderint, & mollia quæ attingunt, ſed non admodum lædant, & facilè reparabilia ſint, veluti frigidæ exhibitio, vbi ea opus fuerit, & alia. Hæc ille. In qua ſanè ſententia Hippocrates perſpicuè in quibus potiſsimùm ægrotantibus ſit gratificandum, & in quibus iiſdem obſequendum ſit, oſtendit. Quippe in eo maximè ægrotanti obſequendum erit, vt tam cibus quàm potus qui illi offeruntur à miniſtris, puri, & à ſordibus repurgati ſint: ſic enim maiori cum uoluptate eoſdem aſſumet, tumque eos ventriculus auidius amplectetur, & expeditius concoquet. Dein obſequendum etiam interdum ægris, vt illis permittantur etiam ea, quę non quidem plurimum, ſed parum admodum nocent. Quod ſignificare volens Hippocrates, dixit: Non admodum lædant, & facilè ſint reparabilia. Et in Aphoriſmis, paulò deteriorem laudauit cibum, non omnino prauum, eiuſmodique inferentem noxam, quæ corrigi nequeat. Sic certè aquæ frigidæ interdum potum ægrotanti concedimus, vbi ſcilicet ea opus eſt, & noxa, quam infert, reparari facilè poteſt. Quod de aqua frigida diximus, id ipſum de omnibus aliis tum potibus, tum cibis intelligendum venit, vt nõ ſit neceſſe de ſingulis particulatim verba facere.

6. aph. 38

Num perpetuo qui delectant cibi ægris exhibẽdi.

Sectio. 4. apho. 7.

De ordine ciborum. CAP. VII.

Legitimus aſſumendorũ ciborũ ordo.

IN cibis aſſumendis non ſolùm ea, quę hactenus dicta ſunt, obſeruanda erunt: ſed & hoc vnicè curandum, vt legitimo ordine cibi ingerantur. Legitimus autem aſſumendorum ciborum ordo eſt, vt cōcoctu facilia, iis quæ difficulter concoquuntur, præmittantur. Nam ſi is ordo turbatur, tum illa, quæ concoctu diffici lia ſunt, ea quæ iam concocta ſunt, quo minus deſcende re, & è ventriculo egredi poſsint, impediunt. Debent quoq; ea, quæ liquida ſunt, ſolidis & aridis antecedere, quòd aliàs liquida in ſuperficie ventriculi natent. Præ tereà, edulia, quæ deiectionem moliuntur, iis, quæ tardè commeant, lubrificantia adſtringentibus, celeriter ſubſidentia, iis, quæ in ventriculo morata corrumpũtur, citius ſumenda ſunt. Verbi gratia, oua ſorbilia, & id genus alia concoctu facilia, iuſcula, olera, carnibus aſsis, cotoneis, aut punicis malis præmittenda ſunt. Vt autem medicus omnium horum exquiſitam notitiam habeat, adeoque quis ſit legitimus aſſumendorum ciborum ordo, perſpectum habeat, diligēter illi Galeni, quos de alimentorũ facultatibus libros cōſcripſit, euoluendi erunt, è quibus certè ſingulorum ciborum facultates cognoſcet, quemque ordinem in aſſumendo obtinere debeat, clarè admodum diſcet. Cæterùm quæ de ordine ciborum hactenus diximus, ea ad ventriculum naturaliter ſe habentem referenda erunt. Nám ſi cui ventriculus iuſto laxior ſit, huic certè præſtiterit quouis tempore adſtringentia lubrificantibus præpoſuiſſe, quòd aliàs fieri nequeat, vt tantiſper cibus, donec perfectè cōcoquatur, in ventriculo retineatur. Robur etiam aliquod ex iis ventriculo accedit, ſi ea, quæ aſſumpſit, rectiùs conficere poteſt. Quid multa? ventriculus præter naturam affectus nō eam victus rationem, nec eum ingerendorum ciborum ordinem, quem ſanus requirit, ſed potiùs victum contrarium, & qui illum ad mediocritatem quandam reducere queat.

DE

De tempore aſſumendorum ciborum. CAP. VIII.

VRANDVM quoque nobis erit, vt tam ſani, quàm ægri conuenienti tempore cibum ingeramus. Sani vtique ſolita & conſueta hactenus hora, poſtquàm heſternus priórve cibus deſcéderit, & iam confectus fuerit, ac ipſi modicè anteà exercitati fuerimus, iamque illiciente appetitu prandium ſumemus, & cœnabimus. Si enim conſueta hora idipſum fecerimus, naturá ipſam ad conficiendos cibos alacrem ac promptam experiemur, vt quæ ſtatis horis ſuum facere officium didicit. *Tempus aſſumendorum ciborum in ſanis.*

Quod ſi verò priore nondum confecto cibo, necdum in aluum demiſſo, alium ingeramus, hic profectò perinde atque is, qui prior aſſumptus eſt, non concoquetur, adeoque maximæ cruditatis cauſa erit. Proinde mirum non eſt, quòd ij, qui gulæ ac ventri toti ſeruiũt, deditiq; ſunt, ac ſeſe à ſummo mane ad ſummam vſque noctem multo varioq; tum cibo tum potu non implent ſolùm, ſed etiã diſtendunt, cùm cibus cibum aſsiduò excipiat, & compotationibus ſtudeant, magnã ſibi cruditatem comparant, nec vllus eorum ad iuſtam ſenectam perueniat. Nam dum ex intemperãtia illa maximam crudorum ac vitioſorũ humorũ copiã coaceruant, fit vt podagra, calculo, coli dolore, carcinomate, febribus, & id genus aliis malis prius annis aliquot miſerè torti, tandem vitam cũ morte cõmutent. Cæterùm prodeſt plurimũ, vt ante cibum exercitemur, quòd ita calor natiuus augeatur, cibusq; aſſumẽdus dein expeditiùs immutetur ac conficiatur, nutritioq; felix ſuccedat. Quod quum intelligeret Hippocrates, nõ ab re in Epidemiis ita ſcriptũ reliquit: Labor cibũ præcedat. Sed ea de re ſuo loco fuſius. Deniq; illiciẽte appetitu cibus aſſumendus, nec eo ad edendum inſtigante cibus differendus eſt. Quippe ſi ventriculus iam vacuus alimentum poſtulat, nec eius copia eſt, excrementis impletur. Ea ſunt ſanies quædam bilioſæ, pituitoſæ, & ſeroſæ, quas ſolas trahenti illi tum, quum nutrimento indiget, iecur remittit, & concedit. Vt nõ temerè hactenus hoc in ſcholis medicorũ *Crapula quorundã notatur.* *6. Epide. ſect. 4. apho. vlt.*

Diutius tolerare famē, ventriculum prauis humoribus implet.

ſit vſurpatum: Diutius tolerare famem, ventriculum malis complet humoribus. Plurimum igitur ad ſanitatis conſeruationem confert, ſi legitimis hora & tempore cibus aſſumatur. Contrà verò infirmum morboſumque, ac Deo & hominibus odioſum corpus reddet, aſsidua crapula, ciborumque ac potuum ingeſtio, vt eo maiori ſtudio nobis adnitendum ſit, ne per ſanitatem intempeſtiuè cibum ingeramus. Non ſolum verò per ſanitatem, ſed & per morbos cauendum erit, ne intempeſtiuè cibus aſſumatur. Siquidem in morborum acceſsionibus à cibo prorſus eſt abſtinendum, quòd hoc tempore natura circa morbi materiam occupata ſit, ideoq; cibi oblatione à ſuo munere haud auocanda. Hinc eſt, quòd Hippocrates prudentiſsimè dixerit: In acceſsionibus à cibo abſtinere oportet, ſiquidem cibum dare nocet. Et ſi per circuitus morbi acceſsiones habent, in ipſis acceſsionibus cibum ſubtrahere oportet. Et paulò pòſt: His quibus per circuitus acceſsiones fiunt, nihil dandū, neq; vt quicquam aſſumant cogendi, ſed adiectionibus ante iudicationem ſubtrahere conuenit. Idem etiam faciendum eſſe alibi præcepit inquiens: Quum à vacuatione ſorbitiones exhibere volueris, obſerua febrium acceſsiones, vt neque quum adſunt, neque quum ventura ſunt, eas ingeras, ſed quum iam finitæ ſunt, aut quieuerunt, & quum maximè à principio diſtare videntur.

In acceſſionibus morborū à cibo prorſus abſtinendum.

1. aph. 11.

1. aph. 19.

4. vict. acu. 34.

Non in omniū febrium acceſſionib. à cibo abſtinendū.

Verùm ne quis iā citatis Hippocratis locis motus, in omnibus acceſsionibus morborum à cibo eſſe abſtinendū exiſtimet, adhibenda, in febrium potiſsimùm acceſsionibus, diſtinctio erit. Neq; enim quod diximus, in omnibus febribus, ſed in quibuſdā duntaxat, obſeruandum erit. Quippe in earum febrium acceſsionibus, quæ ob plenitudinē, vel obſtructionē, vel phlegmonē, vel humoris cuiuſdā putredinem, excitantur, cibus in acceſsione oblatus maximè malo eſt: adeò ſanè, vt ij quidē, quibus hac ratione febris accenditur, nec in inclinatione febris citra magnā noxam nutriātur, nedū ipſa acceſsione iam inuadente. Quū verò excitatur febris propter mordentē acrimoniā excalefacti extenuatiq; ex ſole, inedia, & laboribus ſucci, maximū eius remedium eſt, humidū nutrimentum. Proinde ſic laborantes, omni certè tempore,

pore,ſed potiſsimùm per inclinationes acceſsionũ ſunt nutriendi,vt ex prolixa,& uenuſtâ quadam hiſtoria copioſè admodũ libr.x. Ther.metho.cap.iij.& v.Galenus mõſtrat. Cur autẽ ægrotantes nõnulli interdum in ipſa acceſsione,imò in acceſsionis inuaſione nutriendi ſint, hęc eſt ratio:Quippe qui calido & ſicco temperamento vel à primo ſtatim ortu,uel certè illo tẽpore quo laborant,præditi ſunt,iis uires neceſſariò imbecilliores exiſtunt.Neq; enim fieri poteſt,ut abundè calidũ & ſiccum corpus quũ febricitat,uiribus ſit ualẽtibus, ideoque quũ inuaſura adhuc eſt, & quum incipit febris, cibandi ſunt. Vt hoc nomine audacter nobis cõtẽnenda ſit diatritos, id eſt,tridui inedia,& ęger,vbi idipſum uires poſtulant, protinus primo ſecundóue die,idque in acceſsione, cibandus.

De cibis, qui temporibus anni congruunt,

CAP. IX.

IN cibi potusq; ratione præſcribenda, anni quatuor tempora, quæ Græcis ὧραι dicuntur,minimè ſunt negligenda,quòd alij cibi Veri,alij Aeſtati,alij Autumno, & alij Hyemi cõueniant.Hyeme nanq; plurimũ comedere, minimùm bibere conducit. Cur autem hoc tempore plus quàm aliis temporibus eſſe,minus autem bibere expediat, temperaturæ eius acceptũ referendum erit.Frigida enim admodũ quũ ſit,& humida, plurimos ſanè cibos exigit,& paucam potionẽ.Nam quũ alimentũ perpetuò cũ natiuo calore,à quo unico conficitur,ſit comparandũ,& is hyeme ſit plurimus, plurimũ etiã alimentum ut hoc tempore dandũ ſit,conſequitur. Quod etiam cõfirmat Hippocrates, qui in Aphoriſmis ita inquit: Ventres hyeme naturâ calidiſsimi ſunt.Quocirca hoc tempore alimenta copioſiora dari debent. Siquidẽ innatũ calorem copioſiorẽ habẽt,pluribus igitur alimẽtis egẽt.Parũ autem bibẽdũ, quòd tẽpus hoc corpus noſtrum plurimum humectet. Vtendum autem pro potu vino meraciſsimo,quòd id calefacere & exiccari, adeoque temporis exceſſui validè repugnare poſsit. Cibi itidem tum ſint calefacientes & exiccantes, nempe panis,carnes aſſæ,piſces item aſsi, braſsica, & id genus alij

à quibus

ὧραι.

Hyemis victus.

1. Apho. 15

Veris victus.

à quibus corpus calidum & ſiccum euadit. Vere autem iam ineunte paululum cibo demendum, quod aëris nos ambientis tum frigiditas non ſit tanta, quanta in hyeme fuit, adeoque calor ferè laxatur, & minus poteſt concoquere. Nam quum uernum tempus, præſertim in medio ſui, ſit temperatum, paulatim ad eam mediocritatem ciborum, quæ huic tempori conueniens eſt, ueniendum erit. Hinc eſt quòd potioni etiam aliquid adiiciendum ſit, & plus quàm hyeme bibendum. Nam eadem ratione paulatim ad mediocritatem huic tempori congruentem tranſeundum erit. Vt perpetuò uerũ ſit, ſubitas mutationes cauendas eſſe. Quapropter paulatim quoque ab aſsis ad elixa progrediendum. Magis uerò carne, quàm piſcibus hoc tempore ueſcendum. Cùm enim Ver in ſummorũ, nempe hyemis & æſtatis, in quorum medio uerſatur, mediàm temperaturam habeat, ut ſuo monſtratum eſt loco, mediam etiam uictus rationem requirit. Non igitur uerno tempore, ut hyeme, calefacientibus & exiccantibus cibis, nec refrigerantibus & humectantibus, ut æſtate, utendum. Piſcium uerò alimentum eſſe frigidum & humidum, adeoq; Veri minus aptũ, nulli non conſtat. Carne igitur magis uerno tempore, præſertim vitulorum & hœdi, utendũ. In ſumma, quũ uerno tempore corpus mediocriter ſit affectũ, atq; adeò temperatum, in eo ſanè ſtatu, mediocri uictu conſeruandum erit. Quare hoc tempore, quod Soranus etiam cap. v. ſuæ Iſagoges monuit, [redacted]mò cùm uentres tum, ut Hippocrates atteſtatur, natura calidiſsimi ſint, ſomnique longiſsimi, plura alimenta ſunt exhibenda. Si enim calorem innatum habẽt multum, igitur pluribus etiam alimentis egent. Cæterùm æſtate cibis magis demendum, potioni uerò adiiciendum. Quippe cùm hoc tempore, utpote calido & ſicco, corpus exuratur, ſqualidumque euadat, multa ſane potione, eaq; diluta eget. Cùm autem plurimum caloris innati æſtate diſsipetur & exhalet, cibo etiam magis quàm Vere demendum. Cibis etiam non niſi elixis, ac frigidis utendum ac vnicè ſtudendum, ut à calore & ſiccitate corpus uindicemus, quod certè conſequemur, ſi illud mollę & frigidum reddemus. Per

Piſcium vſus verno tẽpore parum aptus.

1. aph. 15

Aeſtatis victus.

Autumnum

Autumnum cibo paulò pleniore ac ſicciore utendũ, minus tamen, ſed meracius bibere conuenit. Nam paulatim à uictu Aeſtatis in eum qui Autumno conuenit, eſt ueniendum. Paulò autem quàm in Aeſtate pleniore utendum uictu, quòd iam caloris feruor remittatur, pauloque ualidior natiuus calor fiat. Quo ſanè nomine minus etiam, ſed meracius bibendum. Vt ſcilicet paulatim ad id, quod meraciſsimum eſt, uinum, quale hyemi, ut dictum eſt, congruit, veniamus. *Autumni uictus.*

De cibis, qui ætatibus conueniunt.

CAP. X.

QVEMADMODVM in cibo & potu anni temporum habendam rationem oſtendimus, ita quoque ætatis aliquis in iis reſpectus eſſe debet. Quippe puerorum uictum frigidum & humidum eſſe conuenit, iuxta id Hippocratis: Victus humidus omnibus febricitantibus prodeſt, maximè uerò pueris. Cùm enim temperamento calidi ſint pueri, adeoque in confeſſo ſit illis plus caloris, quàm integrè ſanis conferat, ineſſe, frigida uictus ratione, præſertim quod ad potum attinet, utendum. Vinum itaque pueris inimicum eſt, quod ſcilicet hauſtum, Galeno libro primo de tuen. ſan. capite nono, teſte, eos nimium calefaciat, caputque illorum halitu repleat. Proinde prudenter admodum Plato in ſecundo de legibus præcepit, ne pueri uſque ad duodeuigeſimum annum omnino uinum guſtarent. Eiusq; rei rationē mox ſubiungit, inquiens, Οὐ χρὴ πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύειν: non oportet ignē igni adiicere. Humidi uerò cibi illis duabus dē cauſis competūt. Vna, quia quum in hac ætate corpus plurimū creſcat & augeatur, nō oportet exiccantibus cibis illud incrementū inhibere. Altera, quòd puerorū ſubſtantia omnium facillimè diſcutiatur: ut igitur humido alimento reparetur, eſt neceſſum. Puberū & adoleſcētiū ætas quū in optimo tēperamēto, ut ſuo mōſtrauimus loco, cōſiſtat, uictū planè ſimilē, hoc eſt, tēperamēto mediū illis eſſe adhibendū liquet. Tēperamēto autem medius eſt, qui neq; calidius, neq; frigidius, neq; humidius, neq; ſiccius ipſorum corpus efficit. Iuuenibus certè, quoniam impensè calidi & ſicci ſunt,

Puerorū uictus. *1. Aph. 16.* *Vinū pueris inimicum.* *Puberum & adoleſcentium uictus.* *Iuuenum uictus.*

contraria, hoc eſt, frigida & humida, uictus ratio confert. Vnde omnibus perſpicuum euadit, quòd neq; illis, etiam de ſententia Platonis, vinum cõueniat. Quippe furioſum horum habitum adauget. Platoni ſubſcribit Galenus loco paulò antè citato, vbi ait vinum iuuenes ad iram, & libidinem præcipites facere, & partem animi rationalem, hebetem, turbidamque reddere. Vt hinc facilè ratio reddi poſsit, cur noſtra ætate in hac veritatis luce, & diſciplinarum omnium rectitudine, doctrinarumque incrementis, pauci admodum iuuenes ad frugem perueniant. Quum enim ex æquo ferè omnes vinum non modicè, vt illos deceret, bibãnt, ſed affatim ingerant, in eoque immodicè hauriẽdo noctes dieſq; cõſumãt, quid mirum tam feroces reddi vt à nemine coërceri queant? Sed nedum hoc vitium illis conciliat, verùm etiam ingenij vires, & animi vigorem eneruat, ac hebetem reddit. Vt præclarè luſerit olim Eobanus noſter iis verſibus,

Vinum iuuenibus non conuenire.

Cur pauci iuuenes hodie ad frugẽ perueniant.

Immodici ſenſus perturbat copia Bacchi,
Inde quis enumeret, quot mala proueniant?
Corporis exhaurit ſuccos, animiq; vigorem
Opprimit, ingenium ſtrangulat, atque necat.

Optarem autem veſtibulo, ac ſingulis parietibus locorum, vbi ſtudioſi habitãt, hos verſiculos inſcriptos eſſe. ita enim crebra horum lectione & inſpectione fortè fieret, vt ebrietatem tanquam immaniſsimam beſtiam & certum illis exitium afferentem, euitarent. Senibus porrò cibus & potus, qui ſolidas eorundem partes, frigidas & ſiccas iam factas, calefacere & humectare poſsit, conducit. Proinde calefacientes & humectantes maximè cibi, & balneæ, prætereà vini calidi potio, & ſomnus liberalior illis competunt. Quam ſanè victus rationem ſenum quidam hoc etiam verſu innuere voluit,

Senum victus.

Vt lauit, ſumpſitq; cibum, dat membra ſopori.

1. Apho. 13. Paucos tamẽ cibos requirũt ſenes, vt Hippocrates quoque atteſtatur inquiens: „Senes facillimè ieiunium tolerant, ſecundo loco qui conſtantem ætatem agunt, nullatenus adoleſcẽtes, omnium verò minimè pueruli, præſertim illi, qui inter ipſos ſunt alacriores. Atque eius rei rationem ſtatim in ſequẽti aphoriſmo expreſsit, in eum

ſcribens

ſcribens modum: Quæ creſcunt corpora, plurimum „
caloris innati obtinent. itaque plurimo alimento indi- „
gent, alióqui corpus abſumitur. Senibus verò parum ca- „
loris ineſt, propterea paucis alimentis indigent, ſiqui- „
dem à multis extinguitur.

De potu. CAP. XI.

VM abundè ſatis de cibo dictum ſit, reliquum eſt, vt de potu etiam nunc diſſeramus. Cùm verò tria potus apud Germanos ſint præcipua genera, aqua nimirum, vinum, & cereuiſia, de ſingulis ordine, breuiter tamen, agemus. Qui itaque per bonam valetudinem aquæ potu vti conſueuerunt, iis annitendum erit, vt aquam non niſi optimam bibant. Optima verò eſt, Galeno etiam libro primo de tuenda ſanitate, cap. ix. teſte, quæ limpidiſsima puriſsimáve, guſtuique non modò, verùm etiam olfactui iucundiſsima, hoc eſt, quæ omni tum odoris, tum ſaporis vitio carere, omniſque qualitatis expers eſſe videtur. Qualitatis autem omnis expers eſt, quæ nec ſalſedinis, nec amaritudinis, nec aciditatis, nec cœni, nec ſulphuris, in ſummiâ, nec alterius rei vllam ſignificationem præbet. Virtutes quoque optimæ aquæ præcipuæ ſunt, ſi leuiſſima & tenuiſsima eſt, ſi hypochondria celeriter tranſit. Leuiſsima verò eſt, Hippocrate atteſtante, quæ citò tum incaleſcit, tum refrigeratur. Quód ſi ad orientē fons eius excurrit, & per meatum aliquem mundum, aut puram terram percolatur, omnes optimæ aquæ notas habebit, atque hoc nomine, omni ætati vtiliſsimam eſſe exiſtimandum eſt. Non enim ſicuti vino, eſcis, exercitatione, vigiliis, ſomno, ac Venere, aliis aliâs vti pro ratione expedit, ita de aqua quoque ſtatuendum eſt: ſed quam nunc optimam indicauimus, hac vti puero, iuueni, ſeni, conducet. Contrà vitioſa aqua erit, quæ turbida, quæ ex ſtagnis, & paludibus hauritur, quæ malè olet, quæ ſalſa eſt, denique in qua qualitas aliqua guſtu deprehenditur, adeoq; potu inſuauis eſt, & quę circa hypochondria hæret, qualis eſt, cuius fons contra Septentrionē fluit, ſolemq; auerſum habet. Hæc igitur aqua

Aqua optima.

5. Aph. 26.

Aqua vitioſa quæ

peſsima eſt, quòd in hypochōdriis diutiſsimè moretur, ægrè concoquatur, fluctuationes excitet, in flatum mutetur, & corrumpatur, adeoque ventriculi robur reſoluat. Cæterùm hominibus, qui feruentibus temperamentis, ſiue naturâ, ſiue ætate, præditi ſunt, aquæ potio vtilis eſt, quòd Hippocrates quoq; in Epidem. cōfirmat. Quod ad vini ratione attinet, de eo in præſentia non vt eſt medicamentum, ſed potius ut eſt alimentū, agemus. Qua ratione cōſideratū, quadruplicem differentiā habebit. Prima in colore eſt poſita, quatenus nimirum album, fuluum, flauum, rubrum nigrúmve vinum dicitur. Altera in ſapore, quatenus dulce, auſterum, acidum, acerbumque eſt. Tertia in odore, quatenus iucundo, graui aut nullo odore eſt. Quarta in conſiſtentia, quatenus tenue, & craſſum. Vinorum itaq; omnium rubra ſimul & craſſa ſanguini generando ſunt accommodatiſsima, & quæ minima egeant mutatione, vt ſanguis fiant. Poſt ipſa ſunt nigra, craſſaque, & dulcia, tum quæ colore quidem rubra ſunt & nigra, conſiſtentia uerò craſſa, vnà cū adſtringendi qualitate. His autē minus ſua natura alunt, quæ alba ſunt ſimul ac craſſa, & acerba. Omnium autem minimùm nutriunt, quæ colore quidem ſunt alba, conſiſtentiâ autem tenuia, & aquis hydromeliti faciendo appoſitis quodammodo ſimilia. Dulcia uerò conficiuntur in ventriculo, ac diſtribuuntur facilius, quàm auſtera, ut quæ facultate ſunt calidiora. Quæ autem admodum ſunt craſſa, tardiùs quidem perficiuntur, ac diſtribuuntur. Si tamen in uentriculum adeò robuſtum incidant, ut confici rectè ab eo poſsint, alimentum copioſius corpori exhibebunt. Conſtat præterea, quòd quemadmodum hæc corpori alendo tenuibus ſunt præſtantiora, ita ad urinam ciendam ſunt deteriora. Cæterùm, ut bilioſis calidis temperamentis per ſanitatem aquæ potio, de Hippocratis etiam ſententia, maximè cōuenit: ita uinum præſertim uinoſum, obeſt. Summè autē calidis naturis, abſolutè potio aquæ confert. Aliis autē, quæ ſummè calidæ non ſunt, uinum dilutum, aquoſúmve, & exiguum prodeſt, vt fuſius in fine libri quinti de tuenda ſanitate, Galenus docet. Contrà pituitoſis ac frigidis temperamentis, crudorumque humorum magna

Quibus aquæ potio conuenit.
6. Epide. ſectio. 4. Apho. 13.
Vinorum ratio.
Vinorum in alendo differentia.
Quibus vinu conueniat, & quibus nō
6. Epide. ſectio. 4. Aph. 13.

gna ui preſsis, vinum maximè fuluum ac dulce, qualia ſunt ex noſtratibus Rhenenſia, conuenit. Quod ad tertium potionis genus nempe cereuiſiam, attinet, qua ad Septentrionem ſitæ gentes maximè vtuntur, ſciendum quidem erit, hanc è tribus confici rebus, aqua, hordeo, & lupo ſalictario, quarum priores duæ natura frigidæ, tertia uerò calida exiſtit. Dum uerò cóficitur, ſemper plus aquæ, quàm hordei, & huius quidé plus, quàm lupi ſalictarij ſumitur. Quale autem ſit cereuiſiæ temperamentum abſolutè, vix explicari poteſt, quòd illius non exigua ſit pro harum rerum, ex quibus conficitur miſtura, differentia. Poſſunt enim illa ita inter ſe temperari, vt ferè ex harum commiſtione temperata potio confletur, qualis eſt cereuiſia dulcis & perſpicua. Cùm verò magna ex parte in cereuiſiis non leuis ſentiatur amaritudo, non dubium eſt, has omnes eſſe temperamentò calidas. Et quò quæuis amarior, eò quoque calidior exiſtit. Quare iis populis, qui Aquilonares regiones incolunt, potus eſt non ineptus. Præter autem nutriendi facultatem, quam ex hordeo, aut tritico nanciſcitur, etiam medicamentoſam facultatem ex lupo ſalictario obtinet. Quapropter iis, qui ea modicè vtuntur, vires corporis augent. Quod verum eſſe Septentrionalium locorum incolæ abunde teſtantur, quos robuſtiſsimos ac formoſiſsimos eſſe conſtat. Nec ita facilè, vt vinum, lædit neruos, nec articulorum dolores, nec alia vitia, quæ vini potionem comitantur, creat. Medicamentoſam vim à lupulo uocato habent omnes cereuiſiæ admodum amaræ, adeò ut urinam etiam moueant, & aliquid bilis etiam per aluum educant.

Cereuiſiæ ratio.

Cóſectio.

Temperamentum.

Facultas cereuiſiæ.

Quare ſi quis exactè de cereuiſiarum facultatibus pronuntiare voluerit, is diligenter earundem conſiſtentiam, & ſaporem conſideret.

DE MOTV ET QVIETE.

SECTIO III.

De exercitiorum generibus ac differentijs.

CAP. I.

Motus quid. MOTVS voce, hoc in loco omnis generis exercitia intelligenda veniunt, quę ſanè ueteribus multa ac varia fuerunt. Atque eorum quidē duo ſunt præcipua genera. Quædam enim exercitia tantùm ſunt, quędam verò non exercitia ſolùm ſed & opera. Exercitia tātùm ſunt,

Exercitia tantum. lucta, pugilatus, pancratioñ, curſus. *Lucta.* Luctam autem, quæ Græcis πάλη dicitur, eſſe ludi genus, quum duo ſeſe mutuò apprehendentes ad terram nituntur affligere, notius eſt, quàm vt à me pluribus explicari debeat. *Pugilatus.* Pugilatus Latinis, Græcis πυγμὴ, certaminis genus fuit, quod cæſtibus, quibus aduerſarium feriebant, exercebatur. Hinc Cicero lib. ij. Tuſc. Pugiles cæſtibus contuſi ne ingemiſcunt quidem. Et iterum: Pugiles etiā quum feriunt aduerſarium in iactandis cæſtibus ingemiſcunt.

Cæſtus. Cæſtus autem erat claua, habens pilas plumbeas loris bubulis appenſas, aut certè bubulis pellibus inſutas, quod lib. v. Aeneid. Vergilius innuere uidetur verſibus;

—Sic deinde locutus,
In medium geminos immani pondere cæſtus
Proiecit, quibus acer Eryx in prælia ſuetus
Ferre manum, duroq; intendere brachia tergo.
Obſtupuere animi, tantorum ingentia ſeptem
Terga boum, plumbo inſuto, ferroq; rigebant.

Pācratiō. Pancration certaminis genus fuit, quod omnibus corporis aduocatis viribus, omniumque neruorum cōtentione tranſigebatur. A πᾶν, quod omne, & κράτος, quod robur ſignificat. *παγκρατιαςαί.* Vnde παγκρατιαςαὶ manibus pedibuſque, quaſi totius corporis conatu, omnibusque viribus connixi certabant. Ita Suidas & Phauorinus παγκρατιαςὴν interpretantur ταῖς χερσὶ καὶ ποσὶ πυκτομαχοῦντα:

id

id eſt, manibus & pedibus in pugilatu pugnantem. Lucianus in Anacharſe, παγκρατιάζειν, inquit, τὸ παίειν ἀλλήλους ὀρθοστάδην: hoc eſt, ferire viciſsim ſtando in erectum: id eſt, quum alter cum altero luctabatur erectis pedum digitis. In quo ſanè certaminis genere omnibus corporis viribus opus fuit. Vt hinc omnibus palam fiat, Hermolaum Barbarum & Volaterranum nõ rectè Pancratiaſten interpretari pro eo, qui quinque generibus, nempe ſaltu, curſu, diſco, iaculo, & lucta certauit, & vicit. Et ſic quidem opinantes carpit etiam Nicephorus Gregoras, Syneſij in libellum de inſomniis interpres: ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνάς πέντε φασὶ, πυγμὴν, πάλην, δρόμον, ἀκόντιον, καὶ δίσκον. τὸ μέντοι παγκράτιον, ἕτερόν τι ἦν: σύνθετον γὰρ ἐκ πυγμῆς καὶ πάλης ἦν: Olympiaca certamina quinque eſſe ait, pugilatum, luctam, curſum, iaculum, & diſcum. Cæterùm pancration diuerſum quidpiam erat. Compoſitum enim ex pugilatu, & lucta erat. Plutarchus etiam ſympo. β. pancration ex pugilatu & lucta miſtum fuiſſe teſtatur. Ariſtotel. quoque lib. j. Rhetoric. ca. v. idem confirmat iis quidem verbis: Ἀγωνιστικὴ δὲ σώματος ἀρετὴ σύγκειται, ἐκ μεγέθους καὶ ἰσχύος, καὶ τάχους. καὶ γὰρ ὁ ταχὺς ἰσχυρός ἐστιν. ὁ γὰρ δυνάμενος τὰ σκέλη ῥιπτεῖν πῶς καὶ κινεῖν ταχὺ, καὶ πόῤῥω, δρομικός. ὁ δὲ θλίβειν καὶ κατέχειν, παλαιστικός. ὁ δὲ ὤσαι τῇ πληγῇ, πληκτικός. ὁ δ' ἀμφοτέροις τούτοις, παγκρατιαστικός. ὁ δὲ πᾶσι τούτοις, πένταθλος. Certatoria corporis vis magnitudine, robore, & celeritate conſtat. Celer nanque robuſtus eſt. Qui verò crura proijcere quodãmodo, & celeriter longeque poteſt, curſor. Qui premere ac retinere, luctator. Qui verò pulſando plagíſve inferendis propulſare, percuſſor. Qui vtriſque valet, pancratiaſticus. Qui omnibus ijs, pentathlus. Hæc Ariſtotelis verba adijcere placuit, quòd prioribus lucem non exiguam afferant, & doceát pugilatum eſſe, quum quis plagas tum cæſtibus, tum pugnis infert. Præter iam dicta exercitia ſunt Græcis ἀκροχειρισμὸς, ἐκπλεθρισμὸς, πιτυλισμὸς, σκιαμαχία, ſaltus, diſci iactus, follis, pilæ vel paruæ, vel magnæ, & corpus per alteres fatigare. Ἀκροχειρισμὸς, exercitij genus eſt, vbi quis cum altero citra complexum, vel omnino ſummis manibus certat, & pugnat. Ἐκπλεθρισμὸς,

Hermolai Barbari et Volaterrani error.

Acrochiriſmus.

Ecplethriſmus

p quum

quum in plethro, id eſt, in ſexta ſtadij parte, quæ eſt cubitorum ſexagintaocto, quis prorſum retrorſumque vicißim, idque ſæpe in vtranque partem ſine flexu curſitans, vno quoque curſu breue quiddam de ſpatio demit, quoad denique in vnico veſtigio conſtiterit.

Pityliſmus. Πιτυλισμὸς, vbi quis ſummis pedibus ingrediens, tenſas in ſublime manus, hanc antrorſum, illam retrorſum, celerrimè mouet.

Sciamachia. Σκιαμαχία, non eſt niſi vmbratilis armorum meditatio: ſic dicta, quòd ſub tecto & in vmbra pugnæ ſimulachra fingebantur, quum vera pugna in ſole & puluere peragebatur.

Diſcus. Diſcus autem lapis eſt rotundus, quem exercitaturi accipientes in longum, atque in auras proiiciunt.

Follis. Follis uerò, qui Græcis κωρυκὸς dicitur, pilæ genus eſt ex pelle factæ & inflatæ. Hæc etſi reliquis craſsior eſt, tamen non admodum grauis. Quapropter hoc genere pilæ minus fatigantur ludentes, ideoq; imbecilliori ætati conueniens eſt. Quod Martialis iis verſibus etiam ſignificat.

Ite procul iuuenes, mitis mihi conuenit ætas,
Folle decet pueros ludere, folle ſenes.

Pilæ. Pilas fuiſſe duplices, magnã & paruam, è Galeno ſatis liquet, qui ſeorſim de parua pila inſcriptum libellũ edidit.

Ἀλτῆρες Cæterùm alteres maſſæ & moles lapideæ, aut plumbeæ, aut ex aliis metallis conflatæ fuerunt, ita prorſus efformatæ vt manuũ digitis inſertis cõmodè leuari poſſent. Fuitq; harum geminus vſus. Vnus, quum ſummis manibus, vtraq; tamen ſeorſum, apprehenſo altere, porrectis iis, aut in ſublime erectis, eodem habitu perſiſtebant. Alter vſus apud ſaltantes erat, qui illos in gymnaſio circũferentes ſaltabant, vt alibi fuſiùs diximus.

Gymnaſium. Gymnaſium autem fuiſſe locum in publica aliqua vrbis regione extructum, quo vngẽdi, fricandi, luctaturi, diſcum iacturi, aut tale quippiam facturi confluxerunt, notius eſt ferè, quàm vt hîc dici debeat.

Exercitia & opera. Porrò exercitia ſimul & opera ſunt, quum quis fodit, remigat, arat, vites putat, onus geſtat, metit, equitat, armatus pugnat, iter facit, venatur, piſcatur, & id genus alia in vita vſus cauſa exercet.

Vociferatio. Eſt & vociferatio, thoracis & vocaliũ inſtrumentorũ exercitium.

Geſtatio. Exercitiorũ generibus geſtatio quoq; annumeratur, cuius quidẽ mirũ modum Aſclepiades exhibuit. Is

enim

enim, vt lib. 26. cap. 3. Plinius autor eſt, ſupra nauiculãrum, lecticarum, ac curruum vectationem, lectum penſilem excogitauit, cuius iactatu aut morbos extenuare, aut ſomnos allicere conabatur. Atque hæc ferè fuere apud veteres, quantum è Galeni ſcriptis colligi poteſt, exercitiorum genera: è quibus nonnulla vſq; ad noſtra tempora durarunt. Differunt autem inter ſe, quòd quædam ſunt velocia, in quibus ſcilicet eſt mouendi celeritas: quædam tarda, in quibus eſt mouendi tarditas: quædam valentia, vel, vt Græci uocant, εὔτονα, quæ nimirum violenter robuſtéve citra velocitatem fiunt: alia imbecillia, quæ iam dictis planè contraria ſunt: alia vehementia, Græcis σφοδρὰ vocata, quæ violenter, & cum celeritate exercentur: alia lenia, mitiáve, iis contraria. Exempla ſingulorum refert Gale. li. 2. de tuen. vale. ca. 11. ad quẽ locum, ne in immenſum excreſcat caput, lectorem ablegamus.

Differentiæ exercitiorum. *Velocia* *Tarda* *Valẽtia.* *Imbecillia.* *Vehemẽtia.* *Lenia.*

Quis ſit exercitiorum uſus. CAP. II.

EXERCITIORVM ſanè, qui ſanitatis ſtudio tenentur, præcipuam curam habere debent, quòd illorum, modò quis ipſis rectè vtatur, maxima ſit commoditas: vt cõtrà temerè neglectorũ ſumma incommoditas. Quod innuere volens Hippocrates dixit: ἄσκησις ὑγιείης, ἀοκνίη πόνων: Sanitatis ſtudium eſt, impigrum eſſe ad labores. Tria verò potiſſimum ſunt commoda, quæ corpora ſeſe exercitando conſequuntur, nempe inſtrumentorum ex mutuo ipſorum attritu durities, inſiti caloris augmentum, & ſpiritus citatior vehementiorque motus. Sequuntur verò hoc reliqua etiam particulatim commoda. Inſtrumentorum quidem duritiem, tum vt minus ex labore afficiantur, tum ad actiones robur. Caloris autem augmentum, tum deducendorum in corpus validus attractus, tum immutatio magis expedita, tum nutritio magis felix, tum ſingularum corporis partium fuſio, cuius beneficio ſolida molleſcere, humida tenuari, meatusque laxiores fieri accidit. At ob ſpiritus valentiorẽ impetũ motúmve, expurgari meatus neceſſe eſt, & excremẽta expelli. Priuatim verò robuſtę ac violentę exercitationes, muſculos, & neruos validiores redddunt.

Exercitiorũ tria præcipua cõmoda.

Singularum partiũ exercitationes.

reddũt. Aliȩ quoq; brachia, aliȩ ſpinã totã, aut pulmonẽ tantũ, aut thoracẽ tantùm, aliæ lumbos, aliȩ crura magis exercent. Quippè acrochiriſmi & ſciamachiæ, brachiorũ & manuum propria ſunt. Rectas ſpinæ partes magis exercent, qui depoſitis ante ſe alteribus vlnæ interuallo diſtantibus, poſteà medij ipſi ſtantes, inclinant ſe atq; attollunt, dextera quidem cum, qui ad ſiniſtram iacet: ſiniſtra, qui ad dextram, tum rurſum vtrunq; in ſuum locũ referunt. Tranſuerſas, qui hòc identidem deinceps faciunt, iiſdem veſtigiis inſiſtentes. Thoracis verò & pulmonis, maximæ reſpirationes propriæ exercitationes ſunt. Vociferatio quoque ſupra has additur, quæ uocis inſtrumenta promouet, adeoque aſthmaticis, necnon niſi recta ceruice ſpirantibus confert. Lumborum exercitatio eſt, aſsiduè ſe inclinare, ac rurſus erigere, idque aut pondus aliquod à terra tollentes, aut aſsiduè in manibus ſuſtinentes. Itatio autem curſusque, crurum exercitationes ſunt. Cæterùm geſtatio maximè iis, qui ex diuturno morbo conualeſcunt, & vires recolligunt, cõfert. Somnum item allicit, multisq; aliis morbis, vt lib. 3. ca. 6. Aetius mõſtrat, auxiliatur. Equitationis, quæ inter geſtationis ſpecies numeratur, vſus modicus eſt in ægrotis. Habet tamen aliquid vtilitatis in valentibus. Supra enim alia exercitia ſtomachum, & inteſtina, Celſo lib. 4. cap. 19. teſte, mirificè confirmat.

Geſtationis vſus. *Equitationis.*

De præparatione ad exercitationes.

CAP. III.

PORRO cùm exercitatio ipſa prædicta cõmoda haud præſtet, niſi quis ſeſe ad eas rectè præparet, & legitimo tẽpore ea vtatur, principiò cur pręparatione opus ſit, et qualis hæc eſſe debeat, dicemus. Sciendum itaq; ſi quis protinus ad valentiores motus exercitationesquȩ accedat priuſquàm totũ corpus molliatur, & excrementa extenuentur, & exigui meatus laxentur, metus eſt ſolidarũ quampiam ruptum, aut conuulſum iri. Timendũ prætereà eſt, ne excrementa ſpiritus impetu impulſa, prædictos meatus obturent. Vt ergo hæc fiant, oportet linteolo totũ corpus mediocriter fricãdo prius calefacere, mox oleo ſiccare. Neque enim protinus ad

Corpus ante exercitatiões ab excrementis vacuãdum. *Præparatoria frictio.*

oleum accedendũ, antè videlicet quàm cutis incaluerit, & meatus laxentur. Ei rei ſatis omnino ſunt pauci manuũ circumactus, qui nullo cõpreſſu ſint graues, & mediocriter celeres, huc demum directi, vt corpus citra cõpreſſum calefaciant. Siquidẽ peractis iis cernere licebit floridũ roborẽ per totam diffundi cutem. Tum igitur oleum inducendũ, & nudis manibus quæ medium inter mollem durumq; modũ ſeruant infricandũ. In præparatoria nanq; ante exercitationem frictione, quæ huc ſpectat vt corpus molliat, mollis duræque mediam qualitatem dominari oportet. Quod vt rectiùs intelligatur, animaduertendũ triplicem eſſe frictionem, duram, mollem, & mediocrem. Dura eſt, quæ corpus cogit atq; cõſtringit. Mollis, quę idem laxat & ſoluit. Mediocris, quę in qualitate carnem nõ alterat, ſed planè duræ ac mollis mediũ modum ſeruat. Id quod Hippocrates li. 13. κατ' ἰητρεῖον, hoc eſt, de medici officio, Apho. 26. iis verbis ſignificauit: Dura frictione, ait, corpus ligatur: molli verò ſoluitur. Ligare enim Hippocrati idem quod coactum reddere ac conſtringere: quemadmodũ ſoluere, molle reddere & laxare denotat. Harũ certè frictionũ quæuis trifariam dicitur. Eſt enim dura pauca, multa, mediocris. Mollis pauca, multa, mediocris. Mediocris pauca, multa, mediocris: vt ſint in vniuerſum frictionis differentiæ nouẽ. Multa verò frictio extenuat ac minuit. Pauca, nec auget, nec minuit carnẽ, nec omnino quid euidens efficit, ſed parum duntaxat calefacit. Mediocris, augendi vim obtinet. Proinde quæ ſupra modum exoluta ſunt corpora, frictione dura: quæ contrà adſtricta, molli fricanda ſunt. Si verò æqualiter habeant, palàm eſt, quòd neque molliter, neq; durè, ſed quantũ eius fieri poteſt, vtroq; exceſſu vitato. Atqui de exquiſita ratione frictionis nemo Galeno libr. 2. de tuenda ſanitate, diligentiùs ſcripſit. vt igitur illum accurato ſtudio legãt, medicinæ initiatos hortor. Cæterùm qui exquiſitã hanc, quæ per frictiones fit, præparandi rationem vſurpare recuſant, quod in Germanis ſolenne eſt, ij id ſaltem præſtare debent, vt ante exercitia vniuerſum corpus, ſingulasque eiuſdem partes, eas præſertim quæ vacuandis ſuperuacuis deſtinatæ ſunt, ab excrementis repurgent: ita enim

Frictionis differentiæ. *Dura.* *Mollis.* *Mediocris.* *Ligare.* *Soluere.* *Multa.* *Pauca.* *Mediocris.* *Galen. de tuenda ſanit. accuratè legẽdus.*

fiet ne excreméta, ſpiritus impetu impulſa cutis meatus obturent; aut ab internis in omnes animalis partes rapiantur. Sed de præparatione ad exercitationes ſatis.

De tempore exercitationis.

CAP. IIII.

SI QVIS exercitationis commoda conſequi velit, huic neceſſe eſt, vt ea legitimo vtatur tépore. Nã cùm diſtributioné in corpus adiuuet, non debet quando adminiſtratur, crudorum & nó coctorũ aut ciborũ, aut humorũ multitudo vel in venis, vel in vaſis cótineri. Periculum enim eſt, ne priuſquàm per maturã concoctionem vtiles fiant, in omnes animalis partes rapiantur. Quoniã verò exiguos meatus expurgat, & excrementa expellit, vtilius ac melius eſt, vt ante cibos adhibeatur. Non eſt etiã exercitatio adeunda, niſi expulſis prius excrementis, quæ vel in veſica, vel inferiore aluo continentur. Verendum nanque eſt, ne quid ex iis in habitũ corporis, vi caloris, qui per exercitationem accenditur, rapiatur. Igitur ad exercitationem optimum tempus eſt, quum heſternus cibus fuerit tum in ventriculo, tum in vaſis perfecte concoctus, atq; iam denuò cibandi tempus inſtiterit. Quod ſi verò aut prius, aut poſterius exercitatione vſus fueris, aut crudis humoribus corpus impleueris, aut flauæ bilis prouentũ in eo auxeris. Quare Germanorum noſtrorum ſcholaſticorum mos reprehenſione digniſsimus eſt, qui nunquàm ſe niſi ſtatim à cibo ſumpto exercitare ſolent, aut ſalientes, aut currentes, aut pilam excutientes, aut diſcum proiicientes, & id genus alia exercitia obeuntes: Vt nihil mirum ſit, cùm hac ratione magnam crudorum humorũ copiam accumulent, illos perpetua ſcabie, aliiſque morbis e vitioſis humoribus natis, conflictari. Idé enim illis accidit, quod euenire ſolet iis, qui in cacochymia & humorũ vitio ſe exercitant. Nã & iis ad cutem euocatur malorũ humorũ copia, vnde vlcera, & ſcabies procreatur, iuxta illud Hippo. Si impurgatus laborauerit, vlcera erumpent. Pręſtaret itaq; eos non vulgi opinioné, ſed medicorum potiùs

Tempus exercitij.

Scholaſticorũ Germanorũ mos reprehẽſus.

6. Epide. ſectio. 5. apho. 33.

potiùs præcepta, & diuini Hippocratis conſilium, velu
ti oraculum quoddam, ſequi ac obſeruare, qui in Epide *6. Epide.*
miis ita ſcriptum reliquit: πόνοι σιτίων ἡγείσθωσαν: Labores *ſect. 4.*
cibos antecedant. Per labores non niſi exercitia intelli- *apho. vl.*
gens. Sed ſanitatis tutelam à labore eſſe auſpicandam;
quẽ excipere debent cibus, potio, deinde ſomnus, mox
uenus, in iis videlicet, quibus venere eſt vtendũ, eodem
etiã in libro ſignificauit ijs verbis: Labor, cibus, potio, *ſectio. 6.*
ſomnus, uenus, omnia mediocria. Quibus certè verbis *Apho. 5.*
non ſolum tẽpus, ipſo nimirum ſermonis ordine, ſed &
modũ ipſum, addito ad finem dictionis epitheto, medio
cria, definiuit: de quo ſequenti mox capite dicemus.

Quæ exercitationis menſura. CAP. V.

EXERCITATONI eſſe adhibendam
menſuram, ex paulo antè citata Hippo-
cratis ſententia ſatis conſtat. Quantiſper *Quanti-*
autem ſit exercitandum, Galenus in fine *ſper exer*
libri de tuenda valetudine, quatuor notis *citãdum*
poſſe cognoſci docet, dum ita ſcribit: Exercitetur dum *quatuor*
& corpus intumeſcit, & color illis floridus apparet, & *notis co-*
motus promptè, æquabiliter, & concinne edit, ac ſudor *gnoſcitur*
cũ calido vapore miſtus cernitur. Inhibenda verò exer *Inhibẽda*
citatio tum primũ eſt; quum aliquid horum immutatũ *exercita*
fuerit. Quippe ſi contractior paulò corporis moles vi- *tionis no*
debitur, deſiſtendum ilico eſt. Si enim vltra quis pergat, *ta.*
etiam boni ſucci nonnihil educetur, atq; ita tum gracilius 1
corpus fiet, tum aridius, atq; ad incrementum minus ha
bile. Non minus profectò & ſi coloris gratia vaneſcat, 2
ceſſandũ eſt: quando ſi exercitationem cõtinues, frigidũ
corpus efficies, & nimium exhauries. Iam motuũ alacri 3
tas, æquabilitas, vel cõcinnitas ſi remitti, collabiq; cerni-
tur, vtiq; ſtatim deſinere cõueniet. Itidẽ ſi in ſudore acci 4
dat vlla qualitatis eius quantitatiſve mutatio: Quippe
quẽ & copioſum magis, & magis incalentem edi par eſt,
prout motibus vehemẽtię plus acceſſerit. Quũ igitur is
aut minor intelligitur, aut frigidior, tũ ſcias diſcuti, ex-
haurириq; corpus: prætereà refrigerari, & plus iuſto ſicca
ri. Quo magis ſolicitè attendendũ exercitando corpori

eſt,vt quum dictarum iam notarũ quęlibet apparet,pro
6. Epide. tinus ceſſetur. Sudorem verò & tumorem corporis in-
ſect. 3. ter exercitandum præcipuè eſſe conſiderāda, Hippocra
Aphor. 4 tes etiam in Epidemiis iis hortatur uerbis: In exercita-
" tionibus ſignum extenuationis eſt ſudor guttatim ema
" nans,quique tanquam à riuulis egreditur: aut à tumo-
" re contractio. Qua ſane ſententia Hippocrates duo po
" tiora inhibendæ exercitationis ſigna memorat, nempe ſudorem,& molis corporis contractionem. De quibus quũ multa in huius ſententiæ enarratione dixerimus, nõ eſt cur hic cũ legentium magno faſtidio repetenda ſint.

De apotherapia. CAP. VI.

Apotherapia quid. AB exercitatione, quod veteres ſtudioſè obſeruarunt, apotherapia vocata; vtendum erit. Sic autem Galenus & alii veteres, omnis exercitationis probè peractę, poſtremam partem nominauerunt. Hæc

Apotherapia cur ſuſcipitur. verò duplici conſilio ſuſcipitur, nempe vt excrementa expurget, & vt corpus à laſsitudine tutum reddat. Prior cauſa etiam exercitationi communis eſt, quando eius quoque duplex omnino, vt diximus, propoſitum eſt,&vt ſolidas animalis partes firmet,& excrementa expurget.Proprius tamen apotherapię ſcopus eſt, vt laſsitudinem,quæ ſuccedere immodico exercitio ſolet, ſubmoueat,atque prohibeat. Quanquam autem qui tantùm bonæ valetudinis cauſa exercitantur, iis nec neceſſum, nec vtile planè eſt, immodicos labores adire, adeoq; nullus etiam laſsitudinis metus inſtat: nihilominus tamen iidem apotherapia vtentur, etſi nullo laſsitudinis timore, at certè excrementorum purgandi cauſa. Tutiſsimum itaque eſt apotherapia ſemper vti. Quæ autem qualiſque adhibenda ſit, ipſa finium,

Tria ad apotherapiam neceſſaria. ad quos tendimus, demonſtrabit natura. Nam quoniam id petimus, vt ſolidarum animalis partium excrementa, quæcunque excalefacta, extenuataque per exercitationem in corpore adhuc manent, prorſus eiiciantur, & frictiones, quæ per alios adminiſtrentur, ad-
1 hiberi oportebit, & cum iis vnà tum ipſarum, quæ fri-
2 cantur, partium tenſionem, tum etiam ſpiritus cohi-
3 bitionem. At quoniam nec frictionum vnica ratio eſt,

nec

nec ſpiritus cohibendi, deligendum ex vtroque genere, quod vtiliſsimum eſt. At ex frictionibus quidē eam, quę dura eſt, cogere corpora, hoc eſt, dēſiora ſimul duriora q́; reddere, traditū iam eſt. Itaq; hæc ad apotherapiā parum eſt accōmoda, ſiquidem quod denſatur intra ſe cludit: quod laxum fit, liberum excremētis exitum prębet. Ad eundem modum quod durat, iis, quæ tenſa ſunt, maximè eſt aduerſum, vt quod eorum affectum magis adauget. Contrà quod mollit, id eſt vtiliſsimum. Si igitur ſimul & excrementa diſcuti, & quæ tenſa ſunt, molliri conuenit, duræ certè frictiones omnino ſunt fugiendæ, nec iis minus à lentis cauendum. Nam poſtquàm à ſe corpus non ampliùs dimouetur, periculum eſt, ne frigeſcat ac denſeſcat, dum nulla ope externa calefit. Hac igitur de cauſa, nō ſolùm cum celeritate eſt fricandum, ſed etiam quoad fieri poteſt, pluriū manibus, quo nulla corporis pars nuda maneat. At ſi nec tardā eſſe frictionem oportet, nec duram, oleum nimirū fricando corpori largiter circunfundi debebit: id enim ad velocitatem ſimul & mollitiem frictionis multum conducet: & alioqui aliud ſecum non mediocre commodum affert: quando & quæ tenſa ſunt remittat, & quæ inter vehementius laborandum fatigata ſunt, emolliat. Atque iis quidem de cauſis, dura vitāda eſt frictio. Ob alias verò mollis: quippe ea nec altè dimittitur, ſed circa cutem ipſam, & ei vicinas carnes deficit, nec ea quæ in anguſtis meatibus cōtenta ſunt, excrementa elicit. Cuius profectò cauſa, tum ipſam fricandarum partium tenſionem, tum ſpiritus cohibitionem iniungimus. Media igitur mollis durǽque, quæ eadem mediocris eſt, ab vtriuſque incōmodo abeſt, & mollis inefficacia, & duræ violentia noxaque. Ea verò perficietur fricantis quidem manibus valenter iniectis, ita vt earum impreſsio ad duram frictionem proximè accedat, cæterùm pinguitudinis copia & velocitate mouendi eatenus remiſsis, vt planè euadat mediocris. Nam & pinguitudo ipſa, valentioris contractionis non leue præſidium eſt, & breuitas ipſa contactus tantum demit de violentia, quantum etiam de tempore. Porrò tendendæ obiter dum fricantur partes ſunt, quo

Apotherapiæ frictio qualis eſſe debeat.

Mediocris frictio vt perficienda.

Cur tendēdæ partes in apotherapia.

quo quicquid inter cutem & ſubiectam illi carnem excrementorum reſidet, per cutem expellatur. Quippe ambabus iis laxis, non magis foras, quàm intro ferri excrementa continget. Diſtentis vero iis, quę ſub cute ſunt, omnia foras eliduntur; ceu gemina manu expreſſa, vna foris, eius vtique qui fricat, altera intus, ipſis ſcilicet, quæ tenduntur particulis, manus uicem ſupplentibus. At propter hæc quidem excrementa, non exigua portio apotherapiæ eſt ſpiritus detentio & cohibitio. Appellant uero ita, vbi omnibus thoracis muſculis, qui circa coſtas habentur, intentis coactiſque expirationem continemus. Accidit nanque tunc, ut ſpiritus, qui à coſtis premitur, dum efflari per larynga prohibetur, vniuerſus peſſum ad tranſuerſum ſeptum detur, atque ut cum hoc quæ ipſi ſubſunt omnia, ſimul attollantur, iecur, lien, ventriculus, & quædam alia. Oportebit autem interim muſculos, qui in abdomine ſunt, leuiter contrahere, ut ab iis vnà cum ſepto, ceu gemina manu preſsis, quæ interſunt partibus, excrementum, ſi quod intra ſe habent, foras elidant. Sed de apotherapia, quod ad inſtitutum noſtrum pertinet, ſatis multa. Neque enim hodie obſeruatur, & Galenus qualis hæc eſſe debeat, in tertio de tuenda valetudine libro copioſiſsimè docet. Ad eum itaque locum, qui plura de ſpi ritus cohibitione ſcire vult, ablegamus.

Spiritus cohibitio nis vtilitas.

Spiritus cohibitio quid.

De quiete & otio. CAP. VII.

QVEMADMODVM exercitium cómodè ac ſuo tempore adminiſtratum ad tuendam ſanitatem plurimum momenti habet, ita quies immodica & perpetua nō ſolùm corporis, ſed & animi vigorem obtundit. Quod enim ad corporis rationem attinet, quietem & otium immodicum cruditatem parere, & vitioſorum humorum copiam conſtat. Nam ut per exercitium calor innatus augetur, adeoque ciborum concoctio fit expeditior, ita per otium extinguitur, & ciborum concoctio impeditur. Hinc eſt, quod Galenus capite tertio

Otij immodici incōmoda.

tio libri de morborum cauſis, rectiſsimè otium inter frigidorum morborum cauſas recenſet. Et inter Poëtas certè Ouidium haud latuit otia plurimum bonæ valetudini obeſſe, qui in primo de Ponto ità cecinit:

Cernis vt ignauum corrumpant otia corpus?
Vt capiant vitium, ni moueantur, aquæ?

Cùm itaque otium ſanitati non parum officiat, ideò natura mouendi ſtudium nobis adhuc pueris inſeuit, vt quãuis ea in ętate conſtituti occluſi circumſeptique ſimus parietibus domus, diſcurrimus tamen, & brutorum more laſciuimus. Qui igitur ſanitatis ſtudio tenetur, is otium immodicum, tanquam ipſiſsimam peſtem fugiat. Eſt autem non ſolùm hoc nomine otium immodicum deteſtandum, quod ſanitati plurimum offi ciat, ſed & quòd animi torporem inducit. Id quod inter Poëtas Ouidius iis verſibus, pulchrè indicauit, inquiens,

Adde quod ingenium longa rubigine læſum, 5. Triſt. Eleg. 12.
Torpet, & eſt multo quàm fuit ante minus.
Fertilis aſsiduo ſi non renouetur aratro,
Nil niſi cum ſpinis gramen habebit ager.
Tempore qui longo ſteterit, male curret, & inter
Carceribus miſſos vltimus ibit equus.
Vertitur in teneram cariem, rimiſq; dehiſcit,
Si qua diu ſolitis cymba vacabit aquis.

Quum itaque immodicum otium & corpus & animũ deprauet, prudentiſsime Draconem celebrem apud Athenas legumlatorem feciſſe fateamur oportet, quòd eos, qui otij damnati forent, capite mulctandos cenſuerit. Neque enim talium hominum vſus aliquis in republica eſſe poteſt, vt quibus pulchrũ eſt in medios, vt ille dixit, dormire dies, nec aliud illorum ſtudium eſt niſi vt edant, bibãt, dormiãt, & fruges cõſumãt. Accedit quòd variã ſemper, vt preclare Lucanus dixit, Dãt otia mentem. Quapropter ad quæuis perpetrãda flagitia dediti otio proni ſunt. Vt nõ temere Ouid. ita cecinerit, Lib. 1. de remedio amoris.

Quæritur Aegyſthus quare ſit factus adulter?
In promptu cauſa eſt, deſidioſus erat.

Hinc illa fuit olim Areopagitarum quoque functio, vt vnde quis ſe aleret accurate ſcrutarentur, inque deſidia

Inuentũ actori dicũt iura draconis
Fama nimis uera ẽ nil nisi virus habent.

ſidia compertos non citra mulctam tranſmitterent.

Otij mediocris cõmoda. Verùm habet etiam otium mediocre, ſuoque tempore vſurpatum, ſua commoda. Nam ſi quis ex multa motione corpus defatigauit, huic otio & quiete vtendum erit, de Hippocratis etiã ſentẽtia, qui ita in Aphoriſmis ſcriptum reliquit; In omni corporis motu quum fatigari quiſpiam cœperit, quies confeſtim laſsitudinis remedium eſt. Notum etiam hoc eſt Ouidij.

2. Apho. 48.

4. Epiſt.

Quod caret alterna requie, durabile non eſt:
Hæc reparat vires, feſſaq; membra nouat.

Animo denique curis & ſtudiis feſſo, ſua relaxatione ac remiſsione opus eſt. Quam niſi concedas, non eſt, cur diu vigorem eius conſeruare poſsis. Vt rectiſsimè dixerit Ouidius:

1. de Ponto.

Otia corpus alunt, animus quoque paſcitur illis:
Immodicus contrà carpit vtrunque labor.

DE

DE SOMNO ET VIGILIA,

SECTIO IIII.

Quid ſomnus, & quæ eiuſdem cauſa. CAP. I.

SOMNVS, vt libro primo de ſymptomatũ cauſis, teſtis eſt Galenus, nihil aliud eſt, quàm animalium facultatum quies. Nec temerè dictũ eſt, animaliũ, quippe facultates naturales ac vitales in ſomno haud quieſcunt. Hinc cõcoctiones in ſomno magis perficiuntur, cordiſq; motus validior eſt. Ariſtoteles in libro de ſomno, impotentiam ſenſuum ſomnum eſſe definit, quod in idem recidit. Nec aliter Paulus Aegineta libro primo capite xcvij. ſomnum deſcribit, quum illum facultatũ animalium eſſe quietem ſcribit, ab vtili humore cerebrum madefaciente prouenientem. Cauſam tamen vnã ſomni explicat, nempe cerebrum. Quando enim vtiles vapores ex alimento in ſomno ſurſum feruntur, atque in cerebrum exhalant, tum à cerebri frigiditate in humores coacti, & liqueſcentes, ſuauiterque defluentes, meatus ſenſuum & neruorum obſtruunt, ſomnumque acceſſunt. In ſomno autem neceſſariò animalis facultas à ſuis muniis quieſcit. Quippe per ſomnum, animalium ſpirituum ab inſtrumentis ſenſus & motus ad ſuum principium fit regreſſus, ideoque ut in eo regreſſu facultas animalis quieſcat eſt neceſſe. Vnde liquidò conſtat, cerebrũ eſſe ſomni cauſam, quòd eo per vaporum delationem occupato, facultas ſenſifica membris tum mitti deſinat, & dormire ſtatim animal cogatur. Hinc eſt, quòd ſpirituoſa omnia, & quæ vaporem ex ſe multum fundere poſſunt, vt vinum, lac, & quæcunq; humectant, aut inſigniter refrigerãt, ſomnũ cõcilient. Huic rei fidẽ quoq; facit, quòd ferè nũquàm magis nos, quàm ſtatim à ſumpto cibo, quum plurimi vapores ad cerebrum feruntur, ſomnus infeſtet. Atque hæc quidem de ſomni ratione, & eius cauſa, medicorum eſt conſtans ſententia. Cui quidem Ariſtoteles quoque ſubſcribit, vbi caput

Somnus quid.

Cauſa ſomni.

Somnum concilian tia.

put impletum ſomnum afferre tradit. Nam capite tertio libri de ſomno & vigilia, diſertè ſcribit ſomnũ maximè poſt cibum fieri, quòd tum copioſus humor & corpulentus ſurſum commeet. Qui quum conſiſtit, caput aggrauat, & dormiſcere facit. Atque hactenus Ariſtoteles cum medicis ſentit. Diſſentit autem ab iiſdem, vbi definitionem ſomni enarrans, cor primum eſſe ſenſorium ſtatuit, atque idem ſomni eſſe cauſam affirmat. Quam falſa verò hæc ſit ſententia, & quàm à veritate abhorreat, hinc abundè liquet. Neque enim ſomnus fit impedito aut ceſſante corde, cùm omnibus conſtet in ſomno, vt pote natiuo calore tum ad interiora reuocato, motum cordis eſſe validiorem, tantum abeſt, vt tum quieſcere illud dicamus. Proinde quũ cor in ſomno nõ ſit impeditum, nec in eo ceſſet ipſius actio, fieri non poteſt, ut cum Ariſtotele ſomnũ eſſe cordis, quod ipſe πρῶτον αἰσθητικόν, id eſt, primũ ſenſoriũ appellauit, quietem dicamus. Non parum verò errat Ariſtoteles etiam in eo, quod cor eſſe primum ſenſorium affirmat. Siquidẽ ſectio ipſa, & ocularis inſpectio abunde docent, cerebrum, non cor, eſſe primum ſenſorium. Quippe nerui, ſenſus, & motus inſtrumenta, à cerebro, non à corde, oriuntur. Vt mirari ſubeat hodie etiam reperiri, qui friuolis nulliuſq; momenti rationibus, & argutijs, falſum hoc Ariſtotelis dogma tueri ſtudeant. Sed iis præteritis, ac contemptis, verum & rationi conſentaneum potius dogma ſectemur.

Ariſtoteles non recte cor ſomni cauſam eſſe ſtatuit.

Cor non eſt primũ ſenſoriũ.

Quæ ſomni commoda. CAP. II.

CVM Ariſtotelis etiam teſtimonio ἀδύνατον ἀεὶ ἐνεργεῖν, hoc eſt, vt ſemper agamus fieri non poſsit, liquet ſomnum animantibus ingentium vtilitatum cauſa additum eſſe. Hinc tot eius apud poëtas extant encomia, è quibus hoc eſt Virgilij:

—Feſſos ſopor irrigat artus.

Et illud Ouidij,

Somne quies rerum, placidiſsime ſomne deorum,
Pax animi, quem cura fugit, tu pectora duris
Feſſa miniſterijs mulces, reparasq; labori.

Sed

Sed ex medicorum placitis, quæ ſomni ſint commoda audire præſtat. Confert autem initiò, qui mediocris eſt: iuxta id Hippocratis: Labor, cibus, potio, ſomnus, venus, omnia mediocria. Is enim, vt li. i. de ſympto. cauſis, cap. ix. atteſtatur Galenus, cibum optimè concoquit, quòd toto hoc tẽpore, quo quis dormit, animalis facultas, vt dictum eſt, quieſcit, naturalis uerò ualidius agit. Quocirca tum ciborum cõcoctio fit optima. Cõcoquit autem non ſolùm cibos, ſed & humores, animi ægritudines obliuione delet, mentis inſaniam corrigit. Cęterùm per ſomnum cibos optimè confici non ſolùm in ventriculo, verùm etiam in totius corporis habitu, Hippocrates in Epidem. breuiſsima, pro antiquo more, ſententia indicauit, inquiens: Labor articulis & carnibus, cibus verò & ſomnus viſceribus. Præterea optimam cibi cõcoctionem per ſomnum fieri, hinc certiſsimè colligitur, quòd uirium robur à ſomno mirificè auctum in vniuerſum ferè omnes ſentiũt. Quippe à ſomno experrecti robuſtiores, & ad quiduis agẽdũ aptiores nos eſſe animaduertimus, familiari utiq; alimẽto nobis appoſito. Vt hinc etiã palàm fiat, ſomnũ eſſe cunctis animalibus neceſſariũ illumq; ad incolumitatẽ, ſalutẽ, & quietẽ datũ, ut pote ſine quo uires corporis durare, & ſufficere corpori non poſſunt. Porrò ut ſomnus mediocris ſua, quæ iã retulimus, cõmoda habet: ita immodicus præter alia incõmoda, hãc potiſsimùm noxã affert, quòd ne excremẽta opportunè expellantur, adeoq; iuſto lõgius in corpore detineãtur, efficiat. Proinde ij, qui in magnam partẽ diei ſtertunt, & ferè dormiendo cũ gliribus certãt rarò ad iuſtam ſenectutem perueniunt, quòd hac ratione magnam excrementorũ nõ ſolùm in cerebro, uerùm etiam aliis corporis partibus coaceruẽt. Quãtiſper verò ſit dormiendum, ex alimentorũ perfecta cõcoctione ęſtimatur. Ea autẽ rurſus ex ventris contractione, & urina deprehenditur. Quæ enim aquę ſpeciem pręfert, crudum adhuc in venis ſuccum eſſe indicat eum, qui à uentre ſubmittitur. Quæ rufa & bilioſa, iam dudum concoctum eſſe huiuſmodi ſuccum portendit. Quæ modicè pallet, peractę modo ſecundæ concoctionis eſt ſignum. Imperfectæ uerò concoctionis, ut ſect. vj. Aphoriſ. Cõmen.

Somnus mediocris quid conferat.

6. Epid. par. 5. aph. 10.

Sõni immodici incõmoda.

Quantiſper dormiẽdum.

men.i. Galenus atteſtatur, acidus ructus certum iudiciũ eſt. Vt hinc perſpicuum euadat, à ſomno deſiſtendũ eſſe, vbi mediocriter rufa, aut mediocriter pallida vrina eſt. Nec poteſt etiam omnium vna & eadem eſſe ſomni quantitas, quòd ij citiùs, illi tardiùs concoctionem perficiant. Magna tamen ex parte ſeptem, octo, vel ad ſummũ, Galeno lib.6.de tuen.vale.cap.5.teſte, nouem horarum ſpatio finitur ac circunſcribitur ſomni duratio.

Somni tempus quod. CAP. III.

TEMPVS ſomni conuenientiſsimum eſt nocturnũ, vna aut duabus à cœna horis.

Nocturnus ſomnus laudatur.

Quippe nox propter ſuam humiditatem ac tranquillitatem ad ſomnum eſt aptiſsima. Præterea ſatis temporis quoad abſoluta fiat ciborum concoctio habet, ita vt ſomnum interrumpere negotiorum gratia noctu non ſit neceſſe.

Diurnus noxius.

Diurnus contrà nocentiſsimus, primùm quòd cerebrũ nimia humiditate oppleat, quã potius vigiliis exiccantibus abſumere ac diſsipare oportet. Dein, quia tempus quo quis interdiu dormit, ad perfectam concoctionem non ſufficiat. Hinc eſt, quòd diurno vtentes ſomno meridie excitati à ſomno, ob interruptam ante horam ſuã cõcoctionem, ſubinde acidos edant ructus, crebrò quoque flatibus impleantur. Accedit, quòd ſomnus diurnus nimia humiditate cerebrum implens, capitis grauedines, aliosque frigidos procreet morbos. Implet autem ideò humiditate caput, quòd, vt dictum eſt, nox cerebrũ abunde ſatis humectarit, vt non neceſſe ſit illud per ſomnũ interdiu denuò humectare, imò per vigilias potiùs deſiccandũ erit. Atque hinc eſt, quòd non temere in præſagiis ita ſcriptum reliquerit Hippocrates: Interdiu uigilare, noctu uerò dormire oportet.

2.præſ.11

Vt autem ſomnum à prandio arceamus, Aëtius lib.9.ca.39.deambulationibus indulgendum eſſe, & animi laxamenta adhibenda ſuadet, nec vlla ratione diurnos ſomnos admittendos cenſet, niſi laſsitudinis ſenſus adſit, aut præcedente nocte quis nihil, aut parum admodum dormierit. His igitur de cauſis nocturnum ſomnum nos amare, diurnum

contrà

contrà fugere decet. Sed vt nocturni ſomni commodis vti liceat, neceſſe eſt, ne veſperi immodico ingeſto cibo ventriculum grauemus. Qui enim veſperi multum cibum ingerunt, ventriculumq; huius copia onerant, ij noctu nec probè dormire, nec rectè côcoquere poſſunt, quòd nimia copia facultas aggrauetur, nimioq; pódere aſſumptorũ ciborũ preſſa, inquietudinẽ parit, ſomnumque interturbat. Nec huic ſententiæ aduerſatur, quod Galen. li. 7. The. metho. ca. 6. veſperi ualentius alimentũ eſſe dandum pręcipit. Quippe aliud eſt dicere, valentius eſſe exhibendũ alimentũ, & aliud, plurimum cibum eſſe offerendum. Nã immodicus & plus iuſto copioſior cibus qui ingeritur, ſiue validus, ſiue imbecillus fuerit, perpetuò naturæ inimicus eſt, morbumque facit, iuxta id Hippo. Omne nimium, naturę inimicum. Et iterum: Vbi plus cibi præter naturam ingeſtum eſt, morbum id facit. Quocirca immodici cibi ſumptio nec in prádio, nec in cœna laudem vllam meretur, ſed perpetuò, tanquam noxia, damnatur. Mediocris verò contrà, vtpote naturæ familiaris, & qui à facultate nullo negotio, & perfectè vinci poteſt, quouis tempore ſumptus probatur. Mediocris verò eſt, qui vniuſcuiuſq; ventriculi facultatẽ minimè grauát. Vt mediocris nullus dicatur cibus, niſi collatione ad uentriculi facultates. Valẽtiores autẽ cibos, & multũ alimenti corpori præbentes Galenus veſperi exhibẽdos eſſe rectè cõſuluit, quòd huius administrationẽ nõ ſolùm ſomnus & quies, ſed & lõgius, donec alius ingeratur cibus, tẽpus excipiat. Sed & ij tamen ea ingerendi ſunt copia, quę facultatẽ haud grauet. Vt hinc palàm fiat, tã in prandio, quàm in cœna mediocritatẽ eſſe ſeruandã. Si verò mediocritas in aſſumendo cibo exceditur, quod tamẽ ſi accidat, probare nõ poſſumus, præſtat liberalius in cœna ingerere cibũ, quàm prãdio, iiſdẽ de cauſis, quibus valẽtior hoc tẽpore ſumitur cibus: exceptis tamẽ iis, qui morbis, maximè nocturnis, & deſtillatione affligũtur. Liberalius dicimus, non immodicè: nolumus enim patrocinari iis, qui hodie gulæ ſeruiunt, & genio admodũ indulgẽt, quiq; veſperi nullo nõ ciborũ & potuum genere ſe infarciũt, ac grãdiſsimis poculis viſcera ac ventrẽ diſtendũt. Id enim nõ eſt liberalius

Veſperi non multum cibi ingerendum eſſe.

Obiectionis ſolutio.

2. aph. 51

2. aph. 17

Mediocris cibus qui.

An cœna prandio liberalior eſſe debeat.

ralius cœnare, ſed cibum ac potum affatim,& ſupra modum ingerere. Vt igitur in elargienda pecunia prodigalitas damnatur, contrà laudatur liberalitas: ita quoque liberalitas in ſumendo cibo, haud immoderatio nunc à nobis probatur. Sed ea de re ſatis.

Quæ ſit conueniens in ſomno forma decubitus.

CAP. IIII.

Legitima forma decubitus.

IN SOMNO capeſſendo legitima decubitus forma obſeruanda erit. Ea verò eſt, ſi primùm in dextrum latus fiat: ita enim cibus promptius per ſtomachum gulámve in ventriculum deſcendit. Nam etſi gula exactè ſupra mediam ceruicis vertebrarum, & quatuor primarum thoracis ſedem, in neutram partem inclinat, ad principium tamen quintæ thoracis vertebræ, vt ampliori magnæ arteriæ trunco ſecundum dorſi vertebras inferiora corpora petenti cedat, nonnihil in dextrum latus à media vertebrarum regione abſcedit. Vbi autem probè iam deſcendiſſe cibum coniecerimus, in ſiniſtrum latus decumbendum erit: ita nanque à iecore ventriculo magis incumbente, ventriculi calor augebitur, eiusq; concoctio adiuuabitur. Eſt etiam grata iſta laterum viciſsitudo, quòd vnum latus nõ ſufficiat tantò totius corporis oneri diu ſuſtinendo. Fatigationem itaq; non parum leuat ab vno in alterum latus per vices decubitus.

Supinus decubitus.

Supinus autem decubitus in vniuerſum damnatur ab omnibus, quòd grauiſsimorum morborum, incubi, apoplexię, ſtuporis, reſolutionis neruorũ, & id genus aliorum occaſio ſit. Nam quũ in eo defluxus ad poſteriora corporis, adeoque neruorũ exortum fiat, facilè illic obſtructionem naſci poſſe omnibus perſpicuum euadit. Accedit, quòd in eo decubitu non queat iuſta per oculos, nares, & palatum excrementorũ cerebri fieri expulſio.

Pronus decubitus.

Pronus decubitus in iis maximè damnandus venit, qui oculorum defluxione laborant. Siquidem in eo ſuperuacua capitis promptiſsimè ad oculos decumbunt. Atq; hæc, quæ hactenus de ſomno diximus, in ſanis maximè obſeruanda, & conſideranda veniunt.

Somni ratio in ægris quæ. CAP. V.

IN AEGROTANTIBVS, quod ad ſomni rationem attinet, initiò diligenter à medico expendendũ erit, num illi à ſomno melius, aut peius ſe habeant. Cuius rei rationem Hippocrates in Aphoriſmis ita ſcribens reddit: In quo enim morbo ſomnus laborem affert, letale eſt. Si verò iuuat, letale non eſt. Laborem autem hoc loco ſignificare noxam, notius ferè eſt, quàm vt pluribus dici debeat. Si itaque ſomnus lædit, indicio eſt, calorem natiuum eſſe imbecillum, nec cauſas morbum efficientes poſſe ſuperare. Contrà vbi iuuat, noxios humores probè cõcoqui per ſomnum ſignificat. Vtcunq; autem ſomnus ægrotantes iuuet, tamen non eſt omnibus ex æquo, nec quouis tempore illis cõcedendus. Si enim viſcerum aliquod phlegmone laborare cœperit, ſomno nihil ægris magis noxium eſſe poteſt. Nam quum per ſomnum, vt Hippocratis teſtimonio confirmatur, ſanguis interiora petat, cauendum vnicè erit, ne inter initia phlegmones, ſanguine ad laborantem locum adhuc confluente, ſomnum ægris permittamus, modò ne increſcat phlegmone prohibere, quo nihil è re ægrotantis magis eſſe poteſt, velimus. Arcendi itaq; quoad fieri poteſt in principio phlegmones viſcerũ quum adhuc ſanguis ſuperuacuus ad laborantẽ locũ cõfluit, à ſomno ægri ſunt, & ad vigilias potius transferendi, vt ſcilicet ſanguinis ad interiora cõfluxus, adeoq; phlegmones incrementũ, prohibeatur. Pari ratione inter initia peſtiferi morbi ſomnus vnicè fugiẽdus erit, vtpote in quo cũ ſanguine veneni vis ad cor & interiora corporis defertur. Sic ſuperioribus annis quũ febris ſudorifica, quã Anglicũ ſudorẽ nominarũt, Germaniã inuaſiſſet, experientia cõprobauit, ei generi febris ſomno nihil fuiſſe nocẽtius. Cauendũ deniq; diligenter erit, ne in principiis acceſsionum ægris ſomnum permittat medicus. Nam cùm hoc tempore vel horror, vel rigor, vel externarum partium refrigeratio accidat, ſanguisq; ac calor naturalis, humoresq; omnes in profundum tum

Somnus iuuet, an lædat ægros conſiderandum.

2. apho. 1

Somnus non ſemper concedendus ægrotantibus.

Sõnus in principio phlegmonu obeſt.

6. Epide. ſect. 5. Apho. 29

In principijs acceſsionũ haud dormiẽdum.

abeant, expedit magis per vigilias eorundem ad exteriora tractionem moliri: quòd aliàs febres vix diſſoluātur, ac difficulter ad conſiſtendi tempus perueniant, fluxionesq; ac cruditates multiplicentur. Neq; enim tum, vt in aliis ſomnis, humores ad uentriculum confluentes concoquuntur, ſed adaucti crudi potius permanent.

De inſomniis. CAP. VI.

NON tantùm ſomni medico habēda ratio erit, ſed & inſomniorū. Id quod verū eſſe in Epidemiis Hippocrates confirmat, vbi ſic ſcriptum reliquit: Quę per ſomnum accidunt, necnon ipſa inſomnia conſideranda. Quibus vtique uerbis oculorum ſuſpectiones, oris hiatum, decubitū, & alia quæ in prognoſticis recenſentur, Hippocrates expendenda eſſe innuit. Nec illa tantùm, ſed & ipſa inſomnia, quòd ex illis interdū corporis affectum, corpusq; infeſtantes humores deprehendere liceat. Si enim quis ignem ardentem per inſomnium uideat, eum flaua bile infeſtari ſignificatur. Si verò fumū, aut caliginem, aut profundas tenebras, ab atra bile. Pluuia verò, frigidi humoris abundantis index eſt. Nix, glacies, & grādo, frigidā pituitam portendunt. Porrò in iis tempori ac alimento ſumpto mentē adhibere cōuenit. Nā qui niue cōſpergi ſe putat, ſi hoc in acceſsionis inuaſione cum rigore, aut horrore, aut refrigeratione fieri imaginatus fuerit, tēpori potius, quàm corporis affectui tribuendum eſt. At qui in declinatione huiuſmodi ſomniauerit, firmiorem humorū redundantium frigiditatis indicationem nobis præbebit: idque adhuc magis, ſi nihil pituitoſorū ciborū aſſumpſerit, quibus in vētriculo contentis huiuſmodi quædā imaginatio fieri poteſt, etiāſi in toto corpore ſimilis affectus non exiſtit. Quod verò corporis affectum inſomnia interdū declarent, Galenus in libello de inſomniis aliquot hiſtoriis cōfirmat. Quidam enim ſomniauit crus alterū lapideum euaſiſſe, ideoq; paulò pòſt crus hoc in reſolutionē neruorū incidit. Pugil quidā in ſanguinis vaſe ſe ſtare putabat, vt vix emineret: quapropter Galenus ſanguinis copia ipſum laborare, & vacuatione egere coniecit. Nōnulli qui de-

6. Epide. ſect. 8. apho. 16.

Inſomnia cur medico expendenda.

Lapidea ſomnia.

cretoriè ſudaturi erant, lauari, & in aquæ calidæ lauacro natare ſe opinati ſunt. Sic inexplebilis bibendi imaginatio, uehementer ſitientibus accidit: ſicut inſatiabiliter edendi famelicis. Veneri indulgere, ſemine genitali repletis. Videtur nanque in ſomno anima profundum corporis ingreſſa, externis ſenſilibus neglectis, corporis affectum ſentire, & omnium quæ concupiſcit, tanquàm iam præſentium imaginationem arripere. Quapropter qui vix ſe mouere poſſe graui onere onuſti per ſomnium imaginantur, iis animalis facultas à multitudine humorum moleſtatur. Contrà, qui uolantes ſe, aut citiſsimè currentes ſomniant, iis corporis affectus leuis, & expers ſuperuacuorum exiſtit. Qui in ſterquilinio & cœno verſari ſe imaginantur, ii vel humores prauos, & graueolentes, ac putridos habent: aut inteſtina copiâ ſtercoris oppleta. Contrà, qui odoriferis locis ſe verſari arbitrantur, bonis humoribus abundant, & contrarium planè corporis affectum obtinent. Verùm de ſomniis ſatis.

Lauare. Natare. Bibere. Edere. Venereis vti. Grauari. Volare. Currere. Verſari in ſtercore. Locis odoriferis.

De vigilia. CAP. VII.

VT ſomnus mediocris confert, immodicus autẽ noxa non vacat: ita quoq; mediocres vigiliæ proſunt, immodicæ autem obſunt. Quod Hippocrates etiam cõfirmat in Aphoriſmis ita ſcribens: Somnus atque vigilia vtraque ſi modum exceſſerint, malum. Quemadmodũ enim ſomnus immodicus cerebrum plus æquo refrigerat & humectat; ita vigiliæ vbi modum excedũt, cerebri bonã temperaturam corrumpunt, ſenſus debilitant, virtutem deiiciunt, cruditatem pariunt, adeoq; cibi potusque concoctionem impediunt. Id Hippocrates etiã affirmat, qui lib. 2. de vict. acut. morbo. apho. vltimo, in eum ſcribit modum: Vehemens vigilia, tum cibi tum potionis cruditatẽ efficit. Nã per vigilias natiuus calor, adeoq; ſanguis & ſpiritus ad exteriora mouentur, iuxta id Hipp. Vigilans circa exteriora manifeſtè calidior, circa verò interiora frigidior: dormiẽs cõtrà. vt mirũ non ſit, tum concoctionẽ impediri, ac cruditatẽ naſci. Vt hoc nomine vnicè cauendum ſit, ne vigiliæ modũ excedant. Q idipſum ſine maxima corporis noxa fieri nequeat.

2. aph. 3. 6. Epide. ſect. 4. apho. 12.

DE REDVNDANTIA ET INANITIONE SECTIO V.

Quot redundantiæ genera & differentiæ.

CAP. I.

Redundãtia duplex. Qualitatis.

REDVNDANTIA, quæ Græcis medicis πλεονεξία dicitur, de Galeni ſentẽtia duplex eſt. Vna qualitatis, in qua nuda qualitas citra humoris affluxum excedit. Sic certè Galenus li.8. The.metho.c.j.febrilis intemperãtiæ exceſſum, caloris πλεονεξίαν, id eſt, redundantiã, nominat. Eius autẽ tot ſunt ſpecies, quot ſunt intẽperies ſimplices, nẽpe quatuor, calida, frigida, humida, ſicca. Altera quãtitatis eſt, vbi cibi potúſve, aut humoris in corpore tãta eſt quantitas, vt nobis moleſtiam pariat, aut morbũ aliquẽ conciliet. Quare duplex eſt eius generis redundãtia, vna cibi, quæ Græcis πλησμονὴ, Latinis ſatietas propriè appellatur. Quocirca nõ ſatis rectè, nec propriè nõ nulli Hippocratis & Galeni interpretes, πλησμονὴν, repletionem interpretantur, quod in explicatione aphoriſmi vigeſimiſecundi primæ ſectionis aphoriſmorũ diffusè admodũ mõſtrauimus, ut hîc repetere nõ ſit opus.

Quantitatis. πλησμονή. Satietas.

Cæterùm ciborum redundantia ſatietáſve, Galeno ſect. 2. Apho. Comm. 17. teſte, gemina eſt, ad vaſa ſcilicet, atq; ad virtutẽ. Satietas ad vaſa eſt, vbi tanta ciborũ ingeſta copia eſt, vt hinc ampla ventriculi capacitas diſtẽdatur. Quam nunquàm non guloſi & voraces homines incurrunt, vt qui cibum ingerere nunquàm deſinunt, niſi illis ita diſtẽdatur vẽtriculus vt amplius aliquid capere nequeat. Satietas verò ad virtutẽ, facultatémve eſt, vbi plus cibi ingeritur, quàm natura aut facultas corpus noſtrũ gubernans ſuperare poſſit. Atque hæc ſanè non eſt niſi, vt Græci dicunt, πρός τι. Sæpe enim accidit, vt magna cibi copia nõ grauet facultatem robuſtã: contrà verò imbecil

Satietas duplex. Ad vaſa. Ad virtutem.

becillam, exigua admodum & mediocris alimẽti copia non rarò grauat. Altera quantitatis redundantia humorum eſt, quando humores naturalem ſuam in corpore proportionem excedunt. Quæ autem ſit illa proportio, lib. 1. ſectione 4. cap. 1. eſt expoſitum. Huius autem redũdantiæ duo ſunt genera. Aut enim omnes ex æquo humores, aut vnus duntaxat ex illis redundat. Nihil autem refert ſiue ex æquo omnes humores, ſiue ſanguinẽ redundare dicamus. Siquidem ſanguis venarum non eſt ſimplex & vnius modi, ſed ex pituitæ, bilis vtriuſque, & puri ſanguinis permiſtione conflatus. Proinde ii humores omnium conſenſu, vſuq; dicendi, ſanguinis appellatione deſignantur. Quòd ſi itaque humores omnes ex æquo, ſeruata tamen qualitatis mediocritate, ſuprà iuſtã menſuram, quãtitatẽmve, vel, vt Galeni verbis vtamur, ſuprà veterem proportionem, & naturæ congruentem creſcunt, atque augentur, vt in bonis athletarum habitibus contingit, propriè πολυαιμία Græcis, ſanguinis copia Latinis vocatur. Aliis nominibus Galeno πληθώρα & πλῆθος, id eſt, multitudo & plenitudo nominatur. Nã ita libro 13. Therap. metho. c. 6. ſcriptum reliquit, inquiẽs, Vbi ὁμοτίμως, hoc eſt, æqualiter inter ſe adaucti fuerint humores, πλῆθος, & πληθώραν nuncupant. Quum autem æqualiter, ſiue ex æquo adauctos in plenitudine cũ Galeno humores dicimus, non ita accipiendum erit, quaſi æqua ſit horũ omnium in ea copia, & quantitas, alterq; alterum non excedat: ſed quòd ſecundum ſuam, & naturalem proportionem omnes ſimul aucti ſint, & increuerint. Verum eſſe quod affirmamus, & vocẽ ὁμοτίμως idẽ planè ſignificare quod proportione, metipſe Galenus libro ſecundo de compo. medicam. local. cap. j. cõfirmat, vbi in hunc modum plenitudinem, ſiue multitudinem deſcribit: πληθώρα, inquit γίνεται τῶν τεττάρων χυμῶν ἀνάλογον αὐξηθέντων, ἢ τοῦ αἵματος μόνου: Plenitudo fit quatuor humoribus proportione auctis, aut ſolo ſanguine. Neque eſt, cur aliquem turbet, quòd hoc loco plenitudinem etiam eſſe tradat, vbi ſolus ſanguis ſuprà modum, aut proportionẽ augetur. Nam, vt paulò antè eſt commemoratum, ſanguinẽ venarum intelligit, qui purus non eſt & ſimplex, ſed alios ſibi permiſtos humo-

Redundãtia humorũ gemina.

Sanguis venarum nõ eſt ſimplex.

πολυαιμία.
πληθώρα.
πλῆθος.
Multitudo.
Plenitudo.

Aequaliter eſſe auctos humores quid.

Obiectio diluitur.

res obtinet. Quod planè confirmant, quæ metipſe Ga-
» lenus in libro de plenitudine ſcribit, vbi inquit: Fieri
» haud poteſt, ut vnquã in venis tã exquiſitus ſyncerusq́;
» ſanguis contineatur, vt nihil vel bilis, vel pituitæ, uel ſe-
» roſæ humiditatis inferatur. Vnde & ego in ſuperiori-
» bus idem intelligendũ eſſe volui, ſiue humores, ſiue ſan-
» guinem abundare dicerem: quippe immiſtus, & ab aliis
» humoribus ſyncerus ſanguis nunquàm in venis cõtine-
tur. Hæc ille. Cæterùm ex iam dictis omnibus perſpi-
cuum euadit, πολυαιμίαν ab εὐαιμία non parum diſtare.
Nam in πολυαιμίᾳ qualitatis tantùm mediocritas ſerua-
tur, in εὐαιμίᾳ verò ſanguis, qui ex quatuor humorum
naturalium æqualitate conſtat, & qualitate, & quantita-
te, vt in libro de plenitudine teſtis eſt Galenus, naturalis
exiſtit, adeoque exceſſus omnis expers. Quod de πολυ-
αιμία diximus, id etiam ad πληθώραν & πλῆθος transferen-
dum erit, quòd in iis etiam ſeruata qualitatis mediocri-
tate, in quantitate duntaxat exceſſus ſit. Galenus tamen
ſect. 2. Apho. com. 17. πλῆθος etiam interdum vocari ſcri-
bit exiguam ſanguinis corruptionem, quę ad naturalem
habitũ redire poteſt. Porrò in libro de plenitudine Ga-
lenus πληθώραν ſiue multitudinem fieri ſcribit, quum aut
cũcti pro veteri proportione aucti fuerint, aut vnus ex
iis exiguum quendã exceſſum acceperit. Prior quidem
ſimpliciter plenitudo ſiue multitudo appellatur: altera
autem cum adiectione eius, qui exceſſum illum accepit,
humoris, vel ſanguinea, vel pituitoſa, vel bilioſa, vel me-
lancholica nominatur. Quod ſatis confirmant, quę à
Galeno li. 2. de compo. medica. local. ſcribuntur, quum
inquit: Quando alius quiſpiam humor auctus fuerit, ve-
luti eſt pituita, & flaua bilis, itemq́; nigra, eiuſmodi au-
ctionẽ nõ ſimpliciter multitudinem & plenitudinẽ, ſed
cum adiectione pituitæ, aut flauæ bilis, aut nigræ pleni-
tudinẽ dicimus. Atq; hinc eſt, quòd Galenus in libro de
plenitudine, quatuor eiuſdẽ eſſe ſpecies diſertè ſtatuat,
nempe ſanguineam, bilioſam, pituitoſam, & melancho-
licam. Sanguinea itaque eſt, in qua ſanguis purus reli-
quos humores auctos vehementer aut magnopere ex-
cedit. Nam quum is ſanguis ſecundum etiam natu-
ralem proportionẽ reliquos in venis humores ſemper

Πολυαιμία ab εὐαιμία diſtat.

Plenitudo ſimpliciter.

Plenitudo cũ adiectione.

Sanguinea.

exuperet, neceſſe eſt, ſi exiguum ſupra eam, quæ ex æquo facta eſt, auctionem in ſanguinea plethora exceſſum accipiat, magnopere excellat. Id quod Galenus loco paulò antè citato iis innuere verbis voluit: Poteſt » igitur, ait, ſanguis in plethoricis affectibus vehementer » præcellere, aliorum humorum nullus. Nam ſi illorum » aliquis plurimum auctus fuerit, cacochymia, nón multitudo, aut plenitudo nuncupatur. Sed de cacochymia » poſt fuſiùs. Sanguinea quidem plenitudo, corpus rubicundum efficit. Bilioſa eſt, in qua bilis cæteros adauctos humores parum ſuperat. Hæc ſubpallidum corporis colorem reddit. Pituitoſa, in qua pituita alios humores proportione ſua inauctos excedit. Hæc albeſcere corpus facit. Melancholica, in qua cæteros, qui ex æquo increuerunt, melancholicus humor ſuperat. Hæc nigrius corpus efficit. Multitudo autem ſiue plenitudo ſimpliciter dicta, gemina exiſtit, una ad uaſa, ad uirtutem altera. Ad uaſa eſt, in qua humores adeò exuberant, ut venas quoquouerſum inflent, ac diſtẽdant. Cùm igitur amplam vaſorum capacitatem prorſus hæc plenitudo impleat, rectiſsimè, & apud omnes peruulgato nomine, plenitudo ad uaſa nominatur, vaſorũque apertiones & rupturas molitur. Ad uirtutem plenitudo eſt ea quæ ad uires comparatur. Etſi enim in ea vaſa nec tument, nec copia diſtenduntur, plus tamen in illis eſt reconditum, quàm vt à natura regi gubernarique poſsit. Accidit igitur hoc nomine, ut mediocris ſæpenumero plenitudo infirmiori naturæ ac facultati moleſta ſit, & grauis, ideoque meritò plenitudo ad virtutem dicitur. Hæc humores, ſi diu duret, ad corruptelam ducit, & fluxionem particulis in corpore imbecillioribus tranſmittit. Porrò ſi vnus in toto corpore humor abundat, verbi gratia, pituita, vtraque bilis, aut ſeroſus humor, κακοχυμία, Latinis uitioſus humor ſuccúſve appellatur. Quod ſatis teſtatur Galenus lib. 11. Ther. cap. 6. vbi cacochymiam ita deſcribit: ὅταν ἤδη ξανθῆς χολῆς, ἢ μελαίνης, ἢ φλέγματος, ἢ τῶν ὀῤῥωδῶν ὑγρῶν μεστὸν γένηται τὸ σῶμα, κακοχυμίαν καλοῦσι: Vbi flaua, vel atra bile, vel pituita, vel ſeroſis humoribus corpus refertum fuerit, cacochymia uocatur. Sic etiam in libro de plenitudine,

Bilioſa.
Pituitoſa.
Melancholica.
Plenitudo ad vaſa.
Ad uirtutem.
κακοχυμία.

nitudine, vbi vnus tantùm in corpore humor plurimum abundat, cacochymiam appellari ſcribit. Rectiſ-
Cacochymia cur dicta. ſimè uerò hoc genus redundantiæ, cacochymia Græcis dicta eſt. Cùm enim fieri non poſsit, vt vnus aliquis in corpore plurimum redundet humor, quin idem prauã etiam induat qualitatem, vtrunque exceſſum tum in qualitate, tum quantitate Græci hoc nomine ſignificare volentes, κακοχυμίαν appellauerunt. Hoc nomine certè innuentes humoris non tantùm redundantiam, ſed & prauam quoque qualitatem. Hinc Galeno alio nomi-
διαφθορά. Corruptela. ne διαφθορὰ, id eſt, corruptela nuncupatur: Quanquam ſect. 2. Apho. Com. 17. ita nominari ſcribat vitium ita magnum, vt non poſsit iterum per naturæ concoctionem ad priſtinam bonitatem humoris redire. Quare non ineptè deterior cacochymia nonnullis hæc corruptela nominatur. Quando autem humores maligna &
κακοηθία peruerſa ſunt præditi qualitate, κακοηθία peculiari nomine appellatur. Quod autem in cacochymia non ſolùm in quantitate, ſed & qualitate vitium ſit, ex eiuſdem generatione abunde patet. Nam, vt Galenus libro 3. de tempe. cap. 3. ſcribit, cacochymia multis fit ex prauis & vitioſis cibis, aliis verò ex corruptela, & putredine. Si itaque ex iis, quę iam diximus, fit cacochymia, in illa ſit qualitatis vitium oportet. De corruptela nanque & putredine, quin qualitas in iis praua ſit, nemo dubitat. In prauis autem & vitioſis cibis ineſſe prauam qualitatem,
Recentiorum medicorum error. horum denominatio ſatis docet. Sole igitur meridiano clarius eſt, toto cœlo errare recẽtiores ac barbaros medicos, qui cacochymiam eſſe definiant, vbi in qualitate duntaxat peccant humores. Conſtat enim ex iam dictis in cacochymia non ſolùm prauos, ſed etiam immodicè auctos & accumulatos eſſe, adeoque etiam quantitate peccare humores. Cæterùm, ſi i habitu corporis eius generis redundantia, quæ cacochymia dicitur, fit, peculiaria conſequitur nomina. Quæ enim à bile fit per vniuer
Icterus. ſum corpus ſparſa, icterus, & à Latinis morbus regius: quę ab atra bile, elephantiaſis: quę à pituita, leucophlegmatia dicitur. In partis alicuius ſubſtãtia imbibito humore à bile flaua, herpes, & eryſipelas: ab atra, cãcer, vel ſcirrhus: à pituita, œdema: à ſeroſo humore in vẽtre collecto,

lecto, aſcites, in teſticulis, hydrocele dicitur. Hæc certè eſt legitima generum ac ſpecierum redundantiæ partitio, quã pauci admodum tenent, quòd magna pars medicorum, etiam in iſta veritatis luce, Arabum & Barbarorum Commenta mordicus adhuc teneant, illisque toti, ſpretis & contemptis Galeni aliorumq; optimorum Scriptorum monumentis, addicti ſint, & è turbidis lacunis, quàm puriſsimis riuulis, medicinę principia haurire malint. Sed permittamus hos ſuo more inſanire & ineptire, nos verò prædictas redundantiæ differentias memoriæ gratia breue in ſchema aliquod congeramus.

- Redũdãtia duplex exiſtit.
  - Qualitatis nudæ citra vllum humorem, vt caloris exceſſus.
  - Quãtitatis.
    - Cibi, πλησμονὴ Græcis, ſatietas Latinis dicta. Eſt duplex.
      - Ad vaſa.
      - Ad virtutem.
    - Humorũ in toto corpore.
      - Oĩum, Gręcis πλῆθος & πληθώρα, plenitudo & multitudo Latinis. Eſt itidem duplex.
        - Ad vaſa.
          - Sãguinea
          - Blioſa.
          - Pituitoſa.
          - Melancholica.
        - Ad virtutem.
      - Vnius, Gręcis κακοχυμία, Latinis vitioſus ſuccus humórve, vel ſucci vitium appellatur.

Quid

Quid vacuatio, & eiuſdem genera, ac differentia
CAP. II.

Vacuatio quid. VM hactenus redundantiæ genera, & differentias retulerimus, reliquum eſt, vt nunc quoque vacuationum, quę illis contrariæ ſunt, genera & differentias exponamus. Vacuatio verò, vt hoc initiò expediamus, non eſt niſi humorum in corpore ſua quantitate moleſtantium excretio. Cuius quidem duo ſunt primaria genera, vna enim vniuerſalis, particularis altera. *Vniuerſalis.* Vniuerſalis ſeu generalis eſt, quæ ſuapte natura totum vacuat corpus: aut quæ ab vniuerſo corpore humores & excrementa educit. Huiuſmodi ſunt, ſanguinis quouis modo profuſio, purgatio, vomitus, per vrinam excretio ſeu mictio, ſudor, balneum, præſertim aquarũ diſcutientium, & aëreum appellatum hæmorrhoides, venus, inſenſilis tranſpiratio, medicamenta diſcutientia toti corpori admota, ſomnus à vacuatione admiſſus, vehemens exercitium, multa frictio, & præter hæc omnis inedia. Atqui prædicta per ſe quidem totum vacuant corpus, inedia verò ex accidente, vt ſuo fuſiùs loco dicemus. *Particularis.* Particularis vacuatio eſt, quæ partem dũtaxat aliquam excrementorum onere preſſam vacuat leuatque. Quo in genere eſt cerebri per palatum & nares expurgatio quidẽ euidẽs, per aures & oculos obſcurior; excreatio quæ pulmonis & thoracis vitia excutit: ventriculi per vomitum, & aluum: inteſtinorum per ſolam alui deiectionem: iecoris & lienis, per vrinam & aluum: renum & veſicæ, per vrinam: muliebrium locorum, per menſtruas purgationes: & quæcunque alię vacuationes, quæ vnicam duntaxat partem excrementis ſuis leuant. Cæterùm iam dictorum vacuationum generum vnumquodque aliàs per ſe ſuaque ſponte, aliàs arte completur. *Sponte facta vacuatio.* Sponte facta vacuatio eſt, quæ citra vllam medicationem quippiam è corpore profundit. *Naturalis et opportuna.* Atque id quidem interdum naturâ duce, quæ dum nos rectè moderatur, & integrè valet, quicquid vitioſum eſt aut redundat, id omne corpore excludit, eſtque ac dicitur tum naturalis, & opportuna vacuatio. Interdum

verò

verò natura imbecillior ignauiorque humores non valēs in corpore regere atque cohibere, eos prorſum diffluere ſinit:imò etiam quum robuſtior validiorque conſtat, tanta plerunque copia vel acrimonia laceſsitur, vt infeſti humores è vaſis receptaculisque ſuis proprio impetu foras exiliāt,naturæ aſpernantes imperiū. Vtriuſque generis ſymptomatica,irrita, præter naturam nulliusque vſus eſt vacuatio, quòd benignus atque ſalutaris humor pariter cum pernicioſo promiſcuè nullo delectu erumpat. Artificioſa vacuatio nominatur, quæ externi ſubſidij ope excitatur. Ea rurſum bipartitò ſcinditur. Vna quippe legitima exiſtit, quæ quod qualitate, vel quantitate negotium faceſsit, duntaxat educit. Altera huic aduerſatur extraordinaria, qua vtilis & qui in nullo vitio eſt humor exigitur. Hæc medentium culpa vel inſcitia, qui neque quod iuſtum, neque quod idoneum eſt,perſpectum habent,decernitur.Hæc ſunt vacuationum omnium genera, quibus redundantes ac noxij omnes è corpore eiiciūtur humores. Quoniam verò in vſu exercitationeque medendi uniuerſales vacuationes particularibus anteferuntur,operæ pretium fuerit de vniuerſalibus hîc primum ſermonē nos inſtituere,à venæ ſectione exorſos.

Sympto- matica.

Artificio ſa.

Legitima

Extraor- dinaria.

De venæ ſectione.

In quibus morbis ſecanda vena. CAP. III.

CVM per uenæ ſectionem, Galeno etiam ſuffragante, uniuerſa humorum multitudo,ab uniuerſo corpore æqualiter uacuetur, ſatis conſtat hanc morborum omnium quicunque ex ſanguinis affluentia & ubertate, uel ex quauis illius eruptione ortum acceperunt,propriam conuenientemque medelam eſſe, ſiue præſentes ij ſunt, ſiue duntaxat imminent. Quocirca educendæ plethoræ plenitudini ve unicum ac proprium remedium ſtatui debet uenæ ſectio, eius præſertim,quæ ad uaſa dicitur. Ex ea nanque plenitudo ad mediocritatem redit, dolores ex tenſione placantur, corpus graui onere leuatum erigitur, & quaſi recreatum alacrius expeditiusque fit ad functiones omnis generis obeundas.

Plenitu- dini cur venæ ſe- ctio com- petat.

obeundas. Eadem quoque innatum calorem liberalius uẽtilans, arctioresque uias & meatus reſerans, morbos arcet, in quorum idipſum diſcrimen adducebatur. Quod ſi fortè ij morbi per incuriam inſederint, uenæ ſectio immodicam plenitudinem ſubtrahens efficit, ut natura iam dominatrix, & expedita pondere, reliquis humorũ vitiis deinceps imperet, idque cõcoquat quod ſibi reddere poteſt familiare, expellat quod prorſus inutile nunquam poſthac futurum eſt idoneum. Quinetiã ſi quis morbus ex plenitudine in quampiam partem inuaſit, illa influentem etiamnum humorem in diuerſum reuellit: eum uerò, qui iam influxit, deriuat in latus, & uacuat, hocque modo prorſus morbum depellit. Si uerò plenitudo, quæ ad uires refertur infeſtat, non ſemper ſanguis mittendus eſt. Fieri enim poteſt, ut crudus per corpus ſit coaceruatus humor, quo pręſente, ſecta uena bonum duntaxat ſanguinem uacuat, malum uerò, qui ĩ primis maximè uenis circa iecur & meſenterium colligitur, in uniuerſum trahit corpus, ut fuſiùs li.iij. de tuẽ. ſani. capite v. Galenus oſtendit. Virtus etiam priùs ab eiuſmodi affectu exoluta, per ſanguinis miſsionem in extremum malum recidet, ut nequaquam ſubinde reparari queat. Neque enim parum in uena ſecta diſſoluitur uirtus, ut capite ſexto libri de curandi ratione per ſanguinis miſsionẽ plenius Galenus docet. At quia in plenitudine ad vires, imbecilla facultas opprimitur, ne qua illinc putredo, aliáve humorum corruptela emergat, confert quidem & conducibilis eſt interdum modica ſanguinis miſsio. Veruntamen ſi morbus necdum adeſt, nec inſtat, ea plenitudo minuetur commodius inediis, moderata exercitatione, atque iis, quæ ad concoquendum iuuant. Qua ſanè ratione in peſtilenti cœli conſtitutione, aliâs tenui uictu, aliâs uenæ ſectione ſanguis infra modum adducendus eſt, ut paucum natura purius cõſeruet, nec tam facilè à putri contagione labefactari ſinat. Quapropter diligēter in ſanguine mittẽdo plenitudinis non ſolũ ſpecies, ſed & eius tum quantitas, tũ qualitas diſtinguẽdæ erunt. Plenitudinis autem ad uaſa, tenſio nota eſt. Ideoq; quantũ tenſionis ſenſus augetur, tantum etiã ea plenitudo creſcit.

In plenitudine ad vires non ſemper vena ſecanda.

Plenitudines vt diſtinguẽdæ.

Eius

Eius autem,quę ad vires refertur grauitas indicium eſt. Et quantò grauiór ſibi homo videtur,tãtum etiam hæc ipſa plenitudo aucta erit. In priore itaq; copioſiùs,in altera parciùs ſanguis mittendus. Quod ad qualitatem attinet conſiderandum certè erit, num plenitudo ſanguinea,biliosa, pituitoſa, aut melancholica ſit. Id quod ex colore dignoſces,memor colorem humorum eſſe,ſi quidem vniuerſum corpus in externo tum calore, tum frigore mediocriter ſe habeat,indicium. In ſanguinea nãq; plenitudine abũdantiùs,in aliis tribus,pro humoris exuperantis ſpecie,parciùs ſanguis mittendus. Cæterùm in utraque plenitudine,vbi opus eſt,celeriter vacuãdum erit. In ea quæ ad vaſa nominatur, antea quam in partes corporis,maximè nobiles,decumbat, & in iis phlegmonem, aut alios præter naturam tumores excitet: imò priuſquàm ſua copia ſubitò ſuffocet, venarumq; ruptiones afferat. In ea, quæ ad uires refertur,priuſquàm in putredinem incidat,aut cum impetu in partes corporis irruat,& in iis tumorem, præter naturam excitet, vt pleniùs capite quinto libri de curandi ratione Galenus docet. Cæterum vena ſecanda etiam in omnibus morbis, qui ortus ſui cauſam ex ſanguine habent, vt ſunt continens ſebris, & omnis generis phlegmones, item febres putridæ tum continuæ, tum intermittentes,in quibus obſtructionis & putredinis præcipua, aut certè adiuuans concomitanſque cauſa eſt immodica plenitudo, & alij qui ex ſanguinis copia & illapſu procreantur.

Qualitas plenitudinis.

In vtraque plenitudine celeriter vacuãdum.

In quibus morbis ſecanda vena.

Scopi mittendi ſanguinis quot. CAP. IIII.

Qui de miſsione ſanguinis conſiliũ inire tentat, huic decem præcipuè accurata diligentia expendenda ueniunt, ut quæ non ſolùm quando ſit mittendus ſanguis demõſtrant, ſed & mittendi ſanguinis quantitatem præfiniunt. Proinde rectè à medicis mittendi ſanguinis ſcopi nominantur, quòd in illos uenam ſecare volentes intentos eſſe, & eò uniuerſa conſilia ſua dirigere oporteat. Primus & maximè proprius mittendi ſanguinis ſcopus eſt,magnitudo morbi. Si enim magnus vehemenſque

Scopi mittendi ſanguinis decem.

1 Magnitudo morbi.

vehemenſque fuerit morbus, ſanguinem mittemus, etiamſi nulla plenitudinis nota adeſt. Sic incipiēte phlegmone, aut propter ictum, aut dolorem, aut partium imbecillitatem, citra plenitudinem, ſanguinem mittere expedit. Quippe ex ictu, aut caſu ex alto loco partes corporis afflictæ ſanguinem ad ſe præter naturam trahunt, adeoque phlegmones in iis excitādæ occaſionem præbent. Proinde ne id fiat, ſanguis quem alliciunt per venam ſectam auertendus erit. Dolorem autem attrahere, & fluxiones concitare, notius eſt, quàm vt pluribus dici debeat. Ad partes autem imbecilliores, reliquas ſua ſuperuacua reponere itidem notū eſt, & nos hæc omnia copioſè in capite octauo libri de curandi ratione per ſanguinis miſsionem tradidimus. Alter ſcopus in ſecanda vena priore non minus proprius ac neceſſarius, eſt virium robur & imbecillitas. Nam non ſolùm in ſanguinis miſsione, verùm etiam in omni alia vacuatione maximi refert, languidas & imbecillas uires à robuſtis internoſcere. Hæ ſiquidem largam, illæ uerò nullam vacuationem ferunt. Quòd ſi itaque robur validum fuerit, & mittendi ſanguinis neceſsitas incubuerit, ſanguis audacter detrahendus. Sin inualidum fuerit, aut nihil, aut parum ſaltem ſanguinis auferendum. Et ſub hoc altero ſcopo ætatum quoque ratio, ſenum præcipuè, complecti poteſt. Nam, vt capite nono libri de curandi ratione per ſanguinis miſsionem Galenus inquit, nulli qui in ea ætate conſtitutus eſt, robur ineſt. Viribus autem maximè imbecillis eſt ſenectus, quæ decrepita nuncupatur, quapropter nullam venæ ſectionem tolerat. Qui igitur reliquum vitæ calorem ſecta vena cum ſanguine profundit, moribundum præcipitat ſenem. Hinc Galenus poſt ſeptuageſimū annum, modò vires parum validæ ſint, & ſanguine haud abundent, ſenibus venam tundendam eſſe prohibet. Quòd ſi uerò in hac ætate conſtituti, multi ſanguinis fuerint, uireſque robuſtas habuerint, ſi ita morbus iubeat, iis etiam ſecandam eſſe uenam præcipit. Puerorum autem ętas uiribus quidem abundat, cęterùm quia corpus calidum & humidum, molle, tenerum ac patēs obtinet, multo tenui humore confertū, quod ſponte ſua aſsiduò

[margin: 2 Viriū robur et imbecillitas]

[margin: Aetatum ratio. Senes.]

[margin: Pueri.]

diſcutitur ac defluit, ſanguinis miſsionem tutò non ferret: quantum enim ex incidenda vena moliendũ fuerat, id vltro ex corporis natura præſtatur. Cùm itaque pueriilis ætas ex ſeipſa habeat vnde naturaliter vacuetur, vacuantis præſidii haud eget. Quapropter Galenus pueris ante quartumdecimum ætatis annum venam ſecandam eſſe non putat. Quod profectò non ſimpliciter de omni venæ ſectione, & ſanguinis miſsione, ſed de pleniore illa, veteribusq; conſueta audiendum erit. Nã moderatam, & hodie vſitatam, quæ tum viribus tum plenitudini aliquã ex parte reſpondet, nón tantùm pueri, ſed & ſenes etiam ferunt. Sic noſtra tempeſtate in decrepita ætate quæ graui vrgenteq; pleuritide, aut peripneumonia torquetur, ſanguinem mittimus. Sunt etiam, qui quinto aut ſexto ætatis anno tres ſanguinis aut quatuor vncias emittentes, pleuritidem, & alios grauiores morbos ſanarunt. Et Auenzoar Arabs filio ſuo trimo ſe vtiliter venam tudiſſe commemorat. Nónne ſponte inſtinctuq; naturæ pueris ſanguis interdum abunde prodit è naribus, nulla corporis, aut virium iactura? Cur igitur qui graues morbos experiuntur, non illorum etiam remedia ſuſtinerent? Sed ea de re aliâs plura. Quæ inter ſenectutem & pueritiam mediæ interueniunt ætates, quoniam firmis viribus & corpore bene cõſtituto tenetur, nulla vacuandi præſidia, adeoque nec venæ ſectionem metuunt. Prædictos tres ſanguinis mittendi ſcopos Hippocrates pro antiqua loquendi ratione breuiter admodum hac complexus eſt ſententia: In acutis morbis ſanguinem mittes, vbi magnus fuerit morbus, & æger ætate florens, & virium robur affuerit. Tertius ſcopus ſecandæ venæ, eſt natura corporis. Natura autem non eſt niſi temperamentum, quod ex quatuor elementorum commiſtione conſtat. Qui enim naturâ calidiores ſunt, amplas obtinent venas, Galeno etiam lib. 2. de tempe. cap. 5. atteſtante, multoq; abundant ſanguine, ideoque copioſam ferunt vacuationem. Contrà, qui frigidi ſunt naturâ, anguſtas venas habent, & exigui ſunt ſanguinis, proinde ſanguinis miſsionem largam haud tolerant. Sic humidi naturâ, iis qui ſicci ſunt, venæ ſectionẽ magis ſuſtinét. Quartus ſcopus eſt corporis habitus, qui ſi mollis,

An pueris ante decimum quartum annum tũdenda vena.

Tempera-mentum corporis. Natura quid.

Habitus corporis.

4 lis, tener, & rarus eſt, imbecillus fit, & diſſolutioni obnoxius oportet. Proinde cùm promptè diffluat, & ex ſe reſolutioni idoneus ſit, vacuationem ferre non poteſt. Contrà, qui denſus, firmus, ſolidusq; eſt, pauca è corpore diſsipari ſinit, ideoq; largam vacuationem ſuſtinet. Qui præpinguis, & obeſus exiſtit, quanquam minimum diſcutitur, tamen quia anguſtis eſt venis, parúmque ſanguinis habet, difficilè venæ ſectionem ſuſtinet. Qui mediocriter graciles ſunt habitus, Galeno loco paulò antè citato teſte, cum venarum laxitate coincidunt, idcirco copioſam venæ ſectionem ferre poſſunt. Nec temerè dictum eſt, mediocriter graciles. Si enim admodum graciles ſunt, copioſam ſanguinis miſsionem haud tolerant. Habent nanque & illi ſanguinem exiguum. Nulla enim alia de cauſa tam vehementer graciles euaſerunt, quàm quòd ſanguinis copia, adeoque alimento deſtituti, & plurimum extenuati atque exiccati ſunt.

5 Quintus in tundenda vena ſcopus eſt anni tempus, quod num calidum an frigidum ſit, expendendum medico erit. In calido enim tempore improbè vacuati, Galeno lib. j. ad Glauconem teſte, ſyncope & reſolutione intereunt. Quippe calor ambientis è corpore foras euocatum ſpiritum diſcutit; reſiccatque corporis habitum, & imbecilliorem reddit. Proinde tum omnino à ſanguinis miſsione abſtinendum erit. In frigido tempore corpus refrigeratur, idcirco ſanguinis miſsionem impedit. Quid enim attinet corpus antea abundè ſatis refrigeratum, ſanguinis detractione magis refrigerari? Igitur accommodatiſsimum tempus mittendo ſanguini Ver ipſum, quod planè temperatum eſt, adeoque neque nimis calidum, neq; ſupra modum frigidũ, & ſucci viriumq; plenũ. Atq; hoc certè nomine Vere ſecta vena præcauendis morbis idonea eſt. Quod Hippocrates etiã in Aphoriſmis cõfirmat inquiẽs: Quibus ſanguinẽ mittere confert, iis Vere detrahere prodeſt. Galenus quoq; cap. 7. libri de curãdi ratione per ſanguinis miſsionem, ſeſe multos podagricos aliiſq; morbis obnoxios ſanguinis miſsione principio Veris facta curaſſe, & ne ſubinde in eos morbos inciderent, præcauiſſe teſtatur. Et ſtatim quidẽ incipiẽte Vere ſanguis iis eſt mittẽdus, qui Verno

Tempus anni.

Ver ſanguini mittendo accõmodatiſsimum tempus. 7. apho. 54.

Quando in Veris

tempore morbis capiuntur. In extrema verò eius parte, iis eſt mittendus, qui in æſtate corripi morbis ſoliti ſunt. Atque hæc ſanè diſtinctio prodeſt ad rectè intelligẽdos Galeni locos, qui prima facie inter ſe pugnare uidẽtur. Is enim interdum κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἦρος, id eſt, incipiente iam vere: nonnunquam πρὶν ἄρξασθαι τὸ θέρος ἐν τοῖς τελευταίοις τοῦ ἦρους, hoc eſt, priuſquam æſtas incipiat in poſtrema Veris parte, ſanguinem ad præcauendos futuros morbos mittendum eſſe hortatur. Poſt ver autumnus, dein hyems, omnium verò minimum æſtas ſecandæ venæ apta. Sextum, quod in ſecanda vena conſideratur, eſt regio. Ea nanque ſi feruens & arida fuerit, multum calidi innati viriumq́; , multum etiam peccantis humoris è corpore haurit ac diſcutit, hincque adeò vires comminuuntur, pauciorque ſanguis in venis manet. Qui igitur in ea degunt, parciores in mittendo ſanguine eſſe conuenit. Regio autem frigidior, & humidior, innatum calorem, humoreſq; intus coërcet, horumque minimùm diſſoluit, quocirca ſanguinis miſsionem meliùs tolerare poſſunt. Porrò in extremè frigida regione, vt eſt quæ in Aquilonem deuergit, ſanguis frigore veluti conglaciatus vacuationi vix cedit, ſed & partes interiores ſi ſuo calore, aut ob ſectam venam, aut aliam ob cauſam, deſtituantur, ambientis frigoris iniuria extinctionis periculum ſubibunt. In hac igitur regione conſtituti, ſanguinis miſsione abſtineant. Quæ verò inter illas intercedit regio temperatior, largam ſanguinis profuſionem tolerat. Proinde eadem eſt regionis, quemadmodum etiam cœli ſtatus, quæ temporis ratio. Septimo loco in ſanguinis miſsione victus ratio, quæ præceſsit, conſideranda venit, num ſcilicet pluribus cibis, & potionibus, iiſq; multum nutrientibus vſus ſit æger, an contrà. Si enim largo eſt vſus cibo, & ſic per intemperantiam crudorum humorum copiam congeſſit, huic certè ſanguis mittendus non eſt. Id quod etiam confirmat Galenus, qui cap. 7. libri de curandi ratione per ſanguinis miſsionem ita ſcribit: Incontinentes, inquit, ebrios, ac gulæ deditos, neque purgatione, neque ,, ſanguinis miſsione magnopere iuuabis. Nam per victus ,, intemperantiam crudorum humorum copiam celeriter ,,

principio, & quando in vltima eius parte ſanguis mittẽdus ſit.

6 *Regio.*

7 *Victus precedẽs.*

,, coaceruant. Sin mediocri cibo contentus fuit, & vacua
,, tionem tolerare poteſt, huic intrepidè, re ita poſtulan-
8 te, ſanguinem detrahes. Octauo loco, qui venam ſecare
Conſuetudo. cupit, is conſuetudinem conſideret, neceſſe eſt. Siquidem habet hæc ipſa plurimum momenti, Galeno lib.j. cap.13. ad Glauconem teſte, tum ad alia omnia, tum maximè ad vacuationis indicationem. Alii enim nunquam ſunt vacuationem anteà experti, neque integram pertulerunt, largoq; cibo vſi ſunt. Quapropter ſanguinis miſsionem, inediamq; citra noxam non ferent. Quum

Conſuetudo quid. enim conſuetudo procliuitas quædam ac facultas ſit eodem modo ſemper agendi aut patiendi, in rebus naturæ tam amicis quàm aduerſis vſu comparata, ſi quid ægro inſolitum, iniucundum, quodq; extimeſcat, obiiciatur, id ſine magno detrimento, ſæpe etiam ſine graui periculo, ſubire haud poterit. In quo genere cùm ſit ſanguinis miſsio, hanc vacuationem ſine metu, ac plerunque animi deliquio, ſi meticuloſus ſit, & vacuationem nunquàm antè expertus, ſed liberali cibo ſemper vſus, non ſuſtinebit. Alii contrà vacuationibus ſunt aſſueti, & parco cibo vtuntur. hos itaque, modò reliqua conſentiant, intrepidè vacuare conuenit. Igitur venæ ſectionem iam experti, modò vires crebra vacuatione nondum læſæ ſint, alacriùs ac leuius eam perfe-
9 rent, quàm inexperti. Conſiderandum etiam in mitten-
Exercitia do ſanguine erit, num is, cui tundendam venam ſuſcepimus, exercitiis, aut otio vſus fuerit. Quippe qui crebrò exercitiis vtuntur, quòd eam ob cauſam pauca in corpore ſuperuacua congerant, parciùs ſunt vena ſecta vacuandi. Contrà, qui hæc ipſa prorſus negligunt, & in otio vniuerſam ſuam tranſigunt vitam, aut exerci-
10 tiis ſaltem rarò vtuntur, largius ſunt vacuandi. Deni-
Excretionum ſuppreſsio. que in ſecanda vena expendendum erit, num conſuetæ excretiones ſupprimantur, aut non, verbi gratia, in viris accuratè ſcrutandum, num hæmorrhoides ſolito profluant tempore, aut in vniuerſum cohibeantur. In mulieribus autem, num ſtatis temporibus menſes erũpant, aut prorſus ſupprimantur. Quibus enim tum viris, tum mulieribus ſolitæ excretiones præter naturam retinentur, ſine noxa omnes ſanguinis miſsionem ferre

poſſunt

poſſunt. Quòd ſi uerò illis mediocriter exeant, ubi per eas corpus abunde purgatum fuerit, aliam uacuationẽ non requirent.

Quæ vena incidenda. CAP. V.

IN MITTENDO ſanguine accurata diligentia expendendum erit, quæ uena in quouis partium affectu ſecanda ſit, interna ſcilicet, media, humeralis, poplitis, an ea, quæ iuxta malleolum eſt: tot enim hodie tundi conſueuerunt uenæ: id quod ex laborantis partis ſitu maximè indicatur. Nõ enim ratio ſolùm, uerùm etiam uſus ipſe oſtendit, aliam alij parti uacuationem congruere. Situs itaque eam uenam incidendam cõmonſtrat, quæ in laborantem partem inſerta, cum ea ſocietatem cognationemq́; habet. Quippe hæc humorẽ à laborante ſede proijcit. Interna itaque, quam iecorariam in dextro brachio, in ſiniſtro autem lienarem, hodie facientes medicinam baſilicam uocant, ſecanda, ubi partes quæ infra ceruicem ſunt, uerbi gratia, latera, pulmo, cor, iecur, lien, aut uentriculus laborant. Externa uerò, quam humeralem & cephalicam nominant, incidenda, ubi partes quæ ſupra collum ſunt, facies nimirum, aut caput, affliguntur. Media, quam alio nomine communem, nigram, funem brachij, matrem, & medianam barbaram ſectantes medicinam appellant, tum ſecanda erit, ubi interna uel externa parti laboranti propria obſcurior fuerit, ab utriſque enim iam dictis uenis diducitur. Vt autem omnes prædictæ partes uenæ ſectione in gibbero facta iuuantur: ita quæcunque iis inferiores ſunt, eorum, quæ in poplite, aut malleolis inciduntur. Prædictis uerò inferiores ſunt, quæ iuxta coxam, ueſicam, & uterum ſunt. Renes autem ambigunt, ſiquidem inferiores ſunt iis, quas prius recenſuimus, collò nimirum ac thorace: ſuperiores autem iis, quas ſecundo commemorauimus loco, coxa ſcilicet, utero, & ueſica. Quapropter uenæ ſectionibus in gibbero factis interdum auſcultant, quando utique phlegmone recens fuerit, ac ſanguinis copia, ſiue plenitudo

Quot venæ hodie ſecentur.

Interna vena quã do tundenda.

Externa.

Media.

Vena poplitis, & malleoli.

Renes ambigũt.

aderit. Qui verò affectu illo laborant, quem propriè nephritim nominant, hos eam, quæ in poplite eſt, incidere oportet, aut omnino eas, quæ in malleolis ſunt.

In ſanguinis miſsione rectitudo ſemper obſeruanda.

Rectitudo quid.

Cæterùm, non indiſcriminatim quæuis prædictarum venarum ſecanda erit, ſed in mittendo ſanguine ſemper τὸ κατ' ἶξιν, vt Hippocrates nominauit, obſeruandum erit. Hac autem loquẽdi ratione nihil aliud innuere voluit, niſi τὸ κατ' εὐθὺ, hoc eſt, quod in rectum aut è directo eſt, vel εὐθυωρίαν, id eſt, rectitudinem, vt alibi fuſiùs oſtendimus. Rectitudinem autem non mathematico more, ſed verè medico, rectam lineam intelligimus, quę in directo venæ proceſſu cernitur, per quem eſt humorum curſus. Alii rectitudinem ſecundum fibrarum, quæ in venis ſunt, rectum ductum æſtimant, quod in idem recidere videtur. Nam horum ſententia illæ corporis partes è directo ſitæ ſunt, in quas rectæ fibræ diriguntur. Qua quidem ratione ſiniſtrum crus è directo dextri ſitum intelligitur, quòd ex hoc in illud vena rectis fibris concedit. Eſtq; neceſſaria conſideratu hęc fibrarum rectitudo, non quòd trahendo iuuent, quandoquidem ſanguinis redũdantis expulſio ſolarũ tranſuerſarum fibrarum munus ſit: ſed quòd excretrix facultas in iſta fibrarum rectitudine actionem ſuam expeditiùs obeat. Proinde etſi rectas fibras nihil trahendo in ſanguinis miſsione conferre cõcedimus, tamen plus ſanguinis & expeditius ab iis partibus, in quas dirigũtur, aut rectæ fibræ perueniunt, quàm ab aliis prolicitur. Siquidem ex fluxionis conditione & procliuitate, humores recto fibrarum ductu promptius, & faciliùs currũt, ac fluunt. Quare non temerè in morborum iudiciis humorum curſus omnes, qui hoc modo per directum fiunt, laudantur. Contrà vituperantur, qui ordine inuerſo obliquè in tranſuerſum feruntur. Rectitudo igitur partium, & venarum inter ſe conſenſus ſocietas quædã & communicatio eſt, quæ nuſquam reperitur, niſi ſimul etiam fibrarum rectitudo adſit. Hæc itaque perpetuò medico obſeruanda erit, ſiue reuulſione, ſiue deriuatione, ſiue vacuatione vtendum ſit. Quod diſertè Galenus multis in locis ſuorum monumentorum teſtatur, præſertim verò libri decimitertij Ther. methodi, cap. 11. &

libro

libro 2. ad Glauconem cap. 7. vbi ita ſcriptum reliquit: Influentium adhuc humorum retractio reuulſióve, obſidentium verò iam locum, deriuatio, medela eſt. Vtrunque autem vacuationis genus per cõmunes venas fieri debet. Communes autem vocat venas, quæ cum laborante parte communicantiam & ſocietatem quandam obtinent. Cauſam verò, cur per communes venas tum reuellendum, tum deriuandum ſit, Galenus in libello de artis conſtitutione hanc ſanè reddit: Ex proximioribus enim, inquit, & communibus laboranti parti venis, vacuatio optima & facillima fit. Quin etiam rationi conſentaneum eſt, eam potiſsimùm incidendam eſſe venam, quæ cum ea, quæ in afflictam partem inſeritur, ſocietatem cognationemq; præcipuam habet. Quippe per illam ipſam à laborante particula humor pernicioſus nõ modò promptiſsimè, ſed etiam celerrimè & potentiſsimè detrahitur vacuaturq;. Cùm itaque propter communicantiam illam, ſocietatémve expeditior eius, qui ad ægram partem iam confluit, aut fluxurus eſt, ſanguinis fiat reuulſio, & eius, qui iam confluxit à parte laborante deriuatio, & vacuatio, debet certè hæc ipſa ſummo ſtudio in omni ſanguinis miſsione ac vacuatione à medico obſeruari, quæ certè quadruplex eſſe ſolet. Vna eſt, quæ ſanguinem in aliquam corporis partem procubiturum & illapſurum duntaxat retrahit & reuellit, hoc eſt, in contrarium trahit. Neque enim reuulſio, quæ Græcis *ἀντίσπασις* dicitur, aliud eſt, quàm humorum in contrarium tractus. Contrarium autem eſt, quod è contrario fluxionis in recto venæ proceſſu ſitum eſt. Eius certè miſsionis ſanguinis vſus eſſe debet, quum à futuro morbo tueri medico conſilium eſt. Siquidem tum ſola confluxuri ſanguinis reuulſio ſufficit, quòd nihil adhuc humoris in vllam corporis partem confluxerit. Atque hæc quidem ad maximè longinquas partes fieri debet. Id quod Hippocrates in libro de oſsium natura iis confirmat verbis: Danda, inquit, opera eſt, vt quàm longiſsimè à locis vbi dolor & ſanguis cogi didicit, venarum inciſiones fiant. Sic enim haud magna repente mutatio fiet, & conſuetudinem mutaueris, ne amplius eò loci ſanguis coëat. Loqui verò

Communes venæ.

Quadruplex ſanguinis miſſio, atque vacuatio.

Reuulſio quid.

Cõtrariũ.

το Hippocratem de ea venæ ſectione, quæ à morbo tuetur, & præſeruat, hæc verba, vbi dolor & ſanguis cogi didicit, & item hæc, conſuetudinem mutaueris, ſatis indicant. Sic Galenus etiam ca. 11. de curandi ratione per ſang. miſsionem, ad reuellendam menſtruam purgationem mulierum, venam in gibbero ſecandam eſſe præcipit, nulla alia de cauſa, quàm quòd tum ſatis ſit medico profluxurum ad vterum ſanguinem, in contrarium, & ad maximè longinqua trahere. Altera ſanguinis miſsio
2 eſt, qua iam illapſi humoris tractus ad vicina & in latus fit. Hæc Græcis παροχέτευσις, Latinis deriuatio, quòd ſanguinem e laborante parte in vicinum locum deriuet, dicitur. Fit, verbi gratia, in pleuritide, quando ſanguis à venis coſtas phlegmone obſeſſas alentibus in cauam transfertur venam. Per has enim & coſtæ alimentum capeſſunt, & noxij humores præter naturam in eaſdem influunt. Eius vſus eſt, quando humorem laborantem partem iam obſidentem in latus & vicina trahere loca medicus ſtudet. Tertia ſanguinis miſsio eſt, qua
3 procumbens iam & illabens ſanguis reuellitur ſimul & deriuatur. Quare eius vſus tum maximè erit, quando phlegmone in generatione adhuc eſt, quod ſcilicet in ea pars ſanguinis adhuc ad laborantem locum confluat, & pars iam ei influxerit. Is enim qui nunc in partem irruit & impetum facit, reuulſionẽ: is autem, qui iam ſubſiſtit, atque in ea hæret, deriuationem requirit. Quarta
4 ta ſanguinis vacuandi ſpecies eſt, quæ ex ipſa laborante fit parte. Ea vtendum, quando vſqueadeo fluxio infarcta eſt parti laboranti, vt omni fluendi remeandiq; habilitate ſit orbata, quod in diuturnis & inueteratis phlegmonibus frequens eſt, in quibus ſcirrhoſæ quædam reliquiæ inhærent. Hæc cucurbitularũ maximè ope completur, & commodiſsimè ſimplex, quòd ſcilicet dũtaxat vacuet, citra id quod reuellat aut deriuet, appellatur. Fit enim ex ipſa tantùm laborante parte, adeoq; nec ad contraria, nec ad ꝓpinqua trahere poteſt. Ex ijs igitur, quæ hactenus dicta ſunt, perſpicuum euadit, quæ vena in quouis partium affectu ſecanda ſit. In plenitudine enim, cui nulla partis phlegmone aſsiſtit, illinc plurimum detrahere ſanguinẽ par eſt, vbi fons & origo eſt eiuſdem.

Deriuatio.

Vacuatio ſimplex.

Quæ vena in quouis partiũ affectũ ſecanda.

In plenitudine.

Proinde

Proinde commodiſsimè vſuq; maximo tundetur vena dextri gibberi interior, quæ à iecore, vtpote ſanguinis fonte, plurimum prolicit. Eadem prorſus ratione in *In febribus.* febribus citra phlegmonem, continentibus, tam ſimplicibus, quàm putridis, continuis, & omnibus aliis, in quibus venæ ſectio conuenit, interior dextri gibberi vena incidi debet, dēpta quartana, quæ interiorem ſiniſtri brachij flagitat. Quòd ſi verò phlegmone pars aliqua cor- *In phlegmonibus partium.* poris obſeſſa fuerit, eam venam, quæ rectitudinem cum laborante particula habet, incidere oportet. Verbi gratia, in dextra pleuritide, interior dextri gibberi tundenda venit, quòd huic venæ cum dextris coſtis rectitudo, communio, & ſocietas ſit, adeoq; promptè, quòd ab ea parte ſimul reuellat, deriuet, atque vacuet, pleuritim hāc adiuuat. Reuellit nanque, quia ſanguinem ad coſtas procumbentem in contrarium trahit. Deriuat, quòd ſanguinem ægram partem obſidentem ad vicinam, nempe cauam venam, transfert. Huc reuulſum & translatum tandem extra corpus educit, & vacuat. Secta autem in ſiniſtro brachio vena, dextram pleuritidem nō adimit, ſed cum illi nulla ſit cum ægra particula rectitudo & ſocietas, bonum duntaxat ſanguinem educit, noxio in laborante particula relicto: aut puro ſanguini venarum permiſcet, &, quod frequentiſsimè accidit, ſiniſtram pleuritidem inuehit. Dextræ autem pleuritidis non abre exemplo vſi ſumus, quia ſiniſtræ alia eſt ratio, vt alibi copioſè monſtrauimus. Verùm obſtabit huic rationi *Obiectio diluitur.* ſciolus quiſpiam, & dicet: Quomodo à dextro latere in ſiniſtrum transferetur ſanguis noxius, quum, te etiā autore, illis inter ſe nulla ſit ſocietas, ac rectitudo? Reſpondeo, duabus de cauſis. Vna, quòd vacui ratio hoc ipſum requirat. Neceſſe enim eſt in vacuati ſanguinis locum, vicinis præſertim uenis uehemēter inanitis, alium ſuccedere. Trahentibus itaque propter inopiam venis in aduerſa & ſiniſtra parte, ægræ partes promptè cōcedent, vtpote quibus ſanguis iam non tantùm ſua copia, ſed & vitioſa qualitate moleſtus eſt. Quòd ſi tamen ſua ſponte partes ægræ non concederent, aut à ſe propellerent, tamen vt trahentibus partibus, vtpote fortioribus ſe & adhuc integris, aliquid concedant, neceſſe eſt.

Quid vacuatio, & eiuſdem genera, ac differentia
CAP. II.

VM hactenus redundantiæ genera, & differentias retulerimus, reliquum eſt, vt nunc quoque vacuationum, quę illis contrariæ ſunt, genera & differentias exponamus. Vacuatio verò, vt hoc initiò expediamus, non eſt niſi humorum in corpore ſua quantitate moleſtantium excretio. Cuius quidem duo ſunt primaria genera, vna enim vniuerſalis, particularis altera. Vniuerſalis ſeu generalis eſt, quæ ſuapte natura totum vacuat corpus: aut quæ ab vniuerſo corpore humores & excrementa educit. Huiuſmodi ſunt, ſanguinis quouis modo profuſio, purgatio, vomitus, per vrinam excretio ſeu mictio, ſudor, balneum, præſertim aquarũ diſcutientium, & aëreum appellatum hæmorrhoides, venus, inſenſilis tranſpiratio, medicamenta diſcutientia toti corpori admotò, ſomnus à vacuatione admiſſus, vehemens exercitium, multa frictio, & præter hæc omnis inedia. Atqui prædicta per ſe quidem totum vacuant corpus, inedia verò ex accidente, vt ſuo fuſiùs loco dicemus. Particularis vacuatio eſt, quæ partem dũtaxat aliquam excrementorum onere preſſam vacuat leuatque. Quo in genere eſt cerebri per palatum & nares expurgatio quidẽ euidẽs, per aures & oculos obſcurior; excreatio quæ pulmonis & thoracis vitia excutit: ventriculi per vomitum, & aluum: inteſtinorum per ſolam alui deiectionem: iecoris & lienis, per vrinam & aluum: renum & veſicæ, per vrinam: muliebrium locorum, per menſtruas purgationes: & quæcunque alię vacuationes, quæ vnicam duntaxat partem excrementis ſuis leuant. Cæterùm iam dictorum vacuationum generum vnumquodque aliàs per ſe ſuaque ſponte, aliàs arte completur. Sponte facta vacuatio eſt, quæ citra vllam medicationem quippiam è corpore profundit. Atque id quidem interdum naturâ duce, quæ dum nos rectè moderatur, & integrè valet, quicquid vitioſum eſt aut redundat, id omne corpore excludit, eſtque ac dicitur tum naturalis, & opportuna vacuatio. Interdum verò

Vacuatio quid. *Vniuerſalis.* *Particularis.* *Sponte facta vacuatio.* *Naturalis et opportuna.*

verò natura imbecillior ignauiorque humores non valẽs in corpore regere atque cohibere, eos prorſum diſfluere ſinit: imò etiam quum robuſtior validiorque conſtat, tanta plerunque copia vel acrimonia laceſsitur, vt infeſti humores è vaſis receptaculiſque ſuis proprio impetu foras exiliãt, naturæ aſpernantes imperiũ. Vtriuſque generis ſymptomatica, irrita, præter naturam nulliusque vſus eſt vacuatio, quòd benignus atque ſalutaris humor pariter cum pernicioſo promiſcuè nullo delectu erumpat. Artificioſa vacuatio nominatur, quæ externi ſubſidij ope excitatur. Ea rurſum bipartitò ſcinditur. Vna quippe legitima exiſtit, quæ quod qualitate, vel quantitate negotium faceſsit, duntaxat educit. Altera huic aduerſatur extraordinaria, qua vtilis & qui in nullo vitio eſt humor exigitur. Hæc medentium culpa vel inſcitia, qui neque quod iuſtum, neque quod idoneum eſt, per ſpectum habent, decernitur. Hæc ſunt vacuationum omnium genera, quibus redundantes ac noxij omnes è corpore eiiciũtur humores. Quoniam verò in vſu exercitationeque medendi uniuerſales vacuationes particularibus anteferuntur, operæ pretium fuerit de vniuerſalibus hic primum ſermonẽ nos inſtituere, à venæ ſectione exorſos.

Symptomatica.

Artificioſa.

Legitima

Extraordinaria.

De venæ ſectione.

In quibus morbis ſecanda vena. CAP. III.

CVM per uenæ ſectionem, Galeno etiam ſuffragante, uniuerſa humorum multitudo, ab uniuerſo corpore æqualiter uacuetur, ſatis conſtat hanc morborum omnium quicunque ex ſanguinis affluentia & ubertate, uel ex quauis illius eruptione ortum acceperunt, propriam conuenientemque medelam eſſe, ſiue præſentes ij ſunt, ſiue duntaxat imminent. Quocirca educendæ plethoræ plenitudini ve unicum ac proprium remedium ſtatui debet uenæ ſectio, eius præſertim, quæ ad uaſa dicitur. Ex ea nanque plenitudo ad mediocritatem redit, dolores ex tenſione placantur, corpus graui onere leuatum erigitur, & quaſi recreatum alacrius expeditiusque fit ad functiones omnis generis obeundas.

Plenitudini cur vena ſectio competat.

obeundas. Eadem quoque innatum calorem liberalius uẽtilans, arctioresque uias & meatus reſerans, morbos arcet, in quorum idipſum diſcrimen adducebatur. Quod ſi fortè ij morbi per incuriam inſederint, uenæ ſectio immodicam plenitudinem ſubtrahens efficit, ut natura iam dominatrix, & expedita pondere, reliquis humorũ uitiis deinceps imperet, idque cõcoquat quod ſibi reddere poteſt familiare, expellat quod prorſus inutile nunquam poſthac futurum eſt idoneum. Quinetiã ſi quis morbus ex plenitudine in quampiam partem inuaſit, illa influentem etiamnum humorem in diuerſum reuellit: eum uerò, qui iam influxit, deriuat in latus, & uacuat, hocque modo prorſus morbum depellit. Si uerò plenitudo, quæ ad uires refertur infeſtat, non ſemper ſanguis mittendus eſt. Fieri enim poteſt, ut crudus per corpus ſit coaceruatus humor, quo pręſente, ſecta uena bonum duntaxat ſanguinem uacuat, malum uerò, qui ĩ primis maximè uenis circa iecur & meſenterium colligitur, in uniuerſum trahit corpus, ut ſuſiùs li.iij. de tuẽ. ſani. capite v. Galenus oſtendit. Virtus etiam priùs ab eiuſmodi affectu exoluta, per ſanguinis miſsionem in extremum malum recidet, ut nequaquam ſubinde reparari queat. Neque enim parum in uena ſecta diſſoluitur uirtus, ut capite ſexto libri de curandi ratione per ſanguinis miſsionẽ plenius Galenus docet. At quia in plenitudine ad uires, imbecilla facultas opprimitur, ne qua illinc putredo, aliáve humorum corruptela emergat, confert quidem & conducibilis eſt interdum modica ſanguinis miſsio. Veruntamen ſi morbus necdum adeſt, nec inſtat, ea plenitudo minuetur commodius inediis, moderata exercitatione, atque iis, quæ ad concoquendum iuuant. Qua ſanè ratione in peſtilenti cœli conſtitutione, aliâs tenui uictu, aliâs uenæ ſectione ſanguis infra modum adducendus eſt, ut paucum natura purius cõſeruet, nec tam facilè à putri contagione labefactari ſinat. Quapropter diligẽter in ſanguine mittẽdo plenitudinis non ſolũ ſpecies, ſed & eius tum quantitas, tũ qualitas diſtinguẽdæ erunt. Plenitudinis autem ad uaſa, tenſio nota eſt. Ideoq; quantũ tenſionis ſenſus augetur, tantum etiã ea plenitudo creſcit.

In plenitudine ad vires non ſemper vena ſecanda.

Plenitudines vt diſtinguẽdæ.

Eius

Eius autem,quę ad vires refertur grauitas indicium eſt. Et quantò grauior ſibi homo videtur,tátum etiam hæc ipſa plenitudo aucta erit. In priore itaq; copioſiùs,in altera parciùs ſanguis mittendus. Quod ad qualitatem attinet conſiderandum certè erit, num plenitudo ſanguinea,bilioſa, pituitoſa, aut melancholica ſit. Id quod ex colore dignoſces,memor colorem humorum eſſe,ſi quidem vniuerſum corpus in externo tum calore, tum frigore mediocriter ſe habeat,indicium. In ſanguinea náq; plenitudine abũdantiùs,in aliis tribus,pro humoris exuperantis ſpecie,parciùs ſanguis mittendus. Cæterùm in utraque plenitudine,vbi opus eſt,celeriter vacuãdum erit. In ea quæ ad vaſa nominatur, antea quam in partes corporis,maximè nobiles,decumbat, & in iis phlegmonem, aut alios præter naturam tumores excitet: imò priuſquàm ſua copia ſubitò ſuffocet, venarumq; ruptiones afferat. In ea, quæ ad uires refertur,priuſquàm in putredinem incidat,aut cum impetu in partes corporis irruat,& in iis tumorem, præter naturam excitet, vt pleniùs capite quinto libri de curandi ratione Galenus docet. Cæterum vena ſecanda etiam in omnibus morbis, qui ortus ſui cauſam ex ſanguine habent, vt ſunt continens ſebris, & omnis generis phlegmones, item febres putridæ tum continuæ, tum intermittentes,in quibus obſtructionis & putredinis præcipua, aut certè adiuuans concomitanſque cauſa eſt immodica plenitudo, & alij qui ex ſanguinis copia & illapſu procreantur.

Qualitas plenitudinis.

In vtraque plenitudine celeriter vacuãdum.

In quibus morbis ſecanda vena.

Scopi mittendi ſanguinis quot. CAP. IIII.

QVI de miſsione ſanguinis conſiliũ inire tentat, huic decem præcipuè accurata diligentia expendenda ueniunt, ut quæ non ſolùm quando ſit mittendus ſanguis demõſtrant, ſed & mittendi ſanguinis quantitatem præfiniunt. Proinde rectè à medicis mittendi ſanguinis ſcopi nominantur, quòd in illos uenam ſecare volentes intentos eſſe, & eò uniuerſa conſilia ſua dirigere oporteat. Primus & maximè proprius mittendi ſanguinis ſcopus eſt,magnitudo morbi. Si enim magnus vehemenſque

Scopi mittendi ſanguinis decem.

1 Magnitudo morbi.

vehemenſque fuerit morbus, ſanguinem mittemus, etiamſi nulla plenitudinis nota adeſt. Sic incipiẽte phlegmone, aut propter ictum, aut dolorem, aut partium imbecillitatem, citra plenitudinem, ſanguinem mittere expedit. Quippe ex ictu, aut caſu ex alto loco partes corporis afflictæ ſanguinem ad ſe præter naturam trahunt, adeoque phlegmones in iis excitãdæ occaſionem præbent. Proinde ne id fiat, ſanguis quem alliciunt per venam ſectam auertendus erit. Dolorem autem attrahere, & fluxiones concitare, notius eſt, quàm vt pluribus dici debeat. Ad partes autem imbecilliores, reliquas ſua ſuperuacua reponere itidem notũ eſt, & nos hæc omnia copioſè in capite octauo libri de curandi ratione per ſanguinis miſsionem tradidimus.

2 tione per ſanguinis miſsionem tradidimus. Alter ſcopus in ſecanda vena priore non minus proprius ac neceſſarius, eſt virium robur & imbecillitas. Nam non ſolùm in ſanguinis miſsione, verùm etiam in omni alia vacuatione maximi refert, languidas & imbecillas uires à robuſtis internoſcere. Hæ ſiquidem largam, illæ uerò nullam vacuationem ferunt. Quòd ſi itaque robur validum fuerit, & mittendi ſanguinis neceſsitas incubuerit, ſanguis audacter detrahendus. Sin inualidum fuerit, aut nihil, aut parum ſaltem ſanguinis auferendum.

Viriũ robur et imbecillitas

Aetatum ratio.

Senes.

Et ſub hoc altero ſcopo ætatum quoque ratio, ſenum præcipuè, complecti poteſt. Nam, vt capite nono libri de curandi ratione per ſanguinis miſsionem Galenus inquit, nulli qui in ea ætate conſtitutus eſt, robur ineſt. Viribus autem maximè imbecillis eſt ſenectus, quæ decrepita nuncupatur, quapropter nullam venæ ſectionem tolerat. Qui igitur reliquum vitæ calorem ſecta vena cum ſanguine profundit, moribundum præcipitat ſenem. Hinc Galenus poſt ſeptuageſimũ annum, modò vires parum validæ ſint, & ſanguine haud abundent, ſenibus venam tundendam eſſe prohibet. Quòd ſi uerò in hac ætate conſtituti, multi ſanguinis fuerint, uireſque robuſtas habuerint, ſi ita morbus iubeat, iis etiam ſecandam eſſe uenam præcipit.

Pueri.

Puerorum autem ętas uiribus quidem abundat, cęterùm quia corpus calidum & humidum, molle, tenerum ac patẽs obtinet, multo tenui humore confertũ, quod ſponte ſua aſsiduò

diſcutitur

diſcutitur ac defluit, ſanguinis miſsionem tutò non ferret: quantum enim ex incidenda vena moliendũ fuerat, id vltro ex corporis natura præſtatur. Cùm itaque puerilis ætas ex ſeipſa habeat vnde naturaliter vacuetur, vacuantis præſidii haud eget. Quapropter Galenus pueris ante quartumdecimum ætatis annum venam ſecandam eſſe non putat. Quod profectò non ſimpliciter de omni venæ ſectione, & ſanguinis miſsione, ſed de pleniore illa, veteribusq; conſueta audiendum erit. Nã moderatam, & hodie vſitatam, quæ tum viribus tum plenitudini aliqua ex parte reſpondet, non tantùm pueri, ſed & ſenes etiam ferunt. Sic noſtra tempeſtate in decrepita ætate quæ graui vrgenteq; pleuritide, aut peripneumonia torquetur, ſanguinem mittimus. Sunt etiam, qui quinto aut ſexto ętatis anno tres ſanguinis aut quatuor vncias emittentes, pleuritidem, & alios grauiores morbos ſanarunt. Et Auenzoar Arabs filio ſuo trimo ſe vtiliter venam tudiſſe commemorat. Nónne ſponte inſtinctuq; naturæ pueris ſanguis interdum abunde prodit è naribus, nulla corporis, aut virium iactura? Cur igitur qui graues morbos experiuntur, non illorum etiam remedia ſuſtinerent? Sed ea de re aliâs plura. Quæ inter ſenectutem & pueritiam mediæ interueniunt ætates, quoniam firmis viribus & corpore bene cõſtituto tenetur, nulla vacuandi præſidia, adeoque nec venæ ſectionem metuunt. Prædictos tres ſanguinis mittendi ſcopos Hippocrates pro antiqua loquendi ratione breuiter admodum hac complexus eſt ſententia: In acutis morbis ſanguinem mittes, vbi magnus fuerit morbus, & æger ætate florens, & virium robur affuerit. Tertius ſcopus ſecandæ venæ, eſt natura corporis. Natura autem non eſt niſi temperamentum, quod ex quatuor elementorum commiſtione conſtat. Qui enim naturâ calidiores ſunt, amplas obtinent venas, Galeno etiam lib. 2. de tempe. cap. 5. atteſtante, multoq; abundant ſanguine, ideoque copioſam ferunt vacuationem. Contrà, qui frigidi ſunt naturâ, anguſtas venas habent, & exigui ſunt ſanguinis, proinde ſanguinis miſsionem largam haud tolerant. Sic humidi naturâ, iis qui ſicci ſunt, venæ ſectioné magis ſuſtinét. Quartus ſcopus eſt corporis habitus, qui ſi mol-

An pueris ante decimum quartum annum tũdenda vena.

Temperamentum corporis.

Natura quid.

Habitus corporis.

tempore morbis capiuntur. In extrema verò eius parte, *principio,*
iis eſt mittendus, qui in ęſtate corripi morbis ſoliti ſunt. *& quan-*
Atque hæc ſanè diſtinctio prodeſt ad rectè intelligẽdos *do in vl-*
Galeni locos, qui prima facie inter ſe pugnare uidẽtur. *tima eius*
Is enim interdum κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἦρος, id eſt, incipien *parte ſan*
te iam vere: nonnunquam πρὶν ἄρξασθαι τὸ. θέρος ἐν τοῖς *guis mit-*
τελευταίοις τοῦ ἦρους, hoc eſt, priuſquam æſtas incipiat in *tẽdus ſit.*
poſtrema Veris parte, ſanguinem ad præcauendos futuros morbos mittendum eſſe hortatur. Poſt ver autumnus, dein hyems, omnium verò minimum æſtas ſecandæ venæ apta. Sextum, quod in ſecanda vena conſidera- 6
tur, eſt regio. Ea nanque ſi feruens & arida fuerit, mul- *Regio.*
tum calidi innati viriumq; , multum etiam peccantis humoris è corpore haurit ac diſcutit, hincque adeò vires comminuuntur, pauciorque ſanguis in venis manet. Qui igitur in ea degunt, parciores in mittendo ſanguine eſſe conuenit. Regio autem frigidior, & humidior, innatum calorem, humoreſq; intus coërcet, horumque minimùm diſſoluit, quocirca ſanguinis miſsionem meliùs tolerare poſſunt. Porrò in extremè frigida regione, vt eſt quæ in Aquilonem deuergit, ſanguis frigore veluti conglaciatus vacuationi vix cedit, ſed & partes interiores ſi ſuo calore, aut ob ſectam venam, aut aliam ob cauſam, deſtituantur, ambientis frigoris iniuria extinctionis periculum ſubibunt. In hac igitur regione conſtituti, ſanguinis miſsione abſtineant. Quæ verò inter illas intercedit regio temperatior, largam ſanguinis profuſionem tolerat. Proinde eadem eſt regionis, quemadmodum etiam cœli ſtatus, quæ temporis ratio.
Septimo loco in ſanguinis miſsione victus ratio, quæ 7
præceſsit, conſideranda venit, num ſcilicet pluribus *Victus*
cibis, & potionibus, iiſq; multum nutrientibus vſus ſit *precedẽs.*
æger, an contrà. Si enim largo eſt vſus cibo, & ſic per intemperantiam crudorum humorum copiam congeſſit, huic certè ſanguis mittendus non eſt. Id quod etiam confirmat Galenus, qui cap. 7. libri de curandi ratione per ſanguinis miſsionem ita ſcribit: Incontinentes, in-
quit, ebrios, ac gulæ deditos, neque purgatione, neque »
ſanguinis miſsione magnopere iuuabis. Nam per victus »
intemperantiam crudorum humorum copiam celeriter »

,, coaceruant. Sin mediocri cibo contentus fuit, & vacua
,, tionem tolerare poteſt, huic intrepidè, re ita poſtulan-
8 te, ſanguinem detrahes. Octauo loco, qui venam ſecare
Conſuetudo. cupit, is conſuetudinem conſideret, neceſſe eſt. Siquidem habet hæc ipſa plurimum momenti, Galeno lib.j. cap.13. ad Glauconem teſte, tum ad alia omnia, tum maximè ad vacuationis indicationem. Alii enim nunquam ſunt vacuationem anteà experti, neque integram pertulerunt, largoq; cibo vſi ſunt. Quapropter ſanguinis miſsionem, inediamq; citra noxam non ferent. Quum
Conſuetudo quid. enim conſuetudo procliuitas quædam ac facultas ſit eodem modo ſemper agendi aut patiendi, in rebus naturæ tam amicis quàm aduerſis vſu comparata, ſi quid ægro inſolitum, iniucundum, quodq; extimeſcat, obiiciatur, id ſine magno detrimento, ſæpe etiam ſine graui periculo, ſubire haud poterit. In quo genere cùm ſit ſanguinis miſsio, hanc vacuationem ſine metu, ac plerunque animi deliquio, ſi meticuloſus ſit, & vacuationem nunquàm antè expertus, ſed liberali cibo ſemper vſus, non ſuſtinebit. Alii contrà vacuationibus ſunt aſſueti, & parco cibo vtuntur. hos itaque, modò reliqua conſentiant, intrepidè vacuare conuenit. Igitur venæ ſectionem iam experti, modò vires crebra vacuatione nondum læſæ ſint, alacriùs ac leuius eam perferent, quàm inexperti. Conſiderandum etiam in mitten-
9 *Exercitia* do ſanguine erit, num is, cui tundendam venam ſuſcepimus, exercitiis, aut otio vſus fuerit. Quippe qui crebrò exercitiis vtuntur, quòd eam ob cauſam pauca in corpore ſuperuacua congerant, parciùs ſunt vena ſecta vacuandi. Contrà, qui hæc ipſa prorſus negligunt, & in otio vniuerſam ſuam tranſigunt vitam, aut exerci-
10 tiis ſaltem rarò vtuntur, largiùs ſunt vacuandi. Deni-
Excretionum ſuppreſsio. que in ſecanda vena expendendum erit, num conſuetæ excretiones ſupprimantur, aut non, verbi gratia, in viris accuratè ſcrutandum, num hæmorrhoides ſolito profluant tempore, aut in vniuerſum cohibeantur. In mulieribus autem, num ſtatis temporibus menſes erũpant, aut prorſus ſupprimantur. Quibus enim tum viris, tum mulieribus ſolitæ excretiones præter naturam retinentur, ſine noxa omnes ſanguinis miſsionem ferre

poſſunt

poſſunt. Quòd ſi uerò illis mediocriter exeant, ubi per eas corpus abunde purgatum fuerit, aliam uacuationẽ non requirent.

Quæ vena incidenda. CAP. V.

IN MITTENDO ſanguine accurata diligentia expendendum erit, quæ uena in quouis partium affectu ſecanda ſit, interna ſcilicet, media, humeralis, poplitis, an ea, quæ iuxta malleolum eſt: tot enim hodie tundi conſueuerunt uenæ: id quod ex laborantis partis ſitu maximè indicatur. Nõ enim ratio ſolùm, uerùm etiam uſus ipſe oſtendit, aliam alij parti uacuationem congruere. Situs itaque eam uenam incidendam cõmonſtrat, quæ in laborantem partem inſerta, cum ea ſocietatem cognationemq; habet. Quippe hæc humorẽ à laborante ſede proijcit. Interna itaque, quam iecorariam in dextro brachio, in ſiniſtro autem lienarem, hodie facientes medicinam baſilicam uocant, ſecanda, ubi partes quæ infra ceruicem ſunt, uerbi gratia, latera, pulmo, cor, iecur, lien, aut uentriculus laborant. Externa uerò, quam humeralem & cephalicam nominant, incidenda; ubi partes quæ ſupra collum ſunt, facies nimirum, aut caput, affliguntur. Media, quam alio nomine communem, nigram, funem brachij, matrem, & medianam barbaram ſectantes medicinam appellant, tum ſecanda erit, ubi interna uel externa parti laboranti propria obſcurior fuerit, ab utriſque enim iam dictis uenis diducitur. Vt autem omnes prædictæ partes uenæ ſectione in gibbero facta iuuantur: ita quæcunque iis inferiores ſunt, eorum, quæ in poplite, aut malleolis inciduntur. Prædictis uerò inferiores ſunt, quæ iuxta coxam, ueſicam, & uterum ſunt. Renes autem ambigunt, ſiquidem inferiores ſunt iis, quas prius recenſuimus, collò nimirum ac thorace: ſuperiores autem iis, quas ſecundo commemorauimus loco, coxa ſcilicet, utero, & ueſica. Quapropter uenæ ſectionibus in gibbero factis interdum auſcultant, quando utique phlegmone recens fuerit, ac ſanguinis copia, ſiue plenitudo

Quot venæ hodie ſecentur.

Interna vena quãdo tundenda.

Externa.

Media.

Vena poplitis, & malleoli.

Renes ambigũt.

aderit. Qui verò affectu illo laborant, quem propriè nephritim nominant, hos eam, quæ in poplite eſt, incidere oportet, aut omnino eas, quæ in malleolis ſunt.

In ſanguinis miſsione rectitudo ſemper obſeruanda. Rectitudo quid.

Cæterùm, non indiſcriminatim quæuis prædictarum venarum ſecanda erit, ſed in mittendo ſanguine ſemper τὸ κατ' ἶξιν, vt Hippocrates nominauit, obſeruandum erit. Hac autem loquēdi ratione nihil aliud innuere voluit, niſi τὸ κατ' εὐθύ, hoc eſt, quod in rectum aut è directo eſt, vel εὐθυωρίαν, id eſt, rectitudinem, vt alibi fuſiùs oſtendimus. Rectitudinem autem non mathematico more, ſed verè medico, rectam lineam intelligimus, quę in directò venæ proceſſu cernitur, per quem eſt humorum curſus. Alii rectitudinem ſecundum fibrarum, quæ in venis ſunt, rectum ductum æſtimant, quod in idem recidere videtur. Nam horum ſententia illæ corporis partes è directo ſitæ ſunt, in quas rectæ fibræ diriguntur. Qua quidem ratione ſiniſtrum crus è directo dextri ſitum intelligitur, quòd ex hoc in illud vena rectis fibris concedit. Eſtq; neceſſaria conſideratu hæc fibrarum rectitudo, non quòd trahendo iuuent, quandoquidem ſanguinis redūdantis expulſio ſolarū tranſuerſarum fibrarum munus ſit: ſed quòd excretrix facultas in iſta fibrarum rectitudine actionem ſuam expeditiùs obeat. Proinde etſi rectas fibras nihil trahendo in ſanguinis miſsione conferre cōcedimus, tamen plus ſanguinis & expeditius ab iis partibus, in quas dirigūtur, aut rectæ fibræ perueniunt, quàm ab aliis prolicitur. Siquidem ex fluxionis conditione & procliuitate, humores recto fibrarum ductu promptius, & faciliùs currūt, ac fluunt. Quare non temerè in morborum iudiciis humorum curſus omnes, qui hoc modo per directum fiunt, laudantur. Contrà vituperantur, qui ordine inuerſo obliquè in tranſuerſum feruntur. Rectitudo igitur partium, & venarum inter ſe conſenſus ſocietas quædā & communicatio eſt, quæ nuſquam reperitur, niſi ſimul etiam fibrarum rectitudo adſit. Hæc itaque perpetuò medico obſeruanda erit, ſiue reuulſione, ſiue deriuatione, ſiue vacuatione vtendum ſit. Quod diſertè Galenus multis in locis ſuorum monumentorum teſtatur, præſertim verò libri decimitertij Ther. methodi, cap. 11. &

libro

libro 2. ad Glauconem cap. 7. vbi ita ſcriptum reliquit: Influentium adhuc humorum retractio reuulſióve, obſidentium verò iam locum, deriuatio, medela eſt. Vtrunque autem vacuationis genus per cõmunes venas fieri debet. Communes autem vocat venas, quæ cum laborante parte communicantiam & ſocietatem quandam obtinent. Cauſam verò, cur per communes venas tum reuellendum, tum deriuandum ſit, Galenus in libello de artis conſtitutione hanc ſanè reddit: Ex proximioribus enim, inquit, & communibus laboranti parti venis, vacuatio optima & facillima fit. Quin etiam rationi conſentaneum eſt, eam potiſsimum incidendam eſſe venam, quæ cum ea, quæ in afflictam partem inſeritur, ſocietatem cognationemq; præcipuam habet. Quippe per illam ipſam à laborante particula humor perniciosus nõ modò promptiſsimè, ſed etiam celerrimè & potentiſsimè detrahitur vacuaturq;. Cùm itaque propter communicantiam illam, ſocietatémve expeditior eius, qui ad ægram partem iam confluit, aut fluxurus eſt, ſanguinis fiat reuulſio, & eius, qui iam confluxit à parte laborante deriuatio, & vacuatio, debet certè hæc ipſa ſummo ſtudio in omni ſanguinis miſsione ac vacuatione à medico obſeruari, quæ certè quadruplex eſſe ſolet. Vna eſt, quæ ſanguinem in aliquam corporis partem procubiturum & illapſurum duntaxat retrahit & reuellit, hoc eſt, in contrarium trahit. Neque enim reuulſio, quæ Græcis ἀντίσπασις dicitur, aliud eſt, quàm humorum in contrarium tractus. Contrarium autem eſt, quod è contrario fluxionis in recto venæ proceſſu ſitum eſt. Eius certè miſsionis ſanguinis vſus eſſe debet, quum à futuro morbo tueri medico conſilium eſt. Siquidem tum ſola confluxuri ſanguinis reuulſio ſufficit, quòd nihil adhuc humoris in vllam corporis partem confluxerit. Atque hæc quidem ad maximè longinquas partes fieri debet. Id quod Hippocrates in libro de oſsium natura iis confirmat verbis: Danda, inquit, opera eſt, vt quàm longiſsimè à locis vbi dolor & ſanguis cogi didicit, venarum inciſiones fiant. Sic enim haud magna repente mutatio fiet, & conſuetudinem mutaueris, ne amplius eò loci ſanguis coëat. Loqui ve-

Communes venæ.

Quadruplex ſanguinis miſſio, atque vacuatio.

Reuulſio quid.

Cõtrariũ.

ro Hippocratem de ea venæ ſectione, quæ à morbo tuetur, & præſeruat, hæc verba, vbi dolor & ſanguis cogi didicit, & item hæc, conſuetudinem mutaueris, ſatis indicant. Sic Galenus etiam ca. 11. de curandi ratione per ſanguinis miſsionem, ad reuellendam menſtruam purgationem mulierum, venam in gibbero ſecandam eſſe præcipit, nulla alia de cauſa, quam quòd tum ſatis ſit medico profluxurum ad vterum ſanguinem, in contrarium, &
2 ad maximè longinqua trahere. Altera ſanguinis miſsio eſt, qua iam illapſi humoris tractus ad vicina & in latus fit. Hæc Græcis παροχέτευσις, Latinis deriuatio, quòd ſanguinem è laborante parte in vicinum locum deriuet, dicitur. Fit, verbi gratia, in pleuritide, quando ſanguis à venis coſtas phlegmone obſeſſas alentibus in cauam transfertur venam. Per has enim & coſtæ alimentum capeſſunt, & noxij humores præter naturam in eaſdem influunt. Eius vſus eſt, quando humorem laborantem partem iam obſidentem in latus & vicina trahere
3 loca medicus ſtudet. Tertia ſanguinis miſsio eſt, qua procumbens iam & illabens ſanguis reuellitur ſimul & deriuatur. Quare eius vſus tum maximè erit, quando phlegmone in generatione adhuc eſt, quod ſcilicet in ea pars ſanguinis adhuc ad laborantem locum confluat, & pars iam ei influxerit. Is enim qui nunc in partem irruit & impetum facit, reuulſionē: is autem, qui iam ſub-
4 ſiſtit, atque in ea hæret, deriuationem requirit. Quarta ſanguinis vacuandi ſpecies eſt, quæ ex ipſa laborante fit parte. Ea vtendum, quando vſqueadeo fluxio infarcta eſt parti laboranti, vt omni fluendi, remeandiq; habilitate ſit orbata, quod in diuturnis & inueteratis phlegmonibus frequens eſt, in quibus ſcirrhoſæ quædam reliquiæ inhærent. Hæc cucurbitularū maximè ope completur, & commodiſsimè ſimplex, quòd ſcilicet dūtaxat vacuet, citra id quod reuellat aut deriuet, appellatur. Fit enim ex ipſa tantùm laborante parte, adeoq; nec ad contraria, nec ad ꝓpinqua trahere poteſt. Ex ijs igitur, quæ hactenus dicta ſunt, perſpicuum euadit, quę vena in quouis partium affectu ſecanda ſit. In plenitudine enim, cui nulla partis phlegmone aſsiſtit, illinc plurimum detrahere ſanguinē par eſt, vbi fons & origo eſt eiuſdem.

Deriuatio.

Vacuatio ſimplex.

Qua vena in quouis partiū affectū ſecanda.

In plenitudine.

Proinde commodiſsimè vſuq; maximo tundetur vena dextri gibberi interior, quæ à iecore, vtpote ſanguinis fonte, plurimum prolicit. Eadem prorſus ratione in febribus citra phlegmonem, continentibus, tam ſimplicibus, quàm putridis, continuis, & omnibus aliis, in quibus venæ ſectio conuenit, interior dextri gibberi vena incidi debet, dépta quartana, quæ interiorem ſiniſtri brachij flagitat. Quòd ſi verò phlegmone pars aliqua corporis obſeſſa fuerit, eam venam, quæ rectitudinem cum laborante particula habet, incidere oportet. Verbi gratia, in dextra pleuritide, interior dextri gibberi tundenda venit, quòd huic venæ cum dextris coſtis rectitudo, communio, & ſocietas ſit, adeoq; promptè, quòd ab ea parte ſimul reuellat, deriuet, atque vacuet, pleuritim hác adiuuat. Reuellit nanque, quia ſanguinem ad coſtas procumbentem in contrarium trahit. Deriuat, quòd ſanguinem ægram partem obſidentem ad vicinam, nempe cauam venam, transfert. Huc reuulſum & translatum tandem extra corpus educit, & vacuat. Secta autem in ſiniſtro brachio vena, dextram pleuritidem nô adimit, ſed cum illi nulla ſit cum ægra particula rectitudo & ſocietas, bonum duntaxat ſanguinem educit, noxio in laborante particula relicto: aut puro ſanguini venarum permiſcet, &, quod frequentiſsimè accidit, ſiniſtram pleuritidem inuehit. Dextræ autem pleuritidis non ab re exemplo vſi ſumus, quia ſiniſtræ alia eſt ratio, vt alibi copioſè monſtrauimus. Verùm obſtabit huic rationi ſciolus quiſpiam, & dicet: Quomodo à dextro latere in ſiniſtrum transferetur ſanguis noxius, quum, te etiã autore, illis inter ſe nulla ſit ſocietas, ac rectitudo? Reſpondeo, duabus de cauſis. Vna, quòd vacui ratio hoc ipſum requirat. Neceſſe enim eſt in vacuati ſanguinis locum, vicinis præſertim uenis ueheméter inanitis, alium ſuccedere. Trahentibus itaque propter inopiam venis in aduerſa & ſiniſtra parte, ægræ partes promptè cõcedent, vtpote quibus ſanguis iam non tantùm ſua copia, ſed & vitioſa qualitate moleſtus eſt. Quòd ſi tamen ſua ſponte partes ægræ non concederent, aut à ſe propellerent, tamen vt trahentibus partibus, vtpote fortioribus ſe & adhuc integris, aliquid concedant, neceſſe eſt.

In febribus.

In phlegmonibus partium.

Obiectio diluitur.

eſt. Trahit enim perpetuò ab imbecilliore, pars robuſtior. Altera, quia expultrix facultas, quæ ſuum munus per tranſuerſas fibras, vt dictum eſt, obit, à noxio & redundante in afflicta parte ſanguine irritata, ocyſsimè in oppoſitum latus iam vacuatum, atque adeò tum vacui ratione, tum quia validior eſt, ad ſe trahens, transfert.

Alia. Quòd ſi verò idem elabi cupiens dicat, latus ſiniſtrum non à dextro, in quo vitioſus ſanguis eſt, ſed à reliquis potius partibus, in quibus bonus eſt ſanguis, trahere: reponendum illi, fieri, quod imaginatur, non poſſe. Hæ nanque partes, in quibus probus hæret ſanguis, vtpote validiores, ſiniſtro lateri iam vacuato, adeoque imbecilliore nonnihil harum ſaltem collatione, reddito, nihil concedent. Niſi fateri velit imbecillius ab eo, quod ſe fortius eſt, quod tamen fieri nequit, trahere poſſe. Ergo cùm in phlegmonibus omne medici conſilium eò ſpectet, vt à loco phlegmone obſeſſo plus ſanguinis, celerius, ac potentius quàm à reliquis partibus hauriat, vena certè incidenda erit, quæ in directo ſitu partis laborantis eſt. Sic enim & naturam cum ratione, & Hippocratem, ſummum virum, imitabimur, qui in pleuritide interiorem brachij venam ſecare iubet ab eo latere, quod è directo eſt. Idem quoque præcipit grauiſsimus autor, & pòſt Hippocratem maximus, Galenus, qui nõ ſolum in pleuritide dextra, verùm etiam in iecoris phlegmone: cui tamen venæ omnes ſocietate iunguntur: interiorem dextri brachij aperiendam iubet lib. 13. The rap. metho. cap. 11. iis quidem verbis: Cum iecur iam phlegmonem contrahere cœpit, pariter tum reuellendus, tum vacuandus, qui ad iecur fluit ſanguis eſt, interna in dextro gibbero inſecta vena, propterea quòd è directo eſt, & ampla via cum vena, quæ caua dicitur, ſocietatem habet. Quibus ſanè verbis primam eam venæ ſectionem, quæ è directo eſt non ſolùm reuellere, ſed & deriuare, ac vacuare diſertè docet. Vacuationis enim voce hîc, vt ſæpe alibi, quemadmodum cap. 16. libri de curan. ratione per ſang. miſ. oſtendimus, deriuationem intelligit. Atque iis certè venis, quę ſunt in directo ſitu, tantam vim attribuit, vt nõ comparente interna, mediã ſecandã iubeat, & ſi nec ea ſe profert, ad humeralẽ confugere

4. victus acut. 67.

Vacuatione pro deriuatione Galenus ſæpe vſurpat.

gere malit, quàm ad eam quæ eſt in aduerſo brachio. Non ſolùm autem in iecoris, ſed & omnium aliarũ partium phlegmonibus, in ſumma, perpetuò, ibidem eam, quæ è directo eſt, tundendam venam eſſe docet. Atque eius rei rationem alibi exponit, nempe cap. 15. libri de curan. ratio. per ſanguinis miſsionem, vbi inquit: Reuulſio enim è directo facta, euidentem vtilitatem celeriter affert: at è tranſuerſo, nequaquam. Si reuulſionis cauſa, inquit ibidem, venam incidas, è directo quidem ſanguine profluente, euidentem protinus commoditatem percipies: ſi verò contrà venam ſeces, nihil omninò proficies. Et paulò pòſt: Si pleuriticis quæ è directo laborantis lateris eſt vena incidatur, euidentiſsimũ ſæpenumero ſubſidium oſtendit: ſin ex manu aduerſa, aut omnino obſcurum, aut longo pòſt tempore. Quippe quæ per finitimam amplam, & è directo ſitam venam fit reuulſio validiſsimè, plurimum, & celeriter à phlegmone obſeſſa parte deducit & reuocat, priuſq́; putrem & inquinatum, quàm ex reliquo corpore benignum & ſalutarem ſanguinem educit. Dein Galenus maiore vſu & emolumento venam è directo ſitam ſecari non ſolùm quùm fluxio ſubſiſtit, ſed & ſtatim inter initia, vbi iam inuadit phlegmone iecoris & lateris præcitatis verbis innuit. Nam ea venæ ſectio omnia confert & impertit, reuulſionem, deriuationem, & vacuationem. Quippe humorem, qui ex vena caua fluebat in iecur, vel in latus, retro in cauam reuellit venam: impactum iecori aut lateri, in eam ipſam venam cauam trasferendo deriuat: vtrunque verò foras vacuat, necnon iecur latúsve, accedentesq́ue illis amplas venas exhaurit. Quumque hac ratione pars laborans magis quàm cæteræ exinanita fuerit, ſi ad penuriam vſque detractum ſit, vix denuò pars ea alia humorum fluxione conflictabitur, niſi fortè nouo viuendi errore peccetur. Diſtantes enim indigentia auidæ, proprium ſanguinem elabi non ſinent: nec pars ægra, niſi dolor aut calor reſtet vehemens, ab illis eripiet: imbecilla quippe eſt, nec multò eget alimento. Vbi mox ab emiſſo ſanguine phlegmones dolor placatur, tamen poſteà nullo ægroti aut aſsidentium errore recrudeſcit, ſignum hoc eſto,

Cap. 17.

Eadẽ de integro vena quãdo cadenda.

nec

nec ad indigentiam, nec ſatis detractum fuiſſe. Quare quod defecit, ſupplendum erit, eadem vena deintegro inciſa, ſed tantiſper tamen à priore ſectione intermittendum eſt, dum aliquid humorum corporis remigret in uenas, quod non ante quartam horam fieri poteſt.

Obiectio diluitur. Quæ diximus, nihil cum iis pugnant, quæ libro 13. Ther. methô. cap. 11. Galenus ſcribit, vbi reuulſionem ad diſtantiſsima fieri præcipit, iis quidem verbis: Siquidem longiſsimè à tentata fluxione parte quod redundat reuellere, nequaquã ad eam trahere, conuenit. Nam uenæ ſectio non trahit ad ægram partem, ſed ab eâ reuellit, deriuat in latus, & vacuat, vt dictum eſt. Quare hoc Galeni præceptum ad uenæ ſectionem detorqueri nec poteſt, nec debet, ſed ad ea potius præſidia, quæ ad laborantem partem humorum defluxum reuellunt, qualia ſunt purgatio, vomitus, cucurbitulæ, vrinam mouentia medicamenta, & id genus alia, de quibus eo loci Galenus nominatim mentionem facit. Quanquam autẽ venæ etiam ſectione interdum vtimur, quæ ad maximè longinquas partes reuellit, tamen hoc non fit, niſi ubi à futuro morbo, ut diximus, tueri medici cõſilium eſt. *Quando ad maximè diſtantia loca reuellẽdũ.* Vbi autem partes iam phlegmone laborare cœperint, uena in diſtantiſsima parte aperienda minimè erit. *In diſtantiſsima parte vbi viſcera phlegmone laborant, vena nõ tũdenda.* Nam hæc ipſa noxium humorem ignauiùs tardiusq́; concitat, neque hunc à ſede laborante abducit, ſed benignum duntaxat tollit, & ſi copioſa fuerit hæc ſanguinis miſsio, uitioſum è propria ſede raptum ſanguinem cum utili ſalutariq́; confundit. Eſt autem in phlegmone celerius & ualidius ab ægra ſede, Galeno libro ſecundo uict. acut. commento decimo, etiam atteſtante, tum reuellendum, tum uacuandum, & ut ibidem Hippocrates quoque docet, ſanguis eouſq́; detrahendus, quoad colorem mutauerit, quorum nullum certè conſequemur, niſi quum amplam uenam è directo loci laborantis ſitam tundimus, utpote quæ hæc omnia commodiſsimè præſtare queat. Non eſt igitur ulla in phlegmone ex diſtantiſsimis partibus ſanguis reuellendus: ſed tum ſolùm, quando futuram fluxionem prohibere ſtudemus, ut ſcilicet ea fluxio in tractum nouæ uiæ longiorem conuerſa, ſenſim à priſtina conſuetudine

ne

ne citra uirium offenſionem deſciſcat. Ex quibus promptè iam intelligi perſpicique poteſt, quantò in errore uerſentur Arabes, & qui eorum præceptis inſtituti ſunt, propterea quòd arbitrantur in phlegmonibus non eam quæ in rectum, ſed potius eam quæ ex aduerſo eſt, uenam incidendam eſſe. Nec huius ſui dogmatis aliam rationem prætexunt, niſi quòd eiuſdem lateris uenam fluxionis impetum augere dicunt, quod tamen nos conſtanter negamus, & à ueritate, qua nihil antiquius eſſe debet, quod aſſerunt omnino abhorrere dicimus. Fiunt enim internæ phlegmones, de quibus hic potiſsimum nobis ſermo eſt, ubi ſanguis, uerbi gratia, in pleuritide in latus irruit. Secta itaque interiore eiuſdem brachii uena, ſanguis è latere in cauam uenam reuocatur, hincque per gibberum foras profunditur. Quapropter aperta hac uena, fluunt quidem humores, minimè tamen in partem ægram, ſed foras, quod ægrotanti utile eſt. Sed inſtant, in uacuatorum locum ut alii ſuccedant humores eſt neceſſe, igitur augetur fluxus. Reſpondeo, neutrum fieri oportet. Si enim ſolus humorum exceſſus tollatur, in eorum locum non fluent alij, quod neque in ſanis, adeoque tranſmittentibus partibus, ut pellant, eſt exceſſus: neque in recipientibus ſeu ægris, ut eius ratione attrahant, eſt defectus. Detur tamen, quoniam, uenis uehementer uacuatis, fieri poteſt, alios in uacuatorum ſuccedere locum humores, iam eos fluxuros: fatemur, ſed non præter naturam: quoniam neque uitioſi (deteriores enim uacuati ſunt) neque multi, cùm in aliis corporis partibus, utpote ſanis, nulla ſit humorum redundantia. Trahent itaq; tum partes uacuatæ, ac uiciniores uenæ ſectæ alimentum à diſtantioribus, ac plenioribus, propter totius corporis conſenſum, ſed ea duntaxat quantitate, qua tenuiter refici poſſunt. Minus igitur attrahent, quàm reliquerunt naturalis proportionis comparatione: aliàs uis minor traheret maiorem, quod abſurditate non uacaret. Et quid multis opus eſt uerbis? præſtat certè in partibus morbo uicinis eſſe tam modicum alimentum, ut aliunde trahant, quàm eſſe tam multum, ut

Arabum & qui eorum præcepta ſequuntur, medicorũ immẽſus error.

Obiectio diluitur.

vt vel in alias partes pellant, vel trahentibus concedant.

Obiectio alia.

At ſaltem, inquiunt, quum ingens erit plenitudo, ne fluxio geminetur, copia primum vel ex inferiore pedis vena, quam Saphenam vocant, vel ex aduerſi brachij interiore ſubtrahenda, mox verò reliquiæ ex eodem latere ſectione demendæ erunt. Verùm quid hoc quæſo conſilij eſt, ægrum toties torquere, ac veluti excarnificare, quem ſemel poſsis hoc è morbo leuare? Sectio enim venæ è directo laborantis partis, qua ad indigentiã profunditur ſanguis, copiam è pleniſsimo fonte haurit, ſimulque phlegmone obſeſſam partem releuat, nullum metum nouæ fluxionis afferens. At ex aliis venis, quę è directo non ſunt, aut in diſtantiſsimis locis, detractus ſanguis vnam copiã imminuit, nec quicquam tamen deprauati elicit ſanguinis, adeoq́; oppreſſæ parti leuamento non eſt. Et ſi caſu eueniat præ vacuationis multitudine ęgram partem exinaniri, putris tamen eius partis humor puro venarum ſanguini permiſcebitur, redderturq́; malum, quod corrigendum fuerat priſtino deterius.

Arabum doctrina qualis.

Vt hanc vnam mehercle ob cauſam omnibus iis, qui ad Arabum, ac ineptorum quorundam hominũ doctrinam impuram, ſcabram, præpoſteram, barbaram, fucum lectori facientem, malæ fidei, vacillantem, garrulam, intricatam, ſibi non conſtantem, breuiter bonorum ingeniorum ſcopulum defecerũt, ad caſtiſsimam illam ac puriſsimam Græcorum ſcholam ſit redeundũ, niſi operæ oleiq́; amiſsione, laborumq́; omnium iactura, in iis ſentibus, vnde exitus illis nullus ſubinde patebit, conſeneſcere velint.

Obiectio diſſoluitur.

Verùm vt ij, qui mordicus Arabum præcepta tenent, errori ſuo patrocinium aliquod quærant, non verentur profectò nobis obtrudere Galenum, inter Græcos ſummæ autoritatis medicum, quem manibus & pedibus in Arabum concedere ſententiam dicunt lib. 13. Ther. meth. cap. 5. vbi altero crure malè habente, reliquuum eſſe ſcarificandum præcipit. Quaſi verò is locus illorum errori patrocinari quicquã poſsit, quum tamen iis verbis aliud non doceat, niſi membris, quæ læſa ſunt, non eſſe adhibenda eius generis remedia, quæ fluxionem ad ea concitare poſſunt, vt ſunt cucurbitulæ tum leues, tum cum ſcarifica-

tione

tione adhibitæ. Quanquam & ipſa ſcarificatio per ſe, eò quòd dolorem excitet, fluxionem ad ægram partẽ trahit. Quapropter rectiſsimè dextro crure laborãte ſiniſtrum eſſe ſcarificandum, vt quàm longiſsimè à tentata fluxione parte quod redundat, reuellat, Galenus hortatur. Ita enim eſſe faciendum alibi etiam ſuadet, nẽpe cap. 95. artis medicę, vbi ita ſcriptum reliquit. Si uniuerſum corpus plus æquo plenum fuerit, per ægram partem minimè vacuandum. Nam ſi ſcarificationibus, aut ſectionibus ſenſibiliter vacuabimus, plus ratione excitati doloris attrahemus. Sed dices, cur non crure laborante manũ potius quàm reliquum crus, quandoquidẽ ibidem manu laborante crus ſcarificandũm eſſe non obſcuris verbis innuit, ſcarificandũ eſſe docuit? Reſpondeo, quòd diuerſitatis nõ exigua ſubſit ratiò, hæc nimirũ: Cruribus laborãtibus, nõ facilè ſurſum humores trahũtur. Quì enim fieri poſſet, vt id quod graue eſt, expeditè ſurſum traheretur? prõptius enim in partes ſcarificatione vacuatas, è vicinis & ſupernè deorſum, quã infernè ſurſum, humores ferentur. Accedit, quòd manus magis diſtẽt à cruribus, quàm vt cõmodè eò aliquid à cruribus trahi queat. Nã manus uena ſecta, prius vniuerſus, qui eſt in ea uena, & vicinarũ partiũ ſanguis vacuandus erit, quàm ſequatur is, qui in crure eſt. Hinc eſt, quòd in phlegmone crurũ, de qua hic Galeno ſermo eſt, non in manu, ſed in altero, quod ſanũ adhuc eſt, crure uenã ſecemus. Lõgior enim à cruribus ad manus diſtãtia ẹſt, quã vt ab iis reuellere & vacuare celeriter, quod in phlegmone requiritur, poſsis. Alterũ uerò crus laboranti multo vicinius eſt, & cũ eo quoq;, vt anteà oſtenſum eſt, rectitudinẽ & cõmunitatẽ obtinet. Quapropter ex eiùs venis, vtpote uicinioribus & ęgræ parti cõmunibus, vacuatio fit optima & facillima, Galeno etiã in libello de artis conſtitutiõe teſte. Verùm iterũ inſtabũt aduerſarij dicentes: Si crura inter ſe rectitudinẽ, propter venę cauæ circa lumborũ vertebras diuaricationẽ, habẽt, qui fit, vt Galenus ca. 19. libelli de curã. ratio. per ſanguinis miſsionẽ in podagra ex gibbero detrahendũ eſſe ſanguinẽ & nequaquã ex cruribus iubeat? Reſpõdeo, duabus de cauſis: vna quòd in podagra vtrunq; crus, etſi nõ ſemper vno & eo dem

Alia obiectio.

Alia.

dem tempore, tamen per vices, neque ex longis temporum interuallis, laboret. Non poteſt itaque, nec etiam debet, in ægris cruribus reuulſionis cauſa incidi vena, ſed in partibus diſtantibus, vt ſcilicet illabentium humorum tractus in contrarium fieri poſsit. Altera, quòd in podagra ſanguis ſua duntaxat copia, quæ præter naturam ad crura decumbit, peccet, & minimè, vt in phlegmone, putris ac vitioſus ſit. Quapropter licet tum, imò neceſſarium eſt ad prohibendum ad crura defluxum, minuendamque partium tranſmittentium copiam, in diſtantiore parte ſecare venam, quòd tum ſola ſufficiat reuulſio, ſecus atque in phlegmone cruris, vbi etiam vacuatione ex laborante parte opus eſt. Quocirca tum uenam in altero crure, vtpote quod cum laborante rectitudinem habeat, incidere oportet. Atque hæc copioſius à nobis dicta ſunt, vt Arabum pernicioſum ſanè, & hodie vſitatum errorem, non ſolùm detegeremus, ſed & confutaremus.

Quando ad animi defectionem vſque ſanguis mittendus. CAP. VI.

QVVM in uirium conſtantia & firmitudine morbus inuadet magnus & periculoſus, uaſa immoderatiore copia, vt in bono athletarum habitu, aut continentibus febribus accidit, diſtendens, vberior certè ſanguinis miſsio, quæ affectus magnitudini uſquequaque reſpondet, eumque lenire poteſt, requiritur. Imò in eo quicquid præponderat, & mediocritatis limites tranſcendit, ſummouere maiorũ & præſtantiſsimorum medicorum inſtitutis conceditur, expeditq́; Hippocrate & Galeno primariis medicis teſtibus, uſque ad animi defectionẽ ducere, ſi æger tolerare poſsit. Et Galen. quidem ſect. j. Aph. cõmen. xxiij. multiſq́; aliis locis firmiſsimè aſſeuerat in ardẽtiſsimis febribus, in maximis phlegmonibus, & in uehementiſsimis doloribus experientia ſe didiciſſe, maximè ęgrorum cõmodo huiuſcemodi uacuationẽ conferre, modò uires ſint ualidæ. In ardentiſsimis utique febribus, quòd earundem feruor ſtatim extinguatur, habituſq́; corporis refrigeretur, plurimis etiã aluus citetur, aut ſudores emanent, cõducit. In maximis

In ardentiſsimis febribus quare ad animi defectionẽ mittẽdus ſanguis.

In maximis phlegmonibus

mis phlegmonibus, quòd hoc præſidio feruentis ſanguinis copia educatur, & obſeſſa phlegmone pars refrigeretur, atque ne in aliquam partem principem feruẽtis ſanguinis multitudo ingruat, prohibetur. In vehementiſsimis doloribus, quòd ſanguinis affluxum ad partem quã dolor vexat inhibeat. Cùm enim dolor omnis attrahat, & fluxiones commoueat, neceſſe eſt, vt è vena, quę ſocietatem cum dolentę parte obtinet, ſanguinem mittamus, ne ſcilicet in hanc ſuperuacuus ſanguis decumbat, & in ea phlegmonem excitet. Sæpe etiam excretoria facultas, cauſam quæ dolorem excitat, eiicere dum properat, phlegmonem in particula excitat. Quum enim primis ſuis conatibus nihil profecit, vehementius aggreſſa, Galeno etiam lib. 13. Ther. method. cap. 3. teſte, quod infeſtat expellere, ſanguinis aliquid ex ſuperpoſitis partibus in afflictã ſimul exprimit. Atque hinc fit, quòd ex dolore particula proportione cõfluentis in eum humoris, in tumorem attollitur. Atqui hìc nobis fortè quiſpiã alium Galeni locum, cum iis, quæ diximus ex diametro pugnãtem, obtrudet, in quo diſertè prohibet in doloribus cõfertim vacuandum eſſe. Is autem eſt in lib. 1. ad Glauconem, cap. 13. vbi ita inquit: Quum vehemens vigilia, dolorque grauis ægrum infeſtat, ſubitas & multas vacuationes vitare oportet. Sed ſi rectè commemorati iam loci expendantur, & diligenter quid vtrobique doloris nomine intelligatur, conſideretur, nihil pugnare videbuntur. Siquidem vbi in vehementiſsimis doloribus ad animi defectionem vſque vacuandum eſſe hortatur Galenus, illic certè dolor pro affectu dolorifico, aut in quo dolor excitatur, accipitur. Quo ſanè modo ſæpe ab Hippocrate, Galeno ſectio. 2. Apho. Comm. 6. atteſtante, vſurpatur. Vbi verò cauendas eſſe ſubitas ac multas uacuationes in doloribus iubet, hic quidem dolor pro ſymptomate, non pro affectu dolorifico ſumitur. Loquitur autem eo loci potiſsimum de dolore, qui febris ſymptoma eſt. Nam illic Galenus ex profeſſo de continuarum febrium, quæ cum ſymptomatis conſiſtunt, curationibus agit. Vera eſſe, quæ dicimus, confirmant ea, quæ ibidem ſcribit Galenus, quum rationem reddit cur non affatim conſertimque vacuandum ſit,

In vehementiſſimis doloribus.

Obiectio diluitur.

inquiens: Sed & aliquid ſymptomati relinquendum eſt. His enim verbis non vniuerſam copiam noxiorum humorum uacuandũ eſſe, ſed aliquid dolori, qui vires mirificè deiicere ſolet, relinquendum eſſe innuit. Parciùs itaque tum uacuandum, ne dolor in febribus excitatus vires omnino proſternat. Cæterùm ueteres quando dicunt ad animi vſque defectionem mittendum eſſe ſanguinem, vacuandúmve, non, vt nonnulli exiſtimant, defectionem excludunt, ſed volunt vt hæc ipſa vberiorem vacuationem conſequatur, quemadmodum fuſiùs in enarratione aphoriſmi tertii primæ ſectionis aphoriſmorum monſtrauimus. Hanc enim defectionem in malis enumeratis tanquam legitimum vacuationis modũ ſtatuunt. Verùm nõ temerè, nec ſine iudicio ſanguinem vſque ad lipothymiam animíve defectionem mittere permittunt, ſed quum iam vires præ vacuatiõne manifeſtè ingraueſcunt, & initium patiuntur defectionis, atque lipothymiæ, cohibendum eſſe, neque vnquam vacuationes ad extremum, & vſq; ad ueram ſyncopen deducendas iubent. Syncope enim omnium uirium præceps lapſus eſt, adeò ut qui illa opprimũtur, nec audiãt, nec uideãt, &, ut uno uerbo expediam, omnes externas functiones quaſi interceptas habent. Lipothymia autẽ mitior eſt, utpote in qua etiamnum ægrotus loquitur, audit, uidet, agnoſcitque præſentes. Tentandum igitur eſt, exuperantem humorem educere, quoad uires tolerant, ut infrà latiùs dicetur. Quoniam igitur ſyncope mortis imago eſt, quæ aſsidentes perterret, & ægrum in maximum uitæ diſcrimen adducit, in eam nunquàm medicus uacuatione ęgrotum præcipitet, modò exiſtimationem ſuam inuiolatam tueri, neque in ullas obtrectatorum reprehenſiones incurrere uelit. Conducibilius itaque eſt ægrum diutiùs torqueri, quàm unà cum morbo uitam omnem profundere. Nec rectè morbum demit, qui cum illo ęgrum de medio tollit. Atqui dices, quid igitur faciendũ, ſi cum uirium imbecillitate magna redundabit humorum copia, cuius ratione ut morbum depellamus, multa certè uacuatio neceſſaria erit? Tum enim ſemel & uniuersè facta uacuatio citra maximum periculum adhiberi nõ poteſt, utpote quam uires tolerare

Ad animi defectionem vſq; vacuandum eſſe, quomodo intelligendum.

Syncope quid.

Lipothymia.

Quando partienda & iteranda ſit venæ ſectio.

tolerare nequeant. Reſpõdeo, ſi per uirium imbecillitatẽ nequit vniuerſa vacuatio compleri, cùm præſtantior virium quàm morbi ſit obſeruatio, partitione vtẽdum, idque ſummo iudicio, ſummaque prudentia adhibitis. Partitio autẽ ſit ex modicis interuallis, atq; uel diſſoluto uinculo, vel digito indito vulneri intermittatur tantiſper dũ cibis boni ſucci, & morbo minimè aduerſis uires reficiantur. Interdũ autem hora una, interdũ plures ad virium inſtaurationem neceſſariæ ſunt. Optimum verò, non ultra diem prorogare: ac bis ſanguinem, ſi vires ſinunt, eodem die mittere, præſertim in uniuerſalibus morbis, qui certè nullam cunctationem ferunt, ſiquidem properandum priuſquàm putredo, aut alia inualeſcant mala, quantum expedit educere. In partium autem morbis, præſertim earundem phlegmonibus, partitas uacuationes longiore interuallo ſeiungi oportet. Nam cùm harũ materia è uaſis in partiũ molem cõfluxerit, vtile eſt repetitã ſectionem in poſterum, quandoq; in perendinum differre, ut hoc tẽporis ſpatio, corrupti humores ex ægra ſede in exhauſtas remigrent uenas, quos exinde repetita ſectio promptiùs eripiet. Nec humores illi, quos pars laborans ſenſim vno alteróve die eò depoſuit, propterea quòd corrupti ſunt, illic relinqui debent, etiam ſi dolores cõquieuerunt. Venenatam autẽ materiam, vt in peſtilenti bubone, vel carbunculo euenit, non in poſterum diem relinques, ſed eo ipſo die feſtinanter iterata uacuatione demoliaris, ne peſtilens & uenenata contagio diutius in uenis hæreat.

Quo tempore, qua die, quaq; hora ſanguis mittendus.

CAP. VII.

Venæ intẽpeſtiuè ſectæ noxæ.

NON temerè de tempore quo vena ſecanda venit inquiritur. Quippe uena intempeſtiuè ſecta, ſpiritum pariter cum ſanguine exhaurit, innatum calorem eripit, & diſſipat, principes partes refrigerat, ac earundem calorem adeò extinguit, ut quaſi eneruatæ, ac debilitatæ langueſcant. Quapropter iis, qui nulla neceſsitate pluries in anno uenas ſecant, plurima

incommoda incidunt. Et ſi enim frequens venæ ſectio, detracto quaſi pôdere corpus leuare videtur, quoniam tamen non parum ſpiritus caloriſque demit, maturam ſenectutem, & hanc grauioribus morbis obnoxiam red dit: cuiuſmodi ſunt cachexia, hydrops, arthritis, tremor, paralyſis, apoplexia, & id genus alii. Impenſiùs enim refrigerato natiuo calore, primogenioque humido imminuto, viſcera langueſcunt, cruditas dominatur, quæ tot malorum cauſa fit, atque origo. Dein, ſi iuſta occaſio ſecandæ uenæ à medico neglecta fuerit, tum parum aut nihil, imò ſæpenumero obeſt, ſi ſanguinem deinceps mittat. Debet itaque uenæ ſectio adminiſtrari mox & ineunte morbo. Hoc enim pacto quicquid morbi in poſterum gignendum eſt, prolubebitur, quicquid verò genitum & procreatum iam eſt, profligabitur. Sic in febribus priuſquã ſanguinis moles feruoris incendio torreatur, aut ualida putredo inualeſcat, maturanda eſt ſanguinis miſsio. Sic ſi phlegmonum initio hoc genus præſidij tentetur, procul dubio ipſarum incrementum arcebitur, plerũq; & hæ omnino ſanabuntur. Qui enim in partem confluit humor nondum hęret, & profluentis ſanguinis impetum curſumque promptè ſequitur. Accedit, quòd uires per initia firmæ ſint & conſtantes, nec admodum iis diſsimiles, quæ pridem erant integra valetudine. Si quo igitur tempore, ipſo maximè initio hoc auxilii genus ęgri tolerabunt. Præterea, venæ ſectio morbis, quibus conuenit, incipientibus, ſi decernatur, ſublata multitudine, quod reliquum erit faciliùs natura concoquet atque euincet. His igitur de cauſis accelerãda venæ ſectio, ſi modò ventriculus, primæque venæ nulla humoris corruptela, vel cruditate, vel cibo ſemicocto refertæ ſunt, vt infra latiùs dicetur. Vt meritò explodenda veniat Auicennæ opinio, qui incipienti morbo prorſus inutilem ac planè aduerſam venæ ſectionem nugatur, & concoctionẽ expectandam cenſet. Quum verò ſciam ab aliis peruerſam hanc opinionem pluribus & validiſsimis argumentis confutatam eſſe, lubens mihi tempero, & ad alia, quæ reſtant explicanda, feſtino. Vt autem vniuerſalium temporum, ita particularium & dierum, quibus morbi recurrunt, ratio habenda

Ab initio ſecanda vena.

Fen. 4. Ca. 1. ca. 20.

Auicennæ ingens erratum.

Quo die ſecanda vena.

benda erit, nec vena niſi miteſcente iam & remittente, aut intermittente morbo ſecanda. In acceſsionibus itaque ab ea omnino temperandum eſt, quandoquidem neque natura tum ſanguinis excretionem vllam moliatur. Si quæ verò fortè excretiones tum incidunt, ſolius morbi feruore impetuque fiunt. Præterea, cùm in acceſſionibus humores maximè quodam quaſi æſtu incitati efferueſcant, obturbatique permiſceantur, nulla tum iuſta eorum fieri poteſt ſecretio, quapropter in ea vena reſignari haud debet. Quandocunque etiam vel præcautionis vel curationis gratia poteſtas datur ſanguini mittendo horam deligendi, conuenientior erit matutina, Galeno etiam cap. 21. libri de curandi ratione per ſanguinis miſsionem ſuffragante, quàm pomeridiana. Siquidem à Solis exortu ſanguis ſuſcitatur, viget, atque dominatur, ipſoque diei lumine tenuis, ſerenus, fluxuiq; fit aptior, maximè ſecunda tertiaque diei hora. Proinde non ſtatim à ſomno excitis, ſed anteà horam circiter vnam vigilantibus, & poſtquam heſternum cibum probè concoxerint, corpuſque ab excrementis tum per urinam, tum per aluum expurgauerint, ſanguis mittendus erit. Aſtrologica etiam obſeruatio tum tenenda erit. In morbis autem vehementibus, quique nimium præcipites ſunt, nihil iſtiuſmodi delectus habẽdus, ſed quacunque hora ii vehementer prement, & inſtabunt, hac ipſa venam incidito. Quin etiam in febribus, aliiſve morbis, qui circuitibus affligunt, quietis aut remiſsionis animaduerſio multò præſtantior, quàm matutini temporis. In quacunq; igitur diei noctiſve hora remiſſio inciderit, cæteris rite adminiſtratis, vena ſecetur.

Qua hora ſecanda vena.

Quæ ante venæ ſectionem neceſſaria ſit præparatio.

CAP. VIII.

D VENAE ſectionem maxima potiſsimaq; præparatio eſt, partium, quæ in prima corporis regione ſunt, puritas & expurgatio, ut nihil inſit in illis vitii, quod opus impediat, aut certè remoretur. Vitia ea ſunt uentriculi primarumq; uenarum, earum ſcilicet,

Prima venæ.

quæ iuxta iecur & meſenterium ſunt, cruditas, noxiorũ humorũ colluuies, aluus fęcibus adſtricta, os ventriculi impenſè ſentiens, uel imbecillum. Hæc certè non omnino prohibent & excludunt, ſed duntaxat retardant venæ ſectionem, donec arte ſint ſublata. Si enim quum ventriculus cibi copia tumet, quem nõdum confecerit, ſanguinem mittas, neceſſariò plurimum crudi ſucci in ſanguinis locum ſuccedet, quod uenæ exinanitæ indigẽtesque rapient. Eadem ex cauſa ſi adſtricta aluo venam aperueris, iecur exhauſtæque venæ ſordidum quiddam & impurum è fæcibus exugent. Qua ratione Galenus, uel in continente febre, quæ omnium maximè accelerato hoc præſidio gaudet, quum ciborum cruditas eſt, tantũ moræ in ſecanda uena interponit, quantum ſatisfacere tum ad eorum cõcoctionem, tum vt excrementa deſcendant, videbitur. Hæc ſponte niſi ſuccedant, clyſtere vel balano proliciẽda ſunt, aut prunis caſſiáve aluus emollienda. Si corruptus noxiusq; humor in uẽtriculo, aut in vicinis illi partibus exuperat, multò magis differenda eſt uenæ ſectio, donec ſit expurgatus, quòd ſcilicet is humor multò maiore detrimẽto, quàm cruditas rapiatur in venas, hasq; impuritate multa polluit. Præſtat igitur, vt antequã uena reſignetur, uitioſus humor deturbetur. Quibus eximius eſt oris uentriculi ſenſus, iis ante venæ ſectionem conſulendum eſt, osq́ue ventriculi muniendum iis, quę corroborant, quę humorum morſum retundunt, & quæ humoris influxum arcent, vt eſt mali cotonei vel punici ſuccus, & id genus alia. Atque hæc quidem præparatio omni venæ ſectioni præmittenda eſt, quũ morbi clementia concedit. At nõnunquàm morbus tam immanis & importunus eſt, vt nulla præparatione præmiſſa, nullaque interpoſita mora ad venę ſectionem feſtinandũ ſit, velut in bono habitu athletico, à quo præſens aut ſuffocationis, aut ruptionis uaſorum periculum impendet: in vehementiſsimis phlegmonibus, in ardentiſsimis febribus, in caſu ex alto, aut in graui colliſione. Sæpe etiam quum craſsior eſt ſanguis, vt ferè ſpes nulla ſit, eum facilè per venæ ſectionem poſſe educi, extenuantibus illum medicamentis tribus vel quatuor ante venæ ſectionem diebus utendum

dum erit, ut eſt mulſa, cui aliquid hyſſopi, nepetæ, origani, aut pulegij incoctum eſt. Interdum & balneæ neceſſariæ ſunt, ueluti quum venæ procul à viſcere diſtantes, in cruribus nimirum, aut ſumma manu, ſecantur, & in ijs, qui craſsiorem in uenis ſanguinem obtinent. Siquidem balnei calore ſanguis liquatur & attenuatur, adeoque vt effluat magis idoneus redditur. In corpore tamen plethorico, & in phlegmone ſuſpecta, balnearum vſus, tanquam nocentiſsimus, fugiendus. Proderit etiam hoc nomine, vt ſcilicet corpus incaleſcat, deambulatione vti.

In balneo quādo ſecanda vena.

Quid ſectionis venæ tempore faciendum ſit. CAP. IX.

CVM venæ ſectio non rarò ad animi defectionem deducat, præſertim eos, qui anteà nunquàm venam aperuerunt, præſtat tam illis, quàm ægris decumbentibus, in maxima tum corporis tum animi trāquillitate venam incidere. Idque faciendum erit maximè vbi imbecillæ vires fuerint, aut ſyncopes metus ſubſit. Sit pars, quæ inciditur, prona, & in hanc facilis directuſque, vt dictum eſt, ſanguinis curſus ex corporis ea ſede, quam plurimum exinanire proponimus. Artus quoq; confricentur, dum incaleſcant, & proximè ſupraque eum locum, in quem ſcalpellus adigetur, arctiùs vinciatur, vt ſanguine prolecto vena tumentior in conſpectum ſe det. Infrà etiam illigatur, quum tremula inconſtansque vena ad ſcalpelli quemuis impulſum ſubterfugit, aut è ſua ſede diſsilit. Conſtat autem, quibus denſa & ſquallida cutis eſt, & quibus anguſtæ venæ, aut in altum demerſæ, multa carne, vel adipe obductæ, iis multò arctius vinculum iniici debere, quàm quibus eſt diuerſa cōſtitutio. Minores manuū pedumq; venas, quia hęc non ſatis implent, in calentē aquā demittimus, quæ & profluēti ſanguini impetū facit. Si ne ſic quidem vena in apertū promatur, eā quo loco ineſſe ſolet digito rū impulſu percūctare, dū ſanguinis fluxu & incurſione, illius ſit explorata ſedes. Hancq; ſignatā, ſcalpello induſtrius artifex feriat. Sedulò etiā proſpiciat, ne vel arteriā

Decumbētibus vena ſecanda.

Partis in qua inciditur venæ ſitus.

Minores manuum et pedum venæ.

Apertæ arteriæ ſigna. vel neruum tendinémve pro uena petat. Aperta verò arteria, ſanguis emanat tenuis, rubicundus, igneus, & ſaltu quodam exiliens. Ex neruo aut tendine puncto dolor ingens, ſtupor, reſolutio, & brachii conuulſio cũ tumore interueniunt. Cæterùm, vena vt decet aperta, vinculum à ſuperiori parte laxandum erit, quo inde ſanguis vberiùs defluat. Si ex craſsitie ſanguinis, aliáve ex cauſa ſanguis minus abunde & ſegniùs fluat, æger pugnum arctè vehementerque adducat, neruos, muſculos & latera, tuſsi ac uoce ualida cõtendat, vulnus uerò aquę calidæ fomento proritetur. Vtile denique eſt, etiam ſi pro ratione ſanguis dimanat, medio curſu digitum vulneri imponere, tum ut uires reficiantur, minuſque diſsipentur, tum etiam vt deterior ſpurciorque ſanguis, ex intimis in ſectionem confluat.

Quantum ſanguinis detrahendum. CAP. X.

MANANTIS autem ſanguinis quantitas ęſtimanda eſt, vt is demum opportunè ſiſtatur. Aeſtimatio autem ex morbi neceſsitate magnitudinéve, & ex uiribus maximè ſumitur, vt quantum morbus exigat, & quoad vires tolerent educatur, adeò vt quocunque tempore diſſoluuntur, etiam ſi reſtant ſuperuacua, à uacuatione nihilominus deſiſtendum, ceſſandumque eſt. Tribus autem maximè notis, quo tempore ſanguinis effluxus ſit cohibendus, cognoſcimus, mutatione ſcilicet ſanguinis, labaſcente effluxionis impetu ac robore, & pulſus commutatione. Mutatio verò ſanguinis & in colore, & in conſiſtentia tum potiſsimum expectanda eſt, quum vehemens dolor, aut ingens phlegmone eſt in locis venæ ſectæ finitimis, ut libro ſecundo victus acuto. Apho. 10. exemplo pleuritidis mõſtrat Hippocrates. Siquidem ſanguis qui iuxta phlegmonem hæret, alius eſt ab eo, qui in cæteris corporis partibus, quæ ſecundũ naturam ſe habent, cõtinetur, vt quia à vehemẽti & præter naturam phlegmones calore ſupra modum eſt calefactus. Quapropter ſi ſanguis, qui in totum ſpargitur corpus anteà pituitoſior ac crudior erat, rubicundior

Tribus notis quando ſanguinis effluxus ſit cohibendus cognoſcitur.

Mutatio ſanguinis

dior & magis flauus euadet, qui in ea quæ phlegmone obſidetur parte continetur. Quod ſi uerò in uniuerſum corpus diffuſus ſanguis rubicundus fuerit, haud dubiè qui ad phlegmonem eſt, aduſtus afflatuſque in nigrum permutabitur. Coloris itaque mutatio index eſt, ſanguinem ex phlegmone obſeſſa ſede, in qua is eſt à reliquo diſpar, euelli. Etſi autem coloris mutatio modum & menſuram vacuationis indicat, tamen non ſemper expectanda eſt, ſed interdum antequam appareat, à ſanguinis detractione erit deſiſtendum: idque duabus de cauſis. Vna, quòd virtus ſit imbecilla, nec tantam vacuationem, quam coloris ſanguinis mutatio ſequitur, ferre queat. Altera, quia phlegmone maligna eſt, nec quicquam de ſe ſanguinis concedit, quòd vehementer impactus humor ſit. Hæc itaque cogunt intempeſtiuè ceſſare, ac potius iteratò quod reliquum eſt detrahere, aliâs quidem eodem die, aliâs, vt dictum eſt, poſtero. Pari modo & labaſcens fluxionis impetus ac robur, ſanguinem eſſe cohibendum monent. Si enim ſanguis minori impetu, quàm antea, effluat, vires iam defecturas præmonſtrat, maximè ſi accedat pallens faciei color, & oculorum caligò. Omnium tamen certiſſima & minimè fallax eſt, pulſus mutatio. Si enim ex crebro rarus euadat, aut ex magno paruus, ex vehementi debilis & obſcurus, ex æquali inæqualis, vires collapſuras præſagit. Hæc igitur tria ſi ex vacuationis ſanguinis quantitate incidant, protinus intermittendum, ne imbecillitas progreſſa, vel mortem inferat, vel iacturam quæ nullo pacto reſarciri poſsit.

Coloris ſanguinis mutationē nō ſemper eē expectandam.

Labaſcēs fluxionis impetus.

Pulſus mutatio.

Emiſsi ſanguinis obſeruatio. CAP. XI.

SANGVIS è uena effluens mundis terſiſque peluiculis, terrenis, vitreis, plumbeiſve excipiendus, non item æneis, ne ab iis vel propriæ ſubſtantiæ, vel coloris, vel alterius qualitatis conuerſionem ſubeat, quæ medici de corporis affectu iudicium peruertat. Sint & peluiculæ multæ, in quibus ſanguinis varietas conſpici & diſtingui poſsit. Seponatur loco mūdo, quo nec puluis, nec fumus, nec ventus, nec Solis radij pertingāt.

Iudiciū de ſanguine emiſſo ex Subſtãtia Omnium prima in iis obſeruabitur ſanguinis ſubſtantia. Viſcoſus eſt, qui lentè fluxit, & tanquam glutinum digitis obhæret. Craſſus eſt & denſus, qui multas fibras habet, qui ocyus concreſcit, atque conglaciat. Vterque obſtructionum aliorumque inde morborum fit autor. Qui tardiùs concreſcit ac dureſcit, tenuis eſt: qui uerò jam refrigeſcens minimè dureſcit, is omnino uel aquoſus vel putridus eſt, cuius omnes fibræ direptæ, atque corruptæ vanuerunt. *Serum.* Serum multum tanquam aqua citrina concreto ſanguini innatans, vel potum liberalio rem, vel iecur infirmum, vel imbecilles renes, vel eoſdem obſtructos oſtendit. *Spuma.* Spuma innatans, niſi fluoris impetu nata ſit, incendium atque feruorem eius humoris monſtrat, cuius colorem præ ſe fert: rubra, quidem, ſanguinis: flaua, bilis: alba, pituitæ: liuida, melancholiæ. Dureſcentis ſanguinis color per ſumma rubicundus, boni vtiliſque ſanguinis eſt index. *Color.* Color pallidus, bilem: albus, pituitam: viridis, bilem retorridam: liuidus aut plumbeus, atram bilem, cum pernicie, vt diſparium colorum permiſtio, varios humores exuperare commonſtrat. Sanguini innatat nonnunquam pingue *Pingue.* quiddam & adipoſum, inſtar telę aranei cohærens. Hoc, ſi admodum pingue & obeſum eſt corpus, ex ipſo ſanguine cauſam habet, qui eſt in adipem pronus. Sin corpus ſtrigoſius fiat, minuſque obeſum, idipſum colliquari & marceſcere portẽdit. Si diffiſſo ſanguine grana quæ*Grana.* dam arenularum æmula offendantur, aiunt vel Elephantiaſin, vel ad hanc propenſionem notari: quanquam obſeruantibus nihil tale deprehenſum eſt. Quare qua facili*Graueolẽtia.* tate affirmatur, ea quoque contemnitur. Si ſanguinem graueolère, quod rarum eſt, contigerit, putredinis corruptioniſque immenſæ eſt indicium.

Quid à venæ ſectione faciendum. CAP. XII.

SANGVINE, vt morbi magnitudo uireſq; ferebant, emiſſo, ęger ſupinus decumbat, vt omnibus partibus in ſpinã dorſi tanquã in corporis baſim reclinantibus, ſumma ſit quies, & ĩ quiete partes exhauſtę repleantur, reſarcianturq; ſpiritus. Neq; igitur ad cõſueta munia properet, neq; celerius inãbulet, neq; ullo exerci

tationis

tationis genere ſe fatiget: neq; vtatur venere, neq; in balneũ deſcendat. Quippe ſanguis & ſpiritus vehementius incitati, ne diſsipentur aut incaleſcãt, ſedandi cõprimendiq; ſunt. Venæ tamen ſectioni non continuò indormiendum eſt, ne aut languidior intro repens calor extinguatur, aut imminuti ſpiritus obruantur. Itaque vigilãs conquieſcat, abſitque omnis tum animi, tum corporis contentio. Hora vna aut altera à ſanguine miſſo, alimẽtum licet offerre, exiguum quidem, quodque boni ſit ſucci, quod promptè alat, & quod ſit profligando morbo accõmodatum. Duabus ab hinc horis, aut etiam minus, nihil vetat obdormiſcere, modò aſsidentes proſpiciant, ne vel laborans in brachium cæſum ſe deuoluat, vel uinculũ diſſoluat, quo ſanguis dimanet, vel aliud ſibi incommodum ferat. Reliquus cibus ſenſim increſcet, neque temerè aut auidè ad pleniorem properãdum eſt, vt quem natiuus calor imminutus non plenè ſit confecturus, & quem crudum multumque exuctæ venæ rapient, quo demum omnem corporis molem referciant. Et ſi autem integra ſit omnis alimenti concoctio, quid tamen iuuat ilico ſe ſuccis largiùs implere, quos animus eſt uena ſecta demere? A miſſo itaque ſanguine exquiſitior victus ratio tenenda erit, neque protinus æger ad priſtinam diętam, perinde, vt canis ad vomitum, redeat. Vt maiorem in modum deteſtandus ſit Germanorum mos, qui ferè nunquam lautius comedunt, aut largius bibunt, quàm à venæ ſectione.

Quãdo à venæ ſectione alimentũ offerẽdum.

Deteſtandus Germanorũ mos.

De cucurbitulis. CAP. XIII.

VARTVM vacuationis genus per cucurbitulas fit. Cucurbitas autem & cucurbitulas à forma Latini appellant inſtrumentum, quo ſanguis à profundo corporis attrahitur & elicitur. Has vulgus medicorum ventoſas, quod ſpiritibus ac uentis è corpore proliciendis ſint accommodatæ, nominare ſolet. Ex quo illud Satyrici natum:

Iandudum caput hoc ventoſa cucurbita quærit.

Cæterùm earum omnis ratio actioq́; ex vacui in rerum naturã odio fugaq́; proficiſcitur. A ëre enim, ac vẽto ipſarũ itus vel igni cõſumpto, vel ore exũcto, vi magna & neceſſaria,

Cucurbita quid.

Cucurbitularũ ratio actioq́.

neceſſaria, quà parte cuti applicantur, ſcarificatę quidem ſanguinem, integrę verò ſpiritus flatusque vehementer citò proximos quoſq; primùm, tùm & remotiores euocant. Earum olim, Celſo libro ii. cap. xj. autore, duo fuerunt genera, à materia deſumpta. Aenea altera tantùm parte, quæ corpus attingit, perforata, igni comprehendendo apta. Altera cornea, eadem illa parte æquè ac ſuperior patens, ſumma verò tenui foramine, quo exugebantur, pertuſa. In æneam linamentum ardens coniicitur, ac ſic os eius corpori aptatur, imprimiturque, donec inhæreat. Atque hic mos apponendarum cucurbitularum in hodiernum vſq; diem durat. Cornea per ſe corpori imponebatur, deinde vbi ea parte, qua exiguum foramen eſt, ore ſpiritus adductus erat, ſuperque cera cauum id claudebatur, æquè inhæreſcebat. Non verò ex iis tantùm materiæ generibus, ſed etiam ex aliis, ligno nimirum, vitro, plumbo albo, & argento, hodie parantur cucurbitulæ. Sed è vitro facta facilè omnium & leuiſsima & tutiſsima eſt. Nam ſi ſixiùs adhæſerit, haud difficilè abrumpitur, quum reliquæ niſi maiore molimine detrahi nequeant. Porrò cucurbitulis non quouis tēpore, ſed tum vbi vniuerſum corpus antè fuerit vacuatum, vtendum erit. Siquidem aliàs locum cui adhibitæ fuerint, totum replebunt. Quod certè generatim in omnibus localibus remediis, quæ certę alicui particulæ ita adhibentur, vt à cæteris nihil perinde eliciant, perpetuò obſeruandum erit. Maximopere itaque cauendum, ne in plethoricis, ac cerebri eiusq; membranis phlegmone, quam priuatim Græci phrenitin nominant, in principio mali cucurbitulis vtamur, quemadmodum nec vlla alia in parte phlegmone obſeſſa. Quippe tum à laborantibus partibus humorum influxus magis auertēdus erit. Verùm vbi iam nihil influit, totumque corpus anteà vacuatum eſt, atque aut mouere, aut amoliri, quod in laborante phlegmone particula exiſtit, aut foras trahere neceſſe eſt, cucurbitas admouere optimum erit. Quum verò uitia adhuc fiunt, non iis partibus, quæ laborare incipiunt, ſed iis potiùs, quæ eis coniunctæ ſunt, & continuæ, reuulſionis gratia cucurbitulæ affigendæ. Cæterùm gemina eſt cucurbitularum

Cucurbitularū genera.

Cucurbitulis quādo vtendum.

Cucurbi-

tularum admouendarum ratio. Quædam enim citra ſcarificationem, & cute adhuc integra corpori adaptantur, & hæ quidem leues nominari conſueuerunt, nulla alia, vt arbitramur, de cauſa, quàm quòd minori moleſtia quàm illæ quibus ſcarificatio accedit, adhibeantur. *tularū ad mouendarum ratio duplex. Cucurbitulæ leues.*

Harum vſus primum eſt, vbi ab aliqua particula reuellere, aut fluxionem quampiam reſtringere annitimur. Sic ſanè menſibus ſupra modum promanantibus, cucurbitas ſub mammis affigimus, Hippocrate etiam monitore, qui in Aphoriſmis ita ſcriptum reliquit: Mulieri ſi velis menſes cohibere, cucurbitulam quàm maximam mammis appone. Pari ratione ſanguine ſupra modum è naribus erumpente, leues cucurbitulas hypochondriis affigimus. Infigendæ autem ſuper iecore, ſi ex dextra nare promanat ſanguis: ſin ex ſiniſtra, ſuper liene: ſi verò ab vtraque nare profluit, ſuper vtroquo viſcere ſunt ponendæ. Dein ut flatus intus abditus, doloremque excitans, foras eliciatur. Nam ad tollendum hunc dolorem vnicè confert cucurbitulę appoſitio. Quod in primis confirmant ea, quæ libro xij. Therapeu. metho. capite vltimo ſcribit Galenus, inquiens: » Dolor, qui ſpiritum flatuoſum comitatur, » propriam quandam curationem ſortitus eſt ex cucur- » bitula cum flamma copioſa multoties admota. Vi- » debiturque tibi præſidium hoc in huiuſmodi malis in- » cantamenti cuiuſpiam ſimile, quid efficere, ſiue ij in in- » teſtinis, ſiue in quauis corporis particula ſint excitati. » Ilico enim cucurbita admota qui ſpiritu flatuoſo cru- » ciantur, tum à dolore liberi, tum omnino ſani redduntur. Tertiò, vt pars aliqua in locum ſuum vnde excidit, reducatur, vti dum ventri applicantur cucurbitulæ, vt inteſtina euoluta recipiantur. Quartò, vt appetentiam excitent naturalem. Nam attractis humoribus, penuriæ ſenſum & ſuctionem in ventriculo concitant. Quintò, imbecillum ventriculum roborant, quòd ſcilicet naturali eius appetentia excitata, vt ſtatim nutritio ſequatur, efficiant. Nutritas autē partes reddi robuſtiores, omnibus notum eſt. Sextò, vt animi deliquio, ſanguinem & ſpiritum ad exteriora reuocando, liberent. Septimò, ut fluxiones ex altò corporis ad eius *Cucurbitularūle uiū vſus. 5. aph. 50*

ſuperficiem

ſuperficiem transferant,& reſiccent. Octauò, vt facultates quæ menſes corrumpunt extrahant,id eſt, vt cauſas quo minus menſes ſtatis temporibus effluant,impedientes tollant,& è corpore eliciant. Atque ij ſunt leuium cucurbitularum vſus. Quędam ſunt cucurbitulę,quæ cum ſcarificatione admouentur.Harum quis ſit vſus, ſequenti capite exponemus.

Cucurbitulæ cum ſcarificatione.

De ſcarificatione. CAP. XIIII.

CVM ſcarificatione cucurbitulas applicamus,quum è propinquo leuiter ac blandè vacuare conſilium eſt, virtute, aut ætate, aut corporis teneritudine venæ ſectionem non admittentibus.Hæ enim minori tum vi,tum præſidio è minutis uenulis aliquid duntaxat exugunt, nulla virium, aut natiui caloris iactura. Quod in pueris, in grauidis, in ſenibus, in morbo longinquo fractis, aut acuto proſtratis,quando alio præſidio uti non licet, attentamus.Atque ad eum modum ad mouemus cucurbitulas, vbi phlegmone iam dicti corripiuntur, idque ſtatim morbi initio. Particulæ verò ipſi,quæ phlegmone laborat inter initia, quum humores adhuc confluunt, cucurbitulæ cum ſcarificatione non adhibendæ, ſed tum potius, vbi in parte firmati ſunt. Si enim ſcarificationibus aut ſectionibus ſenſibiliter vacuabimus, plus excitati doloris ratione ad partem laborantem attrahemus.Non eſt autem initio phlegmones ad laborantem partem trahendum, ſed ab ea magis,& quidem quàm longiſsimè auertendum. Phlegmone itaque factæ,vt humores iam impacti & hærētes educantur,cucurbitæ ſunt applicandæ. Prætereà cucurbitulas cū ſcarificatione admouemus partibus tenſis, vt tenſionē efficientes humores eliciant. Tertiò,partibus quib^9acris adiacet fluxio,vt ea euocata,partes,vt anteà, deinceps nō irritentur ac moleſtētur.Quartò, vt uenenum quod à rabido cane,aut ſcorpione iniectum eſt,extrahatur. Quintò, vbi materiam ab vna parte in aliam transferre animus eſt, Vt ſi capite laborāte crura ſcarificamus.Sextò, quando materiā in corpore redundantē minuere nobis placet: præſertim ſi redūdantia ipſa à materia quę ſtatis tēporibus vacuari cōſueuerat,prouenit: veluti

veluti ſi hęmorrhoides in viris,ac menſes in mulieribus ſupprimantur, crura ſcarificamus, prius tamen balneo uſi,aut calida per ſpongiam ea imbutam fouentes,ut ſcilicet ab eius calore ſanguis tenuatus & ſolutus, ad tractum & vacuationem aptior fiat. Et affiguntur cucurbitulæ ferè cruribus tanquam partibus corporis ignobilioribus, quò nobilioribus opem ferant. Hinc eſt, quòd Galenus in libello de ſcarificatione ita ſcriptum reliquerit: Scarificatione crurum crebriùs aliâs etiam utendum, quòd ſæpius per annum incidere venam non expediat: quippe cum ſanguine copioſo vnà vitalis excernitur ſpiritus. Eo autem copioſiùs abſumpto, uniuerſa corporis moles refrigeratur,omniaque naturalia opera deteriùs fiunt. Quapropter ab ignobilioribus, vtpote cruribus,detractionem fieri conuenit. Prodeſt etiam ſcarificatio, Galeno eodem in loco teſte, oculis diutina fluxione vexatis, & capitis affectibus, thoraci & dorſo accidentibus malis. Adhæc anginis, & multis aliis morbis. Item ad hæmorrhoidas aut menſtrua prouocanda cucurbita cum ſcarificatu poplitibus & cruribus applicata confert: idque ſæpe vtilius, quam ſi uena malleoli tunderetur. Renibus appreſſa,infernis beneficit partibus. Natibus admota, lateribus ac lumbis, ipſique etiam thoraci ſubuenit. Mento applicata,maxillarũ & faciei malis ſanitatem pollicetur. Inter vtraſque ſcapulas in ipſo dorſo appoſita, quod hodie vſitatum eſt, thoracis malis auxiliatur. Inter collũ & ſcapulas ſpinæ admota,faciei morbis,ut impetigini,ſuccurrit. In ſumma,cuicunque particulæ cum cutis ſcarificatione affixa fuerit, huius ſanguinem elicit, exugit, vacuatque, & quicquid ad ſequendum eſt promptiſsimum.

Ante crurum ſcarificationẽ cur balneo vtendum.

Vbi affigenda.

De hirudinibus. CAP. XV.

INTER præſidia ſanguinis vacuatoria hirudines quoque commemorantur. Hæ veteribus crebro in uſu fuerunt,hodie ferè iis uti deſierunt, præſertim in Germania, medici. Præſtat tamen nihilominus propter ueterum ſcripta rectè intelligẽda harũ uſum habere perſpectum. Hirudines itaq; captę,aliquot diebus includãtur,ut ciçurentur:ita enim fameſcentes, carnes

Quibus hirudinibus vtendum.

carnes quibus admouentur, faciliùs & auidiùs apprehendunt. Eas autem, quæ recens captæ ſunt, propter ſuam virulentiam apponere non ſatis tutum eſt, ſed vno die exiguo paſtæ ſanguine aſſeruandæ ſunt. Sic enim quod in iis virulentum eſt, exprimitur, propterea quòd ſanguini, quem hauſerunt, cedat. Pars autem, cui hirudines admouebimus, nitro prius eſt perfricanda, vt incaleſcat, & ſanguis ex alto in ſummum euocetur. Aut certè inungenda aliquo calorifico, & ex profundo in ſummum trahente medicamento. Aut ſi prædictis fueris deſtitutus, ſaltem vnguibus ſcalpenda erit. Ita nanque promptius apprehendent.

Quomodo pars, cui admouebuntur hirudines, ſit pparanda.

Priuſquã verò adhibeantur hirudines, in vas purum aqua tepida plenum, & amplum iniicere eas oportet: dein ſpongia comprehenſas & abſterſas, ſordibusque purgatas, manibus applicare. Purum autem eſſe debet vas, vt ſordes rectiùs extergi poſsint. Eadem de cauſa vt aqua ſit tepida oportet, quòd ea quàm frigida ad abſterſionem ſit commodior. Amplum, ut manibus commodè attingi, atque adeò ſordes ſpongia comprehenſæ expeditiùs abſtergi queant.

Quo pacto parti iã præparatæ ſint adhibendæ.

Vbi admotæ fuerint, iamque adhæſerint, oleum tepidum particulæ infundendum erit, ne refrigeretur. Hac enim refrigerata, non facilè ſanguis ad hirudinum ſuctum ſequitur, vt qui à frigore craſſeſcat, & ad interiora pellatur. Quòd ſi ex manibus & pedibus earundem ſuctu aliquid trahendum erit, ut manibus applicentur, non eſt neceſſe: ſed partem aquæ cui innatant hirudines, immergere oportet, ita enim ſua ſponte citra manuum noſtrarum operam, eam apprehendent.

Quid poſt admotas hirudines faciendũ.

Vbi autem parti iam adhærent, nec ſanguinem ad ſeſe ſatis trahunt, forfice caudæ earundem præcidendæ ſunt. Quippe ſanguine effluente, trahere non deſinent, donec ipſæ ſua ſponte decidant. Si verò ſua ſponte haud deciderint, ſalem aut cinerem ori ipſarum inſpergere oportet, ita enim mox decident. Poſteaquàm verò deciderunt, cucurbitula appoſita uirulentiam earundem elicere neceſſe eſt. Aut ſi cucurbitularum uſus diſplicuerit, ſpongiâ pars cui admotæ ſunt fouenda erit. Hæc enim, præſertim ubi noua fuerit, manifeſtè deſiccat, adeoque uirus quod relictum eſt, diſcutit &

Quid faciendum vbi iã parti adhærẽt

Qua ratione efficiendũ ſit vt decidãt.

Spõgia noua.

tit & diſsipat. Quòd ſi verò foraminibus cutis cruentæ effluxerint lachrymæ, cuminum, quòd illi deſiccandi & fluxiones compeſcendi inſit facultas, aut farinam, quæ emplaſticam obturandíve uim obtinet, inſpergere conuenit. Dein partem lana, quæ exiguo oleo eſt imbuta, inuoluere ac circũdare oportet. Lana enim, Dioſcoride atteſtãte, uulneribus commodiſsimè imponitur, vt ſanguinis eruptionem compeſcat. Oleo tamen, vtpote cui obturandi facultas ineſt, imbuta efficacior fit. Si uerò ſanguis cum impetu erumpat, linteum aceto imbutum iniiciendum. Acetum nanque, ut teſtis eſt Dioſcorides, adſtringit, & undecunque promanantem ſanguinem, in ſuccidis lanis, aut ſpongia impoſitum, ſiſtit. Aut certè Galla uſta, aut Spongia pice liquida madens, & dein uſta imponenda. Habent enim hæc omnia glutinandi facultatẽ. Cęterùm, hirudines non eum, qui in profundo hæret ſanguinem eliciunt, ſed eum duntaxat, qui carni adiacet, ideò cucurbitularum uicem ſupplent. Detrahendę autem, vbi dimidiam vitioſi ac redundantis ſanguinis partem eſſe extractam coniicimus. Prohibemus enim nec permittimus effluere, donec quod ſatis eſt excretum fuerit, quòd particula ipſa tum ab hirudinibus natura frigidis, tum ab ambiente refrigeretur. Retinendum igitur aliquid ſanguinis, vt hinc pars incaleſcat. Sed de hirudinibus abunde ſatis.

Cuminũ. *Farina.* *Lana.* *Oleum.* *Acetum.* *Galla.* *Quę ſanguinẽ hirudines eliciant.* *Quando detrahendę.*

De purgatione

Quid purgatio, quibusq; conueniat, aut non.

CAP. XVI.

EXPEDITO primo uacuationis uniuerſalis genere, ad alterum tranſeundum nobis erit, nempe purgationẽ, quæ, vt ſectione prima Aphoriſmorum Comm. 2. teſtatur Galenus, non eſt niſi humorũ ſua qualitate moleſtantium uacuatio. Hoc eſt, purgatio eſt vitioſorum, & eorũ, qui corpus infeſtant & moleſtant, humorum vacuatio. Quippe qualitas hoc loco, vt fuſiùs in enarratione iã citata Aphoriſmi Hippocratis diximus,

Purgatio quid. *Qualitas*

non niſi differentiam aut ſpeciem corruptorũ, adeoque corpus infeſtantium, & moleſtantium humorum ſignificat. Proinde quod in præſentia Galenus ποιότητα, hoc libro quarto de tuenda ſanitate, ἰδέαν, id eſt, ſpeciem nominat. Vt omnibus perſpicuum euadat, ποιότητα hoc loco non eſſe niſi κακοχυμίαν. Purgatio autem duplex eſt, nempe ſpontanea, & non ſpontanea.

Purgatio ſpõtanea.

Spontanea eſt quæ à natura fit, quæ ſua ſponte corpus à noxiis humoribus purgat.

Non ſpontanea.

Non ſpontanea eſt, quę per medicamẽtum purgante facultate prędıtum perficitur.

Sani non ſunt purgandi.

Cùm itaque purgatio nõ fit niſi vitioſorum humorũ uacuatio, palàm hinc fit omnibus, ſanos, & qui inculpata ſanitate fruuntur, nõ eſſe purgandos, quòd prauorum humorum copia qui ſani ſunt, haud premantur. Cõſtat autem medicamentum purgans peculiarem & proprium humorem trahere, flauam nimirum bilem, aut atram, aut pituitam, aut ſeroſam humiditatem, qui ubi non adſunt, neceſſe eſt, ut ſanguinem & carnes colliquet, ut ſcilicet ex ipſis proprium

2.apho. 36.

attrahat humorem. Quapropter ſani à medicamentis „ non purgantur, ſed potiùs cõtabeſcunt. Vt non temere

2.apho. 37.

Hippocrates dixerit: Qui ſano ſunt corpore, per medicamẽta purgati, celeriter exoluuntur. Et mox: Qui cor

4.apho. 16.

pore bene ſe habẽt, hos purgare periculoſum eſt. Et iterum: Veratrum iis, qui ſano ſunt corpore, periculoſum „ eſt: quippe cõuulſionem efficit.

Error noſtræ ætatis medicorum.

Quapropter plurimum errant noſtræ ætatis medici, qui ſanis etiamnum ſingulis ferè ſeptimanis pilulas, & id genus alia medicamenta purgãtia propinant.

Obiectio diluitur.

Nec ad tuendum hunc errorem ſatis eſt quod dicunt, varia excrementa, quę in ipſis quotidie procreantur, purgationem requirere. Siquidem hãc ratione pulchè diluit Galenus ſect. 3. Aphor. Com.

„ 15. inquiens: Valde indigentibus, & ex longis temporũ

„ interuallis purgatio utilis eſt. Eorum uerò, quæ quoti-

„ die procreantur in corpore excrementorum uacuatio,

„ minor eſt, quàm ut exigat purgantis medicamenti effi-

„ cacitatem. Si uerò quiſpiam uoluerit bis menſe, aut ſe-

„ mel omnino, ſaltem ea uti, veritus ne excrementorum

„ multitudo aggregetur, pręter id quod nocebit, corpora etiam in malam conſuetudinem trahet. Hæc ille. Fatemur quidem excrementa illa, quę ſingulis diebus in cor

pore

pore coaceruantur eſſe uacuanda,ſi modò integram ſanitatem conſeruare uelimus:atqui non per purgationē, ſed alia uacuationum præſidia,vt ſunt ea,quæ aluum leniter ſubducunt,aut quæ urinam,ſudorémve moderatè proliciunt. Purgatio igitur iis tantùm conuenit,qui cacochymia laborant, & prauis ſuccis referti ſunt, modò alii ad purgationem neceſſarij ſcopi purgandum eſſe nō diſſuadeant. *Purgatio quibus cōueniat.*

Qui purgationis ſcopi. CAP. XVII.

IDEM ferè purgationis, qui ſanguinis miſsionis,ſunt ſcopi. In ea enim principiò qualitas humorum eſt conſideranda, hoc eſt,quod genus humoris ſit uacuandum & educendū. Non enim aliud, niſi quod corpori noſtro moleſtum eſt humoris genus uacuare oportet. Quòd ſi igitur pituita ſupra modum aucta eſt, corpusque infeſtat, hanc omnino uacuare oportet. Si uerò flaua bilis, vel atra corpus moleſtat, à pituita abſtinendum, & bilis potiùs vacuanda. Sic vbi ſeroſa humorum pars abūdauerit,& hāc vacuare oportet.Id quod Hippocrates etiam iis verbis innuere voluit:In perturbationibus ventris & vomitibus ſua ſponte factis,ſi talia purgētur,qualia purgari oportet,confert, & facilè ferunt. Sin minus,contrà.Et iterum:Quæ vacuantur,non ſunt æſtimanda copia, ſed quòd talia vacuantur, qualia uacuari oportet, & quod æger facilè fert. Proinde ut in omnibus aliis uacuationibus, ita etiam in purgationibus, ſecundo loco ægrotantis uires diligēter ſunt expēdendæ. Quum enim immodicæ purgationes uires lędant,& eò magis quò fuerint copioſiores,donec tolerant,& nondum laborant, tentandum vt exuperans humor expurgetur. Quum verò diſſoluuntur, etiam ſi reſtant ſuperuacua, ab eorundē tamen vacuatione deſiſtendum erit. Hinc non temere Hippocrates dixit, vacuationes quæ ad extremā ducūt, eſſe periculoſas. Et turſus inquit: Plurimū & repente vacuare periculoſum. Quocirca vehemētes purgationes, quibus tamē hodie pleriq; vtuntur, magno ſtudio vitandæ ſunt, quòd maximo periculo nō uacēt. Nā extra hoc quod ex ijs vires ſupra modū debilitātur demoliunturq;, ventriculo etiam noxā inferunt

Qualitas humorū. *1. aph. 2.* *1. aph. 23.* *Vires ægrotātis.* *1. aph. 3* *Vehemētes purgationes periculoſa.*

t 2 haud

haud leuem. Siquidem eum non raro ita lædunt ac turbant, vt ſubinde parum rectè per vniuerſum vitæ ſpatiũ officio ſuo fungi poſsit. Vt hinc perſpicuum euadat omnibus, quanto cum errore ægrotantiumque diſcrimine recentiores & barbaram ſectantes medicinam, nonnunquam eradicatiuè (ſic enim loquuntur) uacuandũ eſſe præcipiant. Nam ne vnum quidem ex omnibus veteribus proferre poſſunt autorem, qui vnica vice radicitus humores, quantumuis malignos, purgãdos eſſe ſuaſerit. Præterea nulla neceſsitas, nulla denique ratio eſt, quę eos tam abſurdum opinari coegerit. Quòd verò eorundem opinio ſit non ſolùm abſurda, ſed & pernicioſa, hinc promptè dignoſcitur. Quum enim in ſanguinis miſsione (quæ tamen in noſtris eſt manibus, vt ipſam nobis pro arbitrio noſtro inhibere liceat) etiam ea in qua vſque ad animi defectionem ſanguis detractus eſt, vniuerſum quod noxium erat haud quaquã vacuetur, quandoquidem, vt Galenus lib. 8. Ther. metho. cap. 4. teſtatur, nonnullis alui deiectio, quibuſdam bilis vomitus, aut ſudores, interdum omnia tria ſuperuenire compertum ſit, quæ certè haud ſecuta fuiſſent, ſi copioſa illa ſanguinis miſsio, quod noxiũ erat totũ & radicitus uacuaſſet: quãtò minus per purgãs medicamentũ, id quod noxiũ eſt, totũ vacuare licebit? Cùm enim in noſtra poteſtate nõ ſit vt purgantis medicamẽti vim inhibeamus, in nullo certè affectu vſque ad animi defectionem purgare licet: tantũ abeſt, vt radicitus vacuare per purgãtia medicamenta audeamus. Metus enim eſt, ne etiã animi defectione inuadente, vniuerſam ſuam actionem medicamentum obierit. Si itaque iam deficiente animo plus purgarit medicamentum, certum eſt ſyncopen, & hanc ipſam mortem, comitaturã. Nõ eſt igitur radicitus, aut, vt Hippocrates loquitur, ad extremum uacuãdum, aut purgandum. Cæterùm in purgatione ętas minimè prætereunda erit, quòd hæc interdum, quo minus purgãtia medicamẽta propinemus, obſtet. Pueri enim cùm nõdũ iuſtã incremẽti perfectionẽ ſint cõſecuti, purgationibus planè inepti exiſtũt. Quapropter ſi aluus i pſorũ adſtricta fuerit, mel, ſi nihil aliud impediat, cibo adiiciẽdũ, aut reſina terebinthina, quę ciceris quãtitatem ęquet, Paulo lib.

Eradicatiue haud vacuandum vllo tempore.

Aetas.

li. 1. ca. 7. autore, exhibēda. Caſia quoque fiſtularis dicta ad eam rē, quòd vi leniēte & emolliente prædita ſit, ſatis cōmoda exiſtit. Senes autem, potiſsimùm vbi viribus ad modum deſtituti ſunt, quòd natura ſicciores ſint, purgātibus medicamentis parum idonei ſunt. Eſt etiam ideò ætas medico in purgationibus expendenda, quòd hinc non rarò infeſtantem corpus humorem deprehēdere liceat. Cùm enim quæuis ætas ſuos habeat morbos, quemadmodum ſectione tertia Aphoriſmorū palàm atteſtatur Hippocrates, facilè quales eoſdē procreauerint humores inde medicus cognoſcet, qualiaq; purgantia medicamenta in illis ſint exhibenda, intelliget. In purgatione quoq; tempus anni præſens, minimè negligēdum erit. Sunt enim quædam anni tempora, in quibus purgationem adhibere prorſus temerarium eſt. Ex quorum vtique numero eſt æſtiuum, maximè id, in quo caniculę ſydus exoritur. Exuſta enim tunc natura, eam, quę à medicamentis purgantibus fit, acrimoniam non fert. Natura etiam ipſa æſtu iam imbecilla reddita, ex purgatione magis diſſoluitur. Quocirca plures hoc tēpore purgati incidunt in febres, & viribus planè deſtituuntur. Accedit iis omnibus, quòd hoc tempore calor aeris ambientis in corporis ſuperficiem & partem externā trahat humores, cōtrariam ei, ad quam medicina ducit, vt hoc nomine prauam admodum hanc purgationē eſſe oporteat. Proinde nō temere dixit Hippocrates: Sub cane, & ante canē, medicamentorū uſus moleſtus, atque difficilis eſt. Accomodatiſsimum autē tempus ad purgationem eſt Vernum, quod nimirū omnis exceſſus in medio ſit, adeóq; temperatum. Quapropter in eo nō eſt calor, qui corporis efficiat diſſolutionē, neque frigus humorū cōcretionē afferens, non inęqualitas vires perturbās. Atq; hinc eſt, quòd Hippocrates in Aphoriſmis ſic ſcriptum reliquerit: Quibus medicamentū purgans confert, hos uerno tēpore purgarē cōuenit. Porrò anni temporū obſeruatio nō modò in moliēda purgatione utilis eſt, ſed & ad noxii humoris dignotionem nō parum conducit. Hyeme nanq; ut in libro de humana natura Hippocrates atteſtatur, in homine pituita augetur, Verè ſanguis, Aeſtate flaua, Autūno uerò atra bilis. Quare ſi Hyeme

Senes.

Tempus anni.

Aeſtate purgationes vitandæ.

4. aph. 5.

Vernū tēpus purgationi accōmodatiſſimū.

6. apho. 47.

morbi inuaſerint, magna ex parte pituitoſi erũt. Sin æſtate, bilioſi. In hac itaque, quæ bilem ducũt, in illa verò, quæ pituitam uacuant potius ſunt exhibenda medicamenta. Pari ratione regio quoq; ipſa in qua degunt qui purgatione indigent, à medico conſideranda erit. Hæc enim ſi ſupra modum calida fuerit, purgationem impedit, quod ad exteriora humorum motum, contrà quàm purgans ſoleat medicamentũ, concitet. Prætereà nonnihil etiã ad infeſtantis humoris notitiam confert. In calida enim regione, calidi plerunq; humores exuperant, quemadmodum in frigida, frigidi. Morbi deniq; ſpecies in purgationibus cõtemplanda medico erit, quòd ex ea, quamcunque tandem ætatem morbus inuaſerit, humor noxius, morbumque excitans promptè agnoſci poſsit. Exempli gratia ſi è febrium genere tertiana hominem inuaſerit, quòd à bile modum & debitam menſuram excedente infeſtetur æger, conſtat. In ea igitur bilem purgans medicamẽtum eſſe dandũ medicus colligit. Quòd ſi quartana febris hominem corripuerit, atram bilem corpori faceſſere negotium nulli non perſpicuum euadit. Hanc igitur purgans medicamentũ requiretur. Sin quotidiana afflixerit, pituitam moleſtare corpus omnibus patet. Hanc itaque educere potens medicamentum propinabimus. Quapropter ſingula iam ordine cõmemorata medico, quo firmiorem ac magis ſtabilem noxii humoris notitiam habeat, accuratè conſideranda erunt. Neque enim vllo tempore alius humor extra eum, qui in corpore præter naturam redundat, illudque infeſtat, purgante medicamento vacuandus erit. Atqui dixerit fortè quiſpiam, quid igitur medico faciendum erit, ſi cum humoris alicuius dominio, alii quoq; redundauerint omnes, éſtne ſimul vtroque vacuationis genere, nempe venæ ſectione, qua omnes, & purgatione, qua uitioſus tantùm uacuatur humor, utendum? Minime gentium, quod ſimul & eodem tempore duabus uacuationibus, ſibi quodam modo contrarijs, quales illæ quidem ſunt, uti ſine maximo tum ſanorum, tum ægrorum diſpendio non licet. Nam uenæ ſectio humorum curſum & impetum ad exteriora reuocat: purgatio contrà ad interiora. Non parum etiam duæ uacuationes, nulla

Regio.

Morbi ſpecies.

Duab. vacuationibus ſimul eodemq; tẽpore minime vtẽdum.

nulla interpoſita mora, adhibitæ uires ipſas debilitarent. Accedit, quòd vacuandorum quantitas hac ratio ne à medico metiri haud poſsit. Proinde vbi utroque uacuationis genere opus erit, alterum præcedere, alterum ſequi debet. Et præſtat quidem venæ ſectionem purgationi præmittere, quàm uenæ ſectioni purgationem. Id enim ut faciamus non ſolùm ueterum, Hippocratis potiſsimùm, Galeni, & aliorũ Græcorum nos hortatur autoritas, ſed & ratio ipſa. Quòd uerò uno conſenſu idipſum ueteres docuerint, alibi, nempe libro ſecundo paradoxorum capite tertio, mõſtrauimus, ut nõ ſit neceſſe hoc loco repetere. Ratio uerò cur uenę ſectio purgationem pręcedere debeat, hæc eſt: Summota aut imminuta plenitudine, qui redundant praui & noxii humores, expeditiùs à medicamento purgante trahuntur. Siquidem hoc venas, arterias, inanesque corporis regiones inueniens minime oppletas, nullo negotio in totum dimanat corpus, humoresque per lata vaſorũ ſpatia fuſos & atteruatos trahit, vacuatque. Sin prępoſtero ordine purgationi primę concedantur, medicamentum purgans propter plenitudinem & vaſorũ anguſtiam in totũ corpus deferri nequit, ſed ſubſtat, & nihil efficit: aut certè id, quod efficit, malè efficit. Nam agitationem aliquam humorum excitat, at propter viarum anguſtiam, aut immodicam copiam eoſdem attrahere nequit. Præſtat itaque ſi par ineſt vtriuſque remedii neceſsitas, vt à ſanguinis miſsione ordiamur. Siquidem melior ſubinde exinanitis vaſis humorum attractio fiet, & natura ab eo, quod ipſam premebat, onere leuata, ac purgantis medicamenti vi iam excitata, quicquid noxium, & inutile eſt reliquum faciliùs ſegregabit, impelletque, ipſumque medicamentum, etiam ſi minimè vehemens ac debile eſt, minori negotio, quod reſtat, trahet, & educet: omniaque ex ſententia ſuccedent.

Venæ ſectio purgationi præmittẽda.

Qua diei hora medicamentum purgans exhibendum.

CAP. XVIII.

VI purgans medicamentum eſt ſumpturus, is curet vt idipſum conuenienti hora faciat. Neque enim omnis hora ad eius ſumptionem idonea exiſtit, ſed ea ſola, qua uétriculus à cibis maximè uacuus eſt. Quòd ſi nanque ea hora, qua ille cibis refertus eſt, purgans medicamentum dederis, vis eius à ciborum copia obruetur, nec leue periculum imminet, quin ipſi à medicamento ſumpto corrumpantur, aut ſemicocti cum medicamenti uiribus in uenas et totum corpus deferantur. Proinde ad purgantis medicamenti ſumptionem aptiſsimum tempus eſt matutinum, quòd tum concoctiones omnes perfectæ ſint, uentriculusque nihil in ſe ciborum contineat. Cuius ſanè rei optimus eſt teſtis Paulus Aegineta, qui libro 7. ca. 6. ita ſcriptum reliquit: " In uniuerſum in omnibus efficacibus purgationibus, " medicamentum homini, quem certa prius uictus ratio- " ne alueris, ieiuno, & ei qui probè cõcoxit exhibere oportet. Quapropter recentiorum & eorum, qui hodie medicinam faciũt, modis omnibus explodẽda opinio erit, propterea quòd quum caput maximè purgare conatur, catapotia, ſeu, vt uſitatiori illis utamur uocabulo, pilulas poſt cœnam, aut certè paulò ante cœnam deuorandas præbent. Quippe is mos non ſolùm aduerſus ea, quæ diximus, ex diametro pugnat, ſed etiã à ueteribus prorſus damnatus eſt. Siquidem Paulus Aegineta libro paulò antè citato cap. 4. eos, qui aloen veſperi exhibent, aut à cibo, noxam inferre, diſertè affirmat, quòd ſcilicet alimentum cibúmve corrumpat, & flauam bilem minus vacuet. Si igitur aloe, quæ ex toto corpore trahere nequit, & grata eſt ventriculo, à cibo exhibita tantam noxam inferre poteſt, quid futurum eſt, ſi uehementia catapotia, quorum compoſitionem ſcammonia, colocynthis, & id genus alia medicamenta ingrediuntur, exhibentur? Verùm dicet fortè quiſpiam, cùm is recentiorum mos cum veterum placitis, & ratione ipſa tanto pere pugnet, quid igitur eos impulit vt illum omnes

Matutino tempore purgationes ſumẽdæ.

Pilulas à cœna non exhibendas.

Occaſio prauæ opinionis recentiorũ.

propemodũ ambabus, quod fertur, vlnis amplexi ſint?
Peruerſa me hercle imaginatio, quæ etiam aliàs illis crebro impoſuit. Arbitrantur nanque quum cibus adhuc in ventriculo hæret, forè vt pilularum facultas vnà cum vaporibus à cibo elatis permiſta, rectà ſurſum ad caput feratur, & eam ob cauſam humores noxios ex capite promptiſsimè deorſum in ventriculum trahat.
Quaſi verò per fauces & gulam noxij in capite contenti humores à medicamento hauſto mox rectà deorſum trahantur, & non potius per venas ad ventriculum & inteſtina deducantur. Per quas enim venas purgantis medicamenti vis à ventriculo in caput diſtribuitur, per eaſdem certè ex capite & vniuerſo corpore in vẽtriculum & inteſtina proprios & ſibi familiares humores trahit. Sed & ſenſus, & ratio ipſa, quàm abſurda & erronea ſit recentiorum medicorum opinio, abundè teſtantur. Senſus quidem, quòd nihil noxiorum humorũ per fauces ij qui ſumpſerunt medicamentum purgans, deſcendere ex capite percipiant. Ratio, quia ſi ex capite per fauces in ventriculum humores traherentur, multò ſanè expeditiùs ſcreatu vacuarẽtur, quàm per aluum. Quum itaque oſtenſum iam ſit, commentum eorum eſſe planè frigidum, & cum anatomes ratione pugnare, vtpote quæ doceat purgantis medicamenti in uentriculum aſſumpti vim per inteſtina & meſaraicas uenas ad iecoris portam, ab hac ad iecur, ab illo rurſus ad concauam vocatam venam, ab ea mox ſurſum ad iugulares, & ab illis ad cerebrum diſtribui, ac ſubinde per eandem viam attractos humores à cerebro ad inteſtina & ventriculum deſcendere: neque enim alia diſtributionis, & alia tractionis vaſa ſunt: debent deinceps hunc morem tanquam noxium, & à veritate abhorrentem omnes quotquot veritatis amantes ſunt medici deſerere. Atqui non deerunt, ſat ſcio, qui pro tuendo veteri errore, nobis Galeni locum ex capite octauo libri decimiquarti Thera. methodi obtrudent, vbi ille ſexagenario cuidam, qui tumefactam linguam habebat, catapotia ex aloë, ſcammonia, & colocynthide compoſita veſperi exhibuit, adeoque hoc facto recentiorum morem haud dubiè confirmauit. Sed facilè quod obiicitur, refutari po- *Obiectio diluitur.*

teſt

teſt ab eo, qui vniuerſam hiſtoriam paulò attentiùs expenderit. Et ſi enim veſperi exhibuiſſe pilulas Galenum negari non poteſt, non tamen à cœna, ſed vacuo planè ventriculo illas hunc exhibuiſſe ſatis conſtat. Si enim cibi aliquid ingeſsiſſet æger, Galenus idipſum ſilentio non tranſiiſſet. Quòd verò nihil cibi veſperi ſumpſerit, hinc primùm colligitur, quòd adeò tumefactam linguam habuerit, vt in ore contineri illa non potuerit, tantum abeſt vt aliquid cibi ſumere potuerit. Quòd ſi verò inſtet quiſpiam, eadem facilitate cibos, qua catapotia deglutire potuiſſe ægrum: Vicißim illi repono, non eſſe tamen veriſimile hunc aliquid cibi ſumpſiſſe, quòd homines illo ſeculo temperantiores, quàm hodie, fuerint, ita vt nō ſolùm ægri, ſed & ſani maxima ex parte in cœna nihil ciborum aſſumpſerint. Quod dicimus, confirmat etiam morbi ratio, quem acutum, imò peracutum fuiſſe conſtat, vt hoc nomine tenuiſsima vſus ſit victus ratione. Quare ex hoc loco ſuæ opinionis patrocinium nullum inuenire aduerſarij poſſunt.

Quæ ante purgationem neceſſaria ſit præparatio.
CAP. XIX.

Vi purgans medicamentum conuenienti hora eſt ſumpturus, is vnicè ſtudeat, vt ad purgationem ſit idoneus. Idoneus autem erit, ſi humores redundantes, & à medicamento purgante trahendi, tenues fuerint, omniſque tenacitatis lentoríſve expertes, & meatus omnes, per quos huiuſmodi humores trāſire debēt, aperti. Ineptus contrà erit, vbi redundans vitioſus ſuccus craſſus & lētus exiſtit, meatuſque, per quos noxius ille ſuccus purgandus erit, haud patent. Qui igitur ad purgationes inepti ſunt, hos medicus paratos & idoneos reddere debet, id quod bifariam fieri poteſt. Vno modo, vt humores craſsi & tenaces extenuentur, & incidantur, adeoque fluxui parati reddantur. Vtendum igitur in hoc tum cibis, tum medicamentis, quibus extenuandi & incidendi facultas ineſt, de quibus Galenus peculiarem librum exarauit, & libro 8. Thera. meth.

Duo præparationis modi. 1

meth.ca.iiij.de iiſdem copioſè tractat. Non verò ſimplicibus tantùm medicamentis, vt ſunt hyſſopũ, origanũ, calamintha, pulegium, & ſimilia, ſed & compoſitis oxymelite, & ſerapiis è calamintha, hyſſopo, marrubio, & ſimilibus, quorum hodie magna in officinis medicorum eſt copia, vtendum eſſe abundè conſtat. Alter præparationis modus eſt, vt meatus corporis, per quos humores, qui purgandi ſunt, tranſibunt, reſerentur, & aperiantur, adeoque corpus fluidum fiat. Si illi minimè pateant, & obſtructi fuerint, per eos tranſire noxij humores nequeunt. Reſerandi itaq; erunt per ea, quæ illos detergent, & obſtructione liberant medicamenta, corpusque cibis humectantibus, ac balneis meatus corporis laxiores efficientibus fluidum faciendum, iuxta Hippocratis in Epidemiis conſilium inquientis: Si volueris vt is, qui Elleborum bibit, celeriùs purgetur, vt lauet, aut comedat præcipe. Et iterum: Qui ad Ellebori ſumptionem non facilè ſurſum purgantur, horum corpora ante potionem præhumectanda ſunt vberiore cibo atque quiete. Et vno verbo: Corpora vbi quiſpiam purgare vult, fluida faciat oportet. Id quod fiet, vbi humores tenues fuerint, nulloque lentore præditi, & meatus corporis aperti. Quod ſatis in Commentariis huius aphoriſmi teſtatur Galenus ita ſcribens: Erit fluidum corpus, omnibus quidem meatibus reſeratis, humoribus verò inciſis, deterſis, & extenuatis, ſi quis modò humor in corpore craſſus ac lentus fuerit. Quum itaque duo in vniuerſum ſint præparationis ante purgationem neceſſariæ modi, nempe craſſorum & lentorum humorum attenuatio, abſterſio, & inciſio, meatuumq; apertio, omnibus perſpicuum euadit, vbi meatus corporis, per quos humores purgari debent, aperti ſunt, & humores tenues, nulla opus eſſe præparatione. Quapropter bilioſi humores, quum ſuapte natura tenues ſint, adeoque ad vacuationem maxime quæ per medicamenta purgãtia fit, faciles & expediti, modò viç & meatus, per quos tranſire debẽt, recluſi ſint, præparationẽ nullam requirunt. Hinc eſt, quòd Galenus lib. xiiij. the. meth. cap. xvij. inter cętera ſic ſcriptũ reliquerit: Flauæ bilis uacuatio facilis eſt: pituitæ uerò

[Margin: a (beside "Alter præparationis"); 6. Epid. ſectio. 5.; aph. 28.; 4. apho. 13.; 2. aph. 10]

rò, ac potiſsimum eius, quæ craſsior & glutinoſior eſt, item nigræ bilis difficilior. Hippocrates quoque in libro de humana natura, bilis uacuandæ facilitatem ſatis innuit, dum quoduis medicamentum purgans poſt familiarem & cognatum ſibi humorem, flauam bilem ſtatim trahere ſcribit, quòd ſcilicet ductu facillima ſit. Galenus deniq; lib. 3. prog. comm. 25. humores corporis calidiores tenuioresque, quales ſunt bilioſi, paratiſsimos eſſe ad excretionem tradit. Quòd ſi uerò meatus, per quos bilis duci debet, obſtructi ſint, certè ea præparatione, quæ illos aperit ac reſerat, opus erit.

In bilis redundātia quibus medicamentis meatus reſerandi.

Ad eam verò parandam non adhibenda ſunt vehementer calida, quòd illa bilis copiam augerent, ſed ea potiùs, quæ facultatem habeant extenuandi, & abſtergendi, ac reſerandi citra calorem, vt eſt in ciborum genere ptiſana, in medicamentorum, cichorium, intybum, ſemina peponum, & cucumerum, item ſerapium acidū ſimplex, oxyſaccharum, & id genus alia. Non parum etiam ad relaxandos corporis meatus balneum aquæ dulcis conducit, vt comprehenſum eſt. Ex iis omnibus perſpicuum fit, Auicennæ verba Fen. 1. Canone 4. tract. 2. cap. 7. de intentione ad curationes vniuerſales febrium putredinis, docentis ſubtilem ſeu tenuem humorem eſſe incraſſandum, & lentum incidendum, neque ſimpliciter ad præparationem, neque etiam ad concoctionem noxiorum humorum ac morbi poſſe referri, adeoque meritò, tanquam à veritate abhorrentia, ab Auerroë & aliis quibuſdam eſſe reprehenſa. Ad concoctionem morbi non poſſe referri, ſequenti capite monſtrabimus.

Auicennæ error detectus.

Præparatio ſolius craſsi humoris.

Nunc de præparatione tantùm dicemus, quę ſolius eſt craſsi & tenacis, vt oſtendimus, humoris. Nam is vt commodè purgari poſsit, extenuantibus & incidentibus tum cibis, tum medicamentis eſt præparandus. Humor autem tenuis, cùm ſuaptè natura ad vacuationem ſit facilis & expeditus, vt faciliùs ac promptiùs purgetur, nunquàm à medico incraſſandus erit. Quantò enim ſubtilior eſt, tantò faciliùs à purgante medicamento trahitur, quod tum ratio ipſa, tum experientia ſatis cōfirmant. Quum itaque Auicenna in purgationibus quoque opus eſſe dixerit, vt tenues humores

res incraſſentur, meritò ab Auerroë eſt reprehenſus iis quidem verbis: Auicenna iubet in morbis à tenuibus humoribus genitis concoctionem pręcedere, quam hoc pacto definitam tradidit: Concoctio tenuium, eſt eorũ incraſſatio, craſſorum verò extenuatio. Verùm enim vero faciliùs humores tenues purgabuntur craſsis. Vnde nonnullis ſcriptũ eſt medicis, ſe nunquam purgans medicamentum exhibuiſſe, quin flaua bilis prior vacuaretur. Leuiſsimam enim & tenuiſsimam eſſe, cæteros autem humores ſequi. Quod idem ſenſus tibi indicat, tenuiora ſcilicet craſsioribus promptiùs purgari. Hæc Auerroës. Maximo igitur errore Auicenna retulit in uniuerſum ad omnem vacuationem, adeóque ad eam etiam, quæ per purgantia fit medicamenta, quæ ad peculiares, eas nimirum, quæ per ſternutamenta, aut tuſſes fiunt, duntaxat pertinent. Nam cùm ſternutamentum & tuſsis nõ fiant niſi per plurimum & vehementem ſpiritum celerrimè foras erumpentem, qui impetu ſuo explodit ea, quæ in naribus & reſpirationis meatibus contenta ſunt, neceſſe eſt, vt ea, quæ per illa vacuantur, neq; lenta & craſſa, neque tenuia admodum ſint. Quæ enim lenta & craſſa ſunt, adeò naribus & arteriæ inhærent, & impacta ſunt, vt ab iis facilè auelli & abſtergi nequeant. Quæ tenuia ſunt, hæc ſubleuata, inter ſternutandum & tuſsiendum à ſpiritu diuiſa retro fluunt, vt copioſiùs libro quarto de laborantibus locis, cap. ix. Galenus docet. Cùm itaque ea, quæ ſternutamentis aut tuſsi expellenda & vacuanda ſunt, craſsitudine quadam participare neceſſe ſit, vt ea, quæ ſupra modum tenuia ſunt, aliqua ex parte etiam incraſſentur, oportet. Non etiam pellenti omnino obſiſtere, adeóque violenter ac tenaciter inhærere debent. quocirca ſi lentore ac craſsitie participant, extenuantibus & incidentibus medicamentis attenuanda & incidenda veniunt. Quid multa? quæ hac ratione vacuanda ſunt, eſſentiæ mediocritatem habeant neceſſe eſt. Quapropter rectiſsimè de iis Auicennæ dictum, quo præcipit tenues humores incraſſandos, & craſſos ac lentos extenuandos eſſe, intelligitur. Malè autem ad eam expulſionem vitioſorũ humorum quæ per medicamenta purgatoria fit, torquetur. Hæc

7. collect. cap. 9.

enim

enim non aëris impulſu, ad quem debita eius, quod patitur, reſiſtentia requiritur, quæ in mediocritate certè eſſentiæ conſiſtit: ſed attractoria purgantis medicamenti, & expultrice facultate perficitur. Quantò itaque humor tenuior ac mobilior fuerit, tantò faciliùs à medicamento purgante per anguſtos meatus trahitur, ac ſubinde expeditiùs expellitur. Errandi autem occaſionem Auicennæ haud dubiè Galeni locus ab eo parum rectè intellectus prębuit, qui eſt in libello de conſtitutione artis medicæ, vbi non obſcuris verbis, inquit craſſum & lentum humorem eſſe attenuandum, tenuem verò incraſſandum. Verùm ſi locum illum Galeni intentis oculis conſideraſſet Auicenna, non de iis, quæ è corpore per medicamenta ſunt vacuanda, ſed de iis potiùs, quæ in eo manere debēt, adeoque in ſtatum naturalem redire poſſunt, intelligendum eſſe animaduertiſſet. Nam Græcè ſic habet: τὸ δ' ἐπανελθεῖν δυνάμενον εἰς τὸ κατὰ φύσιν, ἀλλοιοῦν διὰ τῶν ἐναντίων, τὸ μὲν παχὺ καὶ γλισχρὸν λεπτύνοντα, τὸ δὲ λεπτὸν, παχύνοντα: Quod in naturalem ſtatum redire poteſt, contrariis alterare oportet: craſſum quidem & lentum, attenuando, tenue verò incraſſando. Verbi gratia, vbi humores in capite præ nimia ſua tenuitate in thoracem deſtillant, incraſſari debent, & in naturalem ſtatum, vt deinceps deſtillare non poſsint, reduci. Pari modo ſi pituita plus iuſto craſsior fuerit, attenuari debet, & in naturalem ſtatum reduci, vt ſubinde cocta in ſanguinem mutari poſsit. Atque hęc de præparatione, quæ arte fit, adeoque à concoctione, quæ à natura perficitur, vt ſequenti oſtendemus capite, dixiſſe ſatis ſit.

Auicēna errādi occaſio.

Galeni locus enarratur.

Quid concoctio, & quot eius differentiæ

CAP. XX.

PVRGANS medicamentum à medico temere nunquam eſt propinandum, niſi vbi humores vitioſi morbumque excitantes fuerint concocti. Siquidem poſt concoctionem naturam ipſam vacuationi habemus

Crudi humores nō purgādi.

bemus adminiculantem, vtpote quæ tum humores diſcernit, & redundantias excernit. Vt non ab re Hippocrates in Aphoriſmis ita præceperit: Concocta purgante medicamento educere, & ea, quæ non ſunt cruda, mouere oportet, neque in principiis morborum, niſi humores turgeant. Magna uerò ex parte non turgent. Vt igitur quæ cruda, quæ item concocta ſint, cognoſcamus, quid concoctio ſit, & quot differentijs conſtet, oſtendamus, neceſſe eſt. Concoctio itaque, Ariſtotele libro iiij. Meteor. cap. ij. autore, eſt perfectio, quæ à naturali propriòve calore ex oppoſitis fit paſsiuis, quę ſua cuique materia exiſtunt. Vel breuiùs ac clariùs: Concoctio eſt actio quædam natiui caloris in qualitates quæ patiuntur. Galenus & eum ſequentes Medici, concoctionem definiunt eſſe alterationem ab innato corporis calore factam. Atque hæc perſpicua planè eſt definitio, & perfecta, ut quæ ſingulas differentias complectatur, quæ certè, eodem Galeno libro primo Epidem. ſectio. ij. conſtitut. iij. commen. xli. teſte, gemina exiſtit. Vna, quæ eſt alimentorum, & eorum, quæ ſecundum naturam ſe habent. Hanc Galenus libro iij. de naturalibus facultа. ita definit: Concoctio eſt alteratio in propriam eius, quod nutritur, qualitatem. Et in libro de ſympto. differentiis, cibi alimentíve in qualitatem animanti familiarem permutationem eſſe tradit. Libro autem primo Epidem. Commē. ij. apho. xliiij cōcoctionem, eius quod concoquitur, in coquentis ſubſtantiam quandam eſſe deductionem ſcribit. Quæ quidem definitio cum prioribus in idem recidit. Hæc Græcis propriè πέψις, & Latinis priuatim concoctio nominatur. Eius autem tres ſunt ſpecies. Vna, qua cibus in ventriculo cōcoquitur: altera qua inibi generatus ſuccus in iecore & vaſis in ſanguinem mutatur: tertia, qua ſanguis in ſingulis partibus corporis, in idoneam alendæ partis ſubſtantiam mutatur, ut fuſiùs libro primo ſectione ſexta, capite quinto diximus. Quæ in iſta concoctione, alteratione've in uentriculo, & iecore exquiſitam elaborationem non ſunt adepta, & citra ſanguinem ſubſtiterunt, cruda uocantur. In habitu autem totius corporis cruda ſunt, quæ

1. apho. 22.

Cōcoctio quid.

Cōcoctio duplex.

Cruda quæ.

elaborationem nullam: ſemicocta, quæ imperfectam conſecuta ſunt. Sanguis itaque pituitoſus, & lentus re vera crudus ac ſemicoctus exiſtit, quòd caro ex eo tumida, aquoſa, flatulenta, in ſumma, alba & pituitoſa procreetur, ac ſpecies hydropis, quam ob id λευκοφλεγματίαν appellant. Cruda itaque ſunt quæ in ventriculo nullam prorſus alterationem, aut imperfectã: quæ tamen propriè ſemicocta nominantur, acceperunt. Crudi ſunt, qui in iecore aut habitu totius corporis nullam alterationem ſunt experti, aut perfectam elaborationem non attigerunt humores: qui tamen propriè ſemicocti appellantur. Crudi igitur omnes ſunt generatim humores, qui citra ſanguinem bonum ſubſiſtunt: vt lib. iiij. de tuenda ſanitate cap. iiij. fuſiùs monſtrat Galenus. Tales autem ſunt frigidi & craſsi ſeu pituitoſi, vt loco iam citato, & multis aliis locis Galenus oſtendit. Vnde perſpicuum euadit, bilioſos humores nõ eſſe hac ratione crudos, quòd nimirum exceſſum caloris, atque ex ſanguine ſupra iuſtum modum percocto, adeoque aſſo & exuſto fiant. Non igitur hanc concoctionem primam de qua nunc loquimur, requirunt, ſed ſolus ſanguis, & humor vt in ſanguinem mutetur idoneus.

Crudi humores.

Cæterùm cruda quæ in ventriculo hęrent, quòd illis nõ ſit per anguſtas vias tranſeundum etiam priuſquam cõcocta fuerint, educi poſſunt. Et præſtat etiã illa priuſquàm in habitum totius corporis traducantur educere. Hinc eſt quod Galenus vnicũ cruditatis eſſe remedium libro primo de alimentorum facultatibus ait, Si ea, quæ cruda ſunt, per aluum ſecedant. Cruda verò, quæ in primis venis, iecore, & aliis vaſis hinc in vniuerſum corpus diſtributis & in habitu totius corporis ſunt, medicamẽtis purgantibus vacuanda non ſunt. Cuius quidem rei cauſam recenſet Galenus libro iiij. de tuenda ſanitate cap. v. in hunc ſcribens modum: Deiectio, inquit, in iis quibus plurimi crudi humores in venis ſunt, tormina cruciatúſve circa vmbilicum, & roſiones creat, animique deliquia, cum eo quod nec notatu dignum quippiam educit: quando crudi omnes humores, pigri atq; ad motum inepti, propter craſsitiem frigiditatemque ſunt. Quo fit, vt etiam omnes anguſtas vias obſtruãt,

per quas id quod medicamentum deiicit,ferri ad aluum »
debeat: itaque nec ipſi educuntur, & aliis ſunt impedi- »
mẽto.Id quod ſanè Hippocrates illo oraculo præcauit, »
quo breuiſsimè præcipit: Concocta medicamento ten- »
tanda eſſe,nõ cruda.Eadem de cauſa nec exercitare, nec »
omnino mouere, ſed nec lauare expedit eos,qui in pri- »
mis venis crudorum copiam habẽt: ſi quidem omnes id »
genus motus,ſuccos illos in totũ corpus agunt.Seruan »
di igitur hi ſunt in omni quiete,dandaq; ipſis cibus, po- »
tio, medicamenta ſunt ſingula eius generis, quæ atte- »
nuent,diſſecent, & conficiant ſuccorum craſsitudinem, »
idque citra manifeſtum calorem. Nam qui excalefacti »
vehementiùs ſunt ſucci, hi in omnem corporis partem »
feruntur. Ergo nutries hos maximè oxymelite,aliquã- »
do etiam ptiſanæ, & mulſæ exiguo quopiam: Suſtinent »
enim ii victum,ſi modò vlli alij, tenuem; ipſa nimirum »
crudorum humorũ copia,quos paulatim concoquunt, »
ad corporis alimentum abutentes. Hæc ille. Atque hæc »
quidem de prima quæ propriè cõcoctio nominatur,di-
xiſſe, ſatis ſit. Altera eſt eorum,quæ præter naturã ſunt. *Altera*
Et hæc quidem nõ eſt niſi humorum morbum efficien- *cõcoctio.*
tium alteratio,atque Hippocrati in Epidemiis,& Gale- *Libro*
no πεπασμὸς, Latine maturatio diſcriminis gratia nomi *Epide. 1.*
natur. Cocta itaque hac ratione Hippocrati & Galeno *Com.2.*
appellantur, quæcunque à natura ipſa euicta ſunt. Cru- *Aph.44.*
da verò,quæ non ſunt euicta. Verum eſſe quod affirma- *πεπασ-*
mus, teſtatur Galenus lib.j.Epid.Comm.2.Aph.46.in- *μός.*
quiens: Vt concoctiones fiunt naturâ morboſas cauſas *Maturà-*
euincente: ſic non euincente contraria. Et lib.2.de vict. *tio.*
acu.morb.Comm.44.vbi ita ſcriptum reliquit: Conco *Cocta.*
ctio eſt vbi natura cauſis fortior fuerit, easq; ſuo robo- *Cruda.*
re permutauerit.Ibidem quoq; diſertê docet,cocta eſſe,
quæ à naturã ipſa euicta ſunt:cruda cõtrà,quæ minimè.
Hac ratione pus in phlegmone quod à naturâ euictum
eſt,cõcoctũ vocatur,etſi pars nulla ex pure alatur, quẽ-
admodum ex crudis & pituitoſis,vbi concocti fuerint,
humoribus aluntur.Eadẽ ratione & vrinas crudas cõco
qui dicimus,etſi corpus ex coctis vrinis ali nõ poſsit.Ita
ſputum quoque, crudũ vel coctum appellamus. Ad hũc
quoque modũ deſtillationẽ,grauedinẽ,ichores,& humi

ditatès,quæ in lippitudine emanāt,aut crudas,aut cōco- ctas eſſe dicimus. Hoc denique modo bilioſos humores crudos,vel coctos eſſe pronuntiamus. Et Galenus quidem loco paulò antè citato, crudā bilem ſuis notis pingit,quemadmodum etiam concoctam,inquiens: Cruda quidem bilis flaua eſt,& acris,& malè olens. Cocta verò & pallidior,& minimum malè olēs. Vt hinc palàm fiat, hanc alteram concoctionem nihil aliud eſſe, niſi dominatum & victoriam naturæ in humorem noxium, ſiue putridum,ſiue non putridū. Ex hac itaque concoctione id conſequitur natura,vt humorem illum,qui anteà parum obſequens fuit,nunc gubernare,ac pro ſuo arbitratu excernere poſsit. Proinde omnis humor, qui excernendus venit,anteà concoctus ſit,oportet, quòd tantiſper dum crudus eſt,& à natura nondum euictus,vacuari cōmodè non queat. Concoctus autem,& tanquā ſubactus ac domitus, nullo, aut ſaltem minore negotio à vacuante medicamento profligatur & exhauritur. Hanc igitur concoctionem non ſolùm pituitoſi; vt priorem, ſed & bilioſi exigunt humores. Quapropter libenter admodū concedimus flauam bilem, non obſtante quòd natura tenuis ſit, cōcoctionem hanc alteram requirere. Niſi enim prius à natura euicta ſit, medicamentis purgantibus & vacuantibus etiam alijs cōmodè educi nequit. Hac verò ratione cocta,& veluti ſubacta & edomita,naturæq; obſequens reddita,abſque vlla moleſtia, minoriq; negotio ad conuenientia vacuationis loca à purgante medicamento trahetur. Atqui aduerſus ea,quæ dicimus fortè quiſpiam ita inſtabit: Flaua bilis ex tali concoctione craſsior euadet,& ſic ægriùs expelletur. Craſſiorem autē euadere, in primis teſtatur Ariſtoteles lib. 4. Meteo. ca. 2. vbi non obſcuris verbis ea, quæ concoquuntur,craſsiora aridioraq; reddi ſcribit. Itē Alexāder Aphrodiſeus in vniuerſum omnia quæ concoquuntur, ex tenuibus craſsiora euadi teſtatur. Quin etiam Galenus libro de totius morbi temporib. aſſerit tum ſaniem ipſam,tum vrinā, tum ſputū,item lippitudinem,humoresq;, qui è cerebro in palatum & nares deſtillant,denique omnia excrementa initio atq; dū cruda adhuc ſunt, aquea & tenuia eſſe: quum verò proceſſu tēporis concoquuntur,

An flaua bilis concoctione egeat.

Obiectio.

quűtur,craſsiora & pauciora euadere.Quibus omnibus
& ratio ipſa ſubſcribit,quæ omnia,quæ concoquuntur,
& à calido patiuntur,humido nimirũ euaporãte,aliquo
modo craſſeſcere docet.Fatemur itaque ea, quæ à natu-
ra euicta concoctáve ſunt, neceſſariò craſsiora & pau-
ciora euadere,quandoquidẽ concoctio ipſa,vt etiã Ga-
lenus lib.4.de ratione victus in morbis acutis fatetur,
cogat,& incraſſet. Adeò vt recentiores medicos pluri-
mùm hallucinari dicamus, propterea quòd concoctio-
nem,vel,vt ipſi loquuntur,digeſtionem, quum id quod
craſſum eſt attenuatur,fieri ſtatuant.Errandi autem oc-
caſionem iis,qui craſsi concoctionem cum eius ſubtilia
tione (ita enim loqui eos conſtat) fieri cenſent,Auicen
na præbuit,qui vt præcedenti capite oſtenſum eſt, Ga-
leni locum malè intellectum,ad concoctionẽ eorũ,quæ
præter naturã ſunt, adeoq; in habitum corporis redire
nequeunt perperã detorſit.Nam etſi concedimus côco
ctionẽ tenuium eſſe incraſſationem, tamen falſum erit,
eandẽ craſſorũ attenuationẽ eſſe, cùm omnes humores
in ea ĩmutatione,qua à natura euincuntur, vt mõſtratũ
eſt,craſsiores aliquo pacto reddãtur. Verùm inferet ali
quis confeſtim: Igitur bilis & alij humores,qui ex tali
côcoctione craſsiores euadunt, ægriùs deinde expellun
tur.Reſpondeo,nequaquàm. Nã cùm eã craſsitudinem
ab innato calido,& nequaquã ab ĩmodico,neq; etiã à fri
gore adepti ſint,fieri non poteſt,vt hæc ipſa excretioni
vacuationíve obſiſtat,& aduerſetur:imò cũ hanc craſsi-
tudinẽ non niſi quia à natura euicti ſint,conſecutos eſſe
cõſtet,multò promptiùs iã ac tutiùs expellentur. Quippe
eũ natura ordinẽ & morẽ,Galeno etiã teſte,obſeruat,vt
primò côcoquat, dein diſcernat,& poſtea vacuet. Quũ
itaq; poſt concoctionẽ naturã ipſam vacuationi admini
culantẽ habeamus,expectandũ erit,quod ab ipſa natura
euicti,adeoq; craſsiores redditi fuerint humores noxii.
Nõ igitur omnis craſsitudo vacuationi obſiſtit, ſed ea
duntaxat,quæ nõ fit à natura.Nec cuncta,quę craſsiora
reddũtur, ea quoq; côcocta ſunt:quod nimirũ duæ ſint
craſsitudinis cauſæ,calidũ videlicet,& frigidũ.Calidum
quidẽ,euaporãdo:frigidũ adſtringendo incraſſat.Quę-
cũq; ergo ab inato calido craſsiora reddũtur,ea côcocta

Quæ concoquuntur,craſsiora & pauciora euadere.

Recentiorum medicorum error.

Obiectio diluitur.

Nõ omnis craſsitudo excretioni aduerſatur.

1. *Apho.* Com. 22

Non omnia craſſa, etiam côcocta.

ſunt,nõ quæ à frigido,ſeu non naturali calore. Cùm aũt ea,quę craſsiora ſunt à calore natiuo facta, ſint cõcocta, neceſſe eſt,vt crudis ſint cõtraria.Si crudis,quę immoderata ſunt,cõtraria exiſtunt,mediocria ſint oportet.Quapropter rectiſsimè Hippocrates vrinã craſſam appellat eã,quæ mediocris eſt,collatione nimirũ ad tenuẽ, quæ immoderata exiſtit.Quæ contrà à frigore,aut ĩmodico calore craſsiora reddũtur,hæc cruda ſunt,& vacuationi aduerſantur. Cæterũ etſi vtraq; cõcoctio, vt monſtratũ eſt,ab innato calido fit,tamen ab externis auxilijs, quæ hunc robuſtiorem reddunt,augent & fouent, iuuatur. Idipſum verò poſſunt omnia,quæ temperatũ & mediocrem calorẽ obtinent, adeoq; caloris natiui ſubſtantiã, non qualitatem augent. Cuius rei teſtis eſt Galenus,qui lib.5. de ſimpl.medic.facul. c.5. diſertè naturales alterationes cõcoctionésve ab innato fieri calore,ab externo autem iuuari ſcribit. Qualis autem eſſe debeat is externus calor,in fine libri de conſtitutione artis medicæ explicat, vbi quietem,calefactionẽ moderatam,boni ſucci ciborũ mediocrem eſum,& vini moderatè calidi potionem ad cõcoctionẽ deducere tradit. Non efficere, quia id munus ſolius eſt natiui caloris, ſed εἰς πέψιν ἄγειν inquit. Nec obſtat, quòd ſectione 5. Apho. Cõm.22.idem Galenus calorem externũ concoquere ſcribit: Concoquit enim nõ quia concoctionem efficit, ea enim à ſolo natiuo, vt cõprehenſum eſt, fit calore,ſed quia calorem natiuum concoctionẽ efficientem iuuat,fouet,& auget. Aut certè concoquit, non quidem primò, & per ſe, ſed ſecundò,& ex accidente, natiuo nimirũ calore interueniente. Nã quando de iis, quæ aliquid efficiunt, ſermo eſt,diligenter, Galeno etiã ipſo lib.j.de ſimpl.medic.facult.c.2.& 3.monitore, diſcernendũ erit,num per ſe ex propria facultate,an ex accidente,& aliquo alio interueniente, idipſum præſtẽt. Proinde quũ Galen. lib.j.Epid. ſect.2.conſt.3. Cõm.41.ſcribit omnia,quæ mediocriter calefaciũt,tum cibaria,tum fomenta, tum cataplaſmata, frictionem item mediocrẽ,ac balnea concoctiones efficere: (ἐργάζεσθαι enim verbo vtitur) intelligendum erit, cuncta hæc nõ primò & per ſe, ſed ſecundò, & aliquo alio, nẽpe natiuo calore, quẽ ſingula hæc fouent, augẽt, &

4. apo. 76.77.

Cõcoctiones à calidis externis iuuantur.

Galeni locus enarratus.

& iuuant,interueniente concoquere. Atq; locos hos ita eſſe intelligendos,alius eiuſdẽ autoris,quem paulò antè ex libro de ſimpl.medic.facul.citauimus,palàm euincit: Ibidem enim diſertè inquit cõcoctiones ab innato calore fieri,ab externo autẽ iuuari. Simili ratione certè explicandus venit Hippocratis locus,qui eſt in ſect.5.aph. 21.vbi aquæ frigidæ perfuſionem, curare diſtentionem ſcribit. Non enim per ſe & primò:aliâs hoc tritum medicorum axioma,contraria cõtrariorum ſunt remedia, euerteretur:ſed ex accidente, reuocando nimirum calorem natiuum,diſtentionem aqua frigida ſanat. Calor autem per ſe,metipſo Hippocrate teſte,curat. Vt iã abundè pateat calorem natiuum per ſe, & primò concoctionem efficere,externum autem ex accidente, quia nimirum natiuo opituletur,illumq; foueat,& augeat. Quod manifeſtè etiam Ariſt.4.Meteo.ca.2. iis ſignificare verbis voluit: Quum quid concoctum eſt, perfectum eſt ac genitum, atque perfectionis exordium à natiuo calore prouenit: quamuis aliquo externorum adminiculo ad calcem vſque perduci ſoleat: quomodo alimentum per balnea, & id genus alia concoquitur. Et idem quoque ibidem teſtatur, quum humoris concoctionem, quam maturationem vocat, natiuum calorem efficere ſcribit. Porrò cùm ex iam dictis omnibus ſit manifeſtum cõcoctiones à calidis tantùm,neque iis quidem omnibus,ſed duntaxat temperatis ac mediocribus iuuari, hallucinari conſtat omnes noſtræ ætatis medicos,qui bilis concoctionem à frigidis ſerapiis,violaceo, roſaceo, & nymphæa,intybo,& id genus aliis,fieri dicũt. Conſtat enim frigidum concoctioni perpetuò aduerſari. Nam calorẽ natiuum,qui concoctionem efficit,refrigerando extinguit. Hinc eſt,quòd Alexander Trallianus lib.1.cap.10. bilioſum humorem non per frigida, ſed mediocriter calida concoquendum eſſe docet: idq; ex Galeni lib.2.de cõp.med.localium cap.11.ſententia, qui itidem balneis temperatis,& vnctionibus,& potu diluto bilem eſſe cõcoquendam hortatur. Sed præſtat verba Tralliani ſubiicere,quæ ſic habent. Εἰ μὲν οὖν ἕνεκα τοῦ πλεονάζειν τὸν χολώδη χυμὸν πολλάκις ἡ κεφαλαλγία γίνεται, ποιεῖν ταύτης τὴν θεραπείαν διὰ τῶν καθαιρόντων, καὶ ὑποκλέπτειν δυναμένων τὸν χο-

Cõcoctio nulla à frigidis fit.

Error recentiorũ medicorum.

λώδη χυμόν. ἀλλὰ ἵνα τοῦτον δυνηθῇ κενῶσαι καλῶς, ὑγροτέρας δεῖται τροφῆς πρῶτον, εὐκράτοις τε λουτροῖς, καὶ ἀλείμμασι, καὶ ὑδαρεῖ ποτῷ πλείονι. οὕτω γὰρ διαχυθεῖσα καὶ οἷον ἀσθενεστέρα γενομένη εὐχερέστερον ὑπὸ τοῦ ἕλκοντος αὐτὴν κενωθήσεται φαρμάκου:
Si igitur capitis dolor ſubinde propter biliosi humoris redundantiam naſcatur, curatio eius medicamẽtis, quæ bilioſum humorem purgant & ſubducunt, perficiatur. Verùm vt probè hunc vacuare poſsis, humidiore prius victu opus eſt, balneisq; temperatis, vnctionibus, & potione diluta liberaliore. Ita enim diffuſa bilis, & veluti imbecillior facta, faciliùs à medicamento ipſam trahente vacuabitur. Atqui obiiciet quiſpiam, frigida ſerapia bilioſos humores alterare, craſsioresq; reddere, ideoq; etiam concoquere. Reſpondeo, alterant quidem, ſed cùm hæc alteratio non fiat à calido natiuo, concoctio nec dici, nec eſſe poteſt. Incraſſant quoque, ſed non euaporando, vt calor innatus, ſed adſtringendo. Quapropter humores bilioſi à frigidis ſerapiis craſsiores redditi, crudi adhuc ſunt, & à natura nondum euicti, nec ſubſtantiæ mediocritatem conſecuti: igitur etiam ad excretionem & vacuationem inepti. Sed inſtabit rurſus alius, frigida concoquere, ſi non per ſe, ſaltem ex accidente, nempe reuocando calorem. Reſpondeo verum eſſe, ſi idipſum de iis frigidis intelligatur, quæ extrinſecus admouentur. Hæc enim cutem conſtringendo, & caloris euaporationem prohibendo, auctiorem calorem natiuum reddunt, qui ſubinde per ſe concoquit. Frigida verò ſerapia, & id genus alia medicamenta, quæ intra corpus aſſumuntur, calorem natiuum imbecilliorem efficiunt, aut prorſus extinguunt. Vt hinc manifeſtiſsimum ſit Serapia frigida concoctionem iuuare non poſſe. Sic certè Actuarius in lib. de comp. medic. zulapia frigida non exhibet vt bilem concoquant, ſed vt eius feruorem potius extinguant, adeoq; alterent, vt natura illam ſubinde euincere & concoquere poſsit. Hinc diſertè inquit, ſi bilis incandeſcat, & hominem exurat, & calefacientia reſpuat, frigida zulapia ante bilis purgationem eſſe danda, donec in vrinis decens apparuerit concoctio. Sed de concoctione ſatis.

Obiectio prima.

Altera.

Quo morbi tempore purgandum. CAP. XXI.

HACTENVS de concoctione, & quòd à purgationibus medico abſtinendum ſit, donec humores côcocti fuerint, diximus. Vnde omnibus palàm fit in morborũ principiis, quòd tum omnia adhuc cruda ſint, nec niſi vigoris tempore, Galeno lib. 3. de iudiciis cap. 5. teſte, exquiſita concoctio fiat, non eſſe purgandum. Nam nec natura ipſa, cuius medicus miniſter & imitator eſt, vnquam in morbi principio, & dum humores adhuc crudi ſunt, vllam vacuationem inſtituit. Neque enim hoc tempore vel naturæ, vel purgantibus medicamentis obediunt, eaq; de cauſa grauiſsima ſymptomata excitant. Quapropter eo tempore, quo natura ſuperuacua vtiliter expellit, ſi imperfectè ipſa mouet, purgante medicamento medicus vti debet, ac id quod deficit medicando ſupplere, vt ex vtroque noxij humoris vacuatio rectè fiat, natura quidem expellente, medicamento verò attrahente. Idq; perpetuò faciendum, niſi humores turgeant, tum enim in principio etiam morbi, & humoribus nondum coctis, medicamento purgante vti licet, ne ſcilicet humores parum ſtabiles, & ab vna parte ad aliam ſine ordine defluentes, in principem aliquam partem decumbant. Nam turgere, uel, ut Hippocratis uerbo utamur, ὀργᾶν, Galeno lib. 8. de compo. medica. localium cap. 3. autore, nihil aliud eſt, niſi humores motu impetuoſiore, ac concitatiore ab una parte in aliam defluere, idq; ſtatim morbi initio hominem irritantes, quieſcereq; nulla ratione permittentes. Hos itaque humores, eò quòd agitentur, & de uno ad alium locum tranſfluunt, purgante medicamento in morbi principio vacuare conuenit. Eos uerò, qui aliqua in parte firmantur, ac fixi hærent, ante concoctionẽ neque purgãtibus medicamentis, neq; aliis pręſidiis mouere oportet. Siquidẽ naturam tum uacuationi adminiculantẽ medicus nõ habebit, ut quæ illos hoc tempore nõ uacuare, ſed côcoquere ſtudeat. Cuius rei certiſsimũ eſt indiciũ, quòd humores quieſcunt. Nã quiete, nõ motu, fit côcoctio. Motus cõtrà ſignificat, ꝙ natura eoſdẽ uacuare cupiat, utpote partibus corporis omnibus moleſtos & iſeſtos:

In principijs morborũ non purgãdũ.

Humoribus turgẽtibus in principijs etiã purgare licet.

Turgere, ὀργᾶν.

1. Aphor. 22. ſtos. Quod Hippocrates innuere voluit, dum concocta purgante medicamento vacuanda tantùm cenſet, & ea, quæ cruda ſunt, nequaquam mouenda, neque in principiis morborum, niſi humores turgeant. Et rurſus, vbi in acutis morbis raro, & in principiis medicamentis pur-

1. Aphor. 24. gantibus utendum eſſe præcipit. Et iterum, vbi medicamentis purgantibus vtendum in valde acutis morbis, ſi materia turget, eadem die hortatur. Vt hinc omnibus perſpicuum euadat, inter morborum initia non eſſe pur-

4. Apho. 10. gandum, modò humores non turgeant, neque ualidis, neque iis, quæ materiam morbum excitantem îminuũt, & ab iis, qui hodie faciunt medicinam, minoratiua appellantur, medicamẽtis. Siquidem Hippocrates crudos humores, ne mouendos quidem vllis remediis eſſe præcipit, tantũ abeſt, vt purgandos eſſe permittat. Non autẽ ab re dictum eſt, materiam morbum excitantem minuentibus. Non enim prohibemus, quin initio morborũ, nulla adhuc apparente concoctione, mitiora illa medicamenta, quæ vulgo benedicta vocantur, exhibeantur, quòd eorundem vires primas venas, vel etiam loca, in quibus crudi humores morbumq; excitantes hærent ac firmati ſunt, nõ attingant, ſed duntaxat materias in viis illis, per quas morbifici humores ducendi ſunt hærentes, educunt. Quibus planè vacuatis, natura ſubinde nonnihil exonerata, & ad reliquos morbificos humores tum concoquendos, tum expellendos expeditior & alacrior fit. Eam certè ob cauſam Galenus non rarò exhibet inter initia morborum medicamenta, quæ humores in ventriculo & inteſtinis hærentes vacuant, etiã crudos exiſtentes, quòd ſcilicet illis non ſit per anguſtas vias tranſitus futurus. Sic lib. 1. de compoſit. medica. localium inter initia alopeciæ nulla præcedente concoctione, aut præparatione purgat, non tamen eos humores, qui in capite firmati ſunt, ſed alios, qui per vniuerſum corpus ſparſi ſanguinem vitiant, vt fuſiùs ſect. 1. Apho. 22. diximus. Quod in noſtris ſuper Hippocratis Aphoriſmos Commentariis copioſiſsimè demonſtrauimus. Atqui dicent aduerſarij, ſi nõ niſi concoctis iam humoribus medicamentum purgans medico exhibere licet, certè nullo vnquã morbi tẽpore dandũ erit. Quia

Imminuẽtibus materiã medicamentus purgãtibus inter initia vti non licet.

Obiectio diluitur.

non in principio, in quo humores omnino crudi ſunt: non etiam in augmento, quia nondũ integrè concocti ſunt. Exquiſita nanq; concoctio, Galeno etiam lib. 3. de iudiciis c. 5. teſte, nõ fit, niſi vigoris tempore. Non licet autem in vigore purgante medicamento vti, quòd tẽpore hoc, quo morbi conſiſtunt, & vigent, Hippocrate monitore, quieſcendum ſit, corpusq; nullatenus mouẽdum. *2. Aphor. 29.* Quippe præter id, quòd natura concoctioni noxiorum humorum intenta ab opere ſuo diſtrahitur, adeoque illa, ne eos euincere poſsit, impeditur: etiam per quam viam molitura ſit, iudiciũ non facilè dignoſcitur. Quomodo autem operi naturæ fauebit, quando nondum ad quam partem ſeſe vertet ſciat? Quum itaque medico perito cauendum vnicè ſit, ne contrarium naturæ motum moliatur, & vigoris tempore, quò hæc ipſa tendat, ab illo ignoretur, nullis prorſus vacuationibus, nedum purgationibus, quum morbus viget, vtendum erit. Non etiam in declinatione, quia tum non eſt opus, quandoquidem cùm vis morbi decreſcat, hominemque interimere amplius non poſsit. Quibus ita reſpondendum eſſe puto: Verum eſſe, quòd perfecta iam concoctione, & morbo inclinante non ſit purgandum, ſi natura per iudicationem vniuerſum id, quod noxiũ fuit, expurgauerit, iuxta id Hippocratis, Quæ iudicantur, *1. aph. 20.* & iudicata ſunt integrè, non mouere, neque nouare vel medicamentis, vel aliis irritamentis, ſed ſinere oportet. » Si verò poſt exquiſitam concoctionẽ ad id, quod noxiũ » eſt, expellendum natura ſatis potens non fuerit, medici » officium erit, vt declinante iam morbo illud, quod deficit, ſuppleat, ne ſcilicet recidiuam, quod reliquum eſt, efficiat. Quæ enim in morbis à iudicatione, ait Hippocrates, relinquuntur, recidiuas facere conſueuerunt. *2. aph. 12.* Quapropter rectiſsimè Galenus loco paulò antè citato » inquit: Experientia teſtatur, neminem vnquam vi mor- » bi in declinationibus periiſſe. Sed adhuc magis ratio. Neque enim contingit vt poſtquam cauſæ morboſæ iá » coctæ ſunt, ac natura euicerit, æger moriatur, modò re- » cta curatio à medicis adhibeatur. Cæterùm rectam cu- » rationem adhibebit medicus, ſi quod imbecillior natu- » ra uacuare non potuit, ipſe vacuet, & ne recidiua, quæ »

 plerunque

plerunque ipſo morbo deterior eſt, accidat, prohibebit. Vt ſole meridiano iam clarius ſit, ante perfectam concoctionem in morbis eam admittentibus, nunquàm eſſe purgandum, cùm eo tempore, quo concoctionem abſoluit, quod noxium eſt, natura per iudicium expurget, vt hoc nomine importunis remediis à cōcoctionis munere non ſit diſtrahenda, & in ſuo opere impedienda. Non autem temere dictum eſt à nobis, non eſſe purgandum, aut purgantibus medicamentis vtendum. Siquidem iis verbis non eſſe medicamenta validiora, & è longinquo trahentia, adeoq; quæ revera ſunt & dicuntur purgantia, vſurpāda innuere volumus. De iis enim Hippocratem, vbi cruda non eſſe purganda monet, locutum eſſe conſtat. Proinde mitioribus, & quorum vis vltra iecur non tranſcendit, vt ſunt caſia nigra, manna, oxyphœnicum, hiera picra, & id genus alia, ad alui ſubductionē in principio etiam morbi vti medico licebit: quòd ea tantum, quæ in ventriculo, & inteſtinis ſunt, vacuent. Nonnunquam etiam, quæ in primis venis continentur, modò illis non ſint impacta, educunt.

Quid purgationis tempore, & à purgatione ſit faciendum. CAP. XXII.

QVI purgans medicamentum eſt ſumpturus, is calidum hauriat oportet, non tepidum, aut frigidum. Nam ita medicamentum ventriculū minus offendet, & citiùs ſuam exercet facultatem. Tepida nanque ventriculum relaxant, frigida verò non parum offendunt. Quum verò promptè admodū, iis præſertim, qui ad vomendū proniores ſunt, vomitus poſt medicamenti ſumptionem excitetur, præſtat odoris vehementiam aliquo iucūdo & odorato obtundere, ne ei, qui hauſturus eſt, à medicamenti odore parum grato nauſea concitetur, quam mox vomitus excipiat. Aut nares obſtruere, ne ad illas odor medicamenti attingere queat. Porrò medicamento ſumpto aſſum panem aceto imbutum odorare conuenit, & calidis pannis ventriculum fouere oportet: ita enim vomitus arcetur. Prodeſt etiam

os colluere ſtatim, vbi hauſtum fuerit, vino odorifero, aut mandere aliquid ſuaue & iucundum, quod horribilem medicamenti ſaporem obſcurare poſsit. Dein horam vnam quieſcat, qui ſumpſit medicamentum, nec ſomnum admittat, vt vis medicamenti ad vniuerſas corporis partes pertingere poſsit, & ne ab immodico calore, præſertim ſi lene fuerit medicamentum, diſsipetur. Omnium autem maximè à ſomno arcendus erit, vbi iã purgare cœperit, quòd ita medicamenti actio intercipiatur. Quòd ſi tardius actionem ſuam medicamentum purgans exerat, vt inambulet, & ſe moueat, modò per morbum integrum ſit, præcipiendum erit iuxta id Hippocratis: Eum, qui Elleborum bibit, ad corporis 4.*aph.*
motus magis, ad ſomnos verò & quietem minus ducere oportet. Corpora autem motu turbari, nauigatio indicio eſt. Et ſtatim poſt hæc: Quum volueris vt Elleborus magis ducat, corpus moue: vbi verò ſiſtendum 4.*Aph.*
eſſe cenſueris, ſomnum conciliato, & haud moueto. 15.
Cæterùm ab aſſumpto medicamento, ne eius actio impediatur, nihil eſt offerendum, niſi os ventriculi natura admodum ſenſile ac imbecillum purgantis medicamenti acrimoniam ſuſtinere non poſsit, adeoq; ſyncopen minetur. Tunc enim ptiſanæ cremor, aut etiam cicerum ius cum ſaccharo, vt quæ gulam, & os uentriculi uellicant, detergeantur, exhiberi poteſt. Quòd ſi uerò proſperè & citra vllius ſymptomatis acceſsionem purgatio procedit, nihil penitus attentandum: ſed ſatis erit, ſi æger ab immodico tum calore, tum frigore ſe tueatur. Abſoluta tandem purgatione, æger mediocri & boni ſucci alimento reficiendus erit. Satius autem fuerit humidum vt ſit potiùs, quàm ſiccum, & concoctu facile. Id enim promptiùs in ventriculo, iam imbecillo aliquo modo à medicamento facto, transmutabitur, atque ad expellendas purgantis medicamenti, & humoris ab eo attracti reliquias, præſertim ſi illi aliqua inſit abſtergendi facultas, aptius erit, vt ſunt iuſcula ſaccharo condita, aut ea, quibus cicer, aut hordeum incoctum fuerit.

Quouſque purgandum, & quomodo impeditæ & immodicæ purgationi ſit occurrendum. CAP. XXIII.

4. *aph.* 19. Q
VAE ſit abſolutæ & iam peractæ purgationis nota, Hippocrates in Aphoriſmis oſtendit, ita ſcribens: Qui in medicamentorum potionibus quum purgantur haud ſitiunt, ij non deſinunt priuſquàm ſitiant. Sitis itaque, quod humiditatis indigentiã nuntiet, abunde eſſe purgatum corpus, noxioſq; humores perfectè vacuatos oſtendit. Quanquam non ſemper expectanda eſt ſitis, quòd interdum minori quantitate oblatũ medicamentum non ſatis purget, nec noxios omnes humores educat: neque enim facilè conueniens cuique quantitas ſciri poteſt. Ne igitur longiori, quàm par ſit, inedia crucientur, præſtat vt iis, qui propterea quòd non ſatis purgati ſunt, ſitim haud ſentiunt, à medicamenti ſumptione ſex aut ſeptem horis cibus exhibeatur, eo nimirũ tempore, quo aliis qui abunde purgantur, offerri cõſuetum eſt. Porrò ſi eueniat vt hauſtũ medicamentũ ſua actione fruſtretur, nec quidquam educat, ſed ventriculi morſum, aut tormina, aliaq; grauiſsima ſymptomata excitet, adnitendũ erit medico, vt protinus eos, quos medicamentum attraxit humores, emolliente & aluũ ſubducente clyſteri, aut glande ſubiecta vacuet. Sin contrà accidat, vt immodicè purget medicamentum, ſomno indulgendum erit, ac quieſcendũ. Ita enim eſſe faciendum Hippocrates in præcitatis Aphoriſmis monet. Preterea impetus humorum intrò confluentium ad alias partes frictionibus, vinculis, balneis aquæ dulcis, & id genus aliis præſidiis reuellendus. Aër etiã, in quo æger verſatur, tẽperatus eſſe debet. Iuſto nãq; calidior, vires diſſoluit: frigidior autẽ ad internas partes humorũ impetum propellit, adeoq; purgationẽ auget. Prodeſt etiã exhibere theriacã, vt quæ humorũ impetũ ad exteriora ducat, ac purgatoriã medicamenti vim hebetet atq; obtundat. Confert etiã diacydonium vocatũ medicamentum, & ſimilia, quibus adſtringendi facultas ineſt, offerre. Perdurante verò adhuc purgatione, inanes cucurbitulas ventriculo

Peracta purgationis nota.

Quando purgatis cibus ſit offerendus.

Si medicamẽtum ſua fruſtretur actione.

Si immodicè purget.

4. *Apho.* 14. *et* 15

triculo admouere,& adſtringētia vnguenta, emplaſtra, & cerata imponere, vtile eſt. In ſumma, omnia ea ſunt admouenda, quæ ad ſanandaalui profluuia vſurpantur, de quibus in medēdi ratione noſtra diffuſè tractauimus, vt neceſſe non ſit hocloco de iis copioſiùs diſſerere.

Expurgatorum humorum obſeruatio. CAP. XXIIII.

PVRGATIONE peracta,alui excremēta, & quæ vacuata ſunt,à medico accuratè ſunt conſideranda. Initiò autem, quæ vacuantur, vulgi more, non multitudine ſunt æſtimanda, Hippocrate etiam ſuffragante: ſed ſi talia vacuata ſunt, qualia vacuari oportet, & æger facilè toleret. Talia verò vacuantur, qualia oportet, vbi noxii ac vitioſi humores vacuantur, vtiles autē in corpore retinentur.Id certè quod accidit, quando æger vacuationem hanc leuiter fert. Non ſolùm verò qualitas excrementorum alui, ſed & conſiſtentia eorundem,num ſcilicet ſolida,an liquida ſint,expendenda venit. Denique color eorundem,num pallida, rufa, liuida,aut nigra ſint.Ex eo nāque varia dignoſci & præcognoſci etiam poſſunt,vt copioſiſsimè lib.2. prognoſticor. Aphor.13, & ſequentibus aliquot Hippocrates, necnon ibidem in Commentariis ſuis,& libro 1. de iudiciis Galenus monſtrarunt, & nos infrà libro quarto, ne quid lector deſiderare poſsit, hæc omnia breuiter perſtringemus. Cæterùm præter iam dicta, excrementorum quoque mutationes diligenter medico ſunt contemplandæ. Nam ſi in ſpontaneis & à natura factis alui profluuiis variæ humorum ſpecies vacuantur,laudabile eſt, propterea quòd corpus exquiſitiùs expurgent. Quod confirmat Hippocrates, qui in Aphoriſmis ita ſcriptum reliquit:In profluuiis ventris mutationes excrementorum iuuant, niſi in praua commutentur. In praua autem commutantur, ſi nigra, aut liuida fuerint, aut colliquationem & putredinem præ ſe tulerint.Quò itaque plures deteriores in alui profluuiis fuerint colores, eò peius erit. Siquidem multorum & prauorum in corpore affectuum ſunt ſigna. A purgante verò medicamento

Alui excrementa vt medico ſunt cōſiderāda.

1.*aph.*23

Qualitas

Conſiſtentia.

Color.

Mutatio excremētorum.

2.*Aphor.* 14.

dicamento hauſto melius eſt plures & deteriores etiam excrementorum ac deiectionum eſſe colores. Et certè quantò plures fuerint colores, tantò minus mali erunt. Quod Hippocrates in Aphoriſmis iis ſignificare verbis voluit, Nigræ, inquit, deiectiones veluti ſanguis niger, ſua ſponte exeuntes, & cum febre & ſine febre peſſimæ: & quò plures deteriores fuerint colores, eò peius. A medicamento autem ſi tales egeruntur, melius eſt: & quò plures colores fuerint, eò minus mali erunt.

4. Apho. 21.

De vomitu. CAP. XXV.

HACTENVS de purgatione diſſeruimus: nunc ad vomitum, tertium vacuationis genus, accedemus. Vomitus autem eſt vacuatio per ſuperiora eorum, quæ in ventriculo continentur, illumq; grauant & moleſtant. Hunc præcedit nauſea, quæ non eſt niſi inanis vomendi conatus. Vomitus autem non temerè in conſiderationem medici venit, quòd eius non contemnenda ſint commoda. Qui enim frequenter vomunt, magna ex parte ſemper ſani eſſe conſueuerunt. Si quidem vomitus non bilem modò, ſed & pituitã moleſtantẽ vẽtriculum educit, adeoq; ne ille malis ac vitioſis humoribus impleatur, efficit. Cùm verò à prauis humoribus vapores ſurſum ad caput ferantur, præſertim vbi bilioſi fuerint, non parum à uomitu etiam caput ipſum ſubleuatur. Vtilis uerò præ aliis eſt uomitus omnibus bilioſis, quòd bilis utpote tenuis humor facilè ſurſum uergat. Præterea iis, qui cibis & potibus ſe nimium impleuerunt, vel parũ rectè concoxerunt. Si enim plus iuſto quàm vt concoqui poſsit, ingeſtum eſt, periculũ imminet, ne in ventriculo corrũpatur. Nihil igitur cõducibilius, niſi vt priuſquàm quod aſſumptũ eſt corrũpatur, qua via cõmodè expelli poteſt, nẽpe per gulã, eiiciatur. Quanquã ne tum quidem quũ corruptũ eſt, intus ſit relinquẽdum quod ingeſtũ eſt, ſed quò cõmodè poteſt expellendum. Cæterùm ſingulis menſibus uomẽdum eſſe Hippocrates præcipit. Nã libro 1. de ratione uictus ita ſcriptum reliquit: Conſultius eſt, ut is qui ſingulis menſibus

Vomitus quid.

Nauſea.

Vomitus cõmoda.

Quibus vtilis vomitus.

Quoties vomẽdũ.

ſibus vomere conſueuit,cõtinuo biduo hoc agat,quàm „
interpoſitis quindecim diebus: ita enim ſecundus dies „
prioris reliquias extrudit. Quæ quidem ſentẽtia etiam „
in libro de ſalubri victu repetitur. Hanc Galenus lib.v.
de vſu partium cap.iiij.cõfirmat ijs verbis:Rectè igitur, „
inquit,veteres medici vomitus à cibis in ſingulos men- „
ſes repeti pręcipiebãt,alij quidẽ ſemel,alij verò bis.Om „
nes aũt hi qualitates ipſas eo caſu comedendorum acres „
atq; abſterſorias diligere cõſulunt,vt pituita omnis è vẽ „
triculo purgetur, neq; prauo ſucco corpus afficiatur. „
Cauendum itaq; omnibus,qui rectè valere & ſeneſcere volẽt,magnopere erit,ne vomitũ prorſus negligãt, ſed illum,modò fieri poſsit,ex præſcripto Hippocratis adhibeãt,ſingulis nempe mẽſibus,& duobus cõtinuò diebus. Nec minori diligentia cauẽdũ iis ipſis erit,ne quotidianum vomitum habeãt. Quippe eius frequẽtia aſsiduúſve vſus ſurditatem inducit,viſui obeſt,thoracis pulmonisq; venas dirumpit,dentibus nocet, & capitis dolores, modò ex ventriculi vitio non ſint orti, offendit.

Creber ac quotidianus vomitus cauẽdus.

Non autem ab re paulò antè diximus,vomitum, ſi fieri poteſt,ſuo tẽpore adhibendum eſſe. Nam in ciendo vomitu magno ſtudio medicó conſiderandum erit,qui ad uomendum faciles,quique difficiles ſint.Qui enim non niſi difficulter uomunt,ad uomitionem nequaquam cogendi ſunt,ſed per inferiora potius purgandi. Difficulter náq; uomẽtibus, ubi eos ad uomendũ quiſpiã urſerit,uenarũ quæ in thorace ſunt,ruptionis periculũ iminet.

Facilitas & difficultas vomendi.

Porrò difficiles & inepti ad uomẽdum ſunt,mediocriter carnoſi ac pingues,anguſtoq; thorace prędìti.Cõtrà faciles & idonei, qui natura tenues graciléſq; ſunt, & amplum obtinent thoracẽ.Priores enim plurimũ pituitoſi aut melãcholici humoris habẽt, ideóq; per inferna, quandoquidem eò maximè iam dicti humores tendant,uacuãdi ſunt. Poſteriores autẽ natura calidi & ſicci,atq; adeò biliosi ſunt,plurimũ itaq; bilis coaceruant, quare per ſuperiora,quo maximè natura repit,uacuare eos oportet. Quæ ſingula Hippocrates in Aphoriſmis quoque iis docuit uerbis: Graciles, & ad uomen- „
dũ faciles,per ſuperiora purgare conuenit. Qui uerò ad „
uomendũ difficiles ſunt,& mediocriter carnoſi,hos per „

Difficiles & inepti ad vomẽdum.

4.aph.6.

inferiora

„ inferiora purgare oportet. Non temerè autem dictum
„ eſt, natura graciles. Nam qui vi morbi tales ſunt, veluti
tabidi, iis vomitus inutilis eſt: De quibus ſanè locutus
Celſi locus enarratus. eſt Celſus, lib. j. c. iij. vbi inter cætera in eum ſcribit modum: Vomitus inutilis eſt gracilibus, & imbecillum
„ ventriculum habētibus. Qui enim hac ratione graciles
„ ſunt, iis thorax anguſtus eſt, & vaſa ruptioni obnoxia.
Qui verò imbecillum habent ventriculum, ij vomitum,
quod ipſum præcipuè mirum in modũ lancinet & con-
Tẽpus vomitioni aptiſſimũ uellat, ſuſtinere non poſſunt. Cæterùm tempus vomitui aptiſſimum eſt æſtas, vtpote in qua bilioſi maximè
procreantur humores, qui ſuapte natura, quòd tenues
admodum ſunt, ſurſum feruntur, & nullo negotio vo-
4. aph. 4. mitu reiiciuntur. Quod Hippocrates etiam confirmat,
„ qui in aphoriſmis inquit: Aeſtate quidem ſuperiores
„ magis ventres, hyeme autem inferiores medicamentis
Obiectio diluitur. purgare conuenit. Neque obſtat quòd Hippocrates, aut potius Polybus, in libello de victu ſalubri contrarium adſtruere videatur, dum ſex hybernis menſibus
vomẽdum eſſe tradit. Et hunc etiam ſecutus Cornelius
Celſus loco paulò antè citato, vomitum vtiliorem hyeme, quàm ęſtate eſſe ſcribat. Nam vterque in iis locis de
pituitæ uacuatione, quæ citra purgantia fit medicamenta, loquitur. Nemo verò eſt, qui neſciat hyberno tempore pituitam, potiſsimùm in ventriculo, magis quàm
alio tempore generari. Vt igitur vomitu expurgetur,
neceſſe eſt. Vbi verò vniuerſum corpus medicamẽtis
purgare conſilium eſt, æſtate per vomitum, atque ſuperiorem ventrem: hyeme per deiectionem, ac ventrẽ inferiorem, vt in aphoriſmis relatum eſt, purgandum erit.
Quid multis opus eſt verbis? Quũ non vniuerſum corpus exonerare conſtitutum eſt, ſed ventriculum ſolum
à pituita in eo coaceruata vindicare placet, vomitu illâ
eijcere licebit, imò plurimum confert. Sin vniuerſum
corpus expurgare animus eſt, ęſtate per ſuperiora, & vo
Quæ per vomitum eyciũtur, medico cõſiderũda. mitum, hyeme uerò per inferiora purgãdum erit. Denique ea, quę per uomitum quouis tempore eiiciuntur, accurata opera medico ſunt conſideranda, quòd ex his, perinde atque ex alui excrementis, multa prædicere poſsit, quemadmodum lib. 2. prædict. Aphor. 38. & ſequent

quentibus aliquot Hippocrates,& poſt eum in ſuis Cõmentariis Galenus luculenter & perſpicuè docuerunt, Quibus verò rebus & medicamentis uomitus ciendus ſit, alibi oſtendimus.

De urinæ excretione. CAP. XXVI.

VRINAE excretio etiã inter uacuationũ genera recenſetur. Quippe nõ rarò accidit vt corporis ſuperuacua per vrinã vacuentur, potiſsimũ in laborioſis, hoc eſt, in quibus laſsitudinis ſenſus ineſt, febribus, quémadmodum in Aphoriſmis iis verbis teſtatur Hippocrates, Quibus ſpes eſt ad articulos futurum abſceſſum, eos liberat ab abſceſſu urina multa, craſſa, & alba prodiens, vt in laborioſis febribus quarto die nonnullis exire incipit. Et in Epidemiis idipſum exemplo quodam confirmat, inquiens: Vrina craſſa & alba, qualis Amphigenis famulo prodiit, in laborioſis febribus, quando quarto die exit, ab abſceſſu liberat. Cùm itaque natura interdũ corporis excrementa noxioſq; humores in morbis per vrinæ excretionem expurget, debet & ipſe medicus, qui huius miniſter eſt, & ſimia, in pleriſque morbis vrinæ prouocatione vti. Hoc verò præſidio tum potiſsimum vtendum medico erit, vbi obſtructio, vel humorũ redundantia circa iecur, eius præcipuè gibba, item renes, & veſicam fuerit. Nam anatomes ratio monſtrat, quòd ea, quæ in iam dictis partibus continentur, per nullum corporis locũ cõmodiùs & expeditiùs, quàm per vrinarios meatus vacuari poſsint. Non autem temere adiectũ eſt paulò antè, eius potiſsimùm gibba. Si enim in cauo iecoris fuerit obſtructio, tum per aluum potiùs, quæ obſtructionem efficiunt, purgare oportet. Nam & id diſſectionis ratio probat, & multis in locis, præſertim lib. 7. Therap. methodi ca. vltimo, & 13. eiuſdem operis ca. 13. & li. 2. ad Glauco. ca. vltimo Galenus docet in hanc ſententiam prorumpens: Sicut iecoris cauum per aluũ purgatur, ita gibba eius per ea, quæ modice vrinas mouent. In eliciẽda verò & prouocanda vrina, accurata diligentia inquirendum erit, num phlegmone, aut exulceratio

Natura ſuperna corporis per vrinã vacuat. *Laborioſæ febres.* *4. apho. 74.* *6. Epide. ſect. 4. aph. 2.* *Quando vrinæ prouocatiõe vtẽdum.* *Quando ab vrinæ prouocatione cauendum.*

aliqua ſit in renibus, veſica, & aliis vrinæ inſtrumentis? Quippe ſi aliquid horum adſit, vrinam mouentibus, nequaquam utendum erit: quod tum à laborante particula longiſsimè auellere, nequaquam ad eam trahere conueniat. Id quod li. 13. Therap. metho. cap. 6. Galenus, ut alia omnia, prudenter & doctè admodum iis uerbis etiã admonuit: Præceptum, inquit, in cõtrarium auerſionis, in omnibus commune eſt. Neque igitur quum vel circa ſedem, uel aliquam huic vicinam partem initium phlegmones incidit, aluum deiicies: neque quum in ueſica, vel colo, vel renibus cœpta, medicamenta, quæ vrinas prouocent, bibenda dabis. Nec ſi mulieri in utero, uel pudendo inſedit, menſes huic mouebis: ſed ad partes, quæ maximè longinquæ ſunt, ſemper auerſionem moliaris. Ceterùm, quando vrinam prouocare medico cõſilium eſt, conuenientius ante cibum id efficiet, & eò magis, ſi quæ vrinam proliciunt, admodum calida fuerint. Nam cùm vrinam mouentia in cenſu eorum ſint, quæ ualde diſtribuunt, nequaquàm à cibo offerri debent, ne illum adhuc crudum ad venas deducant. Quæ verò ſint medicamenta vrinas mouentia, alibi diximus, & idipſum ex profeſſo Galenus libro quinto de ſimplic. medica. facul. cap. 13. docet.

Vrinam prouocantia quo diei tẽpore danda.

Prouocãtia vrinã medicamenta.

De ſudore. CAP. XXVII.

IN GENERE eorũ, quæ corpus noſtrũ vacuant, ſudor etiam cõmemorandus uenit. Cuius ſanè prouocatio tum potiſsimùm vtilis & neceſſaria eſt, vbi noxius aliquis humor interiora corporis infeſtat, vt in febribus, præſertim peſtilentialibus, euenit. Elicitur verò ſudor variis modis, principiò, ſicco calore laconici, de quo ſequenti dicemus capite, ignitorum lapidum, arenę calidæ, ſolis, & exercitiorum. Commune enim omnium eſt iſtorum, humorem corpori immerſum atque redundantem, præſertim aqueum frigidumque excoquere, elicere, conſumere. Quare nonnulli feruentiſſima arena, maximeq; marina, quæ & ſalſedine, & ariditatę cæteris præſtat, corpus defodiunt, quę & ſiccitate & leui-

Sudor quando prouocandus.

Sudoris eliciendi modi.

Feruenti arena vt eliciẽdus ſudor.

& leuitate ſua ſitientiſsima humiditaté, & calore frigus corporis abſumit. At ita, vt adſint miniſtri, qui continuò nouam æſtuantemque corpori accumulent, priore refrigerata deiectaq;. In qua & corpus circumuoluitur, & certis interuallis inuertitur, vt vndique arenæ commodis fruatur. Verùm ſicubi maritima arena deſit, fluuiali pro ea vti licebit, ſed corio denſo inſtrata: ppterea quòd & hæc ipſa ſit, & eius aer, ab euaporationibus humectior, & corio ſubiecto tum incaleſcit à ſole acrius, tum à uicino alueo minùs commadefit. In quibus tamen hoc ſtudioſè obſeruandum erit, non aridis corporibus, ſiccis morbis, febribus, humoribus exiccantibus & calidis, imò ne frigidis quidem omnibus, niſi uitio iam inclinante, aut certè neque cum craſsis, neque cum lentis humoribus coniunctо, quicquam horum, quæ arido calore opem præſtant, congruere. Id quod monendum eſſe duximus, ne arida vitia nimium exiccarentur, & ne calida inflammarentur, atque ne craſſa lentaque abſumpta tenui parte, admodùm inſpiſſarentur. Quapropter declinantibus iam frigidis humidiſque noxis, aut planè aqueis à cauſis ortis, tutò commodeque ſuperiora, & ſicco calore opitulantia, vſurpabuntur. Alij ſunt, qui ſoli æſtuanti obiiciunt, atque ita ſudores eliciunt, quæ res hydropicorum maximè humores exugit.

Quibus ſicco calore ſudor non eſt eliciẽdus.

Sudor præter ea, quæ hactenus expoſita ſunt, etiam fomentis prouocatur. Quæ multis modis ipſa quoque inſtitui poſſunt. Simpliciſsima verò ſunt, quum linteis calefactis ſudor elicitur. Calor enim laxat, aperit, euocat, attrahit, diſcutit, poſt quę plerunque ſudor ſequitur. Proxima ſunt, quum linteo aliquid retinendo calori, mouendoque accommodatum inuoluitur. Quæ, ſi arida expetas, milium facile eſt omnium ſuauiſsimum, aut defrixi furfures, deinde arena, tum ſal quoque. Quæ & torreri omnia, & linteis ſacculíſve includi arida calidaque, vel aquæ cuipiam aptæ calidæque immergi, corporique identidem applicari poſſunt. Duriora fortioraque ſunt, lateres, æra, ferraque pannis linteiſque ſimiliter inuoluta. Sin minus arida deſiderentur, oleo calido, aut aqua calida vtrem, aut vaſculum æneum, teſtaceum fictiléve, veſicamque implere, & corpori adhibere

Fomentis quo modo ſudor prouocetur.

bere conuenit. Sudorem quoque elicit chamæmelum aridum tritumque,& oleo inſperſum, ſi ſummæ cuti validè infricetur. Item ſeſeli, pyrethrum,aniſum,ſimiliter oleo inſperſa. Nitrum etiam toſtum,& non omnino tenue,cum oleo infricatum, efficax eſt. Si humectiora expetantur, lana, aut ſpongia mollis in aquam ſimplicem calidamque, aut herbis, radicibus, ſeminibus, aliiſque idoneis rebus incoctis permutatā, aut in oleum quoduis rei præſenti aptum immerſa competit. Adhæc ſalis flos oleo tēperatus, & liquor Cyrenaicus aqua dilutus corporique infricatus,aut ciceris magnitudine epotus. Pari modo calamintha & pota cum mulſa, & extrinſecus cum oleo infricata. Cæterùm, fomenta illa in morborum declinatione ante omnem cibum,veterique eſca iam probè concocta,nec excrementis ullis intus abditis ſecuriſsimè, & commodiſsimè applicantur. Sic arthritidi iam inclinanti, ſic colico dolori, ſic pleuritidi magno compendio ſuccurritur. Sic aliâs manibus,pedibus, lateribusque calefactis ſudor toti corpori excitatur. Sic denique cruciatus viſcerum diſcutiuntur. Porrò in eliciendis ſudoribus, vt in omnibus etiam aliis vacuationum generibus, vnicè cauendum erit, ne is immodicus ſit,& vires planè deiiciat. Atque hinc eſt, quòd Hippocrates in Epidemiis non temere monuerit, vt in ſudore prouocando medicus conſideraret,ne nimium hunc eliciendo,& immodicè vacuando uires deficerent, adeoq; æger in ſummū vitæ diſcrimen perduceretur, quemadmodum accidit quum ſudorificæ febres, Anglicum ſudorem uocabant, per omnem Germaniam anno Chriſti milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono, Autumno potiſsimùm,graſſaretur. Quippe tum imperitorum medicorum,aut,vt rectiùs dicam,carnificum,operâ non ſolum plebeij, ſed & potentes multi, & epiſcopi aliquot immodica ſudoris prouocatione interempti ſunt. Quæ autem & qualia ex ſudoribus prædici poſsint, ſuo dicemus loco.

Fomenta quo tēpore morbi adhibenda.

In eliciendo ſudore virtutis ratio habenda.

6. Epide. ſect.4. Aph. 21.

Medicorū inſcitia ī Anglico vocato ſudore curando.

DE

De balneis naturalibus. CAP. XXVIII.

IN GENERE eorum quæ vacuant, eſſe recenſenda balnea, nemo eſt, qui neſciat. Sunt autem hęc ipſa duplicia, quędā enim naturalia, quædam verò arte confecta ſeu artificialia nominātur. Naturalia, de quibus hoc capite diſſeremus, ſunt, quæ per ſe & ſponte ſua naſcuntur, naturaliterve proueniunt ac ſcaturiunt. Hęc vſitato nomine, quòd omnia propemodum calefaciēdi vim obtinet thermæ vocantur. Horum certè multa ſunt genera, alia enim nitri, alia ſalis, quædam aluminis, quædam ſulphuris, nonnulla bituminis, aliqua ferri, aliqua æris, alia cupri, alia auri naturam & qualitatem reſipiunt: quædam ex pluribus horum miſtis conſtant: Eſt autem in vniuerſum omnium aquarum, quę medicā præ ſe ferunt vim, Galeno lib. j. de tuen. ſani. cap. 6. atteſtante, facultas exiccatoria: atqui ſunt ex iis, quæ cū exiccatione egregiè calefaciunt, quædam exiccando conſtringunt. Atque idcirco proſunt intemperiei frigidę & humidæ & morbis ex pituita natis. Speciatim verò quæ nitroſæ ſunt, potæ aluum turbant, & pituitam trahunt: vuluas præterea faciunt conceptioni habiles, & ſtrumarum tumores minuunt. Earum balnea malum corporis habitum, qui eſt ex pituita, emendant. Proſunt neruorū vitiis, thoraci, qui deſtillationibus infeſtatur: omninoq; eaſdem facultates habent, quas ſalſæ, ſed multò efficaciores. Attamen non adſtringunt, ſed abſtergunt. Quapropter cutem emendant, & ſcabiem ſanant. Adhæc inſtillatæ medentur purulentis auribus, earumque inflationibus, & tinnitibus. Salſæ multum potæ, itidem vt priores, aluum turbant, pituitam trahunt, & ſanguinem concretum. Corpus præterea minuunt, & ad maciem ducunt. Sed pituita conſumpta, ventriculum lædunt, inteſtina corrodunt, & exulcerant, pruritum & ſcabiem, quia ſua ſalſedine inficiunt ſanguinem, gignunt. Sin parum fuerint ſalſæ, & tardiùs eadem efficiunt, & nō adeò offendunt ventriculum & inteſtina, atque omnino minus totius corporis valetudinem, perturbant. Tepidæ verò iniectæ pituitam extenuant: calidæ tollunt tormi-

Balnea duplicia. Naturalia. Thermæ. Balneorū naturalium genera. Vniuerſalis eorundem facultas. Nitroſæ. Salſæ.

na. At balnea earundem malum habitum, qui eſt ex pituita, emendant: proſunt neruorũ vitiis, thoraci, qui deſtillationibus infeſtatur, ventriculo frigido & humido. Scabiem ex pituita natam ſanant. Si nulla eſt, pruritũ excitant, quem poſt aliquot dies rurſus ſanant. Feruētium vapor capitis grauitatem, & aurium dolores corrigit. Sed infuſæ tumores, tam eos qui ex morbis remanſerunt, quàm ex pituita ortos, diſcutiunt. Proſunt hydropicis, liuentia reducunt ad colorem. Aluminoſæ adſtringunt in vniuerſum omnes. Potę, ventriculum vomere ſolitum reficiunt. Vlcera veſicæ curant. Proſunt mulieribus, quę nullo ordine, aut immodicè purgantur, & iis, quæ ſine manifeſta cauſa crebrò abortire conſueuerunt. Ore retenta, ſanant eius vlcera, & tumorem gingiuarum ſedant. Gargarizatæ, tonſillas tollunt. Sed earum balnea etiam vitiis ſupradictis medentur, in primis verò externis vlceribus, quę fluxionibus abundant. Sunt etiam neruis reſolutis, & ijs qui tardius concoquunt vtiles. Sanguinis eruptiones ex thorace & ano compeſcunt, nimium ſudorem reprimunt. Veruntamen noxiæ ſunt propenſis ad febrem. Sulfureæ neruos molliunt & calefaciunt, igitur reſolutis, tenſis, contractis, tremulis perquàm vtiles ſunt, & eorum dolores ſedant. Artuum tumores euocant & diſcutiunt. Medentur ergo podagræ, chiragræ, coxendicum aliorumque articulorum morbis. Pellunt etiam dolores iecoris, lienis, vteri, & eorundem tumores diſcutiunt. Sed ventriculum euertunt. Scabiem inſuper & vlcera ſanant, lentigines tollunt, impetigines, & vitiligines emendant. Bituminoſæ potæ, interioribus corporum vitiis medentur. Earum balnea neruos ſenſim calefaciunt, & temporis ſpatio emolliunt. Sed caput implent, & ſenſuum inſtrumenta, oculos potiſsimùm lædunt. Aerariæ ſeu æratæ ori, tonſillis, vuæ, & oculis excellenter proſunt. Repurgant enim ea, quæ claritati ipſorum officiunt. Ferreæ, vtiles ſunt ventriculo, lieni, renibus. Proſunt colicis, dolores articulorum pellunt, auxilium afferunt in exulcerationibus veſicæ. Vnde in Tuſcia ad quinquageſimum ab vrbe lapidem ferratæ appellabantur veſicariæ. Plumbeæ, lędunt neruos & artus.

Aluminoſæ. *Sulfureæ.* *Bituminoſæ.* *Aerariæ.* *Ferreæ.* *Plumbeæ*

Hos enim pituita implent,& inflant; illos autem indurant,cõtrahunt,ac tendunt. Acidæ vrinã potæ mouent, & calculoſis medentur, ebrietatemq́; diſcutiunt. Earum balneę idem prẹſtãt,febresq́; , quòd calorẽ reſtinguant, diſcutiunt. Aquæ argentum aurúmve purũ lambentes, cor reficere tradũtur. Atq; hactenus de aquis & balneis vnius duntaxat rei qualitate imbutis diximus. Nunc ad eas progrediemur,quę duabus,tribus, pluribúſve rebus permiſtę ſunt. Hæ omnino certè earũ rerum, ex quibus ſunt compoſitæ, vires habent. Verbi gratia: eſt aqua miſtura ſalis & aluminis, ea pota calefacit & exiccat: id enim vtriſq; cõmune eſt. Quòd ſi plus ſalis in ea ineſt, q̃ aluminis, aluum quidem turbat, ſed nec eam, nec inteſtina multùm lædit, quòd alumen eius vim reprimat. Sin plus aluminis, adſtringit & aluum ſiſtit. Ad eum modũ de reliquis miſtis iudicandum erit. Iam facillimum erit cuiuis omnium thermarum, vt vocãt, modò miſturas earum cognitas habeat, vires diiudicare, quæ quidẽ in orbe terrarum multæ ſunt. Nos in ſtudioſorum gratiam eas tantùm, quæ ſunt hodie cognitæ, & ab omnibus valetudinis tuendæ, aut conſequendæ cauſa petuntur, nominatim percenſebimus, ac earundem tum miſturas, tum facultates breuiter perſtringemus. Principio autem, quæ in Lotharingis ſunt calidæ Plumbariæ nobis occurrunt, ita à copioſa plumbi miſtura appellatę. Quo reſpicientes Germani noſtri, Plumbersbad vocant. Fertur eas plumbi, aluminis, & ſulphuris miſtura conſtare. Quapropter malignis vlceribus, cancro, phagedenis, fiſtulis, elephantiæ recens cœptæ, & omnibus cutis vitiis opitulatur. Quippe vlcerum curatio omnibus tribus, è quarum miſtura conſtat, communis eſt. In Curienſi diœceſi ſitæ balneæ ſecundũ ſibi vendicãt locum, à Germanis noſtris Pfeffersbad, hoc eſt, piperinæ nominantur. Hæ quidem auri, ſulphuris, & nitri miſtura conſtare dicuntur. Capitis doloribus mirificè conferunt, memoriam confirmant, viſum auditúmque acuunt, cerebri, neruorum, aliarumque partium, nitri ratione, quod abſtergit, auferunt, articulorum doloribus, vlceribus, fracturiſque oſſium, ſulphuris cauſa opitulantur. Harum aqua non continuò & perpetuò, vt

Acidæ.

Argẽteæ et aureæ.

Miſtæ aquæ & balneæ.

Plumbariæ calidæ.

Piperinæ balneæ.

aliarum, manat, ſed certo tempore, nempe tertio Maij erumpit, ac ſubinde iterum ſtato tempore, nimirum decimoquarto Septembris die ſeſe recondit, & in penetralia terræ ſubducit. Haud procul ab arce, quam Heluetij Badenſem vocant, aliæ ſalubres thermæ habentur, quæ ob id Badeniæ appellantur. Hæ copioſi ſulphuris, & exigui aluminis miſtura conſtant. Quapropter frigidis & humidis capitis, ac cerebri vitiis, lethargo nimirum, amiſſæ memoriæ, & id genus aliis proſunt. Calefaciunt & exiccant ventriculum, eiusq; concoctionem aluminis ratione iuuant, iecoris & lienis obſtructiones tollunt, detentos menſes euocant, & ſterilitatem adimunt. Mulieribus magis quàm viris, quòd ſulphuris copia calidiores ſint, conueniunt. E feruentium enim ſunt numero. Quippe earum aqua non modò coquit oua, ſed etiam de alitum cute plumas eximit, de ſuilla ſetas, ſiue immergantur animantes, ſiue ea perfundantur. In finibus lacus Podamici, ſupra Conſtantiam, thermæ ſunt Embſebadæ dictæ, aluminis & nitri miſtura participãtes. Quocirca capitis doloribus, deſtillationibus in thoracem, & ſuſpitioſis, item neruorũ reſolutionibus à coli cruciatibus factis, & vlceribus malignis conferunt. In Alſatia prope Geberſueilum balneæ ſunt aluminis, nitri, & ferri miſtura conſtantes. Succurrunt lienoſis, quartana laborãtibus, vlceribus ſordidis, & omnibus cutis vitiis. In ditionis Marchionis oppido Bada, quod ab ipſis nomen duxit, balneæ miræ ſunt efficaciæ, quarum miſtura ex ſulphure, ſale, & alumine exiſtit. Conducunt difficilè ſpirãtibus, & aſthmaticis, doloribus articulorum, anaſarcæ, ictero, & podagræ à frigidis humoribus enatis, vteri morbis, albo potiſsimùm fluori. Conceptionem iuuant, quòd ſalis gratia vterum abſtergant, ac ſterilitatem remouent, & in ſumma, vteri vitiis frigidis & humidis, præ cæteris ferè omnibus balneis, conueniunt. Vlceribus denique & cutis vitiis mirificè medentur. In ditione & ducatu Virtenbergenſi, nõ longè à Phorcena oppidò, thermę ſunt, quæ Bildebadæ, hoc eſt, ferinæ balneæ, & à Martiana ſylua: (ſic autem Romani ſuperiorem Hercinij nemoris partem vocant) Germanis Schirartziraldebad nominantur.

Badeniæ Heluetiorum.

Embſebadæ.

Balneæ Geberſueilanæ.

Badeniæ Marchionis.

Bildelbadæ.

nantur. Harum miſtura ex copioſo ſulphure,& exiguo alumine conſtare fertur. Sunt tamen, qui æris & nitri miſturam accedere priori cēſent. Vnicè capitis vitiis frigidis, reſolutioni nimirum neruorum, conuulſioni, ſtupori,& ſimilibus auxiliantur. Inſtrumenta ſenſuum roborant, tinnitum aurium, iecoris & lienis obſtructiones tollunt, malo habitu corporis & ictero laborantibus, item anaſarca ſeu leucophlegmatia correptis, renum & veſicę calculis, vētriculoq; frigido ſuccurrunt. Appetentiam deniq; excitant,& propemodum omnia, quæ Badeniæ Marchionis prętāt, niſi quòd viris magis quàm mulieribus, quòd non ita feruentes ſint, competant. In eodem ducatu Virtenbergenſi, nō ita procul à Chalbo appellato oppido, ſitæ ſunt balneæ Cellenſes, ab oppidulo Cella paucis paſsibus ab illis diſtāte dictæ, quarū miſtura ex alumine, ære,& exiguo ſulphure cōſtat. Succurrūt vlceribus diuturnis & malignis, articulorū doloribus,& caninæ appetētiæ. Proſunt quoq; febribus ex pituitoſis ſimul & bilioſis humoribus natis, adeoq; iis, qui calido & ſicco temperamento ſunt prędíti, cōueniunt: id quod mirū non eſt. Quippe ex illis effectibus intelligitur eſſe acidulas. Nam hæ calorem reſtinguere poſſunt, quod in acidis calore exhalato frigiditas tanquam victrix permanet. Quum verò acida non tantùm in profundum penetrent, ſed etiam abſtergant & mordicent, nihil mirum has balneas calculorū quoq; vitia diſcutere. Similis fuit aqua fontis Tungrorū, cuius meminit Plinius li. 31. ca. 2. ferruginei ſaporis, quæ corpora purgabat, tertianas febres diſcutiebat,& calculorū vitia. In eadē ditione Virtenbergenſi prope Geppingā vrbem ad fluuiū Vilſum fons eſt alter acidus, quem Germani etiam Saurbrunnē vocant, quòd aciditate iam dictū lōgè ſuperet,& ob acidum ſuum ſaporem, in potū hominum illic degentium magno ſtudio hauritur,& expetitur. Vētriculū & iecur propter inſignē adſtrictionē iuuāt,& corroborāt, hocq; nomine luxatis corporis partibus proſunt. Cùm verò acidulis penetrādi & abſtergēdi vis inſit, iecoris lienisq; obſtructiones ſoluūt, adeoq; ictericis & malo corporis habitu laborātibus ſuccurrūt. Febres tertianas, propter cauſam paulò ante expoſitam, diſcutiūt,& calculos frangunt

Balnea Cellenſes

Fons acidus ad Geppingam.

gunt. Vomitum bilioſum reſtringunt,& vlceribus medentur. Fons acidus tertius ad vnum fermè ſupra Rotenburgum lapidem ad Nicerum in oppidulo minimo Au reperitur,qui certè plus ſulphuris obtinet,ideoque minus eſt acidus,ac magis calidus. Efficaciori vi ea quę in partium cauitatibus deliteſcunt exiccat, & ad ſananda vlcera vtilis eſt. Prope Tubingam ad torrentem Stainachium balneæ ſunt Blaſianæ, ab excelſo illic à miſſariis ſacrificis extructo,& diuo Blaſio dicato,appellatę, nõ quidem celebres, ſed ob præclaras virtutes nobis ſilentio non prætereundæ, quarũ miſtura haud dubiè ex alumine,ferro, exiguo ſulphure, & nitro,aut certè calcario lapide exiſtit. Nã earũ aqua igni admota turbida fit,poſtremò rubeſcit, quod de fonte ferruginei ſaporis Plinius quoq; ſcriptũ reliquit,vnde aluminoſam & ferratã eſſe coniicimus. Alias miſturas ex facultatibus deprehendimus. Deſtillationibus nanque in thoracem,& aſthmaticis, articulorum item doloribus & tumoribus mirificè proſunt. Scabiem & vlcera ſanant,vt hinc partim aluminis,partim nitri, & ſulphuris miſtura eluceat.

Fons acidus in Au.

Balneæ Blaſianæ.

Balneæ Vberlingenſes. Ad Venetum lacum in ſuburbio Vberlingo balneæ ſunt,quarum miſtura è plumbo,ære,& ſulphure eſt. Vẽtriculum roborant, & artus labore admodum debilitatos,ac fatigatos confirmant. Renum & veſicæ vitia,calculosq; pellunt. In ipſa Martiana ſylua iuxta Oppenauã oppidulũ balneæ ſunt,quæ nominantur Anthegaſtę, aluminis,nitri & ſulphuris miſtura cõſtantes. Cerebrũ, neruos,& renes expurgãt, corpusq; vniuerſum excremẽtis vacuũ reddũt. Vlceribus ſordidis ac diuturnis prę ceteris balneis medẽtur. Appetentiam tamen deiiciũt,ac ſupra modũ ſiticuloſæ ſunt. In magna Germania ſunt Viſebadæ feruentes admodũ,à veteribus, Plinio præſertim li.32.ca.2. Mattiaci fontes appellati, quorũ hauſtus triduo feruere tradit. Harũ balnearum miſtura è ſulphure, alumine,& exiguo nitro exiſtit. Eaſdem cũ Badenſibus Marchionis vires obtinẽt. In Norico ſiue Baioaria ſunt thermæ Gaſtenię nominatę,quibus vehemẽs adſtrictoria & exiccatoria ineſt facultas, quo nomine corporis excremẽta diſsipant & abſumũt, quod partim exprimẽdo,partim exiccãdo efficiũt. Vterũ humidũ plurimũ iuuant,

Balneæ Oppenauenſes, ſiue Anthegaſtæ.

Viſebada Mattiaci fontes.

Gaſteniæ.

iuuant, ideoq; mulieribus imprægnandi facilitatẽ conciliant, atq; ne grauidæ abortiant, efficiunt. Vt harũ miſturã alumine copioſo & exiguo ſulphure cõſtare ſit veriſimile. In Vindelicia ad Abudiacũ caſtellum Danubianum ſuprà Rheginoburgũ balneæ ſunt Abudiacæ vocatæ, quæ ſulphuris copioſi, & aluminis miſtura conſtãt. Odore, qui illis vehemens eſt, oua frixa referũt. Neruorum vitiis, articulorũ doloribus, podagræ, & chiragræ medentur. Scabiem & vlcera ſanant. In Elboga Sliconum oppido acidula eſt, quam furioſam appellant, quòd tanto ſonitu feratur, vt ad paſſus centum, aut ampliùs reſonet, non ſecus ac tonitru aliquod remotum. Sulphure, alumine, & exiguo nitro conſtat. Idem quod Cellenſes ferè balneæ poteſt, calefacit enim, exiccat, & robur partibus corporis conciliat. Cæterùm, quod ad vſum thermarum, & aquarum ſponte natarum attinet, eas certè ſenſim & paulatim ingredi oportet, nec niſi corpore prius vacuato. Cuius rei cauſæ è ſuperioribus patent. Nec certum & ſtatutum tempus quantiſper illis vtendum ſit omnibus ex æquo eſt conſtituendum, imò virtutis maximè habenda hîc, vt in omnibus aliis vacuationibus, eſt ratio. Tantiſper enim iis vtendum, donec uirtus ferrè commodè poteſt. Nec nobis probatur, quòd horis certis dimetiũtur medici balneãdi morã. Nã ita fit, vt pleriq; properent, nõ ſine maximo corporis & virtutis incommodo, præſcriptas ſibi horas ab ſoluere. Præſtat enim dierũ aliquem, intra quẽ balneandi finem faciant, numerũ præſcribere, nempe vigeſimũquintũ, aut trigeſimũ, aut trigeſimũquintum, aut, ad ſummum, quadrageſimũ diem. Ita enim paulatim ac ſenſim ꝟis balneatũ laxo & ſoluto corpori occurrere poteſt.

Abudiacæ.

Elbogana acidula.

Balnearũ calidarũ vſus.

De balneis arte confectis. CAP. XXIX.

HACTENVS qua potuimus breuitate ſponte natarũ balneatũ miſturas, ac uires enarrauimus. Nũc reliquũ eſt, vt earũ etiã, quæ arte parãtur, rationẽ exponamus. Vt autẽ veteres balnearũ ſummũ vſum habebãt (quotidie enim quò vel puluerẽ, ſordeſq; abluerẽt vel ſudorẽ prouocarẽt, valetudinis voluptatiſve cauſa ſe lauabãt) ſic quoq; quinq; ordine poſitas partes. Prima Græcè

Balnearũ artificialiũ quinque partes.

Prima, Apodyterium.

Græcè ἀποδυτήριον, ἀπὸ τοῦ ἀποδύειν, quod eſt exuere, dicebatur. In ea enim balneaturi ſe exuebant, atq; nudabant. Latinè tepidarium vocabatur: tepebat enim hac in parte aër, vel ex calidis ac ſiccis vaporibus ab igne delatis, vel calidis ac humidis ab herbis & ſtirpibus decoctis tranſmiſſis, vel ab aqua in ignitos lapides, aut candentes laminas infuſa excitatis.

Tepidarium.

Secunda, πυριατήριον, Calidarium.

Altera balnei pars Græcis πυριατήριον & ὑπόκαυστον, Romanis calidarium, Senecæ ſudatoriũ, aliis Laconicũ, à Laconibus & Spartanis, quibus in vſu frequens fuit, appellabatur. Quod indicat libr. vj. Epigrãmatũ de Hetruſci thermis Martialis iis verſibus:

De virgine et martia aquis Plin. lib. 31. ca. 3.

Ritus ſi placeant tibi Laconum,
Contentus potes arido vapore;
Cruda virgine, martiaq; mergi,
Quæ tam candida, tam ſerena lucet,
Vt nullas ibi ſuſpiceris vndas,
Et credas vacuam nitere Lygilon.

Galenus hanc partem multis in locis ξηρὸν θόλον, hoc eſt, ſiccam teſtudinem nominat. Siquidem fornicem habuit concameratum, ſeu locũ in ſe recuruũ, in quo ſucceſſus ignis calidos atque ſiccos vapores emittebat, ad ſudorem eliciendum. Tales certè fornices & teſtudines hodiernis etiam temporibus in noſtris balneis conſpicimus, è quibus vapor ſiccus ad ciendos ſudores egreditur, corporibus interim in tabulam quandam ſudorem illum excipientem proſtratis. Eandem certè partem libro tertio de tuen. ſani. idem Galenus βαλανεῖον vocauit. Hodie facientes medicinam, aërium nominant balneum, quòd eo vtentes in aëre degant calefacto.

βαλανεῖον Aerium balneum.

Tertia, Soliũ calidum, Tina, ἔμβασις, κολυμβήθρα, δεξαμένη.

Tertia pars erat ſolium calidum. Solium autem nihil aliud fuit, niſi ciſterna, aut piſcina, aut vas, aut cupa, in qua homines conſidentes abluebantur. Vnde Latinis & labrum, & lauacrum, vulgo etiam tina vocatur. Galenus ab inſcenſu & deſcenſu ἔμβασιν, κολυμβήθραν, καὶ δεξαμένην nuncupare ſolet. Poſterior appellatio Homero quoque familiaris fuit.

Quarta, Soliũ frigidum, λουτρὸν.

Quarta, pars frigidum ſolum erat, in quo corpus prioribus balnei partibus exhauſtum, minuſque laxatum & calefactum, refrigerabatur, denſabatur, ac firmabatur. Veteribus Græcis λουτρὸν ſimpliciter vocabatur. Quinta ac nouiſsima

pars,

pars, detergendo corpori dedicata fuit. Nam poſtquam cuncta iam ritè peracta eſſent, poſt frigidi ſolij vſum iterum ſudabant, vt omnia excrementa citra refrigerationis noxam vacuarentur. Proinde vt tandem ſudorem iterum detergerêt opus fuit, quod in poſtrema hac parte factum eſt. Cæterùm Galenus libro decimo Therap. metho, cap. x. quatuor duntaxat balnei partes, apodyterio præterito, recenſet. Plinius tamen li. v. epiſtola ſexta, huius, & etiam aliarum omnium diſertè meminit. Noſtra quidem balnea aliqua ex parte antiquorum referrent, ſi prima & vltima partes diſtinctæ, ac aliis continuæ eſſent. Tepidarij enim vicem ſuppleteа pars, modò continua alteri ſit, in qua nos nudamus, & veſtes exuimus. Calidarium, in quo ſudamus, veterum propemodum per omnia refert. Non deſunt nobis ſolia calida maximè. Frigidis enim hodie vti deſierunt, Aeſtiuo tamen tempore Germani noſtri non tantùm ſe in frigida mergunt, ſed multas horas fluuiis innatantes conſumunt. Pars vltima itidem deſideratur, cui tamen, vbi cōtinuum eſt, tepidariū in quo denuò veſtimur aliquo modo reſpondet. Atque hactenus balnei arte parati partes enumerauimus. nunc quæ ſit earundem facultas breuiter commemorabimus. Prima, quaſi quædam eſt ad alteram præparatio. Neque enim ſatis tutum eſt à frigido aëre ſtatim in calidum admodum ſe transferre. Secunda, materias per totum corpus tum calefacit, tum fundit liquátve, & quæ inæqualia ſunt æquat, & cutem laxat, & ſub ea detenta vacuat. Quare nobis non rarò exercitij neglecti vices ſupplet. Tertia, qua in aquam calidam deſcenditur, Galeno libro tertio de tuenda ſanitate cap. iij. teſte, ſi media temperie ſit, calefacit & humectat: ſin tepida fuerit, humectat & refrigerat. Vtraque igitur in ſicco corporis affectu madorem vtilem ſolidis partibus immittit. Quòd ſi verò iuſto calidior ſit, calefacit quidē, ſed nō perinde humectat, quippe horrere corpora, cōtrahiq; & denſari exiles eorū meatus cogit, ita vt nec madeſcere ab extrinſecus accedēte humore queāt, nec excremēti, quod intus latet, quicquam vacuare & emittere. Quæ itaq; moderatè calida fuerit, madorē vtilem ſolidis partibus, vt diximus, immittere poteſt

Balnei partiū facultates.

Prima.

Alterius.

Tertia.

teſt,fatigationem ac laſsitudinem ſoluere,plenitudinem diſcutere,dolorem mitigare, diſcutere,duras tenſaſque partes mollire,excrementum liquamentúmve, ſi quod intus ad cutem hæret, euocare, flatus diffundere, ſomnumque allicere. Tepidum uerò febribus exiccantibus & præſertim iis,quæ immodicam ſitim excitant, uehementibus Solis exuſtionibus, & ſcabioſis puſtulis confert. Vt rectiſsimè dixerit Galenus,nihil eſſe quod va lido ęſtu occupatos pręſentiùs refrigeret,aut magna affectos frigiditate promptiùs calefacere queat, quàm bal neum aquæ dulcis moderatè calidum. Porrò inutile eſt quibuſcunque vel crudi humoris multitudo in primis venis continetur,vel uiſcus aliquod, vt iecur, ventriculus,pulmo, renes, meſenterium, colum imbecille eſt:adde pedes,manus,coxas,artus, & quamlibet,ſine vi tæ tamen pati periculo, ſimiliter infirmam particulam vel denique quibuſcunque horrorem aut cutis denſitatē,adfert,vt fit in iis, qui acribus humoribus abundant, maximè ſi cutis etiam alicunde denſata eſt. Nam & liquata balneo excrementa in membra qualiacunque infirma decumbunt, & cum impetu quodam irruunt, & cruda in corpus diſtribuuntur,deniq; horror vel præ ſentem febrem intendit, vel ſæpe, quæ antè fuit magis incendit. Quarta balnei pars, qua in frigidā immerguntur,vniuerſum corpus firmat, ac robuſtū reddit, cutem dēſat, & vires firmat. Quod ſanè optimū ad externa no cumēta arcēda præſidiū eſt. Quare ſi quis ſtagnis atque fluminibus vti cōſueuit,minus habet periculi,præſertim ſi nō intēpeſtiuè adhibeatur. Sanè tēpeſtiuū fuerit,Gale no lib.iij.de tué.vale.teſte, ſi iis aſſuefactus, firmisq; uiribus preditus,vbi in ſole ferūcte fecerit iter,vel diu ſub eo verſatus fuerit,iā aridus & ſqualore obſitus,vel in fri gidū ſoliū deſcēdat, vel in flumen aliquod ſe præcipitet. Nā is dicto citius omnē tū cū ęſtu ariditatē extinxerit. Si verò quis minus aſſueuit, iā multiplici cautione ſummaq; prudētia opus erit. Quippe nō omnibus cōueniūt, neq; enim iis quorū corpora adhuc augentur, quòd horū incremēto aduerſentur,ſed iis,qui inculpatè ſani ſunt, & qui exacta uictus ratione,ac laboribus, cibisq; cōmodiſsimè utūtur. Nō ſit etiā eorū corpus eo die,nec nocte

Lib.5.de vſu par.

Balneum quibus inutile.

Quarta.

eā quæ præceſsit, vlla re vires debilitāte cōmutatū, nō uenere, non vigilia, non crapula, non fatigatione, non inedia, non denique vllo excretionis genere, ſed priſtinam integritatem ad vnguem habeat, & bonis ac ſalutaribus cibis vtatur, ſit iuuenis, animo præſente, tum planè hilaro, eo præcipuè die. Prius etiam frictionibus præcalefaciendum corpus erit, vt fuſiùs Galen. & lib. 3. cap. 178. Aetius docent. Solis itaque iuuenibus ac robuſtis, non mulieribus, & mediocriter carnoſis, aſſuetis, nec omni tempore, ſed æſtiuo tantùm, & die ab omnibus ventis ſilente, & quoad tempus fert calidiſsimo, atque meridie. Cùm itaque tanta cura ac cautione vt quis tuto frigida ſe lauet, opus ſit, nihil mirum, hodiè innumeros lędi, qui ſine conſilio ac diſcrimine ſeſe in flumina coniiciunt, ac toto illic die ſe lauant. Porrò poteſt interdum medicus coniectis nonnullis in aquam dulcem rebus, verbi cauſā ſale, nitro, ſulfure, alumine: aut in ea decoctis herbis balnea, quibus diſcutiendi vis inſit, parare. Quorū tū præcipuè vſus erit, vbi habitū corporis attenuare nobis cōſiliū eſt, vt in pinguibus & obeſis: vel vbi totū corpus, vel pars eius aliqua in tumorē attollitur. Itē, vbi humores in coxā, aliasq́; corporis partes decubuerūt. Sed præſtat horū formulā aliquā ſubiicere, ad cuius præſcriptū alia parari poſſunt. Ad coxæ dolores hoc vti licebit balneo, quod habet meliloti, chamæmeli, anethi herbarū, ſeminū fœnigræci, lini, ſingulorū manipulos duos. Abſinthij vulgaris, menthæ, pulegij, calaminthæ, abrotoni, chamæpityos, ſtichadis arabicæ vocatæ, betonicæ, ſampſychi, verbaſculi odorati, ſaluiæ, chamædryos, ſingulorū manipulū vnū cum dimidio. Bulliant in cacabo aquæ fontanæ quoad tertia eiuſdē pars diſsipetur, dein colentur. A quæ colatæ adiiciatur ſulfuris viui lib. ſemis. Nitri vnc. iiij. ſalis cōmunis vnc. vj. Iterū ferueāt vnica dūtaxat ebullitione, ac colētur, & colata aqua vſui ſeruetur.

Balneæ quomodo hodie à medicis parentur.

Formula balnei.

De hæmorrhoidibus. CAP. XXX.

Hæmorrhoides.

Hæmorrhoidum ortus.

HAEMORRHOIDES, venarum, quæ anū ambiūt, ſunt explicationes, per quas natura fæculentū ac melancholicū ſanguinem ſtatis temporū interuallis expurgat. Venæ verò illæ partim à vena porta nominata

nata,partim à caua, vt alibi copioſiùs monſtrauimus,oriũtur. Maior tamen copia fæculentioris ſanguinis per ramum, qui à porta naſcitur vena, expurgatur, quàm per eum, qui à caua exoritur: quod à liene facillimè ac breuiori cõpendio is humor deorſum profluat. Proinde quum natura magnam fæculenti humoris à liene nõ elaborati & confecti partem per hæmorrhoidas appellatas venas ſtatis temporibus excernat,omnibus perſpicuum euadit, harum mediocre profluuiũ à multis nos morbis tutos ſecurosq; reddere. Hinc non temerè Hippocrates in Epidemiis de hęmorrhoidibus ita ſcriptum reliquit: Quibus hæmorrhoides profluunt, ij neque pleuritide,neque pulmonis phlegmone, neque phagedena,neque furunculis, neque terminthis, pariter neq; lepra, neque vitiliginibus albis corripiuntur. Cæterùm non ſolùm ea vis eſt hæmorrhoidum promanantium,vt à morbis imminentibus tueantur ac præſeruēt, ſed etiam ab iis, qui iam inuaſerunt, prorſus liberent.

Hæmorrhoidũ cõmoditas. *6. Epide. ſect. 3 aph. 29*

Quod palàm quoque in Epidemiis Hippocrates iis cõfirmat verbis: Hæmorrhoides ab atra liberant bile, eò quòd per has ſimile profluat. Et in aphoriſmis,vbi in hunc ſcriptum reliquit modum: Melancholicis & renũ malo laborantibus hæmorrhoides ſuccedentes bonum ſignificant. Et ibidem rurſus: In inſanientibus ſi hæmorrhoides ſuperuenerint,inſaniæ ſolutio. Cùm itaq; hæmorrhoides non modò à futuris morbis tueri,ſed & à præſentibus ac iamiam infeſtantibus liberare queant, diligenter ac ſedulò medico cauendum erit, ne temere eaſdem ſupprimat. Quod niſi fecerit, multorum certè, & eorum ſanè non leuium, morborum, quibus ille cui intempeſtiuè, & nulla vrgente neceſsitate ſuppreſſit,corripietur,autor erit. Quod dicimus, Hippocrates ſuo teſtimonio confirmat, qui in Epidemiis ita inquit; Multi intempeſtiuè ab hæmorrhoidibus ſanati, prædictis morbis mox correpti ſunt, & fuerunt pernicioſi. Et in aphoriſmis: Sananti diuturnas hæmorrhoidas niſi vna relicta fuerit, periculum eſt aquam inter cutem, aut tabem ſuccedere. Nec diſſentit Cornelius Celſus, qui lib. 6. cap. 18. ſic ſcribit: Atque in quibuſdam parum tutò ſupprimuntur, qui ſanguinis profluuio imbecilliores

6. Epide. ſect. 5. aph. 25. *6. aph. 11* *6. apho. 35.* *Hæmorrhoides nõ temere ſupprimendæ.* *6. Epide. ſect. 3. apho. 29.*

res non fiunt. Habent enim purgationem hanc, non morbum. Ideoque curati quidam quum ſanguinis exitum non haberent, inclinata in præcordia ac viſcera materia, ſubitis & grauiſsimis morbis correpti ſunt. Porrò emanantibus hæmorrhoidibus medicus caueat, ne immodicum ſit earundem profluuium. Siquidem vt omnes aliæ vacuationes, ita quoque hæmorrhoides vbi plus iuſtò profluxerint, virtutem vehemẽter deiiciunt, atque interdum aquæ inter cutem, propter iecoris refrigerationem, quæ comitatur, cauſa erit. Quod cùm omnibus ſit manifeſtum, non eſt cur ea de re copioſiùs diſſeramus, præſertim cùm in libris noſtris de medendi ratione id pleniſsimè tractauerimus. ,, ,, ,, ,,

Cauendũ ne hæmorrhoides immodicè promanẽt

De menſium profluuio. CAP. XXXI.

Menſium profluuij vtilitas.

Tvirorvm corpora per hæmorrhoidas, ita mulierum, ſtatis etiam temporibus, per menſes expurgãtur. Quo fit, vt iis moderatè & legitimo tempore exeuntibus, ſanæ permaneant mulieres. Cõtrà, vbi pręter naturã ſupprimuntur, hîc haud dubiè morbum pariunt. Nec temerè à nobis dictum eſt præter naturam, ſi enim naturaliter retinentur, nulla inde moleſtia aut noxa mulieri accidit. Naturaliter autem retinentur, vel ætatis ratione, quod ſcilicet iuniores aut ſeniores ſint mulieres, quàm vt illis emanare menſes poſsint. Neque enim, vt plurimum, ante quartumdecimum annum menſes erumpere ſolent: deſinunt autem aliis quinquageſimo, aliis quinquageſimoquinto, pauciſsimis ſexageſimo. Naturaliter etiam ſupprimuntur menſes iis, quę vterum geſtant ac conceperunt: & extra conceptionem iis, quæ lactant. Item ſaltatricibus, calidioris temperaturę mulieribus, exercitiis vtentibus, & agreſtibus. Nam quicquid in iis eſt excrementi, hoc totum validus calor, & exercitationis vehementia abſumunt. Non eſt igitur cur in prædictis, & omnibus aliis, quibus menſes naturaliter ſupprimuntur, medicus de euocandis iis ipſis ſit ſolicitus. Neque enim ſi admodũ conetur, euentus conatibus vnquam reſpõdebit. Præter naturam autem detinentur iis primùm, quæ

Naturaliter quãdo retineãtur menſes.

Præter naturam quibus menſtrua detineantur.

iuſto pinguiores, aut graciliores ſunt. Pingues enim cæteris mulieribus magis exangues ſunt, minimasque & anguſtas valde venas habent. Graciliores autem, & ob diuturnum aliquem morbum admodũ extenuatæ, nihil ſuperuacui ſanguinis obtinẽt, imò vix vnde alantur corporis partes, ſatis habent. Dein nõ profluunt mẽſes, quibus ſanguis craſſus ac lentus eſt. Siquidẽ is ob ſuam craſſitiem & lentorem vteri venas permeare nõ põt. Deniq; iis, quibus per alia loca delatus vacuatusque fuit, veluti per nares, aut ſedem, aut thoracem, aut ſectam aliquam venam. Sunt etiã aliæ multæ ſuppreſſorũ mẽſium cauſæ, quas libens prætereo, quòd libro tertio de medendis morbis, ca. 53. eas omnes ordine percenſuerimus. Cęterùm menſes non modò præter naturã ſupreſſi, bonam corporis valetudinẽ deſtruunt, ſed & vbi plus iuſto pro
5. apho. 57. manant, vt teſtis eſt in Aphoriſmis Hippocrates ita ſcribens: Si, inquit, menſtrua immodicè fluunt, morbi accidunt: & ſi ſupprimũtur, ex vtero morbi eueniunt. Quocirca ſi immodicè manant, conſtringenda erunt: ſin præter naturã diutius quàm par ſit retinentur, euocanda veniunt. In ſupprimendis & euocandis menſibus prudentem ſeſe exhibeat medicus neceſſe eſt, ne ſcilicet citius aut tardiùs quàm conueniat ſupprimere conetur. Sunt enim ex mulieribus, quibus natura, etiam diutius mẽſes
6. Epide. ſect. 1 Apho. 6. profluentes quàm cæteris durent. Quod diſertè Hippocrates in Epidemiis iis ſignificauit verbis: Menſtrua, ait, humidis mulieribus diutius durant. Quũ verò non citò prodeunt, intumeſcunt. Caueat etiã ne vbi non oportet euocare tentet. Ita enim nõ tãtùm ludet omnẽ operam, ſed ſe etiã aliis doctioribus ridendũ exponet. Atqui de menſibus in præſentia ſatis: plura enim de iis loco iam citato in medendi noſtra ratione inuenient ſtudioſi.

De vacuatione per nares. CAP. XXXII.

PER nares uacuantur ea, quæ in capite ac cerebro cõtinentur excrementa. idq; ſternutationem cientibus, & errhinis vocatis medicamentis, de quibus copioſè lib. 2. de compo. medi. hodie vſitatã, c. 25. diximus.

Sæpe

Sæpe etiam ſanguis per nares profluit. Quo quidem vacuationis genere natura multos corporis morbos curat, & iudicat, quemadmodũ in Prognoſticorum, & Epidemiorũ libris Hippocrates, & lib. 3. de iudiciis, ac multis aliis locis Galenus docent. Sanguinis autem ex naribus profluuium cerebri maximè obſtructionibus, & à capite factis deſtillationibus confert, quòd eum, qui in capite redundat ſanguinem potiſsimùm vacuet. Vt verò in omnibus aliis vacuationibus medico vnicè obſeruandum eſt, vtrum nimiùm, aut parciùs educatur, ita quoq; in narium profluuio diligenter contemplandum erit, quando idipſum ſit conſtringendum, & quando minus. Cùm enim ex ſanguine omnes corporis partes alantur, & is veluti uitæ, quòd dicitur, theſaurus ſit, nō committendum, vt illum immodicè vacuari etiam ex naribus ſinat medicus. Quapropter vbi immodicum eſſe ſanguinis ex naribus profluuium cognouerit medicus, ad ea, quæ illud reſtringere poſſunt medicamēta, ſe confeſtim conferat. Vbi uerò propter vitioſi ſanguinis multitudinem profluuium ſanguinis excitatum fuerit, minimè cohibendum erit. Non enim ſine magno incommodo eius, cui è naribus ſanguis promanat, noxij ſanguinis vacuatio impediri poteſt. Proinde iuuanda potiùs natura in expellendis noxiis humoribus erit, quàm in ſuo, quem rectè inſtituit motu impedienda. Conſtringendũ autem ſanguinis ex naribus profluuium etiamſi medio ere eſt, quando ſanguis qui vacuatur bonus fuerit, virtusque laborantis imbecilla: Nec etiam perpetuò ei, per quem vitioſus vacuatur ſanguis acquieſcendum, ſed tantiſper dum noxia vacuantur, & virtus ferre poteſt. Quę ſingula ferè Hippocrates breuiſsima ſententia in Epidemiis complexus eſt, vbi ita ſcriptum reliquit: Sanguinis ex naribus profluuia, quibus parum acquieuimus, ſicco medicamento obſtruere oportet. Aliis autem obſtruentibus non eſt opus. Vbi verò alba è naribus profluxerint, ſicco, vt galla, & alumine, obturare conuenit. Reliqua quæ ad hoc inſtitutum pertinent, ex medendi noſtra ratione petenda ſunt.

Sanguinis ex naribus profluuium quibus maximè conferat.

Quādo cōſtringendum, quā do minus

6. Epidem. ſect. 3. Aph. 18.

De venere. CAP. XXXIII.

RECTISSIME inter vacuationum genera venus & concubitus recenſetur. Eſt autem huius, ſi legitimus, iuſtus ac moderatus fuerit, ad proſperam valetudinem magna uis,& efficacia. Contrà, ſi immoderatus fuerit, multorum malorum occaſio erit. Rectè itaque & vti decet vſurpata venus plenitudinem exhaurit,corpus agile, auctum, & virile magis reddit. Durum corporis habitum emendat. Emollit enim inſtrumenta, meatus dilatat, atque à pituita expurgat. Quod ad animum pertinet, mentis ac rationis vim implicitam & impeditam explicat, ac ſoluit, ingentes iras & furorem remittit & mitigat. Proinde melancholicis, ſi quid aliud, opitulatur, alioque modo inſanientibus ſenſuum integritatem, modeſtiam, ac ſapientiam reſtituit. Conuenit etiam triſtibus, & iis, qui hominum conſortia ac conuerſationes oderunt, μισανθρώπους Græci vocant. Morbis denique à pituita ortis magna efficacia ſuccurrit, quod Hippocrates in Epidemiis iis confirmat verbis: Venus morbis è pituita natis vtilis eſt. Ariſtoteles ſec.j. proble. 51. rationem eius rei hanc affert, quòd feruor coeundi calefaciat, & exiccet, multumque pituitæ detrahat. Quin & cibi, præter ea, quæ dicta ſunt, appetentiam erigit, & eius cupiditatem recuperat. A crebris denique rei venereæ imaginationibus, inſomniiſque parum pudicis, liberat. Veneris igitur opportunæ & moderatæ tot tantaque ſunt commoda, Aetio lib. 3. ca. 8. & Paulo lib. j. cap. 35. teſtibus. Vt autem iam dictæ veneris multa ſunt commoda, ita viciſsim immoderatæ non pauciora ſunt incommoda. Nam immodicus, & aſsiduus, ac intempeſtiuus vſus oculis plurimum nocet, omnibuſque ſenſuum inſtrumentis, capiti, neruis, thoraci, renibus, lumbis, coxis, pedibus denique & artubus præſertim ſi debiles fuerint. Omne nanque hominis robur per immodicum concubitum debilitatur. Calorem quoque innatum extinguit, ſenectutemque & mortem accelerat. Hincque adeò fit, ut ii qui nimium ueneri ſtudent,

Veneris moderatæ & legitimæ cõmoda.

μισάνθρωποι.

6. Epide. ſect. 5. apho. 23.

Veneris immoderatæ incõmoda.

ſtudent, libidinique immodicè indulgent, & malè concoquant, & pallidi fiant, & neque viſu, neque auditu, nec vllo prorſus ſenſu quicquã ſatis integrè percipiant. Obliuioſi prætereà ſunt, tremuli, articulorumque doloribus, coxendicum maximè, renum & ueſicæ uitiis laborant. Porrò ex anni temporibus, ueneri aptiſsimum Ver exiſtit. Aeſtate autem & Autumno minus eſt utilis uenus. Tolerabilior tamen per Autumnũ. Aeſtate enim, ſi fieri poteſt, Celſo aſtipulante, in totum abſtinendum eſt, ne æſtu debilitatum corpus, & ſudoribus, & multis tranſpirationibus imminutum ſolutumque, concubitu frangatur, rarefiat, magiſque exhauriatur. Sed neque hyems propter immodicum frigus conueniens eſt ueneri tempus. Minus tamen quàm Aeſtate, & Autumno hoc ipſo concubitu, præſertim mediocri, uti nocet. Hora uerò ad concubitum, Galeno cap. octogeſimoſexto artis medicæ, teſte, optima eſt, quum in exceſſuum mediocritate corpus fuerit conſtitutum, ubi ſcilicet neque plenum, neque uacuum extiterit, neq; in calore, aut frigore, aut ſiccitate, aut humiditate exceſſerit. Ideoque in uenerem congreſſurus uitare debet recentes ſatietates ac cruditates, ebrietatem, famem, fatigationem, uomitum, purgationẽ, & id genus alia corporis robur diſſoluentia. Optimum autem eſt congredi cum uxore à cibo, & ante ſomnum, quoniã ad robur ſic cõducit, & quia frigiditas, quæ euenire ſolita eſt, minus accidit, & quia mulier conceptum ſemen, ſubſequente quiete, ac ſomno, melius retinet. Cæterùm uenus non omnibus ex æquo conuenit. Inutilis enim ſenibus, ac omnibus frigidis, iuſtamq; ætatem nondũ adeptis. Deinde æſtate & Autumno, parcè ac ſobriè admodum uiuentibus, uel nunquàm, uel raro antè coitum expertis. Nullis tamen æquè atque iis, qui exucco ſunt corpore, exitialis, præſertim æſtiuo tempore. Tutiſsima uerò eſt temporibus, & naturis calidis ſimul & humidis, & in primis, ut dictum eſt, Vere, ac iuuentute.

Tẽpus ueneri aptũ

Hora concubitus.

Quib. uenus cõueniat, & quib. nõ.

De excreationibus. CAP. XXXIIII.

EXCREATIONE vacuãtur, quæ à capite in fauces deſtillant, & quæ in thorace redundant excrementa. In iis autem vacuandis diligenter medico, quæ ſit eorundem conſiſtentia, conſiderandum erit. Si enim admodũ tenuia fuerint, expelli per excreationem atque tuſsim facilè, quòd à ſpiritus impetu diuiſa retrofluant, haud poſſunt. Sin lenta & tenacia fuerint, adeò vt violenter inhęreant, pari ratione quòd auelli ab iis, quibus adhęrent, nequeant, excreationi reſiſtunt. Quapropter ſi ea, quę à capite in fauces deſtillant, iuſto tenuiora & aquea fuerint, excreari, & per tuſsim educi nequeunt, niſi aliqua ex parte per naturam, aut medici opera incraſſentur. Non autem temerè adiectum eſt, aliqua ex parte. Quia non ſupra modũ ſunt incraſſanda, ſed conſiſtentia mediocria eſſe oportet. Vt hinc conſtet, quæ hac ratione craſſa ſunt, re vera eſſe conſiſtentia mediocria, quòd media ſint inter ea, quæ admodũ tenuia, aut ſupra modum craſſa ſunt. Quo ſanè modo, Hippocrates in Aphoriſmis vrinam craſſam ſæpenumero appellat eam, quæ mediocris eſt conſiſtentiæ. Quæ autem in thorace cõtinentur lenta & craſſa, adeò vt mouentis aeris ac ſpiritus impetu pelli non poſsint, ea à medico medicamentis, quibus extenuandi & incidendi facultas ineſt, attenuanda & incidenda veniunt. Proinde ad hanc vacuandi ſpeciem Auicennæ præceptio, qua iubet tenues humores eſſe incraſſandos, & craſſos extenuandos, referri cõmodiſsimè poteſt, minimè autem ad eam quæ per purgantia medicamenta efficitur, vt capite xix. huius libri quoque dictum eſt.

De ſomno uacuante. CAP. XXXV.

A fame admiſſus ſomnus vacuat.

CVM à veteribus medicis inter vacuãtia præſidia etiam ſomnus numeretur, operæ pretiũ nos facturos exiſtimauimus, ſi hoc loco de quo ſomno idipſum accipiendum eſſet, explicaremus. Neque enim quiuis ſomnus, nec quocunq; tempore factus, ſed is principiò,

qui fameſcente iam corpore fit, vacuare poteſt. Siquidem natiuus calor per ſomnum interiora corporis petens, quum non inueniat cibum quem conficiat, vtilem ſolidarum partium corporis humiditatem abſumit, adeoque corpus ipſum neceſſariò ſiccat, extenuat, vacuat. Id quod Hippocra. libro ſecundo de victus ratione, iis „ confirmat verbis: Somni, inquit, ieiunum attenuant, „ & refrigerant, humidum quod ineſt vacuantes. Qui ve„ rò plus calefaciunt, carnem colliquant, & corpus diffun„ dentes exoluunt, ac imbecillum reddunt Saturum au„ tem calefacientes humectant, & alimentum in vniuer„ ſum corpus diffundunt. Hæc ille. Dein vacuat & is ſomnus, qui ab exercitiis & matutinis deambulationibus fit, eadem planè ratione, qua in fameſcētibus, præſertim vbi multus fuerit. Vacuant enim corpus exercitia, id eoq; natiuus calor per ſomnum interiora petens, quod concoquat & conficiat haud inueniens, in ſolidas corporis partes graſſatur, easque depaſcens, corpus attenuat, & tabefacit. Quod idem etiam Hippocrates in Epidemiis iis verbis innuere uoluit: Somnus, inquiens, multus, immodicè vacuatum exiccat. Et in libro ſecundo de victus ratione, vbi ait: A matutinis deambu„ lationibus ſomnus omnium maximè ſiccat. Prætereà ſomnus à balneo vacuat. Quippe balneum ſuo calore cutem laxat, & quæ ſub hac contenta ſunt, vacuat: ideoque reuocato per ſomnum ſtatim ſubſequentem calore „ natiuo ad corporis interiora, ea, quæ illic ſunt, is ipſe „ abſumit, & diſsipat. Quid multa? ſomnus corpus noſtrum immodicè vacuatum, ſiue id factum ſit medicamentis, ſiue inedia, ſiue exercitiis, ſiue balneis, exiccat, & attenuat. Quare obeſis ea ratione admiſſus ex vſu eſt, minimè verò exhauſtis, emaciatis, aut gracilibus. Hinc eſt, quòd Galenus libri decimiquarti Therap. methodi, capite decimoquinto, vbi ex profeſſo obeſorum curationem tradit, cibum illis non ſtatim à balneo, ſed interpoſito ſomno exhibendum eſſe doceat. Id quod etiam facit libro ſexto de tuenda ſanitate, vbi eandem rem pertractat, vt non ſit neceſſe pluribus, quod dicimus, demonſtrare.

Ab exercitÿs factus ſomnus vacuat.

6. Epide. ſect. 5. apho. 31.

Somnus à balneo vacuat.

cap. 7.

De inſenſili perſpiratione.
CAP. XXXVI.

Διαπνευστὴ. GENERE vacuationũ eſt inſenſilis perſpiratio Latinis nominata, Græcis ſimpliciter διαπνοή: vel cum adiectione ἄδηλος διαπνοή. Hanc interpretes aliquot Latini tranſpirationem ſimpliciter quoq;, vel cũ additione latentem tranſpirationem conuertunt. Hæc verò, vt cap. ſeptimo libri de differentiis morb. teſtis eſt Galenus, non eſt niſi aëris per totum corpus introitus, & exitus. Fit autem ex naturæ nunquàm quieſcentis potentia. Nam quæ medicamentis fit, Græcis διαφόρησις, Latinis interpretibus nonnullis digeſtio, aliis euaporatio & diſcuſsio appellatur. Siquidem διαφορεῖν Græcis, & Latinis digerere, aut rectiùs diſcutere, non eſt niſi σκεδάζειν, hoc eſt, diſpergere, idque per medicamenta calida & exiccantia, quæ humores in aliqua corporis parte præter naturam accumulatos citra ſuppurationem ſoluunt, diſcutiunt, ac diſsipant. Proinde digeſtio aut euaporatio nihil aliud eſt, quàm humorum partem aliquam præter naturam obſidentium vi medicamentorum per inſenſiles corporis meatus euaporatio, aut diſsipatio. Quæ idipſum præſtare poſſunt, Græcis nominantur διαφορητικὰ, Latinis diſcuſſoria, digerentia, diſsipantia, & euaporantia, quòd illis diſcutiendi, digerendi, & per inſenſiles corporis meatus diſsipandi facultas inſit. Quapropter Cælius Rhodiginus, vir alioqui doctiſsimus, & de bonis ſtudiis optimè meritus, maiorem in modum errat, quum lib. antiquarum lectionum 14. cap. 61. διαφορητικὰ medicamenta ea, quæ aluum leuigant ſubducuntque eſſe ſcribit. Cæterùm vt aliorum localium medicamentorum nullum plethorico ſeu pleno exiſtente corpore adhiberi debet, ita etiam nullus diſcutientium medicamentorum tali in corpore vſus eſſe debet. Nam Galeno capite nonageſimoquinto artis medicæ teſte, ſi calefacientibus corpore plethorico exiſtente diſpergere tentabimus, plus erit id quod vi caloris ad partem attrahetur, quàm quod diſpergetur.

Tranſpiratio quid.

Διαφόρησις.

διαφορεῖν.

Digeſtio quid.

Διαφορητικά.

Cælij erratum.

Deinedia. CAP. XXXVII.

INTER ea, quę corpus noſtrum tam ſanum, quàm ægrum vacuant, inedia à veteribus recenſetur. Non certè quòd primò & per ſe vacuet, ſed ex accidente. Siquidem nullo in eius locum, quod fuit vacuatum, accedente alimento, fit vt inedia vacuet, quemadmodū fuſius ſect. 2. Aphoriſm. Comment. 17. & ſect. 4. Comment. 2. docet Galenus. Inedię autem duplex genus exiſtit. Vna, in qua nihil prorſus cibi aut potionis aſſumitur, quam priuatim, certioris diſcriminis gratia, Græci ἐνδείαν, Latini inediam indigentiamque vocant. Altera, in qua non niſi id, quod conuenit, & ad virtutis conſeruationem ſatis eſt, ingeritur, quam propriè abſtinentiam dixeris. Vt in vniuerſum inedia non ſit, niſi ex cibi potusque defectu eſuritio, aut ſponte ſuoq; arbitratu ſuſcepta abſtinentia. Hippocrates vno nomine vtranque, nimirum λιμὸν, hoc eſt, famem appellauit. Eſt autem vtriuſque non contemnenda vtilitas. Nihil enim eſt, quod tum ſanos, tum ægros magis iuuet, quàm tempeſtiua inedia & abſtinentia. Sani nanque non facilè morbos incurrunt, ſi abſtinentia commodè vtantur. Quòd Hippocrates, vt omnia alia, breuiter & concinnè admodum in Epidemiis iis innuere quoque verbis voluit: Sanitatis ſtudium eſt, non ſatiari cibis. Plinius etiam lib. decimooctauo cap. quinto, longè vtiliſsimam eſſe ad ſanitatis conſeruationem in cibis temperantiam ſcriptum reliquit. Vt autem tempeſtiua abſtinentia ſummas in ſecūda valetudine partes ſibi vendicat, ita quoq; in aduerſa plurimum momenti obtinet. Sanat enim plenitudinem, nimium obeſos, pituitoſos, vitiaque ex pituita nata, apoplexiam, epilepſiam, commata, vertigines, cruditates, & id genus alia multa. Sed & ipſa nonnunquàm plurimum incommodat. Incautè enim & ſtultè ſi adhibeatur, ventriculū peſsimis humoribus, Galeno etiam lib. 3. de naturalib. facultatibus ſuffragante, biliofis ac ſeroſis ſuccis implet, faſtidia creat, ventriculi robur diſſoluit & labefactat, appetentiam eripit, & deniq; atrocibus morbis totum corpus obnoxiū facit.

Inedia ex accidēte vacuat.

Inediæ genus duplex.

Indigentia.

Abſtinentia.

Fames.

2. apho. 16.

6. Epide. ſect. 4. Aph. 20.

Abſtinentia incautè adhibita incommoda.

facit. Siquidem bilioſis & ſiccis corporibus animi defectiones, ſyncópes, tabem, & maraſmos conciliat. Sic vt non minus grauia abſtinentiæ, quàm intemperantiæ incommoda exiſtant. Quapropter medicus in præcipienda inedia prudens, ac cautus ſit oportet, atque diligenter, qui hanc ferre, & qui minus poſsint conſideret.

Qui inediá ferre haud poſſunt. Nam exiguo ſanguine præditi, ſani etiam, diuturnam inediam ferre haud poſſunt, quemadmodum libri ſecundi de temperamentis capite quinto, Galenus teſtatur, vbi ita ſcriptum reliquit: Qui anguſtas venas habent, exigui ſunt ſanguinis, nec longam inediam ferũt. Quibus latæ, iis copia ſanguinis eſt, & citra noxam cibo abſtinent. Eſt præterea in præſcribenda inedia, ætatum habenda ratio. Nam, vt Hippocrates atteſtatur, *1. apho. 13.* qui in prima ſenectutis parte conſtituti ſunt, facillimè inediam ferunt, ſecundo loco, qui conſiſtunt ætate, nullatenus adoleſcentes, omnium verò minimè pueruli, præſertim qui inter ipſos fuerint alacriores. Qui verò in extrema ſenectutis parte conſtituti ſunt, inediam ac famem tolerare nequeunt, ideoque crebrò, paucis tamen cibis, ſunt reficiendi. Inediam præterea non ferunt, vt comprehenſum eſt, bilioſi, & qui calorem ad igneam naturam propenſiorem habent. In iis enim febres accendit, ſuccosque bilioſiores ac amarulentiores reddit, frequentes item cordis ſtomachíve morſus, inquietudinem, omnia denique corporis excrementa acriora malignioraque efficit.

Qui inediã tolerant facilè. Contrà inediam facilè tolerant, qui crudis humoribus referti ſunt, quòd ex iis, vbi concoquũtur, corpus ali poſsit. Cùm enim ſint veluti ex dimidio cocti, parum alterati & in ſanguinem tranſmutati corpus nutrire poſſunt. Cæterùm inedia non imperanda niſi iis, qui valentibus ſunt viribus. Vires enim inualidæ, inedia adhibita, prorſus deiiciuntur. Vt iam Sole clarius ſit, inediam tempeſtiuè, & iis, quibus conuenit, adhibitam, mirificè conferre. Contrà plurimum incõmodare, ſi intempeſtiua fuerit, & iis, qui bus non confert, imperata.

Quid

Quid generatim in vacuationibus ſit medico conſiderandum. CAP. XXXVIII.

HACTENVS particulatim de ſingulis vacuationum generibus, prout inſtituti noſtri ratio tulit, diſſeruimus. Nunc quæ generatim de vacuationibus medico ſint conſideranda, breuiter exponemus, & vnà ſermoni, quem de vacuationibus inſtituimus, finem imponemus. Initiò autem medico accurata diligentia expendendum venit tam in ſanis, quàm in ægris vtrum vacuatione opus ſit, an non. Siquidem ſunt affectus corporis cõplures, qui, quòd ex defectu nati ſint, adiectionem potius quàm detractionem, quæ per vacuantia fit præſidia, poſtulant. Verbi gratia, ſi gracile admodum fuerit corpus, aut atrophia laborauerit, nutrimentis potiùs reficiendum erit, quàm vacuationibus exhauriendum. Quòd ſi ſanum etiam corpus ſit eiuſmodi vt eius ſubſtantia facilè diſcutiatur, quale eſt infantium & puerorum, minimè vacuationibus eſt diuexandum, ſed potius humorum generationi ſtudendum. Nõ rarò accidit, vt humor aliquis bonus vacuetur, tum conſtringendum ſanè, non vacuandum erit. Quæ ſingula Hippocrates, ſuo more, breuiſsimè in Epidemiis iis verbis etiam edocuit: Dilatare, conſtringere oportet hæc quidem, illa verò non. Humores hos quidem expellere, illos verò ſiccare, alios generare, huic quidem, illi verò non. Contrà ſunt alij corporis affectus è plenitudine aut vitioſorũ humorũ redũdãtia orti, in iis certè vacuãtibus remediis medico ſine mora vtẽdũ erit, modò nihil illius conatibus obſtet. Nõ ſolùm verò medicum vacuare oportet, ſed ſæpenumero naturã, ſua ſpõte vacuãtẽ noxia, iuuare debet. Naturã verò in vacuãdis noxiis eſſe adiuuãdã, Hippocrates etiã loco iã oſtenſo docet, ita ſcribẽs: Aliũ humorẽ nõ exeuntẽ educere conuenit, exeũtẽ verò ſimul effundere, & ſimile operari oportet. Cæterùm, ſi uacuatione opus eſſe medicus cognouerit, magno ſtudio quo vacuationis genere ſibi vtẽdũ ſit, & ex qua corporis parte ſit vacuãdũ, itẽ quale, quãtum, & quo tempore, diſpiciat. Quæ cùm ſingula in curandis

Num vacuatione ſit vtendum, medicus conſideret.

6. Epide. ſect. 2. aphor. 1.

Natura in vacuãdis noxiis iuuanda

aphor. 2

Quo vacuationis genere ſit vtendum medico.

dis morbis plurimum momenti habeant, Hippocrates quoque, qui nullum præceptum medico ad curandos morbos vtile & neceſſarium ſilentio tranſiuit, breuiſſima admodum ſententiâ compleƈti voluit, dum in Epidemiis ita inquit: Meatus apertos eſſe conuenit, veluti nares, & alia, quæ oportet, & vt oportet, & qualia, & qua parte, & quando, & quantum oportet, veluti ſudores, ac alia ſanè omnia. Cuius quidem ſententiæ vberiorem enarrationem, & huic inſtituto conuenientem, ex noſtris in hunc Hippocratis librum editis commentariis ſtudioſi petent. Nam in præſentia hæc de vacuatione dixiſſe ſatis ſit. Porrò vt hoc adiiciamus, poſſet quiſpiam ad redundantiam & inanitionem vniuerſam medicinam referre, vt quæ, de Hippocratis ſententia, non ſit, niſi adieƈtio & detraƈtio.

6. Epide. ſeƈt.

DE ANIMI PERTVRBATIONIBVS SECTIO VI.

QVAS nos, Ciceroné ſecuti, perturbationes animi vocamus, Gale. & alij Græci παθήματα ſimpliciter, & cũ adiectione παθήματα τῆς ψυχῆς nominãt. Interpres aliquot Galeni Latini, affectus animi appellãt. Non ſunt autem niſi turbidi cõcitatiq;, & auerſi à recta ratione animorũ motus. *Perturbationes animi. παθήματα.* Diligenter verò animi perturbationes medico ſunt conſiderãdæ, quòd ſcilicet earundẽ magna vis ſit, proptereà quòd corpus alterent, Gale. ca. 85. artis medicæ teſte; & à naturali ſtatu euertant. *Perturbationũ animi magna vis.* Nihil autem mirũ eaſdem corpora noſtra alterare poſſe; cùm in iis omnibus inſignes natiui caloris ab anima motiones fiant. Per timorem nanque ſpiritus & ſanguis intrò & ad ſcatebram ſuam reducitur cõtrahiturque. *Timor.* quo fit, vt partes algeant, corpusque palleſcat, tremor incidat, vox interrumpatur, & vires denique omnes conuellantur. Contrà in ira concitatior eſt caloris motus, qui in extimas tandem partes cum impetu effunditur. *Ira.* Ira itaque intendit, & fundit calorem natiuum. Atque hinc eſt, quòd in ira corpora fiant rubicundiora, concitatiora, calentiora, cõfidentiora, & ad omne patrandum facinus promptiſsima. Rectiſsimè igitur Ariſtoteles, & Galenus l. 2. de tuen. ſanitate, & cap. 1. de morborum cauſis, iram caloris, qui circa cor eſt, feruorem eſſe dixerunt: *Ira quid.* veluti contrà; timorem, ob ſubitam reuocationem metu impendentis mali factam, caloris extinctionem. *Timor quid.* Hinc eſt, quòd iratis cordis & arteriarum pulſus ſint maximi ac validiſsimi, contrà uerò in timentibus, minimi, & perquàm debiles. Quemadmodum verò in horum altero refugit, in altero ſe pandit calor: ſic certè in verecundia vtrunque patitur: ita vt modò ad interna cõfugiat, modò ſeſe foras diffundat. *Verecundia.* In primis enim ad interiora caloris motio fit, ſed rurſus affatim ad exteriora cedit. Quòd ſi nõ redierit, iam nõ verecundia, ſed timor cẽſeri debet. Quippe verecundia de repente fit, animali

 facultate

facultate nihil mali ſperante: vnde fit, vt recedat duntaxat ad interiora, veluti ſubterfugiens: idque citra refrigerationem, excitante impellenteque ratione patibilem animæ partem. Redit verò, ferturque foras eo maximè motionis modo, quo calor reuocatur iis, qui frigida ſe lauerunt. Hincque adeò fit, vt verecundia ſuffuſis, etiam ſi maxime pallent, repente admodum genæ rubeſcant: quod certare ſecum calor

Mæſtitia. videatur, & ſecum ipſe contrario motu collidi. Quod autem in timore confertim, id in mœſtitia paulatim patiuntur homines, magnitudine duntaxat & vehementia, non toto genere differentibus pathematis, tanto ſanè interuallo, quanto quod citatius eſt, & confertius, ab eo, quod remiſsius & lentius, diſtare creditur.

Mortui præ mœrore vehementi & repētino. Quocirca ob timorem & immenſum mœrorem nonnulli ſublati ſunt, quòd ſcilicet debilis ſuapte natura animula, ſub valido affectu oppreſſa, confertim extincta, & ſuffocata ſit. Extincta quidem, ob perturbationis, quæ à refrigeratione oritur, naturam: ſuffocata autem, eò quòd vniuerſus ſanguis ad principium confluxit delatusque eſt. Hac ratione Plinius P. Rutilium nuntiata fratris in conſulatus petitione repulſa, ilico expiraſſe memoriæ prodidit. *lib. 7. c. 36.* Idem M. Lepidum vxoris caritate, adeoque mœrore nimio poſt repudium, mortem obiiſſe tradit. Heli quoque Iudæorum pontifex, ac iudex, vt ſacræ teſtantur literæ, accepto triſti nuntio de clade, qua Paleſtini hoſtes capta arca, occiſisque ipſius filiis Iudaicum exercitum affecerant, magno ſubitoque mœrore oppreſſus, quum à regio ſolio ſupinus caderet, effracta ceruice ſtatim periit. Nihil verò tale in mitiore mœſtitia accidiſſe legimus, vtpote in qua lentior ac mitior motus eſt. Neque etiam in ira, vt per quam neque refrigeratione calor extinguatur, plus æquo nimirum accenſus: neque

Præ gaudio mortui. animæ diſſoluatur robur. Præ gaudio verò multos puſillanimes expiraſſe, variis autorũ monumentis proditum eſt. Non enim perinde atque in ira, cum valido feruore ad exteriora fertur animata facultas: quin è contrario ſi quid anteà ei fuit roboris, id nunc exoluitur, laxaturque. Quum enim nimio gaudio laxa-

ta petit exteriora, diſcutitur, atque diſsipatur. Hoc modo Polycritam nobilem è Naxo inſula fœminam, extinctam eſſe refert Ariſtoteles. Nam quum ob eximiam formam prudentiamque Diognito, atque Erichthonio perſuaſiſſet vt Naxi obſidionem ſoluerent, ab exercitu in vrbem reuertens, vbi publico honore atque omnium lætitia exciperetur, patriæque liberatrix appellaretur, ac vrbis portam ingrederetur, repente mortua concidit. Philippides quoque Comœdiarum ſcriptor haud ignobilis, quum in certamine poëtarum præter ſpem viciſſet, & lætiſsimè gauderet, præ gaudio ſubitò mortuus eſt. Diagoras etiam Rhodius, vt refert Gellius, qui tres filios adoleſcentes habuit, vnum pugilem, alterum pancratiaſten, tertium luctatorem, eoſque omnes eodem Olympiæ die uincere & coronari vidit: quumque eum tres filij amplexi, coronis ſuis in patris caput poſitis ſuauiarentur, & quum populus gratulabundus flores vndique in eum iaceret, ibi in ſtadio inſpectante populo, in oculis atq; manibus filiorum animam efflauit. Plinius inſuper Chilonem Lacedæmonium illum Philoſophum inſignibus ſapientiæ titulis non intermoritura fama nobilitatum, dum uictorem in Olympia filium conſpexiſſet, præ gaudio è uita deceſsiſſe ſcribit. Idem Sophoclem, & ſeniorem Dionyſium Siciliæ tyrannum, qui magna felicitate potitus modeſtè ſemper anteà fortunam tulerat, accepto nuntio de uictoria inter tragœdos parta, gaudij exuberantia obiiſſe teſtatur. Valerius denique Maximus de mortibus non vulgaribus, præ gaudio mortuas eſſe geminas mulieres ſcribit, quarum vna nuntiata clade, quæ ad Thraſimenum lacum inciderat, ſoſpiti filio ad ipſam portam facta obuia, complexu eius expirauit. Altera, quum mœſta domi ſederet, ad primum cōſpectum redeuntis filij exanimata eſt. Pudore etiam nonnullos eſſe extinctos literis mandatum eſt. Plinius nanque loco paulò antè citato, Diodorum quendam Dialecticæ ſapientiæ profeſſorem, quòd luſoriam quęſtionem à Stilbone propoſitam non protinus diſſoluere potuerat, mortuum eſſe teſtatur. Valerius quoq; eodem quo anteà loco, Homerū,

Lib. 3. c. 15.

Lib. 2. cap. 52.

Lib. 9. cap. 12.

Pudore mortui.

quia

quia quæſtionem à piſcatoribus propoſitam ſoluere haud potuit, abſumptum pudore tradit. Ex iis itaque quæ commemorauimus, repentinis animi & natiui caloris motionibus ſæpenumero vitam auferri, diſſolutis vtique, quæ in natiuo calore conſiſtunt, animæ viribus, iiſdemque nimia refrigeratione extinctis, perſpicuum fit omnibus. Proinde cùm tanta ſit perturbationum animi vis, debent à medico, quibuſcunque artibus poſſunt, arceri ac corrigi. Ceterùm ſunt medico animi perturbationes ideò diligenter conſiderandæ, quòd non rarò ex eis futuros prædicere, aut iam præſentes cognoſcere morbos liceat. Si enim metus & mœſtitia, Hippocrate autore, longo tempore perſeuerent, melancholiam ſignificant. Et in Epidemiis ita ſcriptum reliquit: Animi perturbationes perpendendæ, num ſcilicet ipſe ſponte ſua ſine inſtrumentis & cauſis triſtetur, lætetur, timeat, confidat, ſperet, deſperetq́; . Quorum quidem longiorem explicationem è noſtris commentariis ſtudioſi petent. Atq; hactenus de animi perturbatione ſat nos dixiſſe arbitror.

6. apho. 23.
6. Epide. ſectio. 8. apho. 18.

LIBRI SECVNDI
FINIS.

INSTI-

INSTITVTIONVM MEDICINAE LIBER TERTIVS,

AVTORE.

De rebus præter naturam. SECTIO I.

De tribus affectibus præter naturam.

CAP. I.

IN EO, qui hunc præcedit, libro, de iis rebus, quæ corpus noſtrũ alterare poſſunt, egimus. In hoc tertio, de iis, quæ corpori noſtro aduerſantur, & naturã eiuſdẽ deſtruunt, atq; ob id res prẹter naturã dicuntur, diſſeremus. Gale. quidẽ li. 2. Thera. meth. c. 3. & capite primo libri de ſymptomatũ cauſis, affectus præter naturã nominare potiùs uoluit, vocabulo affectus propriè pro omni in id, quod præter naturam eſt, mutatione accepto. Quod nõ ab re à nobis adiicitur, quũ affectus vox multa ſignificet, adeoque variè ab autoribus vſurpetur. Principio enim affectus, qui Græcis διάθεσις appellatur, generatim accipitur pro omni eo, à quo corpus noſtrũ quomodolibet afficitur. Qua quidem ratione affectus ad omnes tum ſanos, tum ęgros, tum neutros pertinet. Nã quicquid eſt, id affici quodã modo dicitur, ſi modò quid piam ab altero patiatur. Atque ita nomẽ διάθεσις, id eſt, affectus, à verbo διατίθεσθαι, hoc eſt, affici quodámodo deriuatur: quod ſimiliter atq; affectus, de multis dicitur rebus, nempe ſanis, ægris, neutris, & inanimis, cantu nimirum, harmonia, & oratione. Afficiuntur enim ſecũdum naturã ſani, prætez naturã ægri. Afficitur etiam corpus

Res præter naturam.

Affectus trifariã ſumitur.

Generatim.

ſenum & imbecilliũ, quod re vera neutrum exiſtit, vtpote neutrius extremorũ particeps, adeóq; ſaluberrimi & inſaluberrimi corporis exquiſitè mediũ. Affectus ſunt, cantus quoq;, harmonia, & oratio. Siquidem illis miris modis afficiũtur. De cantu nihil attinet dicere, vt quem afficere homines nemo vnquã negauit, & quotidiana id ipſum co[redacted]giã furorem & pugnas excitare; Lydiam lamentationẽ, Doriam honeſtatẽ, Ionicam iucunditatẽ, teſtimoniis autorũ abũde cõprobatũ eſt. Oratio quid poſsit, quãtumq; animos hominũ afficiat, oratorũ, Ciceronis maximè, abunde cõprobant orationes, & hiſtoriæ multifariam teſtãtur.

Harmoniæ quatuor.

Proprie.

Deinde affectus magis cõtractè ac propriè, ſumitur pro omni in id, quod præter naturã eſt, mutatione. Qua quidẽ ratione tres ſunt in vniuerſum corporis noſtri affectus præter naturam, cauſa, morbus, & ſymptoma. Singula enim horũ fiunt dũ in corpore noſtro mutationes eueniunt præter naturam, adeoque illud etiã præter naturã afficiunt. Cauſæ exemplum eſt plenitudo, vel corrupte la. Morbi, phlegmone, vlcus. Symptomatis, mal⁹ color.

Propriiſſime.

Tertio loco propriiſsimè, ſic enim maioris perſpicuitatis ac doctrinæ gratia loquimur, affectus accipitur pro eo, quod factum eſt, ac permanet in re aliqua, quæ patitur, poſtquàm alterãs quieuit. Quã in ſignificatione crebro à Galeno vſurpatur, vt videre licet c. 2. libri de ſympto. differentiis. Et tum διάθεσιν ſiue affectus idem atque κατασκευὴν, hoc eſt, quod conſtitutio ſignificat, atq; ad ea tantùm transfertur, quæ ex permanentiũ conſtantiumq; numero ſunt. Ex iis perſpicuũ eſſe omnibus puto, affectum propriiſsimè acceptum, Galeno eſſe quicquid factum eſt, poſtquàm alterans iam quieuit, & agere deſiit, nõ curando num idipſum quod iam factum eſt qualitas ſit, an ſubſtantia. Quapropter Galenus aliter ac Ariſtoteles διάθεσιν vocem vſurpat. Hic enim pro qualitate tantùm, quæ facilè à ſubiectò dimouetur, διάθεσιν accipit: Galenus verò pro conſtitutione, ſeu prò re permanente, firma, ac ſtabili, aut permanentem habente eſſentiam vſurpat. Differt itaq; affectus ab eo, quod Græcis πάθος vel πάθημα ſpeciatim dicitur. Nam pathos, Platone etiã in Timæo aſtipulante, eſt motus rei, quæ afficitur, uel

Pathos quid ſpeciatim.

omnis

omnis alteratio circa materiã:aut motus, qui adhuc fit. Proinde pathos nõ habet eſſentiam ſuam niſi dum conuertitur,alteratur, mutatur,mouetur. Quapropter pathos eſt in motione,affectus autem eſt permanens:illud fluxum,mobile,imperfectum, ac veluti ad affectum via; hoc fixum,ſtabile,perfectum,& illius finis. Differt itaq; pathos ab affectu, tanquam finis à medio,tanquam mobile ac temporariũ ab eo,quod ſtabile eſt ac permanens, tanquam perfectum ab imperfecto. Vt hinc perſpicuũ euadat, pathos ſiue pathema proprie loquendo nõ eſſe, niſi,id quod alii morbum fientem nominant. Cùm enim is non ſit niſi qui adhuc fit, ſuamque in fieri eſſentiã habeat, à pathemate nihil differat neceſſe eſt, vt quod non ſit niſi alteratio ſiue motus, qui adhuc fit, vt alibi fuſiùs monſtrauimus. Atq; hic ſanè eſt harum duarum vocũ, pathematis nimirum & affectus, legitimus vſus, quem niſi in legendis Galeni libris, præſertim iis, quos de laborantibus locis inſcripſit, diligenter quiſpiã obſeruet, multis ſe difficultatibus inuoluat neceſſe eſt. Quod ſi igitur ad eum modum iis vtaris vocibus, intelliges ſanitatem, morbũ,& cauſas internas, eſſe affectus. Sanitatem quidem ſecundum naturam, morbum autem præter naturam, vt cauſam etiam internam. Sanitas enim eſt affectus,qui actiones incolumes conſeruat & tuetur. Morbus contrà,qui eas impedit ac lædit. Cauſa,qui morbos præcedit. Nec temerè paulò antè dictũ eſt cauſa interna, externæ enim non ſunt affectus propriiſsimè ſumpti, quòd in fieri eſſentiã ſuam habeant,& poſt morbi generationem à corpore rurſus ſeparẽtur, vt vulneratio,ſeu gladius vulnerans. Hinc eſt,quòd Galenus li. 2. Thera. metho. ca. 3. nõ omnes etiã cauſas morbificas ex permanentiũ & cõſtantium numero eſſe ſcriptũ reliquerit,ſed eas dũtaxat,quę affectus vel habitus ſunt. Vt verò nõ omnes cauſę morbificæ affectus ſunt,ita quoq; nõ omnia ſymptomata. Quæ enim actionũ offenſæ ſunt,pathemata,eò quòd eſſentiã ſuã in fieri obtineant,& alterationes adhuc fientes ſint, nõ affectus dici poſſunt. Eodẽ modo & immodicæ vel inanitiones,vel retentiones pathemata,minimè autem affectus nominantur,quòd ſcilicet nõ ſint ex cõſtantiũ & permanentiũ numero,ſed eorũ,quæ

Pathos et morbus fiens idẽ.

Ca. 1. libri de ſympt. diff er.

Sanitas.

Morbus.

Cauſa.

eſſentiam ſuam habēt, dum adhuc fiunt. Quæ verò ſymptomata ſublatis morbis aliquantulùm adhuc durant, vt vitioſus in ictero color, affectus ſunt & dicuntur. Cæterùm πάθος & πάθημα interdum generatim ſumitur, pro omni eo, quod præter naturam in corporibus noſtris generatur: vt li.j. Epid. conſti.i. Comm.23. autor eſt Galenus. Sic morbus, & alii affectus propriiſsimè etiā ſumpti, Hippocrati & Galeno nō rarò pathemata vocātur. Hinc eſt, quòd in libro aduerſus Iulianum phlegmonē pathos appellare voluerit Galenus. In libro etiam de laborantibus locis inſcripto, ſæpe pathematis vocabulum generatim vſurpat. Quod monendū eſſe duximus propter imperitiores, ac parum in lectione veterum aſſuetos, qui hac diſtinctione rectè animaduerſa è multis ſeſe difficultatibus extricare poſſunt, cùm promiſcuè nunc hoc, nūc illo modo pathematis vocem veteribus uſurpatam eſſe conſtet. Pathematis autem generatim accepti duo eſſe genera animaduertendū erit. Vnum, quum per ſe, & nullo alio interueniente pars aliqua corporis patitur. Verbi gratia, ſi caput propter humores in ipſo contentos affligitur. Græci hoc ἰδιοπάθειαν, id eſt, proprium pathos appellant, aut πρωτοπάθειαν, hoc eſt, primarium pathos, ſed minus propriè, vocant. Alterum quum alio interueniente pars aliqua patitur, vt ſi caput, vbi vapores aut humores vitioſi à ventriculo ſurſum feruntur, dolet. Hoc Græci συμπάθειαν, id eſt, pathos per conſenſum nominant. Non ab re autem diximus, ἰδιοπάθειαν impropriè vocari etiam πρωτοπάθειαν. Nam propriè loquendo ἰδιοπάθεια opponitur τῇ συμπαθείᾳ. πρωτοπάθεια autem δευτεροπαθείᾳ aut ὑστεροπαθείᾳ, vt lib.j. de laborantibus locis cap. 2. Galenus teſtatur.

Pathos quid generatim. *Pathema generatim acceptum duplex.* *ἰδιοπάθεια* *συμπάθεια*

De cauſis morborum. CAP. II.

HACTENVS generatim de tribus affectibus præter naturā diſſeruimus. Nūc de ſingulis ſpeciatim verba faciemus, à cauſa morbifica exorſi, de qua itidē generatim tractabimus. Cùm autem cauſa ſit, quæ ad rei cōſtitutionem quoquo modo aliquid confert, cauſa morbi ſic definiri poteſt: Cauſa morbi eſt, quæ quocunque

Cauſa quid. *Cauſa morbi.*

que modo aliquid ad morbi cõſtitutionem confert. Galenus capite primo libri de ſymptomatum differentiis cauſam morbi ita definire voluit. Cauſa eſt, quæ ſuapte natura ei, qui fit morbo aliquam ſuæ generationis partem confert. Quæ ſane in idem cum priore recidit. In libro de cauſis morborum, cauſam morbificam definit eſſe affectum præter naturam morbum præcedentem, eundemque efficientem. Cæterùm cauſa morbifica, ſeu morbum efficiens, aut à qua morbus efficitur, Galeno, libro de morborum cauſis, & primo Ther. metho. & lib. 2. de natura humana atteſtante, duplex eſt. Vna, quam Græci προκαταρκτικὴν & προκατάρχοντα, Latini præincipientem, vulgus medicorum primitiuam appellant. Sic autem eſt vocata, Galeno lib. 2. de natura humana teſte, quòd præcedentes vocatæ ab ea fiant, & originem trahant. Galenus lib. j. Therap. method. & lib. de morb. cauſis ἔξωθεν προσπίπτουσαν αἰτίαν, hoc eſt, extrinſecus aduenientem, nominat. Libro quarto de tuenda ſanitate, μηδ' ὅλως ἐνυπάρχουσαν, id eſt, eam quæ omnino non ineſt, vocat. Recentiores externam nuncupant. Veteres Græci interdũ etiam, vt infra clarius dicemus, πρόφασιν, id eſt, manifeſtam appellauerunt. Extrinſecus autem aduenientem incidentémve, aut externam vocarunt hanc cauſam, non quòd perpetuò extra corpus ſit, ſed quòd à rebus externis, hoc eſt, à ſubſtantia corporis alienis, & diuerſis rebus proueniat: aut quòd ab anima, quę alia eſt à corpore, oriatur. Ita enim Auicẽna Fen. 2. Can. 2. doct. 2. ſumma. j. cap. j. cauſam primitiuam definit. Animam itaque Auicenna non inter ea enumerat, quæ ſunt extrinſeca, vt nonnulli cenſent, ſed inter ea, quæ alia ſunt à corpore. Sic rectiſsimè ira, mœror, triſtitia, & timor inter cauſas externas recenſentur, quòd nimirum ab anima, quæ à ſubſtantia corporis diuerſa eſt, proueniant. Verùm præſtat, vt dicamus præincipientes interdum Galeno extrinſecus incidẽtes vel omnino in corpore nõ exiſtentes, ideo vocari, vel quòd plurima illorũ pars ab externis rebus proueniat: vel quòd ita patent, vt non ſolùm medicis ſint perſpectæ, ſed etiam plebeiis, quaſi extrinſecus eſſent poſitæ. Hinc Celſo rectiſſimè euidẽtes vocãtur. Vt hinc omnibus pateat, Galeno

Cauſa morbi gemina.

Præincipiens.

Primitiua quare iunioribus uacuata.

Externa cauſa cur nominata

prȩincipientē procatarcticámve cauſam propriè eſſe,vt metipſe lib. 1. de differ. feb. ca. 7. atteſtatur, quæ eſt recēs, & ſimul euidens,& quȩ ſubinde præcedentē appellatam parit. Sic cruditatem inter cauſas præincipientes numerat lib. 2. de natura humana, quȩ tamen intra corpus eſt, quòd à rebus externis, cibo & potu nimirum oriatur, & quòd ſit recēs, ſimul & euidēs, & quòd ab ea rurſus alia, quȩ præcedēs nominatur, excitetur. Quanquã Galenus in li. de mor. cauſis, vbi propriè de cauſis illis loquitur, nō omnes extrinſecus aduenietes procatarcticas ſeu prȩincipientes vocat, ſed eas tantùm, quæ vehementer corpus alterant, & mutant: idq; veterum Græcorum imitatione, qui alias cauſas externas, quæ ſuapte naturà morbum inferre nequeunt, ſed tum ſolùm, vbi imbecillū, vel

προφάσεις propriè quid.

alio modo paratum ad ſuſcipiēdos morbos inuenerint corpus, quemadmodū metipſe li. 4. de victu acu. morb. teſtatur, propriè προφάσεις, id eſt, occaſiones, appellarūt. Non propriè autē hanc vocē vſurpantes, omnes cauſas manifeſtas, vt ſupra dictum eſt, προφάσεις nominauerunt. Nō ſunt igitur omnes cauſæ procatarcticæ externæ, ſed plurima ex parte: nec omnes externȩ ſunt pincipientes, ſed illa duntaxat, quȩ vehementer alterāt, ac mutāt corpus, adeoq; morbos pariunt.

Quorundam ſtudium improbatur.

Atq; ſi ad hunc modum de cauſa procatarctica diſſeras ac ſtatuas, nihil pugnantiarū, quas tamen multas temere in Galeni definitionibus, quibus paſsim hāc cauſam explicat, pleriq; hodie temere cōfingūt, reperies.

Præcedens.

Altera morbifica cauſa Grȩcis προηγουμένη, Latinis præcedens, iunioribus antecedēs, & interna, quòd in animalis corpore conſiſtat, appellatur. Quapropter hȩc ſuapte natura eſt occulta, & nō niſi me

Abdita.

dicis cognita, adeoq; meritò Celſo abdita uocata. Hæc præterea, vt teſtis eſt in libello aduerſus Iulianum Galenus, nō ſolùm principiò morbos gignit, ſed eos etiam auget, ac cōſeruat. Verbi gratia ſanguinis calidioris con

Cauſa morbi proxima antecedens vocatur Galeno.

fluxus phlegmones cauſa prȩcedens, hāc veluti materia gignit, genitā auget, & auctā conſeruat. Galenus itaque prȩcedentem morbi cauſam vocat eam, quȩ in animalis corpore hȩret ac conſiſtit, affectuiq; ipſi functionē lædēti proxima, &, vt ſic dicam, immediata, adeoq; coniūcta eſt, ita nimirum, vt inter hanc, & morbum nihil interueniat.

niat. Quod phlegmones exemplo fit manifeſtiſsimum, vtpote inter quam & cauſam ſuam præcedenté nihil interuenit. Siquidem inter ſanguiné confluētem, & tumorem, quem ille excitat, quiq; phlegmone nominatur, nihil eſt, quod interueniat. Quod autem Galenus cauſam morbo proximā & coniunctam nominet antecedenté, vno & item altero loco in præſentia demonſtraſſe ſatis ſit. Primus eſt in capite 88. artis medicę, vbi ita ſcriptum reliquit: Iam factū atq; exiſtentem morbū curare oportet, ſed qui nondū quidem adeſt, at futurus eſt, eū ne fiat ab illo qui eſt in corpore affectu, prohibere conuenit. Eius autem, qui adhuc fit, quod quidē factum eſt curare: quod autē futurū eſt ne fiat prohibere. Prohibetur verò ſublatione eius affectus, à quo fieri cōſueuit. Huiuſmodi autem affectus, cauſa præcedēs ſeu antecedēs vocatur. Hæc ille. Si igitur ſublatione antecedētis cauſæ fieri prohibetur affectus, qui functioné lędit, ſiue morbus, ut inter hūc & illā nihil interueniat eſt neceſſe. Si nihil interuenit, proxima morbo ſit cauſa antecedēs oportet. Alter locus eſt in libello aduerſus Iulianū, paulò ante etiam à nobis productus, qui itidē conuincit, cauſam antecedentem à proxima morbo, & immediata, quod Iuniores tamen aliquot faciūt, non eſſe ſeparandā. Si enim cauſa antecedens, quod diſertè Galenus affirmat, efficere morbū incipit, eundemq; auget, igitur huic ſit proxima & coniuncta oportet. Quomodo enim augeret, ſi alia huic proximior magiſque cōiuncta eſſet? Quum itaque iam demōſtratum ſit, cauſam præcedentem morbo eſſe proximam & coniunctam, plurimùm hallucinari eos eſt neceſſe, qui cōtra Galeni ſententiam tertium genus morbificarum cauſarum, quam continentem & coniunctam nominant, ſtatuere conantur. Quippe quum Galeno, vt ſequenti capite fuſiùs docebimus, morbus nō ſit, niſi affectus præter naturam, actionem vitians, omnem profectò cauſam continentem reſpuet. Affectus nanque eſt morbus non propriè duntaxat voce illa ſumpta, ſed & propriiſsimè, ita ſanè vt ex permanentium, & conſtantiū ſit numero, quemadmodum lib. 2. Therap. methodi, cap. tertio, diſertè admodum teſtatur Galenus. Si verò morbus eſt ex permanētium numero, eius eſſentia à ſua

Nulla cauſa cōtinens in morbis.

cauſa non pendet, nec continetur, ideoq; continens eſſe nequit. Siquidem cauſa continens eſt, quę eſſentiam rei à ſe productæ cõtinet. Vel, vt autor introductorij, & libri definitionum hanc definit, qua præſente eius quoque effectus adeſt, & qua deſinente, etiam effectus eius euaneſcit. Vt hæc planè ſit cauſæ continentis natura, vt ea ſublata, ſimul etiam, quod ab ea productum eſt, è medio tollatur. Cùm verò nullus ſit morbus, quin ſit permanens, hoc eſt, manere poſsit, ſua ſublata etiam cauſa, conſequitur cauſam continentem nullam in morbis eſſe poſſe. Morbos autem manere ſublatis ſuis cauſis, vno aut altero exemplo monſtraſſe ſufficiat. Phlegmone iam facta manet, etiam ſi cauſa ſua deſiit, & non amplius ad phlegmone obſeſſam partem ſanguis confluit. Ideo vel ſuppurantibus, vel diſcutientibus medicamentis ad curationem eius, quæ facta eſt, phlegmones opus erit. Pari ratione obſtructio, morbus quidem inſtrumentalis, manet ſublata etiam ſua cauſa. Quanquàm enim facta iam obſtructione aliqua in corpore, plenitudo omnis per venæ ſectionem, aut craſsi & viſcidi humores affluentes per purgationem tolluntur, nihilominus tamẽ adhuc obſtructio manet & perdurat. Hinc eſt, quòd Galenus li. 8. Ther. metho. capite quadrageſimoprimo, vbi ex profeſſo de obſtructionis curatione agit, poſt ſublationem plenitudinis, & craſſorum humorum obſtructionem efficientium, ad detergendas obſtructiones medico eſſe accedendum hortetur. Quod illi faciendũ non erat, ſi ſummota cauſa vnà tolleretur obſtructio, quod ſanè neceſſarium erat, ſi cauſa illa cõtinens fuiſſet. Præterea, lib. iam citato 8. The. method, ca. primo, idem Galenus docet primùm ſubmouendam, quæ febrem accendit, cauſam: deinde verò extinguendam, quæ ab hac cauſa accenſa eſt, febrem. Quod ſanè nunquàm feciſſet, ſi cauſam aliquam cõtinentem febris eſſe ſtatuiſſet. Tum enim ſatis erat monere, vt medicus cauſam è medio tolleret, vtpote cum qua vnà febris tolleretur. Quinetiam libro vndecimo Ther. method. capite decimo, initiò putredinem eſſe curandam, qua ſublata febrem tandem extinguendã manifeſtis verbis docet. Quod nunquàm feciſſet, ſi putredinem febris eſſe cauſam continentem,

Cauſa cõtinẽs qua.

Morbi ſunt è numero permanentium & conſtantium.

vt Auicenna, & eum ſequentes hodie maxima medicorum pars cenſent, exiſtimaſſet. Nam tum ſatis erat putredinem ſuſtuliſſe, vtpote cum qua vnà febris neceſſariò ſubmota fuiſſet. Siquidem ea eſt continentis cauſæ conditio, vt eius, quod produxit, eſſentiã ita contineat, vt ipſa ſublata non poſsit amplius ſupereſſe id, quod ab ea productum erat. Et vt tandem finem faciamus, aduerſarios noſtros hoc vnum tantùm rogatos velim, dicant nobis, ſi cauſam in morbis continentem ſtatuit Galenus, qui fiat, vt multis in locis Ther. methodi moneat, tam diligenter, vt medicus in omnium morborum curationibus initiò conſideret, num morbi cauſa adſit, an deſierit. Certè ſi vlla eſt in morbis continens cauſa, fruſtra hæc monet Galenus. Quippe hæc perpetuò morbo coniuncta erit, nec ab eo ſeparari vllo modo poteſt. Præſente igitur morbo, & hæc ipſa adſit neceſſe eſt. Si autem perpetuò adeſt, quid opus fuit Galeno, vt moneret medicum conſideraret num hæc adſit, an deſierit? Nõ poſſunt ſe hìc, ſat ſcio, explicare aduerſarij, imò neceſsitate compulſi fateri cogẽtur, Galeno nullam eſſe in morbis cauſam continentem. Proinde vnus is locus ad conuincendam proteruitatem aduerſariorum nobis ſufficiet, nec plures proferre eſt neceſſe. Quapropter cauſam cõtinentem, tanquam commentũ quoddam Auicennæ, & aliorum Arabum medicorum, & à Galeni placitis alienum, imò medicinę inutile, hodie etiam conſtanter reiicimus. Nec mouent me, cur ab ea ſententia diſcedam, quorundam argumenta, de quibus hoc potiſsimùm loco agemus: aliorum enim alibi diſſoluimus: vtpote quæ partim ridicula, partim languida valde ſunt. Principiò enim, inquiunt, Galenus paſsim cauſæ continentis mẽtionem facit, vt in libris de cauſis pulſuum, & de differẽtiis & cauſis ſympto. & ſect. Apho. 7. atq; etiam in libro contra Iulianũ, & ſecundo methodi medendi, & infinitis aliis locis. Quaſi vero ita colligere liceat, Galenus cauſæ continentis mentionem facit, igitur cauſa cõtinens eſt in morbis. Cui planè reſpondebit, ſi in eum modum colligas, Ioannes mentionem facit mille coronatorum, igitur Leonhartus mille coronatos ſuo habet in marſupio. Nõ inficias ire poſſumus, imò lubẽtes fate-

Auicennæ error *Fen. 2. c. 1. doct. 2 ſum. 1. c. 1.*

Quorundam argumẽta diluũtur.

mur

mur Galenũ in productis ab aduerſariis locis cauſæ con tinentis facere mentionem, negamus tamen illi inter morbos relinquere locum, vt qui iis rebus duntaxat, quæ in generatione ipſa,eſſentiam ſuam habent, cauſam continentem aſsignet,non iis,quæ abſolutè & ſimpliciter eſſe dicuntur,adeóque ex permanentium ſunt numero,vt eſſe morbum paulò antè monſtrauimus: Quod in libello aduerſus Iulianum iis innuere verbis voluit:
» Nos quidem multoties hos ſequentes ne de nomini-
» bus contendere videremur, cauſas quaſdam ſic vocari
» concedimus,non mehercle eorum, quæ abſolutè ſunt,
» ſed eorum,quæ in fieri eſſentiam habent. In hoc ſanè ſo-
2 phiſmatis eſt diſſolutio.Hæc ille. Pergũt deinde aduerſarij,& συνεκτικὴν,id eſt,continentem cauſam,Galenum primam,ſiue proximã,& immediatam appellare dicunt. Id quod planè concedimus. Nam lib.2.Thera meth.ca.4. actionis primã cauſam cõtinentem vocat, & li.10.eiuſdem operis vnam continentem cauſam horroris eſſe inquit. Atq; hac quidẽ ratione antecedẽs cauſa,quòd cum effectu,quẽ produxit,coniuncta ſit,morbi cõtinens nominari poſſet. Verùm Galenus hãc appellationẽ in morbis,vt non ſatis propriã li.2.de humana natura notat. Proprio verò ſi quis vti nomine velit, προηγουμένην vocã-
3 dam eſſe docet. Tertiò loco pro ſuæ opinionis cõfirmatione locũ Galeni ex li.6.Epide.ſect.3.com.17.citãt, vbi morbificas cauſas in procatarcticas, antecedẽtes, & coniũctas diuidit. Hunc verò locũ quidã etiam,qui libellum de cauſa cõtinente,ſed more ſuo,ſatis obſcurum edidit,pro cauſæ cõtinentis confirmatione producit. Quare non pigebit illũ paulò fuſiùs enarrare. Galeni verba ſic habent, Δέδεικται δ' οὐδὲν ἧττον ἃ χρὴ περί τε τῶν πεπονθότων τόπων, καὶ τῶν συμπαθούντων αὐτοῖς ἐπίστασθαί τε καὶ διαγινώσκειν ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν νοσούντων. ὥσπερ γε καὶ περὶ τῶν αἰτίων ὅσα γε προκατάρχοντα καλοῦσι, καὶ ὅσα προηγούμενα, καὶ ὅσα συνεκτικά. Quibus ſanè verbis Galenus innuit ſe aliis in locis demonſtraſſe quæ ſcire & exacte cognoſcere oporteat medicum in ipſis ęgrotantibus,de laborãtibus locis,& iis qui cum ipſis per cõſenſum afficiũtur: veluti etiã de cauſis,quas & præincipiẽtes,& pręcedẽtes,& cõtinentes vocant. Verùm quum Galenus diſertè dicat

ἐπὶ

ἐπὶ νοσούντων, & nequaquam ἐπὶ νοσημάτων, id eſt, in ægris, non in morbis, nihil hinc patrocinij ad aduerſarios redire poteſt. Siquidem non in morbis cognoſcendam eſſe cauſam continentem, vtpote qui nullam eiuſmodi habeant, Galenus docuit, ſed in ægris. In quibus certè cauſæ continentis etiam propriè dictæ cognitio neceſſaria admodum erit. Nam quum ægrotare incipiunt, & in generatione adhuc ſunt morbi, & pathemata duntaxat adſunt, cauſas planè continentes cognoſcere oportet, quòd illis ſublatis prohibeatur ne morbus fiat. Nã vnà cum cauſis, pathemata quoq; ipſa tollũtur. Poſteaquam verò ęgros iã morbi inuaſerũt, ſtatim ſymptomata ſucceſſerũt, quę & ipſa, modò ſint actiones lęſę, & immodicę vel inanitiões, vel retẽtiões, cauſas cõtinẽtes habẽt morbos ipſos, quod illis ſummotis, vna etiã ſymptomata ſummouentur. Vt hoc nomine in ęgris cauſæ cõtinẽtis cognitio neceſſaria ſit, vel ratiõe pathematũ, vel ratione ſymptomatũ, quæ vtraq; cùm nõ niſi in fieri eſſentiã obtineant, cauſas habẽt cõtinẽtes. Has enim ita vt appellemus, Galenus in libello aduerſus Iulianũ, vt paulò antè dictũ eſt nobis cõcedit. Quod quarto loco aduerſarij Galen. ſub antecedẽtibus, vbi duarũ dũtaxat cauſarũ mẽtionẽ facit, cõiũctas, cõplecti ſcribũt, cõcedimus quidẽ, ſi per cõiũctas intelligũt proximas, & immediatas. Sin cõtinẽtes propriè dictas, nequaquã. Nã nullas eſſe eiuſmodi in morbis, de Galeni ſententia, ſuprà oſtẽſum eſt. Proinde falſum eſt, quod aiunt Galenũ in libro contra Iulianũ plenitudinẽ cõtinentẽ, & ſimul antecedentẽ cauſam eſſe ſcriptũ reliquiſſe, imò ibidẽ diſertè dicit morbi eſſe cauſam dũtaxat antecedentẽ. Id quod etiã facit lib. ij. de natura humana, Comm. j. vbi negat illã eſſe cauſam continentẽ, & rectè quidẽ, quod non raro plenitudine ſublata, morbus tamen maneat, quod ſupra quoq; phlegmones exemplo demõſtrauimus. Falſum itidẽ eſt, quod inquiũt, ex antecedentibus nõ omnes eſſe cõiunctas ſeu immediatas. Nã inter antecedentem cauſam & morbum nihil interuenit, vt anteà oſtendimus, coniuncta igitur ſit ſeu proxima, eſt neceſſe. Proinde non ſine errore, & certè contra Galeni ſentẽtiam, cauſas mediatas cum antecedentibus confundunt. Quæcunque enim mediatæ ſunt cauſæ, hæ Ga-

leno

leno præincipientes, minimè autem antecedentes ſed
præcedentes vocantur. Reprehenſione præterea dignũ,
quòd cauſæ continentis nomine non vna, ſed diuerſa ra
tione vtuntur, nunc pro prima, proxima, ſeu immedia
ta: nunc pro inhærente ipſis effectibus, ſeu effectus eſſen
tiam continente, ita ſanè, vt poſitis effectibus, illæ etiam
ponantur, & iis remotis, illi quoque euaneſcant. Nam
prima quidem in ſignificatione cauſas in morbis conti-
4 nentes admittimus, in altera nequaquam. Quarto lo-
co, cauſam continentem in morbis eſſe, ex libro primo
de ſymptomatum cauſis, cap. 2. oſtendere conantur, vbi
Galenus amplitudinis vueæ tenſionem, eſſe cauſam con
tinentem, non obſcuris verbis ſcribit. Quaſi verò ampli
tudinem pupillę morbum eſſe concederemus, cũ potius
ſit ſymptoma, quod aliud ſymptoma, nempe tenſionem
ſequitur, à morbo ſicca nimirum vel humida intempe-
rie procreatum. Non eſſe autem amplitudinem pupillæ
morbum, copioſè in Commentariis noſtris ſuper hunc
Galeni locũ demonſtrauimus, vt non ſit neceſſe hìc re-
petere. Quòd ſi verò rogat nos quiſpiam ex quo gene
re ſymptomatum ſit vueę amplitudo: Reſpõdeo, ex eo
rũ numero, quæ affectus corporis per immoderatas va-
cuationes & retentiones ſequũtur: Quippe quando v-
ueę natiuus humor abſumitur & exiccatur, tenſio ſequi
tur, quam vueæ amplitudo excipit. Id quod etiam ac
cidit, vbi ad hanc humores præter naturam confluunt.
Prior itaq; amplitudo inanitionem, altera retentionem
humoris ſequitur. Vtraq; igitur ſymptoma eſt, quod af-
fectus corporis per immodicas retẽtiones, vel inanitio-
4 nes comitatur. Quarto loco Galenũ pro cõtinentis cau
ſæ confirmatione ex libro de cauſis pulſuũ afferunt, vbi
ſcribit nõ ſolùm in pulſibus, ſed in aliis omnibus tria eſ-
ſe cauſarũ genera. Sed qua fide hũc locũ citent, facilè de-
prehendes, ſi Galeni verba expendas, & hæc ipſa ad prę-
cedentia, vt debent, referas. Nã intelliges planè Galenũ
hic loqui de cunctis alterationibus, quæ vt metipſe li. 2.
The. metho. teſtatur, eſſentiam ſuã non habent, niſi ĩ fie
ri. His enim quæ in generatione ipſa eſſentiã ſuam dun
taxat habent, veluti ſunt pulſus omnes, cauſas etiã con-
tinentes, vt paulò antè ex libro aduerſus Iulianum oſtẽ
dimus

dimus, Galenus aſsignat. Atque in eo certè, vt is ibidem inquit, ſophiſmatis explicatio conſiſtit. Tandem aduerſarij multis oſtendunt medico neceſſarium eſſe, vt cauſam immediatam,& morbo coniunctiſsimam dignoſcat, quòd alioqui fieri nequeat, vt morbum propulſet. Id quod ipſi quoque affirmamus, nec Galenus diuerſum docet. Nam cùm cauſa antecedens, quæ, quòd inter hanc & morbum nihil interueniat, morbo coniunctiſsima eſt, principiò morbum faciat, & eũdem ſimul adaugeat, fieri non poteſt, vt loco iam citato Galenus etiam ait, vt ſi illa remaneat, quod factum eſt morbi perſanetur. Quare non animaduertunt hic aduerſarij, quàm confusè de cauſa cõtinente diſputent, vt qui iam impropriè pro proxima & immediata, iam propriè pro inhærente vſurpent. Qua certè in re aduerſarij crebrò delinquunt. Sed de continente cauſa in præſentia ſatis. Plura qui de ea ſcire volet, noſtros in libros Galeni de morborum & ſymptomatum differentiis & cauſis Commentarios adeat. Cæterùm inter cauſas Galenus libro de ſympto. differentijs recenſet cauſam, ſine qua non, eamque definit eſſe, quæ nihil perfectionis addit rei, quæ fit, ab illis tamen, quæ conferunt, ſeiungi non poteſt. Breuius ita finiri poſſet, eſt ſine qua res fieri nequit. Hæc omnibus ferè in rebus inuenitur,& non raro etiam in morbis. Sic in vlceris curatione, puritas eius rationem habet cauſæ, quæ ſine qua non nominatur. Nequit enim curari vllo pacto vlcus, niſi prius purum,& ab excrementis mundũ fuerit. Habet & ipſa cauitatis impletio ad vlcus rationem cauſæ, ſine qua non. Siquidem niſi cauitas prius impleta ſit, vlcus cicatrice induci nõ poteſt. Et vt etiam morbi exemplum afferamus, phlegmones cauſa efficiens, & planè immediata eſt confluxus ſanguinis, vtpote, quæ materiam, ex qua phlegmone naſcitur, augetur, & conſeruatur, ſuppeditat. Hęc tamen interdum cauſam, ſine qua non, dolorem obtinet. Siquidem ſine eo, phlegmone in corpore ſano,& plenitudine vacante, fieri haud poteſt. Quapropter etſi dolor pfectionis nihil addit phlegmone, tamen à confluxu ſanguinis illã perficiente ſeiungi haud poteſt. Id quod Galenus li. xiij. the. metho. cap. iij. *Cauſa ſine qua non.*

iis

iis verbis ſignificare voluit: Porrò, inquit, in doloribus incipit quidem cauſa ab ea particula, quæ affligitur: ſed quicquid eſt phlegmones, id ſuperpoſitæ partes efficiunt. Hippocrates cauſam, ſine qua non, concauſam appellare conſueuit. Hęc enim talis eſt, vt etſi vi ſua non queat generare morbum, alteri tamen, quod illum procreare poteſt, cohæret: quod doloris exemplo iam monſtrauimus. Alio nomine non ineptè adiutrix cauſa nominabitur. Atqui finem tandem morborum cauſis imponemus, vbi priùs monuerimus eas, præſertim præcedentes, proximas, ſeu immediatas vocatas, diligentia ſumma medico eſſe perſcrutandas, quòd ſine harum cognitione, modò adhuc in corpore hæreant, morbus ſanari non poſsit. Principiò itaque cauſas ſimpliciũ morborum in partibus ſimilaribus euenientium calidorum frigidorum, humidorum, & ſiccorum inquirat. Dein cõpoſitarum earundem partium calidorum & ſiccorum, calidorum & humidorum, frigidorum & ſiccorum, frigidorum & humidorum cum affluxu humorũ, & citra materiæ affluxum. Poſthæc cauſas etiam ſimplicium & cõpoſitorum morborum in partibus inſtrumentalibus natorum, conformationis nimirum, numeri, indecentis magnitudinis, & cõpoſitionis ſitúsve perquirat. Poſtremò cauſas eorum morborum, qui tã ſimilarium, quã inſtrumẽtaliũ partiũ cõmunes ſunt ſcrutetur, quemadmodũ Galen. in eo libro, quẽ de morborũ cauſis inſcripſit breuiter, & luculẽter edocuit. Ad quẽ rectè intelligẽdũ noſtros cõmẽtarios plurimũ adiumẽti allaturos ſtudioſis ſperamus. Ex eo itaq; libro, reiectis practicarũ, vt vocãt, ineptiis, morborũ cauſas perdiſcãt, ꝗ illic methodũ, in iis verò cõfuſionem & immẽſas nugas ſint reperturi.

Cõcauſa. *Adiutrix cauſa.* *Medico morborũ cauſæ cur perſcrutãdæ.*

De morbi definitione. CAP. III.

Morbus quid.

Morbvs, Galeno li. 2. Ther. meth. cap. 3. & capite primo de ſympto. differentiis, teſte, eſt affectus præter naturam, à quo primùm vitiatur actio. Quæ vtique definitio ab omnibus vſque in hũc diem medicis, paucis admodum demptis, viris quidem eruditis, ac nouitatis plus ſatis ſtudioſis recepta eſt, adeò ſanè vt ne Auicenna quidem hunc aliter definierit. Siquidem

Fen,

Fen.2.Can.1.doct.1.ca.1.affectum eſſe præter naturam, à quo primo læditur actio,tradit. Sed videamus quib⁹ rationibus morbi definitioné à Galeno allatam aduerſarij Galeni côuellant.In primis,inquiût,ambiguo vtitur genere,in quo etiam ſibi autor conſentire non videtur.Et enim in lib.de differen.ſymptomatum,ſcribit ille,nô ſolum morbû ipſum, ſed etiá ſymptomata, & cauſas affectus eſſe præter naturá.Miror profectò aduerſarios,viros alioqui doctos,nô animaduertere eius generis argumêta nô eſſe tanti momenti,vt receptá hactenus definitioné morbi labefactare ſaltẽ,tantum abeſt vt euertere, poſsint. Quis enim eſt,qui ignoret Galenû affectus vocé interdû generatim vſurpare, pro omni eo,à quo corpus noſtrû afficitur;& ité magis côtractè,ꝓ omni in id, quod præter naturá eſt,mutatione? Qua quidem ratione tres eſſe affectus præter naturá côſtat, morbum, cauſam,& ſymptoma. Atqui dicent:quáquá iſta ratione euiceris cauſas & ſymptomata poſſe rectè appellari affectus, tamé Galenû excuſare haud poteris,quin nobis illû in morbi definitione, quandoquidé variè accipi affectus vocé fatearis,ambiguo vſum fuiſſe genere côcedas. Minimè gentium:cùm enim reliqua ſit adhuc tertia acceptio,in qua affectus propriiſsimè ſumptus,id quod iá factum eſt, & permanet in re, quæ alterationem perpeſſa eſt,denotet,quod ſperatis nequaquá côcedimus.Quippe cû Galeno affectus in definitione morbi idé quod côſtitutio ſignificet,nô poteſtis à nobis quod poſtulatis īpetrare.Idé aûté ſignificare affectû,quod conſtitutioné, ipſemet Galenus cap.2.libri de morborum diffe.ſcriptû reliquit.Et in capite primo de diffe. ſymptomatû,morbû definit eſſe côſtitutioné præter naturá,à qua actio læditur.Quod ſi igitur idé quod côſtitutio ſignificat affectus vox in definitione morbi,& ad ea tâtum tráſfertur quæ ex permanétiû & côſtátiû ſunt numero,iá non amplius eſſe ambigua poteſt, ſed ad certá aliquá ſignificationem contracta,quæ rebus côſtantibus ac permanentibus,è quarum numero morbus etiam exiſtit,côuenit. 3 Dein reprehendunt aduerſarij,quòd Galenus nomé affectus alterationem ſignificare tradit ſtabilem. Quod cur faciant,non video. Nam iis verbis nihil aliud innuere

Aduerſariorũ obiectiões diluũtur. 1

Alteratio ſtabilis quæ.

nuere voluit quã quòd id, quod in ſubiecto corpore alteratione abſoluta permanet, adeoque ſtabile eſt, affectus ſit, vt alteratio permanens, ſiue, vt Galeni verbis vtar, ἀλλοίωσις ὑπομένουσα, nõ ſit, vt metipſe lib. 1. de laboratibus locis, cap. 3. interpretatur, niſi ἀλλοίωσις εἰς μόνιμον ἀφικνοῦσα διάθεσιν, id eſt, alteratio ad ſtabilẽ perueniens affectum, vt ſcilicet ab alteratione ſimpliciter dicta, quæ in ipſo fieri, vt iam ſæpe dictum eſt, eſſentiam ſuam poſſidet diſcernatur. Quare affectus rectè ſtabilis, permanensque alteratio dicitur, quòd nimirum ceſſante eo, quod alterauit, alteratio ad ſtabilem iam peruenerit affectum. Vt hinc omnibus perſpicuũ euadat, διάθεσιν Galeno aliter, quàm Ariſtoteli vſurpari, quòd illi ſit conſtitutio, ſeu ſtabilis iam & permanens alteratio, ſeu affectus, huic verò contrarium ſignificet, nempe qualitatem, quę à ſubiecto facilè dimoueri poteſt. Galeno itaq; διάθεσις idem, quod ἕξιν denotat, quod è multis Galeni locis liquet, in quibus vtraque voce vna in ſignificatione vtitur. Sic li. 2. the. metho. cap. 3. ſanitatẽ & morbum eſſe διαθέσεις, ἢ ἕξεις eſſe inquit. Verùm pergunt aduerſarij dicentes, Eam ſolùm alterationem, quæ ſtabilitatem quandam acceperit, morbum vocare, rationi artique noſtræ non apparet conſentaneum, cum diariam febrem, leuioraque alia corporis uitia, atque adeò etiam grauiora, vt apoplexiam, morbos nuncupemus, etſi minimo ſolùm temporis ſpatio perdurent. Atque inquiunt iidem, in hoc omnino ſibi repugnat Galenus, quippe cùm ſcribat primo & ſecundo libr. methodi medendi eos errare, qui morbum ſtabilem contumacemque affectum eſſe definiebant, contenditque permanentiæ nomen ab eius definitione penitus ſubtrahendum eſſe. Hactenus aduerſariorum argumenta retulimus, quibus oſtendere conantur Galenum non rectè affirmare morbum eſſe ſtabilem alterationem, cùm multi ſint morbi, qui nõ diu durent, & metipſe permanentiæ nomen a definitione ſubtrahat. Sed ludunt lectorem aduerſarij, atq; homonyma illi imponere ſtudẽt. Nã Galenus ſtabilitatem ad morbi eſſentiam refert, vtpote quam talem eſſe dicit, vt ſublata etiam ſua cauſa, manere poſſit. Aduerſarij contrà permanẽtiam ad tempus transferũt, quaſi

διάθεσις vox aliter Galeno ac Ariſtoteli vſurpatur.

quaſi Galenus hunc ſolũ affectum eſſe morbum diceret, qui multis horis aut diebus duraret, cùm tamẽ illi nihil tale vnquã, ne per ſomniũ quidẽ, in mentem venerit, vt liquet ex iis, quæ lib. j. Ther. metho. capite vltimo aduerſus Olympicũ ſcribit. Quapropter aduerſarii omnia Galeni dicta captiosè ad ſuũ inſtitutum torquent, & αἰτιλογίας illum temere inſimulant. Si quidẽ Galenus vbi morbum ſtabilem alterationẽ, aut permanentem affectũ vocat, illi permanentem ineſſe eſſentiã innuit. Quapropter Galenus permanentiã, quę temporis duratio eſt & circũſcriptio, rectè à definitione morbi excludit, vt q. id vnũ tantùm cõtendat, morbũ eſſe ex permanentium numero, hoc eſt, eorũ, quæ ſublatis ſuis cauſis manere & durare poſsit, non obſtante etiã ſi intra ſemihoræ ſpatiũ, aut citius deſinãt. Atq; hactenus nos euiciſſe arbitror, Galenũ in definitione morbi legitimo, & nequaquam ambiguo, genere vſum fuiſſe. Verùm pergũt ſubinde aduerſarij, & quę reliqua ſunt in definitione morbi ſugillãt. Nã initiò Galenũ parũ memorẽ ſuæ definitionis, nõ ſolũ inter morbos cẽſere ac reponere ea vitia, quæ propter ſuã magnitudinem euidenter hominis actiones labefactant, ſed & morbũ ſtatuere ipſum lib. j. de labo. locis, quũ primum corpus a naturali ſtatu vel minimum egreditur, inquiunt. Sed nõ animaduertunt aduerſarij ſe ad morbum falſo torquere, quod Galenus de pathematis dixit, quæ cùm ſtabilem & permanentem eſſentiã non habeant, nihil mirum, cur actiones labefactare nequeant. Siquidem, Galeno metipſo capite primo libri de ſympt. diffe. teſte, duo hec, quo morbus ſit, neceſſariò exigũtur, vt ſit in genere affectus, & lædat actionem, quorum certè neutrum pathemati adeſt, ideoq; meritò inter morbos à Galeno haud numeratur. At, inſtant aduerſarij, illud etiam nõ eſſe verum putamus, quòd morbus actionem primò lędat. Nam inter eum, & actionem mediat vis corporis, vt intemperies primò cauſa eſt facultatis agendi, facultas autem ipſius actionis, hęc verò operis, quemadmodũ ille libro primo de naturalibus facultatibus, & alibi paſſim oſtẽdit, corruuntq; hoc modo omnes libri, quos de facultatibus noſtrũ corpus regentibus conſcripſit, ſi illę inter morbũ & actionẽ nõ ponantur. Hęc illi. Sed quis

Duo ad morbum requiſita

vnquam veterum medicorũ intemperiem cauſam facultatis agendi dixit? cùm hæc ipſa potius ne facultas agere poſsit, impediat. Quòd ſi temperiem facultatis agendi cauſam eſſe aduerſarij Galeni affirmaſſent, excuſari potuiſſent. Cùm verò contrariũ aſſerant, ac intemperiẽ primò cauſam eſſe facultatis cõtendãt, nullã hęc abſurda loquẽdi ratio excuſationẽ admittit. Vt autẽ planè cognoſcãt ſtudioſi quàm parũ, quid dicant, calũniatores illi ſtudio nouitatis omnino excæcati intelligant, ſciendũ erit facultatẽ Galeno nõ eſſe, veluti metipſe li. ij. de ſimp. med. fac. ca. j. & li. j. de nat. fac. oſtẽdit, niſi certã quandã ac conuenientẽ quatuor elementorũ tẽperaturã. Eſt igitur hæc ipſa operis ſiue actionis prima ſeu proxima, vt ille multoties affirmat, cauſa. Hãc autẽ facultatẽ, nõ rarò naturã vocat. Sic enim ſect. 2. Aph. C o. 5 1. ſcriptũ reliquit: In elemẽtorũ cõmoderatione natura cõſiſtit. Vt natura non ſit niſi naturalis conſtitutio, ſeu partiũ corporis natiua tẽperies & ſtructura. Nihil igitur refert ſiue facultatẽ, ſiue naturã, ſiue conſtitutionẽ naturalem, ſiue temperiem actionis cauſam dixeris. Vt autẽ tẽperies cauſa eſt actionis probæ, ſeu nõ impeditæ, ſic intemperies cauſa eſt actionis læſæ, quã primò, & nullo alio interueniẽte, lædit. Quod iis vtiq; verbis Gale. quoq; li. j. Ther. meth. ca. 8. innuit: Affectus, inquiens, cum actione vnà
„ cõſiſtit, nec poteſt vſquam aut proba actio eſſe ſine cor-
„ poris naturali affectu: aut vitioſa, niſi quũ corpus ſit læ-
„ ſum. Progrediuntur in conuellenda morbi definitione aduerſarij dicentes. Præterea nõ ſeparat hæc definitione morbos à cauſis, & ſymptomatis. Lędunt enim nõnullę cauſæ ſuas actiones nullo interueniente morbo, veluti concoctio alimẽti exuperante illius copia labefactatur, nullo morbo interim affecto vẽtriculo, eo etiã autore, ſed euicta quodã modo ſtatim ipſa facultate, quẽadmodũ per partis morbos contingit. Quamobrem ſi pari diſtantia cũ morbis nonnullæ cauſæ actiones corrũpunt, eas quoq; inter morbos collocare oporteret. Hactenus aduerſarij. Quis verò eſt, qui ex hoc etiã loco nõ cognoſcat ſtudiũ nouitatis aduerſariorũ animum dementaſſe? Nemo enim eſt vnquã qui alimentũ cõcoctionis ventriculi cauſam eſſe, aduerſarijs illis exceptis, dixerit? Cùm in con-

Facultas quid.

Natura eadem cũ facultate.

Exuperans alimentum nõ eſt cauſa concoctionis.

in confeſſo ſit apud omnes, facultates eſſe actionum cauſas. Neque enim facultas aliud eſt, quàm efficiens rei cuiuſque cauſa, vel breuius, actionis cauſa. Si itaque facultas eſt actionis cauſa, quomodo exuperans alimentum concoctionis cauſa dici poſſit, nõ video. Non eſſe autẽ exuperans alimentum cõcoctionis cauſam, ex cauſæ definitione ſatis liquet. Cùm enim cauſa, vt Galenus in libro de cauſis procatarcticis, & li. de diffe. ſymptomatũ, eſt autor, non ſit niſi quæ ad generationem rei cõducit, non conducat autem ad concoctionẽ exuperans alimẽtum, igitur non ſit eius cauſa oportet. Sed demus eſſe cõcoctionis cauſam, quod tamen abſurditate haud vacat, quomodo cauſa poſſet ſuã ipſius labefactare actionem? Perinde enim eſſet ac ſi quis diceret, facultas cõcoctrix lædit aut labefactat concoctionẽ: qua certè loquendi ratione nihil portẽtoſius aut mõſtroſius excogitari poſſet. Nõ itaq; facultas, multoq; hæc minus exuperans alimentũ actionẽ labefactat, ſed facultas ipſa ab exuperãte & immodico alimento præfocatur & obruitur, haud ſecus, quàm à multis lignis cõfertim impoſitis, ignis: adeo que ab illo impeditur, quo minus actionẽ ſuã obire poſſit. Quòd igitur facultas, ſuã non exerit actionẽ, id nõ imputandũ erit alicui morbo, qui illius actionem labefactaret: cùm vẽtriculus nullo interim affectus ſit morbo: ſed exuperanti alimento, quod tanquam externum aliquod erratũ, vt Galenus etiã appellat, impedimento eſt, quo minus facultas agat, haud ſecus atq; ſolidũ corpus interiectum inter fabrum & lignum impedimento eſt, quo minus artifex operari queat. Cùm itaque facultas, quę actionis, vt oſtẽdimus, cauſa eſt, illabefactata ſit, extraq; oẽm noxã poſita, vt, integra & illabefactata cauſa, actio eius lædatur fieri nõ poteſt. Si actio ſeu concoctio nõ eſt læſa, quomodo exuperans alimentum eam lędat, quæ nihil noxæ habet, non video. Exuperans igitur alimentum veluti quidam externus error, perinde atq; intẽpeſtiua alimẽti ſumptio, breuis ſomnus, & id genus alia, quę lib. 3. de ſympt. cauſis ca. j. recenſet Galenus, impedit quo minus facultas, quæ tamẽ nullã in ſua eſſentia noxã obtinet, agere queat. A ſcopo itaq; aberrat, & ſua fruſtratur actione facultas cõcoctrix, nõ certè ꝙ vlla in

Facultas quid.

eius aut etiam ventriculi eſſentia noxa ſit, ſed quòd ab externo aliquo, nempe alimento exuperante, impediatur. Nihil verò mirum facultatem illabefactatam & integrã alimentũ copioſius euincere non poſſe, cùm, Galeno quoque ſuffragante in lib. j. de diffe. feb. ca. 4. cauſa nulla ſine patientis aptitudine agere poſsit. Ineptũ igitur cùm ſit largius alimentum vt à facultate concoquatur, quid mirũ cur in illud nõ agat? Proinde exuperans alimentum cõcoctionem per ſe, primò & nullo interueniente non lædit, quod aduerſarii Galeni cõtendunt. Id enim ſi faceret, cauſam huius actionis, nempe facultatẽ concoctricem quę prima eſt concoctionis cauſa, vt labefactaret, adeoque huic noxam aliquam inferret, neceſſe eſſet. Nullam verò illi infert noxam: igitur vt eius quoquo actio noxa vacet, oportet. Perſpicuũ itaque euadit, alimentum exuperans, cùm nullam facultati noxam inferat, actionem labefactare nõ poſſe. Illæſa nanq; cauſa, illæſa quoque maneat actio oportet. Impeditur tamen ab eo facultas, perinde atque artifices ab externis rebus quo minus operentur impediri ſolent. Neq; tamen ita impedit, vt ventriculi, aut alterius partis morbi actiones earundem impediunt. Nam morbi impediunt, quia noxam aliquam, etiam ſi ſunt inſtrumentales, facultati inferunt. Quod Galenus etiam oſtendit li. 3. de ſympt. caufis cap. j. vbi ita ſcribit: Facultatis noxa bifariam accidit, aut propter ſuam eſſentiam, aut aliquem inſtrumentalem morbum. Quæ in propria facultatis eſſentia noxæ eueniunt, intemperies quædam ſunt effectricium qualitatum. Quæ verò ab inſtrumentalibus morbis oriũtur, ſunt eryſipelata, œdemata, phlegmone, ſcirrh⁹, abſceſſus, carbũculi, & id genus alii. Per hæc verò omnia ventriculus malè concoquit, facultate eius, quæ concoquit, læſa. Hæc ille. Alimentum autem impedit concoctionem citra id, quod vel ventriculum, aut eius facultatem concoctricem, lædat. Non eſſe autem læſam, hinc fit manifeſtum, quòd hæc ipſa alimentum ea, qua decet, mediocritate oblatum, exquiſitè concoquere poſsit. Impedit igitur tanquam externum aliquod erratum, quod nullam ventriculo aut eius facultati noxam infert. Impedimentum tamẽ hoc ſubinde cruditatis cauſa eſt, quæ

varios parit morbos, quòd in cauſa ſit, cur vitioſi humores in corpore procreentur, vt in fine libri de cibis boni & mali ſucci Galenus oſtendit. Cruditas itaque quę exuperans alimentum comitatur, cauſæ, non ſymptomatis rationem habet. Nam nullo precedēte morbo, perinde atque illa, quæ ex vitioſis cibis efficitur, in corpore excitatur. Vitioſi nanque cibi, etſi ab eo, qui optimè valeat, cōcoctricemque facultatem robuſtiſsimam obtineat, aſſumantur: tamē alterari in familiarem animanti qualitatem, adeoq; concoqui, nequeunt. Longior fortè fui, quàm par erat: atqui aduerſariorum hac in parte mirificæ argutiæ breuibus dilui haud potuerunt. Pergunt aduerſarii, & à definitione morbi, quam Galenus attulit, non excludi quædam ſymptomata aiunt. Nam corneæ tunicæ præter naturam color, affectus eſt, læditque primò actionē. Hæc illi. Affectū eſſe corporis viſilem hunc colorem negare haud poſſumus. Lędere autem eundem actionem primò, & immediatè, id eſt quod cōſtanter negamus. Non enim color actionem lædit, ſed morbus, cuius hic color præter naturā ſymptoma eſt. Morbus autē eſt humor ille, qui præter naturā ad corneā affluit, quique viſum lædit, facitq; vt alia appareant viſa, quale eſt mediū, per quod cernimus. Atqui nō licet in præſentia ſingula aduerſariorum argumenta excutere, ſi enim hoc conaremur, in iuſti voluminis molē hoc caput exiret. Differemus itaque horū pleniorem confutationem, donec commodiorem nacti fuerimus occaſionem, quæ nobis offeretur, ſi deus permiſerit, vt noſtrorū in libros Galeni de morborum & ſymptomatū differentiis commentariorum alteram editionem adornemus. Porrò quum iam euicerimus, morbum eſſe affectū præter naturam propriiſsimè ſumptum, id eſt, ſtabile quippiā, & alterationē poſt actionē derelictam, liquidò conſtat Galeno nō tantùm qualitatem, vt Ariſtoteli, ſed & ſubſtātias morbū appellari. Nam Galenus morbum nominat omnem affectum pręter naturā, qui naturalèm corporis temperaturā & ſtructuram immutat ac deſtruit, ſiue is qualitas, ſiue ſubſtantia fuerit. Sic certè capite octauo libri de diffe. mor. lapidē in veſica, ſuffuſionē, & pterygiū morbos expreſsis verbis nominat. Nemo àutē erit qui

Corneæ tunicæ color præter naturā, non lædit primò actionem.

Galenus non tantùm qualitatē, ſed & ſubſtātias morbos appellat.

lapidem veſicæ ſtructura labefactantem qualitatem nominabit. Neq; erit, qui ſuffuſionē humorémve lentum & glaciei modo inter corneam & cryſtallinū humorē cōcretum, viſumque remorantem, adeoq; morbum, exiſtentem qualitatem eſſe dicet. Et quis eò ſtuporis perueniet, vt pterygium, ſiue neruoſam in adnata tunica procreatam viſumq; impedientem membranā qualitatem nuncupare audeat? Non ſolùm verò in eo, quem iam citauimus loco, Galenus ſubſtātias nominat, ſed & li. 14. Therap. method. c. 18. vbi inter morbos cōmemorat atheromata, ſteatomata, meliceridas, aſcarides, lumbricos, in articulis & pulmonibus procreatos callos, inque renibus & veſica calculos, & in hæc verba prorumpit: Quippe in omnibus his morbis cōmunis eſt ſubſtantiæ generatio, quæ antè nō fuit. Verùm hìc aduerſarii iterū Galeni placita impugnāt & lapidē in veſica, vnguem in oculo, imò calorem præter naturā, nō eſſe morbos, ſed morbi cauſas cōtendunt. Nam inquiunt, ſi hæc morbi ſunt, quæ nam, quæſo, erit cauſa proxima morbi? Eſſe autem morbi cauſas, non morbos ipſos, ſatis conſtat. Caloris enim exceſſus, tēperiem vitiat, & lapis in veſica, vnguis in oculo, & ſextus digitus in manu, eò quòd pars vna addatur ſuperflua, numerus partium, & inde ſtructura corrūpitur. Quòd ſi calor ipſe morbus eſt, quid erit ipſa intēperies, quæ ob calorē exuperantē committitur? Si lapis, vel unguis morbus eſſe creditur, quid erit ipſa ſtructura partis naturæ cōtraria? Hactenus bona fide aduerſariorum verba retulimus, è quibus iterum perſpicuum euadit, ſtudiū nouitatis ita præſtrinxiſſe aciem oculorū eorundē, vt quid dicant, videre nequeāt. Quod vt clarè cognoſcant ſtudioſi, breuiter ipſorū verba excutiemus. Quum quærunt, ſi hæc morbi ſunt, quænam erit cauſa proxima? Reſpōdeo, ſi cauſam proximam vocant eam, quæ propriè cōtinens appellatur, nulla prorſus eiuſmodi in illis erit cauſa, quod precedenti capite oſtendimus. Sin proximā appellant immediatā, caloris pręter naturā lędētis actionē ſiue febris, putredo erit cauſa. Lapidis in renibus & veſica, humores craſsi & lēti. Vnguis in oculo utilis alicuius materię redundantia unde mēbrana illa procreatur. Sexti digiti, itidē utilis materiæ abundantia eſt cau-

Aduerſariorū opinio confutatur.

eſt cauſa. Nam inter has planè cauſas, & iam dictos morbos, nihil interuenit. Sed eſſe cauſas morbi, quos nos, Galenum ſecuti, morbos eſſe affirmamus, quo pacto aduerſarii oſtendant, videamus. Caloris enim exceſſus, inquiunt, temperiem vitiat. Quid audio? quis vnquam vel veterum, vel recẽtiorũ medicorum ita locutus eſt, vt diceret caloris exceſſum temperiẽ vitiare? imò caloris exceſſus eſt temperies vitiata, ſiue, vt vno verbo efferam, intemperies. Neque enim intemperies niſi calor exuperans exiſtit. Id quod certè innuere voluit Galenus li. 8. Therap. methodi, cap. 1. vbi ait: ἔστι δ᾽ ἡ ἀμετρία τῆς τῶν πυρεττόντων δυσκρασίας, ἐν πλεονεξίᾳ θερμότητος. Exceſſus intemperiei febricitantium, eſt in abundantia caloris. hoc eſt, intemperies febrilis immoderata, non eſt niſi exuperans calor. Non autem, vt aduerſarij interpretantur, febris eſt intemperies exceſſu caloris facta. Nam ſi aliquid tale ſignificare voluiſſet Galenus, non ἐν πλεονεξίᾳ, ſed ἀπὸ τῆς πλεονεξίας, aut ὑπὸ πλεονεξίας dixiſſet. Sed ita torqueant in ſuam ſententiam veterum dicta neceſſe eſt, qui noui dogmatis autores eſſe cupiunt. Quum quærunt deinceps, ſi lapis, vel vnguis creditur eſſe morbus, quid erit ipſa ſtructura partis naturæ contraria? Reſpondeo, morbus quiuis, qui actionem vitiat. Nam ſicut Galenus libro ſecundo Therap. methodi docet, cõſtitutio, ſiue ſtructura, affectúſve ſecundum naturam eſt cauſa probæ actionis, ita ſtructura ſeu conſtitutio vitioſa læſæ actionis eſt cauſa. Quod igitur conſtitutionem naturalem vitiat, morbi cauſa eſt, conſtitutio autem vitiata, morbus. Verbi gratia, quicquid temperiem, & legitimam partium corporis ſtructuram vitiat, eſt cauſa morbi: conſtitutio autem & temperies vitiata, actiones lædit. Cùm itaque lapis in veſica, & vnguis in oculo toto genere præter naturam ſubſtantiæ ſint, ideò cauſæ, quæ illas procrearũt, ſtructuram naturalem tum veſicæ, tum oculi labefactarunt, & quæ ab illis nata eſt ſubſtantia, cùm actionẽ vitiet, morbus rectiſsimè dicitur. Quod autem ſextus digitus non ſit morbus in numero, aduerſarii hac ratione mõſtrare nituntur. Si, inquiunt, partem ipſam numero excedentẽ morbũ eſſe cõtendas, vt ſextũ digitum, concedas etiã oportet eam, quæ à naturali nu-

mero ablata eſt, vt digitum abſciſſum, inter morbos reponi. Reſpondeo, nequaquam, neq; id, quod è corpore ſublatum eſt, actionem lædere poteſt, cùm non amplius adſit, ſed refertur rectiſsimè morbus ad eam partem, vnde digitus ille abſciſſus eſt. Nam ſectio eius partem ademit, adeóque ſtructuram vitiauit, quæ & ipſa nunc illius partis actionem labefactat. Secto igitur digito in corpore, relinquitur pars unde ademptus eſt digitus, huius igitur iá morbus, haud ſecus atq; abolito gurgulione, palati & ſpatii oris quod remanet, eſt morbus. Proinde cùm ad probam partium inſtrumentalium compoſitionem requiratur iuſta conformatio, magnitudo, numerus, & coniunctio ſimilarium, vt aduerſarij quoq; fatentur, igitur iuſta conformatio, magnitudoque, iuſtus denique numerus, & poſitus, ſanitas eſt, eò quod hæc omnia probæ actionis cauſæ ſint. Si hæc ſingula ſanitatis nomine cenſentur, vt viciſsim indecēs cōformatio, magnitudo, numerusq; partium morbus ſit, quòd actioné labefactent, neceſſe eſt. Sed hîc deſinã, nec plures aduerſariorum rationes attingam, quòd ex iis facilè quid de cæteris eorundem argumentis ſentiendum ſit, ſtudioſi cognoſcent, nec fert inſtituti noſtri ratio, niſi in maximam molem excreſcere velint has inſtitutiones, vt in iis diluendis progrediar.

De morborum partium ſimilarium generibus & differentijs. CAP. IIII.

Tria ſunt prima morborū genera.

POSTQVAM morbi definitioné abundè in eo, quod præcedit, capite enarrauimus, vt eiuſdem genera & differentias nūc oſtēdamus reliquum eſt. Sunt autē tria in vniuerſum prima morborū genera. Vnū, quod in ſimilaribus conſiſtit partibus, ob id ſimilare appellatum: alterū in inſtrumentariis, inſtrumentarium dictum, & tertiū quod utriuſq; cōmune eſt. Primi generis morbus, qui in ſimilaribus conſiſtit, Grecis νοσώδης δυσκρασία, Latinis morboſa intemperies dicitur. Neq; temere fit, quòd ita Græcis appelletur, eſt enim alia quæ ὑγιεινὴ δύσκρασία, id eſt, ſalubris intéperies vocatur. Cū enim

Intemperies quid.

intemperies fit vbi qualitates primæ, ſeu elementa ipſa à

legitima

legitima ſymmetria cōmoderationéve deflectũt, duplex certè ſit intéperies, neceſſe eſt. Vna ſalubris ſeu ſanitatis, quæ à media & optima téperie paululũ abeſt, ita certè, vt nulla adhuc animalis functio manifeſtè ſit læſa. Vt hinc pateat ſanitatis magnã eſſe latitudinem. Quantum enim interuallũ eſt inter id, quod perfectiſsimè functionem ſuam obit, & inter id, quod manifeſtè aliquam obſ læſam actioné habet, tãta eſt profectò, & ſanitatis & intemperiei, quæ ſalubris eſt, & intra ſanitaté cōſiſtit, latitudo. Quapropter ſi ſanus quiſpiam imbecillius altero, qui ſecunda etiam valetudine præditus eſt, functiones obeat, nondũ verò læſas obtineat, intemperantior, hoc eſt, maiori intemperie præditus ſanè eſt, ſed nondum ægrotat. Quòd ſi verò ex ſanis alios téperatos, alios intemperatos dicere alicui minus placebit, is alterũ duorũ fateatur neceſſe eſt, vel omnes perpetuò ęgrotare, vel vnam eſſe omniũ temperiem: quorum certè vtrunq; ab ſurdum, & à veritate alienũ exiſtit. Proinde non abſoluta ipſa tantùm, & quæ inſectilis, ſimul eſt & dicitur ſanitas, ſed etiã ea, quæ ab hac deficit, modò vſibus noſtris adhuc nō ſit inepta. Et profectò niſi in eũ modũ de ſanitate ſtatuamus, ἀνοσάϑειαν, hoc eſt, perpetuam inualetudinem inuehemus, vt fuſiùs li. 1. de tuenda ſanitate, cap. 5. & aliis quibuſdã locis Galen. docet. Altera intéperies morboſa nominatur, eſtq; ea, ĩ qua animal intéperiei vitio ægrotat, adeoque quæ longiſsimè ab optima téperie recedit. Suntq; huius aliquæ differentiæ: Vna eſt, in qua corpora ſimilaria nudis qualitatibus alterãtur, vt eſt ea, per quã caput à Sole plurimũ incaleſcit. Altera, ĩ qua cũ qualitatibus iam dictis ſubſtãtia quędã humórve aliquis ad ipſa confluit, vt euenit in omnibus præter naturã tumoribus. Primã noſtri téporis medici intemperié ſine materia, alterã intemperiem cũ materia vocãt. Galenus intemperiem cũ affluxu humoris appellat. Prior diſtribuitur in quatuor ſimplices, calidã tantùm, frigidã tantùm, humidã tantùm, & ſiccã tantùm. Simplices auté appellãtur, quòd in ſingulis vna dũtaxat qualitas à modo naturæ recedit. Totidem quoq; cōpoſitas, calidã ſcilicet & humidã, calidam & ſiccã, frigidam & humidã, frigidã & ſiccã. Cōpoſitæ autem ſunt dictę, quòd in ſingulis plu-

Intemperies duplex.

Salubris.

Sanitatis quædam eſt latitudo.

ἀνοσάϑεια

Morboſa.

Intemperiei morboſæ differentiæ.

Nuda qualitatis

Cũ affluxu humoris.

Simplex.

Cōpoſita.

res qualitates à naturali habitu & ſym metria aberrant. Eſt item alia intemperiei morboſæ differétia, quòd vna

Aequalis.

ſit ęqualis, altera inęqualis. Aequalis intemperies eſt, vbi omnes corporis particulæ æquabiliter ad aliquam intemperiē verſæ, aut iuſto calidiores, aut frigidiores, aut ſicciores, aut humidiores, vel per cõiugationem quędã calidiores ſimul & ſicciores, quędã humidiores pariter & frigidiores, quædã humidiores & calidiores, quędam

Inæqualis

ſicciores & frigidiores redditæ ſunt. Inæqualis cõtrà intemperies eſt, vbi nõ omnes corporis partes ęquabiliter ad aliquam intemperiem verſę ſunt. Vel breuius, eſt quę nõ omnibus intemperáter affectis corporis particulis ineſt.

In vniuerſo corpore.

Atq; hæc nonnunquàm fit in vniuerſo animalis corpore, veluti in ea hydropis ſpecie, quæ anaſarca dicitur; & febribus iis, quas hepialas vocát. Nam in anaſarca crudus & pituitoſus, aut certè aquoſus ſanguis per vniuerſum corpus diſtribuitur, vnde ſolidę corporis partes, ab aduentitio frigore alteratę, in aquæ naturã reſoluuntur, totumq; corpus inæquale redditur. In hepialis febribus vno & eodem tẽpore in toto corpore æger frigeſcit, & calefit maximaq; inęquali intemperie vexatur.

Nũ vno et eodem tẽpore, in quauis parte corporis calidum ſimul & frigidum ſentiatur.

Nec eſt, cur quiſpiã miretur, qui fieri poſsit, vt uno & eodẽ tempore, in quauis corporis parte, calidũ ſimul & frigidum ſentiatur. Cùm enim calidũ & frigidũ contraria ſint, nequaquã in eodem ſubiecto ſimul eſſe poſſunt. Suapte nãque natura circa idem ſubiectũ ſe inuicem expellũt contraria. Quippe calidũ & frigidũ in hepialis febribus eodem ſentiũtur tempore: atqui nõ uelut cõtraria graduũ excellentiũ, ſed ſicut cõtraria in remiſsis gradibus, adeoq; alterátia, quæ adhuc in ſenſilem partem agere videntur.

Simile.

Nõ igitur à uero alienũ eſt, ſenſibilem partem eodẽ tẽpore & loco, & à cõtrariis qualitatibus alterari. Quẽadmodũ enim oculus eodem tempore albũ & nigrũ expeditè uidet: ita & in ſenſibili parte calidi & frigidi alterationem ſimul eſſe apparet.

In vna qualibet parte.

Fit verò & in vna qualibet parte, quũ ea vel tumore aliquo præter naturã laborat, vel ſupra modũ aut calefit, aut frigefit, aut ſiccatur, aut humectatur.

Aequalis intemperies cur nullo dolore afficiat.

Cæterùm æqualis imtemperies nullo dolore affligit, ꝙ nimirũ particulæ laboranti iã veluti acquiſititia natura adſit. Nullũ autem corpus à ſua ipſius na-

tura infeſtatur. Quippe, vt Hippocrates ait in libro de homine, dum mutantur, & à ſua natura recedũt, corrũpuntúrve corpora, dolore afficiuntur, non quum iam natura mutata, aut corrupta eſt. Atque hinc eſt, quòd in Aphoriſmis etiam ſcriptum reliquerit: Dum pus confi- 2. *Aphor.*
citur, dolores accidunt magis, quàm iam confecto. Inæ- »
qualis contrà intemperies, quum in ea partes non ſint »
æquè excalefactæ, aut refrigeratæ, adeóque ex illis non- »
nullæ adhuc mutentur, & alterentur, neceſſariò doloré *Inequa-*
inducit. Atq; hactenus de ſimilarium partium morbo *les intem*
intemperie, de Galeni & aliorum medicorum ſententia, *peries do*
diximus. Nõ me latet autem eſſe hodie medicos, qui ni- *lores ſecũ*
miùm philoſophantes, vſitatam hãc loquendi rationem, *inducũt.*
nouitatis ſtudio ducti, perturbant, & non vnũ eſſe in ſimilaribus partibus morbi genus, ſed præter intemperiem, duo alia eſſe contendunt genera, quorũ vnũ ad ma *Eorũ ſen*
teriam partium ſimilarium, alterum ad formam earun- *tẽtia qui*
dem referunt. Quaſi verò Galenus ſub nomine intem *plura eſſe*
periei nõ hæc omnia, maximè formam, complexus ſit. *in ſimila*
Quippe materiam partium ſimilarium eſſe dicunt, qua *ribus par*
illæ laxæ aut adſtrictæ, molles aut duræ, craſſæ aut te- *tibus mor*
nues, raræ aut denſæ, adeóq; exactiore vel obtuſiore ſen *borum ge*
ſu prędite ſunt. Proinde ſi pars aliqua laxior, adſtrictior, *nera ſta-*
tenuior, craſsior, rarior, denſior, mollior, duriórve effi- *tuunt.*
citur, materiam vitiari contendunt, eaq; vitiata partis ro *Materia.*
bur atque valetudinem infringi, adeóq; morbo corripi, qui nõ ad intemperiem, quæ ex primis qualitatibus pro uenit, ſed ad materiam potiùs refertur. Formam par- *Forma.*
tium ſimilarium vocant earundem eſſentiam totámve ſubſtantiam à materia & temperamento diuerſam, illamq́ue à ſemine & diuiniore principio naſci, quod Auicenna quoq; exiſtimauit, & actionum cauſam eſſe, ſtatuunt. Totam hanc ſubſtãtiam perfectionem eſſe & integritatem, qua res vna quęq; conſiſtit, dicũt. Quare quoties hæc immutatur, & de perfectione decedit, morbum eſſe totius ſubſtantiæ aſſerunt. Sed philoſophorum hæc *Galen. ab*
ἀκριβολογία eſt, quam ſtudio Galenus, & qui huius ſectan *iniuria*
tur dogmata medici euitare voluerunt, vt qui tum ma- *defenſus.*
teriam, tum formam, vt illi nominant, ſub temperamen 2. *aphor.*
to complecti maluerunt. Nam cùm Galeno, vt metipſe 34.

multis

3. aph. 2. multis in locis teſtatur, temperamentum idem ſignifi-
3. de tem cet quod natura, eaque ipſa non ſit niſi vniuerſa eſſen-
pera. tia ac temperatura ex primis elementis, calido, frigido, humido, & ſicco conflata, neceſſe eſt fateamur temperamentum ſimilarium partium non ſolùm eſſe elementorum qualitates, ſed eorundem etiam ſubſtantias ſiue eſſentias. Atque hinc eſt, quòd in libro 1. de vſu partium cap. 9. temperamenta propriam particularum eſſentiam complere dicat. Nemo autem eſt, qui neſciat eſſentiam partium non ſolùm ex qualitatibus, ſed etiam ſolidis & carnoſis compleri. Et lib. 1. de elementis non ſolùm ex qualitatibus, quę ſeorſum ſine corporibus cõſiſtere nequeũt, gigni animalia, ſed ex corporibus potius, quibus illæ qualitates ſummæ inſunt, ſcribit. Quod verò interdum aſſerit Galenus primas qualitates eſſe ſtirpium & animalium opifices, aut eſſentiã ſingulis à tempetie quatuor primarũ qualitatũ accedere, id non alia de cauſa fit, quàm quòd ſolæ illę in cauſa ſint mutuę inter ſe elementorum tranſmutationis. Neq; enim quum ex elementis animalium aut ſtirpium corpora generantur, talia, qualia ſunt, remanent elementa, ſed alterantur, & permutantur. Quòd igitur partes quædam ſimilares ſint laxæ, aut adſtrictæ, ſeu raræ aut denſæ, id nõ fit niſi ratione tempera mẽti, quod certè eiuſmodi eſt, vt in hac plus ſit terreę, in illa plus aëreę naturæ. Hinc accidit, vt cordis, renum, & iecoris ſubſtãtia ſit denſa, ac dura, pulmonis verò rara ac mollis. Quãquàm autem elementorum corpora maximè efficiant, vt nonnullæ corporis partes rarę & molles, quædam verò denſæ & duræ ſint, tamen id nõ fit ſine actione calidi & frigidi. Siquidem Ariſtoteles, & eum ſequentes Philoſophi, raritatem, denſitatem, leuitatem, grauitatem, mollitiem, duritiem, & id genus alias qualitates nõ naſci ſtatuunt, niſi ex varia cõmiſtione humidi & ſicci per actionem calidi & frigidi. Omnia nãq; mi-
2. de ortu ſta varias formas, varioſq; eſſentiæ modos ex parte ip-
& inter. ſius materiæ recipere tradunt, prout humidũ & ſiccum,
cap. 2. quæ ob id Ariſtoteli paſſiua dicuntur, in miſtione per
Secunda actionem calidi & frigidi patiuntur. Atq; hinc eſt quòd
qualita- omnes illæ qualitates ab iiſdem ſecundæ nominentur,
tes. quia ex primis, quæ mutuæ elementorum inter ſe, vt

compręhenſum

comprehenſum eſt, actionis cauſæ ſint, procreentur.
Quippe calidũ nõ ſolùm calefacit, ſed & corpora eiuſdem ſpeciei & cognata congregat, diuerſarum verò ſpecierum ſeparat, quod in metallis cõſpicuum euadit, quorum quę cognata ſunt, à calore cõgregantur: quæ autem inter ſe diuerſa ſunt, ab eodem diſſoluuntur ac ſeparantur. Idem rarefacit, attenuat, diſcutit, laxat, aperit, incidit, & attrahit. Frigidum non tantum refrigerat, ſed & cõgregat, adſtringit, denſat, obſtruit, indurat, & icraſſat. Cùm itaque Philoſophorum veterum etiam teſtimonio raritatis, denſitatis, & id genus aliarum qualitatum procreatio non ſit niſi temperamento, vt iam oſtendimus, accepta referenda, minus rectè, nec ſatis candidè faciunt, qui hoc nomine Galenum accuſant, quòd raritatem, denſitatem, mollitiem & duritiem non ad materiam, ſed temperamentum retulerit. Atque ij etiam vt Galenum reprehendant, & ſuæ opinioni fidem faciant, falſis coguntur uti hypotheſibus. Siquidem permultos » videas præditos, inquiunt, optimo temperamento, qui » neque calorem, neque frigus, neque laborem, neque vllam exuperãtiam perferunt, hac ſola ratione, quòd molli, raro, laxoque ſunt corpore. Sed non concedimus illis quod aſſumunt. Neque enim mollis, raraque corporis conſtitutio ſola in cauſa eſt, cur corpora illa nullum exceſſum ferre poſſunt, ſed vniuerſum potiùs temperamentũ quod optimè temperatũ eſt, adeoq; exceſſus omnis expers. Quare ſi in iſta mediocritate perdurare debet, ab omni exceſſu ſibi caueat eſt neceſſe. Inficias prętereà imus, quòd corpus optimè temperatum poſſit dici molle & laxum: quod enim tale eſt, omnis exceſſus expers eſt, quare nec molle, nec laxum, nec gracile, nec craſſum dici poteſt: ſunt enim hęc omnia exceſſus nomina. Eſſe autem exceſſus nomina, notius eſt, quàm vt demonſtrari debeat. Et ſi non ſunt exceſſus, qui fit vt in genere medicamentorum ſint, quæ indurent, conſtringãt, rarefaciãt, & condenſent? Sed quòd mollis & rarus corporis habitus ſit vitioſus, adeoque cum optimo temperamento conſiſtere non poſſit, ex ipſorum verbis euincemus. Tale autem euaſit, inquiunt, vel ex pauco imbecillóve ſemine, vel ex molliore delicatioreq; vita, ex
qua

Calidi effectus.

Frigidi.

qua etiã molles ſolent appellari. Quomodo, vos quæſo, ex pauco imbecilloq; ſemine temperatũ poteſt procreari? An non extremæ eſt dementiæ, hoc ipſum affirmare quod nemo ſanæ mentis cõcedet? An non mollior delicatiorque vita adſcititij temperamenti cauſa erit? quod certè id quod præceſsit, optimũ etiam ſi fuit, labefactat & perturbat. Falſum itidem eſt alterũ, quod aſſumũt, nempe videri plurimos intemperatos, vt ruſticos, qui tamen validi ſint. Nam vt is validus ſit, qui intemperatus eſt, rationi conſentaneum non eſt. Concedimus quidem facilius ferre externas iniurias, qui partes ſimilares firmas & denſas habent, modò ita ſe habeat illorũ etiam temperamentum, vt actiones nõ impediat. Quapropter rectiſsimè Galenus imbecillitatem intemperiei ſobolẽ eſſe contendit. Non eſt igitur, vt aduerſariis noſtris concedamus raritatem & denſitatem partium robur & valetudinem infringere, adeoque morbos eſſe, cùm ſint potius morborum cauſæ. Siquidem raritas, vt Galenus ca. 2. libri de morborum cauſis ait, ſi modum non ſeruat, diſcutiendo & diſsipando natiuum calorem, corpus frigidius reddit. Non itaque raritas actionem lædit, ſed frigida intemperies, quæ illam neceſſariò comitatur. Sic denſitas corpus, eò quòd tranſpirationem prohibeat, & fuliginoſa excrementa intus retineat, calidius efficit, adeoque febrem excitat. Iam concidunt etiam ea, quæ de exuperante & deficiente, ſeu exquiſito & hebeti ſenſu afferunt. Quum enim eius cauſam in raras, laxas, & molles, denſas, adſtrictas, & duras partes referant, quæ hoc nomine diſſolutæ atque imbecilles, aut ſolidæ, firmæ, & robuſtæ ſint, in partium ſimul referunt tẽperamenta, quæ in cauſa ſunt, cur raræ aut denſæ, quemadmodum oſtendimus, in conſtitutione ſua ſint redditæ. Hinc Galenus veriſsimè in libello de conſtitutione artis medicæ dixit, ex quatuor elementis ſimul contemperatis, corpus vnũ ſimilare gigni, quod pro varia temperamenti ratione, aut particeps ſenſus, aut illius expers euadit. Monſtratum eſt nobis, Galenum ſub temperamento complexum eſſe materiam, nunc in forma idem accidiſſe docebimus. Totius corporis formam, temperaturam, & non animam, Galenum ſtatuere, è multis eiuſdem monumentis

Forma corporis de Galeni ſententia.

numentis eſt conſpicuum. Id quod non alia de cauſa illum feciſſe conſtat, quàm quòd temperaturæ immutatione, actiones mutari, atq; etiam animam ipſam à corporis temperatura vario affici modo cōſpexit. Vt autem totius corporis, ita etiam ſingularum partium formam, eſſe temperaturam dixit, non quidem ſolarū primarum qualitatū, ſed & primorū corporū vi qualitatū trāſmutatorum, ex quorū quidem cōmiſtione proprietas quædam temperamenti, vt lib. iij. de tempera. ca. vltimo, appellat, naſcitur. Hanc alio nomine totam rei ſubſtātiam creberrimè vocare ſolet, alij occultam aut ſpecificā qualitatem. Et metipſe etiā Galenus eam tēperamenti proprietatem ſæpenumero qualitatis nomine donat. Hinc eſt, quòd lib. iij. de ſimplic. medic. facul. cap. xx. medicamenta purgantia ſubſtantiarum ſimilitudine, libro verò quinto eiuſdem operis, cap. xvi. qualitatum familiaritate, attrahere ait. Nihil autem referre hoc vel illud dicas, ibidem non obſcuris verbis innuit, inquiens: Aliud eſt attrahentium medicamentorum genus, quod qualitatis familiaritate attrahit: id quod aliud eſt nihil, quàm totius eſſentię ſimilitudine. Proinde quum tota rei ſubſtantia perfectio eſt & integritas, qua res vnaquæq; cōſiſtit, ac quoties illa immutatur, & de perfectione decedit, res tota continuò perfringitur, nihil prohibemus illius deceſſionē morbū totius ſubſtantiæ appellari, modò interea Galenus nō reprehēdatur, qui illū ad intemperiem retulit. Nā & ille intemperiē duplici modo eſſentiā rei corrūpere ſtatuit. Vno, quū idipſum manifeſtarū qualitatū fit occaſione. Alio modo, quando id abditæ cuiuſdā cauſæ ratione accidit, quæ illā proprietatē tēperamenti ex cōmiſtione primorū corporū natā corrūpit. Atque hinc eſt, quòd primorū genus intēperiei, quā nos clarioris doctrinæ gratiā manifeſtā vocabimus, per medicamenta quæ manifeſtis qualitatibus illā oppugnāt, curādam eſſe docet. Alterā verò intemperiē, quā occultā nominabimus, per ea, quæ tota ſubſtātia, & tēperamenti proprietate illi aduerſantur, curādā tradit. Cùm itaq; tum morbi, tū eorūdem medicamenta nulla ratione cōſtent, ac inueniri poſsint, ſed ſola experientia cognoſcātur, ideò in li. de morborū differentia, vbi methodo & ratione morborum

Forma partium.

Proprietas temperamēti.

Intemperies manifeſta.

Occulta.

rũ etiã ſimilariũ numerus doceatur, occultæ intemperiei nulla facta eſt mentio, nõ certè quòd nullas eiuſmodi eſſe putaret: quomodo enim aliàs medicamenta eſſe docuiſſet, quæ ſubſtãtiæ aut temperamenti proprietate, & non manifeſtæ qualitatis alicuius ratione ꝓdeſſent: ſed quòd eas methodo nõ ſubiacere exiſtimaret. Cæterùm nõ negamus aliquas qualitates, vt vocãt, ſpecificas, & vires peculiares corporibus à Deo Opt. Max. eſſe inditas, quas cõmiſtioni primorũ corporũ acceptas referre non poſſumus. Voluit enim Deus haud dubiè remedia certis rebus contra certos morbos indere, vt in iis diuinæ prouidentiæ eſſent teſtimonia, & hinc immenſam erga nos illius beneficentiã agnoſceremus, quòd vitam noſtram tot remediis datis tueri, & à morbis vindicare voluit. Hanc tantã Dei miſericordiã ac clementiã erga nos homines, cùm Galenus, vtpote nulla Chriſti cognitione donatus, ignorauerit, nihil mirũ omnia miſturæ primorum corporum tribuiſſe. Sed vt finem tandem huic diſputationi imponamus: cùm Galenus diſertè ſcribat temperamenta partium eſſentiam complere, & miſtorum eſſentia non conſtet niſi ex materia & forma, quod philoſophi vno omnes ore affirmant, rectiſsimè vtraq; ſub temperaturæ nomine complexus eſt; vtpote quo non ſolùm primarũ qualitatum ſed & primorum corporum, quibus illæ inſunt, miſtionem intellexit. Ideoq; & eos quos alij ad materiã & formam referunt ſimilarium partium morbos, ipſe ad vnam retulit intemperiem. Proinde in libr. de morborum differen. ca. 4. ita ſcriptum reliquit: Nullus primorum morborum, qui ſimilaribus partibus proprij ſunt, ratione curari poteſt, ſine primorum elementorum contemplatione.

Qualitates ſpecificæ.

Epilogus.

De generibus & differentijs morborum inſtrumentariarum partium. CAP. V.

EXPEDITO primo morborum genere, quod in ſimilaribus tantùm fit partibus, ad alterum, quod in inſtrumentariis duntaxat conſiſtit, tranſeamus oportet. Hoc certè à noſtræ ætatis medicis mala conſtitutio ſeu compoſitio, & morbus officialis nominatur. Vt autem domum rectè conſtitutam iudicamus, quum

Mala cõpoſitio.

omnes ſuas partes iuſta magnitudine donatas habet, omniumq́; earum iuſtam connexionẽ ac poſiturã eſt cõſecuta: ita quoq; partes corporis inſtrumẽtarias rectè ſe habere dicimus, ſi probam cõformationẽ, magnitudinẽ, numerũ, & poſitũ nactę fuerint. Quatuor igitur inſtrumentariarum partiũ morbi proprii, nempe indecens cõformatio, magnitudo, numerus, & poſitura. Quam conformationem dicimus, Galenus ſua lingua διάπλασιν nominat. Tria autem hac voce ſignificantur, figura, cauitas & ſoliditas, aſperitas & læuitas. Cùm itaque eas partes malè efformatas dicamus, quæ vel indecentem figuram ſunt cõſecutæ, vel ſolidiores iuſto, vel perforatæ præter naturã, vel aſperiores, vel lęuiores effictę ſunt, tria certè morborũ genera in conformatione conſiſtẽt. Vnum in figura connata, vel aduẽtitia: alterũ in cauitate meatúve immodicè patente, aut ſolida obturatáve, & tertium in aſperitate & læuitate. Ac in ſingulis generibus alii naſcuntur. Nam figura multis modis variatur, vt ſi partes quæ natura rectę eſſe debẽt, curuantur, quẽmadmodũ in « valgis & uaciis accidit. Itẽ ſi curuæ eriguntur, ſi rotũdæ, « quadratę redduntur, ſi diſtorquẽtur, ſi difrumpuntur, lu « xantur, aut quocunq; modo legitima earundẽ figura de « prauatur. In partibus, quas natura cauitatibus & meatibus quibuſdã donauit, multiplices fiũt morbi. Vel enim « prorſus perditæ ſunt cauitates, vel anguſtiores, vel latio « res, vel pauciores, vel plures ſunt, vel in iis partib. reperiuntur, quas ſolidas eſſe oporteret. At in aſperitate & « lęuitate vnicũ ſolum genus ſtatuitur morbi, exaſperatis ſcilicet partibus, quas læues eſſe conuenit: & illis læuigatis, quas aſperas eſſe oportet. Quę cûm omnia Galenus in libro de mor. diffe. exemplis aptiſsimis illuſtrauerit; nõ eſt, cur de illis lõgiùs diſſeramus. Numero partium iuſto corrupto duę naſcuntur morborũ differentiæ: aut enim pauciores ſunt, aut abundant. Exempla horũ ſunt ſextus digitus, vnguis in oculo. Item detrũcatio auriũ, digitorum ablatio, & eius generis alia. In magnitudine itidẽ duo morborũ cõſiſtũt genera. Vel enim ſupra modũ excreſcit partiũ moles, vel minuitur plus, quàm ratio poſtulat. Incrementũ verò duplex, nẽpe vel cõnatũ, vel aduentitium erat, quod Nicomacho Smyrnęo accidiſſe

Genera quatuor morborũ propriorũ inſtrumẽtariarum partium.

Conformationis.

Figuræ.

Cauitatis

Aſperitatis & læuitatis.

Numeri.

Magnitudinis.

refert Galenus.Cognatū eſt,vbi quis magno admodum capite naſcitur.Minuitur in atrophia & alimēti defectu.

Compoſitionis.

In compoſitione,vel, vt nōnulli vocant, coniunctione partium bifariàm morbi accidūt. Primò, quum poſitus mutatur:id quod fit, ſi partes ſuo minimè ſtent loco,& à ſuis ſedibus recedūt:quemadmodum in luxationibus, ramicibus inteſtinorum & omenti, articulorumq; commotionibus euenit. Secundò, quum perperàm connectuntur, vt ſi vincula fuerint laxa, aut intenta,aut abrupta,& vbi partes præter naturam coaleſcūt.Atq; hi ſunt ſimplices corporis partium morbi.

Compoſiti morbi.

Compoſiti earundē morbi ſunt,vbi complures ex ſimplicibus iam dictis particulam aliquam ſimul infeſtant, vt ſi in oculo ſimul ſit vnguis & lippitudo.

De continui ſolutione ſimilaribus & inſtrumentariis communi morbo. CAP. VI.

Cap. 4.

CONTINVI vnitatíſve ſolutionē tam ſimilaribus quàm inſtrumentariis partibus
» eſſe cōmunē Galenus in libro de morbo-
» rū differētiis,hac ratione probat:Si quū ſe
» cundū naturam ſe habent, aliquid ſimilari
» bus & inſtrumētariis partibus ineſt cōmune,quod actio
» nem præſtat,omnino vtique ſi idipſum corrumpitur,cō
» munis quidā ipſis morbus ſtatuetur. Atqui cōmunis ſin
» gulis partibus vnitas, qua unaquæque ſi prædita fuerit,
» vna eſſe, & vnā actionē vel unū uſum perficere dicitur.
» Si uerò hæc ob aliquā occaſionē ſoluatur, ipſa illius par
tis morbus eſt.Hęc Galeni ratio planè euincit continui ſolutionē eſſe vtriſq; partibus cōmunem morbū. Quippe nemo ſanę mentis inficias ibit,unitatis ſolutionē eſſe id cōmune,quod animali functionē præſtat, quod in cōfeſſo ſit hac corrupta, cōfeſtim quoq; actionē partiū labefactari.

Aduerſariorū Galeni ſententiam improbātium, argumenta diluūtur.

Cæterùm inſtrumentariarū partiū actionē lædi earundē unitate corrupta,notius eſt,quàm vt demonſtrari debeat, nec eſt hodie qui idipſum in dubiū vocet. Similariū uerò nō eadē eſt ratio:ſunt enim quorū ſententiā nōnulli hodie Galeni aduerſarii magno conatu tueri ſtudēt,qui vnionē & cōtinuitatē partiū ſimilariū actionibus nihil prodeſſe,nec ſolutā obeſſe cōtēdūt. Atqui huius opinionis aſſertores initiò meminiſſe oportuit,omnem ſubſtan-

ſubſtantiã,quæ generationi & corruptioni ſubiecta eſt, vnitã eſſe,adeoq; alterari poſſe,quod Hippoc.certè affirmat,& Galenus aduerſus Epicurũ, Aſclepiadem, Democritum, & Leucippũ,qui uacuitatibus quibuſdã hanc interceptã eſſe aſſerebãt, in libro de morborũ & tertio de pulſuũ differentiis oſtendit. Nõ eſt autẽ ſimilariũ partiũ vnio,ut Galenus in libello de cõſtitutione artis medicę etiã teſtatur,niſi à natura,vel,vt ibidem etiã ait,ab elemẽtorum commoderatione. Si itaq; unio ſimilariũ partiũ corrũpitur,neceſſe eſt eorundẽ cõmoderationẽ,adeoq; partiũ ſimilariũ eſſentiã, conſtitutionemq; quam ex primis elementis cõſecutæ ſunt,vitiari. Hæc enim ita in ſimilariũ partiũ procreatione miſta & cõtemperata ſunt, vt vnitã earum ſubſtantiã effecerint. Neq; enim negare poterunt,ſimilares partes ex quatuor elemẽtis ſimul cõtemperatis eſſe procreatas. Si ſoluta unione corrũpitur earundẽ eſſentia cõſtitutióve, vt iam oſtendimus:igitur actionẽ quoq; illarũ,vtpote quę cõſtitutionẽ neceſſariò ſequitur,adeoq; ab ea veluti à ſua cauſa pẽdet,labefactari eſt neceſſe. Quum autẽ corrumpi ſimilariũ partiũ eſſentiã per continui ſolutionẽ dicimus, nõ intelligimus eam ita corrũpi, vt in alterã ſpeciem trãsferatur, nam id ſolius eſt primæ qualitatis opus,ſed ꝙ vnita ſubſtãtia ſeparetur.Sed aduerſus illa quæ diximus, aduerſarii ita inſtant: Actiones ſimilariũ partiũ ſunt, quę naturales à medicis dicuntur, attractio,retentio,cõcoctio,& expulſio. Pars autem vulnerata,niſi intẽperies accedat ex affluxu humoris, attrahet, retinebit, cõcoquet,& expellet,& deniq; nutrietur,& augebitur,non minus profectò, quàm antea dum omnino erat integra, quemadmodum uidemus in carnis procreatione fieri, ubi non ſolùm proba perficitur nutritio, ſed etiam quod ex vulneris concauitate eſt deperditũ, actione partium diuiſarũ reſtituitur. Hæc illi. Fatemur quidẽ naturales actiones uocatas omnibus ſimilaribus adhuc integris ineſſe, vulneratas autem & diuiſas eaſdẽ actiones illabefactatas ſeruare, hoc eſt,quod cõſtanter negamus. Quod enim caro in vulneratis partibus procreatur, id nõ partibus diuiſis acceptũ referẽdũ erit,ſed ſubiectæ potiùs carni adhuc ſanæ & integrę. Ex ea enim carnis generatio, Gale. li. 3.& 4. The.

methòd.teſte,ortum habet. ibidem nanque inter alia ſic
„ ſcriptum reliquit: Subiectæ carnis affectus cauſę ratio-
„ nem obtinet ad id,quod efficitur.Quippe ex hac,& per
„ hanc,tum quæ diſsidēt,glutinantur, tum quæ caua ſunt
„ carne implētur. Quare falſum eſt,quod in ſua ꝓbatio-
ne aſſumũt aduerſarii, id quod deperditũ eſt actione par
tiũ diuiſarũ reſtitui. Hæ nanq;, vtpote quarum cõſtitu-
tio iā corrupta eſt,nihil vnquā ſanguinis,vnde caro pro
crearetur boni a traherēt,quòd cõſtitutione labefactata
tum cõmunes,tum proprias partiũ actiones lædi ſit ne-
Obiectio. ceſſe. Sed iterũ inſtant aduerſarii inquientes, ſi pertina-
ciùs cõtendas impediri actiones ſimilarium à ſolutione
cõtinui,idem nobis concedas de aliis prędictis oportet,
nempe figura,cõformatione,magnitudine,& connexu.
Nam cõtortum os,aut alia pars malè cõformata,ſimiles
noxas experietur ob peruerſam cõformationē iis,quas
ſolutam vnionem inferre poſſe putas.Sic ſanè nõ minùs
occluſis, aut patefactis, aut alio modo vitiatis ſuis mea-
tibus pars ſimilaris proprias obire actiones prohibebi-
Solutio. tur,quàm ſi diuiſionē aliquā patiatur.Reſpondeo, mini
mè gentiũ,ſiquidem à figura,conformatione,magnitu-
dine,& connexu,ſimilariũ partium eſſentia ac cõſtitutio
nõ labefactatur, ideoq; earundē quoq; actionibus nullā
inferunt noxā.In partibus igitur ſimilaribus, quatenus
ſimilares ſunt, qui in magnitudine,conformatione,nu-
mero,& cõnexione cõſiſtũt morbi haud generātur,quā
doquidē nihilominus ſimilares partes ſanæ ſunt ac inte
grę,quũ male figuratę ſunt,aut iuſto maiores,aut mino
res. Ad has igitur ea ſolùm ratione pertinent,qua ad in-
ſtrumētarias componendas requiruntur, quarum certè
cõpoſitio vitiatur,niſi debita ac conuenienti figura,ma-
gnitudine,numero, & cõnexu illas cõſtituant. Hinc nõ
temere Galenus in libello de artis conſtitutione ita ſcri
„ ptũ reliquit: Conſtat igitur ligamēta magnitudinē quā-
„ dā, figurā, numerũ, & cõpoſitionē requirere.Siue enim
„ minora,aut maiora, plura aut pauciora, quàm oportet
„ fuerint,ſiue aliā figurā habeant,aliiq; loco inhæreſcant,
„ nõ ampliùs inculpabilis articulorum motus perficitur.
Vitiata itaque figura & magnitudo, non ipſis ſimilari-
bus, ſed inſtrumentariis,quę ex eis cõſtituuntur, nocet.
Nihil

Nihil enim refert os, quatenus eſt pars ſimilaris, eſſe cõtortum, rectum, rotundum, quadratũ, magnum, aut paruum, propterea quòd omnis generis talia in corpore humano reperiantur: quatenus autem inſtrumẽtariam cõſtituit partem, neceſſe eſt, vt in thorace ſit reflexũ & incuruum, in brachio & tibia rectum, in brachiali, quartum maximè, rotundum, in pede cubiforme quadratũ. Quam certè figurã niſi in iam dictis partibus obtineat, earundem conſtitutio deformatur. Pari ratione in femorum conſtitutione magnũ ſit os oportet, in brachialis exiguum. Vt hoc nomine rectiſsimè morbi tum in figura, tum in magnitudine ad inſtrumentales duntaxat partes à Galeno, & aliis veteribus relati ſint. Quemadmodum autem nihil refert partes ſimilares, quatenus ſimilares ſunt, hac uel illa forma eſſe præditas: ſic etiam nihil refert, cauitatem habeant nécne, quatenus ſimilares ſunt. Quod neruorum exemplo demonſtraſſe ſatis ſit. Nam neruus quatenus eſt pars ſimilaris, neque ſolidus neque cauus neceſſariò exiſtit, quia vtriuſque generis nerui in corpore animantis reperiuntur, & inter omnes fortè nõ niſi vnus, viſorius ſcilicet appellatus, perforatus exiſtit. Sic venæ & arteriæ, quatenus ſunt partes ſimilares, non neceſſariò cauitate donatæ. Venæ enim, & arteriæ ſunt, quòd tunicis ſuis & membranis conſtẽt, quæ certè nutrirẽtur perinde, vt aliæ partes ſolidæ, etiã ſi non eſſent cauæ. Quatenus autem inſtrumentarias cõſtituunt, neceſſariò cauæ exiſtunt. Neque enim ad eas, quibus hoc nomine inſertæ ſunt partes, ſpiritum & ſanguinem, niſi cauæ eſſent, perferre poſſent. Quòd ſi igitur obſtructio in iis ex craſsis humoribus naſcitur, non ipſarum certè, ſed inſtrumentariarum partium, quibus illæ inſertæ ſunt, morbus exiſtit. Hinc eſt, quòd Galenus libro 2. Ther. meth. ca. 6. obſtructionẽ venarum, quæ in cauo iecoris habentur, ex lentis & craſsis ſuccis ortam, nõn venarũ, ſed ipſius viſceris morbum eſſe dicat. Atq; eius rei quoq; cauſam ſubiicit, quia, inquit, nulla ſimilarium eius pars ægrotat. Obſtructio nanq; venarũ eſſentiã quatenus ſcilicet membranæ quædã, aut tunicæ ſunt, nõ lædit, ſed manẽt integræ, & illæſæ, nõ obſtante quòd in illis obſtructio iam dicta ſit orta. Pari modo lib. 1. de

 ſympto.

ſympto.cauſis,c.j.obſtructioné accidere neruo viſorio, ut eſt pars inſtrumentalis inquit: nó certè quòd re uera ſit pars inſtrumentalis (omnibus enim cõſtat ſimilarem eſſe)ſed quòd inſtumétalibus ſit inſerta,illisq; inſeruiat. Quaſi dicat Galenus,obſtructio in neruo uiſorio ſit,nó quatenus eſt ſimilaris, ſed quatenus inſtrumétariá cõſti tuit, aut quatenus cerebri cauſa eſt perforatus,aut quatenus ad inſtrumentales pertinet. Quare nó eſt eadé ratio unionis,conformationis,& magnitudinis. Ná unio, quod etiá Auerrhoës ſect.j.de ſanitatis functionibus,atteſtatur, ſimilaribus partibus quàm inſtrumétariis magis cõuenit. Hæc enim propriè loquédo non unitæ,ſed cõtiguæ potiùs,illæ uerę cõtinuæ & re uera unitæ ſunt. Vt hinc Sole clarius ſit, ſolutioné continui partibus ſimilaribus ueriùs,quàm inſtrumentariis tribui,adeoque toto cœlo errare,qui pruritu nouorum dogmatũ laborantes,hanc partibus ſimilaribus nó eſſe cõmunem, ſed inſtrumentariis duntaxat propriam temere cõtendunt. Verũ pergunt aduerſarii.Si, inquiunt,ſolutio cõtinui ſimilariũ actionem lædit, adeoq; earundé morbus eſt,ſequeretur nunquá poſſe reperiri morbũ ex ſolutione cõtinui in parte inſtrumétali,quin ſimilares etiá ipſę morbo affligantur. Nó enim poteſt ſolui unio partis inſtrumentariæ, manente integra,& ſibi cõtinua ſimilari,quæ ad inſtrumenti cõpoſitionem aſſumitur. At Galenus ipſe ἀποσπάσματα morbos organicarũ partiũ,& non ſimilariũ eſſe cenſet, nimirũ quod quæ relinquuntur partes ſimilares,nó minùs exerceát ſua officia, quàm quũ eſſent anteà integræ:alioqui idem illud etiá ſimilariũ morbus eſſet. Hæc illi. Sequelam illá haud concedimus. Nam in auulſione,quæ Græcis ἀπόσπασμα vocatur,partiũ inſtrumentariarũ unio ſoluitur,ſimilaribus manentibus integris, & nullo morbo afflictis. Siquidem ſimilares, quæ priùs inſtrumentali cohęrebant parti, iam ab ea auulſę, nec ut anteà parti inſtrumentarię cõtiguę ſunt,& uniũtur,adeoq; ipſius unio,quę nó eſt niſi partiũ ſimilarium coalitus, diuiſa eſt. Similares uerò partes manent integrę,nec quicquá illarũ patitur eſſentia. Quapropter Galenus rectiſsimè auulſioné ad inſtrumentarias partes retulit, vtpote per quá earũdé vnio ſoluitur ſimilariũ unitate

ἀπόσπασμα.

tate

tate illabefactata: vt hinc iterũ perſpicuũ euadat, inſtrumentariarũ vnionem veriùs cõtiguitatẽ dici. quòd ſi vera unio eſſet, ab eâ partes eius auelli nõ poſſent, niſi ipſæ vnâ diuiderẽtur. Arteriarũ autẽ vel ligamentorũ omnimodã diuulſionẽ dilaniationẽmve Galenus rectè & totius inſtrumẽti, & diuulſæ particulæ cõmune eſſe pathema dixit, quòd vtriuſq; in ea ſoluatur cõtinuitas. Totius quidẽ, quòd partes eius amplius ſibi inuicem neq; cohæreant, neq; vniãtur, adeoq; ipſum in ſe diuiſum, & unum non ſit. Partis diuulſę, quia non maneat vna, ſed in duas diſſecta ſit. Sin ligamentũ ex toto diuulſum nõ fuerit, totius inſtrumẽti morbus nõ eſt, quòd videlicet eius partes adhuc inſtrumẽtali cohæreãt & vniantur: ſed ſolius, quę perpeſſa eſt cõtinuitatis ſolutionẽ, partis. Quare par in vtroq; ratio, quod putãt aduerſarij, non eſt. Cũ itaq; vnionis ſolutio tã ſimilariũ, quàm inſtrumẽtariarũ partiũ conſtitutionẽ labefactet, adeoq; earundẽ vitiet actiones, morbus ſit, nõ cauſa morbi, oportet. Cęterùm, cõtinuitatis ſolutio in ſimilaribus facta, varias habet appellationes. Quippe ĩ oſſe Gręcis κάταγμα, Latinis fractura dicitur. Nam ea, Ariſtotele etiam libr. 4. meteo. ca. 9. teſte, propriè frangi dicuntur, quę in magnas partes diuidi, diſtrahiq; poſſunt: quæq; eſſentiã ſolidam & duram conſecuta ſunt. In carnoſis partibus cõmuniter Græcis ἕλκος, Latinis vlcus nominatur. Propriè autẽ vnitatis ſolutio in carnoſis partibus ex vulnerãdo facta, Gale. li. 3. The. meth. ca. 1. ſuffragãte, Græcis τραῦμα, Latinis vulnus uocatur. Ea verò, quæ citra vulnerationem ex humorum malitia & acrimonia accidit, Græcis propriè ἕλκος, Latinis vlcus nuncupatur: Quæ in carnoſis muſculorum partibus ex diſtentione prouenit, Græcis ῥῆγμα, Latinis ruptio vel ruptura nominatur. Quum verò fibræ ſimiliter tenſæ rumpuntur, Grecis σπάσμα, Latinis conuulſio dicitur. Si acutum & tenue fuerit id, quod vulnerat, Græcis νύγμα καὶ νύξις, Latinis punctura & punctio vocatur. Quòd ſi carnoſæ partes, & mollia oſſa, qualia ſunt puerorum, à valido & graui aliquo ac duro corpore collidũtur, Græcis θλάσμα & θλάσις, Latinis colliſio & contuſio appellarur. Si cauitas aliqua in parte, quæ colliſa eſt à re, quæ ferit, inducta eſt, Græcis

Differentiæ ſolutionis continuitatis in ſimilaribus euenientis.

Fractura.

Vulnus.

Vlcus.

Ruptura vel ruptio

Conuulſio.

Pũctura.

Colliſio, ſeu contuſio.

Illiſio.

Caries.

ἔνθλασις, Latinis illiſio nuncupatur. Oſsium ab acribus humoribus eroſio, Græcis τερηδὼν, Latinis caries uocatur. Solutio continui in capitis oſsibus Græcis ῥωγμὴ, Latinis fiſſura. Si verò caluariæ diuiſio ab acuto aliquo irruente & incidente fit, Græcis ἐκκοπὴ, διακοπὴ, & ἕδρα, Latinis inciſio, interciſio, & ſedes dicitur. Solutio vnitatis in ligamento Græcis διάσπασμος καὶ διάσπασμα, Latinis diuulſio nominatur. Vt hinc pateat in Galeni codicibus excuſis in principio quarti libri de medendi ratione, mendam eſſe, vbi vnionem ſolutam in ligamento vocari ἀπόσπασμα ſcribitur. Nam, vt paulò pòſt dicemus, ἀπόσπασμα ad inſtrumentales perpetuò, nunquàm ad ſimilares, refertur. Cùm itaque ligamentum ſit par ſimilaris, fieri non poteſt, vt ἀπόσπασμα eius diuiſio appelletur. Quare pro dictione ἀπόσπασμα ſubſtituenda venit διάσπασμα. Hinc Galenus capite vndecimo libri de morborum differentiis, vbi de ligamenti diuiſione loquitur, ait: ὅταν διασπᾶται σύνδεσμος, non ἀποσπᾶται. Quod certè illi faciendum erat, ſi ἀποσπάσματα ad ligamenta tantùm referre uoluiſſet. Mirum autem, à nullo interprete hoc ipſum hactenus eſſe animaduerſum. Tot igitur talesque differentiæ ſolutionis vnitatis ſunt, quatenus ſimilaribus partibus accidit. In inſtrumentariis autem partibus, non perinde vt ſimilaribus, propria habent nomina, ſed omnia vocantur ἀποσπάσματα, id eſt, auulſiones. Teſtis eius rei Galenus, qui in libello de conſtitutione artis medicæ ita ſcriptum reliquit: Ἐν ὀργανικοῖς δὲ κατὰ τὰς τῶν ἑτερογενῶν γίνεται συμφύσεις καὶ καλεῖται πάντα ἀποσπάσματα. Quibus ſanè verbis innuit, omnia morborum ſolutæ continuitatis genera in inſtrumentariis partibus fieri per cohærentias partium, quæ ſunt diuerſi generis, & vocari auulſiones. Nam partes ſimilares, quæ ſunt diuerſi in inſtrumentariis generis, vt in capite ſunt membranæ, oſſa, venæ, arteriæ, & aliæ diuerſi generis & naturæ, ſibi cohærent, quantiſper vnitas inſtrumentalis ſeruatur. Quum verò quæ prius cohærebant partes ſimilares ab inſtrumentariis auelluntur, earundē vnio corrumpitur, ideoque auulſiones illæ, meritò, vt comprehenſum eſt, ad inſtrumentales pertinent.

Fiſio vel fiſſura.

Inciſio.

Sedes.

Diuulſio.

Galeni locus emendatus.

διάσπασμα.

ἀποσπάσματα. Auulſiones.

De differentijs morborum generatim.

CAP. VII.

XIAM cõmemoratis tribus primis morborum generibus, alij breues, alij longi ſunt. Breues duplici conſtant differentia: quidam enim peracuti, quidam acuti dicũtur. Ex peracutis rurſus alij exquiſitè vel ſimpliciter peracuti nominãtur, qui vltra quartum diem non extenduntur. Hos barbaram ſectantes medicinam perperacutos appellant. Rectiùs autem peracutiſsimos hos omnes, qui intra quartum abeunt diem, morbos uocarent. Alij non exquiſitè vel non ſimpliciter peracuti ſunt, qui quartum excedunt, & ad ſeptimum non rarò producuntur. Acuti trifariàm diuiduntur. Nam quidã ſimpliciter, id eſt, ſine adiectione aliqua, acuti dicuntur, qui Hippocrate ſec. 2. Apho. Com. 23. autore, intra decimũquartum diem iudicantur. Quidam non ſimpliciter acuti, qui ad vigeſimum vſq; progrediuntur, vel intra vigeſimum finiuntur. Alij verò ſunt, qui acuti nominantur, hoc adiecto, quòd quadraginta diebus iudicãtur. Horum Hippocrates quidem li. 1. progno. 28. mentionem facit. Hic à Galeno alio nomine ἐκ μεταπτώσεως, id eſt, ex degeneratione, & mutatione in aliã ſpeciem, & à Galeni quibuſdam interpretibus ex decidentia acuti dicuntur: quòd ſcilicet per imperfectas iudicationes ab vna morbi ſpecie in aliam mutentur, vt ſi pleuritis in ſuppurationem abit. Lõgi ſeu diuturni morbi ſunt omnes, qui acutorum terminum tranſcendunt. Vt autem breues à calidis magna ex parte humoribus, ſanguine nimirũ & flaua bile: ſic diuturni à frigidis, pituita, & atra bile, naſcuntur. Quod Hippocrates in Epidemiis, ſuo more, breuiſsimè his innuere uerbis voluit: In Cranone antiqui dolores frigidi, noui verò calidi. Præter has multæ aliæ quoque morborum ſunt differentiæ, quidam enim ſunt cõmunes, qui multos inuadunt, hos Græci παγκοίνους & ſimpliciter κοινοὺς appellant. Contrà alij ſparſi, σποραδικοὺς Græci nominant, qui ſeparatim ſparſimque homines apprehendunt, vt quum hunc pleuritis, iſtum nephritis, illum tabes corripit. Communiũ morborum quidam

Breues morbi.
Peracuti.
Exquiſitè vel ſimpliciter.
Nõ exquiſitè vel nõ ſimpliciter.
Acuti.
Simpliciter.
Nõ ſimpliciter.
Ex mutatione.
Lõgi morbi.
6. Epide. ſect. 1. Aphor. 7.
Cõmunes.
Sparſi.
Patrij.

quidam ἔνδημοι, id eſt, patrij & vernaculi dicuntur, qui
Vulgares ſemper locum quendam tenent. Alij ἐπίδημοι ſiue ἐπι-
δήμιοι, hoc eſt, vulgares, qui anni tempore aliquo, in re-
gione aliqua graſſantur: quorũ qui pernicioſiſsimi ſunt,
Peſtilentes. multosq́; occidunt, peſtilentes vocãtur. Differũt autem
endemij ab epidemiis, quòd illi perpetuò eandem regio
nem obſideant, & cauſam habeant ambientem aërem ab
inferioribus terrenisq́; cauſis infectũ: hi verò minime,
& quòd cauſam habeat aërem, nõ ex loci ratione, ſed po
Malignus tiùs ex cœli ſtatu infectũ. Eſt & morb⁹ alius malignus,
Græcis κακοήθης dictus, qui grauia infert ſymptomata:
vel, vt Galenus definit, li. 1. de iudiciis, cap. 16. cui adſunt
Benignus grauia indicia. Cui opponitur is qui Græcis εὐήθης, hoc
eſt, benignus, mitis, ſeu placidus vocatur, qui leuia infert
Magnus. ſymptomata: vel cui ſecuritatis ſigna adſunt. Quidam
magnus eſt, qui vehementer corpus affligit & infeſtat,
quique vim magnam obtinet: id quod accidit tribus po
tiſsimùm de cauſis, quòd ſcilicet in nobili & prę̃ſtãti ali-
qua parte cõſiſtat, aut quòd plurimũ à naturali ſtatu re-
cedat, & periculoſus ſit, aut quòd ſuapte natura, & pro-
pter ſuam eſſentiã magnus. Hic alio nomine veteribus
Vehemẽs. Græcis σφοδρός, id eſt, vehemens, & ἰσχυρός, hoc eſt, vali-
Validus. dus nũcupatur. Grauis autem, quẽ iidem χαλεπὸν appel-
Grauis. lãt, eſt idẽ cum vehemẽti, quãuis propriè periculoſum
ſignificet. Nam qui vehemens eſt & difficilis, is etiã peri
culoſus exiſtit. Quare veteres medici iis nominibus pro
miſcuè ſunt vſi. Cęterùm inter morbos, quos humoris vi
tium cõmittit, quidam ſunt exquiſiti, qui ſcilicet in ſuo
Exquiſiti genere ſynceri ſunt, & miſtione humorum nõ adulterã-
tur. Hinc legitimi alio nomine dicuntur. Sic tertiana ex
quiſita & legitima uocatur, quæ ex pura bile gignitur.
Legitimi. Pari ratione exquiſitũ eryſipelas nominatur, quod non
eſt cum phlegmone, aut alio genere tumorũ præter na-
Nothi. turam cõmiſtum & adulteratum. His cõtrarij nothi ſpu
Spurij. riíve, non exquiſiti, illegitimi, & impuri nominãtur, qui
Non ex- ſcilicet alterius humoris miſtione adulterati ſunt. Sic ter
quiſiti. tiana, quæ cũ pituita miſcetur, nõ exquiſita, & notha vo
catur. Exquiſiti nomen etiã in cõpoſitis vſurpatur mor
bis, vt quum exquiſitã ſemitertianã appellamus, quæ ex
æquali miſtione tertianæ & quotidianæ cõtinuæ naſci-
tur.

tur. Morborum quoque alij Græcis ἐν ἕξει, hoc eſt, in ha- *In habitu*
bitu dicuntur, qui difficilè diſcutiuntur ac remouentur.
Contrà ἐν σχέσει, qui facilè abiguntur, ac diſcutiuntur. *ἐν σχέσει.*
Ex morbis nonnulli ſimplices, quidam verò compoſiti
ſunt. Simplex autem morbus apud Galenum non vno *Simplices*
dicitur modo. Nam aliquando ſimplicem pro miti, pla-
cidóve vſurpat, idq; Hippocratis exemplo, qui in tertio
prognoſticorũ placidiſsimas & mitiſsimas febres, ſim-
pliciſsimas vocauit. Nonnunquàm pro vno capitur, vt
ſimplex ſit morbus, ĩ quo ſimplex & vnicus ſit affectus.
Hoc modo ei, qui compoſitus eſt opponitur. Compo- *Cõpoſiti.*
ſitus verò eſt, quem σύνθετον Græci vocant, qui cum alio
coniungitur morbo. Ex compoſitis autem alij cõplicati *Compli-*
ſiue implexi, Græcis ἐπιπλεκόμενοι ſunt dicti, qui ita con- *cati.*
iunguntur, vt eorum natura diſtincta ſit, & diuerſis ho-
ris inuadant. Alij confuſi ſunt, qui ex mutua commi- *Confuſi.*
ſtione ita cõiũgũtur & tẽperãtur, vt illorũ natura mini-
mè diſtincta appareat, & iiſdẽ horis inuadant, atq; ob id
Græcis κεραννύμενοι nominantur. Inter morbos etiam eſt, *Ordina-*
qui ordinatus appellatur, qui ſtatis certiſq; temporibus *tus.*
affligit: Vt tertiana, quæ tertio quoq; die inuadit. Con *Inordina*
trà inordinatus eſt, qui incerto tẽpore, & minimè ſecun *tus.*
dũ circuitũ recurrit. Hic alio nomine errãs, & errati- *Errans.*
cus, incertuſq; nuncupatur. Is verò, qui ordinẽ certum *Stabilis.*
ſeruat, ſtabilis, & cõſtans vocatur. Sunt etiam ex mor- *Recurren*
bis, qui recurrentes, redeũtéſve Latinis appellãtur, Græ *tes.*
cis ἐπανερχόμενοι, qui parum quidẽ remittuntur, modera
tioreſq; euadũt, ſed rurſus poſteà exacuuntur. Hippoc.
ὑποστροφώδεα νοσήματα alio nomine vocat, Latini recidiuã *Recidiuã*
faciẽtes. Morborũ quidã ſunt primarij, qui aliis nõ ſuc- *faciẽtes.*
cedunt, nec ab aliis excitãtur, ſed à ſuis cauſis primo gi- *Primarij*
gnũtur. Secũdarij verò, qui ab aliis naſcuntur morbis. *Secunda-*
Hi Græcis per συμπάθειαν, nobis per conſenſum, & per *rij.*
δευτεροπάθειαν cõſtare dicuntur, ſicut priores per πρωτοπά-
θειαν. Ex morbis aliqui per ſe dicũtur, qui primò & imme *Per ſe.*
diatè partẽ occupãt. Ex accidẽti alij, qui ſecũdo loco vel *Ex acci-*
ſecundario, vt hodie loquuntur, ad aliam pertinent. *dente.*
Sunt etiam ſalutares vocati, in quibus certo ſperatur *Saluta-*
ſalus, aut qui vt plurimùm ad ſalutem finiuntur. *res.*
Lethales verò, qui vel ſemper, aut magna ex parte pe- *Lethales.*
rimunt.

rimunt. Poſſunt etiam multæ aliæ morborum differentię à tempore, humoribus, & id genus aliis rebus deſumptę ſtatui, quas nominatim percenſere nihil attinet. Atque hactenus generatim morborum differentias enumeraſſe ad eum, quem propoſuimus, modum, ſufficiat. Nunc ad tertium præter naturam affectum, nempe ſymptoma, vt progrediamur, ordinis ratio poſtulat.

De ſymptomatis definitione. CAP. VIII.

Symptoma bifariã vſurpatur.

Generatim.

Speciatim.

CVM de cauſis morbificis, morbiſque ipſis abundè pro inſtituti noſtri ratione egerimus, reliquum eſt, vt de ſymptomatis verba faciamus. Symptomatis uerò vox, vt in libro de ſymptomatum differentiis autor eſt Galenus, bifariàm vſurpatur, generatim ſcilicet, ac ſpeciatim. Generaliore ſignificatione pro omni eo, quod præter naturam in corpore accidit. Qua ſanè ratione & morbus, & morbi cauſa interna, ſymptomata dici poſſunt. Speciatim, ſeu propriè, quicquid præter naturam, morbo & eius cauſa exceptis, in corpore reperitur, ſymptoma vocatur. Atque hoc modo ſumptum ſymptoma, nihil aliud eſt, quàm affectus præter naturã, qui morbos, veluti vmbra corpus, neceſſariò ſequitur, illiſque ſuccedit. Hinc eſt, quòd idipſum nonnulli Græci medici, non ſymptoma, ſed ἐπιγέννημα, hoc eſt, ſuccedens ſcilicet morbum, appellare maluerint. Quanquam σύμπτωμα quoquę nomen illi pulchrè quadrat, quod ei à verbo συμπίπτω, quod ſimul cado, denotat, eſt impoſitũ nulla alia de cauſa, quàm quòd ſimul cum morbo eueniat.

ἐπιγέννημα.

Interpretes Latini Galeni notantur.

συμβεβηκός.

Quorũdã cauillatiões diluũtur.

Interpretes aliquot Galeni caſum, alij accidens vertunt. Priorum interpretatio, modò in hac ſignificatione ſatis perſpicua & Latina eſſet, tolerari poſſet, poſteriorum nequaquam. Nam Galeno σύμπτωμα diuerſum eſt ab accidente, quod ille συμβεβηκὸς vocat. Siquidem, vt primo libro methodi medendi cap. 9. ille teſtatur, propriè loquentibus, ea, quæ ſanorum conſtitutionem ſequuntur, συμβεβηκότα, id eſt, accidẽtia: quæ verò ægrotantium, ſymptomata dicuntur. Nec ſtudioſos turbare debent hoc loco quorũdam cauillationes, qui aliter vocẽ ſymptomatis Galenum in libro de optima ſecta vſurpaſſe

paſſe aiunt, vbi ſymptomata quædam eſſe ſecũdum naturam,vt nigrum colorem in Indis,disertè tradit. Nam non animaduertunt,aut certè diſsimulant, Galenum eo loci non ex ſua,ſed potiùs Methodicorum, cõtra quos ibidem diſputat,ſententia loqui,qui ſymptomatis uocẽ ad omnia ea,quæ in corpore noſtro accidũt,accommodarunt. Miror autem vehementer eiuſmodi calumniis delectari hodie viros eruditos,quorum certè erat,veterũ dicta potius candidè, quod faciendum eſſe certè ſtudioſe Galenus ipſe iampridẽ monuit,interpretari,quàm ita inſidiosè & hoſtiliter ad ſuas cogitationes parum rectè inſtitutas detorquere. Sed accipiẽt haud dubiè parem mercedem, habebuntque olim qui ipſos pro meritis tractabunt, & qui eorum etiam optimè dicta aliter ac ipſi dixerint,interpretabuntur. Non ſolùm verò hoc nomine reprehendunt generalem ſymptomatis apud Galenum acceptionem,ſed etiam his verbis,ſymptoma generatim eſt quicquid animanti præter naturam accidit,falſam affingunt interpretationem. Nam præter naturam interpretantur,quod plurimùm à naturali ſtatu recedit, quum tamen Galenus quicquid à naturali ſtatu recedit, generatim ſymptoma nominet. Sic pandiculatio,palpitatio,ſternutamentum, & tuſsis inter ſymptomata,cùm ſint motus præter naturam, rectiſsimè ab eo numerãtur. Nam etſi parum admodum corpus,vel partem moleſtant:tamen quia præter naturam & à morbis actiones lædentibus eueniunt, ſymptomata ſint oportet. Cæterùm,quæ de ſanguinis excretione, vomitu, & aliis excretionibus,quę toto genere pręter naturã ſunt, & à ſymptomatum tamen conſortio ſeiũgũtur,adferũt, in noſtris commentariis ſuper librum de ſymptomatũ differentiis,diluimus. Cùm enim nõ morbi impetu, ſed naturæ potiùs robore fiant,actiones naturæ, non ſymptomata ſint,neq; præter naturã accidãt,oportet. Fiunt autẽ robore naturæ, ſi tẽpeſtiuè fiũt. Tuſsis autẽ,rigor, horror,ſingultus,ſternutamentũ,& id genus alia,perpetuò ſunt actionum noxæ,& à morbis excitãtur, ideoq; ſymptomata ſint,eſt neceſſe. Nec verum eſt,quod iidẽ Galeno affingunt,nihil eorũ,quę ad animalis cõmodum in corpore peragũtur, Galenũ inter ſymptomata repu-
tare,

tari. Nam,vt rectè colligunt, hac ratione tuſsim, rigorem,ſternutamentum,& id genus alios præter naturam motus, inter ſymptomata temerè collocaſſet. Galeno itaq; ne per ſomnium quidem in mentem venit, inter ſymptomata non reputari, quæ ad animantis commodum in corpore excitantur. Cōſtat enim omnibus nullum eſſe motū præter naturā in corpore,per quem non noxia expurgētur. Cū verò illi à morbis excitētur,adeo que actionū noxę ſint,rectiſsimè ſymptomatis annumerātur. Quòd ſi verò robore facultatis & naturæ,animaliſq; præmeditatione, non vi morbi, ac inuito animali fiunt, non ſymptomata, ſed naturæ actiones rectiſsima ratione appellātur. Quòd ſi animaduertiſſent aduerſarij, non eò abſurditatis prolapſi fuiſſent, vt ſymptoma preſsiùs ſumptū nō ſolū à morbis, ſed etiam à morborū naturaliumque rerum cauſis fieri dicerent. Verùm de ſymptomatis definitione ſatis.

De ſymptomatum generibus differentiiſue. CAP. IX.

SYMPTOMA propriè ſumptum in tria partitur genera. Alia enim ſunt functionū noxę, alia corporis noſtri affectus, alia quę ad vtraque per immodicas excretiones & retētiones ſequūtur. Quapropter promiſcua planè ſunt, vt quę modò ad affectus corporis, modò ad functionū noxas ſequūtur. Porrò noxæ functionum duę primæ ſunt differētię. Vel enim animaliū, vel naturaliū functionū noxę exiſtunt. Rurſus animalium functionū noxæ trifariàm ſecātur. Vel enim ſunt ſenſiliū actionū, vt viſus, auditus, guſtus, odoratus, & tactus prorſus amiſſus, hebes, vel deprauatus. Vel motricū, vt eſt partis immobilitas, & difficilis motus. Vel principū actionū, vt imaginationis, ratiocinationis, & memoriæ abolitio, debilitas, & deprauatio. Naturalium functionum noxæ ſunt, appetētia, concoctio, diſtributio, pulſus, attractio, alteratio, retentio, & expulſio abolita, imbecilla, vel deprauata. Affectus noſtri corporis, hoc eſt, ſymptomata, quæ ex genere ſunt permanentiū & cōſtantium, neq; amplius in ipſo fieri ſuam eſſentiā poſsident, atque adeò verè ſubſiſtūt, quadruplici genere cōplectūtur. Sūt enim viſiles affectus, vt colores præter naturā totum corpus, partem

Noxæ functionum. *Animalium.* *Senſiliū.* *Motricū.* *Principū actionum* *Naturalium.* *Affectus noſtri corporis.* *Viſiles.*

partem vnã,vel plures occupãtes,vt eſt,color in morbo regio,& vitiliginis generib.aliisq; partium malis. Nã ij colores aliquãdiu manẽt, nec ita ſubitò cũ morbis,à qui bus procreati ſunt,abeũt,imò interdũ difficulter amouẽtur. Olfactiles ſeu odorabiles, vt fœtores auriũ,nariũ, axillarum,& aliarũ putreſcẽtium partiũ,ructus fumoſi, & fœtidi. Guſtabiles,vt ſapores præter naturã, amarus nimirũ,ſalſus,& acris. Tactiles, vt cutis durities,tenſio, ariditas,flacciditas,& rugoſitas. Ea verò,quæ prẹter naturam vel à corpore excernuntur,vel in eo detinẽtur,in tres quidẽ,& primas ſecantur differẽtias. Vel enim tota ſubſtantia,vel qualitate,vel quantitate à naturali habitu recedunt. In cenſu eorum,quæ tota ſubſtãtia præter naturã ſunt, ſanguinis excretio, quæ Græcis αἱμοῤῥαγία dicitur,numeratur, neq; temere ſiquidem per eam excernitur,quod corpori maximè familiare eſt,& quod in vaſis,vtpote naturæ vſui futurum, retineri debebat. Quæ qualitate à naturali ſtatu recedunt, ſunt eorum,quæ excernuntur colores,& odores præter naturam. Quantitate præter naturam ſunt,ſudor,qui immodicè excernitur,aut indebitè retinetur. Itẽ vrina,& muliebre profluuium. Igitur iam dicta ſymptomata, vt comprehenſum eſt, modò ad affectus corporis modò ad functionum noxas ſequuntur. Vt ſanguinis profluuium immoderata excretio exiſtẽs,læſam uenarum actionẽ, nempe retentionis imbecillitatẽ, aut immodicum expultricis facultatis motum, ſequitur. Idem etiam corporis affectũm comitatur,puta calidã intẽperiẽ uel vulnus, & id genus alios affectus. Tuſsis præterea affectũ interdum corporis,frigidam nimirum intemperiẽ ſequitur. Atq; hæc eſt recepta hactenus ſymptomatũ in ſua genera & differentias diuiſio,quam tamen, vt omnia ferè alia, aduerſarij Galeni labefactare multis rationibus conãtur. Quas certè,niſi inſtituti noſtri ratio prohiberet, ordine cõfutaremus. Quod uerò nũc præſtare nobis nõ licet,id Deo annuente,tum cumulatiùs præſtabimus,quũ aliquãdo Cõmẽtarios noſtros in hos Galeni de ſymptomatũ differẽtiis & cauſis libros recognoſcemus. Id quod vt faciamus partim typographi negligẽtia & crebri errores, partim illorũ,qui noua dogmata ſpargũt,temeritas nos coget.

Odorabiles. *Tactiles.* *Quæ præter naturã vel excernũtur à corpore, vel in eo retinẽtur.* *Quæ tota ſubſtãtia præter naturam.* *Quæ qualitate.* *Quæ quãtitate.*

Quum

Quum autem hactenus generatim morborum & ſymptomatum rationem expoſuerimus, ſupereſt, vt iam eorundẽ nomenclaturas, iuxta partiũ corporis, in quibus excitantur, ordinem, propter eos qui linguæ Græcę imperiti ſunt, exponamus, exorſi à febribus, ut quæ totum occupent corpus.

Febrium breuis & dilucida explicatio.

CAP. X.

CVM, in hoc capite febrium rationẽ ſimus explicaturi, initiò quid febris ſit, oſtendamus neceſſe eſt. Febris itaq;, eſt calor præter naturã, qui à corde initiũ ſumẽs, per arterias et venas in vniuerſum corpus diffunditur, actionesq; eiuſdem lædit. Quę quidẽ extrema definitionis pars neceſſariò addita eſt. Nã quãtumuis homo nunc quàm anteà calidior ſit redditus, nondũ tamen febri correptus dici poteſt, niſi calor eò vſq; auctus ſit, vt hominẽ plurimùm offendat, & actiones iam manifeſtè lædat. Cæterùm, etſi uariæ ſunt febriũ differentiæ partim ab eſſentia earundem, partim ab accidentibus ſumptæ, vt patet ex iis, quæ libro primo de febrium differentiis tradit Galenus, tamen illa quæ è materia, in qua calor præter naturam accenditur, peti ſolet, omniũ eſt uſitatiſsima. Quapropter vt tria ſunt, Hippocrate in Epidemiis teſte, quæ corpus noſtrũ conſtituunt, cõtinentia nimirum, cõtenta, & impetum faciẽtia: hoc eſt, ſolidæ partes, humores, & ſpiritus: ſic etiã tria ſunt prima ſimpliciũ febrium genera. Quippe ſi immodicus & præter naturam calor in ſpiritibus accenditur, febris hęc Gręcis ἐφήμερα, Latinis diaria nominatur. Hæc aſsimilatur uento vtri calido incluſo. Vt enim ille vtrem cui includitur calefacit, ſic quoq; ſpiritus plus iuſto calefactus vniuerſum in quo continetur, corpus accendit. Diariæ verò nomen hoc primum febris genus, quod in ſpiritibus accenditur, cõſecutum eſt, quòd unicam tantùm habeat acceſſionẽ, vno plurimùm die, ex ipſius ſaltem natura, circunſcripta. Deſiſtit enim poſt primam acceſsionẽ, nec vltra vnum diem naturalem appellatam, hoc eſt, vigintiquatuor horas, porrigitur, ſi quis eam rectè tractet. Et hæc profectò verè, exquiſitè, ſimpliciterve, ac citra adiectionem

Febris quid.

Differentiæ febrium.

6. Epide. ſect. 8. apho. 8.

Tria prima ſimpliciũ febriũ genera. ἐφήμερα. Diaria. Simpliciter.

Plu dierum.

nem diaria nominatur. Eſt enim altera, quæ cum adiectione plurium dierum diaria nũcupatur, quòd ſcilicet in tertium vſque, & interdum longius Galeno lib. 2. de diffe. feb. cap. 11. atteſtante, nempe ad quartum, vel quintum, ſæpius etiam ad ſeptimum vſque extendatur, Hæc

Synochus nõ putrida.

certè alio nomine Synochus nõ putrida vocatur. Neq; eſt, cur quiſpiã miretur, hanc febrem Galeno & aliis ueteribus diariam eſſe dictam, cùm de ſubſtantia eius diariæ vocabulum non ſit, quandoquidem vltra vnum diẽ duret ac protendatur. Nam etſi nomen illi aduerſatur, tamen quia huic eadem eſt, quæ aliis diariis natura: vnã enim accesſionem ab initio ad finem perpetuò manentem in multos porrigit dies: ideò clarioris ſimul breuioriſque doctrinę gratiã, potiſsimùm cùm proprio & conuenienti nomine deſtituatur, diaria rectiſsimè dicitur. Aut igitur aliud præter tria iam dicta, genus eſſe in prima febrium diuiſione dicendũ eſt, aut appellatione pro nihilo habita, diariam ipſam nominare oportebit. Alte-

Putrida.

rum febriũ genus eſt, quãdo in humoribus putreſcentibus calor immodicus accenditur, & ob id putrida appellatur. Hæc ſimilis eſt aquæ calidæ, vaſi alicui infuſæ. Vt enim hæc vas frigidũ cui infunditur calefacit, ita etiam humores præter naturã calefacti, corpus. Cæterùm pu-

Humores bifariam putreſcũt.

treſcunt humores, vel intra, vel extra vaſa. Intra vaſa verò bifariàm putreſcunt: nẽpe vel omnes ſimul, vel unus dũtaxat. Si omnes æquabiliter in omnibus, maximis po-

Continẽs putrida.

tiſsimum, vaſis putreſcunt, ſynochus ſeu cõtinens putrida nominatur. Siquidem Græci συνόχον febrem omnem, in qua vna accesſio ab initio ad finẽ perpetuò manens in multos porrigitur dies, Galeno li. 9. ther. meth. ca. 2. autore, appellant, vel breuiter, eam quæ omni mutatione magna vſque ad iudicationem caret.

Continẽs

Hanc Latinè propriè continentem nominare licebit, eſtque eius gemina natura. Quędam enim nullam prorſus putredinis

Nõ putrida.

notam obtinet, atque hæc ex diariarũ febrium, vt paulò antè monuimus eſt genere. Quædam verò manifeſtam

Putrida.

putredinis notã habet. Prior Latinis dilucidioris doctrinę gratiã, ſynochus ſiue cõtinens nõ putrida. Poſterior

Barbarã ſectãtiũ

autẽ ſynochus ſeu cõtinẽs putrida vocatur. Neq; enim imitandi ſunt hac in parte barbaram ſectantes medici-

medicinā ineptiæ.

Synochorū differentiæ tres.

ὁμότονοι.

ἀκμαστικοί

ἀναβατικοί.

ἐπακμαστικοί.

παρακμαστικοί.

συνεχής.

Cōtinua.

nam, qui hanc ſynochum, illam verò fœminino in genere ſynocham nominant, cùm Græci vtrunq; genus vno nomine ſynochon appellauerint. Cæterùm earum febrium, quæ Græcis ſynochi vocantur, tres ſunt differētiæ. Nam quædam illarum à principio ad finem æquali magnitudine ac vehementia perdurant, quas ob id illi ὁμοτόνους & ἀκμαστικοὺς, hoc eſt, in eodē robore ac vigore permanentes, nuncupant. Quædam verò ſemper augentur, & exiguum aliquid adiiciunt, quas propterea ἀναβατικοὺς, & ἐπακμαστικοὺς, id eſt, incrementum accipientes, & inualeſcentes appellant. Aliæ contrà paulatim minuūtur & decreſcunt, ideoq; Græcis παρακμαστικοὶ, hoc eſt, decreſcentes vocantur, vt fuſiùs lib. 9. ther. meth. ca. 4. & lib. 2. de diffe. febrium cap. 2. & lib. 2. de iudiciis ca. 6. Galenus docet. Porrò ſi intra vaſa vnus duntaxat aliquis humor putreſcit, febris excitatur, quæ Græcis συνεχὴς, Latinis verò continua dicitur. Sic verò eſt nominata, quòd ad quietem, & integritatem, vel, vt hodie loquuntur, ad infebricitationem nō deſinat, remiſsionem tamen in ſingulis acceſsionibus obtineat. Vt hinc pateat, quàm inter ſe σύνοχος & συνεχὴς febres differant.

σύνοχος & συνεχὴς febres vt differāt.

In quo cōueniant.

Nam in ſynocho ſeu continente nulla fit feruoris remiſsio: Syneches verò ſiue continua in ſingulis acceſsionibus ſenſilē habet remiſsionē. Præterea ſynochus vnicam duntaxat acceſsionem ad finem vſque durantem obtinet, ſyneches autem plures. Quemadmodum verò iam dictis rationibus differunt, ita certè in eo conueniunt, quòd neutra illarum ad infebricitationem perueniat, veluti copioſiùs lib. 2. de iudiciis cap. 6. Galenus monſtrat. Cęterùm, vt recentiores Græcorum medici, qui Hippocratis ſecuti ſunt ætatem, aliquam inter has duas febres ſtatuerent differentiam, ſolœciſmum committere maluerunt, quàm formam ipſarum febrium ſine nomine relinquere.

Solœciſmus recētiorū medicorum Græcorū.

Nam Græcè vtraque febris appellanda fuiſſet συνεχὴς, & neutra σύνοχος. Ideoque, vt in fine ſuorum Commentariorum quos in ſecundū Hippocratis de natura humana librum exarauit Galenus teſtatur, neque Hippocrates, neque alius veterum Græcorum vſquam continentem nobis dictam febrem σύνοχον nominauit. A iunioribus itaque medicis hæc uox

excogitata

excogitata eſt, cùm veteres vtrunque genus febris, nempe, & id quod nullam vſque ad iudicium habet mutationem, & eam quæ multis particularibus circuitibus continetur, & remiſsionem aliquam obtinet, ſub συνεχέος nomenclatura complexi ſint, vt clariùs lib. 2. de differ. feb. cap. 2. & lib. 2. de iudiciis cap. 6. fuſiùs oſtendimus. Febrium autem quæ priuatim Græcis συνεχεῖς, Latinis continuæ vocantur, tres ſunt ſpecies. Quum enim flaua bilis intra vaſa putreſcit, tertiana continua, & priuatim Græcis καῦσος, Latinis ardens appellatur febris. Vbi autem pituita hac ratione putreſcit, quotidiana cõtinua nominatur. Si atra bilis, vel potiùs melancholicus humor putredinem intra vaſa contrahit, quartana continua uocatur. Habent itaque continuæ febres idẽ genus cum intermittentibus, de quibus paulò pòſt dicemus. Siquidem tertiana continua, cum exquiſita tertiana intermittente, quòd perinde atq; illa tertio quoque die acceſsionem habet. Quotidiana continua, cum quotidiana intermittente, quòd ſcilicet ſingulis diebus acceſsionem obtineat. Differunt tamen etiam inter ſe cõtinuæ & intermittentes, nõ obſtante quòd humore, qui vtraſq; efficit, cõmunicẽt, idq; duplici ratione. Primùm, quòd in continuis putreſcens humor intra vaſa cõtinetur: in intermittentibus autem extra vaſa contentus, per ſenſiles corporis partes diſpergitur. Secundò, quòd intermittentes, eò quòd delationis impetu ipſæ per ſe expurgentur, & ad quietem, vel, vt Greci dicunt, ἀπυρεξίαν, id eſt, infebricitationem deſinant: continuæ autem nequaquam. Hactenus genera febrium, quas humor intra vaſa putreſcens excitat, commemorauimus. Reliquum eſt, vt nunc eas febres, quas humores extra vaſa putreſcentes accendunt exponamus. Quando autẽ humores extra vaſa putreſcunt, intermittens vocata excitatur febris. hæc verò ſic eſt appellata, quòd eius acceſsio nõ perpetuò duret, ſed remiſsionẽ habeat, & vt cõprahenſum eſt, ad quietem, & integritatem deſinat. Latinis alio nomine interpolata dicitur, quòd nimirum ſuo tempore acceſsiones repetat, ac renouet. Sunt qui deficiẽtem appellent. Huius tres ſunt præcipuæ differentiæ. Vna enim tertiana, altera quotidiana, & tertia quartana

Continuæ tres ſpecies. *Tertiana Ardens.* *Quotidiana.* *Quartana.* *Cõtinuæ idem genus cum intermittentibus obtinent.* *Cõtinuarũ & intermittẽtium differentia.* *Intermittens.* *Interpolata.* *Deficiẽs.*

nuncupatur. Tertiana rurſus bifariàm diuiditur: in exquiſitam, ſynceram, purámve, & notham, ſpuriámve. *Tertiana exquiſita.* Tertiana exquiſita fit, quãdo flaua bilis ſyncera, nulliq; alteri humori, permiſta extra vaſa putreſcit. Tertiana verò notha fit, vbi bilis maxima ex parte pituitæ cõmiſta extra uaſa putreſcit. *Spuria.* Tertiana verò vtraque eſt dicta, quòd vnum diem intermittant, & tertio redeant. *Quotidiana exquiſita.* Quotidiana exquiſita eſt, vbi pituita dulcis extra vaſa putreſcit. Hæc Græcis priuatim ἀμφήμερος eſt nominata, quòd ſingulis diebus reuertatur, & acceſsionẽ habeat. *Hepiala.* Quòd ſi verò vitrea pituita non tota æqualiter, ſed ex dimidio ipſius putrida fuerit, aut aliquæ ipſius partes putruerint, aliquæ verò nequaquã, Græcis ἠπίαλος, Latinis Hepiala febris dicitur. In hac febre ſimul ægrotantes febricitant & rigent, atque eodem tempore per vniuerſum corpus, & in omnibus eiuſdẽ partibus, Galeno lib. 2. de diffe. feb. ca. 6. & c. 10. libri de inæquali intemperie teſte, ambo, nempe calorem & frigus immodicum, ſentiunt. Partes enim humoris eius putredinẽ necdum expertæ, omnibus venis, vel etiam reliquo corpori cõmunicatæ & ſparſæ, rigorẽ creant: putrefactæ verò calorem accendunt. Nihil igitur mirũ, pituitam hanc, vbi modicè putreſcit, per omnes ſenſiles corporis partes, per quas mouetur, calorem & frigus inducere poſſe. *Hepialos cur dicta.* Hepialos autẽ dicta eſt, Paulo li. 2. ca. 25. autore, παρὰ τὸ ἠπίως ἀλεαίνειν, ἢ πυρέττειν θερμαίνειν, hoc eſt, quòd blandè & leniter calefaciat. *Quartana.* Quartana intermittens ab atra bile extra vaſa putreſcente naſcitur. Sic verò nominata eſt, quòd duos integros intermittat dies, & quarto quouis die reuertatur. *Quintana.* Præter iam dictas febrium intermittentium ſpecies, ſunt etiam quintanæ, ſextanæ, ſeptimanæ, & nonanæ, *Sextana.* quarum Hippocrates lib. 1. Epidemiorum meminit, ita *Septimana.* nominatæ, quòd quinto, ſexto, ſeptimo, & nono diebus inuadant, & reuertantur. *Nonana.* Hæ rariſsimæ ſunt, adeò vt Galenus lib. j. Epid. Comm. 3. diſertè ſcribat, ſe inde vſq; ab ipſa adoleſcentia ſeptimanum vel nonanum circuitum omnino non vidiſſe, nec clarè nec obſcurè: quintanos certè conſpexiſſe obſcuros, ſed non exquiſitè aut apertè, vt quotidianos, tertianos, & quartanos. *Peſtilentialis febris.* Ex putridarum genere eſt peſtilentialis febris, quæ ſic dicta eſt,

quòd

quòd à peſtilentis ac venenati aëris inſpiratione oriatur. Nam, vt lib. j. de diffe. feb. cap. 5. atteſtatur Galenus, ambiẽs aër à putreſcibili euaporatione vitiatus, humores etiam corporis putreſcere facit. Cæterùm peſtilentialis febris non ex ſimplici putredine naſcitur, ſed accedit etiam cauſa alia, quæ totam corporis ſubſtantiã, ſeu vt Galenus aliàs appellare ſolet, temperamenti totiúſve ſubſtantiæ proprietatem, offendit ac corrumpit. Quod certè confirmant ea, quę lib. 2. de natura humana Commen. 4. ſcribit Galenus, inquiens: Ἐλλιπῆ τὴν ἴασιν ἔγραψε τῶν κοινῶν νοσημάτων, ὅταν ἀπὸ τοῦ περιέχοντος γίγνηται. Πολλάκις μὲν γὰρ ἀναθυμιάσεις τινὲς ἐξ ἑλῶν, ἢ λιμνῶν, ἢ τελμάτων. ἔστι δ' ὅτε μόνη τῶν ὡρῶν ἡ κρᾶσις. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ἀναθυμιάσεων ἰδιότητι μᾶλλον ὅλης τῆς οὐσίας, οὐχ ἁπλῇ ποιότητι λυμαινομένων τοῖς σώμασιν, ὀρθῶς ἔγραψε τὴν θεραπείαν, ὡς διττοὺς ἀνάγων σκοποὺς, ἀμοιβήν τε τοῦ χωρίου, καὶ χρείας ὀλίγης τῆς ἀναπνοῆς. ἐπὶ δὲ τῶν ἀπὸ ποιότητος βλαπτομένων, οὐ μόνον ἡ θεραπεία τῶν γεγονότων ἤδη νοσημάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ προφυλακὴ τοῦ μηδ' ὅλως συστῆναι, διὰ τῶν ἐναντίων ἔσται ποιοτήτων: Morborum communium imperfectam ſanationem ſcripſit, vbi ab ambiente aëre naſcuntur. Frequenter enim exhalationes ex paludibus, aut ſtagnis, aut lacubus, aut eiuſmodi terra talium morborũ cauſę fiunt. Accidit verò interdum vt ſola temporum anni temperatura cauſã ſit. Igitur in exhalationibus proprietate magis totius ſubſtantiæ, quàm qualitate corpora lædentibus curationem rectè tradidit, in duos redigens ſcopos, loci ſcilicet mutationem & exiguæ inſpirationis vſum. In iis autem qui à qualitate offenduntur, non ſolum iam factorum morborum curatio, ſed & præſidio ne omnino cõſiſtant, per contrarias qualitates fiet. E quibus ſanè verbis palàm fit omnibus Galenũ nõ obſcuris verbis cõfiteri, exhalationes peſtilentes excitantes febres, proprietate totius ſubſtantiæ magis, quàm qualitate ſeu intẽperie corpora noſtra lædere. Quapropter ex aëre quoq; maximè fiũt peſtilentes febres. Quanquã enim cõtactu mutuaq; hominũ communitate & vitæ ſocietate cõtaminent: prima tamen illorũ origo visq; maxima & validiſſima in aëre, quẽ inſpiramus ineſt, illincq; proceſſit. Et certè venenũ aëris hauſtu nos feriẽs, omniũ præſentiſſimũ eſt & efficaciſſimum,

 caciſſimum,

cacifsimum, nec humore, nec craſsiore materia tãquam vehiculo indigens, vt in nos agat & commigret: ſed tenuiſsimum quum ſit, ſpiritum hauſtũ celerrimè per pulmonem in cor viſcus uitæ nobiliſsimum, & in arterias, in omne denique corpus obrepit, primumque ſpiritus, deinde humores, poſtremò ipſam partium ſubſtantiam labefactat. Quæ ſingula commemorauimus, primùm ut inde intelligant ſe nihil noui afferre, qui peſtilentiales febres hodie magno faſtu inter morbos totius ſubſtantiæ collocant. Dein, vt non ſolùm iis, quæ putrediné ſanant, ſed & iis, quæ totius ſubſtantiæ proprietate contraria ſunt, febres peſtilentiales abigendas ſciremus. Poſtremò, vt in iis febribus per os & nares valida excitetur expiratio, quæ & pulmones, parteſq; cordi vicinas uenenato aëre refertas, exinaniat, mox aër igni expurgatus, aut odoratus inſpiretur. Sed ea de re alibi fortè plura ꝓferemus. Hæc autẽ in præſentia de febribus, quæ putridorũ humorũ duntaxat occaſione, citra partem aliquam laborantẽ, accenduntur dixiſſe ſatis ſit. Sunt enim aliæ febres putridæ, quæ occaſione laborantium quarundam partium ac uiſcerum excitantur. Siquidem quæ propter phlegmonem internarum partium ac uiſcerum excitatur febris, ut li. 2. prognoſt. comm. 4. autor eſt Galenus, Græcis λιπυρία nominatur. In ea quidem, ut idem capite decimo libri de inæquali intemperie, teſtatur, intus & in ipſis viſceribus calor ſentitur, in externis uerò partibus vniuerſis frigus. Phlegmones nanq; uehemens calor, inſtar cucurbitę, ex uniuerſo corpore ſanguinem ad ſe trahit, ideoq; iis, qui ita ſe habent, uiſcera peruruntur, extremæ autem partes, propter ſanguinis ad uiſcera ſe recipientis defectum, frigeſcunt. Quæ uerò ex pulmonis, ventriculi, aut iecoris eryſipelatibus naſcitur, eodẽ Galeno, lib. 2. de iudiciis ca. 7. atteſtante, propriè καῦσος κακοήθης, ἢ κακοηθέστατος, hoc eſt, ardens pernicioſa, vel pernicioſiſsima vocatur. Aëtius febrem ex iecoris eryſipelate ortam, typhodem appellauit: ſecus atq; Galenus, vt paulò pòſt clariùs oſtẽdemus. Eſt itaq; lipyrea genus ad omnes, quę ex uiſcerũ phlegmone excitantur febres. Quòd ſi verò etiã huius generis recenſere uelis ſpecies, eam, quæ ex capite naſcitur phreniticã, eam uerò, quę ex membrana

Lipyria.

Ardens pernicioſa.

mẽbrana ſuccingẽte coſtas pleuriticã, ex pulmone peri pneumonicã, ex iecore iecorariã,& ita deinceps vocare licebit. Inter putridas cõtinuas etiã numerantur febres, quæ Græcis τυφώδης & ἠλώδης, id eſt, humida, nominatur, nõ alia ſanè de cauſa, quàm ꝙ perpetuo madore ſudore que corpus exoluat. Nã typhodes febres, vt ſect. 7. aph. Cõm. 43. & in libello aduerſus Lycũ autor eſt Galenus, ſunt in quibus à prima ſtatim die ægri ſudant, ſudore ipſo aut parũ, aut nihil iuuãte. Quòd autẽ ab helode febre typhodes nõ ſit diuerſa, aduerſus Cardanũ alibi copioſè mõſtrauimus. Cæterũ ex iam cõmemoratis putridis febribus, aliæ ſunt typicæ ſeu ordinatæ, aliæ verò errabundę ſeu inordinatę. Typicæ ſunt, in quibus acceſsio & remiſsio ſtatis accidunt vicibus. Erraticæ iam dictis contrariæ ſunt. Neq; enim ſtatũ tẽpus, neq; vllũ acceſſionũ & remiſsionũ ordinẽ ſeruãt. Quales ſunt, quæ ex atra bile in quibuſdam partibus mota, in quibuſdã verò immota manẽte, in aliis putreſcẽte, aut feruere incipiẽte, Galeno li. 3. prognoſt. Com. 29. autore, oriũtur. Tertiũ primariũ febriũ genus fit, quãdo in ſolidis humani corporis partibus calor præter naturã accenditur, Gręcisq; & Latinis Hectica, ꝙ nimirũ habitũ totius corporis corripiat, nominatur. Hæc profectò calido uaſi adſimilis ē. Vt. n. hoc aquã illi infuſàm calefacit, ita quoq; hectica ſolidis inhęrens partibus, ac quaſi infixa, omnes corporis humores calefacit. Quòd ſi febris illa ſic increuerit, vt vniuerſum corpus, omnesq; ſolidas eiuſdẽ partes colliquet atq; conſumat, maraſmus dicitur. Si id per ætatẽ accidit, maraſmus ſenectutis uocatur. Hactenus ſimpliciũ febriũ genera ſumma, qua potuimus, breuitate perſtrinximus. Reſtat igitur, vt cõpoſitas ac miſtas pari breuitate percurramus. Bifariàm verò cõpoſitæ febres cõſtituuntur. Primũ, quãdo tertiana, quotidiana, & quartana, citra aliquã partẽ laborantẽ, inuicẽ cõmiſcẽtur. Secũdò, quãdo febres ob partiũ phlegmonẽ accenſę inter ſe miſcẽtur. In vtraq; autẽ harũ differentiarũ alterã rurſus ſectionẽ fieri cõtingit. Quæ citra alicuius partis phlegmonẽ cõſiſtũt, febres dupliciter cõmiſcentur. Vel enim cõplicantur, vel per ſe in totũ confunduntur. Priorẽ miſtionẽ Græci ἐπιπλοκὴν, Latini complicationem: alteram

Typhodes.

Humida.

Typicæ.

Erraticæ.

Hectica.

Maraſmus.

Compoſitarum febrium ratio.

πιπλοκή.

κρᾶσις. Complicatio. Cõfuſio. Tertianæ et quotidianæ cõplicationes. Semitertiana.

verò κρᾶσιν Græci, confuſionẽ Latini nominant. Eſt autem ἐπιπλοκὴ ſeu complicatio, quando horis diuerſis febres cõmiſtæ inuadũt. Cõfuſio, vbi eadẽ occurrũt hora, adeoq; ita inter ſe cõfunduntur, vt eas diſcernere nõ ſit facile. Porrò tertianę & quotidianę febris, quatuor ſunt cõplicationes. Vna, quãdo tertiana & quotidiana intermittẽtes cõmiſcẽtur. Altera cũ tertiana intermittẽs quotidianę cõtinuę cõiungitur. Atq; hęc peculiari noĩe Gręcis ἡμιτριταῖος, Latinis ſemitertiana vocatur, ꝙ ſcilicet tota eius natura dimidia parte tertianã, altera verò dimidia quotidianã cõtinuã habeat. Tertia cõplicatio, quãdo quotidiana intermittens, tertianę cõtinuę permiſcetur. Quarta, vbi quotidiana & tertiana continuę miſcẽtur. Nõ ſolũm verò febres differentes ſpecie, vt quotidiana tertianę, & huic quartana: aut etiã genere, vt intermittẽtes cũ cõtinuis miſcentur, ſed etiã febres eiuſdẽ tũ generis, tum ſpeciei cõplicantur, vt cõtinuæ cum cõtinuis, intermittentes cũ intermittentibus: item tertiana cũ alia tertiana, quartana cũ alia quartana. quemadmodum fuſiùs lib. 2. de diffe. febrium cap. 7. & 8. necnon lib. 2. de iudiciis Galenus docet, & nos in noſtris ſuper hos libros Cõmentariis oſtendimus. Vt autem febres, ita etiam laborantes partes miſtionem recipiunt, vel quia diuerſæ propriam ſingulæ febrem accẽdunt, veluti lien, ſi ita accidat, & iecur: vel quia affectus vnde oriũtur, miſtus eſt, vt phlegmone eryſipelatõſa, aut eryſipelas phlegmonoſum. Cum itaq; multifariàm componantur febres, in omnibus iis dignoſcendis miſtionibus medicũ exercitare oportet. Quod fiet, ſi primũ omnium idq; accurata diligẽtia, ſimpliciũ febrium ſpecies perdiſcat. Nã niſi illas exquiſitè teneat, fieri nõ poteſt, vt vnquã cõpoſitas probè aſſequatur. Atqui cùm cõpoſitarũ cognitio ſit planè difficilima, adeò vt in iis rectè diſcernendis nõ rarò etiã periti medici fallantur, operæ pretium erit, vt medicinę ſtudioſi diligenter quæ de febrium differentiis duobus in libris à Galeno ſcripta ſunt, perlegant. Qui etſi cognitu difficiles ſunt, tamen à nobis ita ſunt commentariis illuſtrati, vt ab omnibus ferè intelligi poſsint. Cæterùm vt ſtudioſorum memoriam iuuaremus, ſimpliciũ febrium genera ſequenti ſchemate complexi ſumus.

Febrium

Febriū ſimpliciū tria ſūt prima genera. Vel n. calor p̄ter naturā accēditur in

- Spiritibus, & fit ἐφήμερα, hoc eſt, diaria. Eſtq; duplex, ſcilicet
  - Ephemera ſeu Diaria ſimpliciter, & citra adiectionem dicta.
  - Diaria plurium dierum, alio noīe ſynochus non putrida vocata
- Humorib. & fit putrida. Putreſcit aūt bifariā. vel. n.
  - Intra uaſa, idq; bifariā. uel. n.
    - Omnes equaliter putreſcunt, & fit Synochus putrida. Quę utiq; triplex eſt.
      - Acmaſtice.
      - Epacmaſtice.
      - Paracmaſtice.
    - Vnus dūtaxat, & ſic erit συνοχὸς Græcis, cōtinua Latinis dicta. Si enim putreſcit
      - Bilis flaua, fit tertiana cōtinua, Gręcis καῦσος, Latinis Ardens nominata.
      - Pituita, quotidiana continua. Atra bilis, quartana cōtinua.
  - Extra vaſa, et fit intermittēs. Si. n. putreſcit,
    - Flaua bilis, vel Pituita, vel
      - Syncera & pura, fit tertiana exquiſita.
      - Pituitæ miſta, tertiana ſpuria. Dulcis, quotidiana intermittēs. Vitrea, fit Epiala.
    - Atra, quartana intermittens.
- Solidis, & fit vel
  - Hectica.
  - Maraſmus.

Vitiorum capitis breuis enarratio.
CAP. XI.

Alopecia Ἀλωπεκία Græcis vitium eſt capitis, in quo deciduus capillus areas efficit. Sic autem appellatum eſt, quòd vulpi, quæ Græcis ἀλώπηξ dicitur, crebrò accidat. Latini propria deſtituti nomenclatura cùm Græcis Alopeciam vocant, Barbari, vt frequēter alias, vnius immutatione literæ, vocem deprauantes, alopiciam nominant. *Ophiaſis,* Ὀφίασις Græcorum medicis vitium eſt, quod læſam capitis partem ſerpentis modo, quæ iiſdem ὄφις dicitur, glabrã oſtēdit. Latini haud ſecus atq; græci ophiaſim appellant. Barbari medici Arabum doctrinã ſectantes *Tyria.* Tyriã nuncupant. Tyri enim voce omnes ſerpētes, potiſsimùm autem viperas, intelligunt. *Caluitiũ.* Φαλάκρωμα & φαλάκρωσις vitium eſt, in quo vniuerſi caluę pili defluunt. *Porrigo.* Latinis caluities & caluitium dicitur. Πιτυρίασις vitiũ eſt Gręcis, in quo tenues ac furfuraceę ſquamulę ex capitis cute citra exulceratione͂ decidunt. Latinis Celſo potiſſimũ porrigo nominatur. Barbaram excolentes medicinam, *Furfures.* furfures vocant. Φθειρίασις pediculorũ in capite aceruatim facta procreatio eſt. *Pediculatio.* Latinis pediculatio, & morbus pedicularis nuncupatur. *Achores.* Ἀχῶρες vlcuſcula ſunt capitis, tenuiſsimis foraminibus cute͂ perforantia, è quibus glutinoſa excernitur ſanies. Plinius manãtia capitis vlcera appellat. *Tinea.* Noſtrę ętatis medici, à tinearũ in veſtibus ſimilitudine, capitis tineas nominant: vt enim hæ multo eoq; tenui morſu ac eroſione veſtes perforãt, ſic etiã capitis cute͂ achores. *Fauus.* Auicēna Saphacum nũcupat. Pueros hoc malũ maxime exercet. Simile huic aſpectu & figura vitiũ eſt, quod Græci κηρίον, Latini fauum nominant, maiora tantum foramina habēs, in quibus humor melli ſimilis continetur, perinde atq; in fauis apum, unde etiam *Cephalalgia.* nome͂ ſuum traxit. Κεφαλαλγία capitis dolor eſt rece͂s fa*Soda.* ctus, haud diuturnus & inueteratus, nõ curãdo an per ſe *Cephalea.* accidat, aut alterius affectus ſymptoma, & comes ſit. Barbaram ſectãtes medicinã Sodam vocare Arabũ more ſo*Hemicranium.* lent. Κεφαλαία verò diuturnus & ęgrè cedēs, ac cõtumax capitis dolor eſt. ἡμικρανία vitium eſt in dimidia capitis

parte

parte doloré inferés, núc dextra, núc ſiniſtra ortũ, quod ſutura per cranij longitudiné extenſa diſtinguitur. Σκότωμα vitiũ eſt, ĩ quo obtenebrationes hebetudinesq́; oculis obuerſantur, & omnia circũagi ac rotari putãtur. Latinis vertigo dicitur. Qui barbatam colunt medicinam, deprauata voce Scotomiá nominant. ἔγκαυσις vſtio eſt circa caput perſeuerãs à ſole facta. Latinis vſtio ſolis. appellari poteſt. Σειρίασις, Paulo lib. 1. cap. 13. autore, phlegmone eſt partium, quæ circa cerebrũ & eius mẽbranas ſunt. Proinde à Phrenitide nihil diſtare videtur. φρενῖτις enim Galeno li. 2. de ſympto. cauſis cap. 11. teſte, cerebri & eius mẽbranarum eſt phlegmone. λήθαργος vitium eſt phrenitidi contrariũ, nẽpe marcor, & inexpugnabilis penè dormiẽdi neceſsitas. Latini nõnulli veternũ interpretantur. Lethargũ autẽ ideò dixerunt, quòd eo correptis omniũ rerũ obliuio accidat, vt verbis nulla ſuppeditetur materia. Quippe λήθη obliuio eſt Græcis, ἀργὴ uerò captura, vel potius ἀργὴς, iners. Vt λήθαργος non ſit niſi iners obliuió, aut vitiũ inducẽs obliuionem. Κάρος vitiũ eſt, quod ſenſuũ vniuerſarũq́; motionũ priuatio, ſpirãdi tamen facultate illæſa permanẽte, cõſequitur. Arabibus Suberh appellatur. Κατοχὴ καὶ κατάληψις, eſt ſubita detentio & occupatio tum mẽtis, tum corporis ſenſu ac motu priuati, ægro in ea corporis permanẽte figura, in qua fuit correptus, ſiue ſederit, ſiue iacuerit, ſiue clauſis, ſiue apertis oculis perſtiterit. Latini detentionẽ ac deprehenſionem interpretãtur. Iuniores ac recẽtiores medici Cõgelationẽ vocãt, ꝑpterea ꝙ hoc vitio laborãtes prorſus aquæ inſtar cõcretæ ac cõgelatæ, ſint immobiles. Κῶμα nõ ſimpliciter eſt longus ſomnus, Gal. li. 3. Epid. Commen. 3. & ſect. 3. apho. Cõm. 2. teſte, ſed is, à quo quis ægrè & difficulter excitatur. Latinis ſopor, aut grauis & profundus ſomnus dici poteſt. Cæterùm coma ſimpliciter & ſine adiectione, vel etiã cum adiectione illa ὑπνῶδες κῶμα, eodẽ Gal. li. 3. Epid. Comm. 1. autore, eſt vitium, in quo ęgri vigilare nequeunt, nec apertos habent oculos, ſed cõniuentes, altoq́; ſomno detinẽtur. Cum hac uerò adiectione ἀγρυπνὸν κῶμα, eodem Galen. li. 3. Epid. Cõm. 3. teſte, malum eſt, in quo ægri apertis oculis vigilare nõ valent, ſed conniuent ſpe ſomni conciliandi, & vigiles tamen

Vertigo.

Vſtio ſolis.

Siriaſis.

Phrenitis.

Lethargus.

Veternus.

Caros.

Detẽtio.

Congelatio.

Coma.

Coma ſimpliciter.

Somniferum.

Vigilãs.

tamen manent. Latinis vigilans ſopor interpretatur.
Ἐφιάλ-της. Ἐφιάλτης vitium eſt, vbi aliquis noctu ſe grandi mole op-
primi, inuadiq́; ab alio credit. A Themiſone πνιγαλίων, à
Incubus. ſuffocando nuncupatum eſt, quod in eo malo ęgrotãtes
ſuffocari videntur. Latini incubum & incubonem ap-
Epilep-ſia. pellant. Ἐπιληψία nihil aliud eſt, vt li. 5. de laborantibus
locis ca. 5. autor eſt Galenus, quàm vniuerſarum corpo-
ris partium, nõ quidem perpetua, ſed quæ ex temporũ
fit interuallis, cum mentis & ſenſuum læſioné, conuul-
ſio. Hoc verò nomen huic vitio à Græcis eſt inditum,
quòd ſenſum capitis, atque mentem pariter apprehen-
Morbus dat. Latini morbum comitialem appellant, quòd in co-
comitia- mitiis, vt in aliis etiam concionibus & hominum cœti-
lis. bus; eo correpti maximè infeſtabantur, frequenterque
detegebantur: quodque eo quo quis concidiſſet die, co-
Sacer. mitia interrumpebantur. Alio nomine ſacer nuncupa-
tur morbus, propter ſuam magnitudinem & grauitatẽ;
quandoquidem eo correptus homo ſubitò concidat. Si
quidem Græcis familiare eſt, vt ἱερὸν, hoc eſt, ſacrum, pro
magno vſurpent, vt dum ſacrum os, & ſacrum piſcem;
Magnus pro magno oſſe, & magno piſce efferunt. Et Virgilius
6. Epid. ſectio. 6. imitatione Græca, ſacram auri famẽ, pro magna dixit.
Atque hinc eſt, quòd Hippocrates in Epidemiis μεγάλην
aphor. 9. νόσον, id eſt, magnum morbum nominet. Dicitur etiam
Hercu- Herculeus, vel quòd Herculi familiaris fuit; vel quòd
leus. Herculis inſtar immenſus & magnus ſit. Idem cadu-
Caducus, cus, à crebro lapſu & caſu vocatur. Lunaticus quoque à
Lunati- nonnullis appellatur, vel quòd Lunæ circumactioné ſe-
cus. quatur: vel quòd eũ qui interlunio natus eſt, hoc malo
Puerilis. ferè affici compertum ſit. Puerilem denique & infanti-
Infanti- lem nuncupant, quòd teneram præcipuè ætatem infeſtet,
lis. & pueris quoad pubertatem accedant, peculiaris ſit.
Apople- Ἀποπληξία vitium eſt, vbi laborante communi neruo-
xia. rum principio, ſubitò omnes corporis particulæ mo-
tum ſimul & ſenſum amittunt. Aut eſt priuatio ſenſus
& motus in vniuerſo corpore, cum functionum à vo-
Attoni- luntatis imperio prodeuntium læſione ſubitò ſuperue-
tus mor- niens. Latini attonitum vocant morbum. Παράλυσις
bus. & πάρεσις, eſt malum, vbi alterum duntaxat latus, aut
Paralyſis dextrum aut ſiniſtrum, ſenſum ſimul & motum amit-
tit.

tit. Alio certè & nomine, & propriè quidem, ἡμιπληγία ἡμιπληγία.
& παραπληγία, Hippocrati & aliis Græcis dicitur. Nam
ſic tantùm appellatur, Galeno libro 4. victus acut. mor- παραπληγία.
bo. commen. 23. teſte, reſolutio quæ apoplexiam ſequi-
tur. Cæterùm παράλυσις non rarò generatim pro om-
ni reſolutione, & ex quacunque occaſione facta ſumi-
tur. Sic membrorum reſolutio ex colico dolore para-
lyſis nominatur. Σπασμὸς, vitium eſt in quo nerui at-
que muſculi præter voluntatem conuelluntur, inque
eum veniunt affectum, quem in motibus ſecundum ar-
bitrium factis aſſumpſerunt. Vel, vt libro 2. de ſympto. Conulſio.
cauſis, cap. 2. definit Galenus, malum eſt, quod neruos
muſculoſque ad eundem cogit affectum, in quem ab ani-
mali facultate, quum naturalem ſeruarent habitum, du-
cebantur. Latini conuulſionem vocant. Eius autem tres
ſunt ſpecies ſeu differentiæ. Vna Græcis τέτανος Lati- Tetanos.
nis nõnullis interpretibus ſimpliciter diſtenſio, uel cum
adiectione diſtenſio erecta, Cornelio Celſo rigor dici-
tur. Hæc accidit, vbi ceruix vnà cum reliquo corpore
immobilis manet, & in neutram partem inflectitur, ſed
iuxta in vtranq; partẽ recta intenditur. Altera ἐμπροσθό- Empro-
τονος Græcis, diſtenſio ad anteriora Latinis nominatur. ſthotonos
Fit, vbi caput, ceruix, & reliquum corpus in pectus & an-
teriora conuellitur. Tertia ὀπισθότονος Græcis, diſten- Opiſtho-
ſio ad poſteriora Latinis appellatur. Accidit, quando ca- tonos.
put & ceruix in dorſum & ſcapulas contrahitur. Μανία Mania.
vitium eſt, quod Latinis inſania & furor vocatur. Hoc
enim correpti ferarum modo reddũtur effrenes, ac fure-
re conſueuerunt, ita ſanè vt non rarò eos qui impruden-
tius illis occurrunt, aut cum iis verſantur, malè tractent.
A phrenitide diſtat, vtpote cui adiuncta ſit febris, cùm
mania citra febrem conſiſtat. Μελαγχολία Græcis eſt Melan-
mentis alienatio deſipientiáve ſine febre, ex melancho- cholia.
lico humore cerebrum occupante, ac temperaturã im-
mutante, orta. Παραφροσύνη verò iiſdem delirium appel- Para-
latur, quòd propter conſenſum cerebri, vaporibus nimi- phroſy-
rum acribus ſurſum elatis, accidit. Λυκανθρωπία vitium ne.
eſt, quo correpti ſeſe in lupos eſſe conuerſos imaginan- Lycan-
tur. Proinde noctu egreſsi domo, lupos per omnia imi- thropia.
tantur, & donec dies illuceſcat circa defunctorum mo-

numenta

numenta vagantur. Quocirca minimè fabuloſum videri debet, quod Plinius lib.8. cap.22. homines in lupos mutari tradidit. Eſt preterea furor ex amore natus,
Eroticus furor. qui Gręcis ἐρωτικὸς nominatur. Quo ferè omnes per adoleſcentiam correpti iuuenculas depereunt. Furor autem
Protrepticus. quem Muſæ & literarum ſtudia pariunt, qui tamen hodie apud Germanos noſtros rarus admodũ eſt, προτρεπτικὸς Græcis nuncupatur.
Tremor. Τρόμος vitium Græcorum medicis ex duobus perficitur motibus, vno quidẽ, dum cogitur membrum ob morbum & grauitatem ad inferiora repere: altero dum ſurſum à facultate fertur. Latinis tremor nuncupatur.
Catarrhus. Κατάῤῥοος, & κατάῤῥους contractè Græcis malum dicitur, vbi ex capite humor ad os & fauces Galeno lib.3. de ſympto. cauſis cap. 11. autore, defer
Deſtillatio. tur. Latini deſtillationem nominant.
Grauedo. Κόρυζα verò uitium eſt, in quo humor ad nares decumbit. Latinis grauedo vocatur.
Raucitas Βράγχος malum eſt, vbi ad guttur humor deſtillat. Latinis raucitas, nonnullis raucedo appellatur.

Vitiorum oculi ſuccincta explicatio. CAP. XII.

Oculi totius vitia. QVAE in oculis naſcuntur vitia, vel ad totum oculum, vel ad eius duntaxat partes pertinent. Quæ ad totum oculum ſpectant, hæc ſunt.
Atrophia Ατροφία vitium eſt, quod totum oculum minorem depreſsioremq́; reddit. Celſus imminutum oculum lib.6. vocat. Auicennæ interpres fen. 3. canonis tertij profunditatem oculi appellat.
Ecpieſmos. Εκπιεσμὸς contrarium eſt priori malum. Siquidem in eo ſic exprimuntur oculi, vt exerti perſeuerent. Interpres Auicennæ exitum oculi, nominat. Latinè expreſsio oculi nuncupari poſſet.
Strabiſmus. Στραβισμὸς conuulſorius eſt muſculorum oculum mouentium affectus, per quem aut ſurſum, aut deorſum, aut ĩ obliquum torquẽtur oculi. Diſtortio oculi, vel obliquus aſpectus dici poſſet. Auicennæ interpreti Straboſitas nuncupatur.
Strabones. Qui hoc vitio laborãt, Strabones Latinis vocantur.
Myopiaſis. Μυωπίασις ἢ μυωπία, malum eſt, quo fit, vt ab ineunte ætate puſilla quidem prope uideantur, remota uerò etiam ſi
Luſcioſi. magna ſunt, non item. Hoc correpti vitio luſcioſi Latinis dicuntur.
Nyctalopia. Νυκταλωπία vitium eſt, quo quis interdiu quidem videt, ſole autem occidente obſcurius, nor

ctu uerò penitus nihil. Latinis nocturna cæcitudo nũcu
patur. Eo autem laborátes malo, Nuſcitioſi nominátur. *Nuſcitioſi.*
Ἀμβλυωπία eſt viſus obſcuritas, Latinis hebetudo appel
latur. fit, vbi ſpiritus craſſeſcũt, vel tunicæ denſantúr, uel *Amblyopia.*
oculorũ humores lentiores fiunt. Ἐπιφορά, eſt omniũ hu
morũ ad oculos impetuoſior fluxus. Celſus pituitæ cur *Epiphora.*
ſum ſeu impetũ, vulgus auté medicorũ lachrymá vocát.
Ῥῆξις eſt ruptura ab ictu, vel alia quapiam cauſa in alto *Rexis.*
ſubinde integras membranas diuidens, vt etiam humo-
res, quibus videndi facultas adminiſtratur, effundat.
Παράλυσις, eſt vbi obliquæ motiones, & quæ ſurſum ac *Reſolutio*
deorſum fiunt, expediri non poſſunt. Latinis oculi reſo *oculi.*
lutio nuncupatur. Atq; hactenus vitia ad vniuerſum
pertinentia oculum percenſuimus. Nunc reliquum eſt,
vt de iis malis, quæ oculi membranis tunicíſve accidunt
diſſeramus, exorſi ab iis, quæ in adnata fiunt. Τάραξις eſt *Adnatæ*
humiditas oculi cum rubore & calore præter naturam, *tunicæ vi*
non ex corpore, ſed forinſecus adueniente cauſa aliqua, *tia.*
ſumo verbi gratia, puluere, aut oleo oborta. Latinis per *Taraxis.*
turbatio oculi, Auicennæ interpreti cõturbatio & vacil *Perturba*
latio, itẽ ophthalmia leuis, vel nõ vera dicitur. Ὀφθαλμία *tio oculi.*
membranæ tunicæ ve adnatæ phlegmone eſt, quæ Lati- *Ophthal*
nis lippitudo, Auicennæ verò interpreti ophthalmia ve *mia.*
ra appellatur. Χήμωσις eſt, vbi vtraq; palpebra ex uehe- *Chemo-*
menti phlegmone diſtorquetur, vt vix oculos operiát, *ſis.*
& albũ oculi nigro ſublimius fit, & rubrũ, ac multá nigri
partem occupat. Auicéna Alguardenegi vocat. Πτερύγιον *Pterygiũ.*
neruoſa eſt adnatæ membranæ eminẽtia, quæ ab angulo
maiore quidẽ orta, vſq; ad coroná ſeu irim oculi progre
ditur. Vbi verò augeſcit, pupillá etiam obtegit. Celſus ĩ
ſeptimo vnguẽ appellat, Barbará excolẽtes medicinã un *Vnguis.*
gulá nominát. Quæ autẽ in cornea tunica fiũt mala hæc *Corneæ*
ſunt: Φλυκταίναι priuatim exiguæ ſunt puſtulæ, veluti *vitia.*
quædã bullæ ſupra corneã eminentes, quales iis potiſsi- *Phlyctæ-*
mùm accidunt, qui exanthematis laborant. Sic dictæ ἀπὸ *næ.*
τοῦ φλύειν, hoc eſt, ab ebullitione & feruore quem in ocu
li tunica excitant. Celſus puſtulas, Auicennæ inter-
pres veſicas vocat. Βόθριον cauum, anguſtum, purumq;
in cornea natum vlcus eſt. Latini interpretes foſſulam, *Bothrion.*
Auicennæ interpres annulum nuncupat. Κοίλωμα La- *Foſſula.* *Cœloma.*
tinis

tinis eſt bothrio vlcus, ſed minus altũ. Cauitas interpre
Argema. tibus Latinis dicitur. ἄργεμα καὶ ἄργεμον, vlcus eſt quod
in iridis circulo naſcitur, vndiquaque illum occupans, ſic
vt circa exteriorem iridis partem rubicundum, circa ve
Epicauma. rò interiorem album appareat. Ἐπίκαυμα vlcus eſt ſor-
didum, impurum, & cruſtóſum, Latinis inuſtio vocari
Achlys. poſſet. Interpres Auicennæ aduſtiuũ nominauit. Ἀχλὺς
vlcus eſt ſuperficiarium in nigro oculi apparens cæru-
leum, caliginoſo aëri ſimile, nigri maximam partem oc
Nephelion. cupans. Caligo Latinis appellatur. Νεφέλιον eiuſdem ge-
neris vlcus eſt, ſed caligine ꝓfundius & anguſtius, colo
Nubecula. re candicans. Latinis nubecula uocatur. Πύωσις & ὑπό-
πυον eſt, ubi pus ſub cornea nunc altius, nunc in ſumma
Pyoſis. ſuperficie coaceruatur, humani unguis ſpecie. Atq; hinc
eſt, quòd idem vitium Græcis ὄνυξ etiam appelletur. Aui
Carcinoma. cennæ interpres ſaniem in ſiphac nominat. Καρκίνωμα
priuatim malum eſt corneę tunicę, immenſum dolorem
& ruborem, punctoriumq; cruciatum ad tempora vſq;
protenſum excitãs. Latinis cancer corneæ nuncupatur.
Vueæ vitia. Et hæc corneæ ſunt vitia. In vuea vocata tunica hæc
eueniunt mala. Πρόπτωσις vueæ eſt procidentia, ab ero-
Proptoſis ſione ruptionéve corneæ accidens. Hęc ſi exigua adhuc
Myocephalon fuerit, vt muſcæ capitis formam præ ſe ferat, Μυοκέφαλον
Græcis nuncupatur. Auicennæ interpreti formicalis ru
Staphyloma. ptura dicitur. Vbi verò amplius & eouſq; ſuccreuerit, vt
acinum vuæ repræſentet, Græcis Σταφύλωμα appellatur.
Sunt qui vuationem dici poſſe putant. Auicennæ inter-
preti vuea nominatur. Si autem ſic augetur, ut extra pal-
Μῆλον. pebras emineat, μῆλον Græcis, Auicennæ interpreti cla-
ualis ruptio uocatur. Vbi uerò obducta cicatrice obdu-
Clauus. ruerit & occalluerit, Græcis ἧλος, Latinis clauus, Auicẽ-
næ interpreti claualis ruptio dr. Foraminis vueę quod
Pupillæ vitia. Latinis pupilla nominatur, hæc uitia ſunt Μυδρίασις, uitiũ
eſt, in quo pupilla colore quidẽ nihil euariat, ſed multo
Mydriaſis. quàm cõſueuit latior fit, adeò vt interdũ iridis circulo ap
propinquet. Latinis pupillæ dilatatio & effuſio, Auicen
Phthiſis. næ Alintiſar nũcupatur. Φθίσις priuatim cõtrariũ priori
malũ eſt. In eo enim pupilla anguſtior, obſcurior, rugo-
ſiorq; fit. Latinis tabes & imminutio pupillæ, Interpreti
Auicẽnę cõſtrictio pupillę dicitur. Ὑπόχυσις & ὑπόχυμα
eſt

eſt vbi humor lętus & glaciei modo inter corneá & cry
ſtallinum concretus circa pupillam ſubit. Latinis ſuffu- *Suffuſio.*
ſio, Auicennæ interpreti aqua, vulgo medicorum cata-
racta vocatur. Γλαύκωμα, eſt cryſtallini humoris vitiũ; *Glauco-*
in quo is ex humiditate in glaucum colorem mutatur. *ma.*
Angulorum oculi hæc ſunt malá. Αἰγίλωψ, eſt abſceſſus *Angulo-*
inter maiorem oculi angulum, & naſum factus, qui ru- *rum ocu-*
ptus ſi negligatur, in fiſtulam ad os vſq; progredientem *li vitia.*
abit. Noſtri fiſtulam lachrymalium angulorum appel- *Aegilops.*
lant. Αγχίλωψ idem eſt abſceſſus, ſed priuſquam diſru- *Anchi-*
ptus in vlcus abit. Vtrũque Auicenna Garab nominat. *lops.*
Εγκανθὶς, eſt naturalis circa maiorem oculi angulum ca- *Enchãtis*
runculæ ſupra iuſtum modum excreſcentia. Auicennæ
interpres additionem carnis lachrymalium vocat.
Ῥοίας vel potius ῥύας eiuſdem carunculæ imminutio & *Rhœas.*
decrementum eſt. Auicennæ interpreti diminuta carnis
lachrymalium dicitur. Επινυκτὶς, Plinio lib. 20. ca. 6. au *Epiny-*
tore, vlcus eſt aciem hebetans, & in oculi angulo perpe *ctis.*
tuò emanans humor. Palpebrarum vitia ſunt huiuſmo- *Palpebra*
di. Εφύσημα palpebræ laxus eſt tumor, & dolore vacãs, *rũ vitia:*
atq; adeò œdematódes, Latini palpebræ inflationem no *Emphyſe-*
minant. Qua certè appellatione Auicennæ quoq; inter- *ma.*
pres vſus eſt. Σκληροφθαλμία durities eſt, & difficilis cum *Sclero-*
dolore ác rubore, citra humiditaté oculi & palpebrarũ, *phthal-*
motus. Auicénę Creſſe appellatur. Ξηροφθαλμία eſt pruri- *mia.*
ginoſus ſine fluore palpebrarũ affectus. Latinis nõnullis *Xeroph-*
interpretibus ariditas ſiccitáſve oculi & palpebrarum, *thalmia.*
aliis, & quidem rectiùs, arida lippitudo. Ψωροφθαλμία pru- *Pſoroph-*
riginoſa palpebrarũ ſcabies eſt. Auicénę interpres ſcabié *thalmia.*
& pruritũ vocat. Πτίλλωσις craſsities eſt palpebrarũ callo *Ptilloſis.*
ſa rubicunda, quibus ſæpe etiá pilorũ accidit defluuium.
Auicénæ Silac nuncupatur. Εκτρόπιον palpebræ eſt inuer *Ectropiõ.*
ſio propter cicatricé, aut carnis excreſcentiá nata. Auicé
næ interpres inuerſationé palpebræ noı̃at. Αγκύλωσις & *Ancylo-*
ἀγκυλοβλέφαρον vitiũ eſt, in quo palpebrę cum albo, uel ni *blepharõ.*
gro, vel inter ſe ita coaleſcũt, vt aperiri oculus nõ poſsit.
Latinis ĩterpretib⁹ agglutinatio, vel coalitus palpebrarũ
dr. Auicénę interpreti, ĩuiſcatio palpebrarũ. Λαγωφθαλμοὶ *Lagoph-*
ſunt, qui ſurſum retracta palpebra, oculis apertis perin- *thalmi.*
de atq; lepores dormiũt. Interpres Auicénæ leporinos

Tracho- oculos appellat. Τράχωμα, interna eſt palpebrarũ ſcabri
ma. ties & aſperitas. Celſo aſpritudo palpebrarum dicitur.
Eius duę ſunt ſpecies. Nã vbi ſic augetur & intẽditur, vt
Sycoſis. veluti inciſuras habeat, σύκωσις Græcis, quòd ſcilicet gra
norum ficus ſimilitudinẽ refert, nũcupatur. Latini fico-
ſam palpebrã vocant. Vbi verò inueterata iam in callũ
Tyloſis. abierit, Græcis τύλωσις, Latinis calloſa palpebra appella-
Hydatis. tur. Ὑδάτις, pinguis quædam ſuperioris palpebræ ſubſtã
tia eſt, pondere ſuo ſic grauans, vt vix attollere oculum
ſinat, eoq́; aſsiduas fluxiones excitat, palpebræq́; in hoc
vitio aquã inter cutẽ repræſentant. Hinc à quibuſdam
interpretibus Latinis palpebrarũ aquoſitas dicitur. Aui
Chala- cenna Alſarna nominat. Χαλάζιον rotundũ & tranſluci-
Zion. dũ, huc atq; illuc mobile in palpebris eſt tuberculũ. Lati
Crithe. nis Grãdo vocatur Κριθὴ, abſceſſus eſt exiguus & oblon
gus iuxta palpebræ cilium marginémve ortus. Latinis
hordeolũ nuncupatur, quòd ſcilicet forma grano hor-
Poſthia. dei ſimilis ſit. Græcis alio nomine ποσθία, quòd præpu-
Phthi- tio, quod iiſdẽ πόσθη dicitur, ſimilis ſit appellatur. Φθειρία-
riaſis. σις priuatim eſt, quando palpebrarũ pilos exigui pedicu
Trichia- li infeſtant. Pediculationẽ palpebrarũ nonnulli vocant.
ſis. Τριχίασις eſt, vbi pili inutiles, & oculos pungentes in pal
Madaro- pebris enaſcuntur. Μαδάρωσις καὶ μίλφωσις pilorũ palpe-
ſis. bræ eſt defluuiũ. Latinis glabrities palpebrarũ. Auicennę
Milpho- interpreti caſus capillorũ nominatur. Διστιχίασις eſt, vbi
ſis. ſub naturali pilorũ palpebræ ordine, alius ſuccreſcit or-
Diſtichia do. Latinis prauitas aut turbatio ordinis dici poſſet. Aui
ſis. cennæ interpres additos pilos vocat. Φαλάγγωσις vitiũ eſt,
Phalan- in quo pilorum duplex triplexq́; acies, vel in ſuperio-
goſis. re, vel inferiore palpebra prouenit. Hoc euenit quando
ciliũ introſpectat, pilorũ acie ſimul cũ eo inuerſa. Phalã-
goſis etiã interdũ dicitur in palpebris relaxatis, vbi natu
Lithiaſis rales pili bulbũ oculi compungunt. Λιθίασις eſt, vbi in pal
pebris gignũtur candicantia quædã & aſpera, lapidis in-
Hippos. ſtar oculũ prementia. Ἵππος, vitium exiſtit ab ortu ipſo
Nerui vi naſcens, propter quod inſtabiles ſemper ſunt palpebræ.
ſorij vi- Nerui viſorij vitia hæc ſunt. Ἀμαύρωσις nerui viſorij ob-
tia. ſtructio eſt, in qua omnimoda vel maxima ex parte vi-
Ama- ſus interceptio, abſq; vlla manifeſta cauſa circa oculum
uroſis. apparente accidit. Pura enim & incolumis vndiq́; pupil

la conſpicitur. Latinis obfuſcatio, aut obſcuritas viſus *Aporre-*
appellari poteſt. Ἀπόῤῥηξις eſt, quando meatus à cerebro *xis.*
in oculum deſcendens ex ictu capitis, vel caſu ex alto
diſruptus eſt. παρέμπτωσις eſt, vbi in meatum qui in ocu *Parem-*
lum videndi facultaté defert, humor aliquis aperto vel *ptoſis.*
rupto vaſe incidit, eundemq́; obturat. Latine fortè coin
cidentia dici poſſet. σύμπτωσις eſt, quando meatus ille ex *Sympto-*
tabe vel imbecillitate arctior fit, ac concidit. Latinis Cō *ſis.*
cidentia fortè nō ineptè nominaretur. Adnatam & cor- *Adnatæ*
neā ſimul hæc infeſtant vitia. Ὑπόσφαγμα & ὑπόσπαρμον ma *& cor-*
lum eſt, in quo propter ictum quendam fractis aut con *neæ ſimul*
tuſis vaſis, intra tunicas oculorum ſanguis coaceruatur, *vitia.*
& in extima oculi parte veluti ſanguinis puncta appa- *Hypo-*
rent. Latinis ſuggillatio, & ſuggillata, recentioribus ma *ſphagma*
cula oculi, Auicennæ Altarfati vocatur. Οὐλαὶ, hoc eſt, *Suggilla-*
cicatrices oculi ſunt duplices. Nā quæ in ſumma oculi *tio.*
conſiſtunt ſuperficie, Græcis νεφέλια, Latinis albugines *Cicatri-*
tenues dici poſſent. Auicennę interpreti ſimpliciter ne- *ces.*
bulæ nuncupantur. Quæ altius radices agunt, Græcis *Nephelia*
λευκώματα, Latinis albugines craſſæ appellantur. Inter- *Leucoma*
pres Auicennæ albugines ſimpliciter nominauit. *ta*

Vitiorum auris breuis enarratio. CAP. XIII.

Ωταλγία aurium in vniuerſum dolor eſt, qui *Otalgia.*
vel ex phlegmone, vel vlcere, vel abſceſſu,
vel alia quadam occaſione fit. Δυσηκοΐα & *Βαρυκοΐα*
βαρυκοΐα eſt difficilis auditus. ἦχος & συρι- *Syriſmus*
σμὸς græcis aurium ſonitum ſignificat, qui
recentioribus tinnitus nuncupatur. Κώφωσις, vitium eſt,
in quo æger non ſolum grauius, ſed prorſus nihil audit. *Surditas.*
Latinis ſurditas dicitur. σκωληκῶντα ὦτα græci vocant au *Vermicu*
res vermiculantes. Fit enim in auribus tam tetrum ma- *lantes au*
lum, vt haud ſecus quàm ex corrupto cadauere illic pro *res.*
deuntes vermes videre liceat. παρωτὶς, phlegmone eſt, *Parotis.*
quæ in glandulis prope aures conſtitutis accidit. Φήρεα, *Phærea.*
ſunt prominentes & oblongæ in glandulis eminentiæ, *Cypſelis.*
vt alibi fuſiùs monſtrauimus. Κυψελὶς & κυψέλη ſordes *Marmo-*
aurium, quæ grauiorem auditum reddit. Has quidem *rata.*
aurium ſordes Latini marmorata nominant, iuniores *Cerumi-*
Cerumina. Θλάσις priuatim contuſio & compreſsio fo *na.*
raminum, quæ in auribus ſunt, appellatur. *Thlaſis.*

Vitiorum narium explicatio. CAP. XIIII.

Ozæna. Ζαίνα vlcus eſt narium profundum ac putridum, ex quo ingratus, & fœtidus exhalat odor. Sic verò à graueolentia & fœtore dicta eſt. *Polypus.* πολύπους, tumor eſt præter naturam in naribus ortus, polypodis carni ſubſtantiæ proprietate aſsimilis. *Sarcoma* σάρκωμα, eſt carnis præter naturam in naribus incrementum. *Mucus.* Μύξα, humor è naribus fluens. Latinis mucus & pituita narium appellatur. *Hæmorrhagia.* Αἱμοῤῥαγία ſimpliciter & citra alicuius partis adiectionem poſita vox, ſanguinis ex naribus profluuium ſignificat. Aliàs enim ferè ſemper cum partium vnde ſanguis promanat nomenclaturis cohæret.

Vitiorum faciei explicatio. CAP. XV.

Ephelis. Ἐφηλὶς, eſt aſpredo & nigrities in facie, ex ardore ſolis pronata. *Lentigo.* Φάκος, macula eſt faciei nigra, lentis ſimilitudinem obtinens. Latinis lentigo nuncupatur. Ἴονθος tumor in facie paruus & durus. Ita quidem dictus, quòd inſtar ἰόνθου, id eſt, fimi, faciem conſpurcet, ac fœdet. *Varus.* Latinis varus nominatur.

Vitiorum dentium explicatio. CAP. XVI.

Odontalgia. Ὀδονταλγία, omnem dentium dolorem Græcis denotat. *Odaximus.* Ὀδαξισμὸς, eſt pruritus is qui conceptis iam intra gingiuas dentibus, & erumpere feſtinantibus ſentitur, quo ſolent infantes relatis ad os digitis identidē eos mordere, & ipſi gingiuas ſuas confricare. *Odontophyia.* Ὀδοντοφυΐα puerorum eſt dentitio, vbi ſcilicet iam è gingiuis prorumpunt dentes. *Hæmodia.* Αἱμωδία, ſtupor eſt dentium, malum ſanè quotidianum, in quo acerbitate aut aciditate cibi alicuius, præſertim nondum maturi pomi, ſtupent dentes, nec alios cibos ſine dolore commanducare ac conficere poſſunt. *Parulis.* Παρουλὶς, eſt phlegmone, Aëtio lib. 8. ca. 24. autore, partis alicuius gingiuarum, quæ non ſoluta ſuppurat. *Epulis.* Ἐπουλὶς eſt carnis excreſcentia à phlegmone iuxta intimum molarem dentem facta.

Vitiorum oris expoſitio. CAP. XVI.

Α'τραχος tumor eſt phlegmonodes ſub lin
gua conſiſtens, pueris potiſsimùm acci-
B dens. Ranulam hodie facientes medici- *Ranula.*
nam vocant. ἄφθαι vlcera ſunt oris non *Aphthæ.*
adeò profunda, ſed in eius ſuperficie conſi
ſtentia, igneæ caliditatis quippiã obtinentia. Barbaram
excolentes medicinam, Alcolam appellant. Παρίσθμια *Alcola.*
Græcis, tonſillæ Latinis, Galeno ſect. 3. Aph. Com. 26. *Pariſthmia.*
teſte, tumores ac phlegmones ſunt iuxta iſthmum loco
rum. Iſthmus autẽ, Galeno ibidem atteſtante, pars eſt, *Tonſillæ.*
quæ os & guttur interiacet. Sic verò per metaphoram *Iſthmus.*
nominatus eſt ab iis, qui propriè iſthmi dicuntur, ac ter
ræ inter duo maria ſitæ anguſti quidam tranſitus ſunt.
Αντιάδες glandularum, quæ in fine oris vtrinque linguæ *Antiades*
appoſitæ ſunt, è defluxu ex capite nati tumores ac phle
gmones exiſtunt. Vt inter pariſthmia & antiades ſit dif
ferentia, quam diſertè Galen. lib. 3. de ſympt. cauſis, ca.
11. iis explicat verbis: Si in glandulis, inquit, quæ in fine „
oris vtrinq; ſibiinuicem apponuntur, fluxio deriuatur, „
ἀντιάδας efficit. Si uerò in partes illis adiacentes, παρί- „
σθμια. Σταφυλή, Galeno lib. 6. de comp. medi. local. ca. 3. *Staphyle.*
teſte, non columellam, neque eiuſdem phlegmonem, vt
nonnulli putant, ſignificat, ſed quoddam illius vitiũ, in
quo tota columella laxata, extrema ſui parte maior eſt,
& liuida, ſuperna verò tenuis, vt ſimilitudinem fructus
vuæ, vnde nomen accepit, præ ſe ferat. Latini vuã vocãt.
συνάγχη & κυνάγχη Græcis, propriè loquẽdo, nõ eſt niſi *Synãche.*
phlegmone, quæ in faucibus vel gutture fit. Ita verò di
cta eſt, ἀπὸ τοῦ συνάγχειν, id eſt, ſuffocãdo, quòd exitioſum
& acutiſsimũ malum ſit, ſtrangulatu præſentaneũ vitæ
diſcrimen inferens. Latinis angina, barbarã ſectantibus *Angina.*
medicinã Squinantia nominatur. Hippocrates tamen &
alij quidam veterũ medicorũ, omnia vitia, quæ in iam di
ctis locis accidunt, & quę ſpirandi comitatur difficultas,
anginæ nomine complexi ſunt. Cæterùm, anginæ qua- *Anginæ*
tuor ſunt differentię. Vna, quum fauces phlegmone affi *quatuor*
ciũtur. Altera, vbi neq; fauces, neq; reliquæ oris partes, *differen-*
neque etiam extremarũ partium vlla phlegmone labo- *tiæ.*

rare videtur, ęger tamen ſuffocationis periculum in gutture ſentit. Tertia, quando gutturis partes cùm internæ, tum externæ iuxtà phlegmone infeſtantur. Quarta, vbi ad anteriorem ceruicis regionem vertebræ luxantur, indeq; cauus apparet locus, ac dolorem quum extra tangitur, ſentit. Ex recentioribus græcis Paulus Aegineta inter ſynanchen & cynanchen, item paraſynanchen & paracynanchen diſcrimen facit; quod alibi etiam indicauimus. Verùm Galenus lib. 4. de laborantibus locis, cap. 5. & lib. 3. prog. Comm. 20. hanc differentiam, vt ineptam ridet atque conuellit. Et qui anatomes periti ſunt, facilè animaduertent hoc diſcrimen temere eſſe excogitatum.

Canina conuulſio. *Tortura oris.*

Κυνικὸς σπασμὸς, oris reſolutio; eſt, quam in vtramlibet partem faciei deprauatio ſequitur. Noſtri ſeculi medici torturam oris appellant, quòd ſcilicet in hoc malo os cum quodam motu peruertatur.

Ancyloglosſon.

Ἀγκυλόγλωσσον, vitium eſt quod interdum in vtero adhuc materno degentibus accidit, membranis nimirum linguam continentibus, durioribus & breuioribus ſtatim à prima origine factis. Interdum ex acquiſito, ob quampiam cicatricem duriorem ſub ipſa ex vlcere contractam. Qui hoc malo infeſtantur, tardè ſermonem explicare incipiunt.

Blæſitas. *Blæſi.*

Τραυλότης, Latinis blæſitas dici poteſt. Qui hoc uitio laborant, τραυλοὶ græcis, Blæſi Latinis dicuntur. Sunt verò, qui certam aliquam literam exprimere nequeunt. Ψελλοὶ uerò ſunt, qui pronuntiando literam vel ſyllabam prætermittunt. Latinis balbi uocantur.

Balbi.

Καθάρσους uide ca. 11. huius ſectionis.

Vitiorum thoracis enarratio. CAP. XVII.

Ἆσθμα, uitium eſt, in quo ægrotantes citra febrem crebrò reſpirant, ut ſolent, qui citatiore curſu fatigati ſunt. Qui eo laborant malo, græcis ἀσθματικοὶ, Latinis anheloſi & ſuſpirioſi appellantur.

Orthopnœa.

Ὀρθόπνοια, uitium eſt in quo niſi recta ceruice, propter ſuffocationis periculum ægrotantes ſpirare nequeunt.

Dyſpnœa

Δύσπνοια omnis ſpirandi eſt difficultas: proprie tamen, ut lib. 7. de compo. medica. local. cap. ult. Galenus teſtis eſt, ea ſpirandi difficultas, quæ propter craſſos & lentos humores pulmonis bronchia obſtruentes accidit, dicitur. Πλευρῖτις,

proprie

propriè membranæ coſtas, & latera intrinſecus ſuccingentis phlegmone eſt, Latinis lateris dolor interdum appellatur. Neque temere adiectum eſt propriè, quia, ut Aëtius lib. 8. cap. 68. atteſtatur, nonnunquàm etiam ex crudis craſsis, & lentis humoribus oritur, qui ſe repentè in uacuum thoracis locum ingerunt, atq; ſua multitudine latera ſuccingētem membranam diſtendentes, dolorem inferunt. Περιπνευμονία pulmonis phlegmone eſt, cum febre acuta. Αἱμοπτόης uel rectius αἱμαπτύσις, nihil aliud eſt græcis, quàm ſanguinis reiectatio, aut cruenta ſpuitio. Latini ſanguinis ſputum, & cruẽtum ſputum nominant. Ἐμπύημα non niſi purulentam excreationem ſignificat. Latini ſuppurationem uocant. Hoc nanq; in malo in vacuo inter thoracem & pulmonem ſpatio pus conſiſtit. Qui eo laborant, græcis ἔμπυοι & ἐμπυϊκοί, Latinis ſuppurati & purulenti appellantur. φθίσις, etſi græcis omnem corporis maciem & diminutionem ſignificet: tamen Hippocrati & alijs medicis eam tantùm extenuationem denotat, quæ pulmonis inſanabilia comitatur ulcera, quam propriè φθόην Athenienſes, Galeno ſect. 7. apho. Commen. 16. autore, nuncupant. Latinis tabes dicitur. Παλμὸς græcis, cordis palpitatio, & tremor Latinis, motus eſt cordis deprauatus, in quo præter naturam dilatatur. Medici recentiores haud rectè cardiacam nominant. Nam καρδιακή græcis ad ſtomachum gulámue, quam ueteres καρδίαν, ut paulò pòſt fuſiùs oſtendemus, uocarunt, refertur, nec aliud eſt, quàm eiuſdem morſus & eroſio. συγκοπὴ καρδιακή, ut lib. 12. the. meth. cap. 5. autor eſt Galenus, præceps omnium uirium lapſus cordis uitio eueniens exiſtit. Quare ab animi deliquio, λιποθυμίαν græci appellant, diſtat. Siquidem in eo nō fit omnium uirium lapſus, ſed tantùm ſpiritus exſoluuntur, manentibus illæſis iis uiribus, quæ cerebro, cordi, & iecori ſunt congenitæ. Atque hinc eſt, quòd æger in animi deliquio ſeu lipothymia etiamnum audiat, uideat, loquatur, agnoſcatq; præſentes, in ſyncope minime. Nec diutius animi deliquium durat, niſi quoad noui ſpiritus fuerint procreati. Ita autem inter ſe differre ſyncopen & lipothymiam loco iam monſtrato etiam confirmat Galenus, ubi crudos humores ſyncopen in-

Pleuritis *Peripneumonia.* *Aemaptoes.* *Empyema.* *Suppuratio.* *Phthiſis.* φθόη. *Tabes.* *Palmos.* *Cardiace* *Syncope.* *Lipothymia.*

 ferre

ferre ſcribit, quando obſtruunt ac onerant. Lipothymiam verò, quando nihil tale efficiunt, ſed duntaxat in cauſa ſunt, vt ægrotátes reſoluantur. Vt hinc pateat, lipothymiam ſpirituũ eſſe reſolutioné: ſyncopen autem virium lapſum, eò quòd ſpiritus corrumpũtur, aut quia meatus obſtruuntur, quorum alterum fit à putridis humoribus, malignis qualitatibus, ac venenatis: alterum, quum ſpiritus concluduntur, atque ne ad partes corporis deriuari poſsint, impediuntur.

Sparganoſis. σπαργαίωσις malum eſt, in quo propter lactis redundantiam mammæ tumefactæ ita diſtenduntur, vt copiam hanc vix ferre queát.

Grumeſcentia lactis. Θρόμβωσις vitium eſt, in quo lac in mammis grumeſcit, & in caſei formam tranſit. Latinis grumeſcentia lactis dici poteſt.

Vitiorum ventriculi explicatio. CAP. XVIII.

KΑρδιακὴ & καρδιαλγία, Græcis oris ventriculi dolor, morſus, & punctio exiſtit. Siquidem priſci os vẽtriculi, vt ſect. 4. aphoriſ. Cõm. 17. & lib. 5. de labo. locis ca. 5. & lib. 2. de placitis Hipp. & Plato. multiſq́; aliis locis teſtatur Galenus, *Καρδία.* καρδίαν, id eſt, cor nominarunt, quòd nimirũ in conſenſum cor ipſum rapiat. *Cardiogmos.* Vitium hoc Hippocrati alio nomine καρδιωγμὸς, id eſt, cordis morſus dicitur. Vt errare plurimum cõſtet medicos recentiores ac barbarã ſectantes medicinã, qui Cardiogmon pro cordis palpitatione vſurpant. *Oxyregmia.* Ὀξυρεγμία Græcis non eſt, niſi id, quod acidum ructum Latini vocant. Acidus autem ructus is eſt, qui acidum præ ſe fert ſaporem: qui vt lib. 3. de ſympt. cauſis cap. 7. autor eſt Galen. fit, vbi cibi à frigore, aut pituitoſis humoribus in ventriculo corrũpuntur. *Ardor gulæ ſtomachive.* ἔγκαυσις τοῦ στομάχου, vitium eſt, quod Latinis ab ardore quem excitat, ardor ſtomachi nuncupatur. Sentit nanq; is, qui hoc malo laborat, Galeno lib. 8. de cõpo. medica. local. cap. 3. teſte, multum in gula & ventriculi ore ardorem & calorẽ. *Sodt.* Germanis *der ſodt* vocatur. Καῦμα, Galeno ſect. 4. aph. Cõm. 17. autore, æſtus eſt ventriculi. is verò accidit, vbi flauã bilis in ventriculi tunicis efferueſcit. Differt itaq; ab ardore, quòd is ad gulam & os ventriculi, illud autẽ ad ventriculũ pertineat.

Anorexia. Ἀνορεξία ciborum eſt omnimoda auerſio, quam Latini

appetentiæ

appetentiæ amiſsionem, & abolitã appetentiã appellãt. Hippocrati alio nomine ἀποσιτία nominatur. Κυνώδης ὄρεξις contrarium abolitæ appetentiæ malum eſt. eo nãq; laborantes, appetentiã cohibere nequeũt. Quapropter in cibis ingerendis modum excedentes, eorum copia grauati, illos paulò pòſt euomũt, atq; ſic leuati rurſus ſe explent, ac iterũ ad vomitum, perinde atq; canes, reuertuntur, vnde Latinis haud ſecus atq; Græcis canina appetẽtia dicitur. Βούλιμος, Græcis nihil aliud, niſi ingentẽ vehementemq; famem ſignificat. βου enim particula aliis adiecta vocibus, earũ ſignificationem auget. Κίττα, vitiũ eſt, quod mulieres vitioſis refertas humoribus infeſtat, grauidas præſertim. Appetunt verò per hoc maximè acida & acerba, nonnunquã etiã acria, interdum cimoliam terrã, cretã, teſtas, extinctos carbones, aut alios vehementer abſurdos cibos. Latinis pica nuncupatur à varietate huius auis plumarũ, vel quòd hæc ipſa hoc malo ſæpenumero laboret. Ἀπεψία, vitium eſt, in quo nulla penitus ciborũ fit alteratio, ſed ſecundũ omnes qualitates, tales permanent, quales aſſumpti ſunt. Latini cruditatem vocant. Δυσπεψία fit, vbi in alienã qualitatem cibi permutantur. Deprauatam alterationem & concoctionem Latini nominant. Βραδυπεψία eſt, quãdo cibi in qualitatem animanti familiarem, ſed longiori tempore, & vix permutantur. Latinis tarda cõcoctio dicitur. Ναυτία, irritus ad vomitiones conatus exiſtit, Latiniſq; nauſea vocatur. Λυγμός, motus exiſtit vẽtriculi deprauatus, qui eſt ueluti eius conuulſio, ab expultrice facultate noxia extrudere cupiente excitatus. Neq; temere adiectũ eſt, veluti eius conuulſio: non enim abſolutè cõuulſio eſt, quòd hæc ſolis muſculis accidat. Verùm neq; vẽtriculus ipſe, neq; ipſius oſtiolum muſculus eſt, igitur conuulſio ne corripi nequit. Latinis ſingultus nũcupatur. συγκοπὴ στομαχική virium eſt lapſus, vitio oris ventriculi eueniẽs. χολέρα immodica eſt vẽtriculi perturbatio, ſuprà infràq; erumpens. vel clariùs, eſt excretio infernè per ventrẽ, ſuperneq; per os euomitio. Plinio aliiſq; Latinis Cholera dicitur. Barbaram ſectantes medicinam, cholericam & choliricam paſsionem appellant. Qui hoc afficiũtur malo, Græcis χολερῶντες, Latinis autẽ Cholerici nominantur.

Apoſitia. Canina appetentia. Bulimos. Citta. Pica. Cruditas. Dyſpepſia. Bradypepſia. Nauſea. Singultus. Syncope ſtomachica. Cholera.

nantur. Per cholericos itaque nequaquam, vt ſolet vulgus medicorum, bilioſos, ſed eos potiùs qui iam dicto malo laborant, Latini intellexerunt. *Cœliace.* Κοιλιακὴ, non omnis fluxio ventris græcis propriè vocatur. Neque enim vbi crudi cibi infernè prodeunt, neq; ſi corrupti, & in alienã qualitatem mutati exeunt, cœliace nuncupatur: ſed quum leuia liquidaq; admodum egeruntur, ventriculo præ imbecillitate cibos concoquere nequeunte. Cornelius tamen Celſus lib. 4. cap. 12. ſecus atque græci hanc vſurpat. Nam in hoc vitio ventrem indureſcere, doloreq; cruciari, aluumq; adeò nihil reddere ſcribit, vt ne ſpiritum quidem tranſmittat.

Vitiorum inteſtinorum enarratio. CAP. XIX.

Diarrhœa. Διάῤῥοια, copioſus eſt ſine exulceratione & phlegmone alui fluor. Latini Diarrhœam, appellatione à græcis mutuata, nominant. Interpretes aliquot Latini profluuium alui vocant. *Lienteria.* Λειεντερία græcis, vt nomen ipſum ſatis indicat, vitium eſt, in quo propter inteſtinorum leuorem cibi non retinentur, ſed priuſquàm permutationem & perfectam concoctionem admittant, dilabuntur, eaq; qua aſſumpti fuerunt forma, eiiciuntur. Hinc Latinis rectiſsimè leuor inteſtinorum appellatur. *Dyſenteria.* Δυσεντερία, propriè inteſtinorũ exulceratio dicitur. Latini difficultatem inteſtinorum vocãt. *Tormina* Celſus lib. 4. cã. 15. tormina, non alia haud dubiè de cauſa, q̃ quòd in eo malo inteſtina vehementiſsimo torqueantur dolore, nominat. *Cruentæ dyſenteriæ quatuor ſpecies.* Cruentæ autem dyſenteriæ Galenus lib. 3. de ſympt. cau. ca. 8. quatuor recenſet ſpecies. Prima, in qua ſanguis, propter aliquã partem corporis præciſam, verbi gratia, crus, aut prioris vitæ exercitationem intermiſſam, certis circuitibus excernitur, vt fuſius in Cõmentarijs noſtris ſuper librũ Galeni de labo. locis quintũ oſtendimus. Altera, in qua ſanguis aquoſus, hoc eſt, aquæ, in qua cruentæ ac recens mactatæ carnes ſunt ablutæ ſimilis, deiicitur. Tertia, in qua & nigrior & ſplendidior eo, qui naturalis eſt ſanguis excernitur. Quarta, in qua paulatim & breuibus interuallis, nonnunquã ſyncerus, nõnunquã etiã

grumoſus

grumoſus cum pure ſanguis, vel ramẽtis inteſtinorum, ſæpenumerò etiã denſum ſtercus cruentis guttis reſperſum, deiicitur. Atq; ea eſt, quæ propriè, vt diximus, dyſenteria nominatur. Τεινεσμὸς aſsidua eſt, & quæ differri euitariq́; nequit deſidendi ſeu egerendi cupiditas, qua tamen nihil, præter modica cruenta, vel mucoſa, egeritur. Sic dicta ἀπὸ τοῦ τείνεσθαι, quod eſt conari. Latinis teneſmus, barbaris noſtri temporis medicis tenaſmus nuncupatur. Κωλικὴ ὀδύνη, dolor eſt, qui in laxiore inteſtino, quod græcis κῶλον dicitur, excitatur. εἰλεὸς vitium eſt, per quod in tenuibus inteſtinis grauiſsimi & lethales dolores naſcuntur. Ita à doloris circumactione vocatum. εἰλεῖσθαι enim circumuolui & circumagi ſignificat. Hinc rectiſsimè Latinis conuòluulus & voluulus nominatur. Alio nomine græcis Χόρδαψος appellatur; quòd chordæ inſtar in hoc malo inteſtina conuolui videantur. Barbaram excolentes medicinam, Iliacam paſſionem vocant. Lumbricorũ, quos græci ἕλμινθας nuncupant, tres in vniuerſum ſunt differentiæ. Vna teretum ſeu rotundorum: altera latorum: & tertia eorum, quos aſcarides nominant. Teretes lumbrici à forma, quæ omnibus perſpicua eſt, dicti ſunt. Nam ſecundum craſsitudinem rotundi ſunt, longitudine verò palmares, & nõnunquã longiores, aliisq́; frequentiores. Græcis ἕλμινθες στρογγύλαι appellantur. In gracilibus plerunque inteſtinis conſiſtunt, & ventriculum ſubeunt, ideoq́; crebrò per os reijciuntur, quibuſdam etiã è naribus redduntur. Atque hoc quidem lumbricorũ genus infantibus & pueris, atq; iis, qui ad pubertatem iã accedunt peculiare eſt. Lati, qui Græcis ταίνιαι & κείριαι, quod inſtar faſciarum & inſtitarũ lati & longi ſint appellantur. Hinc Latinis Inſtitæ & faſciæ vocãtur. Tæniæ etiã nominatæ ſunt, quòd per tota conuoluti extenduntur inteſtina, ac veluti corona, quæ itidem Græcis ταινία dicitur, in ſeipſas ducuntur. Incredibilis interdum ſunt longitudinis. Nã vt lib. 11. cap. 33. teſtis eſt Plinius, tricenum aliquando pedum viſæ ſunt, aliquãdo etiam plurium. Ἀσκαρίδες tenues & breues, vermibusq́; ſimiles lumbrici ſunt In recto inteſtino & in ani extremo magna ex parte inueniuntur. Hæc animalia ventris Hippocrates vno nomine θηρία appellauit.

Teineſmos.

Colicus dolor.

Conuoluulus.

Chordapſos.

Lumbricorũ tria genera.

Rotundi.

Lati, Inſtitæ. Faſciæ.

Aſcarides.

Hæmorrhoides. appellauit. Αἱμοῤῥοΐδες venarũ in ſede partim à porta, partim à caua vena ortarũ explicationes ac dilatatiões ſunt, *Cæcæ.* à crebro ſanguinis defluxu ſic nominatę. Harum quidẽ aliæ ſunt cæcæ, quæ nimirũ intumeſcunt, & nihil aut parũ admodum ſanguinis excernunt. *Apertæ.* Aliæ apertę, quæ ſcilicet certis quibuſdam tẽporibus panduntur, & ſanguinem emittunt. *Rhagades.* Ῥαγάδες ſciſſuræ ſunt, quæ in muſculo anum claudente, quem σφιγκτῆρα Græci nominãt, aut in circulo & extrema ani corona fiunt, ſimiles iis, quę in labiis ob Boreæ aſperiorem flatum accidũt. Latinis rimæ ſedis dicuntur. *Condylomata.* Κονδυλώματα nodi ſunt, & calloſæ excretiones, vel verius eminentiæ ſiue excreſcentiæ ſedis in callum coactæ: vel ſunt rugæ circa anum intumeſcẽtes. Reduplicatis enim ani corpuſculis, ruga quædam præter naturam inſurgit, & intumeſcit. Cùm enim ſinuoſus ſit anus, rugas annexas habeat neceſſe eſt. σῦκον, tuberculum in ano eſt vlceroſum, rotundum, ſubdurum, rubicundum, & dolorificum. *Ficus. Mariſca.* Latini ficum & mariſcam nominant. Hinc eſt illud Iuuenalis,

Caduntur tumidæ medico ridente mariſcæ.

Proinde plurimum errant interpretes Latini, qui hæmorrhoidas mariſcas interpretantur.

Vitiorum iecoris expoſitio. CAP. XX.

Iecinoroſi. IECINOROSI, quos græci ἡπατικοὺς uocant, Galeno lib. 5. de labo. locis cap. 7. teſte, dicuntur, qui iecoris facultates imbecillas habent. Vt nõ ſint iecinoroſi, niſi quibus iecur amiſſa aut languente facultate ſua irritas proprias functiones obtinent, etiãſi nullus neq; dolor, neq; tumor illis adeſt. *Cachexia.* Καχεξία, Latinis malus habitus corporis appellatur. Is verò eſt, in quo alimẽta omnia corrũpuntur. Hic aquarũ cutem ſubeuntiũ principium exiſtit. *Icterus.* ἴκτερος bilis modò flauæ, modò nigræ per vniuerſum corpus effuſio eſt. Sic verò Græcis hoc vitiũ eſt appellatũ ab aue, quæ illis ἰκτερὸς, Latinis uerò galbula nuncupatur. Hæc enim ſi ſpectetur, malum ſanari, & auem mori tradunt. Vel, vt aliis placet, ab aue, quę ἴκτινος Græcis, Latinis miluus uocatur. Quippe oculi hoc uitio

tio laborantibus miluinis oculis ſimiles, hoc eſt, aurico lores, uidentur. Vel à muſtela ſylueſtri, quæ itidem au ricolores habet oculos, & Græcis ἰκτὶς, Latinis uiuerra dicitur. Atqui parum refert, unde icteri appellatio deducatur; modò res ipſa cognita ſit, perſpectumq́ue habeamus, icterum non eſſe, niſi bilis ſuffuſionem. Latinis alio nomine regius uocatur morbus, quoniam mulſo, quod genus potionis in regum deliciis erat, curabatur. Vel quòd eo correptos malo, & lecto & conclaui cultiore, ludis & laſciuia uti perutile ſit, per quæ mens ægrotantis exhilaratur. A Cornelio Celſo aurigo nuncupatur, ab auri haud dubiè colore, quem bilis per uniuerſum corpus diffuſa refert. Sunt, quibus arquatus nominatur, quòd cœleſtis arcus ſimilitudinem, ſi colorem eius reſpicias, habeat. ὕδρωψ, malum eſt quod Latini aquam inter cutem appellant. Eius tres ſunt ſpecies. Vna Græcis ἀσκίτης uocatur, & fit, ubi inter peritonæum membranam & inteſtina, plurimus aquoſus humor coaceruatur. Ita verò Græcis nominata eſt, quòd ἀσκοῦ, id eſt, utris modo locus, qui inter peritonæum & inteſtina eſt, aquoſo humore impletus ſit. Latini aquam inter cutem utricularem nuncupare poſſent. Barbaricæ medicinæ cultores corrupta unius literæ adiectione uoce, Aſclitem appellant. Τυμπανίτης & τυμπανία, hydropis ſpecies eſt, qua flatus & ſpiritus ſuperuacuus plurimus in prædicto uentris loco coaceruatur. Hoc autem modo à tympano, omnibus notiſſimo inſtrumento, nominata eſt. Si enim uenter pulſetur, tympani inſtar ſonum edit. Tertia ſpecies, ἀνασάρκα, σαρκίτης, ὑποσάρκα, & λευκοφλεγματία dicitur. Fit, quoties per uniuerſam corporis molem humor pituitoſus diſſeminatur, adeò ut inſtar ſpongiarum aut papyri, uniuerſa caro permadida & laxa appareat. In hac itaq; totum corpus intumeſcit, ac mortuo ſimile euadit. σπληνικοὶ Græcis propriè nominantur, quibus lien, obſtructo obſeptoq; in eo melancholico excremento, aut propter phlegmonem, induruit. Latinis lienoſi appellantur.

Regius morbus. *Aurigo.* *Arquatus* *Hydrops.* *Aſcites.* *Tympanites.* *Anaſarca.* *Lienoſi.*

Vitiorum renum & veſicæ enarratio. CAP. XXI.

Nephritis. N Εφρῖτις, vox Græcis bifariàm accipitur. Vno modo generatim, pro quouis renum vitio. Altero priuatim, pro renum cum vehementi dolore phlegmone, quandoq; verò etiam difficili vrinæ tranſitu, in qua fibroſa & arenoſa cum modico ſanguine excernuntur. Pari modo nephritici ſunt, qui vel ex renibus quomodolibet laborãt, vel qui phlegmone renum afficiuntur.

Diabetes. Διαβήτης, diuturnum eſt circa renes conſiſtens malum, in quo ſupra modum ægrotantes ſitiunt, atque ſubinde bibunt, exuberanter id quod biberunt, à ſua qualitate non mutatum, per vrinam reddentes. Aliis ὕδρωψ & ὕδερος εἰς ἀμίδα, id eſt, aqua inter cutem ad matulam. nonnullis verò διάῤῥοια εἰς οὖρα, hoc eſt, vrinæ fluor profluuiúmve nuncupatur. Latini inſtar Græcorum diabeten vocant.

Lithiaſis. Λιθίασις, priuatim renũ, aut veſicæ calculus Græcis exiſtit.

Stranguria. Στραγγουρία, vitium eſt, in quo paulatim & guttatim vrina deſtillat, atq; aſsiduam ad mingendum irritationem excitat. Latinis ſtillicidium vrinæ dicitur.

Dyſuria. Difficultas vrinæ. Δυσουρία vitium eſt, in quo vrina ægrè & difficulter excernitur, Latini difficultatẽ vrinæ nominant.

Iſchuria. Suppreſſio vrinæ. Ἰσχουρία malum eſt, in quo ægris in totum vrina ſupprimitur, ac cohibetur. Latinis ſuppreſsio vrinæ appellatur.

Vitiorum genitalium explicatio. CAP. XXII.

Phimoſis. Φ Ιμος & φίμωσις, vitium eſt quoddam maſculorum, Celſo lib. 7. cap. 25. autore, in quo colis glans ita cutis inuolucro tecta eſt, vt nudari non poſſit. Contrarium huic malum eſt, quando videlicet propter cutem decurtatam, aut retro abactam glans tegi nequit.

Periphimoſis. Græcis περιφίμωσις, imò rectiùs παραφίμωσις dicitur.

Priapiſmus. Πριαπισμὸς, Galeno lib. 6. de labor. locis cap. 6. teſte, eſt quum genitale membrum & in longitudine & in latitudine augetur, nullo ſtimulante ad libidinem aut deſiderio, aut acquiſito calore. Deducta verò eſt denominatio à Priapo, quẽ ſuapte natura huiuſmodi pudendum habentem

habentem finxerunt & pinxerunt homines. σατυρίασις & σατυριασμὸς, variè à Græcis medicis vſurpatur. Primò, pro elephantia, quòd nimirum hoc malo correpti Satyris ſimiles ſint, vt cap. 5. libri de cauſis morborum teſtatur Galenus, vbi inquit, In elephantia naſus ſimus, labra craſſa, aures extenuatæ, atq; in totum, qui ſic laborant, Satyris ſimiles exiſtunt. Et multò clarius in libello de tumoribus præter naturã, vbi ita ſcriptum reliquit: Hoc malum quum incipit (elephantiã intelligit) ſatyriaſmũ vocant, quia Satyris ſimiles facie redduntur. Dein ſatyriaſmus, Galeno loco iam citato autore, pudendi extenſionem haud remittentẽ, accedente quadã palpitatione denotat. Hoc verò, vt præcedens, à Satyris in venerem pronis nomen ſuum obtinuit. Tertiò ſatyriaſmus, Galeno ibidẽ atteſtante, pro oſsium circa tẽpora eminentia & extuberantia ſumitur. Poſtremò, Galenus in libello de antiquarũ vocum Hippocratis interpretatione, ſatyriaſmum prominentẽ glandularum iuxta aures tumorem eſſe ſcribit. Γονόῤῥοια, eſt ſeminis præter voluntatem, citraq; pudendi tentiginem excretio. Vulgus medicorum deprauata & ridicula admodũ voce GomorrhϾ appellare conſueuit: Latini ſeminis profluuium. Ὀνειρωγμὸς, libidinis & rei venereæ in ſomno imaginatio, ſeminisq; per ſomnum profuſio eſt. Κήλη græcis, ramex & hernia Latinis, Barbaris medicinæ autoribus rupturã dicitur. Fit verò variis modis, perq; adiectiones rerum opplentium varias etiã appellationes accipit. Si enim peritonæo rupto inteſtina in ſcrotum deuoluuntur, ἐντεροκήλη græcis, ramex inteſtinorum Latinis nominatur. Vbi verò inteſtina ſupra in inguinibus hærent, βουβωνοκήλη græcis, inguinalis ramex Latinis vocatur. Quòd ſi otioſus & aquoſus humor in parte aliqua membranarum ſcrotum implicantium colligitur, ὑδροκήλη græcis, aquoſus ramex Latinis nominatur. Quum verò intra teſtium tunicas dura increſcit caro, σαρκοκήλη græcis, carnoſus ramex Latinis appellatur. Si autem omentũ in ſcrotũ delabatur, ἐπιπλοκήλη, hoc eſt, omẽti ramex nũcupatur. Si ſimul cũ omento inteſtinũ quoq; deſcendat, ἐπιπλοεντεροκήλη græcis, omenti & inteſtini ramex Latinis vocatur. Vbi venæ, quæ teſticulos nutriunt, uaricũ mo-

do,

Satyriaſis.

Gonorrhæa.

Onirogmos.

Ramex.

do repletæ glomerantur, Græcis κιρσοκήλη, Latinis varicoſus ramex dicitur.

Vitiorum vteri expoſitio. CAP. XXXII.

Fluor muliebris. Ρ οὐς γυναικεῖος, fluor muliebris diuturnus, quo totum corpus ſeſe per vterum expurgat. Talem verò ſpeciem id quod per eum vacuatur, repræſentat, qualem humor ipſe in corpore ſuperās. πνὶξ ὑστερική, vteri ad ſuperiora retractio eſt. Latinis ſtrãgulatus ſeu præfocatio vteri appellatur. *Præfocatio vteri.* *Mola.* Μύλη, Aëtio & Paulo teſtibus, induratus eſt tumor, interim in vteri oſtiolo, interim in ipſo vtero prominens, ad tactum ferè lapidoſus, Galeno autem lib. 14. ther. metho. cap. 13. caro informis in vtero conſiſtens ita nuncupatur. Latini molam nominant. Μύσις ὑστέρας malum eſt, in quo margines oſtij muliebris coeunt, inuicemq́; cõniuent. Latinis præcluſio vteri dicitur. *Præcluſio vteri.* φίμος & φίμωσις oſculi aut ceruicis vteri obturatio, coarctatio, cõpactióve eſt, ab exulceratione vel phlegmone indurata præcedente eueniens, qua ea loca tam anguſta redduntur, vt virile ſemen amplius nõ admittant, vel ſi admiſerint, tamen non retineant. Præter iam commemorata, multa alia vteri ſunt vitia, vt eſt phlegmone, cancer, ſcyrrhus, condylomata, rhagades, & id genus aliarum partium communia mala, de quibus nõ eſt cur hoc loco priuatim dicamus, quòd nimirum de iis in ſuperioribus ſit dictum, vel ſaltem in iis, quæ ſequuntur capitibus abunde tractabitur.

Vitiorum, quæ in articulis accidunt, enarratio.
CAP. XXIIII.

Arthritis. Α Ρθρῖτις, propriè eſt vbi imbecillitas in omnibus corporis articulis cõſiſtit, humórque à natura alienus ad eoſdem confluit. Generatim tamen pro omni articulorum dolore vſurpatur. *Podagra.* Ποδάγρα, eſt vbi imbecillitas atque humoris à natura alieni defluxio pedes occupanc. *Iſchias.* Ισχίας, grauiſsimus eſt dolor, qui iuxta articulum Græcis ἰσχίον, Latinis coxam vocatam, euenit. Latinis perinde atque Græcis iſchias dicitur.

tur. Iidem tamẽ una coxendicis appellatione interdum & locum, & dolorem nominãt. Barbari decurtata & deprauata dictione Sciaticam, hocq; vitio correptos Sciaticos nuncupant. Rectiùs facturi, ſi Iſchiadicos vocarẽt.

Tumorum præter naturam, & ulcerum explicatio.

CAP. XXV.

Φλεγμονὴ, vox Grecis bifariàm ſumitur. Generatim pro omni calido & dolorifico cũ feruore tumore. Qua quidem in ſignificatione idem Grecis, quod, φλόγωσις denotat quã Latinè licet inflammationẽ aut efferueſcentiam appelles. Hac ſanè ratione eryſipelas, herpes, & carbunculus phlegmones dici poſſunt. Eo in ſignificatu ab Hippocrate, & aliis veteribus hanc vocem eſſe vſurpatam conſtat. Propriè autem phlegmone, ſupra efferueſcentiam & inflammationem, tumor eſt rubens, dolens, tendens, & tactui renitens, vt lib. 13. ther. metho. cap. 1. Galenus docet. Vt itaque Latini interpretes hanc differentiam exprimant, præſtat φλόγωσιν inflãmationem interpretari, & alterum tumorem à Græcis mutuata nomenclatura phlegmonem vocare. Ἕρπης, malum eſt, vbi flaua bilis ſola & pura, nulloq; infecta alio humore excreta, in aliquam particulam decumbit, Latinis, itidem vt Græcis, Herpes appellatur. Quòd ſi bilis hæc ſubſtantia craſsior acriorq; fuerit, totam cutem ad ſubiectam vſque carnem exulcerat, nominaturq; Grecis ἕρπης ἐσθιόμενος, Latinis herpes exedens. Si verò tenuis, & minus acris calidaq; fuerit, exiguas puſtulas milioque ſimiles per ſummam cutem excitat, ob eamque ſimilitudinẽ Græcis κεγχρίας ἕρπης, Latinis herpes miliaris dicitur. Ἐρυσίπελας, Galeno li. 2. ad Glauconem teſte, tumor eſt ex feruente tenuiq; ſanguine conflatus. Vel ex ſanguine & flaua bile calidioribus, quàm oporteat, miſta fluxio, Latinis ſacer ignis nuncupatur. Quòd ſi parum infeſtet, ac per ſolam cutem diffuſum fuerit vitium, nihil ſubiectam carnem moleſtans, quod quidem ſæpius euenire ſolet, exquiſitum eryſipelas nominatur. Quod verò ſubiectam carnem attingit, neque ex verè tenui bile conſiſtit, non tantùm eryſipelas, ſed iam affectus permiſtus ex eryſipelate & phlegmone exiſtit, atq;

Phlegmone generatim. *Phlegmone propriè.* *Herpes.* *Herpes exedẽs.* *Herpes miliaris.* *Eryſipelas.* *Eryſipelas exquiſitum.*

ab eo, quod in miſtura exuperat, nomẽ accipit. Si enim propria eryſipelatis ſymptomata in eo exuperant, ἐρυσιπέλας φλεγμονῶδες, hoc eſt, eryſipelas phlegmonoſum nominatur. Si verò phlegmones ſymptomata ſuperant, φλεγμονὴ ἐρυσιπελατώδης, id eſt, phlegmone eryſipelacea vocatur. Quòd ſi neutrius ſymptomata exuperauerint, ſed æqualia fuerint, tunc eryſipelas & phlegmone miſta eſſe dicũtur. ἄνθραξ eſt, vbi ſanguis craſſius & flaueſcens in aliquã corporis particulã decũbens, cutim exuſſerit. Latinis carbũculus appellatur. Errãt itaq; plurimùm recẽtiores & barbarã excolẽtes medicinã, eò quòd anthracẽ & carbunculũ diuerſa eſſe corporis vitia tradunt, vt copioſè admodũ li. 2. parad. ca. 18. mõſtrauimus. Qui Arabum ſectantur placita, idẽ malũ prunã & ignẽ Perſicum nominant. Incipit plerumq; à puſtula, interdũ verò ſine puſtula. Qui hoc vitio corripiuntur, particulã laborantẽ omnino ſcabunt, unde mox orta puſtula quædã rumpitur, eaq́; rupta vlcus cum cruſta gignitur. οἴδημα, propriè laxus quidã mollíſve & dolore vacans tumor eſt, ex pituitoſo humore in particulam aliquam influente exurgens. Latinis ſimiliter ac Græcis Oedema dicitur. Barbari corrupta, vt ſolent, voce vndimiã nuncupant. Hoc quidem modo à Galeno & aliis, qui hunc ætate ſequuti ſunt, medicis vſurpatur. Generatim autẽ œdema, omnem præter naturam tumorem, adeoq́; idem, quod ὄγκος, ſignificat. Quo quidẽ modo ab Hippoc. ſumitur, quod multis etiam in locis ſuorum Commentariorum teſtatur Galenus. σκίῤῥος, Galeno autore, duplex eſt. Exquiſitus, verus, legitimúſve, tumor eſt durus, ſenſus & doloris expers. Hicq́; omnem reſpuit curationem. Nõ exquiſitus tumor quidem eſt prædurus, non tamen ſenſus omnino expers. Καρκίνος & καρκίνωμα inæqualis, liuescens, aſpectu teter, & perpetuo ferè dolore affligens eſt tumor. Cancer Latinis vocatur. Hanc autem nomẽclaturam tam Græci, quàm Latini huic vitio, à cancro fluuiali indiderunt. Siquidem in eo implentur & intenduntur venæ cancrorum pedibus à glomere illo corporis deſcendentibus perſimiles. Nonnulli verò inde ſic dixerũt, quòd difficilimè ab iis partibus, quas obſedit, euellatur, quemadmodũ cancer fluuiatile animal. Conſtat

Eryſipelas phlegmonoſum. *Phlegmone eryſipelacea.* *Anthrax* *Carbunculus.* *Recentiorũ medicorum error.* *Pruna.* *Ignis perſicus.* *Oedema, propriè.* *Oedema generatim.* *Scirrhus.* *Exquiſitus.* *Non exquiſitus.* *Cancer.*

ſtat enim hunc à loco quē ſemel apprehendit, quòd illi pertinaciter adhæreat, facilè auelli nō poſſe. Quòd ſi in partibus corporis in cōſpectu poſitis, vt ſunt mammæ, & id genus aliæ, eueniat cancer, medicis euidens ac manifeſtus nominatur. Si in penitioribus & latentibus corporis partibus, ſede nimirum, palato, & ſinu muliebri naſcitur, occultus appellatur. ἔλεφας & ἐλεφαντίασις, uniuerſi corporis cancer eſt, Latini elephātiam vocant. Sic verò malum hoc nominatū eſt, quòd in eo cutis corio Elephanti perſimilis uideatur. Nam maculis quibuſdam ad atrum colorem vergentibus inficitur, inæqualiterque aſpera, craſſa, & veluti ſquamis fœda, liuens, ferinaque redditur. Dicitur alio nomine Galeno, vt ſuprà eſt expoſitum, Satyriaſis, aliis Leontiaſis, à buccis & ſuperciliis protuberantibus & flaccidis. Vnde omnibus perſpicuum euadit, elephantiaſin Græcis non eſſe aliud vitium, niſi id, quod Arabibus lepra nuncupatur, vt lib. 2. paradox. cap. 16. fuſiùs demonſtrauimus. Nec temerè dictum eſt Arabum, quippe Græcorū λέπρα malum multò mitius eſt, nec à ſcabie multum diſsimile. Nam lepra profundiùs circularibusque eroſionibus cutem depaſcitur, & piſciū modo ſquamulas ex ſe remittit. ψώρα verò ſuperficiem tantùm, & ſummā corporis cutem variis figuris exedit, & furfuracea magis ex ſe corpuſcula edit, λειχὴν, vitium cutis eſt, quod celeriter in lepram & ſcabiem, Paulo atteſtante, tranſit, aſperitudinem in eā quādam pariens. Latinis impetigo nuncupatur. Germanicè *Flecht*. Cornelius Celſus libro quinto lichenas papulas, & lepram impetiginem conuertit, quod euitandæ confuſionis ergò hoc loco monēdum eſſe duximus. Fuſiùs autem ea de re lib. 2. parad. cap. 17. ſcripſimus. Cæterùm Galenus lib. quinto de compoſi. medic. localium, cap. 7. fœdiſsimæ cuiuſdam menti impetiginis meminit, quæ pruritum excitat, & laborātes affligit, atq; in diſcrimen non mediocre adducit. Nam interdū per vniuerſam faciem ſerpit, & ad oculos vſq; procedit, & ferè ſupremæ deformitatis cauſa efficitur. Quæ quidem impetiginis deſcriptio mētagrę Plinij per omnia cōuenire videtur. Vt hinc palàm fiat, ferā impetiginē à mentagra non eſſe diuerſam, quæ tamen à mitiore impetigine plurimùm differt.

Cancer euidens. *Occultus.* *Leontiaſis.* *Lepra Arabum.* *Lepra Græcorū.* *Pſora.* *Lichen.* *Impetigo.* *Mentagra Plinij.*

differt. Non parum autẽ errant, qui fœdiſsimã hanc im petiginem, mentagrã à Plinio appellatam, morbum eum eſſe arbitrantur, quẽ hodie vulgò Gallicum, Neapolitanum, aut Hiſpanũ, vel, vt alii, citra nationũ odium & iniuriam, Venereum nominant, vt fuſiùs lib. 2, paradox. c. 17. diximus. Et quũ hoc loco in uitia cutis inciderimus, præſtabit ſingula alia ſubieciſſe.

Morbus gallicus à mẽtagra diuerſus.

Vitiligo. Vitiligo, fœdus cutis color eſt, ex malo cuiuſdã particulę habitu proueniens, quæ nutrimentum ſibi probè aſsimilare nequit. Huius quidẽ duæ ſunt ſpecies. Vna Græcis λευκὴ dicitur, quòd ſcilicet in ea color cutis ad candidius mutetur. Hæc nõ tantùm cutim inficit, ſed altiùs deſcendit, adeò vt carnẽ quoque ipſam contingat, ac pilos coloret, qui in ea cani & lanugini ſimiles enaſcuntur. Latinis haud ſecus atque Græcis leuce, & alba vitiligo nuncupatur. Quare errore nõ vacat, quod Latini Galeni & aliorum medicorum Gręcorũ interpretes, λευκὴν ſpeciem paſsim generis voce vitiliginem cõuertunt, Auicennę & aliis Punicis ferè omnibus hæc ſpecies Alboras nominatur.

Leuce.

Alphos. Altera vitiliginis ſpecies, Gręcis ἀλφὸς vocatur: cuius quidẽ generatio etſi eiuſdem cũ leuce modi eſt, tamen carnem nõ attingit, nec in profundum deſcendit, ſed ſummã tantùm cutem inficit, cui veluti ſquamulæ quædam vitiligines ipſæ infixæ adhærent. Latinis alphos perinde atq; Græcis dicitur. Et ſunt quidẽ Alphi duplices: albi, qui ex pituita: & nigri, qui ex melancholico humore oriuntur. Sic autẽ hoc vitiũ appellarunt Gręci, ꝙ cutis colorẽ immutet. Quippe ἀλφαίνειν iiſdẽ immutare ſignificat. Hinc rectè à Phauorino ſcriptũ eſt: ἀλφὸν πάθος παρὰ τὸ ἐναλλάσσειν τὴν χροίαν, dici.

Morphæa. Auicenna & reliqui Arabes Morphæam uocãt.

Stigmata. Στίγματα Græci inter vitia cutis numerãt, & ſic nominant nõ puncta, ſed maculas punctorũ quantitate & forma, hominis cutẽ & ſuperficiẽ decolorantes ac variantes, Vulgò vermicata appellãtur.

Gangræna. Γάγγραινα, malum eſt, in quo pars laborans propter magnã phlegmonem emoritur, nondũ tamẽ prorſus mortificata eſt, Latini inſtar Gręcorum gangrænã nominant.

Sphacelos. Σφάκελος autem Græcis malũ dicitur, in quo pars laborans ob phlegmones magnitudinem in totũ & perfectè emortua, ac ſenſu vitaq; deſtituta exiſtit. Latini Syderationẽ nũcupant

pant. Præterea, vt in libello de tumoribus præter naturam, Galenus autor eſt, ſyderatio ſolidarum partiũ corruptela eſt, adeò vt nedum carni & vaſis, ſed etiam oſſibus innaſcatur. Gangræna verò ſolidorũ corporũ mortificatio eſt, ſed oſsibus non aduenit. Δοθιὴν, phlegmonoſus eſt tumor, è craſsis humoribus in carnoſis partibus cõſiſtens, mitis quidem, quum in ſola cute coierit: malignus autẽ, vbi in altum radices fixerit. Latinis furunculus dicitur. *Dothien.* Γάγγλιον eſt neruorum concretio ſeu tumor, ex ictu aut laſsitudine, in pluribus quidem corporis partibus, præſertim motui dicatis, nempe ſummis manibus & pedibus obortus. Auicenna glandulam vocat. *Ganglion* Βουβὼν, tumor ſeu phlegmone eſt glandularũ indiſcriminatim omnium. *Bubon.* Quare perperàm faciunt nõnulli Latini interpretes, qui hanc vocem ad inguinum tantùm glandulas tumefactas ac phlegmone affectas contrahunt. Latinis vitiũ hoc perinde atq; Græcis Bubon dicitur. Vacat periculo vbi propter ictũ, aut vlcus quod in ceruice, capite, manus aut pedis digitis, vel vicina aliqua parte natũ eſt, oritur. Periculoſum verò, ſi per peſtilẽtiam ingruit. Χοιράδες, ſunt glandulæ induratæ, vel vt Galenus lib. 13. ther. metho. cap. 5. definit, duriores glandularum phlegmones ſunt. In collo, alis, & inguinibus præcipuè conſiſtunt, vbi glandulæ vaſis ſubſtratæ collocantur. Latini ſtrumas nominãt. Barbaram ſectantes medicinam ſcrofulas à ſuibus multiparis animantibus (numeroſæ enim ſobolis exiſtunt, vt ſues) atq; eo vitio frequẽter laborãtibus, mutuato nomine appellant. *Struma.* Scrofæ etenim, id eſt, ſues, colla habent glanduloſa, & magna ex parte ſtrumoſa. Φῦμα, Græcis tuberculum Latinis vocatum, bifariàm accipitur. Generatim, pro omni præter naturam è quacũq; corporis parte erũpente tumore, quẽadmodũ li. 6. Epide. ſect. 1. Cõm. 12. Galenus teſtatur. *Phyma.* Quo utiq; modo à Pau. lib. 4. ca. 22. vſurpatur. Speciatim, pro glandularũ phlegmone, quæ citò augetur, & ad ſuppurationem accelerat. Qua in ſignificatione à Galeno lib. 2. ad Glauco ca. 1. accipitur. Φύγεθλον, Celſo autore, tumor eſt glandularũ nõ altus, ſed latus, in quo puſtulæ quiddã ſimile eſt, panis ſimilitudinẽ habẽs. *Phygethlon.* Hinc eſt, ꝙ tumorẽ illũ Latini Panũ nominẽt. *Panus.* Galenus loco paulò antè cita-

to phygethlon in glandulis phlegmonodes eryſipelas, aut phlegmonē eryſipelatoſam eſſe, ſcriptū reliquit. Vt hinc pateat aliud illi phygethlō, quàm Celſo eſſe vitiū.

Apoſtema. Ἀπόστημα & ἀπόστασις, eſt vitiū, in quo ab inuicē diſtant, quæ priùs ſe cōtingebāt corpora. Spatiū enim vacuū in medio relinquitur, quod ſubſtātiā quampiā vel flatuoſam, vel humidā, vel ex vtriſque miſtā cōprehēdit. Excoriat itaq; hęc circūpoſita corpora, ſpatium videlicet ſibi moliens vel inter duas tunicas, vel ſub certis mēbranis.

Abſceſſus. Exitura. Latini abſceſſum, vulgus exiturā appellat. Cęterùm inueniūtur in abſceſsibus, vbi aliquandiu perdurauerint, quū ſcalpello diuidūtur, proprietates quędā non paucæ nō humorū modò, ſed etiā ſolidorū quorūdā corporū. Siquidē vnguibus, pilis, oſsibus, teſtis, lapidibus, carbonibus, arenis, lignis, pororum fragmentis, limo, & ſorditiei balnei, fęci, & amurcę ſimilia inuenta eſſe Galenus etiam memorię prodidit. Quod quia vulgus ignorat, ideò incantamētorū vi, ac neſcio quarū magicarū artiū potentia hęc omnia eſſe procreatā iudicat. Quapropter ſuperſtitione impulſum, ad magicas quoq; curationes concurrit.

Abſceſſus duplex genus. Porrò abſceſſus duplex genus eſt. Vnus, vbi phlegmone in pus cōuerſa, pus ipſum tanquā in ſinu aliquo collectū cōtinetur. Alter, quum nulla præcedente phlegmone, humor aliquis ſtatim initio in parte aliqua coaceruatur.

Decubitus. Ἀπόσκημμα eſt, vbi humóres loco, quem priùs infeſtabāt relicto, ad alterū cōfluunt. Latini interpretes, nōnunquam decubitū, interdū illapſum humorū ab uno in aliū locū appellāt.

Atheroma. ἀθήρα Ἀθέρωμα, abſceſſus eſt concolor & indolēs, in mēbrana, ſeu neruoſa tunica, lentū humorē pulti ſimilē cōtinēs. Neq; enim ἀθήρα uox Græcis aliud, quàm pultē, quæ ex farina decocta cōficitur, ſignificat.

Meliceris. Μελικηρὶς, abſceſſus eſt, in quo humor tenuis, & mellis ſubſtātiā referēs cōtinetur. Nōnullis Latinis mellifauium nominatur.

Steatoma. Στεάτωμα, abſceſſus eſt, in quo humor ſeuo perſimilis, mēbrana incluſus ſubeſt.

Emphyſema. Inflatio. Ἐμφύσημα, eſt flatuoſus ſpiritus aliâs ſub cute, aliâs ſub mēbranis, quæ oſsibus circūfunduntur, aut muſculos, viſcerumque aliquod ambiētibus, coaceruatus. Porrò colligitur aliquādo nō parū etiā in vētriculo & inteſtinis, itemque in medio ſpatio horū & peritonæi. Latini inflationē, vulgus

medicorum

medicorum apoſtema uentoſum uocat. Ἐπινυκτίδες, Pau *Epinyctides.*
lo li. 4. ca. 9. teſte, ſunt vlcuſcula ſua ſponte erumpentia,
puſtularũ ſpecie & ſubrubra, quibus apertis cruenta ſa-
nies defluit, per diemq; nõ magnopére excruciant, per
noctem verò graui magis quàm pro ratione vlceris, do
lore torquent. Celſus li. 5. c. 28. Epinyctides, inquit, pu
ſtulæ ſunt peſsimæ, colore vel ſubliuido, vel ſubnigro;
vel albo, fabæ magnitudinẽ non excedentes, in eminẽti
bus partibus, veluti tibiis, & pedibus, maximè naſcẽtes.
Circa has uehemẽs inflãmatio eſt, & ubi apertę fuerint,
intus reperitur exulceratio mucoſa: color eſt humori
ſuo ſimilis, dolor uerò ex eis ſupra earũ magnitudinem
eſt. Nomen acceperunt à nocte, uel quòd interdiu non
multum, noctu uerò grauiore dolore torqueant, uel ut
Celſus uoluit, quòd noctu ferè oriantur. ἵδρωα Græcis,
ſudamina Latinis, Plinio papulę ſudorũ, Gal. ſec. 3. aph. *Sudamina.*
Com. 21. teſte, ex genere ſunt puſtularũ in ſumma cor-
poris parte hærẽtiũ, quæ inſtar ulcerũ cutẽ exaſperant:
proueniuntq;, ut & nomen ipſum indicat, ob multos ſu
dores, vel bilioſiores, uel mordaciores, qui cutem mor-
dent, & pruriginoſam reddũt, ac per modũ ulcerum exa
ſperãt. φλύκταιναι, & φλυκτίδες generatim, exiguæ ſunt pu *Phlyctenæ.*
ſtulæ, ueluti bullæ, ſimiles iis, quæ in corpore à feruida
aqua torrefacto cõtingunt. Hippoc. φλύσεις dicũtur. Sin- *Phlyſis.*
gulę verò appellationes ἀπὸ τοῦ φλύειν, hoc eſt, ab ebulli- *Pſydraces.*
tione & feruore ſunt factę. ψύδρακες & ψυδράκια, puſtulæ
ſunt parũ ſupra ſummã cutem eminentes, bullis quæ ab
igne excitantur, perſimiles. Hæ in capite præcipuè na- *Exanthemata.*
ſcuntur. Ἐξανθήματα Græcis ſunt puſtulæ ſponte in cute
florentes, ſic dictæ, quòd turgentiũ ad florẽ in ſtirpibus *Ecthymata.*
gemmarũ modo tumeant. Hippocr. tertio Epide. libro
ἐκθύματα, ἀπὸ τοῦ ἐκθύειν, hoc eſt, ab erumpendo, quòd ſci- *Papulæ.*
licet ſua ſponte à cute erumpant, in eaq; floreant, voca- *Pituitæ eruptiones.*
uit. Plinius papulas, & interdũ pituitæ eruptiones nomi
nat. Interpretes aliquot Latini puſtulas appellant. Sunt
autẽ duplicia exãthemata: præſtat enim maioris perſpi- *Exanthemata duplicia.*
cuitatis gratiâ, Greca vti nomenclatura. Quædam enim
ſunt ſublimia, à calidiore ac tenuiore humore facta, pru
ritumq; excitantia: Vulgus medicorũ, & barbarã exco- *Sublimia*
lentes medicinã, variolas nuncupant, Germanice kinds *Variolæ.*

Lata. *blatteru* nominâtur. Quædã ſunt lata & humiliora à frigidiore ac craſsiore humore orta, neq; pruritũ cõcitantia. Vulgo & Barbaris Morbilli, Germanis *die Binds flecken* appellantur. Τέρμινθος, tumor eſt præter naturã, ſiue enaſcentia nigri coloris, in tibia maximè conſiſtens. Sic autem Græci hoc malũ dixerunt, quòd in figura, colore, ac magnitudine cũ terebinthi fructibus ſimilitudinẽ habeat. Paulus ex Oribaſii ſẽtẽtia, Terminthum tuberculi ſpeciem eſſe aſſerit, cui puſtula nigra ſupra infraq; adiacet, qua rupta id, quod ſubiacet, deſquamato ſimile apparet, quo quidẽ diſſecto, pus deprehenditur. Dioſcorides autem Alexandreus terminthum eſſe tradit eminentiam in cute conſiſtentem, rotundam, nigrouiridẽ, terebinthi fructum referentem. θύμος, turgida quædam eſt excreſcentia, aſpera, ſubrubra, oblonga, nunc in glande, nunc in præputio, nunc in ipſa ſede conſiſtens. Sic autem Græcis vitium hoc nominatum eſt, quòd thymi corymbis ſimile ſit. Celſus Thymion appellat, ſicq; vocari ſcribit, quòd ſuper corpus quaſi verrucula eminet, ad cutem tenue, ſupra latius, ſubdurum, & in ſummo peraſperum. Idq; ſummũ colorem thymi floris repręſentare, & ei nomen inde eſſe tradit. Thymorum autem alii mites, alii maligni ſunt. Mites exiguæ ſunt carnes, inæquales, eminẽtiis ſenſum latentibus, ſcabræ, colore candidę, aut ſubrubræ, dolore carentes. Maligni autem ſiue feri, ſcabriores amplioresq; ſunt, fæculenti, liuidi, dolorem inferentes, manuum pręſertim attactu. De quibus fuſius Aëtius lib. 14. ca. 4. tractat. Μυρμηκία & ἀκροχορδὼν, tumores ſunt exigui, ſeu humiles excreſcentiæ, calloſæ, & magna ex parte rotundę, quæ inſtar monticulorum quorundã in cute eminẽtes, cõſpiciuntur. Latini appoſitè verrucas appellant. Verruca enim propriè editiorem montis partem ſignificat. Μυρμηκία tamen, propriè verruca eſt ampla radice, ſeu latiore baſi, & coacto capite conſtans, & quaſi ſeſsilis, ſimilem vellicantis formicæ ſenſum dum attrectatur, inducens. Latinis formica nominatur. Ἀκροχορδὼν autem penſilis, & tenui, anguſtioreq; prope cutem baſi eſt uerruca, vt chordæ nexu ſuſpenſa eſſe videatur. Hoc eſt, rotunda quædam in cute eminentia ſeu excreſcentia, quæ baſim, id eſt, partẽ imam ad cutem, & radicem

Morbilli.

Terminthus.

Thymus.

Myrmecia.

Acrochordon.

Verruca.

dicem

dios anguſtam habet. Latini interpretes verrucam pen-
ſilem uocant. ἧλος verruca eſt rotunda, alba, clauorumq́;
capiti ſimilis. Hinc Latinis clauus nuncupatur, Germa- *Clauus.*
nis *hunerang.* In calcaneis & pedum plantis maximè na-
ſcitur, in gradiendo dolorem atq; impedimentum affe-
rens. A clauis non magnopere differunt calli, quos Græ-
ci τύλλους nominãt: niſi quòd per ſe dolore vacant, eodẽ
quo cutis colore. Neq; ſpõte, ſed ex labore obdurata cu-
te gignuntur. πτερύγιον, carnis iuxta vngues tum manuũ, *Pterygi-*
tum pedum, partem eorundem operiens incrementum *on.*
eſt. Παρωνυχίς, tumor circa vnguium radices conſiſtens *Parony-*
eſt, quem Barbari noſtræ ætatis medici corrupta uoce, ut *chia.*
alia multa, panaritium. Latini reduuias nominãt. Κιρσὸς *Reduuia.*
& ἰξία tumor ſeu dilatatio venarum à craſſo ſanguine fa-
cta, Latinè varix appellatur. Fit aliquãdo in temporibus
nonnunquã in ima ventris parte ſub vmbilico, interdũ
etiam circa teſtes, frequentiſsimè autem in cruribus.
Θλάσμα fit, quum caro uel oſsium aliquod molle ſub ir- *Thlaſma*
ruente extrinſecus aliquo violento, valido, & duro cor
pore colliditur, ut partis læſæ externa facies integra per
maneat, & in profundo ſint multæ paruæ diuiſiones. La *Colliſio.*
tinis contuſio & colliſio dicitur. Ἐκχύμωμα & ἐκχύμωσις, *Contuſio.*
ſanguinis eſt ſubter cutem effuſio & coitus. Latini effu- *Ecchymo*
ſionẽ nominare poſſunt. Plurimum vnà cum contuſio- *ma.*
ne & ruptione incidit. Ecchymomatis ſpecies ſunt, ὑπω- *Ecchymo*
πια, quæ Latinis ſugillata nuncupantur, & liuores, ex *matis ſpe*
ictu prouenientes, Græcis ὑποσφάγματα, Latinis uibices *cies.*
vocantur. Ἀνεύρυσμα, tumor tactu blandus eſt, digitisq́; ce *Sugilla-*
dẽs, è ſanguine & ſpiritu contractus. Vel, vt Galenus de *ta.*
finit, tumor eſt vulnere arteriæ tum oriens, quum incũ- *Vibices.*
bens ipſi arteriæ cutis ad cicatricem peruenerit: uerum *Aneuriſ-*
arteriæ ulcus neq; concreuit, neq; cicatricẽ recepit, neq; *ma.*
carne obductum eſt. Barbaris deprauata admodũ uoce. *Emboriſ-*
Emboriſma, & mater ſanguinis nominatur. Apud Græ- *ma.*
cos nomen ab arteriæ dilatatione accepit. Χίμετλα, ulce- *Mater*
ra ſunt, quæ hyberno tempore in manuum pedumq́; di- *ſangui-*
gitis, nec minus in poſteriori calcaneo oriũtur. Latinis *nis.*
perniones appellantur. Νομή, vlcus eſt, cuius malitia a- *Chyme-*
deò increſcit, ut non modò ulceratas atque corruptas *tla,*
carnes, ſed etiam ſanas abſumit depopuletúrve. Latinis *Nome.*

inter-

Phagedæna. interpretibus ulcus depaſcẽs nũcupatur. φαγέδαινα, vlcus eſt, quod huc atq; illuc ſerpendo cutim ac ſubiectam illi carnem, ſed extimam tantùm & in ſuperficie cõſtitutam *Cacoethe.* depaſcitur ac rodit. Κακοήθη ἕλκη, vlcera ſunt ægrè ſana- *Chironia.* bilia, doloſa, malefica, contumacia, rebelliàve. Hæc ſi inueterata fuerint, & vix curationem receperint, cicatricemque difficillimè contraxerint, χειρώνια, quòd propter ſuam malitiam Chirone medicinæ olim peritiſsimo, & *Telephia.* Achillis præceptore indigeant, dicuntur. Τηλέφια, ulcera ſunt tantæ malignitatis; ut ſalutarem Achillis manum requirant. Quippe Telephus Midorũ rex huiuſcemodi ulcere cõſenuiſſe fertur, nec niſi noua medendi ratione, ab autore uulneris Achille ſanari potuit. Quòd Ouidius iis uerſibus pulcherrimè expreſsit,

Vulnus Achillæo quæ quondam fecerat hoſti,
Vulneris auxilium Pelias haſta tulit.

Theriode. Θηριώδη ulcera ſunt, quæ aſperius ſæuiunt. Latinis ferina *Sinus.* à feritate uocantur. Κόλπος, ulcus eſt profundum & cauernoſum, quod Latini Sinum appellant, fit, quum adiacens ulceribus cutis multo ſpatio à ſubiectis corporibus ſeparatur, ut coaleſcere ei nequeat. σύριγξ, arctus, oblon- *Fiſtula.* gus, & calloſus ſinus exiſtit. Latinis fiſtula nominatur. Sic uerò metaphora à fiſtulis ex arundine, aut alia quapiam materia confectis ſumpta, dictam eſſe nemo ignorat. Nam in ea cauitas quędam deprehenditur arundinũ cauitati ſimilis. Magna uerò ex parte accidit, quãdo pus in abſceſsibus ſic particulatim excoriat, vt continentia à *Hyponoma.* ſubiectis ſeparet, & diducat. Ὑπόνομα, vlcera ſunt, quæ pluribus tranſuerſiſq; itineribus quaſi canalibus per latitu- *Cuniculoſa.* dinẽ putreſcunt. Latini cuniculoſa vocant. Παρατρίμματα *Attrita.* quæ Plinius attrita nominat, fiunt atterentibus, & urentibus in itinere pedes anguſtis calceis, confricatiſq; longa equi vectione feminibus, & in ſumma, ex mutuo par- *Intertrigines.* tium inter ſe aſtrictu naſcuntur. Latini intertrigines nũcupant. Atq; hęc de uocibus, quibus uitia corporis ſignificantur, dixiſſe ſufficiat.

LIBRI TERTII FINIS.

INSTI-

INSTITVTIONVM MEDICINAE

LIBER QVARTVS,

[redacted]

AVTORE.

De ſignis medicis, SECTIO I.

De utilitate ſignorum CAP. I.

PRIORE libro eam medicinę partem, quę res prępter naturam appellatas inquirit, & à Gręcis αἰτιολογικὴ et παθολογικὴ vocatur, abſoluimus. Nunc ordinis ratio expoſcit, ut eã partẽ, quam iidem σημειωτικὴ nominant, breuiter percurramus. Sic uerò appellant, ut libr. primo etiam eſt dictum, quæ ſignorum rationem tradit, quibus præterita cognoſcimus, præſentia inſpicimus, & futura prædicimus. In qua quidẽ medicinæ partẽ perdiſcenda medicus ſtrenuam nauare operam debet, quòd nimirum nulla propemodum alia medicinæ pars ea dignior utiliorq; ſit. Siquidem latentes affectus præſentes dignoſcere, & quæ præceſſerunt tanquam præſentia eſſẽt, commemorare, ac quę poſt longum tęmpus futura ſunt, prędicere, eſt quaſi diuinam artem profiteri. Vtilis quoque multis modis eſt ſignorũ cognitio, & ad omnia medici officia ſummopere neceſſaria. Quippe ea medicinæ pars, quæ ſignorum rationem docet, tum ſanitatis, tum morborũ notas tradit, quæ medicum quaſi in rem pręſentẽ ducũt, illiq; omnia iam dicta ob oculos ponũt. Cùm itaq; ſine iis notis nec ea quæ ſecundum naturam in nobis ſunt, conſeruare ac tueri liceat, nec imminẽtes morbos pręcauere,

Σημειωτική.

Signorũ dignitas.

Signorum utilitas.

Vitiorum renum & veſicæ enarratio. CAP. XXI.

Nephritis. N Εφρῖτις, vox Græcis biſariàm accipitur. Vno modo generatim, pro quouis renum vitio. Altero priuatim, pro renum cum vehementi dolore phlegmone, quandoq; verò etiam difficili vrinæ tranſitu, in qua fibroſa & arenoſa cum modico ſanguine excernuntur. Pari modo nephritici ſunt, qui vel ex renibus quomodolibet laborāt, vel qui phlegmone renum afficiuntur.

Diabetes Διαβήτης, diuturnum eſt circa renes conſiſtens malum, in quo ſupra modum ægrotantes ſitiunt, atque ſubinde bibunt, exuberanter id quod biberunt, à ſua qualitate non mutatum, per vrinam reddentes. Aliis ὕδρωψ & ὕδερος εἰς ἀμίδα, id eſt, aqua inter cutem ad matulam. non nullis verò διάῤῥοια εἰς οὖρα, hoc eſt, vrinæ fluor profluuiúmve nuncupatur. Latini inſtar Græcorum diabeten vocant.

Lithiaſis Λιθίασις, priuatim renū, aut veſicæ calculus Græcis exiſtit.

Stranguria. Στραγγουρία, vitium eſt, in quo paulatim & guttatim vrina deſtillat, atq; aſsiduam ad mingendum irritationem excitat. Latinis ſtillicidium vrinæ dicitur.

Dyſuria. Difficultas vrinæ Δυσουρία vitium eſt, in quo vrina ægrè & difficulter excernitur, Latini difficultātē vrinæ nominant.

Iſchuria. Suppreſſio vrinæ. Ισχουρία malum eſt, in quo ægris in totum vrina ſupprimitur, ac cohibetur. Latinis ſuppreſsio vrinæ appellatur.

Vitiorum genitalium explicatio. CAP. XXII.

Phimos. Φ ιμος & φίμωσις, vitium eſt quoddam maſculorum, Celſo lib. 7. cap. 25. autore, in quo colis glans ita cutis inuolucro tecta eſt, vt nudari non poſsit. Contrarium huic malum eſt, quando videlicet propter cutem decurtatam, aut retro abactam glans tegi nequit.

Periphimoſis. Græcis περιφίμωσις, imò rectiùs παραφίμωσις dicitur.

Priapiſmus. Πριαπισμὸς, Galeno lib. 6. de labor. locis cap. 6. teſte, eſt quum genitale membrum & in longitudine & in latitudine augetur, nullo ſtimulante ad libidinem aut deſiderio, aut acquiſito calore. Deducta verò eſt denominatio à Priapo, quē ſuapte natura huiuſmodi pudendum

habentem

Satyriaſis.

habentem finxerunt & pinxerunt homines. σατυρίασις & σατυριασμὸς, variè à Græcis medicis vſurpatur. Primò, pro elephantia, quòd nimirum hoc malo correpti Satyris ſimiles ſint, vt cap. 5. libri de cauſis morborum teſtatur Galenus, vbi inquit, In elephantia naſus ſimus, labra craſſa, aures extenuatæ, atq; in totum, qui ſic laborant, Satyris ſimiles exiſtunt. Et multò clariùs in libello de tumoribus præter naturã, vbi ita ſcriptum reliquit: Hoc malum quum incipit (elephantiã intelligit) ſatyriaſmũ vocant, quia Satyris ſimiles facie redduntur. Dein ſatyriaſmus, Galeno loco iam citato autore, pudendi extenſionem haud remittentẽ, accedente quadã palpitatione denotat. Hoc verò, vt præcedens, à Satyris in venerem pronis nomen ſuum obtinuit. Tertiò ſatyriaſmus, Galeno ibidẽ atteſtante, pro oſsium circa tẽpora eminentia & extuberantia ſumitur. Poſtremò, Galenus in libello de antiquarũ vocum Hippocratis interpretatione, ſatyriaſmum prominentẽ glandularum iuxta aures tumorem eſſe ſcribit. Γονόῤῥοια, eſt ſeminis præter voluntatem, citraq; pudendi tentiginem excretio. Vulgus medicorum deprauata & ridicula admodũ voce Gomorrhœã appellare conſueuit: Latini ſeminis profluuium. Ὀνειρωγμὸς, libidinis & rei venereæ in ſomno imaginatio, ſeminiſq; per ſomnum profuſio eſt. Κήλη græcis, ramex & hernia Latinis, Barbaris medicinæ autoribus ruptura dicitur. Fit verò variis modis, perq; adiectiones rerum opplentium varias etiã appellationes accipit. Si enim peritonæo rupto inteſtina in ſcrotum deuoluuntur, ἐντεροκήλη græcis, ramex inteſtinorum Latinis nominatur. Vbi verò inteſtina ſupra in inguinibus hærent, βουβωνοκήλη græcis, inguinalis ramex Latinis vocatur. Quòd ſi otioſus & aquoſus humor in parte aliqua membranarum ſcrotum implicantium colligitur, ὑδροκήλη græcis, aquoſus ramex Latinis nominatur. Quum verò intra teſtium tunicas dura increſcit caro, σαρκοκήλη græcis, carnoſus ramex Latinis appellatur. Si autem omentũ in ſcrotũ delabatur, ἐπιπλοκήλη, hoc eſt, omẽti ramex nũcupatur. Si ſimul cũ omento inteſtinũ quoq; deſcendat, ἐπιπλοεντεροκήλη græcis, omenti & inteſtini ramex Latinis vocatur. Vbi venæ, quæ teſticulos nutriunt, uaricũ modo,

Gonorrhœa.

Onirogmos.

Ramex.

do repletæ glomerantur, Græcis κιρσοκήλη, Latinis varicoſus ramex dicitur.

Vitiorum vteri expoſitio. CAP. XXXII.

Fluor muliebris.

Ροῦς γυναικεῖος, fluor muliebris diuturnus, quo totum corpus ſeſe per vterum expurgat. Talem verò ſpeciem id quod per eum vacuatur, repræſentat, qualem humor ipſe in corpore ſuperas. Πνὶξ ὑστερική, vteri ad ſuperiora retractio eſt. Latinis ſtrāgulatus ſeu præfocatio vteri appellatur. Μύλη, Aëtio & Paulo teſtibus, induratus eſt tumor, interim in vteri oſtiolo, interim in ipſo vtero prominens, ad tactum ferè lapidoſus, Galeno autem lib. 14. ther. metho. cap. 13. caro informis in vtero conſiſtens ita nuncupatur. Latini molam nominant. Μύσις ὑστέρας malum eſt, in quo margines oſtij muliebris coeunt, inuicemq́; coniuent. Latinis præcluſio vteri dicitur. Φίμος & φίμωσις oſculi aut ceruicis vteri obturatio, coarctatio, cōpactióve eſt, ab exulceratione vel phlegmone indurata præcedente eueniens, qua ea loca tam anguſta redduntur, vt virile ſemen amplius nō admittant, vel ſi admiſerint, tamen non retineant. Præter iam commemorata, multa alia vteri ſunt vitia, vt eſt phlegmone, cancer, ſcyrrhus, condylomata, rhagades, & id genus aliarum partium communia mala, de quibus nō eſt cur hoc loco priuatim dicamus, quòd nimirum de iis in ſuperioribus ſit dictum, vel ſaltem in iis, quæ ſequuntur capitibus abunde tractabitur.

Præfocatio vteri. *Mola.* *Præcluſio vteri.*

Vitiorum, quæ in articulis accidunt, enarratio. CAP. XXXIII.

Arthritis.

Αρθρῖτις, propriè eſt vbi imbecillitas in omnibus corporis articulis cōſiſtit, humórque à natura alienus ad eoſdem confluit. Generatim tamen pro omni articulorum dolore vſurpatur. Ποδάγρα, eſt vbi imbecillitas atque humoris à natura alieni defluxio pedes occupant. Ἰσχίας, grauiſsimus eſt dolor, qui iuxta articulum Græcis ἰσχίον, Latinis coxam vocatam, euenit. Latinis perinde atque Græcis iſchias dicitur.

Podagra. *Iſchias.*

tur. Iidem tamē una coxendicis appellatione interdum & locum, & dolorem nomināt. Barbari decurtata & deprauata dictione Sciaticam, hocq; vitio correptos Sciaticos nuncupant. Rectiùs facturi, ſi Iſchiadicos vocarēt.

Tumorum præter naturam, & ulcerum explicatio.

CAP. XXV.

φλεγμονὴ, vox Gręcis bifariàm ſumitur. Generatim pro omni calido & dolorifico cū feruore tumore. Qua quidem in ſignificatione idem Gręcis, quod, φλόγωσις denotat quā Latinè licet inflammationē aut efferueſcentiam appelles. Hac ſanè ratione eryſipelas, herpes, & carbunculus phlegmones dici poſſunt. Eo in ſignificatu ab Hippocrate, & aliis veteribus hanc vocem eſſe vſurpatam conſtat. *Phlegmone generatim.* Propriè autem phlegmone, ſupra efferueſcentiam & inflammationem, tumor eſt rubens, dolens, tendens, & tactui renitens, vt lib. 13. ther. metho. cap. 1. Galenus docet. *Phlegmone propriè.* Vt itaque Latini interpretes hanc differentiam exprimant, præſtat φλόγωσιν inflā-mationem interpretari, & alterum tumorem à Græcis mutuata nomenclatura phlegmonem vocare. ἕρπης, malum eſt, vbi flaua bilis ſola & pura, nulloq; infecta alio humore excreta, in aliquam particulam decumbit, Latinis, itidem vt Græcis, Herpes appellatur. *Herpes.* Quòd ſi bilis hæc ſubſtantia craſsior acriorq; fuerit, totam cutem ad ſubiectam vſque carnem exùlcerat, nominaturq; Gręcis ἕρπης ἐσθιόμενος, Latinis herpes exedens. *Herpes exedēs.* Si verò tenuis, & minus acris calidaq; fuerit, exiguas puſtulas milioque ſimiles per ſummam cutem excitat, ob eamque ſimilitudinē Græcis κεγχρίας ἕρπης, Latinis herpes miliaris dicitur. *Herpes miliaris.* Ἐρυσίπελας, Galeno li. 2. ad Glauconem teſte, tumor eſt ex feruente tenuiq; ſanguine conflatus. Vel ex ſanguine & flaua bile calidioribus, quàm oporteat, miſta fluxio, Latinis ſacer ignis nuncupatur. Quòd ſi parum infeſtet, ac per ſolam cutem diffuſum fuerit vitium, nihil ſubiectam carnem moleſtans, quod quidem ſæpius euenire ſolet, exquiſitum eryſipelas nominatur. *Eryſipelas.* Quod verò ſubiectam carnem attingit, neque ex verè tenui bile conſiſtit, non tantùm eryſipelas, ſed iam affectus permiſtus ex eryſipelate & phlegmone exiſtit, atq; *Eryſipelas exquiſitum.*

ab eo, quod in miſtura exuperat, nomẽ accipit. Si enim propria eryſipelatis ſymptomata in eo exuperant, ἐρυσιπέλας φλεγμονῶδες, hoc eſt, eryſipelas phlegmonoſum nominatur. Si verò phlegmones ſymptomata ſuperant, φλεγμονὴ ἐρυσιπελατώδης, id eſt, phlegmone eryſipelacea vocatur. Quòd ſi neutrius ſymptomata exuperauerint, ſed æqualia fuerint, tunc eryſipelas & phlegmone miſta eſſe dicũtur.

Eryſipelas phlegmonoſum.
Phlegmone eryſipelacea.

ἄνθραξ eſt, vbi ſanguis craſſius & flaueſcens in aliquã corporis particulã decũbens, cutim exuſſerit. Latinis carbũculus appellatur. Errãt itaq; plurimùm recẽtiores & barbarã excolẽtes medicinã, eò quòd anthracẽ & carbunculũ diuerſa eſſe corporis vitia tradunt, vt copioſè admodũ li. 2. parad. ca. 18. mõſtrauimus. Qui Arabum ſectantur placita, idẽ malũ prunã & ignẽ Perſicum nominant. Incipit plerumq; à puſtula, interdũ verò ſine puſtula. Qui hoc vitio corripiuntur, particulã laborantẽ omnino ſcabunt, unde mox orta puſtula quædã rumpitur, eaq; rupta vlcus cum cruſta gignitur.

Anthrax Carbunculus.
Recentiorũ medicorum error.
Pruna.
Ignis perſicus.

οἴδημα, propriè laxus quidã molliſve & dolore vacans tumor eſt, ex pituitoſo humore in particulam aliquam influente exurgens. Latinis ſimiliter ac Græcis Oedema dicitur. Barbari corrupta, vt ſolent, voce vndimiã nuncupant. Hoc quidem modo à Galeno & aliis, qui hunc ætate ſequuti ſunt, medicis vſurpatur. Generatim autẽ œdema, omnem præter naturam tumorem, adeoq; idem, quod ὄγκος, ſignificat. Quo quidẽ modo ab Hippoc. ſumitur, quod multis etiam in locis ſuorum Commentariorum teſtatur Galenus.

Oedema, propriè.
Oedema generatim.

σκίῤῥος, Galeno autore, duplex eſt. Exquiſitus, verus, legitimúſve, tumor eſt durus, ſenſus & doloris expers. Hicq; omnem reſpuit curationem. Nõ exquiſitus tumor quidem eſt prædurus, non tamen ſenſus omnino expers.

Scirrhus.
Exquiſitus.
Non exquiſitus.

Καρκῖνος & καρκίνωμα inæqualis, liueſcens, aſpectu teter, & perpetuo ferè dolore affligens eſt tumor. Cancer Latinis vocatur. Hanc autem nomẽclaturam tam Græci, quàm Latini huic vitio, à cancro fluuiali indiderunt. Siquidem in eo implentur & intenduntur venæ cancrorum pedibus à glomere illo corporis deſcendentibus perſimiles. Nonnulli verò inde ſic dixerũt, quòd difficilimè ab iis partibus, quas obſedit, euellatur, quemadmodũ cancer fluuiatile animal. Con-

Cancer.

ſtat enim hunc à loco quē ſemel apprehendit, quòd illi pertinaciter adhæreat, facilè auelli nō poſſe. Quòd ſi in partibus corporis in cōſpectu poſitis, vt ſunt mammæ, & id genus aliæ, eueniat cancer, medicis euidens ac manifeſtus nominatur. Si in penitioribus & latentibus corporis partibus, ſede nimirum, palato, & ſinu muliebri naſcitur, occultus appellatur. ἔλεφας & ἐλεφαντίασις, uniuerſi corporis cancer eſt, Latini elephātiam vocant. Sic verò malum hoc nominatū eſt, quòd in eo cutis corio Elephanti perſimilis uideatur. Nam maculis quibuſdam ad atrum colorem vergentibus inficitur, inæqualiterque aſpera, craſſa, & veluti ſquamis fœda, liuens, ferinaque redditur. Dicitur alio nomine Galeno, vt ſuprà eſt expoſitum, Satyriaſis, aliis Leontiaſis, à buccis & ſuperciliis protuberantibus & flaccidis. Vnde omnibus perſpicuum euadit, elephantiaſin Græcis non eſſe aliud vitium, niſi id, quod Arabibus lepra nuncupatur, vt lib. 2. paradox. cap. 16. fuſiùs demonſtrauimus. Nec temerè dictum eſt Arabum, quippe Græcorū λέπρα malum multò mitius eſt, nec à ſcabie multum diſsimile. Nam lepra profundiùs circularibusque eroſionibus cutem depaſcitur, & piſciū modo ſquamulas ex ſe remittit. ψώρα verò ſuperficiem tantùm, & ſummā corporis cutem variis figuris exedit, & furfuracea magis ex ſe corpuſcula edit, λειχὴν, vitium cutis eſt, quod celeriter in lepram & ſcabiem, Paulo atteſtante, tranſit, aſperitudinem in ea quādam pariens. Latinis impetigo nuncupatur. Germanicè *Flecht*. Cornelius Celſus libro quinto lichenas papulas, & lepram impetiginem conuertit, quod euitandæ confuſionis ergò hoc loco monēdum eſſe duximus. Fuſiùs autem ea de re lib. 2. parad. cap. 17. ſcripſimus. Cæterùm Galenus lib. quinto de compoſi. medic. localium, cap. 7. fœdiſsimæ cuiuſdam menti impetiginis meminit, quæ pruritum excitat, & laborātes affligit, atq; in diſcrimen non mediocre adducit. Nam interdū per vniuerſam faciem ſerpit, & ad oculos vſq; procedit, & ferè ſupremæ deformitatis cauſa efficitur. Quæ quidem impetiginis deſcriptio mētagrę Plinij per omnia cōuenire videtur. Vt hinc palàm fiat, ferā impetiginē à mentagra non eſſe diuerſam, quæ tamen à mitiore impetigine plurimùm differt.

Cancer euidens. *Occultus.* *Leontiaſis.* *Lepra Arabum.* *Lepra Græcorū.* *Pſora.* *Lichen.* *Impetigo* *Mentagra Plinij.*

pant. Præterea, vt in libello de tumoribus præter naturam, Galenus autor eſt, ſyderatio ſolidarum partiũ corruptela eſt, adeò vt nedum carni & vaſis, ſed etiam oſſibus innaſcatur. Gangræna verò ſolidorũ corporũ mortificatio eſt, ſed oſſibus non aduenit. Δοθιὴν, phlegmonoſus eſt tumor, è craſsis humoribus in carnoſis partibus cõſiſtens, mitis quidem, quum in ſola cute coierit: malignus autẽ, vbi in altum radices fixerit. Latinis furunculus dicitur. Γάγγλιον eſt neruorum concretio ſeu tumor, ex ictu aut laſsitudine, in pluribus quidem corporis partibus, præſertim motui dicatis, nempe ſummis manibus & pedibus obortus. Auicenna glandulam vocat. Βουβὼν, tumor ſeu phlegmone eſt glandularũ indiſcriminatim omnium. Quare perperàm faciunt nõnulli Latini interpretes, qui hanc vocem ad inguinum tantùm glandulas tumefactas ac phlegmone affectas contrahunt. Latinis vitiũ hoc perinde atq; Græcis Bubon dicitur. Vacat periculo vbi propter ictũ, aut vlcus quod in ceruice, capite, manus aut pedis digitis, vel vicina aliqua parte natũ eſt, oritur. Periculoſum verò, ſi per peſtilẽtiam ingruit. Χοιράδες, ſunt glandulæ induratæ, vel vt Galenus lib. 13. ther. metho. cap. 5. definit, duriores glandularum phlegmones ſunt. In collo, alis, & inguinibus præcipuè conſiſtunt, vbi glandulæ vaſis ſubſtratæ collocantur. Latini ſtrumas nominãt. Barbaram ſectantes medicinam ſcrofulas à ſuibus multiparis animantibus (numeroſæ enim ſobolis exiſtunt, vt ſues) atq; eo vitio frequẽter laborãtibus, mutuato nomine appellant. Scrofæ etenim, id eſt, ſues, colla habent glanduloſa, & magna ex parte ſtrumoſa. Φῦμα, Græcis tuberculum Latinis vocatum, bifariàm accipitur. Generatim, pro omni præter naturam è quacũq; corporis parte erũpente tumore, queadmodũ li. 6. Epide. ſect. 1. Cõm. 12. Galenus teſtatur. Quo utiq; modo à Pau. lib. 4. ca. 22. vſurpatur. Speciatim, pro glandularũ phlegmone, quæ citò augetur, & ad ſuppurationem accelerat. Qua in ſignificatione à Galeno lib. 2. ad Glauco ca. j. accipitur. Φύγεθλον, Celſo autore, tumor eſt glandularũ nõ altus, ſed latus, in quo puſtulæ quiddã ſimile eſt, panis ſimilitudinẽ habẽs. Hinc eſt, ꝙ tumorẽ illũ Latini Panũ nominẽt. Galenus loco paulò antè cita-

Dothien. *Ganglion* *Bubon.* *Struma.* *Phyma* *Phygethlon.* *Panus.*

to phygethlon in glandulis phlegmonodes eryſipelas, aut phlegmonē eryſipelatoſam eſſe, ſcriptū reliquit. Vt hinc pateat aliud illi phygethlō, quàm Celſo eſſe vitiū.

Apoſtema. Ἀπόστημα & ἀπίστασι, eſt vitiū, in quo ab inuicē diſtant, quæ priùs ſe cōtingebāt corpora. Spatiū enim vacuū in medio relinquitur, quod ſubſtātiā quampiā vel flatuoſam, vel humidā, vel ex vtriſque miſtā cōprehēdit. Excoriat itaq; hęc circūpoſita corpora, ſpatium videlicet ſibi moliens vel inter duas tunicas, vel ſub certis mēbranis.

Abſceſſus. Exitura. Latini abſceſſum, vulgus exiturā appellat. Cęterùm inueniūtur in abſceſsibus, vbi aliquandiu perdurauerint, quū ſcalpello diuidūtur, proprietates quædā non paucæ nō humorū modò, ſed etiā ſolidorū quorūdā corporū. Siquidē vnguibus, pilis, oſsibus, teſtis, lapidibus, carbonibus, atenis, lignis, pororum fragmentis, limo, & ſordiciei balnei, fęci, & amurcę ſimilia inuenta eſſe Galenus etiam memorię prodidit. Quod quia vulgus ignorat, ideò incantamētorū vi, ac neſcio quarū magicarū artiū potentia hęc omnia eſſe procreatā iudicat. Quapropter ſuperſtitione impulſum, ad magicas quoq; curationes concurrit.

Abſceſſus duplex genus. Porrò abſceſſus duplex genus eſt. Vnus, vbi phlegmone in pus cōuerſa, pus ipſum tanquā in ſinu aliquo collectū cōtinetur. Alter, quum nulla præcedente phlegmone, humor aliquis ſtatim initio in parte aliqua coaceruatur.

Decubitus. Ἀπόσκημμα eſt, vbi humóres loco, quem priùs infeſtabāt relicto, ad alterū cōfluunt. Latini interpretes, nōnunquam decubitū, interdū illapſum humorū ab uno in aliū locū appellāt.

Atheroma. Ἀθέρωμα, abſceſſus eſt concolor & indolēs, in mēbrana, ſeu neruoſa tunica, lentū humorē pulti ſimilē cōtinēs. Neq; enim *ἀθήρα* uox Græcis aliud, quàm pultē, quæ ex farina decocta cōficitur, ſignificat.

Meliceris. Μελικηρὶς, abſceſſus eſt, in quo humor tenuis, & mellis ſubſtātiā referēs cōtinetur. Nōnullis Latinis mellifauium nominatur.

Steatoma. Στεάτωμα, abſceſſus eſt, in quo humor ſeuo perſimilis, mēbrana incluſus ſubeſt.

Emphyſema. Inflatio. Ἐμφύσημα, eſt flatuoſus ſpiritus aliàs ſub cute, aliàs ſub mēbranis, quæ oſsibus circūfunduntur, aut muſculos, viſcerumque aliquod ambiētibus, coaceruatus. Porrò colligitur aliquā do rō parū etiā in vētriculo & inteſtinis, itemque in medio ſpatio horū & peritonæi. Latini inflationē, vulgus medicorum

medicorum apoſtema uentoſum uocat. Ἐπινυκτίδες, Pau- *Epinyctides.*
lo li. 4. ca. 9. teſte, ſunt vlcuſcula ſua ſponte erumpentia,
puſtularũ ſpecie & ſubrubra, quibus apertis cruenta ſa-
nies defluit, per diemq́; nõ magnopére excruciant, per
noctem verò grauius magis quàm pro ratione vlceris, do
lore torquent. Celſus li. 5. c. 28. Epinyctides, inquit, pu
ſtulæ ſunt peſſimæ, colore vel ſubliuido, vel ſubnigro;
vel albo, fabæ magnitudinẽ non excedentes, in eminẽti
bus partibus, veluti tibiis, & pedibus, maximè naſcẽtes.
Circa has uehemẽs inflãmatio eſt, & ubi apertę fuerint,
intus reperitur exulceratio mucoſa: color eſt humori
ſuo ſimilis, dolor uerò ex eis ſupra earũ magnitudinem
eſt. Nomen acceperunt à nocte, uel quòd interdiu non
multum, noctu uerò grauiore dolore torqueãnt, uel ut
Celſus uoluit, quòd noctu ferè oriantur. ἵδρωα Græcis,
ſudamina Latinis, Plinio papulę ſudorũ, Gal. ſec. 3. aph. *Sudamina.*
Com. 21. teſte, ex genere ſunt puſtularũ in ſumma cor-
poris parte hærẽtiũ, quæ inſtar ulcerũ cutẽ exaſperant:
proueniuntq́;, ut & nomen ipſum indicat, ob multos ſu
dores, vel bilioſiores, uel mordaciores, qui cutem mor-
dent, & pruriginoſam reddũt, ac per modũ ulcerum exa
ſperãt. φλύκταιναι, & φλυκτίδες generatim, exiguæ ſunt pu *Phlyctænæ.*
ſtulæ, ueluti bullæ, ſimiles iis, quæ in corpore à feruida
aqua torrefacto cõtingunt. Hippoc. φλύσεις dicũtur. Sin- *Phlyſis.*
gulę verò appellationes ἀπὸ τοῦ φλύειν, hoc eſt, ab ebulli- *Pſydraces.*
tione & feruore ſunt factę. ψύδρακες & ψυδράκια, puſtulæ
ſunt parũ ſupra ſummã cutem eminentes, bullis quæ ab
igne excitantur, perſimiles. Hæ in capite præcipuè na- *Exanthemata.*
ſcuntur. Ἐξανθήματα Græcis ſunt puſtulæ ſponte in cute
florentes, ſic dictæ, quòd turgentiũ ad florẽ in ſtirpibus *Ecthymata.*
gemmarũ modo tumeant. Hippocr. tertiò Epide. libro
ἐκθύματα, ἀπὸ τοῦ ἐκθύειν, hoc eſt, ab erumpendo, quòd ſci- *Papulæ.*
licet ſua ſponte à cute erumpant, in eaq́; floreant, voca- *Pituitæ*
uit. Plinius papulas, & interdũ pituitæ eruptiones nomi *eruptiones.*
nat. Interpretes aliquot Latini puſtulas appellant. Sunt
autẽ duplicia exãthemata: præſtat enim maioris perſpi- *Exanthemata duplicia.*
cuitatis gratiã, Gręca vti nomenclatura. Quædam enim
ſunt ſublimia, à calidiore ac tenuiore humore facta, pru
ritumq́; excitantia: Vulgus medicorũ, & barbarã exco- *Sublimia*
lentes medicinã, variolas nuncupant, Germanice kinds *Variolæ.*

Lata. *blattern* nominātur. Quædā ſunt lata & humiliora à frigidiore ac craſsiore humore orta, neq; pruritū cōcitantia. Vulgo & Barbaris Morbilli, Germanis *die Binds flecken* appellantur. Τέρμινθος, tumor eſt præter naturā, ſiue enaſcentia nigri coloris, in tibia maximè conſiſtens. Sic autem Græci hoc malū dixerunt, quòd in figura, colore, ac magnitudine cū terebinthi fructibus ſimilitudinē habeat. Paulus ex Oribaſii ſententia, Terminthum tuberculi ſpeciem eſſe aſſerit, cui puſtula nigra ſupra infraq; adiacet, qua rupta id, quod ſubiacet, deſquamato ſimile apparet, quo quidē diſſecto, pus deprehenditur. Dioſcorides autem Alexandreus terminthum eſſe tradit eminentiam in cute conſiſtentem, rotundam, nigrouiridē, terebinthi fructum referentem. Θύμος, turgida quædam eſt excreſcentia, aſpera, ſubrubra, oblonga, nunc in glande, nunc in præputio, nunc in ipſa ſede conſiſtens. Sic autem Græcis vitium hoc nominatum eſt, quòd thymi corymbis ſimile ſit. Celſus Thymion appellat, ſicq; vocari ſcribit, quòd ſuper corpus quaſi verrucula eminet, ad cutem tenue, ſupra latius, ſubdurum, & in ſummo peraſperum. Idq; ſummū colorem thymi floris repræſentare, & ei nomen inde eſſe tradit. Thymorum autem alii mites, alii maligni ſunt. Mites exiguæ ſunt carnes, inæquales, eminētiis ſenſum latentibus, ſcabræ, colore candidæ, aut ſubrubræ, dolore carentes. Maligni autem ſiue feri, ſcabriores ampliores q; ſunt, fæculenti, liuidi, dolorem inferentes, manuum præſertim attactu. De quibus fuſius Aëtius lib. 14. ca. 4. tractat. Μυρμηκία & ἀκροχορδὼν, tumores ſunt exigui, ſeu humiles excreſcentiæ, calloſæ, & magna ex parte rotundæ, quæ inſtar monticulorum quorundā in cute eminētes, cōſpiciuntur. Latini appoſitè verrucas appellant. Verruca enim propriè editiorem montis partem ſignificat. Μυρμηκία tamen, propriè verruca eſt ampla radice, ſeu latiore baſi, & coacto capite conſtans, & quaſi ſeſsilis, ſimilem vellicantis formicæ ſenſum dum attrectatur, inducens. Latinis formica nominatur. Ἀκροχορδὼν autem penſilis, & tenui, anguſtioreq; prope cutem baſi eſt uerruca, vt chordæ nexu ſuſpenſa eſſe videatur. Hoc eſt, rotunda quædam in cute eminentia ſeu excreſcentia, quæ baſim, id eſt, partē imam ad cutem, & radicem

Margin notes: Morbilli. Terminthus. Thymus. Myrmecia. Acrochordon. Verruca.

dio angustam habet. Latini interpretes verrucam penſilem uocant. ἧλος verruca eſt rotunda, alba, clauorumq; capiti ſimilis. Hinc Latinis clauus nuncupatur. Germanis hunerang. In calcaneis & pedum plantis maximè naſcitur, in gradiendo dolorem atq; impedimentum afficiens. A clauis non magnopere differunt calli, quos Græci τύλους nominãt: niſi quòd per ſe dolore vacant, eodẽ quo cutis colore. Neq; ſpõte, ſed ex labore obdurata cute gignuntur. Πτερύγιον, carnis iuxta vngues tum manuũ, tum pedum, partem eorundem operiens incrementum eſt. Παρωνυχία, tumor circa vnguium radices conſiſtens eſt, quem Barbari noſtræ ætatis medici corrupta uoce, ut alia multa, panaritium. Latini reduuias nominãt. Κιρσὸς & ἰξία tumor ſeu dilatatio venarum à craſſo ſanguine facta, Latinè varix appellatur. Fit aliquãdo in temporibus nonnunquã in ima ventris parte ſub vmbilico, interdũ etiam circa teſtes, frequentiſsimè autem in cruribus. Θλάσμα fit, quum caro uel oſsium aliquod molle ſub irruente extrinſecus aliquo violento, valido, & duro corpore colliditur, ut partis læſæ externa facies integra permaneat, & in profundo ſint multæ paruæ diuiſiones. Latinis contuſio & colliſio dicitur. Ἐκχύμωμα & ἐκχύμωσις, ſanguinis eſt ſubter cutem effuſio & coitus. Latini effuſionẽ nominare poſſunt. Plurimum vnà cum contuſione & ruptione incidit. Ecchymomatis ſpecies ſunt, ὑπώπια, quæ Latinis ſugillata nuncupantur, & liuores, ex ictu prouenientes, Græcis ὑποσφάγματα, Latinis uibices vocantur. Ἀνεύρυσμα, tumor tactu blandus eſt, digitisq; cedẽs, è ſanguine & ſpiritu contractus. Vel, vt Galenus definit, tumor eſt vulnere arteriæ tum oriens, quum incũbens ipſi arteriæ cutis ad cicatricem peruenerit: uerum arteriæ ulcus neq; concreuit, neq; cicatricẽ recepit, neq; carne obductum eſt. Barbaris deprauata admodũ uoce Emboriſma, & mater ſanguinis nominatur. Apud Græcos nomen ab arteriæ dilatatione accepit. Χίμετλα, ulcera ſunt, quæ hyberno tempore in manuum pedumq; digitis, nec minus in poſteriori calcaneo oriũtur. Latinis perniones appellantur. Νομὴ, vlcus eſt, cuius malitia adeò increſcit, ut non modò ulceratas atque corruptas carnes, ſed etiam ſanas abſumit depopuletúrve. Latinis inter-

Clauus. Pterygion. Paronychia. Reduuia. Thlaſma. Colliſio. Contuſio. Ecchymoma. Ecchymomatis ſpecies. Sugillata. Vibices. Aneuriſma. Emboriſma. Mater ſanguinis. Chymetla. Nome.

Phagedæ- interpretibus ulcus depaſcẽs nũcupatur. φαγέδαινα, vlcus
na. eſt, quod huc atq; illuc ſerpendo cutim ac ſubiectam illi
carnem, ſed extimam tantùm & in ſuperficie cõſtitutam
Cacoethe. depaſcitur ac rodit. Κακοήθη ἕλκη, vlcera ſunt ægrè ſana-
Chironia. bilia, doloſa, malefica, contumacia, rebelliáve. Hæc ſi in-
ueterata fuerint, & vix curationem receperint, cicatri-
cemque difficillimè contraxerint, χειρώνια, quòd propter
ſuam malitiam Chirone medicinæ olim peritiſsimo, &
Telephia. Achillis præceptore indigeant, dicuntur. Τηλέφια, ulcera
ſunt tantæ malignitatis; ut ſalutarem Achillis manum
requirant. Quippe Telephus Midorũ rex huiuſcemodi
ulcere cõſenuiſſe fertur, nec niſi noua medendi ratione,
ab autore uulneris Achille ſanari potuit. Quod Oui-
dius iis uerſibus pulcherrimè expreſsit,

Vulnus Achilleo quæ quondam fecerat hoſti,
Vulneris auxilium Pelias haſta tulit.

Theriode. Θηριώδη ulcera ſunt; quæ aſperius ſæuiunt. Latinis ferina
Sinus. à feritate uocantur. Κόλπος, ulcus eſt profundum & ca-
uernoſum, quod Latini Sinum appellant, fit, quum adia-
cens ulceribus cutis multo ſpatio à ſubiectis corporibus
ſeparatur, ut coaleſcere ei nequeat. σύριγξ, arctus, oblon-
Fiſtula. gus, & calloſus ſinus exiſtit. Latinis fiſtula nominatur.
Sic uerò metaphora à fiſtulis ex arundine, aut alia qua-
piam materia confectis ſumpta, dictam eſſe nemo igno-
rat. Nam in ea cauitas quędam deprehenditur arundinũ
cauitati ſimilis. Magna uerò ex parte accidit, quãdo pus
in abſceſsibus ſic particulam excoriat, vt continentia à
Hyponoma. ſubiectis ſeparet, & diducat. ὑπόνομα, vlcera ſunt, quæ plu
ribus tranſuerſiſq; itineribus quaſi canalibus per latitu-
Cuniculoſa. dinẽ putreſcunt. Latini cuniculoſa vocant. παρατρίμματα
quæ Plinius attrita nominat, fiunt atterentibus, & uren
Attrita. tibus in itinere pedes anguſtis calceis, confricatiſq; lon
ga equi vectione feminibus, & in ſumma, ex mutuo par
Intertrigines. tium inter ſe aſtrictu naſcuntur. Latini intertrigines nũ
cupant. Atq; hęc de uocibus, quibus uitia corporis ſigni
ficantur, dixiſſe ſufficiat.

LIBRI TERTII FINIS.

INSTITVTIONVM MEDICINAE

LIBER QVARTVS,

AVTORE.

De ſignis medicis, SECTIO I.

De utilitate ſignorum CAP. I.

PRIORE libro eam medicinę partem, quę res pręter naturam appellatas inquirit, & à Gręcis αἰτιολογικὴ et παθολογικὴ vocatur, abſoluimus. Nunc ordinis ratio expoſcit, ut eā partē, quam iidem σημειωτικὴ nominant, breuiter percurramus. Sic uerò appellant, ut libr. primo etiam eſt dictum, quæ ſignorum rationem tradit, quibus præterita cognoſcimus, præſentia inſpicimus, & futura prædicimus: In qua quidē medicinæ partē perdiſcenda medicus ſtrenuam nauare operam debet, quòd nimirum nulla propemodum alia medicinæ pars ea dignior utiliorq́; ſit. Siquidem latentes affectus præſentes dignoſcere, & quæ præceſſerunt tanquam præſentia eſſēnt, commemorare, ac quę poſt longum tempus futura ſunt, prędicere, eſt quaſi diuinam artem profiteri. Vtilis quoque multis modis eſt ſignorū cognitio, & ad omnia medici officia ſummopère neceſſaria. Quippe ea medicinæ pars, quæ ſignorum rationem docet, tum ſanitatis, tum morborū notas tradit, quæ medicum quaſi in rem prēſentē ducūt, illiq́; omnia iam dicta ob oculos ponūt. Cùm itaq; ſine ijs notis nec ea quæ ſecundum naturam in nobis ſunt, conſeruare ac tueri liceat, nec imminētes morbos prēcauere,

Σημειωτικὴ.

Signorū dignitas.

Signorum utilitas.

uere,

uere, aut præſentes profligare liceat, ſummo ſtudio ad-
nitendum medico erit, vt eam medicinæ partem rectè
perdiſcat. Ad hanc uerò ipſam conſequendam unicè
conducent Galeni libri, quos de laborantibus locis in-
ſcripſit. In iis enim qua ratione cuiuſque corporis par-
tis, eius potiſsimùm, quæ in alto corporis latet, adeóque
ſenſum fugit, uitia dignoſcantur, methodo certa ac ra-
tione [redacted] quæ
2 ſigna [redacted] ines
quæ illis eueniunt medico præcognita uident, nó ſolùm
artem extollunt, illiusq; profeſſores unicè admirantur
& ſuſpiciunt, ſed etiam huic libentius parent, & ut in-
quit Hippocrates, audentius ſe illi cómittunt, ad omnia
quę ſuſtinenda paratos ſe exhibent, & illum in oppugnā
do morbo ſtrenuè iuuát. Quapropter ſi unà cum medi
co ægrotantes morbis fortiter reluctantur, fieri non po
teſt, quin ſalutaris ſequatur curatio, atque è corpore o-
3 mnis propulſetur morbus. Tertia eſt, quia medicus hu
ius partis peritus multo antè tempore, ut imminenti-
bus malis corporis obuiam eat, ſe parabit, adeóque ne
quædam uitia prorſus accidant, prohibebit, nonnullo-
rum autē magnitudinē arcebit, in ſumma ſingulis peri-
culis, perinde atque peritus nauta futura tempeſtate, re-
4 ctiſsimè proſpiciet. Quarta, quòd remediorum auto
ritatem conſeruabit ac retinebit, dum illis utetur in iis
ſolùm, quibus ea profutura præuidet. In illis autē, quos
morituros prænoſcit, ne ipſa infamet, haud utetur, me-
11. *thera.* mor optimi iſtius Galeni conſilij, qui in quibus deſpera
meth. c. 9 ta omnino ſalus eſt, imprudentis eſſe conſilij inquit,
apud uulgum infamare præſidia, quæ multis qui ſanari
2. *aphor.* potuerūt præſidio & ſaluti fuerunt. Atq; hinc eſt, quòd
29. idem etiā alibi monet, deploratos non eſſe curandos, ſed
ab iis potiùs abſtinendum, & morbi finē prædicendum.
5 Quinta, quòd vulgi infamiā & calūnias, mortiſq; crimē
quod illi ab imperitis imputabitur, facilè euitabit medi-
cus, qui in hac parte medici næ probè inſtructus, omnes
euentus mortemq; prænuntiabit. Cùm itaq; ad cōſequē
dam laudē atq; admirationem medico multum cōferat
aliasq; non paucas utilitates afferat hæc pars medicinæ,
1. *prog.* 1 quæ ſignorum rationem docet, præclarè dixiſſe Hippo
cratem

eratem conſtat, optimũ eſſe, vt medicus prouidẽtia vtatur,& prędicẽdi ſcientiã ſectetur,debetq; hoc nomine in hanc curã incũbere, vt illã exquiſitè diſcat. Id quod fiet, ſi Galeni libros de arte medica, temperamẽtis, pulſibus, prognoſticis, laborantibus locis ſuprà indicatos, & eos quos de iudiciis inſcripſit, diligenter euoluat ac perlegat. Nam quamuis ſparſim alibi ſignorum rationem explicet, in iis tamen libris de ſignis ex profeſſo tractat. Et præ cæteris eiuſdem monumentis plus ponderis habet ad prædicenda futura opus de iudiciis poſteritati relictum. Quod metipſe li. 3. prog. com. 4. iis verbis teſtatus eſt, Cui libet exquiſita ratione futura præſentire, huic
„ Commentarii de iudiciis reuoluendi ſunt.
„

Quid ſignum, & ſignorum genera. CAP. II.

Signum quid.

ſ IGNVM, vt à nominis explicatione auſpicemur, eſt quod rem aliquã ſignificat: vel quod rei alicuius eſt ſignificatiuũ. Nihil autẽ refert ſiue ſignũ, ſiue indiciũ, ſiue notã appelles, nã iis omnibus uocibus id, quod Græcis σημεῖον ſignificat, reddi poteſt. Quicquid igitur aliquid eorũ, quæ in corpore fiũt, oſtẽdere poteſt ſigni nomine cõtinetur. Signorũ autẽ tria ſunt prima genera, nẽpe ſalubria, inſalubria, & neutra. Salubria ſunt, quæ præſentẽ indicãt ſanitatẽ, futurã prænuntiãt, & præteritã ad memoriã reuocãt. Inſalubria, quæ morbũ præſentẽ ſignificãt, futurũ prędicũt, & pręteritũ in memoriã reuocãt. Neutra, quæ neutrũ mediumq; inter ſanitatem & morbũ affectũ oſtendunt, prænuntiãt, & memorię tradunt. Cæterùm quæ ex iã dictis præſentia demonſtrant, Græcis διαγνωστικά, Latinis demonſtratiua nominantur. Quę verò futura pñũtiãt, Græcis προγνωστικά, nobis prædictiones, pręcognitiones, præſagia, vel præſenſiones dici poſſunt. Quæ autẽ præterita cõmemorant, Græcis ἀναμνηστικά, Latinis memoratiua vocantur. Atq; is eſt proprius harum rerum vſus. Veteres tamen, ut cap. 7. artis medicæ autor eſt Galenus, προγνωστικῶν ſiue prædictionũ nomen, etiã præſentia & futura ſignificare poſſe tradidẽrũt. Prædicere enim idẽ eſt, quod præcognoſcere. Vnde cùm ea, quæ præſentia ſunt, vel pręterita quibuſdã ſignis præcognoſcimus, quaſi uideantur, antequàm ſint patefacta

Signorum tria prima genera.

Salubria.

Inſalubria.

Neutra.

Διαγνωστικά.

Προγνωστικά.

Αναμνηστικά.

cta,ea præſagire ac præſentire dicimur. Sunt etiā quædā ſigna,quę morbū,eiusq; naturā declarant:adeoq; unà cū illo inuadunt & deſinūt,quæ Græcis παθογνωμικά,Latinis vitiū,ſeu morbū ſignificantia nūcupātur. Vt ſunt in pleuritide acuta febris,ſpirandi difficultas,tuſsis,punctio lateris. Hæc itaq; , vt umbra à corpore , à morbo ſeparari nequeūt. Quæ autē incipiētis uitij indicia ſunt, propriè γνωρίσματα dicuntur. Quæ uerò non ſimul cum morbo inuadunt & incipiunt,ſed ſubinde apparent & ſuccedūt, ἐπιφαινόμενα,id eſt, ſuccedentia aut ſuperuenientia appellantur. Quæ autem morbi naturam ueluti circunſtant, non autem penitus coniuncta ſunt,& inſeparabilia, Grę cis συνεδρεύοντα,id eſt,circunſtantia nominantur. Opponuntur itaq; iis, quæ morbi naturam patefaciunt, eò ꝙ illa ſemper cum morbo ſint cōiuncta. Hæc autē aliquando cum morbo,nonnūquam poſt genitū morbū, modò ne omnino quidē conſpiciuntur,tantum abeſt,ût neceſſitate aliqua morbo cōiuncta ſint. Plerunq; tamen incidunt. Huius generis,vbi pleuritis torquet,ſunt dolores, vel ad iugulum vſq;, vel ad hypochondria pertingētes. Sunt prætereà cruditatis & concoctionis ſigna. Cruditatis,materię in morbis cruditatem ſignificant,adeoq; uel omnino nullum iudicium futurum,aut prauū,aut dolores,aut diuturnitatē,aut recidiuam,vt primo Epid. ſect. 2. conſtit. 3. teſtis eſt Hippocrates. Cōcoctionis,quę materiæ morborum concoctionem oſtendunt, utraq; iam dicta ſigna ex alui excrementis,vrinis,& ſputis maximè colliguntur. Atque excrementa quidē alui,inferioris uētris vel concoctionē vel cruditatem ſignificant. Vrinæ autem venoſi generis, vt ſputa excreationéſve eorum, quæ in reſpirationi ſeruiētibus inſtrumētis ſunt humorum coctionē aut cruditatē monſtrāt, vt li. 1. de iudiciis Galenus copioſiùs docet. Proinde duo hęc ſigna ſtabilē propriáq; poteſtatē ſemper habēt, quocūq; morbi tēpore apparuerint. Prætereà ſunt ſigna, quæ ſalutē demonſtrāt,ſalutaria ob id nominata. Cōtrà alia, quæ mortem portendunt,lethalia dicta. Ea ex iis maximè, quæ cum vrinis,alui excremētis,& ſputis excernūtur,colligi poſſunt,quemadmodū in prognoſticis Hippocrates docet. Quędā inſuper ſunt ſigna,bona vocata,quòd ſcilicet bonum

Marginalia: Παθογνωμικά. — Γνωρίσματα. — Ἐπιφαινόμενα. — Συνεδρεύοντα. — *Cruditatis.* — *Cōcoctionis.* — *Salutaria.* — *Lethalia* — *Bona.*

num aliquid præſens, præteritũ, aut futurum oſtendunt, vt eſt facilis ſpiratio, leuis tolerantia, pulſuũ bonitas, facilis ſomnus, facies ſimillima ſanis, decẽs decubitus, totius corporis æqualitas, & alia quę tum in prognoſticis, tum aphoriſmis recenſet Hippocrates. Quædã contra mala, quæ malũ aliquid præſens, præteritũ, aut futurum indicãt, vt difficilis ſpiratio, pręſertim quæ fit frigido efflato ſpiritu, difficilis tolerãtia, pulſuũ malitia, & in ſumma, prædictis cõtraria. Ac rurſus inter bona, quædã optima, quæ ſemper bonum ſignificant. Quædam valde bona, quæ raro nõ indicãt bonum. Inter mala, quædã peſsima, quæ ſemper mõſtrant malum. Nonnulla ualde mala, quæ raro non malum portendunt. Sunt alia iudicatoria nominata, quæ quidem duplicia ſunt. Quædam enim horũ ueluti cauſæ & ſigna ſunt, hoc eſt, ſignificant & efficiunt iudicium, vt eſt vomitus, alui deiectio, vrinarum multitudo, ſudor, ſanguinis è naribus profluuium, parotis, & abſceſſus. Aliqua verò ſignorum tantum rationem habent, vt delirium, vigiliæ, comata, inquietudines, difficilis ſpiratio, obtenebrationes, difficilis ſenſus, dolores capitis, colli, & ſtomachi, temporum grauitas, aurium ſonitus: ſplendores, lachrymæ inuoluntariæ, nox abſque ratione moleſta, labrum inferius agitatum, obliuio, aſtantium ignorantia, uehemens rigor, acceſsio anticipans, facies vnà cum oculis & naſo rubeſcens, hypochondriorum retractio, nauſea multa, faſtidiúmve, æſtus, & ſitis vehemens. Omnia quæ iam commemorauimus, quatenus ſubitam mutationem ac turbationem oſtendunt, Græcis κρίσιμα, Latinis iudicatoria ſigna uocantur. Quatenus uerò morbos ſequuntur, & ſecundum propriam ſuam ſubſtantiam conſiderantur, ſymptomata iudicatoria nominantur. Habentque iudicatoria appellata ſigna non ſemper ſtabilem ac firmam, vt cruditatis & concoctionis, poteſtatem, quocunque morbi tempore apparuerint. Siquidem bona ſunt, ubi poſt concoctionem morbi, & in uigore apparent. Mala uerò, quum in morbi principio, & ante concoctionem. Quod ut plenius intelligamus, de temporibus morborum nunc diſſeramus oportet.

Mala.

Optima.

Valde bona.

Peſsima.

Valde mala.

Indicatoria.

κρίσιμα.

Symptomata indicatoria

Quid tempus morbi, & tractationis de temporibus morborum uſus. CAP. III.

Morbi tẽpus, quid.

ORBI tempus, Græcè καιρὸς, non eſt niſi pars, aut ætas morbi, quæ ſucceſsionis uicißitudine mutatur, metaphora ab animātibus ſumpta. Quemadmodum enim hæc ipſa genita ad uigorem uſq; augentur, inde iam contabeſcere incipientia, ad extremam uſq; corruptionem declinant, ſi omnes ætates pertranſierint: ita quoq; ſinguli morbi à prima eorũ cõſtitutione ad vigorem vſq; increſcũt, dum pro augmenti prioris portione decreſcentes omnino diſſoluãtur. Tẽpora itaq; appellãtur, quòd ſucceſsione quadã, vt tẽpus, ſuas partes morbus acquirat. Aetates verò quòd quẽadmodũ ætatũ curſu animal, ſic morbi temporum uicißitudine immutentur.

Vtilitas cognitionis tẽporũ morbi.

Atq; horũ temporum cognitionis vtilitas varia & multiplex eſt. Nã quũ curationem morborũ in primis ob morbi tẽpora uariari contingat, alia enim in princi-
1 pio morbi, alia in eius incremento, alia denique in aliis morbi partibus remedia cõueniũt, nemo morbos rectè
2.aph.29 curabit, niſi horum tempora perfecta habeat. Neq; enim temerè in aphoriſmis dixit Hippocrates: „Quum morbi incipiunt, ſi quid mouendũ uidetur, moue: quũ uerò „cõſiſtunt ac uigẽt, quieſcere melius eſt. Et alio loco: In
1.aph.24 acutis morbis rarò, & in principiis purgãtibus vtendũ medicamẽtis. Sanguis preterea non mittitur pari utilitate, uigẽte morbo, vt incipiẽte. Quũ autẽ morbus declinat, nõ ſolùm ſuperfluò, ſed etiã inutiliter extrahitur. Pari modo inter initia phlegmones reprimẽtia, in augmẽto autẽ tepida & mediocriter adſtringẽtia, ĩ uigorè quæ moderatè calefaciũt & diſcutiũt, adhibemus medicamẽ
2 ta. In declinatione uerò, quę valẽter tũ calefaciũt, tũ diſcutiũt. Cõfert etiã hęc cognitio ad futurorũ prędictionẽ. Nã quo tẽpore mori poſsit, aut ſanari, & quãdo periculũ effugerit ęger, ꝓuidebit, q morbi tẽpora nõ ignorabit. Neq; enim in quacũq; morbi parte finiri poſſunt morbi, aut uitia extingui: cũ nemo inuadẽte, aut inclinã
3 te morbo pereat. Quinetiã uictus rationẽ in nullo morbo recte inſtituet, qui eius tẽpora, pręſertim vigorem, à quo cibandi cõſiliũ petitur, ignorauerit. Quòd abundè

patet

patet ex iijs, quæ ſectione ſecunda ab Hippocrate ſcribuntur. Poſtremò, quòd inde iudiciorũ bonitas aut malitia cognoſci poſsit. Nam vigor morbi, iudiciorum omnium regula eſt, quòd in eo non niſi optimum iudicium fiat. Proinde quantò iudicium vigori proximius, tantò melius eſt. Contrà, quantò magis ab eo diſtat, peius, vt lib. 3. de iudicijs cap. 5. Galenus fuſiùs docet.

Quot ſint morborum tempora. CAP. IIII.

VNIVERSA morborum tempora quatuor eſſe tum veteres, tum recétiores medici omnes vno conſenſu ſtatuunt, principium, augmentũ incrementũmve, vigorem, & declinationem. Nõ temere autem Græcis ὅλου τοῦ νοσήματος καιροί, Latinis uniuerſalia tẽpora vocantur. hac enim appellatione a particularibus, in quæ ſingulæ morbi acceſsiones diuiduntur, diſcernere voluerũt. Cæterùm, vt de ſingulis ordine agamus. Principium variè à medicis vſurpatur, nẽpe trifariàm. Vno modo, pro primo exquiſitè inſultu, ſeu prima morbi inuaſione, quam Græci ἐπισημασίαν nominãt, quæ quidem ſimplex eſt, & omni latitudine caret. Secundo, pro eo quod latitudinem obtinet, & ad tertium vſq; extẽditur diem. Neutro autem horum modorum ſumitur in præſentia. Tertio modo pro totius morbi parte prima, quę cõcoctionis ſignis finitur. Duæ primæ ſignificationes à vulgari opinione deſumptæ ſunt. Vulgus enim vocat eos in principio morbi eſſe, quos à primo morbi inſultu correptos videt. Itẽ eos, qui in primis tribus diebus laborant, adhuc in principio eſſe putat, etſi nõnunquam eo tempore incrementũ exceſſerunt. Tertia ſolis medicis nota eſt, cùm per multos menſes morbus ſæpenumero duret, & nihilominus adhuc in principio ſit, cuius quidem finis tum certò adeſt, vbi concoctionis manifeſtæ notæ apparent. Alterũ tẽpus, quod principiũ ſtatim excipit, & ad vigorem vſq; durat, Græcis αὔξησις, ἐπίδοσις, & ἀνάβασις, Latinis incrementum, augmentũ, & aſcenſus dicitur. Tertium, vehemẽtiſsima morbi pars eſt, Græcis ἀκμή, Latinis vigor, & ſtatus appellatur. Quartũ & vlti-

Vniuerſalia tempora.

Principium.

ἐπισημασία.

Incrementum.

Vigor.

Declinatio. mũ Græcis παρακμή, Latinis declinatio & inclinatio nominatur. Atq; hæc ſunt vniuerſalia morbi tempora, ſiue maiores morbi partes, in quas vniuerſus morbus primũ diuiditur. *Particularia tẽpora.* Particularia verò tempora ſunt minores partes, in quas ſingulæ acceſsiones diuiduntur. *Acceſsio.* Acceſsio autem Græcis παροξυσμὸς dicta, non eſt niſi tempus deterius totius circuitus, quod à prima inuaſione vſq; ad intermiſsionem exiſtit. Hoc itaq; tempus quatuor partibus ſeu temporibus particularibus, principio nimirũ, incremento, vigore, & declinatione definitur. *Exemplũ* Febrilis acceſſionis exemplo res clarior fiet. Huius certè principiũ eſt quod extremis partibus refrigerationis ſenſum præbet. Incrementũ, vbi frigus deſinit, corpus autẽ incaleſcere incipit, nõ tamẽ exquiſito calore. Vigor, vbi calor æqualiter in totum diffunditur corpus, minimasq; eius obſidet particulas. Declinatio, vbi calor imminuitur. *Circuitus.* Porrò circuitus, qui Græcis περίοδος vocatur, non eſt niſi repetitio, ſiue reditus ab eodem ad eadem per ordinem & circulum quendã factus. Vel breuius, ſimilis ad idem reditus, hoc eſt, vniuerſum tẽporis ſpatium à primo ſtatim inſultu vnius, vſq; ad inſultum alterius acceſsionis. *Circuitus duæ partes.* Cuius quidem tẽporis duæ ſunt partes. *Prima.* Vna, quæ deterius eius tempus cõprehendit. *Altera.* Altera, quæ remiſsionem ſiue declinationem, & quietis tempus complectitur. Primam quidem partem veteres medici Græci παροξυσμὸν, id eſt, acceſsionem priuatim nominauerunt. *Acceſsionis vox, bifariam ſumitur.* Qua quidẽ ratione in ſe acceſsio non niſi principium, incrementum, & vigorem cõtinet. Hac in ſignificatione acceſsionis vox, ab Hippocrate ſect.j.aph. vſurpatur, quum inquit: In acceſsionibus à cibo abſtinere oportet. veluti fuſiùs in noſtris *Aph. 11.* ſuper hanc Hippocratis ſentẽtiam Commentarijs oſtendimus. Nec aliter in mox ibidem ſequente aphoriſmo duodecimo accipitur, quod in commentarijs ſuis ijs verbis Galenus etiam confirmat, inquiens, " Per acceſſionem te oportet inaudire deterius totius circuitus tẽpus, quod eſt à primo inſultu vſque ad tempus vigoris. " Quod certè accuratè cõſiderandum erit, quod aliàs medici, præſertim recentiores, acceſsionem vocant, quæ non ſolùm in ſe principium, incrementum, vigorem, ſed & declinationem, quam Græci propriè παρακμὴν, vt di-

ximus,nominant,cóplectitur. Alteram circuitus parté, id eſt, omne id tempus, quod priorem partem ſiue acceſsionem vigoremq; vſque ad ſecundam acceſsionem ſequitur,Gale. in lib.de temporibus, & alij veteres Græci παρακμὴν, ἄνεσιν, ἔνδοσιν, ὕφεσιν, ἀφαίρεσιν, vel διάλειμμα, id eſt, declinationem, remiſsionem, ſubmiſsionem, ablationem,vel interuallum appellant. Propriè tamen, vt lib.j.de iudiciis,cap.3.autor eſt Galenus. διάλειμμα, id eſt, interuallum, tempus eſt, quo in quietem febre vacantem acceſsió deſiit:aut breuius quietis tempus,quod in febribus peculiari nomine ἀπυρεξία, id eſt, infebricitatio, ſi ita loqui licet, dicitur. Διάλειμμα. ἀπυρεξία.

Quot tempora vniuerſalia vnuſquiſque morbus habeat. CAP. V.

VT NON omnia animantia ad extremam & conſtitutam vſque ſenectútem perueniunt,adeoq; omnes ætates pertranſeunt: ita nec omnes morbi, propter ſuam malitiam, & ægrotantium imbecillitatem, ſingula ſua tempora attingere poſſunt. Sunt enim morbi, qui duo duntaxat tempora habent,vt qui incrementi té pore interficiunt. Sunt etiam,qui tria tantùm obtinent tempora, vt qui in vigore iugulant. Ex letalibus verò morbis nullus quatuor tempora habet. Siquidem fieri nequit,vt vigore elapſo, diminutoq; morbo,victaq; illius vehementia,homo in declinatione eius pereat,vt fuſiùs lib.3.de iudicijs cap.5.Galenus oſtendit. Quanquã enim interdum morbus quum moritur homo, leuior eſſe appareat,non tamen tum vera eſt declinatio, ſed falſa potiùs & ficta, vtpote quæ à natura vincente nequaquã accidat. Neq; enim alia de cauſa tunc declinare videtur morbus,quàm quòd virtus iam euicta,non ampliùs morboſis cauſis reluctetur. Et ſunt certè ex letalibus morbis nõnulli, qui breui tẽpore & principium & augmentum percurrunt, vt ferè augmentũ habere nullum videantur. Atq; hinc eſt,quòd Galenus in lib.de optima ſecta,ſcribat nonnullos morbos acutos,vt apoplexiam, ſimul atq; inuadunt vigoré aſſumere. Quod certè non ita intelligendum venit,vt quidam hodie, qui omnia dicta Galeni malitioſè peruertũt, & ſummo ſtudio depra- Nemo in declinatione morbi moritur. Galeni locus enarratus.

uant, interpretantur, quòd eiuſmodi morbi nullum habeant incrementum, quando fieri nequeat, vt ad ſummũ aliquid niſi aſcendendo perueniat: ſed quod tam celeriter ab inuaſione ad vigorẽ perueniat, vt uix animaduerti poſsit augmentũ, adeoq; propemodum inſenſile ſit. Atque hoc ipſum planè ſenſiſſe Galenum alius eiuſdem locus planè conuincit, qui eſt in libello de totius morbi temporibus, in quo manifeſtè apoplexiam incremẽtum habere inquit: atq; adeò quid ſenſerit, in libro de optima ſecta diſertè exponit. Sed eiuſdem verba ſubiiciamus; ἔνια δοκεῖν τῶν νοσημάτων εὐθὺς εἰσβάλλειν ἀκμάζοντα. καὶ τοῦτο μὲν αὐτὸ τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. ἥκιστα γὰρ τὸ μάλιστα ἐξαίφνης εἰσβάλλον ἀκμάζον εἴποι τις ἂν τὴν ἀποπληξίαν: οὐδὲ γὰρ ἀκριβῶς ἐστὶ τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' ἐν μὲν βραχεῖ χρόνῳ διεξέρχεται τήν τε ἀρχὴν καὶ τὴν ἀνάβασιν, οὐ μὴν ἄναρχόν τι ἐστι, οὐδ' εὐθὺς εἰσβάλλει τελεώτατα, ὥσπερ ὁ τῆς ἐπιληψίας παροξυσμός. οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἁλίσκεται ἐξαίφνης τῷ συμπτώματι, καθάπερ οἱ τὸν τράχηλον ἀφαιρούμενοι, καίτοι καὶ τούτων ἡ τομὴ πρῶτον τινὰ χρόνον ἔχει, καὶ δεύτερον, καὶ τρίτον, καὶ τέταρτον, ὥσπερ ἂν καὶ χειρουργός τις ὁτιοῦν τέμνει.
Quod eſt: Quidam morbi ſtatim ſimul atq; vigent, inuadere videntur, quod ipſum quidem ex numero eorũ eſt, quæ fieri nequeunt. Neque enim repente inuadentẽ in vigore eſſe apoplexiam quiſpiam dixerit, quoniã talis exquiſitè non eſt, ſed breui tempore & principium, & augmentum percurrit, nõ tamen abſq; principio eſt, neq; ſtatim abſolutiſsimè inuadit: quemadmodum nec comitialis morbi acceſsio. Nemo enim tã ſubito ſymptomate corripitur, ut ii quibus ceruix aufertur: quanquam horum quoq; ſectio primum aliquod, & ſecundum, & tertium, & quartum tempus habet, ueluti etiam ſi chirurgus quamlibet partem incidat. Quæ verba Galeni etiã in propria lingua referre uolui, ut hinc pleniùs lector eius cognoſceret ſentẽtiam, & quàm inique à ſycophantis hoc tempore flagelletur, qui ſingula propemodum eiuſdem uerba in diuerſam quàm ille putauerit, partem interpretantur. Cæterùm qui ſalutares ſunt morbi, quatuor interdum tempora obtinebunt, principium nimirũ, augmentum, uigorem, & declinationem: idq; accidit, ſi ſoluantur. Si enim adhibitis remediis curentur, pauciora habebunt tempora. Qui enim antequã

creſcant

creſcant per conuenientia præſidia ſoluuntur, augmento & uigore mutilantur. Si per iudicationem perfectam terminantur, non pauciora quàm tria habebunt.

Tempora morborum vt dignoſcenda. CAP. VI.

CVM quatuor temporum uniuerſalium morbi cognitio ad iudiciorum prædictionem unicè, ut dictum eſt, conferat, ut quo modo quiſpiam horum quoad fieri poteſt exquiſitam conſequatur notitiam, nunc monſtremus, neceſſe eſt. Exorſi igitur à principio, de illis ita ſtatuemus: Principii morbi finis adhuc futurus quinq; deprehenditur modis. Primo, ex morbi ipſius natura & differentia. Quippe febres ardentes, pleuritis, uiſcerum phlegmones, & id genus alij morbi acuti, breuis temporis principium habent. Nam ut ipſi non ſunt diuturni, ita neque principium longo durans tempore obtinebunt. Cõtrà epilepſia ſiue morbus comitialis, coxendicum & renum dolores, quartana, & ſimiles morbi diuturni longioris temporis principia habebunt. Secundo, è temporibus anni, in quibus morbi exoriũtur. Qui enim æſtate accidunt morbi, breuius: qui uerò hyeme inuadunt, longius principiũ habent. Hinc eſt, quòd Hippocrates nõ temere in aphoriſmis dixerit: Aeſtiuæ quartanæ magna ex parte breues ſunt, autumnales uerò longæ, præſertim quæ hyemẽ attingunt. Quantò enim breuior morbus eſt, tantò etiã breuius principium obtinet. Tertio, ex ætate & natura ægrotantis. Nã ſi calidæ fuerint, morbi eas corripientes breuius principiũ habebunt. Citius enim in iis concoctionis ſigna apparent. Contrà ſi frigidæ fuerint ætates, longius principij tempus obtinebunt. Quarto, è regione in qua æger decumbit. Hæc enim perinde atq; ætas & natura ægrotantis, uel breuius, uel longius principij tempus efficiet. Quinto, ex uictus ratione, quæ anteceſſit. Is enim ſi calidior & ſiccior fuerit, bilioſius adeoq; calidius & ſiccius corpus reddet. Contrà, ſi frigidior & humidior fuit, pituitoſum corpus efficiet. In bilioſo autẽ corpore calidos procreari morbos, & ĩ pituitoſo frigidos, nemo eſt qui neſciat.

Prĩcipiũ morbi vt dignoſcẽdum.

Ex morbi natura

E temporibus anni.

2. Apho. 25.

Ex ætate & natura ægrotantis.

E regione.

Ex victus ratione.

neſciat. Habent autẽ calidi morbi breuius, vt frigidi contrà longius principium. Cæterùm perfecti & iam abſoluti principij euidentiſsimum ac firmum admodum ſignum, concoctio manifeſta exſtit. Atq; hactenus principij breuioris aut longioris ſigna vnde petenda ſint indicauimus. Porrò augmentum morbi tribus cognoſcitur rebus, nempe hora, in qua fit acceſsio, eiuſdem longitudine, & magnitudine ſiue vehementia. Nihil enim refert magnitudinem aut vehemẽtiam dicas. Duo enim hæc nomina, vt ſect. 1. apho. Cõm. 12. teſtis eſt Galenus, apud veteres medicos vſitata, ſæpius de vna eademq; re pronuntiantur. Ex hora quidem in qua fit acceſsio ita agnoſcitur augmentum. Si acceſsio maturius inuadit, & plus quàm proportio poſtulat anteuertit, certiſsimum hinc augmenti indicium colligitur. Ex longitudine hoc modo, Si acceſsio anteuertendo in longius extenditur tempus, augmenti notam eſſe nemo non animaduertit. Ex magnitudine ſeu vehementia hac ratione, Si acceſſio vehementiùs afflixerit, manifeſtè augmentum morbi adeſſe conijcimus. Proinde acceſsio plurimo tempore anticipans, hoc eſt, conſuetam inuaſionis horam anteuertens, & longius, & multò etiam vehementius affligens, effatu dignum ac certum morbi habentis acceſsionem, & per circuitus redeuntis, incrementum indicabit. Aliorum morborum augmentum, facilè ex illorum vehementia ſeu magnitudine iam increſcẽte cognoſcitur. Vigor autem indicatur, vbi hæc omnia in vtriſq; acceſſionibus æqualia, & ſibiipſis perquàm ſimillima fuerint, ac in eodem ſtatu manſerint, perſeuerarintq;. Declinatio autẽ contrariis augmento ſignis cognoſcitur, nempe ſi tardiùs quàm conſueuerunt anteà acceſsiones inuadant, ſi breuiori tempore durant, & prioribus mitiores fuerint, minuſq; afflixerint. Poſſunt autem alij morbi, qui per circuitus non inuadunt, ex ſymptomatum vehementia, vel remiſsione num in vigore aut declinatione ſint, cognoſci, iuxta illud Hippocratis:

Augmẽti cognitio è tribus pẽdet rebus

Ex hora.

Longitudine.

Magnitudine.

Vigoris iudicia.

Declinationis.

2. aphor. 30.

» Quum incipiunt, & finiunt morbi, ſym-
» ptomata omnia leuiſsima ſunt, in
» vigore autem vehemen-
» tiſsima.

Vigor morbi medico præ aliis temporibus potiſsimùm dignoſcendus. CAP. VII.

HACTENVS quo pacto vniuerſalia morborum tempora ſint cognoſcenda medico,& quòd illorum notitia ad futuram criſin iudicationemq; prænoſcendam ſit neceſſaria,oſtendimus. Nunc verò quòd præ omnibus aliis temporibus vigor potiſsimùm medico ſit præcognoſcendus, tribus de cauſis docebimus. Primò, quòd ſine vigoris præcognitione vtrum iudicium futurum ſit nécne,& quum ſit,quale ſcit, ſciri nequeat. Nam quum futura bona iudicatio niſi ex præcedẽtibus exquiſitis concoctionibus præcognoſci non poſsit, & hæ quidem non niſi vigoris tempore appareant, conſequitur hunc veluti normam quandã eſſe iudiciorum, adeoq; vt medico præcognoſcatur, ſummè eſt neceſſarium. Secundò, vigor hoc maximè nomine præcognoſcendus venit,quia niſi in vigore iudicium morbi obtinuerint,ut in declinatione habeãt,fieri nequit. Quicunque enim morbi vigoris tẽpus ſemel prætererint,ſi certè ſine iudicio perſeuerant,& paulatim ſoluuntur, nullũ prætereà elapſo vigore mortis eſt periculum, quandoquidẽ experientia teſtetur, nullum vnquã in declinatione,vi morbi,periiſſe, vt anteà quoq; dictum eſt. Sed magis ratio ipſa. Neq; enim accidit,vt ſimul atq; morboſæ cauſæ iam euictæ ac concoctæ ſunt,adeoq; natura ſuperauerit,æger moriatur. Quapropter ſi qui ſunt,quos in declinatione interiiſſe conſtat,ij certè vel ſuis ipſorum, vel medicorum erroribus mortui ſunt. Tertiò,vigoris tempus medico ideò præcognoſcendum, quòd ſi moriturus eſt æger aut non,nemo ſciet, niſi vigoris tempus præcognouerit. Tunc enim primum mori ægrotantem eſt neceſſarium, ubi uires præ morbi uiolentia ſuccubuerint. Vtrũ uerò priùs ſuperabitur,ſciri non poteſt, ſi uigoris tẽpus incertũ fuerit. Nã ſi iudiciũ intra unũ diẽ eſſe debeat,ſeruabitur æger anteq̃ à morbo uires proſternãtur. Si uerò ante uiginti dies,ſi ſic accidat,nequeat aduenire iudicium,fieri poteſt ut interim natura fatigetur, adeò ut ſi iidẽ appareant ęgrotãtes,alter quidẽ ſeruetur,

Vigor morbi tribus de cauſis medico cognoſcendus.

Nullus vnquã in declinatione mortuus.

alter ob futuri vigoris tempus moriatur. Quare cum et vigoris tempore medicus ſciat nunquid ægri vires ſufficiant néc ne, non poteſt etiam conueniens victus ratio inſtitui, niſi quales vires ægrotantis ſint, præcognoſcatur. Neque enim temere ab Hippocrate dictum eſt:

1. Apho

" Coniicere oportet, num æger poſsit cum victu perdurare ad vigorem vſque, & nunquid ille prius deficiat, nec cum victu illo perdurare poſsit, aut morbus antè deficiat, ac retundatur. Duo nanque ſunt, à quibus potiſsimùm cibandi conſilia petuntur, nempe morbi vigor, & ægri vires. Ratio itaque ipſa docet medico in nullo ſic eſſe exercitandum ac laborandum, atque in futuri vigoris præcognitione, quod fuſiùs lib. 3. de iudiciis cap. 5. Galenus monſtrat. Cæterùm, cùm iam ſæpenumero iudiciorum ſit facta mentio, ordinis ratio poſtulare videtur, vt tandem quid ſit iudicium, quot eius differentiæ, quibus notis quum præſens, vel futurum eſt, deprehendatur, & quæ tandem ſit dierum iudicatoriorum natura, & vis, exponamus. Quæ ſingula in ſecunda, quæ ſequitur, ſectione ordine docebimus.

Duo ſunt à quibus cibādi petūtur conſilia.

DE

DE IVDICIIS SECTIO II.

Quid iudicium. CAP. I.

QVOD Latinis medicis iudicium vocatur, hoc Græcis κρίσις dicitur, varieq; Gale. lib. 1. de iudiciis, cap. 1. teſte, ab autoribus vſurpatur. Primò, pro repentina, & ſubita in morbo mutatione. Sic ſanè à Gal. 3. progn. Cõm. 1. ſect. aph. 2. Cõm. 13. & 23. & lib. 1. Epid. Cõm. 3. definitur. Nam in omnibus iā citatis locis criſin ſeu iudicium, ſubitā & præcipitē in morbis mutationē eſſe tradit. Quapropter eas, quæ paulatim fiunt, mutationes, nõ criſes ſeu iudicia, ſed peculiari nomine λύσεις, hoc eſt, ſolutiones Galenus appellare conſueuit. Secundò, iudiciū à nonnullis ſumitur pro inclinatione in melius, quæ tamen propriè loquendo non ſimpliciter iudicium, ſed cū adiectione deficiens iudicium, Galeno lib. 3. de iudiciis atteſtāte, dicitur. Tertiò, pro turbatione corporis, quæ excretiones & abſceſſus antecedit. Nam priuſquā morbus per excretiones, & abſceſſus finiatur, non mediocris in ægri corpore fit turbatio. Hic nanq; ſubitò ſpiritum difficiliùs trahit, vel delirat, vel caliginē, vel ſplendores ob oculos ſibi verſari putat, vel lachrymas fundit, vel oculos rubētes habet, vel tempora grauia, vel in ceruice dolores percipit, interim vel caput dolet vel nigra quædā oculis effundi queritur, vel ſtomacho laborat, vel inferius labrū quaſi tremulum ac intro contractū obtinet, uel rigore uehementi concutitur. Hanc itaq; turbationem ſubitā Galenus quoq; lib. 3. de dieb. iudicatoriis ca. 2. criſin iudiciúmve vocat. Quarto, criſis ꝓ omni morbi ſolutione, ſiue ſubitò, ſiue paulatim fiat, accipitur. Quintò, pro ſolutione quæ ad bonū terminatur. Etſi autē variis modis à veteribus iudicij uox eſt uſurpata, Galeno tamen, vt ex capite ultimo libri primi de iudiciis abundè liquet, nõ niſi pro ſubita in morbo mutatione, & multò magis pro ea, quæ hanc antecedit turbatione ſumitur. Porrò uox κρίσις tranſlata eſt, eodem Galeno li. 3. de

Κρίσις.

Iudicium variè ab autoribus vſurpatur.

Solutiones.

Turbatio excretiones et abſceſſus antecedens.

Vnde vox criſis trāſlata ſit.

de iudiciis cap. 2. teſte, à iudiciali foro: vt enim in illo inter eum qui accuſat, & alterum qui accuſatur, atrociſsima exiſtit pugnã, vnuſq; tãdẽ vincit, alter verò vincitur: ſic etiã in iudicio morbus, & natura corporis acerrimè inter ſe pugnãt, vt ægro nihil aliud, quàm illis qui in iudicio de morte aut vita audiunt ſententiam, ſit expectandum. Nõ igitur eſt, vt diximus, iudiciũ niſi ſubita ac præceps in morbo vel ad ſanitatẽ, vel ad mortẽ mutatio. Et fit quidem natura ſeparante à bonis mala, & ad excernẽdum properante. Quare ob talem, quæ iudicationẽ præcedit, perturbationẽ, ægri grauiter ſe habent. Interdum autem non ſolum ſubitã, ſed & magnam Galenus permutationẽ criſin vocat, & meritò quidem, quod non ſine certamine, ut lib. 3. de iudiciis, cap. 9. ait, & cũ magnis ſymptomatis, quæ medicũ terrent, iudiciũ fiat. Quapropter etſi febris tertiana magnus morbus ac vehemẽs nõ eſt, tamẽ quũ ſubitò per vomitũ, aut ſudorẽ, aliámve excretionẽ iudicatur, vt nihilominus magna in ea fiat mutatio oportet. Siquidẽ uomitũ illum biliosũm nauſea, dolor ſtomachi, ac capitis, pulſus interdũ carẽtia, animi deliquiũ, & id genus alia ſymptomata, nõ certè leuia, præcedunt. Quod adiiciendũ erat propter eos, qui hac etiã in parte Galenum ſugillare, ac flagellare, ſuo more, ſolent.

Galenus iudiciũ interdũ magnã mutationem vocat.

De iudicij differentijs. CAP. II.

IVDICII, quod iã definiuimus, Gal. lib. 3. de dieb. iudicatoriis teſte, multæ ſunt differentiæ. Abſolutũ & perfectũ, ſiue propriè & ſimpliciter iudiciũ, eſt, quod ex morbo nihil reliqui facit, ſed ſubito ab eo ægrũ liberat. Vel breuius, quod morboſum nihil relinquit. Græcis κρίσις τελεία dicitur. Imperfectũ ſeu deficiens, quod ex morbo quippiã relinquit: vel, vt tertio de iudiciis definitur, quod effatu dignã in melius mutationẽ efficit, nõ tamen integrè morbũ ſoluit. Græcis ἀτελὴς & ἐλλιπὴς appellatur. Fidũ, firmũ, certúmve eſt, quod nunquã reuertitur. Græcis πιστὴ & βεβαία, & ἀσφαλὴς noĩatur. Infidũ, ſeu incertũ, quod cũ morbi recidiua fit. Græci ἄπιστον vocãt. Alij fidũ definiunt eſſe, quod naturæ beneficio paratur. Infidũ, quod morbi ratione contingit. Id quod certè in idẽ recidit. Nã quod naturę beneficiǫ paratur, & ſecũdũ

Abſolutũ perfectũmve iudiciũ.
Imperfectum.
Fidum.
Firmum.
Certum.
Infidum.
Incertũ.

rationẽ

rationẽ fit iudicium, id nõ accidit niſi poſtquã oĩa in animãtis corpore Galeno etiã lib. 3. de dieb. decretoriis atteſtãte, cõcocta fuerint, ideoq́; cũ copioſã excretione fit, vel cũ inſigni abſceſſu. Natura enim euictis iã ac concoctis noxiis humoribus, eos diſcernit, & ſuperuacua excremẽtáve expellit. Quapropter iudiciũ hoc ſine recidiua fit neceſſe eſt. Cõtrà, iudiciũ quod morbi ratione fit, nõ niſi natura irritata, vel ab aliquo externo, vel ab iis, quę in ipſo corpore detinẽtur, accidit. Quocirca natura hoc modo incitata, crudis adhuc exiſtentibus humoribus, excretiones tẽtat, adeoq́; vtilia ſimul cũ iis, quæ lædunt expellit. Quæ quidẽ excretiones etſi morbum minuere videntur, tamẽ poſtea violẽtiùs morbus inſurgit, & recidiua fit. Vt temere faciant, qui productas à nobis Galeni definitiones ſugillare audẽt. Periculoſum iudiciũ eſt, quod vehementibus & grauiſsimis ſymptomatis cõtingit. Græcis κινδυνώδης nũcupatur. Tutũ ſecurúmve, quod ſine illis euenit. Græci ἀκίνδυνον appellant. Manifeſtũ ſiue euidẽs, quod excretione aliqua, aut inſigni & cõſpicuo abſceſſu fit. Græcis σαφὴς noĩatur. Obſcurũ, quod citra excretionẽ, vel euidentẽ abſceſſum accidit. Gręcis ἀσαφὴς κρίσις nuncupatur. Indicatũ ſiue cũ bonis indiciis eueniens, quod à contẽplatorio die prius eſt oſtenſum. Græci εὔσημον dicunt. Non indicatũ, quod abſq; ſignis factũ eſt, vel à nullo priore die indicatũ. ἄσημον Græci vocant. Bonũ, quod ad ſanitatẽ deſinit, Græcis ἀγαθὴ κρίσις nominatur. Malũ, quod in ęgri perniciẽ, & ad mortẽ terminatur, Græcis κακὴ dicitur. Prius ſalutare etiã vocari poſſet, ſicut poſterius pernicioſum, & letale. Atque hæ ſunt in vniuerſum omnes iudicij differẽtiæ, quas Hipp. lib. j. Epid. ſect. 3. quaternario cõplexus eſt numero, ita ſcribens: δεῖ προσέχειν τὸν νοῦν καὶ εἰδέναι ἐν τοῖσι χρόνοισι τούτοις κρίσιας ἐσομένας ἐπὶ σωτηρίην, ἢ ὄλεθρον, ἢ ῥοπὰς ἐπὶ τὸ ἄμεινον, ἢ χεῖρον. Animaduertere ac cognoſcere oportet quæ iis temporibus futura ſint iudicia ad ſalutem, aut perniciẽ, aut mutationes ad melius, vel deterius. Sub primo enim genere abſolutũ, fidum certúmve & bonum: ſub altero malũ, pernicioſum, & letale: ſub tertio imperfectum, tutum, manifeſtum, indicatumq́;: ſub quarto incertũ, periculoſum, obſcurũ, non indicatum, & malũ cõprehendit.

Periculoſum. Tutum. Securum. Manifeſtum. Euidens. Obſcurũ. Indicatũ. Non indicatum. Bonum. Malum. Salutare. Letale.

Quæ ſunt iudicij boni iam inſtantis notæ & indicia.

CAP. III.

Boni iudicij præcipua ſigna quatuor.

I VDICIORVM differentiis expeditis, reliquum eſt, vt nunc notas, quibus bonũ iudicium iam inſtans præcognoſcitur exponamus. Sunt autem boni iudicij iam inſtantis ſigna præcipua quatuor.

1 Primum quidem & omniũ maximum, ſunt concoctiones, quæ in vrinis, deiectionibus, & ſputis conſiderãtur. Maximũ autem eſſe concoctionem ſignũ, hinc colligit Galen. lib. 3. de iudiciis, quòd neminem vnquã, etſi milies iudiciis interfuit, qui præcedentibus cõcoctionibus iudicatus eſt, mortuũ eſſe viderit. Cæterùm non eſt tamen omnibus cõcoctionis ſignis in cunctis morbis eadem dignitas. In morbis enim thoracis & pulmonis, ſputa potiſsimùm cõſideranda ſunt. Non oportet tamen vrinæ cõtemplationẽ, & egeſtionũ inſpectionẽ negligere. Si verò æger ſolùm febricitat, citra alicuius viſceris, verbi gratia, iecoris, lienis, renũ, aut veſicæ phlegmonem, vrinas maximè intueri cõuenit. Sin ventriculus laboret, alui deiectionibus primũ, deinde etiã vrinis animum attendere oportet. Nunquã enim ſi febris, vel ex ſola humorũ putredine accenſa, vel in parte phlegmone obſeſſa excitata, affuerit, vrinarũ inſpectio poſthabenda erit.

2 Alterum iam ĩminentis boni iudicij ſignum eſt, vt anteà ab aliquo indice cõtemplatorióve die ſit oſtenſum. Quid autẽ ſit index dies, infrà explicabitur.

3 Tertiũ, vt in aliquo die iudicatorio fiat. Qui autẽ ſint dies iudicatorij, itidẽ in ſequẽtibus docebimus.

4 Quartum, vt iudiciũ fiat per modum ſeu excretionẽ morbo cõpetentem.

Quæ cõuenies cuique ſpeciei morbi excretio.

Cõpetet autẽ, ſi in ardente febre vel ſanguis è naribus profluat, vel poſt vehementẽ rigorem ſudor multus & calidus per vniuerſum corpus emanet: aut per vomitũ, vel per aluum aliquid biliosum æger excernat.

Ardentis febris.

Cùm enim ardens febris nõ fiat niſi ex flaua bile intra vaſa putreſcente, vt omnes iã dictæ excretiones per quas vel bilioſus ſanguis expurgatur, vel bilioſa excrementa vacuantur, illi cõueniant neceſſe eſt.

Febris tertianæ.

Pari ratione & febris tertiana per vomitum & deiectionem bilioſam, & ſudores bilioſos è toto corpore manantes iudicari ſolet.

Quotidianæ.

Quotidiana verò febris, vtpote

vtpote non ex bile,ſed ex pituita nata,cōmodiſsimè per crebras pituitæ vacuationes, & ſudores multos è toto corpore excretos iudicatur.

Phrenitidis.

Phrenitim ſudor bonus, præſertim vbi è capite multus & calidus fluxerit, iudicat,ſudante ſimul reliquo corpore. Non autē ab re diximus bonus ſudor, malus enim ſi fuerit,phrenitim nō iudicat. Bonus eſt, ſi fit in die iudicatorio,& è capite,tanq̃ parte laborāte,nō frigidus,ſed calidus, neq; paucus, ſed multus,vt dictū eſt,profluxerit. Accidit autē vt interdū etiā per ſanguinis nariū profluuiū phrenitis iudicetur, quòd hæc nō ſit niſi cerebri, aut eius mēbranarū phlegmone. E ſanguine verò procreari phlegmonem notius eſt,q̃ vt multis oſtendi debeat. Nihil igitur mirū,ſi ſanguinis excretione è naribus finiatur.

Lethargi.

Porro lethargus ſanguinis ex naribus profluuio nō delectatur.

Peripneumonia.

Peripneumonia rarò quoq; per ſanguinis nariū profluuiū iudicatur,crebrius per alui deiectionē,aut puris per vrinā excretionē.

Phrenitidis.

Inter iā dicta mala,nempe ardentem febrem, phrenitim,lethargum,& peripneumoniā, pleuritis medium obtinet locū. Quippe minus quàm ardens febris & phrenitis, magis verò q̃ lethargus & peripneumonia profluuio ſanguinis finitur.

Iecoris lienisve phlegmones.

Iecoris verò & lienis phlegmone ſanguinis nariū profluuio abūde iudicatur,quòd ſcilicet horū viſcerū phlegmones, febres quoq; acutæ, quibus hoc genus excretionis familiare eſt, cōcomitantur. Omnes deniq; calidæ & acutæ hypochondriorum phlegmones,profluuio ſanguinis ex naribus iudicātur.

Sanguinē per rectitudinem effluere oportet.

Oportet autē tum ſanguinem è directo effluere, ex dextra quidē nare,iecore laborāte,vel iis,quæ in dextro hypochondrio ſitæ ſunt partibus. Ex ſiniſtra verò, liene, & quæ in ſiniſtro ſunt hypochondrio locis laborantibus. Porrò,iecoris gibba phlegmone obſeſſa tribus maximè excretionis modis obediunt,nēpe profluuiis ſanguinis è dextra nare, ſudoribus bonis, vtpote reliquis etiā phlegmonis cōmunibus,& multis vrinis. Caua verò eiuſdē,egeſtionibus bilioſis,& ſudoribus,nōnunquā etiā vomitibus, humoribus ſcilicet ad ventriculū tranſmiſsis, parent. Multò autē magis per urinas expurgari expetunt,quā gibba iecoris, omnes partes quæ iuxta renes & veſicā, vtpote præcipuis vrinæ inſtrumētis,ſunt:

quemadmodum

queadmodũ quę iuxta thoracẽ & pulmonẽ ſunt per ſputa, quòd nimirũ hæc ſint loca per quæ harũ partiũ excrementa cõmodiſsimè vacuentur. Sudores autem omnibus febribus, præſertim ardentibus, ſunt proprii. Hinc illud Hippocr. Sudores febricitantibus ſi euenerint tertio die, & quinto, & ſeptimo, & nono, & vndecimo, & decimoquarto, &c. boni ſunt. Hi enim ſudores morbos iudicãt. Iudicãt verò etiã quotidianas, & quartanas, accedẽtibus tamẽ vomitibus & deiectionibus pituitoſis in illa: atris verò & varijs in hac ipſa. Semitertianas autẽ iudicãt deiectiones, per quas biliosã & pituitoſa vacuantur. Lethargos verò, & omnia capitis vitia, parotides iudicant. Nam impetus totius mali ad glandulas illas, quæ auribus adiacent, vtpote raras, ac ſpongioſas, & ad ſuſcipienda ſuperuacua habiles, conuertitur. Alij decubitus quoq; omnes, diuturnas febres iudicare conſueuerunt. Cæterùm vt rectiùs an iudicij modus morbo conueniat intelligamus, præter hæc quæ dicta ſunt, ægrotãtis quoq; ætas & natura, necnõ præcedẽs victus ratio, locusq; in quo æger degit, itẽ tẽpus anni, & præſens tẽporis cõſtitutio cõſiderãda erũt. Si enim perinde atq; morbus eſt biliosus hæc etiã ſingula bilioſa fuerint, bilẽ in iudicationibus expurgari oportet: quemadmodũ vbi pituitoſa fuerint, pituitã vacuari eſt neceſſe. Variis autẽ humoribus in corpore abundantibus, variã quoq; eſſe excretionẽ oportet. Cũ verò hæc vniuerſa medico fuerint explorata & cognita, tũc ex euentu reliqua aſſequetur. Si. n. æger, qui iudicatus eſt, à febre, aliisq; ſymptomatis liberatus fuerit, & meliuſculè pro vacuationis ratiõe fuerit coloratus, cũ melioribus q̃ anteà pulſibus, & ad ſurgendũ robore, haud dubiè optimum iudicium fuit. Si verò ex iam dictis aliquid deſit, tantum ab optimo deficit, quãta eius quod deeſt vis & potentia fuerit.

Sudores omnibus febribus ſunt proprij.

4. aphor. 36.

Futurum iudicium, quibus notis præcognoſcendum.

CAP. IIII.

Iudicium futurum quatuor prænoſci tur modis

HACTENVS quomodo ſit præcognoſcendum iam imminens iudiciũ oſtendimus: nunc igitur qua ratione id, quod futurũ eſt, præcognoſci poſsit, breuiter exponemus. Quatuor autem modis idipſum dignoſcitur. Primò,

1

ex

ex morbi natura, conſiderando ſcilicet, num hæc bilioſa, aut pituitoſa, aut melancholica, aut ex iis miſta fuerit. Si enim bilioſior ac calidior fuerit, tantò velocius mouebitur morbus, adeoq; celeriùs iudicabitur. Contrà, ſi frigidior fuerit, tardiùs mouebitur, & iudicabitur. Secũdò, ex anni tempore, ægrotantis temperamento, & ætate, regione, præſentis temporis conſtitutione, victu precedente, & id genus aliis. Hæc enim ſi ad calidius declinauerint, morbum eò citius iudicatum iri, ſicuti contrà vbi ad frigidius tetẽderint, tardiùs oſtendent. Tertiò, ex accesſionum circuitibus, ſiue ij tertio quouis die, aut quarto, aut ſingulis diebus, aut nunquam fiant, veluti in continentibus febribus euenit. Siquidem hæ unicã duntaxat acceſsionem habent ab initio ad finem perpetuò durantem. Si enim feſtinauerint, ac ſemper conſuetã anticipauerint anteuerterintve horam, aut multò vehemẽtius infeſtauerint, & per tertium occurſarint, citò iudicium ſubſecuturum denuntiant. Si verò lentè moueantur, atque eadem inuadant hora, ac ſingulis diebus reuertantur & affligant, tardiùs futurũ morbi iudicium oſtendent. Quartò, quod præcipuum certè eſt, ex cõcoctionibus ipſis. Si enim in diebus indicibus apparuerint, tunc ægrũ ſequẽti iudicatorio à morbo liberari denũtiabũt.

2

3

4

Optimi iudicij cognitio eſt certa, mali uerò contrà incerta. CAP. V.

OPTIMVM iudiciũ, quod ſolum ſimpliciter & abſoluto ſermone iudiciũ dicitur, vt cõprehenſum eſt, non coniectura artificioſa, quemadmodum reliqua, ſed certa firmaq; cognitiõe aſſequimur. In huiuſmodi enim morbis ſtatim ab initio omnia ſigna periculo vacant, ac ſecuritatẽ pollicentur. Cũ itaq; omnino ſecura fuerint ſigna, in primo quaternario futurũ iudiciũ nuntiabunt. Quod Hippocrates in prognoſticis iis innuere uerbis uoluit, inquiens: Mitiſsimę febres, & quæ cũ ſecuriſsimis ſignis fiũt, quarto die finiũtur, vel prius. Neque .n. fieri poteſt, ut febris quæ ſigna omnia ſecuriſsima habet, non primo quaternario finiatur. Quòd ſi uerò hæc à maximè ſalubribus ac ſecuriſsimis ſignis parũ declinauerint, huiuſmodi febres ſeptimã non tranſcendent diẽ.

Optimũ iudicium certò præ noſcitur.

3. progn. 2. „

Accedit

Accedit, quòd in bonis iudiciis natura valida admodū & robuſta eſt, ac materię noxię dominatur, propriaq; ratione agit, atq; ſuo modulo operatur, neq; vllo caſu interturbatur. Proinde ut tū definiti ac ordinati ſint eius motus, ita prænotiones etiam de iis motibus certę ſint oportet. Contrà malorum iudiciorum prænotiones minus certæ ac ſtabiles ſunt. Siquidem in iis natura eſt imbecilla, & à noxia materia vincitur, adeoque motus eius ſunt incerti, & inordinati, atque incogniti. Quapropter prudente artifice, & exercitato medico mala iudicia indigent, qui ſciat primùm nunquid futura ſint: ſecundò, quo die: & tertio, vtrum confeſtim ægrotantem interficiant, an duntaxat noceāt. Quapropter cùm in bonis iudiciis multum ſcientiæ ac certitudinis ſit, contrà in malis plurimum coniecturæ & incertitudinis, prius exercitari in optimorum iudiciorum prænotione medicum oportet, deinde in eorum, quę etſi nō ſunt optima, bona tamen exiſtunt, atq; tandem ad malorum prænotionem progrediendum erit. Cęterùm optima iudicia in uigore morbi, in augmento autē, ſi ſalus ſubſecutura, aut imperfecta, uel nō ſecura, fiunt. Neq; temere dictum eſt, ſi ſalus ſit ſubſecutura: in exitialibus enim morbis magna ex parte ægri in augmento, vel in principio moriuntur. Si igitur dies aliqua index futurū eſſe iudicium præoſtendit, ſimul etiam malum fore oſtendet. Fac enim quarta die viſam eſſe primùm in vrina nebulā nigrā, aut ſublimamentum nigrū, aut aliquid aliud huiuſmodi: ſint uerò & alia omnia ſigna ac ſymptomata pernicioſa, morietur quidem omnino ægrotus ille, eò quòd ſingula iam commemorata perniciem portendant, ut ex ſectione tertia, ubi de vrinis agetur, patebit. Verùm ſi in imparibus diebus acceſsiones fiant, ſeptimo malum iudicium die futurum eſt. Si uerò in paribus, ſexto.

Iudicij mali cognitio incerta & inſtabilis.

In optimorum iudiciorū prænotione primū exercitandum.

Optima iudicia quando fiant.

Mala.

Certiorem uerò expectationem faciet tibi morbi motus. Si enim celeriter moueatur, iudicium accelerans fore conteſtabitur, hoc eſt, ſexto die futurum eſſe iudicium ſignificabit. Sin tardè moueatur, ad ſeptimum differetur iudicium. Quum verò index dies nullum mali iudicij futuri ſignum dederit, eius quoque prænotio difficilis erit.

Quæ

Quæ oſtendant quem finem ſit habiturus morbus.

CAP. VI.

VNQVID æger ſeruabitur ex morbo, aut morietur, è tribus potiſsimùm rebus dignoſci poteſt, nempe ex ſpecie, magnitudine, & more morbi. Ex ſpecie, dũ conſideramus nũ ſalutaris ſit morbus, adeoq; à natura, vel arte vinci poſsit: aut letalis, qui naturæ vires, & artis præſidia ſuperet. Sic è diaria febre, tertiana intermittente, aliisque omnibus eius generis febribus, quòd ſalutares ſint morbi, ægros ſeruari facile eſt præſagiri. Cõtrà, mori ex vehemẽti apoplexia, hydrope, peripneumonia, phrenitide, & id genus aliis morbis, quòd ſuapte natura letales ſint. Species autẽ morbi quælibet ex iis cognoſcẽtur ſymptomatis, quæ propriã cuiuſq; naturã cõplent. Verbi gratia (ſufficiet enim exemplo rem declaraſſe) pleuritis ex dolore lateris pungente, ſpirandi difficultate, tuſsi, pulſuq; duro & ſerratili, ac febri, quæ tamẽ illi eſt cum cæteris phlegmonibus cõmunis, deprehenditur. Quare qui ſpeciem morbi è propriis, vt iam pleuritidis exemplo monſtratum eſt, ſymptomatis cognouit, is facilè iudicabit, nũ hominẽ extinguet, vel potius propelletur. Ex magnitudine ſeu vehementia etiam exitus morbi dignoſci poteſt. Nã etſi interdũ morbus ſuapte natura ſalutaris eſt, tamen vbi inſignem magnitudinem aſſumit, letalis fit. Sic vulnera, quæ tamen ſuapte natura ſalutaria ſunt, propter magnitudinẽ fiunt letalia. Quod de vulneribus diximus, id ad reliquos etiam morbos propemodum omnes transferri poteſt, ut qui ob vehementiam ac inſignem magnitudinem letales euadant. Cognoſcitur autem hæc ipſa è multitudine & vehementia propriorum ſymptomatum. E morbi more quoq;, num æger ſeruabitur aut morietur, cognoſci poteſt. Morem autẽ ſiue modũ, ἦθος enim & τρόπος Græcis dicitur, non vocamus niſi eſſentiam, aut differentiã morbi, prout ſcilicet mitis placidúſve aut malignus ſit. Atque mos vtiq; morbi plurimũ momenti habet in prædicẽdo morbi exitu. Hinc ſi quis cancro, præſertim in mẽbro nobili, laboret, quòd ſit malignus morbus, letale eſſe dicimus. Pari ratione elephãtiaſim, phagedænã, telephiaq;

Exitus morbi è tribus cognoſcitur.

Ex ſpecie morbi.

Species morbi vnde cognoſcatur.

Ex magnitudine.

Ex more.

Mos quid.

vlcera letum afferre propter ſuam malitiam pronunciamus. Quid multa? morbi maligni ferè omnes vitam adimunt, niſi eam partium ignobilitas tueatur.

Num iudicabitur morbus, aut minus, unde cognoſcendum.

CAP. VII.

VNQVID per iudicium, aut ſine iudicio morbus finiatur, quinque è rebus maxime cognoſcitur, nempe ex motu, magnitudine, & ſpecie morbi, anni tempore, & aliis quæ eiuſdem ſunt ordinis, & huic cognata ueluti regio, ætas, victus antecedens, & huiuſmodi, atque iis quæ morbo ſuccedunt. *Motu.* Ex motu vtique morbi quod vel tertio, vel quarto, uel quinto fiet, iudicium ſperari poteſt. Si enim is celeriter moueatur, tertio: ſi verò quodammodo tardius, quinto. Si continens fuerit febris, in quarto. Habet enim vnam acceſsionem, quæ ad quartum, magna ex parte, diem protenditur. *Magnitudine.* Motus celeritatem adiuuat magnitudo, adeò vt ſi magnus fuerit morbus, & plurimum afflixerit, per iudiciũ finietur. Sin exiguus, ſolutione. *Anni tempore.* Item anni tempus calidum, ætas, regio, & alia quæcunque natura bilioſa ſunt. Tarditatem autem motus contraria, anni nimirum tempus frigidũ, regio, natura, & victus ratio præcedens frigida, iuuant. Verbi gratia, ſi æſtas fuerit, & laborans ætate adoleſcẽs, natura calidior, & vſus ſit inedia, labore, cibis & potibus bilioſis, tunc omnia hæc iuuabunt, vt tertio die iudiciũ fiat: præſertim ſi quæ præceſsit temporis cõſtitutio, & regio in qua ægrotat, natura fuerint calidiores. Quòd ſi verò omnia contraria fuerint, & motus morbi tardior, neq; magnitudo morbi effatu digna, hybernum tempus, æger autem natura bilioſus, aut ætate declinans, in quinti diei acceſsionem peruenturũ eſſe iudiciũ ſperabis: id q; magis, ſi etiam regio frigida & humida fuerit, & temporis præſens cõſtitutio ſimilis, & iudicia, quę paſsim fiunt, in quintum inciderint diem, & alia, otium ſcilicet, ſatietas, & victus præcedens pituitoſus acceſſerint, vt fuſiùs li. 3. de iudiciis cap. 4. Galenus docet. *Specie morbi.* Ex morbi prætereà ſpecie. *Acuti tantum morbi iudicãtur.* Quippe cùm iudicium non ſit niſi repentina, vt comprehenſum eſt, mutatio, acutis tantùm conueniat morbis neceſſe eſt. Non iudicantur

tur

tur igitur, niſi acuti morbi. Diuturni autem ſenſim & paulatim, non repentè ac ſubitò mutantur. Poſtremò ex iis, quæ morbo ſuccedũt ſignis, non quidẽ omnibus, ſed iis tantùm, quæ cũ iudicio iam incipiente inuadunt, aut parũ ipſum anteuertũt, & propriè iudicatoria ſigna vocantur. Si enim illa appareant, neceſſe eſt morbum illum iudicari, & in propinquo certè eſſe iudicium.

Ex ijs quæ morbo ſuccedunt.

Num per excretionem, aut abſceſſum futurum ſit iudicium, ut cognoſcendum. CAP. VIII.

CUM EX iis, quæ dicta ſunt, quod iudiciũ futurum ſit medicus prænouerit, deinceps quale hoc erit, hoc eſt, nũ per excretionẽ, aut abſceſſum ſiue per tranſlationem humoris ex una parte in aliã fiat, hoc modo dignoſcendũ erit. Primùm quidem, ſi acutus & calidus eſt morbus, & iudicium fit in primis circuitibus, neceſſe eſt, vt tale iudicium non per abſceſſum, ſed potiùs excretionem fiat. Morbus enim calidus, & cõcoctu facilis, vt lib. 2. prognoſt. teſtis eſt Galenus, eò quòd ex calidioribus ac tenuioribus, adeoque ad excretionem paratiſsimis conſtet humoribus per excretionem meritò iudicatur. Facilè enim eiuſmodi humores expelluntur, & vias per quas extra corpus ferantur, inueniũt. Si verò diuturnus, ac tardus fuerit morbus, id eſt, concoctu difficilis, & ex craſsiore, frigidioreq; humore, qui nec vinci, nec expelli facilè poſsit, per abſceſſum iudicabitur, quòd ſcilicet ad excretionem humor ille ſit ineptus. Id quod tũ maximè accidit, quum æger plurimo tempore, Hippocrate loco paulò antè oſtenſo atteſtante, tenuem & crudam vrinã minxerit. Docent idipſum quartanæ, & quotidianæ febres, & nonnunquam etiam tertiana ſpuria, quæ, reiecto ad pedes humore, per abſceſſum finiuntur. Si autem vrina multam & bonam, hoc eſt, albam, leuem, & æqualem, ſubſidentiam habuerit, adeoque tenuis haud fuerit, ſed craſſa, conſentaneum eſt morbum paulatim coctum iri ac ſolui, & minimè per abſceſſum finiri. Quod Hippocratis teſtimonio confirmatur, qui in Aphoriſmis ita ſcriptum reliquit: Quibus ſpes eſt ad articulum futurum abſceſſum, liberat ab

Quale iudicium futurũ ſit quomodo dignoſcẽdum.

Cõm. 34.

4. aph. 47.

abſceſſu vrina multa, craſſa, & alba exiens. Cæterùm iis ita definitis, deinceps conſiderandũ, ſi per excretionem morbus iudicabitur, nunquid profluuiũ ſanguinis narium, vel vomitus, vel ſudor, vel deiectio futura ſit. Si verò per abſceſſum, qualis particula, vel quis articulus abſceſſum illũ excipiet exequendũ. In iis quidem morbis, qui per excretionem iudicabuntur, bifariàm de excretione quæ futura eſt diſtinguere ac definire oportet: nempe ex propriis futuræ excretionis ſignis, ſi modo affuerint: & ex aliarum excretionũ notis, ſi propriæ nõ adſint. Certiùs nanque ſperabis eum, qui ſemper à ſuis præoſtenditur iudicii modum, vbi nullus aliorum excretionum modorum te in diuerſum diſtraxerit. Futuræ verò excretionis certiſsimum indicium eſt rigor. Cùm enim is expultricis facultatis validus ſit motus, vt eo excitato aliquas ſubſequi excretiones putemus neceſſe eſt.

Rigor futuræ excretionis nota.

Profluuij ſanguinis nariũ notæ.

Quæ propria ſint vniuſcuiuſque excretionis ſigna.

CAP. IX.

CVM hactenus quæ in vniuerſum omniũ excretionũ ſint indicia oſtẽderimus, reliquum nunc eſt, vt proprias uniuſcuiuſq; excretionis notas, à ſanguinis ex naribus profluuio exorſi, recenſeamus. Primũ igitur profluuii ſanguinis è naribus ſignũ ſunt ſplẽdores ante oculos obuerſantes. Hi enim propter humorẽ profluxurũ, qui flauus eſt, excitãtur. Flauus enim color ad ſplẽdidũ vergit, vt li. j. de iudiciis ca. 12. fuſiùs mõſtrat Gale. Alterũ eſt oculorũ hebetudo, quòd humor multus ſurſum elatus ſpiritus meatus obturet, adeoq; viſus hebetudinẽ cõciliet. Tertiũ, oculi illachrymãtes, propter fluxionis copiã. Quartũ, oculi rubicundi. Quintũ, malę rubicundæ. Sextũ, nares rubræ. Siquidẽ hęc omnia humorũ ad caput parteſq; iam dictas motum & inclinationẽ denuntiant. Septimũ, hypochondriorũ ſine dolore tẽſio. Hæc enim haud exiguũ eſt ſanguinis ad ſuperiora vergentis indiciũ. Non autẽ ab re dictũ eſt, ſine dolore. Tenſio .n. hypochondrii cũ dolore, nõ profluuii ſanguinis, ſed phlegmones potiùs ibidẽ excitatę indiciũ eſt. Octauũ ſpirãdi difficultas, quòd ſanguinẽ ſurſum per thoracem

1 Splendores oculis obuerſantes.
2. Oculorum hebetudo.
3 Oculi lachrymantes.
4 Oculi, malæ, & nares.
5.6 Rubicundæ.
7 Hypochondriorum ſine dolore tẽſio.
8 Difficultas ſpirandi.

cem

cem ferri monſtret. Nonũ, dolor capitis, non quidẽ om nis, ſed qui grauis eſt, diſtẽdit, pulſat, & calefacit. Hic.n. ſanguinis ad caput cõfluentis copiam portendit, vtpote quæ grauet, diſtẽdat multitudine ſua, qualitate autẽ pul ſet ac calefaciat. *9 Dolor capitis.* Decimũ, viſcerũ in hypochõdriis phleg mones. *10 Viſcerum phlegmone.* Hæ verò non ſolùm ſigna, ſed & ſimul cauſæ ſunt, vbi ſcilicet per excretionẽ morbus iudicetur. Cauſę quidẽ ſunt, quòd ſanguinẽ ſurſum tendentẽ ſuppeditent. Signa, quòd hæ plerunque per ſanguinis è naribus eruptionẽ indicẽtur. Quòd ſi ad hæc nares pruriant, iã ſtatim ſanguis erũpet, præſertim vbi vehementior circa faciẽ & tempora dolor affuerit. *11 Nares prurientes.* Et ſi ſano quoq; fluere cõſueuit, iam ſpem propemodũ certã cõcipere oportet. 12

13 Præter hæc omnia ætas florens, anni tempus, ver nimirũ & Aeſtas, regio temperata, aut calida, ægrotantis natura ſimilis futurũ eſſe ſanguinis profluuiũ ꝓdere poſſunt. *Vomitus indicia.* Vomitus autẽ ſigna ſunt eiuſmodi: Primũ cordis ſiue oris ventriculi (hoc enim priſci cor, vt alibi oſtendimus, nominarunt) morſus. *1 Cordis morſus.* Nã bilioſus ac mordax humor os vẽtriculi mordẽdo infeſtat, ideoq; hũc natura per vomitũ eiicit. Alterũ ſignũ eſt capitis dolor, qui partim propter conſenſum, qui eſt cerebro per neruos quoſdã ſatis magnos cũ ventriculo, partim etiam ob bilioſi humoris exhalationẽ naſcitur. *2 Capitis dolor.* Tertiũ eſt vertigo, quæ itidẽ propter bilioſorũ humorũ ad cerebrũ exhalationẽ oritur. *3 Vertigo* Quartũ, tenebroſa & atra oculis obuerſantur: flaua nãq; bilis pleniùs calefacta, ac vehemẽter afflata, atrã exhalationem ceu fumũ quendã exhalat, quæ ad oculos trãſlata, turbulentiorẽ reddit in eis humorẽ natura purũ ac ſplendidũ. *4 Tenebroſa oculis obuerſantia.* Hanc igitur exhalationẽ ſentiẽs à cerebro ad oculos permeans viſorius ſpiritus, perinde atq; per ſuffuſiones, tenebricoſorum atrorũmve viſa efficit. Quintũ eſt labii inferioris agitatio, quæ accidit, propterea quòd bilis flaua internam ventriculi tunicã mordicans, intro gulam totam, & ad inferna conuellat. *5 Labij inferioris agitatio.* Cõſtat enim ex diſſectione, vnã eſſe omnem hãc tunicã vniuerſam cõtinuam per omnia ſibi, & toti ventriculo, gulæ, linguæ, palato, & ori. Hæc igitur eſt, quæ labia agitat ac commouet, quoties ab acriore bile collecta in ore ventriculi gula mordetur ac cõuellitur. Sextũ eſt, quòd *6 Saliua multa & tenuis.*

ſaliua multa & tenuis per os defluit. Bilis enim præ ſua leuitate in ſuperficie fluit, eamq; ob cauſam ad gulam aſcendit,& os,fundũ ventriculi,eiusq; cauitatem relinquens: vt mirũ nõ ſit,ſi tum crebrò ſaliua tenuis & pluri ma ex ore effluat. Num verò per ſudorem,aut vrinę ex cretionẽ morbus iudicetur, ita dignoſcendum erit. Vbi iudicio imminente vrina præter rationẽ ſupprimitur, vigorem initiò iudicatorium expectare oportet. Quod Hippoc.iis cõfirmat verbis: Ante vigorẽ vrinę ſuppreſſiones. Quòd ſi itaq; ex iã dictis ſignis ſciamus vigorẽ eſſe iudicatoriũ, definiendum ſubinde erit qualis ipſum ſecutura ſit excretio, ſudor nimirum, aut vomitus, aut alui deiectio, aut horum aliqua,aut omnia. Si enim vrina, & aluo ſuppreſsis rigore æger correptus eſt, ſudor multus neceſſariò cõſequetur. Nã cùm ſeroſæ humiditatis in corpore collectæ tria ſint vacuationis loca, quia vel per vrinã,vel aluũ, vel per ſudorẽ vacuatur: vt duobus prioribus locis ſuppreſsis,per tertium,nempe ſudorem,copioſè admodum vacuetur neceſſe eſt. Si verò ſola vrina ante vigorem ſuppreſſa fuerit, conſiderandum tum erit,nunquid ante iudicium plura alui excrementa, aut pauciora prodierint. Si enim multò magis quàm anteà conſueuit fieri,aluus excreuerit,vigor expectandus nõ erit,ſed cognoſcere oportet inclinationem ſeroſi humoris ad aluũ factã eſſe,adeoq; vniuerſum hunc humorẽ naturã per aluum excreuiſſe. Vt mirum non ſit ſuper uacuis omnibus per aluum eiectis, retentam eſſe vrinã. Sin pauciora per aluum excreta ſunt,inclinationẽ ſeroſi humoris ad ſudoris loca, adeoq; cutem,factam eſſe con iiciendum erit,ideoq; iudicatorium vigorẽ ſudor ſubſequetur. Quòd ſi vomitus etiam ſigna,quę paulò antè recenſuimus, affuerint,per ambas excretiones,hoc eſt,ſudorẽ & vomitum, æger iudicabitur. Et magis vtiq; per earum alteram,cuius indicia magis præualuerint. Verbi gratia per vomitũ magis, ſi illius indicia, ſudoris ſignis præualuerint. Per vtranq; æquè,ſi notæ harum æquales quodãmodo fuerint. Si autem vomitus indicia haud aderint,tũc poſt vigorẽ expectare tãtùm ſudores oportet: prǽſertim ſi ægrotãtes increſcẽte acceſsione vaporibus ſurſum elatis delirauerint: exterioresq; corporis partes calidiores

6. Epide. ſectio. 1. Apho. 9.

Sudoris ſigna.

calidiores ac rubicũdiores fuerint. Tunc enim humorũ ad eas fieri inclinationẽ ac motum certò monſtrabunt, & multò quidem certiùs, ſi vapor quidã calidus, qui ante non aderat, per eas partes exhalet. Siquidem is vapor ſubſequentis ſudoris quaſi certus quidã nuntius eſſe ſolet. Quòd ſi verò pulſus etiam vndoſus fuerit, & inſigniter mollis, adhuc magis ſudores expectandi ſunt. Quid autem pulſus vndoſus, & mollis ſit, ſuo monſtrabimus loco. Nihil autẽ mirum undoſum pulſum, cùm nõ niſi propter humorum copiam fiat, quemadmodum etiam mollis, ſudoris eſſe certum nuntium. Porrò, ſi humorũ ad interiora motus & inclinatio prævaluerit, vbi nulla vomitus ſigna affuerint, per alui deiectionem æger iudicabitur. Si verò vomitus etiam ſigna affuerint, & venter inſigniter excreuerit, tam per uomitum, quàm per deiectionem iudicabitur. Quapropter eius, quę per aluũ fit excretionis nec manifeſta, nec ꝓpria ſigna exiſtunt, ſed ex eo quòd iudicij quidem adſunt indicia, deſunt autem vomitus, profluuij ſanguinis narium, & ſudoris, colligere licebit. Obſeruandum præterea, an plura egerantur, quàm ante iudicationem conſueuerint. Sic enim ſignificatur illac potiùs impetum fore, detenta præſertim vrina. Quanquam autem nullum horum ſignorum adeſt, poteſt tamẽ non ſolùm per alui deiectionem, ſed & per hæmorrhoides, & in mulieribus per menſes fieri iudicium. Non eſt autem difficile, præſertim in mulieribus, definire vtrũ per menſes, aut alui deiectionẽ iudicium ſit futurum. Si enim inſignis lumborũ grauitas, & tẽſio, & dolor fuerit, certũ eſt humorũ inclinationem ad vterũ eſſe, ideoq; tum iudicium per mẽſes, & minimè per alui deiectionẽ fiet. Quibus hęmorrhoides ꝑmanare certis & ſtatis conſueuerũt tẽporibus, in iis nõ ita facile eſt diſtinguere num per alui deiectionẽ, aut hęmorrhoides iudiciũ fiat, ꝗ ſcilicet per eundem locũ vtraq; excretio prodeat, adeoq; in ambabus humorum motus ad anum fiat. Alijs autẽ omnibus quibus per cõſuetudinẽ hęmorrhoides nõ ꝓfluunt, vbi cõcoctionis & excretionis notę affuerint, vomitus verò, vel profluuij ſanguinis nariũ, vel ſudoris defuerint, per ventris deiectionẽ omnino futurũ eſt iudiciũ. Nũ verò ad abſceſſum vertatur morbus,

Deiectionis alui ſigna.

Menſium indicia.

Hæmorrhoidum.

Abſceſſuũ nota.

dupliçi ſignorum genere,communibus nimirum,& pro-
Cõmunes priis cognoſci poteſt. Communia autem vocamus,quę in quamuis partem futurum abſceſſum oſtendunt, quæ
1 quidem triplicia ſunt. Primum, ſi æger ſalubriter ſe ha-
2 bet. Secundum,ſi ſenſim & paulatim non ſoluitur mor-
3 bus. Tertium,ſi vrina neque multa, neque multam ſub-
2. progn. 34 ſidentiam habens, ſed cruda ac tenuis mingitur. Cuius rei teſtis eſt Hippoc. qui in prognoſticis ita ſcriptum reliquit: Qui tenuem ac crudam multo tempore mingunt
„ vrinam, ſiquidem alia ipſis ſalubria ſigna adſint, iis ab-
„ ſceſſum ad loca quæ ſub hypochondriis ſunt expectare
„ oportet. Propria verò appellamus, quæ abſceſſum ad
Propria. certam aliquam partem futurum eſſe denuntiant, quæ
1 quidem quatuor ſunt numero. Primum, ſpirandi diffi-
cultas celeriter incipiens, mox autem rurſus deſinens, quæ humores quidem ſurſum verſus tendere, adeoque
2 abſceſſum in ſupernis ſedibus erupturum denuntiat. Se-
3 cundum, capitis dolor & grauitas. Tertium, coma, &
4 grauis ſopor. Quartum, ſurditas. Hæc enim omnia humorum motum ad ſuperiora ſignificant, & in glandulis poſt aures futurum abſceſſum demonſtrant. Si verò morbus diuturnus fuerit, neque vllum ex iam dictis quatuor ſignis apparuerit, ſed grauitas vel tenſio, vel inflammatio, vel dolor in infernis corporis partibus fuerit, motum humorum deorſum fieri,adeoq; in illis partibus futurum abſceſſum nuntiabunt.

De diebus decretoriis. CAP. X.

CVM iam abunde quid iudicium, ac qua ratione prænoſcendum, qualeq́; futurum ſit, oſtenderimus, reliquum eſt, vt quo die illud ſit expectandum, etiam explicemus. Quod vt pręſtemus, dierum tum indicum vocatorum, tum decretoriorum de Hippoc. & Galeni ſententia rationem & naturam exponamus neceſſe eſt.
Septimanarum in indiciis morborũ ratio. Hippocrates igitur & Galenus tres ſtatuerunt ſeptimanas, quarum duæ priores à ſe inuicem ſunt ſeiunctæ ac ſeparatæ, tertia contrà cum ſecunda cohęret, & coniuncta eſt, quapropter poſtrema ſecũdę ſeptimanę dies, tertiæ quoq; initium exiſtit, adeoq; inſtar duarum priorũ integra nõ eſt, ſed vt integros habeat ſeptẽ dies, vt infrà

fuſius

fuſiùs dicemus,ſexta maximè diei parte indiget. Quam obrem tres ſeptimanæ non vnum & viginti dies integros, ſed minus ferè vnius tota dimidia parte cõſequuntur. Atq; hęc ſeptimanarum ratio perpetuò ita eſt obſeruanda, ut ſemper tertia ſex duntaxat integros obtineat dies. Neceſſarium enim eſt, vt prima ſeptimana ſeiuncta ſit à ſecunda, ſecunda cõtrà cum tertia cohæreat. Si enim prima cum ſecunda coniungeretur, *κρίσις* iudiciúmve in decimumnonũ: ſi rurſus omnes inter ſe diſiunctæ eſſent, in vigeſimumprimum incideret. Hanc verò eſſe ſeptimanarum rationem ac ordinem Hippocrates iis uerbis in aphoriſmis diſertè docet, Quartus, inquit, dies ſeptenorum eſt index. Octauus alterius ſeptimanæ principium exiſtit. Eſt verò & vndecimus contemplabilis: ipſe enim quartus eſt alterius ſeptimanæ. Contemplabilis rurſus decimuſſeptimus, quippe quartus eſt à quartodecimo, ſeptimus uerò ab vndecimo. E quibus ſanè verbis perſpicuum fit, primam ſeptimanam, diem quartum in duo æqua partiri ſpatia, ac oſtendere quid in ſeptimo futurum ſit. Patet itidem, quòd alteram ſeptimanã, quæ perinde atq; prima integra eſt, & cuius initiũ dies octauus exiſtit, vndecimus in duo æqua diuidat, & quid in decimoquarto futurum ſit monſtret. Siquidem quartus eſt alterius ſeptimanæ, adeoque ita ſe habet ad poſtremum ſecundæ ſeptimanæ diẽ, qui eſt decimusquartus, vt quartus ad ultimam primæ ſeptimanæ. Palã deniq; fit ex citata Hippocratis ſententia, tertiam ſeptimanam ſex tantùm integros, vt comprehenſum eſt, dies, à prioris ſeptimanæ diebus diductos & ſeparatos, habere. Quare non eſt per ſe integra, ſed ſecũdæ, vt diximus, copulanda erit: idq; niſi faciamus per quaternarios, vt priores, digeri nequit. Quod innuere volens Hippocrates dixit: contemplabilis rurſus decimuſſeptimus, quippe quartus eſt à quartodecimo. Nam quum inquit decimũſeptimũ diẽ quartũ eſſe à quartodecimo, palam fit omnibus, poſtremum ſecundæ ſeptimanæ diem eſſe tertiæ initium. Vt igitur in prima ſeptimana dies quartus index eſt ſeptimi, & in altera ſeptimana vndecimus decimiquarti: ita decimuſſeptimus, qui ẽ quartus à decimoquarto, index erit vigeſimi, qui tertiæ ſeptimanæ vltimus eſt dies. Etſi

itaque

2. aphor. 24.

itaque Hippocrates manifeſtis verbis vigeſimi diei nullam fecit mentionem: tamen tacitè hũc ipſum eſſe iudicatorium inſinuat, quum à decimoſeptimo illum indicari ait. Ad hunc igitur modum in quaterniones Hippocrates primus, & poſt illum Galenus li.3. prognoſt. Cõmen.1. & in libris de diebus decretoriis ſingulas ſeptimanas digeſsit. Quaterniones autẽ illos ſeu quaternarios ſua lingua ἐπιδήλους & θεωρητὰς, hoc eſt, indices, & cõtemplabiles, nominauerunt, quòd ſcilicet dies decretorios iudicatorióſve indicent: & quòd in iis quales illi futuri ſint, medicus contemplari poſsit. Cęterùm vt ſtudioſi intelligãt qua ratione cęteri indices & decretorij dies vſq; ad cẽteſimum digeri queant, ſchema quod ſubiiciemus, intueantur oportet, in quo ſeptimanarum, quaternionum, indicum, & decretoriorum ordinem uſque ad centeſimũ diem perſpicuè expreſsimus. Ex eo enim deprehendent quartum diem ab initio morbi computando finem eſſe primi quaternarij, initiũ verò ſecundi. Octauus autem tertij quaternarij initium eſt, qui tandem vndecimo die finitur. Is quarti quaternarij initium eſt, cuius finis decimusquartus eſt. Quintus quaternarius à quartodecimo inchoatur die, eiusq; finis decimuſſeptimus eſt. Qui itidem ſexti quaternarij initium exiſtit, cuius certè finis vigeſimus eſt dies. Conſtat igitur vigeſimum diem tertij ſeptenarij, & ſexti quaternarij nouiſsimum eſſe. Sextæ autem ſeptimanæ quadrageſimum, nonæ ſexageſimum, duodecimæ octogeſimum, & decimæquintæ centeſimum. Qui volet, ſimili ordine ad ducenteſimum uſq; progredi poterit. Nobis hîc ſubſiſtere placuit.

Quaternariorum nomina. ἐπίδηλοι, θεωρηταὶ. Indices, Contemplabiles.

Sequitur Schema.

Schema

Schema ſeptimanarum, quaternionum, & dierum iudicatorium partitionem luculenter complectens.

Septimanæ tres.

Prima.		Secunda.		Tertia.	
IIII.	III.	IIII.	III.	III.	III.
4		5		6	
7		8		9	
10		11		12	
13		14		15	

Quaternarii.

1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16.	17	18
19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30

	Indices.	Decretorii.	Indices.	Decretorii.	Indices.	Decretorii.
	4	7	11	14	17	20
	24	27	31	34	37	40
Dies	44	47	51	54	57	60
	64	67	71	74	77	80
	84	87	91	94	97	100

Cæterùm

Cæterùm acuti morbi omnes intra quadrageſimum diem iudicãtur. Qui verò quadrageſimũ excedunt morbi, omnes ſunt diuturni. Iam itaq; dictis diebus iudicatoriis iudicãtur morbi, ſi nõ quidquã externum, nec internum interuenerit, quod naturam uel cõcitat, vel in ſuis

Externa. motibus impedit. Externa ſunt medicus, ægrotus, famuli, domus, vicinia, incẽdium, venti, tonitrua, & alia id genus nõ pauca.

Interna. Interna, morbus, eorum cauſa, & acceſsiones. Medicus, autem interturbat iudicia dum ne nihil agere videatur, ſemper aliquid agit, iam clyſterem injiciẽs, iam ſanguinẽ mittens, aut cucurbitulam admouẽs, aut ſerapia, aut purgationem miniſtrans, aut vomitum ciens, aut fricans, aut vrinã eliciens, in ſumma naturã nõ quieſcere ut ſuos motus rectè inſtituere poſsit ſinens.

Turbat etiã naturę ordinem nõ rarò ægri mollities, atq; indulgentia, aut etiam ferox natura, ac planè rebellis: ſicut & miniſtrorum inſcitia, vel negligẽtia, uel ſuperbia. Sed & alia externa ſuprà commemorata, plurimum in interturbandis iudiciis momenti habent. Prætereà, morbus, & morbi cauſa ſæpenumero prædictum decretoriorum dierum ordinem ſubuertunt, ac ut aliis diebus iudi-

Intercidẽtes dies. cium incidat efficiunt, qui quod indices & iudicatorios intercidant, à medicis intercidentes nominãtur. Et ij quidem à decretoriis natura, & vſu diſtant. Natura, quòd decretorij naturæ ſuæ ratione ſint perfecti, & quòd omnibus rectè factis, nullisq; interuenietibus erratis, ſolius naturæ motu, nulloq; alio impellente in iis iudicia fiãt. Proinde decretorii illi dies, qui per quaternarios ac ſeptenarios digeruntur, maximam uim habent. Contrà intercidentes minus perfecti ſunt, nec in iis naturæ motu & impulſu, ſed morbi malitia, & morbificarũ cauſarum uehementia, aut aliquo extraneo impellente iudicia eue-

Prouocatorij. niũt. Hinc non ineptè à quibuſdam prouocatorij, quòd ſcilicet in ijs natura non ſua ſponte, ſed prouocata & irritata pugnã aduerſus noxios inſtituat & adoriatur humores, ſunt appellati. Quapropter multò minorem, quàm decretorij nominati uim obtinent. Differũt etiam inter ſe vſu. Nam quaternionum circuitus ad futuri vigoris & iudicij notitiam conducunt. Ad iudicium verò iam factum diſcernendum, num fidum aut infidum

fuerit

fuerit,intercidẽtium cognitio cõfert.Scire autem fidum aut infidũ fuiſſe iudiciũ,ad victus rationẽ iis, qui iã iudicati ſunt probè præſcribẽdã nõ parũ momẽti habet. Porrò natura quoq; ſtimulãt,& veluti prouocãt,adeoq; iudicia prærũpũt(ita enim Hippocrates appellat)acceſsiones ipſę,efficiuntq; vt in imparibus quoq; diebus,tertio nimirũ,quinto,nono,& id genus aliis diebus iudicia accidant.Cùm itaq; iudicia plurimũ in acceſsionibus fiãt, nihil mirũ Hippo. ſudores in febribus in imparibus diebus ortos iudicatorios, & bonos eſſe ſtatuiſſe.Ita enim in aph. inquit:Sudores febricitãtibus ſi euenerint tertio die,& quinto,& ſeptimo, & nono,& undecimo,& decimoquarto,& decimoſeptimo,& uigeſimoprimo, & vigeſimoſeptimo,& trigeſimoprimo boni ſunt.ij enim ſudores iudicant morbos.Hæc ille.Ceterùm non eſt hoc loco nec Aſclepiadi,nec Celſo li.3.ca.4.aſſentiendũ,qui Hippocratẽ aliosq; ueteres Pythagoricis numeris falſos eſſe tradunt. Neq; enim id priuilegij elogijq; iam dictis diebus Hippocrates,& poſt hunc Galenus,Hippocraticæ ſectæ acerrimus defenſor, numerorum quodã ſtudio & amore aſcripſerunt,vt illi exiſtimauerunt:nec quia pares imparésve ſint, ſed quia nõ modò id uſu, qui plurimũ hic valet,iis diebus ita reſpõdere,verũ etiã ratione ab aſtris cœloq; dimanare cõpertũ habuerunt, ut alij morbi paribus, alij uerò imparibus ſalubriter & mouerẽtur,& finirẽtur.Quare tãtum abeſt, vt Pythagoricos numeros ſectati ſint,vt Galenus ſubinde mirari ſe dicat, Pythagoram virum alioqui tã ſapiẽtẽ, numeris tantum tribuiſſe.Quod ſi Celſus nõ ignoraſſet,nec Hippocratẽ nugari,nec ſui diſsimilem eſſe,nec à numeris Pythagoricis deceptũ aſſeueraſſet:nec Aſclepiadẽ,quẽ paulò antè dixerat vicem exhibuiſſe tortoris,Hippocrati, quem poſteà omnis medicinæ parẽtẽ eſſet appellaturus,temerè antetuliſſet.Sed vt intelligãt ſtudioſi,quòd nõ numerus,ſed potiùs Luna,quæ terrena immutat, autor ſit iudiciorum, & quòd motuũ circuitus ad hos numeros veniant, nõ pigebit ea de re breuiter Galeni ĩ tertio de diebus decretoriis libro exponere ſententiam. Prima omnium,quæ fiũt principia duo ſunt, nempe quod Græcis ἄτακτον,Latinis inordinatum,dicitur,& quod ordine ornatuque

Acceſsiones.

4 aph. 36

Aſclepiadis & Celſi error.

Lib. 3. de diebus decreto. c. 8

Ratio decretoriorũ dierum è lunari curſu de

natuq́; ſemper procedit, ἐν τάξει καὶ κόσμῳ προϊέναι ἀεὶ, Galenus nominat. Illud ex hac mũdi materia proficiſcitur, hoc è cœleſtibus originem ducit. Cœleſtium autem Sol veluti rex quiſpiam maximus eſt, qui hunc orbem exornat, & concinnè diſponit, qui & præſens diem, & abſens noctẽ, & altus ęſtatem, & humilis hyemem, & mediocriter obliquus vtrunque ſolſtitium efficit. Luna uerò vt princeps non mediocris, inter illum & nos medius conſtitutus, terreſtrem regionem meritò gubernat, reliquos planetas non potentia, ſed vicinitate ſuperans, & cuiuſq; menſis dies diſponit, ex Solis aſpectu mutãdi facultatem conſecuta. Cùm enim ſuapte natura opaca ſit, nouũ ſortitur lumen quum ſole primum fruitur, tantaq́; eius portio illuceſcit, quantam ſol aſpicit. Quapropter ſuo ad Solem acceſſu & receſſu uarias accipit figuras, vt nunc ſurgat in cornua ſeu falcata ſit, nunc æqua portione diuiſa, διχότομον Græci appellant, nunc gibboſa nunc plena, πανσέληνον vocant Gręci. Dein iterũ gibboſa, ęq̈ portione diuiſa, ſurgẽs in cornua ſeu falcata ſit, coiẽs tãdẽ ſub ſolis lumine fertur, quę & Silens dici ſolet, quòd tum tota obſcuretur, ac lumine vacua ſit. Omnia verò, quæ facere nata eſt, vbi falcis figuram repræſentat, languida fiunt: inualeſcũt, quum plena fuerit. Surgit autem in cornua, vbi ſexaginta partes abeſt à Sole: diuiſa æqua portione, quum nonaginta: gibboſa, quum centum & viginti: plena, vbi centum & octoginta. Kurſus fit gibboſa, vbi centum & viginti: diuidua, quum nonaginta: ſurgit in cornua cum ſexaginta, tandem coit cum ſole. Vt vniuerſum Lunæ figuræ ſint octo.

Sol. *Luna.* *Lunæ figuræ octo.*

1 Prima eſt in ſexangulo mundi ſchemate, ſiue vt ho-
2 die loquuntur, in aſpectu ſextili, die ferè quarto. Secunda in quadrangulo ſchemate, ſiue aſpectu quadrato, die
3 ſeptimo. Tertia in triangulo ſchemate, ſiue aſpectu tri-
4 no, die vndecimo. Quarta in diametro ſiue oppoſitione
5 die decimoquarto. Quinta in eodẽ cum tertia ſchema-
6 te, die decimoſeptimo. Sexta in eodem cum ſecunda
7 ſchemate, die vigeſimo. Septima in eodem ſchemate cũ
8 prima, die vigeſimoquarto. Octaua in coniunctione, die vigeſimoſeptimo, vt ex ſequenti figura liquet.

Ex hoc ſchemate perſpicuũ euadit, quòd Luna ſigniferi circulum, quẽ zodiacũ nominát, totũ diebus vicenis ſeptenis, & triente, hoc eſt, tertia vnius diei parte quæ conſtat horis octo, pertrãſit. Hoc quidem ſpatium in ſe cóplectitur quatuor ſeptimanas, quarum tamen nulla integros ſeptem dies habet, ſed unicuiq; quatuor deſunt horæ, hoc eſt, ſextans diei. Singulę itaq; ſenos dies, cũ horis viginti cótinent. Qua quidem ratione tres ſeptimanæ pariũt dies viginti cũ horis duodecim, nec uigeſimũ primũ attingũt. Quapropter iudicatio in uigeſimũ, qui eſt tertiæ ſeptimanæ poſtremus, incidet. Pari modo quatuor ſeptimanæ faciunt dies vigintiſeptẽ cũ horis octo, nec uigeſimumoctauũ diẽ attingũt, ut hoc quoq; nomine iudicatio deriuetur in vigeſimumſeptimũ, qui quartæ ſeptimanę poſtremus eſt. Vt ſecundum lunarem per ſigniferum circulum curſum iudicatorij ſint, quartus, ſeptimus, vndecimus, decimusquartus, decimuſſeptimus, vigeſimus, vigeſimusquartus, vigeſimuſſeptimus. Hác dierum iudicatoriorum rationem Hippocratis, Ga

leni

leni, & aliorũ veterũ obſeruatio & experiẽtia cõprobauit, ac certã eſſe deprehẽdit. Quæ nobis certè pluris facienda eſt, quàm ea quæ è lunari curſu ſumpta eſt ratio præſertim cùm nõ ſit admodũ exquiſita, & hodie ab Aſtrologis multis cauilletur, quum tamen neq; ea quã ipſi aſ-

Aſtrologorum de indicatoriis diebus figmenta fugienda.

ferũt eiuſmodi ſit quæ nõ fallat ea vtentes. Præſtat itaq;, reiectis omnino incertis iis rationibus, vni Hippocratis aliorumq; veterũ medicorũ obſeruationi & experiẽtiæ fidem habere, quàm vanis Aſtrologorũ cõmentis aurẽ præbere, quę diutinã illã obſeruationẽ peruertũt, & legitimum dierum decretoriorum ordinem perturbant, medicosque ad falſiſsimas & ſuperſtitioſas ſupputationes, à certiſsima obſeruatione & experientiâ ipſa traducũt. Quum potius eam iudicatoriorũ dierũ rationem, quæ in ſchemate ab hinc altero à nobis eſt expreſſa, veram & legitimam eſſe, contrà autem uana eſſe de iis aſtrologorum dogmata, & cum experientia prorſus pugnantia ſibi perſuadeant. Nobis ualde hoc Leonidæ arridet,

Μάντιες ἀστερόεσαν ὅσοι ζητεῖτε κέλευθον,
ἔῤῥοιτ' εἰκαίης ψευδολόγοι σοφίης.
ὑμέας ἀφροσύνη μαιώσατο, τόλμα δ' ἔτικτε
Τλήμονας, οὐδ' ἰδίην εἰδότας ἀκλείην.

Vatum ſidereos quiſquis ſcrutare meatus,
Diſpereas, mendax non niſi vana ſonas.
Obſtetrix tibi ſtultitia eſt, audacia mater,
O miſer, & proprij non bene gnare probri.

Quæ ſint notæ mortis citra iudicium futuræ.

CAP. XI.

Mortis citra iudiciũ notæ.

HACTENVS de iudiciis pro inſtituti ratione ſatis multa diximus. Nunc quæ ſint mortis citra iudiciũ futurę indicia exponemus, quorum ſanè hoc primum & maxi-
1 mum, præſertim in lethalibus morbis, ſignũ eſt, virium imbecillitas. Neq; enim natura ita proſtrata, viribusq; ſuis deſtituta, ad pugnam aduerſus mor-
2 bum cõſurgit. Alterum, ſi nullum, uel minimũ ſaltẽ con-
3 coctionis adſit indicium. Tertiũ, ſi magnus ac malignus fuerit morbus, celeriterq; mouebitur. Fieri .n. nequit, ut ſi malignus ſit morbus, vireſq; imbecillæ, vt morbus conco-

concoquatur, adeoq; iudicium ſequatur. Tres autẽ ſunt omnes eorum, qui citra iudicium moriuntur, mõdi. Primus quidẽ in acceſsionum inuaſionibus fit. Siquidẽ plurimi tum moriuntur, idq; propter magnitudinẽ phlegmones principẽ aliquã partẽ obſidentis: vel humorum multitudinẽ, craſsitiẽ ac tenacitatẽ, qui ſpiritus meatus veluti obturant: vel propter repentinum humorum ad interiora motum, qui naturã veluti ſuffocant & extinguunt, haud ſecus, quàm ſi quis viridiũ lignorum copiã cõfertim flãmæ iniiciat. Alter in vigore accidit, natura à vehemẽtia acceſsionis & morbi violẽtia ſuperata. Qua quidẽ de cauſa etiã in augmento acceſsionũ, quod tamẽ rarius accidit moriuntur. Quippe tũ quoq; à vehementiſsimo morbo natura vincitur, & planè ſuccumbit. Tertius modus in declinationibus acceſsionũ accidit. Plurimi nanq; in particularibus acceſsionum declinationibus moriũtur. Quod quũ nõnulli uident, fieri etiã poſſe ut in uniuerſali declinationis tẽpore aliquis moriatur, arbitrãtur. Quod tamen minimè uerum eſt, quandoquidem uigore pręterito natura morboſas cauſas iam concoxerit ac deuicerit, alioqui morbus nõ declinaſſet: ut itaq; quis, ubi natura morbum ſuperauit, ui morbi moriatur fieri nequit. Moriuntur tamen interdum in uniuerſali declinatione ægrotantes, atqui erroris, non morbi ratione. Quòd uerò in declinationibus acceſsionum moriantur, nequaquam mirum uideri debet. Imbecilla enim uirtus tempore principii, augmenti, & uigoris ipſius acceſsionis ſufficere poteſt, quod tum adhuc ſit ueluti compreſſa, conſtricta, & unita. Declinationis autem tempore, quum calor rurſus à medio corporis ad extrema mouetur, diſcutitur ac diſſoluitur habitus corporis, haud aliter quàm ubi uirtus nimio gaudio laxata exteriora petens diſsipatur.

Tres modi mortis eorũ qui citra iudicium moriuntur.

Mortis dies & hora ut pręcognoſcenda.

CAP. XII.

MORTIS quidẽ dies pręcognoſcitur, ubi quanto morbus naturam ſuperet, conſiderabimus, & grauiores acceſsiones inſpexerimus. Si enim morbus plurimũ ſuperauerit, & parum admodũ uis naturæ re-

Mortis dies ut prænoſcẽda.

ſiſtere uideatur, mors haud diu aberit. Si uerò contrà acciderit ut morbus quidem uirtutem ſuperet, nõ tamen plurimum, & uirtus admodum reſiſtat, tardiùs mors ſequetur. Sed demus exceſſum illum, quo morbus naturã ſuperat, eſſe ſatis magnum, quomodo tunc ſcire poterit medicus num mors unum diẽ, uel duos protegetur? Ex accesſionum utiq; circuitibus. Nã quo die futura eſt accesſio, eo etiã morietur æger. Porrò qua diei hora mors eueniet facilè dignoſces, ſi quo morbi tempore moriatur æger memineris. Nam qui per accesſiones affligunt morbi, in principio quando materię multitudo, & craſſities ad interiora mouetur, occident, quòd ſcilicet hoc tempore natiuus calor ſuffocetur. Si uerò eo tẽpore magis infeſtent accesſiones, quo iam ad exteriora morbus uergit, in augmento, uel uigore, nempe quãdo morbus uehementisſimè moleſtat, ægrotus morietur. Quòd ſi ex diſſolutione mors continget, ea in declinatione expectanda. Quapropter eos, quos deteriùs afficit prima accesſionis pars, per febres quæ cum rigore infeſtant, in ipſo frigore mors excipit. Qui autem grauius habent, quum calor affligit, in ipſo augmento, uel uigore accesſionis moriuntur. In quibus uerò emanant ſudores pernicioſi, aut per inſenſilem trãſpirationem corpus diſcutitur, ac diſsipatur, in illis ubi calor ſe remittit, mors accidit. Quòd ſi accesſionis tempora obſeruentur, quónã die quáve nocte accesſio grauior ac maior fiat, & qua eiuſdem hora grauiùs moleſtet, facilè mortis hora prædicetur. Ea enim die aut nocte, qua maior eſt accesſio, ægrum perimet, & in ea accesſionis hora, in qua anteà per alias accesſiones illum grauius afflixit. At ſi morbi per accesſiones nõ urgent, certius nihil ſciri poteſt, niſi quod ea hora expectanda mors eſt, in qua æger grauiùs ſe habere conſueuit & deteriora illi affuerunt ſymptomata. Sed de iudiciis ſatis. Cùm uerò in hoc tertio libro tractentur ea maximè, quæ ad prædictionem pertinent, nihilque ſit, quo hodie magis ad preſagiendum utantur medici urinæ inſpectione, ut de ea quoque, quantum inſtituti ratio fert, diſſeramus, neceſſe eſt.

Mortis hora.

DE VRINIS.

SECTIO III.

Quid urina, & quis eius uſus. CAP. I.

CVM DE urinis tractandum hoc loco ſit, principiò quid urina ſit, ut explicemus oportet. Vrina itaque non eſt niſi ſanguinis excrementum in caua uena cōtentum, & à renibus attractum, atque hinc per urinarios meatus in ueſicam delatum. Vel breuius, urina eſt ſanguinis colatura, ſiue ſeroſior eius pars à renibus attracta. Vt hinc omnibus perſpicuum euadat, de iis quæ in iecore, uaſis, renibus, ueſica, ac meatibus urinariis ſunt, nullum planè neque manifeſtum, neque euidens haberi ſignum, præter ſolam urinam. Proinde ad iudiciorum dignotionem & prædictionem, quandoquidem concoctionem aut cruditatem eorum, quæ in uaſis continentur oſtendat, ſummè conferre ſolet. Vt non temere Galenus de urinis libro primo iudiciorum tractationem inſtituerit. Quapropter reprehenſione digni ſunt, quotquot in uniuerſum urinarum inſpectionem atque cognitionem tanquam incertam & inutilem damnant. Hac enim ratione non tantùm Hippocratem & Galenum, qui multis in locis harum mentionem faciunt, tanquam eos, qui rem nullius vſus toties attigerunt, & interdum ex profeſſo tractarunt, irrident, ſed & rationi ac experientiæ aduerſantur, quæ vrinarum inſpectionem plurimum in nonnullis morbis momenti habere teſtantur. Atqui iam dictis non minus reprehenſionem merētur magna noſtri temporis medicorū pars, qui nullum nō morborum genus ex urina cognoſci poſſe cenſent. Niſi enim hanc peruerſam & riſu dignam opinionem induiſſent, non ex urina, tanquam olim ex tripode, de ſingulis corporis malis reſpondere in animum induxiſſent. Valde autem inepti ſunt, qui ex vrinæ inſpectione omnia prædicere conantur, quòd ſcilicet inſcitiam aut uerius ſtultitiam ſuam hac ratione omnibus

Vrina quid.

Quorum vrina notaſit.

Error eorum qui vrinæ inſpectionē prorſus contemnunt.

omnibus planam faciant. Eruditis primùm & intelligentibus, vt qui eorum duntaxat quæ in iecore, uaſis, renibus, ueſica,& urinariis meatibus ſunt, uitiorum no tam eſſe vrinam ſciant. Vt itaq; meritò ridentur,qui ex ſputo de iis malis,quæ renes uel veſicam infeſtant,pronuntiant: ita certe ij quoq; riſu omnium digni ſunt,qui ex urina de thoracis vitiis certi aliquid prædicere nituntur. Plebeiis etiã pulchrè ſe ridendos exhibent, dum nõ rarò ea ex urinæ inſpectione diuinẽt, aut certò etiã affirment,quæ ſciunt eſſe uaniſsima. Proinde qui pertinaciter hodie etiã ſibi perſuadent nihil nõ ex lotii inſpectione cognoſci poſſe, adeoq; imperitæ multitudini hac ratione ſpe lucri,parũ certè liberalis, imponere in deliciis habent,ii certè digni ſunt, ut nouo etiam aliquo elogio ornẽtur, & nõ ut olim ab Ariſtophane σκατοφάγοι: hoc enim epitheto auaros & indoctos olim medicos ille dignatus eſt:ſed potius οὐροπόται appellẽtur. Et rectiſsimè etiã in hos ipſos torquebitur uſitatum uulgo conuitium,

σκατοφάγοι. οὐροπόται

Stercus & urinæ medicorum fercula prima.

Quare eos qui ueritatis amantes ſunt,artemque ſine ignominia exercere volunt, hortamur,ut legitimũ urinę inſpiciendę uſum iterũ introducere adnitantur, nec aliorũ more illa ad ſordidum quæſtũ abutantur. Quod facient, ſi ex illa tãquam ex tripode deinceps vaticinari deſinent,& pro nota duntaxat unica,& non quidem omnium,ſed eorum,quę in iecore & uaſis ſunt malorum corporis, vtantur. Reliquos impoſtores ac ſtupidos aſinos, qui pluris ſordidum quæſtum, quem quotidie ex lotii inſpectione ac diuinatione cum ſumma ignominia coniuncta faciunt, quàm ueritatem ipſam æſtimant, nihil moramur, vtpote quos ne Muſæ quidem ipſę,ut alicubi Galenus dixit, ſanare poſsint.

Quot in urina conſideranda, & qua ratione illa ſit inſpicienda. CAP. II.

CVM in urina inſpicienda quatuor potiſſimùm ſint conſideranda, nempe color, conſiſtentia,quantitas,& contenta, danda opera erit primùm ægrotanti vt hanc legitimo tempore colligat, perfecta nimirum iam cõcoctione. Citiùs enim ſi colligatur,nulla in

Vrina quando colligenda.

ea

eà contenta, utpote quæ tertiæ concoctionis ſint excrementa, erunt. Dein, vt vniuerſum colligat, vt ſcilicet de ſingulis perfectè medicus iudicare poſſit. Tertiò, vt illā deferri primo quoque tempore ad medicum curet, nec ultra ſex horarum ſpatiū id facere cunctetur: aliâs enim eius ſignificatio minus certa erit: color enim mutabitur, ſubſidentia diſſoluetur, conſiſtentiaq́; immutabitur. Medico autē hęc cura incumbit, vt matulam in qua urina colligitur, aptam & idoneam habeat. Talis verò eſt, quæ non è uiridi, ſed uitro potius albo & tenui conſtat, quod nimirum in ea colores cum cōſiſtentia vrinæ exactè appareant, quod in viridi haud fit. Nō nimium quoque pateat, ne quem locum altitudinis cōtenta obtinuerint, non rectè diſcernatur. Præterea, nō ſit inferna eius pars nimiùm lata & plana, ſed deorſum extumeſcens, vt in ea commodè contenta ſubſidere poſſint: nec minus arcta, vt ſcilicet cōtēta in ſe recipere queat. Dein medico de vrina pronuntiandum priùs non erit, quàm in matella integrè reſederit. Citius enim de illa iudicare ſi perrexerit, de contentis nihil erit quod cognoſcere poſſit. Quinetiam priuſquam omnia quæ in vrina conſideranda ueniunt, contemplatus fuerit, vrinam vehementer nō mouebit. Hoc enim niſi cauerit, multa in ea tranſponentur, & contenta concuſſa vi, proprias ſedes deſerent, ac bullæ rumpentur. Locus pręterea, in quo vrinam inſpiciet medicus, non ſit obſcurus, aut nimis lucidus. Hic enim vt remiſsiores ſint colores efficit, ille verò non parum de coloribus tollit, neque vt plenè intueri queant prohibet. Magno denique ſtudio cauebit tum medicus, tum æger, ne vrina vento perturbetur, aut frigore cōgeletur, aut ſaltem immutetur, donec ſeparatio contentorum in vrina fiat. Vt uel hinc etiam pateat, quàm imperiti ſint, & impoſturę prorſus dediti, qui hodie ex vrinis aliunde allatis, ſępenumero triduanis, & inclementia aëris, ac crebra mutatione uehementiſsimè perturbatis, tamen proteruè nullaque præmiſſa eius rei præfatione atque admonitione, iudicare, & tanquam in ea omnia, veluti in ſpeculo quodam appareant, magno ſupercilio pronuntiare audent.

Quando ad medicum deferenda.

Qualis eſſe debeat matula.

Quando medico de vrina pronuntiandum.

Vrina nō vehementer mouenda.

Vrina quo in loco inſpiciēda.

Vrina ne ab ambiēte immutetur aere cuſtodienda.

Vrina in omnibus mediocris medico primùm cognoſcenda.
CAP. III.

QVI IN vrinarum iudicio & inſpectione ſe exercitari cupit, huic neceſſarium erit, ut primùm omniũ mediocrem & optimã vrinam, ad quam omnes reliquæ, tanquam ad regulam & normam atque amuſsim, ſunt cõparandæ, ſæpenumero intueatur. Niſi enim quis initiò ſaluberrimam & optimam vrinam, veluti ſcopum quendam in quem perpetuò intentus ſit, & ad quam omnes reliquas exigat, ſibi ob oculos ponat, vt de reliquis quæ à mediocri illa recedunt rectè iudicet fieri nõ poteſt. Optima itaq;, & hominis in omnibus temperati vrina eſt in ſubſtantia mediocris, ac quantitate potioni quæ aſſumpta eſt reſpõndet, colore ſubrufa, & ſubflaua, ſedimento albo, leui, & æquali. Nulla in ea innatat bulla, nihil ineſt capillis aut ramentis ſimile, & huiuſmodi generis. Quemadmodum igitur regula & amuſsis quũ adhibetur, vt ligna curua, obliqua, & diſtorta ſunt oſtẽdit, ita vrina quæ ex omni parte mediocris eſt, eam quę magis uel minus à mediocritate declinauerit, demonſtrat. Sæpius igitur, ut cõmemoratum eſt, urina hęc optima, & per omnia mediocris, vrinæque ſanorum ſimillima, nouitio medico inſpicienda erit, vt ſcilicet quum aliquam ab hac ipſa declinaſſe uiderit, ſtatim ab optima, & exquiſita ſanitate hominẽ hunc cecidiſſe ſtatuat ac pronuntiet. Non temerè verò adiectum eſt ab optima & exquiſita, quòd nimirũ hic non de ea quæ latitudinem habet, ſed de ea quæ ſumma & inculpabilis eſt, ſermo fiat, quę utiq; urina cæterarum ueluti ſcopus aut norma eſt, ad quam perpetuò ſunt referendæ.

Optima & ſaluberrima vrina quæ.

De colorum in vrina differentiis. CAP. IIII.

CVM quatuor potiſsimùm eſſe, quę in urinarum inſpectione conſideranda ſint, ex iis quæ paulò antè diximus, ſatis conſtet, ac inter ea primum occupet locum color, ordinis ratio poſtulare uidetur, ut hoc loco colorum differentias exponamus. Præcipuorũ autẽ

In urina colorum ſex ſunt differentiæ, albus ſcilicet, pallidus, rufus, flauus, ruber, & niger. Si qui verò reliqui ſunt, ſub iam dictis comprehenduntur. Alba enim urina varias alias ſub ſe complectitur ſpecies. Inter albas enim eſt, quæ cryſtallina, quòd cryſtallo ſimilis ſit, dicitur. Item niuea, quæ ferè niuis candorem refert. Aquea, quæ aquæ ſimilis eſt. Atque hæ quidem tres vrinæ intenſæ ſunt albedinis. A ſummè alba parum recedunt lactea, glauca, & charopa. Lacteam verò appellant medici, quæ lacti aſsimilis eſt. Glaucam, quæ veluti cornu pellucida exiſtit. Charopam, quæ ſubalbidis cameli pilis, aut vngui vocato lapillo ſimilis eſt. Poſt albam urinam ſubpallida, quam nonnulli ſubſpiceam nominant, ſubſequitur. Cuius color ſimilis eſt aquæ, cui ſpicei aut ſub pallidi humoris aliquid admiſtum eſt. Proxima huic eſt pallida, quam alij ſpiceam appellant. Hæc apparet, ubi plus bilis ſeroſę humiditati miſcetur. Quum autem cōctio proceſſerit, tum plus tincturæ accedit, & fit ſubrufa, quæ non puro auro ſimilis eſt. Poſt hanc vrina eſt rufa, quæ auro puro ſimilis eſt, alioque nomine aurea dicitur: Gręci πυῤῥὸν nuncupant. Rufam ſequitur ſubflaua, quæ aquam repręſentat in qua cnici ſeu cartami flos diſſolutus eſt, aliiſque ſubcrocea vocatur. Poſt eam eſt flaua, quam Græci ξανθὸν, Latini nōnulli croceam, quòd referat aquam, in quam Croci Corycei flos diſſolutus eſt, appellant. Hanc ſubrubea comitatur vrina, quæ Armenici boli, aut verius Lemnij ſigilli colorem exprimit. Deinde rubea, quam Græci ἐρυθρὸν, quòd colorem rubeum, qui in malis, ceraſis, & id genus aliis fructibus eſt, præ ſe ferat, nominant. Iam memoratæ ſuccedit vinea appellata vrina. Hæc à vino nigriore nomen accepit, iecoriſque planè colorem refert. Paſſea ſeu cyanea intenſior eſt vinea, paſſoq;, quòd ex vua nigra decocta ſit, maximè ſimilis eſt. Vel certè ceraſi fructus, qui ad nigrorem declinat, colorem præ ſe fert. Veneta ſiue fuſca eſt, cuius color ex puro albo & nigro æqualiter confuſis natus eſt, qui brunus vulgo dicitur. Et ſi planè qualis venetus color ſit, ſenſu noſſe velis, ceruſſam, vel lectiſsimam calcem, vel aliud ſimile atramento, vel pici, vel bitumini æquis partibus miſceas.

Colorum vrinæ ſex præcipuæ differentiæ.
Alba vrina.
Cryſtallina.
Niuea.
Aquea.
Lactea.
Glauca.
Charopa
Subpallida.
Pallida.
Subrufa.
Rufa.
Subflaua
Flaua.
Subrubea
Rubea.
Vinea.
Paſſea.
Veneta.

Viridis. Viridis vrina eſt, quæ colorem braſsicæ, aut graminis, aut Smaragdi lapidis repræſentat. *Liuida.* Liuida, quę plumbi colorem refert. *Nigra.* Nigra, quæ extincti carbonis colorem obtinet. *Oleacea.* Oleacea, quæ colore oleo ſimilis eſt.

De ijs, quæ urinæ colorem mutant. CAP. V.

ACTENVS omnes vrinæ colores breuiter admodum expoſuimus: nunc ne quis de illis temerè iudicando erret, quandoquidem in ſanis etiam, non rarò leuiſsima de cauſa mutentur, mutationis eorundem
Mutationis colorũ vrinæ cauſa. cauſas, quæ ſanè multæ ſunt, percenſebimus. Prima eſt cibus ingeſtus. Is enim ſi corpori oblatus non probè tranſmutatur & conficitur, nec in ſanguinem vertitur, ſimilem ſibi colorem vrinæ reddit: idque iis euenire ſo-
1 let, qui præter naturam ſunt affecti. Nonnunquam etiã iis, qui ſecundum naturam ſe habent idipſum accidit, vbi ſcilicet cibi aliquo adſcititio colore infecti ſimilem ſibi colorem vrinæ efficiunt, quemadmodum fit, vbi oleribus veſcuntur. Idem contingit, ſi medicamenta colore aliquo infecta aſſumantur, quale eſt rheum barbarum
2 vocatum. Altera cauſa cur vrinæ color mutetur, potio exiſtit. Retinet enim magna ex parte vrina eorum colorem, quæ in potione hauſimus. Si enim aquam, aut vinum album & tenue affatim biberimus, alba quoque & tenuis vrina erit: ſin craſſum & nigrum fuerit vinum,
3 nigrior & craſsior erit. Tertia cauſa mutationis coloris, qui in vrina apparet, colliquatio eorum eſt, quæ in corpore ſunt. Siquidem vrina nunquam non earum partium quæ in corpore liqueſcunt, pinguedinis præſertim, adipis, & ſimilium colorem monſtrat. Id quod iis
6. Epide. ſectio. 5. aphor. 15. verbis in Epidemiis ſignificare voluit Hippocrates inquiens, Vrina eiuſdem cum cibo & potu coloris, & veluti colliquatio eſt humoris, qui in corpore continetur.
Sexus & ætas vrinæ colorẽ mutant. Quartum eſt ſexus & ætas, quæ non parum vrinæ colores immutant. *Iuuenum vrina.* Iuuenum enim vrina eſt ſubruſa & ſubflaua. *Senum.* Senum tenuis & alba, cum exigua ſubſidentia ad cruditatem declinãte, quòd ſenum ætas quantum procedat, tantum ad frigidum declinet. Quapropter innatus calor in iis marceſcit, coctioq; minuitur. *Puerorũ.* Puerorum ut parum recedunt à ſubruſis & ſubflauis, ita ſubſtantia pa-

rum excellunt iuuenum urinas, plurimamq́ue ſubſiden
tiam habent. Nam horum calor natiuus multus eſt, mul
ta quoq; ingerunt. Quãtum procedit ætas, tantum co-
lor intenditur, ſubſidentia uerò minuitur. Mulierum, *Mulierũ.*
quæ temperatæ ſunt, iuuentæq; vigentis, parũ à ſubru
ſa & ſubflaua uerſus albam declinant, cõſiſtentia tenues
ſunt, & ſubſiſtentiam coactam magis quàm uirorum ha
bẽt. Calor enim iis natiuus, virorum reſpectu, exiguus,
debilis in illis concoctio, & excrementorum copia. La- *Laboris*
bore præterea & otio vrinam mutari accidit. Nimio *& exer-*
enim labore & exercitio urina ſubflaua, & demum flaua *citij.*
fit, propter motum, qui calefacit, & bilem in corpore *Otij &*
procreat. Otium & quies, albam reddunt urinam. Som- *quietis.*
nus quoq; & vigilia, vrinæ colorem mutant. Qui enim *Somni.*
per naturam dormierunt, minus albam vrinam mingũt,
& ſubpallidam exiſtentem. Nec temere adiectum eſt per
naturam: qui enim ex affectu aliquo dormiunt, lethar-
go nimirum aut comate, eorum vrina albicat. Eorum, *Vigiliarũ*
qui vigilant urina ad album, & aqueum uergit. Vigilia *2. vict.*
enim cruditatem, teſte Hippocrate, efficit. Inedia quoq; *acut. aph.*
vrinæ colorem mutat. Nam qui ieiunarunt, horum vri- *59.*
na fit flammea & flaua. Contra eorum, qui plurimum *Ieiunij.*
comederunt, adeoq; cruditatem contraxerunt, vrina eſt *Coitus.*
alba. Coitus certè urinam pinguiorem reddit. Sunt &
alia præter ea, quæ iam dicta ſunt, quæ vrinam immutãt,
vt uacuatio, timor, & alia, quæ commemorare nihil at-
tinet.

De conſiſtentia urinæ. CAP. VI.

EXPEDITO primo, quod in vrina con-
templanda conſideratur, alterum, nempe
conſiſtentiam, aggrediamur oportet, quæ
quidem triplex eſt, craſſa, mediocris, & te- *Triplex*
nuis. Mediocris, quæ neque craſſa, neq; te- *vrinæ cõ-*
nuis, ſed in harum medio exiſtit. Tenuis autẽ quæ à me *ſiſtentia.*
diocri craſsitudine diſceſsit, nondum in liquoris na- *Mediocris*
turam abiit, necdum re uera vrina. ſed potius aqua eſt, *Tenuis.*
dicitur. Hæc enim re uera vrina eſt, quæ concoctionis *Eius diffe*
eius quæ in venis fit excrementum exiſtit, adeoq; ſubſtã *rentiæ.*
tiam, & colorem cõuenientem obtinet. Eius autem duæ
ſunt differentiæ. Quædam enim tenuis, & puta excerni

tur,

tur,ac poſthac ſemper talis permanet. Altera verò tenuis quidem mingitur,at paulò pòſt perturbatur. Eſt autem vtraq; cruda,ac cococtione vacat. Differunt autē, quòd prior nondum cœpiſſe concoctionem,atque adeò ſummam cruditatem ſignificet, altera verò iam cœpiſſe denotat. Nec enim alia de cauſa conturbatur, niſi quòd flatuoſi cuiuſdam ſpiritus copia ſeroſo liquori permiſcetur,veluti muſtò iam feruenti accidit. Nam idipſum feruens iam perturbatur,adeoque concoqui incipit. Quapropter praua quoq; hæc altera urina exiſtit, quoniam longiori tempore,& forti virtute ad concoctionem indiget.

Craſſa. Craſſa vrina eſt, quæ iuſto craſsior eſt,& à mediocri craſsitudine recedit. Eius itidem duplex eſt differentia.

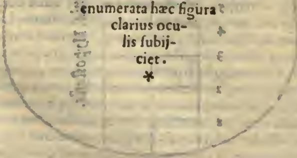
Differentiæ eius. Quædam enim craſſa & perturbata mingitur, paulò pòſt autem reſidet, ac tenuatur. Hæc quidem bona eſt,propterea quòd parum adhuc perturbationis ſupereſſe demonſtrat. Quippe quando flatuoſus ſpiritus humorem perturbans ſeparatur, tunc humor ipſe clarus redditur, vt neceſſe ſit in ea vrina quæ ſtatim poſtquam micta eſt, ſubſidet, non multum perturbationis ineſſe. Quædam verò contrà, vt micta eſt craſſa, talis ſubinde permanet. Hæc quidem bona etiam exiſtit, ſed nō perinde atq; prima. Nam uigere adhuc eam, quæ in ſanguine eſt,agitationem,& perturbationē oſtēdit. Vtraq; igitur bonam ſignificationem de ſe prębet. Prima, quòd non ità multò pòſt morbum cōcoctum iri oſtēdit. Siquidem craſsiorum humorum quidem ebullitionem, & agitationem, ſed tamen naturam incipere iam eorum ſecretionem, indicat. Secunda, quia nōn omnino cruda eſt, quandoquidem ex uigente perturbatione fiat.

De

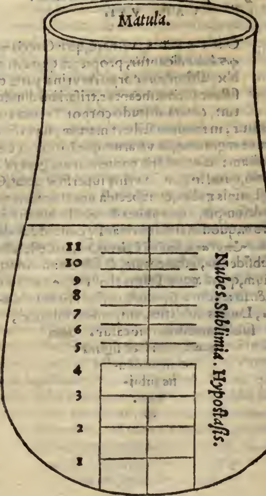
De differentijs locorum contentorum in urina.

CAP. VII.

CONTENTA vrinarũ, quæ Grecis παρυφιστάμενα dicuntur, propterea quòd in qualibet altitudinis corporis vrinæ parte conſiſtant ac contineantur, trifariàm diuiduntur: vt enim altitudo corporis vrinæ trifariam diuiditur, in fundum ſcilicet matulæ, ſuperficiem ſupremámve regionem, & vtrarumque harum extremitatum medium: ita etiam tria contentorum genera exiſtunt. Primũ, quod in ſumma vrinę ſuperficie natat, Gręcis νεφέλη, Latinis nubes, & nubecula uocatur: metaphora à terra deſumpta, à qua nubes & nebulæ ſummè ſecedũt. Alterum, quod in fundum matulę concedit ac deſcẽdit, Græcis ὑπόστασις, ἀπὸ τοῦ ὑφίστασθαι, hoc eſt, ſubiici, Latinis ſubſidentia, ſedimentum, & ſubiectum nominatur. Tertium, quod æquis ſpatiis ab vtriſque extremis diſcedit, & in medio altitudinis cõſiſtit. Græcis ἐναιώρημα, Latinis ſublatio, ſuſpenſio, ſublime, ſublimamentum uocatur. Iam enumerata hæc figura clarius oculis ſubijciet. *Contẽta.* *Nubecula.* *Subſidentia.* *Sublime.*

*

Fundum matulæ.

Expeditis iam vrinę coloribus,conſiſtentia,& contẽtis, reliquum eſt, vt ſingulorum ſignificationes oſtẽdamus, quo illis ad predicendum medicus commodè vti poſsit, à coloribus ordientes.

Quid

Quid ex urinæ coloribus ſit prædicendum.

CAP. VIII.

Alba vrina cruditatis nuntia exiſtit, ac concoctricis facultatis imbecillitatem ſignificat. Quòd ſi multa ſit, maximè in ſanis, multam uini, præſertim exilis, potionem indicat. Alba prȩtereà vrina, magnam in urinariis meatibus obſtructionem nonnunquam oſtendit. In acutis febribus, non rarò delirium, aut phrenitim, bile nimirum ad cerebrum delata, portendit. Humor ſiquidem tingens, urinamque inficiens, non eſt niſi bilis: ea itaque ad cerebrum tranſmiſſa, alba fit urina eſt neceſſe. Hinc eſt, quòd Hippocrates in aphoriſmis ſcriptum reliquerit: Quibus vrinæ perſpicuæ & albæ ſunt, malæ, præſertim vbi in phreniticis apparent. Quò verò magis albus color intenditur, eò peior eſt exiſtimandus. Porrò vbi eſt cryſtallina & aquea, omnimodam naturæ cruditatem à frigiditate ortam aut obſtructionem maximam, præcipuè meatuum vrinam ſequeſtrantium: aut bilem quæ tingit, aliò transfluere, indicat. Quæ uerò albedinem remiſſam oſtendit, præſertim quæ vergit ad glaucum & charopum colorem, non ita facilè ob flauæ bilis abſentiam & aliò migrantis apparet, ſed potiùs ob debilitatem uirtutis alterantis & concoquentis humores, producitur. Albæ nihil uariantes longo tempore, capitis morbos frigidos, verbi gratia, vertiginem, morbum comitialem, & id genus alios, ciborum prætereà faſtidia, artuum dolores, neruorumq́; reſolutionem, prænuntiant. Hæ enim omnia ſequuntur continuam cruditatem, vel frigiditatem, vel obſtructionem, vel humorum tranſpoſitionem. Albæ remiſſæ, ut lactea, glauca, charopa, in febrium initiis & incrementis, laborem ſignificant. Nam multitudinem materiæ putrefactæ præ ſe ferunt. In febrium verò declinatione, ſalutem oſtendunt. Subpallida & pallida vrina mancam adhuc concoctionem, ſed minus tamen, quàm alba ſignificat. Nam naturam quaſi iam indulgere concoctioni monſtrat. Subrufa & rufa, item ſubflaua & flaua vrinæ perfectam concoctionem, & corporis totius certam ſanitatem pollicentur, idque in iuuenibus maximè. In

Albæ urinæ ſignificationes.

4 aph. 72

Cryſtallinæ.

Subpallidæ & pallidæ.

Subrufæ & rufæ.

Subflauæ & flauæ.

ſenibus

ſenibus enim & mulieribus ſi eiuſmodi vrinæ apparent, vt maiores cauſæ præceſſerint oportet, nempe æſtus, vigilia, labor, ciborum aliarumq; rerum acrium uſus, quæ bilem in corpore adaugent. Subrubra & rubra apparet propter multorum ciborum, & acrium oblationem, itē ob ſanguinis ebullitionem & iram, ob iecoris calidam intemperiem, & id genus alias cauſas. Vinea vrina, ſanguinem aſſari atque in flauam, vel nigram bilem tranſmutari indicat. Interdum etiam in ſanis hominibus, qui multum laborarunt, aut longum iter confecerunt, talis vrina, eò quòd ſanguis aſſetur ſpectari ſolet. In uehemētibus febribus ſanguinis ſaniem abundare, putreſcere & bileſcere inſinuat. Paſſea bilis aduſtionem notat. Hæc ſi diutius permanſerit, arquatū morbū adeſſe ſignificat, cū multitudine & craſsitudine corruptioneq; accumulatæ in iecore bilis. Viridis autem bilioſum humorem tantū cęteros humores antecedere oſtendit, quantum ipſe magis intenſus fuerit, Quapropter prauiſsimę bilis quantitate & qualitate exauctæ exceſſum monſtrat. Hæc ſi diu eiuſmodi perſeuerauerit, ſitisque aſsidua & æſtus affuerint, haud exiguus metus eſt ne cōuulſio à ſiccitate ęgrū corripiat. Oleacea urina caloris præter naturam ſignum eſt, eoque magis quò fuerit intenſior. Pingui enim à calore liquefacto, huiuſmodi vrina apparet. Quod Hippocrates 2. prog. 35. iis confirmat verbis: Pinguedo telis aranearum ſimilis innatans vrinæ damnāda eſt, colliquationis enim nota eſt. Quòd ſi igitur paulatim eiuſmodi vrinæ color proceſſerit, multoq; tempore durauerit ac confirmetur cū calore toto corpore diffuſo, totius corporis colliquationem, hecticamque oſtēdit. Sin breui atque cumulatim appareat cum calore in renibus tantum excitato, renum duntaxat colliquationis indicium eſt.

Veneta melācholici humoris fuſionem, vel frigiditatem vehementem, uel mortificationem quandam, potiſsimùm vbi nulla præceſſerit concoctionis ſignificatio, & à prauis coloribus ad peiores mutata ſit urina, monſtrat. Liuida eadem oſtendit, interdum etiam plagas, & uerbera homini incuſſa. Aliàs ſemper frigiditatis, adeoque caloris natiui mortificationis ſignum eſt. Nigra interdum caloris ad extremum profecti indicium

Subrubra & rubra. *Vinea.* *Paſſea.* *Viridis.* *Oleacea.* *Veneta.* *Liuida.* *Nigra.*

dicium eſt, & hoc quidem ſi uiridis præceſſerit. Interdum extremam frigiditatem portendit, idque vbi liuida anteceſſerit. Semper autem mortalis eſt, uitæque periculum præſagit, niſi ubi vitia, quæ ab atra bile excitata ſunt, præceſſerint. Tum enim ſalutaris exiſtit, quippe hunc humorem à natura expurgari ſignificat. Quapropter ſi talis vrina in melancholico, lienoſo, aut quartana, præſertim in febris declinatione viſa fuerit, ſolui morbum notat.

Quid ex urinæ conſiſtentia prædicendum ſit.

CAP. IX.

Vrina tenuis innati caloris imbecillitatem, & frigiditatem dominantem, cruditatem item, iecoris, renum & uaſorum vrinariorum, propter cauſas paulò antè oſtenſas, obſtructionem prænuntiat. Quapropter in quartanis febribus, in quibus melancholici humores craſsitie ſua meatus obſtruunt, huiuſmodi vrina ſæpenumero apparet. Quòd ſi urina non ſolùm tenuis, ſed & alba fuerit, extremam cruditatem ſignificat. Si itaque tenuis urina diuturna fuerit, ſymptomata morbi increſcere, virtutem ſuperari, nec morbum poſſe concoqui, vitæque diſcrimen notat. Nonnunquam tenuis vrina abſceſſum in iis partibus quæ infra ſeptum tranſuerſum ſunt portendit. Cuius rei teſtis eſt Hippocrates, qui in prognoſticis ita ſcriptum reliquit: Qui urinam tenuẽ crudamq; diutius mingũt, ſi reliqua ut in cõualituris indicia fuerint, in iis abſceſſum ad partes, quæ infra ſeptum tranſuerſum ſunt, expectare oportet.

Tenuis vrinæ ſignificationes.

2. progn. 34

Craſſa urina exceſſum abundantiámve materiæ, & humorum uentriculum, inteſtina, & iecoris cauas partes implentium oſtendit. Hæc ſi in febre ſpectetur, vbi tenuis præceſſerit, ſtatim futurã declinationẽ mõſtrabit. Nãq; hoc caſu videtur natura ſuperaſſe materiam. Proinde eò melius ac tutius, quò citius vel plus craſsitudinis inerit, ſymptomata diſſoluentur, naturales excretiones augebuntur, urinæ ad proprium colorem & conſiſtentiam reuertentur. Si uerò unà cum febris acceſsione

Craſſa.

urinæ

vrinæ craſſæ apparuerint,quæ aut ſemper aliquid craſsitudini addant,aut ſaltem non attenuentur, conicere oportet uirtutis imbecillitatem,& humorum multitudinem,ita vt metus non exiguus ſit, ne natura penitus ſuperetur,& occumbat. Si verò iterum tenuetur,cum melioribus coloribus,remiſsio expectanda erit. Cæterùm craſſa & alba vrina maximam crudorum humorum copiam indicat. Atq; hæc aliquando in laborioſis febribus apparens ab abſceſſu liberat, quemadmodum hiſtoria quadam in Epidemiorum li.6.Hippocrates confirmat, inquiens: Vrina craſſa & alba, qualis famulo Amphigenis erat,in laborioſis febribus quando quarto mingitur die,ab abſceſſu liberat. Craſſa & lactea in fine ueniens, calculos in ueſica,vel renibus oſtẽdit. Craſſa charopos, & vt iumentorum turbida, dolorem capitis portendit, Hippocrate atteſtante, qui in aph.ita ſcriptum reliquit: Quibus in febribus vrinæ perturbatæ ſunt ueluti iumentorum, iis dolores capitis aut adſunt, aut aderunt. Craſſa & ſubrubea,maximè ſi talem ſubſidentiam habuerit, longos portendit morbos, & à periculo immunes, vt in prognoſticis iis verbis teſtatur Hippocrates: Si, inquit, vrina ſubrubea fuerit, & ſedimentum ſubrubeum & leue habuerit, diuturnior hic morbus quàm primus, ſed tamen ſalubrior. Indicat enim optimi humoris, nempe ſanguinis, non exquiſita ratione confecti abundantiam, adeoque ſine periculo eſt. Tamen quia ad concoctionem longiori temporis ſpatio eget, ideò diuturniorem quoq; fore morbum ſignificat. Craſſa & rubea ſanguinis copiam monſtrat, veluti in continentibus febribus. Craſſa & nigra, melancholici humoris vacuationem, præſertim ſi, vt dictum eſt, in declinatione quartanæ & melancholiæ apparuerit, oſtendit.

Sectio.4. aphor. 2. — *4.apho. 70* — *2.progn. 27*

Quid ex urinæ quantitate prædicendum ſit. CAP. X.

Multæ vrinæ in ſanis cauſæ.

VRINA ſi maior ſit uiſa exiiſſe,quàm pro ebibitorum portione,in ſanis quidem corporibus, multam uini maximè aquoſi potionẽ, aut liquidorũ ciborum vſum ſignificat. Multũ quoq; redditur vrinæ, propter uſum medicamentorũ urinã cientium. In ęgris vrina copioſior exit, quãdo intẽperies quædã aucti caloris circa

renes

renes exiſtit,vt accidit in Diabete.In eo enim malo propter vehementem calorem renes ſeroſam ſubſtantiam à iecore, omniq; venarum genere celerrimè attrahunt. Multa etiam vrina erit,ſi aluus natura ſicca fuerit. Nã ſi aluus, præ malo quod illi accidit, excrementa quæ aliâs ſecundũ naturam ſe habẽte homine ad eam deferuntur, vacuare haud poterit, ad vrinæ meatus,tanquam vicinũ illi locum, impetu facto transferuntur. Atque hoc eſt, quod Hippocrates in aphoriſmis iis innuere verbis voluit,inquiens:Mictio noctu copioſè facta, exiguam deiectionem ſignificat. In hydrope, præſertim anaſarca, multa quoque vrina redditur,quòd habitus totius corporis aquoſo ſanguine refertus ſit. Multum denique mingitur,vbi reliquarum corporis vacuationum, maximè ventris deiectio, nulla præceſsit.His enim omnibus impeditis,vt ad vrinæ loca detrudantur eſt neceſſe.Cõtrà,pauca vrina mingitur ob cibos ſicciores,potus paucitatem,vehemens exercitium,& id genus alia,quæ corpus quomodolibet exiccare conſueuerunt. Item, propter cibaria & medicamenta lentore participantia,atque vrinæ meatus obſtruentia. Prætereà, propter humorum craſsitiem & tenuitatem obſtruere potentium. Alui multam deiectionem. Cùm enim natura omnia totius corporis excrementa per conſueta vacuationis loca excernat, ſi fortè alter alterum vacuatione ſuperauerit, vt per alterum minus vacuetur neceſſe eſt. Febris etiam vehementia in cauſa eſt, cur paucior exeat vrina. Hæc enim omnem corporis humiditatem abſumit, vt hoc nomine per vrinam multa excerni non poſsit. Poſtremò, ob excretricis quæ in renibus cęteriſque vrinæ excretioni famulantibus vaſis eſt facultatis imbecillitatem, quæ functionem ſuam obire nequit.

4. apho. 38.

Pauca vrinæ cauſa.

Quid ex contentorum conſiſtentia prædicendum.

CAP. XII.

IN CONTENTIS haud ſecus atq; in liquore vrinæ tria ſunt cõſideranda, nempe ſubſtãtia,color,& quãtitas, de quibus, à ſubſtantia orſi, ordine diſſeremus. Contentorum autẽ quorundam ſubſtantia mediocris,aliorum tenuis,nonnullorum craſſa. Vrinarum

nanq;, quæ ſecundum naturam ſunt, contenta conſiſtentia ſunt mediocria, alba, leuia, & æquabilia. Leuia contenta ſunt, quę ſibi continua ſunt, & vnum veluti continuũ & coactum corpus, neque aliquo modo rugoſum, huc & illuc compulſum, neque diſſolutum aliqua in parte. Quæ verò illis contraria ſunt, aſpera dicuntur. Leuia uerò continuáve contenta, nihil noui adferunt. Sin aſpera, ac veluti diſperſa fuerint, non exigua quædam in profundo corporis perturbatio ſignificatur, quam violentus ſpiritus, iuſtam concoctionem impediens, efficit. Quòd ſi cum eiuſmodi cõtentis àliquod valde crudum complicatum fuerit, non parui doloris ſubeſſe ſenſum indicat. Si verò conſtricta ſint contenta, craſsitudinem partium materiæ, atteſtante lentoris qualitate, ſignificant. In quo igitur liquoris vrinæ loco immorantur, in eo corporis loco vitium morari oſtendunt. Tenuia cõtenta, quæ pura ſunt, nec facilè matula commota aſſurgunt, magnam naturæ in ſecunda concoctione imbecillitatem indicant. Ferè enim cum albis & aqueis vrinis apparent. Præterea, tenuia contenta crudos etiam humores, ſed attenuatos monſtrant. Siquidem natiuus calor roboratus omnem intra venas ex cruditate craſsitudinem attenuat & diſsipat. Craſſa verò contenta, craſſorũ atque crudorum humorum in venis copiam denotant. Talia quoq; interdum à iudicatione apparent, atqui à prioribus differunt, quòd ſcilicet nullum malum colorem habeant, & à vigore morbi appareant. In principio nanque & augmento tanquam praua ſuſpecta eſſe debent, præſertim ſi colores mali acceſſerint. Priora autem contenta viſcida & mucoſa ſunt, quapropter in vrinariis inſtrumentis quandoque detenta, nõ paruum homini dolorem afferunt. Quinetiam puri ſimilia ſunt, viſcoſitate tamen, & quòd malè non oleant, à purulentis diſtant. Pus quum & ipſum viſcidum aliquid habeat, dignoſcitur tamen, quòd dolor laborantis loci præceſſerit, ſanguinemque prius mingi contigerit.

Leuia contenta. *Tenuia.* *Craſſa.*

Quid

Quid ex colore contentorum ſit prædicendum.

CAP. XII.

QVOD ad cõtentorum, quæ à mediocrita-
te recedunt colorem attinet, alia ſunt vehe-
menter alba, alia ſubpallida, alia pallida,
alia flaua, ſubrubea, cruenta, veneta, liuida,
& nigra. Quæ uehementer alba ſunt, hæc *Alba.*
aut pituitoſi humoris ramenta ſunt, aut pus ſummè cõ-
coctum, quod ab aliqua parte interna laborante ſecretũ
eſt. Diſtingues autẽ illis notis, quę paulò antè de puris,
& crudorum humorum differentia diximus. Quæ autẽ *Subpallida & pal*
mediocriter alba ſunt, hæc ſanguinis probè concocti ex *lida.*
crementa exiſtũt. Subpallida & pallida minus bona ſunt,
veluti ea quæ à colore, qui ſecundum naturam eſt decli-
nant. Flaua etiam mala ſunt, vt quæ exauctam eſſe in ſe- *Flaua.*
cunda concoctione flauam bilem indicant. Subrubea & *Subrubea*
rubea cruditatem quandam, & defectum concoctionis, *et rubea.*
adeoq; morbi diuturnitatẽ innuunt. Viſuntur etiã inter
dũ propter ſanguinis multitudinẽ: aut quia retentrix fa
cultas præ ĩbecillitate optimos humores effluere ſinit.
Cruẽta non elaboratũ omnino eſſe ſanguineũ humorẽ, *Cruenta.*
p̄ſertim ſi copioſa ſint, ſignificãt. Veneta liuida, & nigra *Veneta.*
omniũ peſsima ſunt. Mortificationem facultatis vitalis,
aut, melancholicũ humorẽ, qui uel aliunde in uenas con
fluxit, vel in ipſis genitus eſt, ſignificat. Orobea, hoc eſt, *Orobea.*
eruo excoriato ſimilis, tũ apparet ſubſidẽtia, vbi abſum
pto iã adipe caro cõſumi cœperit. Significat itaq; vel uni
uerſi, vel renũ dũtaxat colliquationẽ. Si.n. in febribus ta
lis apparuerit ſubſidentia, vniuerſum corpus: ſin citra fe
brẽ, renes tantùm liqueſcere indicat. Furfurea, quæ uide *Furfu-*
licet furfur tritici bene moliti refert, prædicta prior eſt. *rea.*
Hæc nanq; vbi febris vniuerſum adipẽ & maiorem par
tẽ carnis abſumpſerit, atq; iã profunditatẽ carnis & va-
ſorũ obſederit, ſolidasq; corporis partes attigerit, appa-
ret. Nonnunquàm tamen ſolius veſicę laborantis ſignũ
eſt, quemadmodũ Hippocrates iis uerbis in aphoriſmis *4.apho.*
teſtatur inquiens: Quibus in vrina craſſa furfurea ſimul *77.*
prodeunt, iis veſica ſcabie laborat. Diſcernuntur autẽ in »
eũ modũ. Quæ totius corporis uitio eueniũt, cũ febri & »
vrinæ cruditate minguntur. Cõtrà, quę laborãte veſica

prodeunt,ſine febre & cũ vrinæ concoctione,non tamẽ abſq; laborãtis loci dolore,excernũtur. Laminea, πεταλώδης Græcis dicta, ſquamis ſimilis eſt. Laminę enim appellantur,quæ latitudinem & longitudinem, citra tamẽ euidentem aut magnã altitudinem obtinent,adeoq; foliorum ſtirpium ſimilitudinem gerunt. Vt laminea ſubſidentia non ſit,niſi quę foliorum ſtirpiũ,ſquamarũmve piſcium, aut laminarũ inſtar lata & tenuis exiſtit. Quæ certè fit, vbi aucta febris ſolidas corporis partes attingit. Apparent quoq; veſicę ratione,veluti in aphoriſmis Hippocrates teſtatur inquiens: Si ſanguinem, & pus,& ſquamulas mingat æger, grauiſque odor fuerit, veſicæ exulcerationẽ denotat. Sed an veſicæ tantũm,aut totius corporis ratione eueniat,febre,cruditate,& dolore,quẽadmodum in ſuperioribus dictũ eſt, diſtinguendum. Similacea, hoc eſt, ea quæ furfuris ex malè molito tritico cribratæ ſpeciem exhibet, omnium peſsima exiſtit: fit enim vbi febris obſeſſa profunditate,longè lateque ſubſtantiam incendit, adeoq; ſanguinis aſſationem, vel ſolidarum partium colliquationem ſignificat. Si itaq; candidæ fuerint, ſolidarum partium colliquationem: ſin rubræ, ſanguinis aſſationem monſtrant.

Laminea · *4. apho. 81.* · *Similacea.*

Quid ex quantitate contentorum prædicendum ſit.

CAP. XIII.

SI CONTENTA quãtitate mediocria fuerint, probantur. Sin multa, vt multum nutrimentum corpori diſtribui, ita robur quoddam alteratrici facultati adeſſe monſtrant. Nam quando multa eſt elaboratio naturæ circa alimenta, multum quoq; fieri excrementa eſt neceſſe. Sępe etiã accidit,vt quæ per cutis alioſq; corporis meatus excremẽta tranſeunt, cõſuetis uiis præcluſis,ad ueſicam regurgitent,augeantq; excremẽta. Pauca verò contenta,vel ob inediam,vel exercitia,uel obſtructiones,uel tardas cõcoctiones reddũtur. Si enim alimẽta deficient,quod per inediam accidit,excremẽta quoq; deficere oportet. Exercitia verò excrementa attenuant, & vt per latentem tranſpirationẽ diſsipẽtur efficiunt,vt hoc

Mediocria. · *Multa.* · *Pauca.*

hoc nomine pauca eſſe contenta neceſſarium ſit. Obſtructiones autem ut tenuia tantũ tranſeant, & craſſa remorentur & adhęreant, efficiunt. Per tardas autẽ concoctiones pauca fieri contẽta, notius eſt quàm ut multis doceri debeat. Tenuia contenta quãtacunq; ſint, caloris natiui debilitatem, ut contenta hoc nomine ad mediocritatem peruenire nequeant, indicant: aut crudorum humorum, roborato natiuo calore, attenuationem. Vbi enim materiæ craſsitudinem attenuauerit diſsipauerit que, eiuſmodi contenta apparere eſt neceſſe. Quod ita cognoſces. Nam ſi modicè matulam uacuaueris, ipſa contenta citò eleuantur, atque leuitas diſsimilis redditur. Non facilè autem eleuantur, quæ ex caloris debilitate fiunt. Contenta multa aut craſsiora in morborum initijs atq; augmentis, præſertim ſi febris non contemnenda adſit, humorum copiam arguunt, quæ ad concoquendum firmitate uirtutis, tempore, & fortuna bona indiget. Conijcies autem inde anguſtias meatuum eſſe circa thoracem, utpote arctato à multitudine humorum ſepto tranſuerſo. In uigore autem febris atque declinatione, contenta illa ſalutaria & bona ſunt. *Tenuia.* *Craſſa.*

Quid ex locis contentorum ſit prædicendum.

CAP. XIIII.

SVBSIDENTIA quæ ad fundum matulæ ſedere uidetur, bona quidẽ & moderata, nihil noui ſignificat. Cruda uerò atq; diuerſa ſpecie, prauitatem naturæ. Diuerſa uero partium poſitione, oſtendit ſegnitiẽ ipſius minus aſſurgentis aduerſus rebellionẽ humorum nocentium, ita ut opus ſit & tempore, & robore. Quod uerò leue tenueq; tertium contentorũ locũ occupauit, non mediocrem capiti lęſionem adeſſe ſignificat, habens rationem inter contẽta nubium. Sublimia ſi praua ſint, loci tamen differentia modeſtiora ſunt, quàm quæ ipſis ſubſident. Sin alijs rationibus bona fuerint, tum loci ratione ſola recedunt à perfecta bonitate, quòd à ſpiritu adulterino leuia reddũtur. Nubium quæ bonæ ſunt, omnino qua nubes ſunt, non parum ſi receſſerunt uerſus diſtantiã à loco, qui eſt ſecundũ naturã, multo quoq; indigent tempore. Quæ uerò prauæ ſunt, eò modeſtiores

videntur reliquis, quo magis abſtiterunt à loco, qui ſecundum naturam eſt, quique ſubſidentiis ſecundum naturã debetur. Bona cõtenta, quò inferius deſcenderint, fundo tamen excepto, eò meliora. Praua cõtenta, & quę ipſis inſunt, quò ſuperius conceſſerint, eò minus mala. Vbi contenta, quæ ſecundum naturam ſe habẽt, fuerint ad ſuperficiem vrinæ multo ſpiritu euecta, prauus in capite, neq; is quidem exiguus, affectus continetur. Sic in ſublimibus affectuum noſces adeſſe per partes corporis ſimili poſitione habentes, habita proportione totius altitudinis vrinę erga corporis altitudinem. Hęc autẽ ſunt hypochõdria, viſcera, & thorax. Spiritus, qui cum vrina excernitur circa primã concoctionem genitus, ſi tenuis fuerit, & quantitate mediocri, bullas quaſdam inflat in vrinæ ſuperficie, mox autem refrigerata vrina diſsipantur. Sin craſsior & maior ſpiritus ſit, bullæ non ſtatim diſſoluuntur, ſpirituum potiùs in ventre generatorum ſigna. In crudis & incoctis humoribus, ſi contenta apparuerint concocta, multis ſpiritibus generatis ſublimantur, multo calore multã materiam denſatam diſſoluente. Vbi verò iam à natiua caliditate domita fuerit materia cruda, paulatim deſcendunt contenta. Spiritus alienus quò fortior fuerit, eò magis verſus ſublimes partes materiam propellit. In ſumma, altitudo vrinæ, corpori proportione reſpondet, ideoque ad quas partes latitudinis vrinæ declinauere contenta, eas in corpore affici indicio ſunt.

Quid ex innatantibus in urina ramentis, capillis, & alijs corpuſculis in urina ſparſis prædicendum ſit.

CAP. XV.

Ramenta. QVANDOQVAM ramenta quædam cum contentis cõſpiciuntur, quæ ad colorem aut rufum, aut album vergunt. Quæ ſi multa fuerint, ſemicoctam materiam indicant, illum verò humorem in profunditate corporis abundare, ac concremari cuius ramenta videntur contentis connatare. Si verò pauca ſint, mitiorẽ huius humoris malitiam, atq; malorũ ciborũ uſum pro

ducere

ducere talia demonſtrant. Quò maiora fuerint raméta, eò minorem eſſe cõcremationem humorũ in venis:quò minorẽ calorem arguunt. Cauſa horum ramentorũ eſt nimius calor, qui humores ad ſpiſsitudinem, & veluti oſsis naturam redigit, vbi per meatus aliquos diu immo rati, neq; diſſoluti & extenuati, neq; citò per vrinas expulſi fuerint. In vrina quoq; interdũ capillis ſimilia natare ſolent, quę renum vehementem calorem, aut craſſorum ciborum, caſei nimirum, & eruorũ vſum ſignificãt. Capilli autem illi, in iis vaſis potiſsimũ procreãtur, quæ à renibus ad veſicam deſcendunt, adeò vt quanta vaſorũ internorum longitudo eſt, tanta humoris ſpiſsitudo, & aſſatio fiat, quæ capillis ſimiliter extenditur. Aliquando veluti carunculæ in vrina natant, quæ vt lib. 6. de laborã tibus locis cap. 3. Galenus atteſtatur, renũm exulceratio nem oſtendunt. Id quod Hippocra. in aphoriſmis quoque iis confirmat verbis: Quibus cũ vrina craſſa exiguæ carunculæ, aut veluti capilli vnà exeunt, iis à renibus excernũtur. Plura ad inſtitutum facientia in noſtris ſuper Hippocratis aphoriſmos cõmentariis reperient ſtudioſi. Si furfurea quædam exeũt cum vrina, veſicæ, vel uenarum, vel vrinariorum meatuum ſcabiem indicant. Quæ ita diſtingues: Si tenuis fuerit vrina, venarum ſcabies nõ tatur, quarũ certè tunica ob febris vehementiã laborat. Si verò craſſa, veſicæ tunica ſignificatur. Hinc Hippocrates loco iam citato ſcriptum reliquit: Quibus in vrina craſſa furfurea ſimul prodeunt, iis veſica ſcabie laborat. Qui ſanguinem repẽtè, & ſine cauſa manifeſta mingũt, iis venulam in renibus ruptam eſſe oſtenditur. Quibus in vrina arenoſa ſubſident, iis renes, aut veſica calculo laborat. Qui ſanguinem aut pus mingunt, aut ſquamulas, & grauis odor fuerit, veſicę exulceratione indicat. Quę certè ſingula Hippocrates in aphoriſmis loco paulò ante oſtenſo, memoriæ prodidit, & poſt hunc libro 6. de laborantibus locis Galenus monſtrauit. Cæterùm fœtidus vrinæ odor, & graueolentia, putredinem maiorem aut minorem proportione ſignificant. Pus autem vbi fuerit, euidens alicuius internæ partis exulcerationis ſignum exiſtit. Et ſi progreſſu temporis fœtor ac pus minuantur, bonum eſt. Sin augeantur, malum. Si

Capilliſ ſimilia.

Capillorum generatio vbi fit.

Carũculæ

4. apho. 76.

Furfurea.

4. apho. 77.

Sanguinea.

Arenulæ.

Pus.

Squamulæ.

Odor fœtidus.

Pus.

fœtori pus nõ fuerit cõiunctum, alicuius particulæ mortificatio portenditur. Quòd ſi praua ſimul in ſubſtantia & contentis vrinarum ſigna apparuerint, mortificationem totius corporis præ ſe ferunt. Vrinæ interdũ innatant veluti aranearum telæ, nonnunquam etiam in ſuperficie feruntur puncta tanquam ex oleo iniecta, quæ quidem colliquationis totius corporis, aut ſolorum, vt dictum eſt ſuprà, ſigna ſunt. Quòd ſi parumper apparuerint, nihil graue: ſin diu, principium colliquationis oſtendunt.

Tela aranearum.

Quid ex urina corona prædicendum ſit.

CAP. XVI.

Corona quid.

CORONAM in vrina vocãt lineam vmbra depictam, quæ ambitum ſuperficiei vrinæ circuncurrit. Circulum alii appellant. Quòd ſi noxij humores fuerint virtuti pares, & pari menſura vrinas tinxerint, nulla corona euidens ſpectari poteſt. Verùm ſi uirtus vicerit, aut victa fuerit, coronæ etiã colores hoc vel illo modo apparebunt. Si humoris vrinæ color prauus ſit, color autẽ in corona benignior appareat, ſignum eſt ſalutare. Vt ſi vrinæ quidẽ color rufus, rubeus, vineus, aut non diſsimilis fuerit color: alba verò, vel albę ſimilis corona fuerit, bonum, nempe quòd naturam iam humoribus dominari incœperit, portẽdit. At in viridi & paſſea vrina, ſi corona peioris ſit coloris, contrarium & malum ſignificat, nimirũ iam prauos humores dominari, ac naturam ſuperare. Si ſpumea fuerit corona, ſenſuum internorum perturbationem, tenaces ac lentos humores, ac in ventriculis cerebri flatum oſtendit. Sæpius coronæ colores ab vrinæ colore variant, & declinant, interdum cum illo conueniunt. Si uariant, & declinant ad bonos, vrinæ colore exiſtente malo, bonum indicant. Si verò deteriores ſunt quàm vrinæ colores, mali exiſtimandi ſunt. Si igitur boni, natura humoribus cœpit dominari. Sin mali, humores vincunt.

Quid ex bullis vrinæ prædicendum. CAP. XVII.

VLLAE, quæ adulterini ſpiritus ſigna ſunt, aliquando per omnem ſuperficiem
b vrinæ apparent: aliquando verò in ſola corona. Bullæ item ſingulæ, aut binæ, aut ternæ, aut alio numero ſociatæ innatant. Bullæ igitur, quæ in ſola corona integra ſerie circunſiſtunt, ſi colore humoris vrinæ tantæ ſint, affectum doloremque capiti ineſſe non mediocrem denuntiant. Toti quidem, ſi per omnem circunſerentiam ferantur: medietati duntaxat, ſi per dimidiam coronam innatent. Quæ verò ſparſim in corona manent, hę à debiliori cauſa generantur, atq; ſimiliter dolorem, ſed mitiorem mõſtrant. Verùm quo magis ruſo aureóve colore imbutæ conſpiciuntur, tantò vehementiores capiti dolores adeſſe oſtendunt. Albæ verò in ambitu coronæ conſiſtentes bullæ, nullum aut exiguum capiti dolorem adeſſe indicant. Quòd ſi tales in vrina tenui, & abſque ſubſidentia apparuerint, renum potius obſtructionem arguunt. Id quod Hippocrates confirmat, qui in aphoriſmis ita ſcriptum reliquit: Quibus in vrinis ſuperſtant bullæ, iis renum morbum, eumque longum fore ſignificant. Bullæ autem quæ à corona uerſus medium vrinę concedunt, remiſsionem doloris capitis oſtendunt. Alię etiam per vrinæ ſuperficiem diſperſę, nihil eiuſmodi ſuper capite indicant, ſed ſolùm multam naturę imbecillitatem, obſtructiones, & crudorum humorũ abundantiam. Sępenumero bullę viſę, cùm pridem non apparuerint, iam naturam concoctioni indulgere monſtrant. Proinde in febre, declinationem eius ex iis coniiciemus: niſi initiò ſtatim uiſæ apparuerint, proceſſerintque. Tum enim capitis non exiguos dolores portendunt, & ſi in tenui urina ſeu corona innatauerint, etiam periculoſos. Cum craſſa uerò vrinę ſubſtantia, bullę modeſtiores apparent, & minus grauia ſignificãt. Interdum pro bullis non apparentibus ſufficiunt craſſæ ſpumulæ, idemq; ſignant, præſertim in febris ſolutione. Bullæ uerſus mediam ſuperficiem cõcedẽtes, remiſsiones doloris capitis, & fluxum ad pulmonem in ſanis & ægris portẽdũt, materia ſcilicet iam euaporata, quæ dolorem excitabat,

7. apho. 34.

bat, aut iam ad pulmones defluxa. Bullæ maiores & abſque ordine per matulam diffuſæ, dolores qui præceſſerunt, diminui arguunt.

Quid ex vrina contentis priuata prædicendum ſit.

CAP. XVIII.

TENVISSIMA vrina, & vehemẽter alba ſine ſubſidentia, aut obſtructionem nõ contemnendam, aut immoderatam frigiditatem & cruditatem demonſtrat. Si verò illa minora fuerint, etiam horum ſignificatio modeſtior erit. Pallida & ſubpallida minorem obſtructionem, non autem minorem cruditatem indicant. Similiter rufa & flaua. Nam in ipſis adulterina caliditas ſuperare videtur. Poſſunt tamen eiuſmodi vrinæ ob ingentes dolores, immẽſa exercitia, longas vigilias, & materiæ defectum cõtingere. Quæ etiam vlterius quàm ſuperiores colorantur, humorum dominantium ſuis coloribus qualitatem, putredinem aliquam, & cruditatem in genere venarum ſignificant. Eſt quando abſceſſus quiſpiam calidus principes partes obſidens, huiuſmodi vrinas fundit, attracta illuc materia ab adulterino calore, tanquam à cucurbitula. Nunquam tamẽ bonum eſt ſubſidentiam abeſſe, minus verò damnatur, ſi color & ſubſtantia parum à mediocritate abfuerint. Licet enim ſignis in præſentia natura ſit, ſubſidẽtia tamen paulò pòſt apparebit. Quòd autem in cruditate nulla viſantur contenta, cauſa eſt, quòd ſecunda concoctio non fiat. Sic etiã obſtructio contẽta, cùm craſsiuſcula ſint, per anguſtum non tranſmittit. Inediæ ciborum defectus, aut cibi concoctioni inepti, multæ ventris vacuationes, phlegmone alicuius loci, aut nimia caliditas accumulans ſibi materiam, imbecillitas alicuius partis, ad quam natura ſuperuacua propellit, hæc inquam omnia contenta urinis, ut abſint efficere poſſunt. Atq; hæc quidem de urinæ inſpectione, & ex ea prædictione hactenus nos dixiſſe ſatis ſit. Quòd ſi verò quiſpiam vberiorẽ, & exquiſitã planè eius rei tractationem deſiderat, is Actuarium, inter recentiores Græcos non poſtremæ notæ autorẽ, legat, qui nihil

quod

quod ad vniuerſam hãc rẽ ſpectat, prętermiſiſſe videtur.

Quæ ex egeſtionibus ſint prædicenda.

CAP. XIX.

CVM ex egeſtionibus multa & uaria prędicere poſsit medicus, quoad fieri poteſt breuiſsimè earundem ſignificationes exponemus. Principiò autem egeſtio naturalis, & optima, vt de vrinis quoque iam anteà dictum eſt, veluti regula quædam, penes quam reliquæ omnes iudicentur, nobis noſcenda uenit, quæ quidem in vtram partem deflexerit, concoctionis vitium declarat. Optima igitur egeſtio eſt mollis, compacta concretáve, eodem tempore, quo in ſecunda valetudine aſſueuit reddita, & quæ iis quæ ingeſta ſunt, proportione reſpondet, ut in prognoſticis teſtis eſt Hippocrates. Egeſtio itaque optima tribus iudicatur, nempe concretione ſiue conſiſtentia, modo, & tempore quo reddi ſolet. Conſiſtentiam ſecundum naturam habent, quæ nec prorſus duræ, vt lapides, nec admodũ liquidæ, vt diffluere poſſint, ſed eatenus molles ſunt vt compactæ permaneant. Eſto autem earum modus iis, quæ aſſumpta ſunt, conueniens, ac tempus etiam quo æger excernere conſueuit. Adſint quoque & color, & odor, quális ſecundum naturam eſſe ſolet. Contrà mala & pręter naturã egeſtio, dura, liquida, aſpera, nec ea hora, quã ſanitatis tempore conſueuerat excreta, exiſtit. Mala quoque exquiſitè rufa, uel nullo modo rufa, ſed alba, aut colore ſimilis cibo ingeſto. Hæc enim cruda eſt, & nihil bilis in inteſtina defluere, ſicut in iis cernitur, qui regio morbo laborant: illa verò plurimũm bilis in uentrem confluere denuntiat. Quòd ſi itaque circa initia rufa vehementer fuerit, biliosiorem morbum indicat. Sin in declinatione talis excernatur, corpus probè expurgari ſignificat. Viridis egeſtio, æruginoſæ bilis nota eſt: ſicut nigra, vel atræ bilis, uel ſanguinis in eo loco adaucti. Si verò liuida fuerit, internarum partium ualidũm frigus, ac ueluti mortificationem monſtrat. Pinguis, vbi nihil pingue fuerit aſſumptum, colliquatæ pinguedinis ab igneo calore, & conſumptionis totius corporis indicium eſt. Viſcida & glutinoſa, niſi & hæc ex cibi natura talis ſit,

Egeſtio optima quæ.

2. progn. 13.

Mala.

Rufa.

Viridis.

Nigra.

Liuida.

Pinguis.

Viſcida.

ſit, colliquationis indicium eſt. Sed quę quidem pinguis eſt, ex adipe fit liquato: quæ uerò viſcida, ex ipſis ſolidis animantis partibus contabeſcentibus, adeoq; priori deterior exiſtit. Nimis fœtida haud exiguam putrefactionem denuntiat: modò id illi ex cibo aſſumpto non accidat. Quippe in iam dictis omnibus egeſtionibus attendendum, num vel cibi talis naturę & qualitatis eas inficientes fuerint: vel inteſtina ob innatā ſibi imbecillitatē defluxione laborare conſueuerint. Stridens egeſtio, quę ſic à ſono ſeu crepitu, qui inter egerendum excitatur dicta eſt, flatuoſi ſpiritus in eo, quod egeſtum eſt copiam cum tenui aliqua humiditate, inſtrumenta verò in unū coacta, & quodam modo compreſſa, atq; in anguſtiam redacta oſtendit. Hinc eſt, quòd Hippocrates dicat: Optimum eſt flatum abſq; ſono & crepitu exire. Sed eum tamen præſtat cum ſono prodire, quàm ibi reuolui. Et ſic quidem prodiens hominem vel dolore affligi, uel delirare arguit, niſi ipſe fortaſsis de induſtria crepitum emittat. Siquidem doloris magnitudine adiguntur, ut ea, quę nolint, faciant. Delirium in cauſa eſt, vt ad ea quę faciunt non aduertant. Cæterùm, ſi flatus nec minimùm abūdat, & vaſa per quæ fertur admodum ampla ſunt, in iis ſine crepitu egreditur. Spumoſa fit, vbi aliquid quod feruet, vel flatuoſus ſpiritus cum humiditate pugnat. Id quod manifeſtū fit ex iis, quæ elixantur, & ex mari quod à uento uiolenter agitatur. Nam in hoc vehemēs uentorum flatus, aquam in multas tenues partes illam cōcutiendo atterit: in illis nimius calor ſpumam excitat. Varia egeſtio, corpus variis ac multiplicibus affectibus obnoxiū eſſe, & iis quidē diuturnis & malignis, ſignificat. Quare temporis ſpatium ad concoctionem requirunt, vt fuſius lib. primo de iudiciis, capite vndecimo Galenus docet.

Fœtida. *Stridens.* *2. progno. 24.* *Spumoſa.* *Varia.*

Quid è ſputo prædicendum ſit. CAP. XX.

CVM ea quæ in thorace & pulmone continentur ſuperuacua nō niſi per ſputum cōmodiſsimè, ut anatomes ratio mōſtrat, uacuētur, omnibus palam fit ſputa tū potiſsimùm medicis eſſe conſiderāda, vbi pulmo aut

Sputa quādo medicis expēdenda.

aut thorax morbis infeſtantur. Nō ſolùm verò in egris ſed & in ſanis ſputa expendenda veniunt. Si enim ſputum exquiſitè illi quod ſecundum naturam eſt ſimile fuerit, tunc integram inſtrumentorum, quibus ſpiratio ipſa perficitur, ſanitatem ſignificat. Si verò aliqua ratione impediatur, & à naturali receſſerit habitu, tantum ea læſa eſſe demonſtrat, quātum de naturali forma amiſerit. In morbis verò thoracis & pulmonis ſputum ideò maximè conſideratur, quòd præter alia morbi tempora ex eo dignoſci poſsint. Quippe ſi nihil omnino in. ris expuitur, ſummæ cruditatis nota eſt. Sin humida educi incipiunt, exquiſitè tamen cruda, ſubobſcura adhuc & inconſtans eſt tranſmutatio, definitque tunc prima morbi pars, quæ, ut ſuprà oſtenſum eſt, principium dicitur. Vbi verò pauca concoctaq; expuuntur, continuoq; ſubinde plura, & faciliùs leuiuſque educuntur, tum morbi incremētum inſtat. At vbi iam planè concocta plurima & faciliimè excreantur, ad vigorem morbum perueniſſe iudicandum erit. Vbi tandem ſimili modo exquiſitè cocta ſine omni moleſtia excreantur, ſed pauciora, amoto etiam dolore, ægerque facilè ſpiret, leuiterque morbum ferat, tum manifeſta declinatio adeſt. Porrò ſputum ſubflauum, ſubrufum, leniter ſpumans, & tenue, ſolam cruditatem, ma lum uerò inſigne nullum denuntiat. At ſyncerè flauum, rufum, ſpumoſum, pallidum, uiſcidum, rotundum, atque iis adhuc magis nigrum, prauum eſt. Nam ſyncerè flauum fit propter flauam bilem puram & ſynceram. Omnis autem humor purus, excepto ſanguine, uitium quoddam ſubeſſe teſtatur, quippe qui ab inflammato calore ducat originem. Flauum itaque purum ſputum fit, humore ipſo ſyncerè bilioſo exiſtente. Syncerè rufum itidem à bile fit, cui plurimum ſeroſi humoris torrefacti admiſtum eſt. Si verò plus eius bili miſtum fuerit, pallidum apparet. Spumoſum, viſcidum, & rotundum, à pituita aduſta fiunt. Atque hinc eſt, quòd Hippocrates 6. Epide. ſectio. 3. aphoriſ. 28. rotundum ſputum delirium portendere dixerit. Neque enim tale fit, niſi vbi à nimio calore humor lentus afflatur, aduriturque. Nimium autem calorem delirium efficere poſſe, demonſtratione non eſt

Morbi tēpora ex ſputo dignoſci.

Sputi colores quid ſignificēt.

opus

opus. Nigrum verò bilioſo ſupra modũ torrefacto humore, qui ſanè tunc nigra bilis peſsima, & exedentiſsima euadit: aut craſſo ſanguine æquè reſiccato: aut propter extinctionem atque frigiditatem prouenit. Cæterùm non ſolùm color, ſed & excretionis ſputorum modus, medico attendendus erit. Nam ſi citò & leuiter excreantur, liquidò conſtat talia ſalubria eſſe. Quæ enim citò educuntur, morbi breuitatem indicant. Quod in aphoriſmis confirmat Hippocrates inquiens: In pleuriticis ſputum ſi citò appareat incipiente morbo, eum breuem fore oſtẽdit. Quod leuiter, id eſt, promptè & facilè educitur ſputum, quòd neque dolor thoracem ullus uehemens affligat: & quòd neque imbecilla ſit facultas, oſtẽdit. Siquidẽ dolor impedit, quo minus thorax actionem ſuam perficere poſsit. Quod igitur albũ, leue, æquale, & conſiſtentia neque tenue liquidúmve, neque craſſum fuerit, abſolutæ & perfectæ concoctionis nota eſt. Cõtrà, quod nigrum, tenue, aut craſſum eſt, malum portendit. Nam tenue liquidúmve cruditatem portendit ſummam, & ægrè circum ſpiritum diffluens, expuitur. Craſſum, non niſi magna difficultate attollitur, adeoq; longiorem affectum neceſſariò inducit, inque anguſtis quibuſdam uiis ſic intercluditur, vt quoſdam ſuffocauerit. Lentum, ita partibus adhæreſcit, vt inde non poſsit eximi, ac ſæpe ſublatum intra pulmonis fiſtulas glutinis modo adhærens detinetur. Sed de ſputis ſatis.

Modus excretionis ſputorũ.

1. aphor. 12.

Quid ex ſudore prædicendum.

CAP. XXI.

SVDOREM eſſe excrementum eius, quæ in ſingulis animalis partibus fit concoctionis, Galenus libro primo de tuenda ſanitate demonſtrauit. Quapropter is humorum, qui in vniuerſo corporis habitu abundant nota eſt, atque eos qui illic ſunt affectus demonſtrat. Duplicem autem eſſe ſudorem initio ſciendum erit. Qui cum ſignis iudicationis excernitur, iudicatorius nominatur. Qui uerò citra iudicationis

Sudor duplex eſt. Iudicatorius.

cationis ſigna educitur, ſymptomaticus dicitur. Prior, bonus eſt, alter verò malus. Qui autem bonus, qui contrà malus, in prognoſticis Hippocrates luculenter monſtrauit iis quidem verbis: Sudores in omnibus acu tis morbis optimi ſunt, ſi in diebus decretoriis proueniunt, & febrem prorſus auferunt. Boni quoque, qui è toto corpore manant, faciuntque vt homo faciliùs ferat morbum. Qui verò nihil eorum effecerint, haudquaquam commodi videntur. Peſsimi autem ſunt frigidi, & qui circum caput tantum, & faciem, & ceruicem oriuntur. Iſti enim cum febre quidem acuta mortem, cum mitiori verò morbi longitudinem denuntiant. Hæc ille. In qua vtique ſententia omnes ſudorum differentias complexus eſt Hippocrates, nempe optimum, peſsimum, bonum, & malum. Ad hos enim alij omnes referuntur. Prędictas autem differentias diſtinguit penes diem, in qua fiunt: locum à quo excernuntur, qualitatem eorundem, & tolerantiam.

1. Progn. 29.

Optimus ſudor.

Penes diem, quòd optimi ſint, qui diebus decretoriis eueniunt, & integrè febrem finiunt. Atque has duas optimi ſudoris notas, tertia, quam Hippocrates, quòd neceſſariò priores conſequatur, prætermiſit, ut toto è corpore manet neceſſariò ſequitur: fieri enim non poteſt, vt ſudor iudicatorio fiat die, & ægro febrem prorſus adimat, niſi è toto exeat corpore. Penes locum, quòd boni ſint ſudores, qui toto corpore prodeunt, & partem aliquam morbi adimunt, adeoque ut æger faciliùs ferat morbum efficiunt. Mali, qui nihil eorum effecerint, id eſt, neque è toto corpore profluxerint, neque vt æger poſteà morbum faciliùs ferat effecerint. Vt perſpicuum ſit ſudores illos, quibus nihil tale acciderit, deteriores eſſe: quibus uerò alterum tantùm, meliores. Ex iis rurſum meliores eſſe illos, qui morbum reddunt tolerabiliorem quamuis toto corpore non diffluant, deteriores verò, à quibus ingraueſcit morbus, & ſi toto corpore ſudetur. Atque ita penes tolerantiam ſudores diſtinxit. Cæterùm, omnes ij ſudores calidi ſunt, eamq; ob cauſam dum tres eos ordines ſtatueret Hippocrates, idipſum nõ expreſsit: quippe qui ea, quæ neceſſariò aliqua conſequuntur, quæque facilè ex eorum quæ ſubiiciuntur

Bonus.

Malus.

ciuntur oppoſitione intelligi poſſunt, prætermittere conſueuerit. *Peßimi.* Peſsimi autem ſunt, qui prioribus opponuntur, frigidi. Atque ita penes qualitatem diſtinguit. Porrò ſimul cum peſsimis ſudoribus malos etiam " commemorat, qui circum caput tantùm, & faciem, & " ceruicem oriuntur, etiam ſi frigidi non ſint. Hi nanque " animi deliquium minitantur. Qui ſanè in partibus " iſtis, ſi frigidi videantur, omnium peſsimi ſunt. Neque " enim amplius futuram ſyncopen, ſed iam incipientem " oſtendunt. Cæterùm ex febris vehementia etiam di" ſtinguuntur ſudores. Nam ſi febris acuta eſt, tam fri" gidi illi ſudores, etiam ſi toto corpore prodeunt, quàm " alij qui ceruicem tantùm atque caput, quamuis fortè " calidi, occupant ceruicem, perniciem adferunt.

Sin mitis eſt, tandem uires vitioſos humores ſpatio concoquere poterunt, modò ne prius vehementia febris peſſundentur.

DE

DE PVLSIBVS.

SECTIO IIII.

Quid pulſus, & quis eius uſus. CAP. I.

CVM pulſus, perinde atq; vrina, ſit è numero earum rerum, è quibus medici futura in morbis præſagiunt, operæ pretium me facturũ arbitror, ſi breuiter quæ ad pulſuum rationem attinent perſtrinxero, exorſus à pulſus definitione. Pulſus itaq; eſt motus cordis & arteriarum ſenſilis, quo attolluntur & ſubmittuntur. Eum autẽ, quo attolluntur, Græci διαςολὴν, Latini ſublationem & dilatationem nominant. Eum verò, quo ſubmittuntur, Græci συςολὴν, Latini ſubmiſsionẽ & cõtractionem appellant. Alij pulſum finiunt eſſe cordis & arteriæ indiuiſibilem ſublationem & ſubmiſsionem. Quę ſanè finitio cum priore coincidit. Cæterùm vſus pulſus geminus eſt. Quippe per ſublationem aër frigidus attrahitur, qui vitale robur excitat & recreat. Submiſsione autem ſeu contractione arterię quod ex humorum deuſtione in toto animante veluti fumidum excrementum cõtractum eſt, expellitur. Nihil autem mirum arterias, quum ſe aperiunt ac dilatant, ad ſe vndique trahere: quũ verò cõtrahuntur, in omnem partem expellere. Si enim in ipſo cordis corpore vis illa vnde contrahitur & dilatatur, in omnes arterias ex eo ortas, per tunicas earundem influens ſic eas cogit, aperitq́;, quemadmodum ipſum cor, vtiq; ſicut illud quum dilatatur, ea quæ oſculis ſuis appropinquant trahit, quum contrahitur, expellit. Numeroſa quoq; in arterijs partim veluti ſpiramenta in earum ſunt tunicis, partim oſculorũ ſpecie in inteſtina, ventriculum, & externã hanc cutim finiuntur, per quæ aerem frigidum attrahunt, & fumidum excrementũ expellunt. Vt hinc pateat, vnum reſpirationis & pulſuum vſum finemq́; eſſe, nempe caloris natiui in quaq; parte cuſtodiã. Proinde quod ex reſpiratione uni præſtatur

Pulſus quid.

διαςολή.

συςολή.

Vſus pulſus duplex.

Vnus pulſuũ et reſpirationis vſus.

K cordi,

cordi, id ex pulſu calori, qui eſt in toto animali, accedit. Vt enim in reſpiratione per immiſſum & inſpiratum ſpiritum natiuus calor, qui in corde eſt refrigeratur, idemq; per emiſſum & expiratum purgatur, fumido ſcilicet excremento expulſo: ita dilatata in pulſu arteria calor, qui eſt in toto animante natiuus, refrigeratur, ſubmiſſa autẽ & contracta fumida ſuperfluitas eiuſdem expellitur. Cuiuſmodi igitur reſpirationis inſtrumentis res eſt inſpiratio, eiuſmodi arterijs eſt dilatatio. Et cuiuſmodi eſt illis expiratio, eiuſmodi arterijs eſt contractio. Quæ ſingula copioſiùs Galenus in libello de pulſibus tradit.

De decem pulſuum generibus & differentijs. CAP. II.

Genera pulſuum decem. *Primũ. Motus.* PVLSVVM autem genera ſiue differentiæ in vniuerſum decem ſunt. Primum ex motus tempore ſumitur. Per motum autem intelligimus hoc loco ictum percuſſionémve, quam dilatationem appellant: *Ictus.* Vt ictus non ſit niſi arteriæ motus tactui noſtro occurrens. Sunt autem eius generis differentiæ tres, nempe celer, tardus, & mediocris. Quicquid enim mouetur, aut celeriter, aut tardè, aut mediocriter temporis ratione mouetur. *Celer pulſus.* Celer igitur pulſus eſt, quum modico tempore arteria dilatatur. Vel breuiùs, qui breui tempore motum ſuum finit. *Tardus.* Tardus verò, quum multo tempore arteria diſtenditur. Vel qui multo tempore motũ ſuum perficit. *Mediocris.* Mediocris eſt, qui medio quodam modo in motu ſe habet. Vel qui medium quendam inter celerem & tardum motum obtinet. *Secundũ.* Alterum genus pulſuum à quantitate diaſtoles ſiue ſublationis dilatationíſve arteriæ conſideratur. Siquidem omne corpus tres dimenſiones habet, longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Cùm igitur arteria corpus ſit, vt eadem quoq; tres obtineat dimenſiones neceſſe eſt. Verùm ubi animal ſecundum naturam ſe habet, arteriam moderatè vndiquaque dilatatã comperies. Quum autem præter naturam ſe habet, in vna aliqua harum dimenſionum partim deficit ac minuitur, partim exuperat. Quapropter ſi huius generis differẽtias cognoſcere cupis, cuiuſmodi pulſus

naturalis erat memoria teneas oportet. Quod ſi feceris, octo in vniuerſum huius generis differentias reperies, latum, longum, profundum, anguſtũ, breuem, humilem, magnum, & paruum. Latus eſt is, qui præter naturam in latitudine auctus inuenitur. Vel qui naturali pulſu latitudine maior reperitur. Longus, qui longitudine. Altus ſiue profundus, qui profunditate. Ad portionẽ eos, qui iis cõtrarij, & naturali minores ſunt, anguſtum, breuem, atq; humilem appellabis. Anguſtus itaque eſt, qui præter naturam latitudine minor eſt. Breuis, qui longitudine naturali minor inuenitur. Humilis, qui profunditate. Atque hæ ſunt differentiæ, quæ in ſingulis concipiuntur dimenſionibus, quibus ſi naturalem mediocrémve in ſingulis dimenſionibus coniungas, nouẽ numero erunt, in vnaquaq; nimirum trium dimenſionum tres, nempe in longitudinem arterię, mediocris, longus, & breuis. In latitudine, mediocris, latus, & anguſtus. In profunditate arteriæ, mediocris, altus, & humilis. Pulſuum verò, qui in omnibus dimenſionibus æqualiter in ſtatum præter naturam traducti ſunt, duæ ſunt differentiæ, paruus & magnus. Paruus, qui vndiquaque, hoc eſt trina dimenſione, longitudine nimirum, latitudine, & profunditate, imminutus eſt. Magnus contrà, qui vndiquaque auctus eſt. Vel qui fit, quum arteria multum in longum, latum, ac profundum diducitur. Atque hę ſunt pulſus in dilatationis quantitate differentiæ. Tertium genus pulſuum in robore virtutis conſiſtit. Eius autem tres ſunt differentię, vehemẽs, languidus, & mediocris. Vehemens validúſve eſt, qui tangentis medici manum validè ferit ac pulſat. Languidus ſiue imbecillus, qui inualidè & imbecilliter. Mediocris, qui in horum medio conſiſtit. Vel qui mediã quandam ad vtrunque proportionem ſeruat. Quartum genus in arteriæ corpore ac conſiſtentia tunicáve conſiſtit. Differentiæ autem huius generis tres ſunt, durus, mollis, & mediocris. Dur' quidem eſt, quum durior, ac veluti ſiccior, coriique modo rigidior in occurſu apparet arteria. Mollis, quãdo arteria in occurſu mollior, ac veluti carnoſa ſentitur. Mediocris, qui medio modo ſe habet. Quintum genus pulſuum ex quantitate infuſionis ſeu plenitudinis arteriæ pendet.

Latus. *Longus.* *Altus.* *Anguſtus.* *Breuis.* *Humilis.* *Paruus.* *Magnus.* *Tertium.* *Vehemens.* *Languidus.* *Mediocris.* *Quartũ.* *Durus.* *Mollis.* *Mediocris.* *Quintũ.*

Infuſio. pendet. Per infuſionem verò, ἔγχυμα Græci vocant, non intelligendus venit, niſi infuſa ſubſtantia, id eſt, is qui in arteria continetur humor. Huius quidem generis tres ſunt differentię, plenus, vacuus, & mediocris. Siquidem, quodque vas aut plenum eſt, aut vacuum, aut mediocri-
Plenus. ter ſe in infuſione habet. Plenus quemadmodum definit Archigenes, eſt, qui arteriam oſtendit pleniorē, ſolidio-
Vacuus. rémve, & ſubmiſsionē eius humore impeditā. Vacuus, qui bullæ modo ſeu bulloſam arteriæ ſublationem efficit, ita vt digitorū impreſsioni per vacua inanitatémve
Mediocris. igreſſus occurrat. Mediocris, eſt quū vas mediocriter ſe in infuſione habet. Vt autem hoc genus pulſuum ab Archigene eſt inuentū, ita in eo definiendo obſcuris, aliiſq; Græcis inuſitatis vocibus eſt vſus, queadmodum lib. 4. de dignoſcendis pulſibus copioſè Gal. oſtendit. Atq; hinc eſt, quòd in eo libello, cui titulū fecit, introductionē in pulſus, hoc genus pulſus prorſus omiſerit, vt qui ſub duro & molli complecti poſsit. Quippe plenus pulſus perſpicuè loquendo, eſt qui multum renititur, adeò vt ſi premas etiam arteriam à manu non moueatur. Vacuus contrà, qui parū renititur, adeò vt ſi prematur ar-
Sextum. teria, à manu moueatur. Sextum genus pulſuum in caloris, qui in corde cōſiſtit, & per arteriæ vniuerſum corpus diffunditur, inibiq; euidenter apparet, qualitate pendet. Eius tres ſunt differentiæ, calidus, frigidus, & me-
Calidus. diocris. Calidus eſt, in quo per tactum materiæ quæ
Frigidus. ſubeſt corpori qualitas calida perpenditur. Frigidus,
Mediocris. contrà. Mediocris, qui in horū medio conſiſtit. Septimū genus in quietis conſiſtit tempore. Nam in pulſus per-
Septimū. fectione duorū temporū eſt cognitio. Prioris quod motus eſt, & ex cuius quātitate celer & tardus fit pulſus, ut
Quies. in primo genere eſt dictū. Secundi quod quietis eſt, quę
Interuallum. Græcis ἡσυχία, ἠρεμία, ἀκινησία, & alio nomine διάλειμμα, & συστολή, Latinis interuallum & ſubmiſsio cōtractióve dicitur: eſtq; tempus quod inter duos ictus intercedit: ut nihil interſit quietem, interuallum ictuum, aut con-
Creber. tractionem dicas. Ex huius tēporis quantitate tres fiunt differentiæ creber, tardus, & mediocris. Creber ſiue denſus aut frequēs eſt, cui breue quietis tempus. Vel quum paruum eſt interpoſitum interuallum. Vel quum breui

tempore contrahitur arteria. Rarus, quum diuturnum *Rarus.*
eſt quietis tempus. Vel quum longo tempore contrahi
tur arteria. Atque ita de motu & quiete arteriæ ſtatuũt, *Duæ opi-*
qui contractioné ſeu συστολὴν inſenſilem eſſe dicunt. Alij *niones de*
qui contractionem ſenſilem eſſe affirmant, arteriæ gemi *motu ar-*
num eſſe motum dicunt. Vnum, quo diſtenditur dilata- *teriæ.*
túrve; alterum, quo conſidet & contrahitur. Et vt dupli
cem motum, ita etiam geminã quietem ſtatuunt. Vnam, *Quies ſu*
à dilatatione ſeu diſtenſione priuſquam contrahatur, *perna.*
hancq; ſupernam vocant. Alteram, à contractione an- *Inferna.*
tequàm dilatetur, quam infernam nominant. Et ij qui-
dem celeritatem & tarditatem in dilatationis, & in con-
tractionis tempore ponunt, quemadmodum etiam cre-
britatem & raritatem in vtraque quiete. Contrà prio-
res, celeritatem & tarditatem in dilatatione tantùm,
quemadmodum crebritatem & raritaté in contractio-
ne tantùm, vt qui duas duntaxat pulſus partes eſſe di-
cant, vnam ictum ſeu percuſsionem, & aliam interual-
lum ſiue quietem. Atque ea ratio tyronibus magis con
uenit. Octauum genus pulſuum in rhythmo conſiſtit. *Octauũ.*
Rhythmus autem in vniuerſum eſt habitus aut propor *Rhyth-*
tio temporis ad tempus. Nam comparato ictus ſiue di- *mus.*
latationis motúsvę tempore, cum quietis ſeu cõtractio-
nis tempore rhythmus gignitur, idq; ex ſententia illo-
rum, qui contractionem inſenſilem eſſe ſtatuunt. Hi n.
ſolius dilatationis tempus, cum ſolius contractionis tẽ-
pore comparant. Alij qui ſenſilem contractionem affir
mant, rhythmum ſtatuunt in dilatationis tempore vnà
cum tempore inſequentis eam quietis collato ad tem-
pus contractionis ſimul cum excipientis eam quietis.
Sed prior ratio facilior, & tyronibus aptior. Principes
autem rhythmi differentiæ duæ ſunt, euthythmus, &
arhythmus, hoc eſt, concinnus conſonúsve, & incon-
cinnus diſſonúsve. Arhythmus eſt, non qui nullum *Aryth-*
rhythmum obtinet: id enim fieri non poteſt: ſed qui *mus.*
malo rhythmo præditus eſt. Vt enim ἄφωνος, non qui
voce omnino deſtitutus eſt, ſed qui mala voce præditus
Græcis interdum dicitur: ſic etiam ἄρυθμος pulſus vitium
natiui rhythmi, non abſolutam abolitionem ſignificat. *Eurythi-*
Eurhythmus eſt arhythmo cõtrarius, nempe qui bono *mus.*

rhythmo prӕditus eſt,& cuique ӕtati naturalis. Atque is quidem vnus & indiuiſus manet. Arhythmi autem tres ſunt differentiӕ, pararhythmus, heterorhythmus, ecrhythmus. Pararhythmus eſt,qui mediocrem ab eurhythmo mutationē obtinet. Vel eſt qui vicinӕ ӕtatis rhythmū mutuatur.Heterorhythmus eſt, qui plurimū ab eurhythmo declinat.Vel qui cuiuſuis alterius ętatis rhythmum mutuatur. Ecrhythmus eſt,qui prorſus concinnitatē bonitatémve rhythmi perdit. Vel qui nullius prorſus ӕtatis rhythmum retinet.Idem de naturis, anni temporibus,locis,& omnibus alijs ſtatuēdum. Suus enim eſt cuique horum certus quidam rhythmus, qui quum corrumpitur,arhythmum tum intelliges,& quas eius diximus differentias. Nonum pulſuū genus, quod in omnibus prӕdictis inuenitur generibus ac differentijs, in ӕqualitate & inӕqualitate conſiſtit. Atque ӕqualitas & inӕqualitas tum vno in pulſu, tum in pluribus fiunt. Quӕ in pluribus pulſibus ӕqualitas & inӕqualitas animaduertitur, quӕ Grӕcis συστηματικὴ, Latinis accumulata ſeu collectiua nominatur. De hac, veluti manifeſtiore, primùm dicendum erit. Aequalis igitur pulſus eſt, qui conſequenter vel in magnitudine, vel vehementia, vel celeritate, vel in reliquorum generum aliquo, vel in omnibus par eſt. Vel breuiter qui ſerie continua ſibi eſt ӕquabilis. Inӕqualis contrà dicitur, qui conſequenter impar, & diſsimilis eſt.

Pararhythmus. *Heterorhythmus.* *Ecrhythmus.* *Nonum.* *Συστηματική.* *Aequalis* *Inӕqualis.*

Vt ſit planè vterque pulſus vel abſolutè talis, vel in aliquo duntaxat genere. Abſolutè ӕqualis, eſt, in quo pares manent omnino pulſus differentiӕ, ita ſanè, vt neque magnitudinem, neque velocitatem, neque aliud quicquam impar habeat. Sin omnino impares manent,inӕqualis abſolutè dicitur. Aequalis autem in aliquo genere eſt, qui vel in magnitudine, vel in celeritate,aut vehementia ӕqualis, & alio quoquo modo. Itidem inӕqualis aut magnitudine, aut velocitate,aut alio quopiam. Qui in vno, vel pluribus generibus pares ſunt, & in vno vel pluribus impares: quatenus pares ſunt, hactenus pulſus ӕqualis appellabitur: quatenus impares,hactenus inӕqualis.Quòd ſi vero primus quidem ictus,& ſecundus,& tertius pares fuerint, quartus

Aequalis abſolutè. *Inӕqualis abſolutè.* *Aequalis in aliquo genere.* *Inӕqualis in aliquo genere.*

autem

autem impar, talis nimirum ceu in magnitudine inæqualis dicitur. Huius quidem generis ſunt deficiens, & intercidens vocatus. Deficiens autem, qui Græcis ἐκλείπων appellatur, eſt, quando non ſolùm in vno, aut pluribus magnis vnus minor apparet, ſed nonnunquam totus quoque motus aboletur. In eo itaque pulſu non ſolùm ad duos, ſed & ad tres vel plures ictus immobilis manet arteria. Intercidens, Græcis παρεμπίπτων dictus, priori planè contrarius eſt: fit enim quando expectata quiete in medio tanquam ſuperuacaneus aliquis ictus intercidit. Si verò primo ſecundus paulò minor, & tertius ſecundo, & quartus pari modo tertio, idq́; deinceps ad plures perueniat, pulſus is Græcis μυουρίζων & μύουρος, Latinis mutilus ſeu decurtatus nuncupatur. Nomen autem hoc Græci à figuris in acutum deſinentibus tranſtulerunt. Porrò, qui ex iis perpetuò diminuuntur, nec minui deſiſtunt, ad quietem ac immobilitatem prorſus finiunt ac recidunt, Græcis ἐκλείποντες μύουροι, Latinis deficientes decurtati nuncupantur. At qui deſinunt, duplici ſunt differentia. Quidam enim qua primùm paruitate diminui deſiuerunt, hanc ſeruant conſtantiſsimè. Alij rurſus, & de integro augentur, vel in parem priori magnitudinem reuertunt, aut ad minorem. Alij quibus antè exceſsibus ſunt imminuti, his ipſis augentur rurſus, alij minoribus, aut maioribus adiectionibus vtuntur. Hos pulſus Græci μυούρους παλινδρομοῦντας, Latini decurtatos reciprocos vocant. Atque hæ ſunt inæqualitatis, quæ in pluribus fit pulſibus, & accumulata dicitur, differentiæ. Cæterùm inæqualitas in vno pulſu fit, vel in partibus arteriæ ſitu ac motu inter ſe diſsidentibus, vel cuiuſque pulſus motu ſibiipſi non conſentiente.

Deficiēs. *Intercidens.* *Mutilus ſeu decurtatus.* *Deficientes decurtati.* *Decurtati reciproci.*

Inæqualitas igitur in partium ſitu accidit, quum arteria ipſa ſurſum aut deorſum, antrorſum aut retrorſum, dextrorſum aut ſiniſtrorſum traducta eſſe videtur. In motu autem, quum arteriæ velociùs aut tardiùs, tempeſtiuiùs aut ſeriùs, vehementiùs vel languidiùs, tempore diuturniore aut breuiore, aſsiduè aut nihil penitus mouentur. Si igitur motus arteriæ manens continuus, & non interciſus, à celeritate ad-

Inæqualitas in uno pulſu.

tarditatem tranſierit, aut contrà, ἀνισοταχὺς Græcis, im-
Diſpar.
par citatus, aut ſimpliciter diſpar pulſus Latinis appellatur. Quòd ſi verò quiete interciſus, deinceps velocior
Capriſans:
appareat, Græcis δορκαδίζων, Latinis capriſans nominatur. Sic autem à caprea, quæ Græcis δορκὰς dicitur, ſumpta metaphorâ dictus eſt. Quippe quemadmodum illa inter ſaliendum ſublimis hæret, atq; ſecundum motum inopinatum priore celeriorem molitur: ita hic pulſus quum aliquantulum interciſus videtur, deinde multò ci
Bis feriens.
tatior apparet. Si autem à dilatatione recurrerit, & antequàm perfectè ſubmittatur, ſecundò tactũ ferierit, Græcis δίκροτος, bis feriens Latinis dicitur. Simile quippiam accidit in incudibus, quippe mallei ſimul atq; ſemel per manum ſublati ipſas verberauerint, reſilientes reuibrantésve incudum renixu, ſecundò rurſus, aut etiam tertiò verberant. Non ſolùm autẽ in motus tempore inæqualitas, quæ vno ictu, in una arteriæ particula accidit, fieri poteſt, verùm & illa quæ in virtutis robore, non autem ea, quæ in quantitate ſublationis conſiſtit. Nullo enim modo idem pulſus in eadẽ particula magnus, & paruus fieri poteſt: neque in alio genere. Cæterùm inæqualitas in vno pulſu, in diuerſis arteriæ partibus bifariàm fit. Nunc quidem, quum motus manet continuus, & arteria iuxta quoſdam digitos citiùs mouetur, iuxta quoſdam verò tardiùs. Nunc autem quum motus interciditur, ut nonnulli digiti motum apprehendant, nonnulli verò non. At miſta diaſtoles ſeu ſublationis quantitatem in pluribus quidem arteriæ partibus inæqualitas
Innuens.
manifeſta eſt. Ex quo genere ſunt μύουροι, id eſt, decurta-
Circunnuens.
ti, vno in ictu innuentes, & circunnuentes, ἐπινενευκότας & περινενευκότας Græci uocant. Si nanq; in digito medici tangentis interiori magnus ſubincidit pulſus, & curuatus inde pro ratione minuatur, vt in exteriore parte ad ægrotantis pollicẽ arteriæ pars minima appareat, μύουρος uocatur ob muris caudæ ſimilitudinẽ: aut μύουρος, quod caudæ modo minuatur. At ſi iuxta medios digitos magnus incidens, curuatusq́; eleuatúsve utrobiq; minuatur, minor apparens, hunc Archigenes πενενευκότα, quaſi dicas innuentem, & circuminnuentem, ſiue nutantem, & circumnutantem appellauit, manifeſtè ſignificare vo

ſens ſublationis paruitatem, cum vtrorunque extiemo
rum ueluti depreſsione,inclinatione,mutationéve. Nõ
enim vt abſciſsis protinus vtrinque partibus, ſed veluti
inflexis in arctum anguſtúmve contractus eſt, myurus
magnitudine in vtriſque partibus exiſtens. Quòd ſi in- *Inæquali*
æqualitas ad magnitudinem ipſam, celeritatem aut tar- *tas com-*
ditatem aſſumpſerit,adeoq; compoſita fuerit,pulſus flu *poſita.*
ctuoſi vndosive, & vermiculantes fiunt. Quòd ſi verò
eam,quæ in ſitu eſt receperint,conuulſorij & turbulen-
ti vibrative nominati conſtituentur. Quos vt rectiùs
aſſequantur ſtudioſi, de ſingulis ſeorſim, exorſi à flu-
ctuoſo,diſſeremus. Fluctuoſus undoſúsve, qui Græcis *Vndoſus.*
κυματώδης dicitur,fit,vbi non vniuerſa ſimul dilatatur ar
teria,ſed primùm pars eius prima,deinde ſecunda, mox
tertia,ab hac quarta, motu continuo manente in modũ
vndarum fluctuúmve ſeſe eleuantium, ſic quidem vt al-
tera vnda ſemper priorem excipiat.Si vndoſus totus in
paruitatem deſinat,& minuatur, Græcis σκωληκίζων, La- *Vermicu*
tinis vermiculans,quòd ſit vermis greſſui adſimilis,nun *lans.*
cupatur. Nam hoc animal etiam in modum vndarum
mouetur,ut uermiculans non fit,niſi quando arteria ve
luti reptantem uermem, atque fluctus inſtar ſubſilien-
tem nobis repræſentat. A uermiculante itaque pulſu un
doſus non niſi magnitudine differt. Vndoſus enim cum
magna, uermiculans autem cum exigua dilatatione ac-
cidit. Quemadmodum autem undoſum pulſum mino-
rem factum uermiculans excipit,ita uermiculantem for *Formicãs*
micans. Siquidem formicans pulſus,qui Græcis μυρμηκί-
ζων appellatur, fit ubi multis motibus abolitis, & amiſ-
ſis in unum eumq; planè exiguum,terminatur. Nomen
inuenit à ſimilitudine, quæ ſibi cum animante formica
exiſtit,tum ob paruitatem, tum ob motus ſpeciem. Eſt
enim formicans pulſus paruus admodum,ut quod haud
eſt minor alius, ſimiliter uerò languidiſsimus omniũ,
& creberrimus,non tamen, ut Archigeni uiſum eſt, ce-
ler. Huic uicinus eſt hecticus. Quemadmodum enim fe *Hecticus*
bris, ita & pulſus hecticus eſt, qui nullam mutationem
ſubit, ſed perpetuò ſui ſimilis manet, hærensq; ut ab ini
tio cœpit, & nunquam ſoluitur, utpote toto corporis
habitu in febribus eiuſmodi ac pulſibus in ſtatum mor-
boſum

Conuulſorius. boſum conuerſo. Conuulſorius autem pulſus, Græcis σπασμώδης dictus eſt, qui vtrinque ab extremis retractus, & protenſus, & conuulſus uidetur, inſtar chordæ alicuius tenſe ſenſum præbens. *Turbulẽtus.* Turbulentus ſeu uibratus Græcis κλονώδης uocatus, eſt in quo nihil tale reperitur, ſed maior in eo eſt ſublatio, ut partiũ arteriæ hæ quidẽ ſurſum, aliæ deorſum uno eodemq; tpe ferantur. Maximè uerò motum eius iaculis aſsimilauerit quiſpiã, quę *Serratus* uiolenter emiſſa celeriter vibrata feruntur. Serratus uerò pulſus, qui ἐμπρίων Græcis uocatur, eſt ubi alia arteriæ pars dilatata, alia minus, propter ipſius duritiem eſſe uidetur. Medicorum vulgus hodie ſerratilem nominare ſolet. *Decimũ.* Decimum pulſuum genus ex inæqualitate profectum ex ordine & inordinatione naſcitur. *Ordinatus.* Ordinatus enim, & inordinatus diuiſa inæqualitate in paritatem circuituum, & in prorſus imparem in vtraque *Inordinatus.* ſectione diuiſionéve generatur. In circuituum quidem paritate, ordinatus: in omnimoda imparitate inordinatus. Siquidem ordinatus eſt, qui in ſingulis circuitibus eſt æqualis: Inordinatus uerò eſt, in quo nullus prorſus ſeruatur circuitus. Quapropter pulſus æqualis omnino etiam eſt ordinatus, inæqualis autem non omnino inordinatus eſt. Si enim paritatem corrumpat, circuitum uerò ſeruet, veluti in diaſtoles ſublationíſve quantitate ſi accidat, vt duo magni pulſus, & vnus paruus ſit, inde rurſus duo magni, & vnus paruus, atque ſic deinceps, vocabitur inæqualis quidem, ſed ordinatus. At ſi ad hoc vt paritatem corrumpat, neque ordinem aliquem inæqualitatis ſeruet, præter inęqualitatem, etiam inordinatus eſt. Similiter in aliis quoque generibus pulſuum ſe habet. Quippe ſi tres æquales pulſus, quartus inæqualis ſubſequitur, ſeruaturque id deinceps ſemper: aut quatuor æquales, quintus inæqualis excipit, pari modo & in omni alio numero, nempe ſi quinque æquales, ſextus inæqualis ſequitur, ac rurſus ſex æquales, ſeptimus inæqualis, in iis certè omnibus æqualitas non ſeruatur, eamque ob cauſam pulſus ſit inæqualis, ordo tamen certus ſeruatur. vocaturque ob id pulſus ordinatus. Accidit enim perpetuò poſt parem pulſuum ęqualium numerũ, vnus

inæqualis,

inæqualis, qui tametſi interuentu ſuo æqualitatem ipſam corrumpit, proportione tamen in ſingulis circuitibus certum quendam ordinem retinet. Cæterùm, inordinatorum alij quidem ex toto inordinati ſunt, ne uel exiguum quendam circuitum ſeruantes: alii uerò ſecundum circuitus ordinati. Quatenus enim continuum ordinem non habent, inordinati vocabuntur: quatenus autem circuitum quendam obſeruant, ſecundum circuitū ordinati ſunt. Verbi gratia, ſi accidat fieri duos magnos, & duos paruos, deinde tres magnos, & tres paruos, & quatuor magnos, & pares paruos: & rurſus tanquam reflectētes duos magnos, & duos paruos, tres magnos, & totidem păruos, & deinceps ſimiliter. Atq; hæc de pulſuum differentiis in pręſentia dixiſſe medicinæ initiatis ſufficere arbitramur. Quòd ſi uerò quiſpiam exquiſitiorem de iis tractationem requirat, is quatuor Galeni libros de pulſuum differentiis inſcriptos, legat, & ſentiet haud dubiè ſe uoti compotem eſſe factum.

De pulſuum cauſis. CAP. III.

EXPEDITIS differentiis pulſuum, ad eorundem cauſas procedendum erit, quas etiam præſagium ab ipſis ſumptum ſequitur. In referendis autem cauſis non eum quē in generum commemoratione ſeruabimus ordinem, ſed à magno pulſu, vtpote cæteris manifeſtiore exordiemur. Magnus itaque pulſus fit, vbi uſus, qui calor eſt in corde exuperans, urget, externæ refrigerationis ac veluti ventilationis appetens, ac robur facultatis validum eſt, inſtrumentumque obediens, adeoque molle, quod quia promptè extenditur in omnem partem, facilè diſtenditur. Aucto igitur cordis calore, primùm quidem magnus fit pulſus. Vbi uerò magnitudo vſui non ſuffecerit, mox etiam celeritas ipſi accedit. Quòd ſi ne ſic quidem ſatis fuerit, mox frequentiam etiam aſſumit. Quamobrem peculiares pulſus copioſo calori ſunt, magnus, celer, & creber, non tamen vt ei conuertantur neceſſe eſt. Poſtulant enim quo *Magni pulſus cauſa.* *Celeris.* *Crebri.*

 tales

tales euadant, facultatem validam, atque inſtrumentum molle. Si enim infirma ſit facultas, aut durum inſtrumentum, neque magni, neque celeres eſſe poſſunt: quod inſtrumentum propter duritiem aduerſus mouentem facultatem cōtumax ſit: illa verò attollere quatenus oportet, arterias per imbecillitatem impos eſt. Quare vt magnus, vel celer pulſus fiat, tria oportet cauſarum genera inter ſe cōſpirent: vt vſus illorum generationis vrgeat, facultas valida ſit, molleſq; arteriarum tunicæ, aut certè non rigidæ ſint. Cęterùm augetur calor aut ex cauſis naturalibus, vtpote ætate florente, aut puerili, aut ſimpliciter calida, anni tempore, regione, & temperamento calidioribus. Aut cauſis non naturalibus, veluti aere, qui nos ambit calidiore, balneis calidis, exercitijs, cibis, vino, medicamentis calefacientibus. Aut cauſis præter naturam, puta intemperie calida, aut humorum putredine, aut ira, aut ſimilibus, nempe voluptate, mœſtitia, timore, dolore, ac morbis. Quarum omnium qui pulſus ſint, Galenus in libello cui titulus Introductio in pulſus, abundè expoſuit. His itaque poſthabitis, ad pulſuum cauſas explicandas reuertemur.

Augētes calorem cauſæ.

Parui. Paruus pulſus à contrariis magni pulſus fit cauſis, nempe ob facultatis imbecillitatem, aut inſtrumenti duritiem, aut vſum neceſsitatém ve deficientem. *Tardi.* *Rari.* Eaſdem ob cauſas tardus, & rarus fit pulſus. Nam natura, quæ iampridem refrigerata eſt, vt nec multum, ita nec celere refrigerium, & ex longis interuallis requirit. Neceſſe quoque eſt, prout facultas plus vel minus offenſa eſt, etiam pulſum ipſum plus vel minus ad paruitatem, & tarditatem tranſire. Comes præterea contumaciæ dilatationis arteriæ, neceſſariò eſt tarditas, & raritas. *Longi.* Porrò longus pulſus fit à ſiccitate, & eliquatione carnium circumiacentium, in ſumma totius corporis gracilitate, reliquis interuallis collapſis. *Lati.* Latus verò propter humiditatem abundantem vel ſecundum naturam, vel præter naturam, vbi ex humiditate irrigua ſunt arteriarum corpora, ut in hydropicis accidit. *Alti.* Altus, ob inſtrumenti mollitiem, facultate ſimul aucta. *Breuis.* Contrà, breuis fit, propter pinguedinis cuiuſdam craſſitiem, aut carnium, aut membranarum. *Anguſti.* Arctus anguſtúsve, ob ſiccitatem. *Humilis.* Humilis, propter inſtrumenti duritiem

ritiem,& facultatem imbecilliorem. Vehemens pulſus à robore facultatis efficitur, nulla aliarum cauſarum renitente. Verbi gratia, vſu diſſoluto, aut inſtrumenti duritie. Languidus, imbecillæ facultatis, & ſolius ſoboles eſt, licet nihil aliud affuerit. Siquidem vehemens pulſus, omnibus cauſis ad ſui generationem indiget. Languidũ verò, ſola imbecillitas efficit. Qui igitur per initia vehemens eſt, ætates, anni tempora, regiones, & temperamẽta temperata comitatur. Languidus autem, intemperata. Qui à languore in vehementiam tranſit, virtute roborata, & ab imbecillitate quæ prius occupauit vindicata, efficitur. Roboratur autem vel ex iis, quæ in ipſo cõtinentur corpore, veluti humorum concoctione vel excretione, aut ira, vel ab externis, nempe vino, cibo, exercitiis, & aliis, quæ intemperiem corrigunt & emendant. Vires verò diſſoluunt, inedia, vigiliæ, vacuationes immodicæ, triſtitia, curæ, dolores, potiſsimùm ſyncopẽ inferentes, & quęcunque intemperiem efficiunt. Durus pulſus fit, propter inſtrumentorũ duritiem, quam refrigeratio immodica, aut ſiccitas, aut tenſio à phlegmone, aut cõuulſio inducit. Statim verò duritiem etiam paruitas, & celeritas, nonnunquam etiam frequentia, pro magnitudine propter vſum, vt dictum eſt, ſequitur. Mollis pulſus, humiditatis arteriæ comes eſt. Hanc autem humidiorem reddunt ex ijs, quę non ſunt præter naturam: cibi humectiores, balnea frequentia, ſomnus multus, victus ratio & plenior, & delectabilis. Ex ijs, quæ præter naturam ſunt, comata, lethargi, aqua inter cutem, & reliqua vitia à pituita orta. Plenus pulſus, aut humorum copiam, aut ciborum, aut vini potionis redundantiam indicat. Vacuus, contraria, nempe inediam, aut vacuationem. Calidus & frigidus, materiæ quæ corpori ſubeſt, qualitatem præ ſe fert. Si enim calidius arteriæ corpus occurrit, multam in corde caliditatem eſſe oſtendit. Frigidius, contrà. Rhythmus ſi par æqualiſve ſit motu & quiete, probam totius corporis temperiẽ monſtrat, quantum in ipſo eſt, aut non magnam à bona declinationem. Sin longius quietis tempus, quàm motus fuerit, calorem dominari ſignificat. Deficiens pulſus, & intercidens, facultate oppreſſa, & ueluti grauata fiunt.

Vehementis. *Languidi.* *Roborantia virtutem.* *Diſſoluentia.* *Duri.* *Mollis.* *Humidiorem reddentia arteriam.* *Pleni.* *Vacui.* *Calidi.* *Frigidi.* *Rhythmi.* *Deficientis.*

Intercidentis. fiunt. Atqui intercidens, minorem noxam, deficiens uerò maiorem denotat. Et in uniuerſum facultas oppreſſa grauataque pulſus ad inæqualitatem, *Inæqualis.* inordinationem, tum aliam omnem, tum eam quæ in magnitudine & uehementia conſiſtit, inducit. *Inordinati.* Quid multa? deficiens extremum facultatis caſum ſignificat. *Recurrẽtis.* Recurrens verò reciprocúſve & ipſe quidem imbecillem facultatem, ſed repugnantem adhuc reſiſtentemque, ac reuertentem indicat. *Innuẽtis.* In uno autem ictu myuri decurtatíve, quos innuentes aut circumnuentes uocamus, *Circũmnuentis.* iis maximè fiunt, qui paulatim contabuerunt, item phlegmonibus non ſolutis. Præterea, plurimis quomodocunque tabeſcentibus, dum partes quæ circa arterias ſunt, emarceſcunt. *Caprizantis.* Inæqualiter citatus & caprizans, febriles potiſsimùm calores comitatur. Verùm ſi pulſus diaſtoles ſublationíſve principia exolués, *Inæqualiter citati.* extremum ipſius, & ſubmiſsionis initium acceleret, exuperantem putredinem denotat, natura ad ſuliginoſa excernenda excrementa feſtinante. Quòd ſi uerò cõtrà ſubmiſsionis ſeu ſyſtoles initium exoluat, ad ſublationem uerò magis feſtinet, calorem magis exuperare ſcias, qui refrigerationem deſiderat. Accedit etiam iis in febre etiam frequentia magna ex parte, interdum etiam magnitudo, niſi facultatem inſtrumenti durities impediat. *Bis ferientis.* Bis feriens, fit quando arteriæ durities intenditur, & uirtus non eſt imbecilla. *Vndoſi.* Vndoſus humidiora maximè uitia ſequitur, atque iis mègis aquæ inter cutem genus quod anaſarcam uocãt, item lethargũ, *Vermiculantis.* & peripneumoniam. Verùm ubi facultas diſſolui cœperit, ſed paulum adhuc reſiſtat, undoſus in uermiculantem mutatur. *Formicãtis.* Vbi uerò extremè collapſa fuerit, in formicantem tranſit. *Hectici.* Hecticus autem propriè, tabidis & alioqui emaciatis accedit. *Conuulſorij.* Conuulſorius pulſus fit, quum neruorum principium aliquem phlegmonoſum affectum ſuſtinet, ueluti in phreniticis, & acuta epilepſia laborantibus, quando hoc uitio correpti moriuntur adhuc calentes, contrario iis modo, quos ſyncope inuadit. Illi nanque admodum etiam frigidi adhuc *Turbulenti.* fiunt. Turbulentus pulſus efficitur, quum uſus ſeu neceſsitas magnam ſublationem requirit, & facultas uita-

lis

lis ſua functione vti poteſt; ſolum autem arteriæ corpus repugnat, & præ duritie in magnā diaſtolem ſublationémve attolli nequit, veluti in magnis phlegmonibus, obſtructionibusq; diuturnis. Serratus pulſus in vniuerſum phlegmones, præſertim neruoſarum partium, comes eſt. Quapropter pleuritidi peculiaris eſt. Hæ igitur ſimplices ſunt pulſuum cauſæ, è quibus compoſitæ etiam facilè inueniuntur. Has ſi quis diligenter obſeruat, huic facilè [illegible] præſagire quæ ad morbi rationem attinent, licebit, vt non ſit neceſſe peculiarem de præſagiendi ex pulſibus ratione ſermonem inſtituere. Quòd ſi tamen quis eius rei exquiſitam habere notitiam deſiderat; is quatuor Galeni de eadem conſcriptos libros legat, & nihil erit, quod deinceps requirere poſſit. *Serrati.*

LIBRI QVARTI FINIS.

INSTITVTIONVM MEDICINAE

LIBER QVINTVS,

De curandi ratione.

AVTORE.

Quid indicatio, coindicatio, & contraindicatio. CAP. I.

ABSOLVTA ea medicinæ parte, quæ præteritorum, & præſentiũ, & futurorum prædictioné tradit, atque Græcis σημειωτικὴ appellatur, ad vltimam eiuſdem partem, quæ θεραπευτικὴ iiſdem nominatur, eò quòd curandi methodum ſeu rationem doceat, nobis progrediendum erit. Cùm auté omnis medendi ratio ac methodus per indicationes fiat, & ab indicationibus initiũ ſumat, *Indicatio quid.* principiò quid ſit indicatio, trademus. Eſt igitur indicatio, vt lib. 2. methodi medendi cap. 7. docet Galenus, ſequentis, ſiue agédi inſinuatio, aut breuiùs, ordinis repræſentatio, vel explicatio rei agédæ. In lib. de optima ſecta indicationé definit eſſe cõprehenſionem iuuantis vnà cũ cõprehenſione nocentis cũ re indicante ſimul aduenientem, idq; ſine obſeruatione & ratiocinatione. Quo verò pacto hæc definitio ſit intelligenda, lib. j. harũ Inſtitutionum ſect. j. cap. 8. copioſè à nobis monſtratum eſt. Ad hunc igitur locũ, ne de vna & eadem re, bis nobis diſſerendũ ſit, lectoré ablegamus. Differt itaq; maximè indicatio ab obſeruatione & ratiocinatione: quòd ea, quæ ꝑ indicationé cõprehenduntur in præcedente aliquo, vt lib. 2. methodi medendi teſtatur Gal. népe in natura rei, ſunt deſignata. percepta enim natura eius, quod nos ad agen-

agendum mouet, protinus etiã vnà cum eo quid agendum ſit, & quid fugiendũ ex conſequenti quodam intelligimus, quaſi digito oſtẽderetur, quod quærimus. Vnde certè indicationis nomen deductum eſt. Vt enim qui digito quid agendũ, & qua via ſit incedendum oſtẽdit: ſic etiam natura rei cognita, cuius gratia ad aliquid faciendum impellimur, quid eligendũ, quídve vitandum ſit, & quid primò, ſecundò, tertiò, & ſic deinceps moliendũ ſit, demonſtrat. Ergo ex ipſa rei natura ordiri, atq; ab ipſa, quod ſequens ſit, citra obſeruationẽ ſiue experientiã, & ratiocinationem inuenire, id eſt, indicatione inuenire. Verùm experientia ſiue obſeruatio, rerum naturam nõ expendit, ſed longo rerum vſu ſe tuetur. Ratiocinatio tum ſuperuacua eſt, quòd rei natura propoſita, ſtatim quid conferat, aut quid obſit, agnoſcamus. Analogiſmo autem id quod iuuat percipitur, quando cauſa quidem ignoratur, nullaq; obſeruatio habetur, ſed affectus quã ſimillimus ex ſymptomatis eſt. In huiuſmodi enim ab indicatione quod cõfert, colligi nequit: cauſa enim ignoratur. Obſeruatione autem nulla facta, ſymptomatum ſimilitudinem intuentes, ad ſimile tranſire coguntur. Per analogiſmũ igitur quid iis expediat de quibus agimus, ex aliorum ſimilitudine colligitur. Neq; enim analogiſmus, Galeno in libro de optima ſecta autore, eſt niſi comparatio & perceptio cauſarũ iuuantium per ſimilitudines. Vt analogiſmo inuenire, nõ aliud ſit, quàm ex aliorum ſimilitudine inuenire. Sic profectò quum Gallicus morbus primùm graſſari cœpiſſet, & propria eius natura atque vis, propter rei nouitatem, medicis ignota nec propria præſidia adhuc illis perſpecta eſſent, ea experiri quæ morbis ex humorũ corruptione ortis, quibus hic ſimillimus eſſet voluerunt, adeoq; eius morbi remedia initiò per aliorum affectuum ſimilitudinem, & analogiſmum inuenerunt. Coindicatio eſt, quæ ſimul aliquid cum ea quæ à rei natura ſumitur indicatione, indicat. Coindicat itaque vires, temperies corporis, ætas, anni tempus, regio, cõſuetudo, & ſi qua ſunt id genus alia, Græcis συνενδεικνύμενα vocantur. Siquidem non uerè indicant, ſed potiùs permittunt, & ſimul indicant, & quaſi modum & quantitatem demõſtrant, ut ex iis, quæ dein-

Indicatio vnde dicta.

Indicatione inuenire.

Experientia.

Analogiſmus.

Coindicatio.

Contraindicatio. ceps dicemus patefiet. Contraindicatio eſt, qua impeditur fieri, quod ab indicante primò ſuggeritur. Et contraindicantia, vel, vt Græci nominãt, ἀντενδεικνύμενα ſunt, quæ contrariam indicationem habent. Verbi gratia, plethora ſeu humoris multitudo indicans eſt, quod eſſe vacuandum oſtendit; virtus autem imbecilla contraindicans, vt quæ vacuationi repugnat & reluctatur. Cæterùm quum Galenus interdum ſcopum curationis, nonnunquam verò etiam indicationem curationis appellet, quæ natura & differentia indicationis & ſcopi ſit, explicandum quoque nobis erit. *Scopus quid.* Eſt itaq; σκοπὸς id quod ſibi quiſque proponit, ſeu quod cuique eſt propoſitum. Scopus igitur non eſt niſi propoſitum quod primò intuemur, aut id quod nobis proponimus aſſequendum, vel quod nos ad agendum mouet. Proinde quod hortatur medicum vt agat, ſcopus eſt, vel vt Latini appellant *Propoſitũ. Intentio.* propoſitum, vulgus medicorum intentionem nominat. In ſumma, finis eſt quem ſibi medicus aſſequendum proponit. *Scopus ab indicatione quõ differt.* Scopus igitur ab indicatione nonnihil differt. Indicatio enim quid agendum ſit, inſinuat. Scopus autem finis eſt, quem indicatio oſtendit, adeoque ab indicatione ſcopus ortum habet. Tot igitur erunt ſcopi, quot nacti erimus indicationes, vt non multum referat indicationem curationis, an ſcopum dicas.

Contrarietas indicatio curationum maximè generalis eſt. CAP. II.

OMMVNIS curationis indicatio, Galeno libro nono de medẽdi methodo autore eſt contrarietas. *Contrarietas quid indicet.* Hęc enim qua ratione affectibus ſit medendum, & ad ſymmetriam ſanitatiſque mediocritatem perueniendum, indicat. *Sanatio quid.* Nam cùm perſpicuum ſit omnibus, ſanationem non eſſe aliud quàm præſentis in corpore vitioſi affectus in natularem habitum mutationem, atque horum quidem vnum alteri eſſe contrarium, ut per contraria fiat eorum alterius in alterum tranſlatio eſt neceſſe. Si enim, uerbi gratia, calidior aliquis fuerit affectus, refrigerãdus erit. Sin frigidior, calefaciendus. Pari

modo,ſi quis ad ſiccius inclinat,humectādus. Sin ad humentius,ſiccandus. Rurſus quoq; is,qui humidus & frigidus eſt, pariter ſiccandus et calefaciendus erit. Siccandus pariter & refrigerandus, qui humidior & calidior euaſit, & in reliquis duabus coniugationibus ad portionem. Semper enim pro eo, quod exuperat,inducendum eò uſque contrarium eſt, quoad particulam in ſymmetriam,& naturalem habitum vindicauerimus. Vt rectiſſimè ab Hippocrate dictum ſit,hodieque in medicorum ſcholis celebretur, cōtraria contrariorum eſſe remedia. Verùm non ſatis eſt ſcire contraria cōtrariorum eſſe remedia,niſi in contrariis quoq; inueniatur modus. Neq; enim ſatis eſt calido affectui admouiſſe frigida, niſi id debita fiat menſura,quum aliôqui metus ſit, ſi intra modum id fiat, ne morbi reliquum quippiam relinquatur: ſin modus excedatur,contrarium genus morbi inducetur. Quippe qui calidum morbū ſupra quàm par eſt refrigerat,is ſanitatis mediocritate tranſgreſſa, alium excitabit morbum qui ſit frigidus. Cæterùm, contrarietas nō tantùm indicat qua ratione morbis & affectibus præter naturam ſit medendū,& ad ſymmetriam perueniendum: ſed quum generalis & communis ſit, ad alia quoq; referatur oportet. Eſt itaq; contrarietas communis tùm morbo tum temperamento, tum aëri ambienti indicatio. Morbus nanque,vt comprehenſum eſt,quæ ſibi contraria ſunt adhibenda eſſe indicat, aut ſui ablationē per contraria eſſe moliendam inſinuat. Morbus igitur præcipuè curationem,quæ per contraria fit,indicat. Temperamentum autem laborantis, vnà cum morbo, contrarietatis menſuram definit,adeoque contrarium eouſque eſſe adhibendum in morbi curatione indicat, donec ad ſymmetriam & ſanitatis mediocritatem ſit peruentum. Ambiens uerò aër una quoque cum ipſo morbo indicat ſe vel eſſe utendum, vel amoliendum. Si enim contrarius eſt morbo, ſe eſſe utendum, quod ad morbi abolitionem conferat, indicat, adeoque contrarietatis nomine, quæ non eſt, niſi id, quod contrarium morbo adhibendum eſſe indicat, rectiſsimè complectitur: Si verò ſimilis eſt, morbum potiùs auget, & non præſidij, ſeu cauſæ ſanantis, ſed potiùs morbificæ

Contraria cōtrariorum remedia.

Contrarietas cōmunis tū morbo,tū temperamento,tū aeri ambienti indicatio.

Morbus.

Temperamentum.

Ambiēs.

Contrarietas quid.

rationem habet, nec contrarietatis nomine comprehenditur. Atque in hanc quidem ſentẽtiam contrarietatem Galenus communem & generalem curandi indicationem eſſe docuit. Verùm hîc obganniunt quidam Galeno, cõtrarietatem ipſam nec indicare, nec indicationem aliquam eſſe dicentes, modò verum ſit, quod ille initio tertij libri medendi methodi ſcribit, abſurdũ eſſe, aliud conſtituendum quod curationem indicet, aliud verò quod curetur. Nihil autem indicare poterit eorum, quę ad curationem pertinent ipſa contrarietas, quod morbus non ſit, & planè ridiculum erit, ſi contrarietatem curari dicamus. Et certè tantum abeſt, inquiunt illi, vt curationem indicet contrarietas, vt nihil aliud quicquam indicare poſſit. Nam ſi indicare eſt inuenire, quod iuuet, aut lædat, ea quæ indicant, quid, quæſo, ipſa indicare poterit contrarietas? Qua enim re opus habet vt iuuetur, vel lædatur? In hunc ſanè modum Galeni de contrarietate communi curandi indicatione præcepta illi conuellere conantur. Sed me hercle quum ita ratiocinantur, non niſi fucum faciunt lectori, quòd ſcilicet contrarietatem ſecus atque Galenus vſurpent, adeoq; non niſi λογομαχίαν hîc & multis aliis in locis inſtituant. Quippe contrarietatis nomine ipſi intelligunt id quod morbo eſt contrarium, adeoque indicatur. Galenus contrà appellat contrarietatem id quod contrarium indicare poteſt, quemadmodum paulò antè eſt dictum. In hac itaque ſignificatione morbus erit contrarietas, propterea quòd contrarium indicat, vel quia curandi rationem præſcribit. Atque in hunc ſenſum rectè dicitur curari contrarietas, id eſt, morbus. Rectè etiam indicare id quod iuuat, uel lædit. Contrarietas quoque temperamentum laborantis erit, quia contrarij quo morbus curatur menſuram indicat. Contrarietas etiam hac ratione aër ambiens erit, quia contrarium ſe morbo eſſe indicat. Proinde communis ſit contrarietas tum morbo, tum temperamento, & aëri ambienti oportet. Vt igitur hæc tria contrarietatis nomine accipiuntur, quòd contraria affectui præter naturam eſſe adhibenda oſtendunt: ita ſimilitudinis nomine complecti poſſunt conſuetudo, ætas, natura, regio, anni tempus, & ſtatus

Galenus ab iniuria quorundam vindicatus.

Morbus eſt contrarietas.

Temperamentum.

Aer ambiens.

Similitudo quid.

tus cœli, vbi temperata ſunt, eò quòd ſimilia ſemper præſidia indicent, ſiue valeant homines, ſiue ægrotent. Sed de contrarietate abunde ſatis. Nunc ut ad particulares indicationes propiùs accedamus, ordinis ratio poſtulat.

Tria eſſe in vniuerſum, circa quæ omnis medendi opera uerſari debet. CAP. III.

PRIVSQVAM ad indicationum particularem tractationem accedamus, ſciendum erit tria eſſe in vniuerſum, circa quæ omnis eius qui medetur opera verſatur, & in quę perpetuò fixis oculis intueri debet, morbus nimirum, ſubiectum, & natura. Morbus autem profligandus, ſubiecto ſanitas inducenda, natura tutanda iuuandaque erit. Depellitur autem morbus contrariis, iuxta tritum hoc medicorum axiôma, Contraria contrariis curantur. Sanitas ſimilibus conſeruatur. Hæc tamen fruſtra tentabit medicus, ſi natura ipſa non adiuuerit, atque cum primis officia ſua exercuerit. Vt præclarè, & ſapienter Hippocrates dixerit, *τῶν νόσων φύσιες ἰητροὶ, φύσιος δὲ ὑπηρέτης ἰητρός* Morborum medici naturæ ſunt, naturæ autem miniſter medicus. Natura itaque eſt, quę in corporibus noſtris omnium functionum autor exiſtit. Quapropter vt ſciat medicus quid, quando, quantumq́; agere conueniat, ad naturam illi reſpiciendum erit. Tantum enim à medico eodemque modo agendum eſt, quantum, quoque modo à natura agitur. Si enim naturam fortiter morbo reluctari cernit, reluctandum quoque, vbi videbitur, illi erit: eoque nitendum quò natura fert, & victoriæ ſpes erit: tantumque alterationi, euacuationi, alteríve alicui motioni mutationique indulgendum, quantum natura probè perficere poſsit. At ſi naturam miſeris modis afflictam ac morbo preſſam, nullo conatu ſe mouere conſpicit medicus, nec illi mouẽdum quicquã erit, præterquàm enim quòd operam luderet, ſubiret quoque ſpeciem eius ut occiſi, quem ſors ipſius interemit. Quocirca naturam

Natura.

6. Epide. ſect. 5. aphο. 1.

ſemper ob oculos, quoties mederi conſilium eſt, habeat oportet medicus. Poſt naturam etiam ſubiecti, hoc

Subiectũ eſt, humani corporis, ratio habenda eſt, quod id non eiuſdem ſemper, ſed diuerſiſsimi ſit temperamenti, quod uariis animi motibus perturbetur, uarios mores, conſuetudines, atque vitę inſtituta habeat, quòd uarias item regiones ſortitum ſit, ac pro variis anni temporibus, cœli, ſoliq́ue diuerſitate, uariè ſe affectum alteratumq́ue ſentit, cuius membra laborantia quandoque ea ſunt, quæ in abdito ac profundo ſui, quandoque ea, quæ in ſummo poſita ſunt. Nec minus affectus, pro cauſæ maioris minorisve ratione, plus minúſve à ſani eius temperamento recedunt. Quapropter non omnibus eodem modo, ne ſi eodem morbo laborauerint quidem, eodemq́ue gradu à temperamento receſſerint, medendum eſt, quantò magis, ſi modo, graduq́ue morbi uariauerint, varianda medicina eſt. Nec cùm varij locorum laborantium, vt dixi, poſitus ſint, eidem ſemper loco remedia applicanda, ſed pro circunſtantiarum affectusq́ue ratione uariis modis, variisq́ue locis & occurrẽdum, & admouendum præſidium. De morbo, qui

Morbus. inter ea, quæ ſemper præ oculis habenda admonuimus, tertium occupat locum, cuius naturæ, quarumq́ue partium ſit conſiderandum. Eſt enim affectus præter naturam, vt ſuo loco pleniſsimè monſtrauimus, à quo primùm vitiatur actio, ideoque ut illa reſtituatur, quoad eius fieri poteſt, citiſsimè è corpore profligandus.

Morbi tria genera. Eius autem tria ſunt genera, id quod ſuo quoque loco oſtenſum eſt, intemperies, mala compoſitio, & ſolutio continuitatis. Igitur intemperies ſiue ſimplex ſiue compoſita ſi ſicca fuerit contrariæ qualitatis modis atque rebus pro ratione curāda venit. Pro ratione dico, quòd ſimplex ſicca, quæ duobus gradibus, verbi gratia, à naturæ modo receſſerit, duûm medicamento contrariæ qualitatis ſimplicis retundenda eſt: compoſita duarum qualitatum ex aduerſo reſpondentiũ præſidio refringenda. Vt ſi cui decem quidem numeris à naturali conſtitutione calor auctus fuerit, ſeptem verò ſiccitas, ex ſalubribus cauſis aliquid quod decem numeris frigiditate, & ſeptem humiditate par ſit, adhibendum erit.

Sin

Sin cùm affluxu materiæ, videndum eſt, ſanguíſne ſit quod affluit, an pituita, flaua bilis, an atra: fluxerítne tenue, craſſum, mordax, putridũ, flatulẽtum, an tenax. Denique num redundantia tanta ſit, vt aut vaſa diſtendat, aut virtutẽ grauet? Conſiderandũ prætereà, num ad partem imbecilliorem aut copia ſui, aut facultate membri mandantis, & exonerantis ſe, nec copiã nec qualitatem moleſtam ferentis vi, aut parte laborãte proleƈtante atq; ad ſe trahente humor defluere cogatur. Vbi iã ex ſignorũ indiciis elicueris humorẽ, exempli cauſa, bilem eſſe, qua litate tenuem atque fluidam, reliquum eſt, vt membri recipientis, & mandantis naturam æſtimes, sítne extra an intus poſitum. Si intus primùm, cuius ſubſtantiæ ſit diſquire, laxæ ne, vt pulmo: an ſolidæ, ut membrana, os, neruus: cauæ, vt renes, veſica, an ſecus, ut neruus, cartilagó: copioſi ſanguinis, vt iecur: an exigui, vt inteſtina, veſica: multorum vaſorum, vt iecur: an paucorum, ut veſica: aut nullorum, vt neruus. Dein, cuius actionis, largientiſne aliis, vt cerebrum, cor, iecur, ventriculus: an accipientis, vt inteſtina pleniora, veſica, caro, cutis: nobilíſne, vt cor, iecur, cerebrum: an ignobilis, vt cutis. Poſtremò cuius ſitus, vt ĩ ſummóne fluitet, an imo reſidat, membróne nobili, aut ignobili adhæreat? Quæ omnia vt in membro fluxum excipiente ac mandante, ita in quauis laborante parte perueſtiganda ſunt, ſi curandi indicationes reƈtè inuenire copias. His cognitis, cùm fluxio nulla ſit, quæ non aut per vaſa, aut meatus atque vias quaſdam, quæ materiam fluentem acceptam aliò tranſmittant, fiat, ſint ne eæ amplæ an anguſtæ, reƈtæ, an obliquæ, venæ, an arteriæ, an nerui, vaſtæ cauitates, an exigua foramina peruidendum. Etenim pro horum varietate medendi indicium variatur. Ergo ubi morbum profligare uis, hæc quinque capita potiſsimum animo uerſanda ſunt, quid agẽdum, quantum, quo modo, tempore, & loco. Sed priuſquã hæc ordine exponamus, an agendum ſit, paucis antè oſtendemus. Sæpe enim uſu venit, vt tum uel maximè agẽdum videatur, quum tamen citra graue periculũ agere nõ conceditur, ac proinde, ne agẽdum quidem. An igitur agẽdum ſit, natura formaq; naturalis ægri indicium facit. Nam ſi natura formaq; facultatibus

Fluxionũ diuerſitas.

Partium corporis diuerſitas.

An agendum ſit.

cultatibus inſtrumentiſque ſuis integra & illęſa fuerit, ſi attrahere, retinere, conficere, expellere, aſsimilare, cæteraque vitę munia obire valeat, nulla in re de forma ſolicitus, ad medendum rectà progreditor. At ſi natura laborat, & fracta fuerit, non tamen deplorata, prima ratio curaque naturæ ſuccurrendæ eſto, ſine qua ne agere quidem omnino licet. Tantum enim agendum, quantum uiribus conceſſum eſt. Ad hũc modum an agendum ſit, vbi aſſecutus fueris, proximum eſt, vt quid, quantum, quo modo, loco, & tempore agẽdum ſit, inueſtiges. Ad quam rem indicationes particulares quæ indicia quædam ſunt omnia rectè exequendi, & veluti ſtatuæ mercuriales ad ſcopum omnia dirigendi, plurimum faciunt. Hæ autem ex iis ferè locis ſumi conſueuerunt, natura morbi, temperamento, ægri viribus, conſuetudine, uitæ propoſito, regione, anni tempore, ætate, cœli conſtitutione, atque loci laborantis natura. Quam rurſus diducimus in temperaturam, ſubſtantiam, functionum dignitatem, ſenſum, poſitum, ſitum, & figuram. De quibus ordine, breuiter tamen, diſſeremus.

Indicationes particulares, quæ, & quot.

Morbi naturam, & temperamentum quid indicent. CAP. IIII.

Morbi natura quid indicet.

Hactenus generatim quomodo curandi indicationes inueniendæ ſint oſtendimus. Nũc particulares excutiemus, orſi ab ea, quæ à morbi natura ſumitur. Hæc enim quid agendum ſit in curatione indicat. Quippe cùm morbus ſit ex eorum numero, quę prę ter naturam ſunt, ſe pellendum eſſe oſtendit. Nihil uero pellitur niſi per contraria, igitur morbus qui calidus eſt, frigidis medicamentis: frigidus contrà calidis ſe pellendum eſſe indicat. Idem ſanè de altera oppoſitione intelligendum erit. Pari ratione, ſi ex humorum redundantia natus eſt morbus, vacuatione ſe demoliendum eſſe oſtẽdit. Sin ex eorundem defectu excitatus eſt, refectione eſſe opus indicat. In ſumma, morbus perpetuò contrariis ſe eſſe oppugnandum inſinuat. Non tamen ſatis eſt

Modus uel quãtitas à contrario rũ noſcenda.

id

id ſcire, contraria contrariis pelli, niſi etiam ad quem modum, quantitatemque ea adhibenda ſint, perpulchrè nouerimus. Nihil enim iuuat morbis calidis frigida admouiſſe, niſi conuenienti aptoque, pro re nata, modo id faciamus. Etenim ſi infra modum ea adhibeamus, periculum eſt, ne remaneant morbi reliquiæ quædam: ſin vltra, ne nouum morbi genus priori cõtrarium importunè inducamus. Nam qui morbum calidum nimiùm refrigerat, quod ſanam ſymmetriam, & commoderationem excedit, morbum frigidum gignit. Quod ne fiat, corporis, quod morbo laborat, naturam probè callere vel in primis oportet: vt cognito quantum à vera ſymmetria morbus declinarit, medicamento, quod refrigerando erit, modum conſtituas. Sed fieri nequit, vt receſſus declinationem inueniamus, ignorato ad quem vſque modum, quum ſanum eſſet, corpus calidum, frigidum, humidum, vel ſiccum fuerat, quantumque iam in morbo conſtitutũ, ab eodem in ſe ſano uariauerit. Quo cognito, expedita eſt curatio. Nam ſi morbus à naturali corporis habitu longè abſceſsit, validis intenſiſque contrariis indiget: quod non ita multum, imbecillis remiſſioribusque. Quippe eatenus redeat ad naturam eorum quodque neceſſe eſt, quatenus à natura receſsit: ac veluti quadam via retro feratur, quę in diuerſum agat ei quę facta eſt in ipſo tranſmutationi. Multum autem receſsit à corporis partiſque eiuſdem ſymmetria morbus frigidus in corpore parteque calidis: contrà, calidus in frigidis: minus, calidus morbus in corpore ac partibus calidis, aut frigidus in frigidis. Quęcũq; igitur calidiores natura partes ex frigore laborant, hæ & liberalius, & diutius calefieri poſtulant: ſicuti etiam quæ frigidiores natura ſunt, ſi ex calore laborent, refrigerari: & ſicciores, ſi ex humiditate malè habeant, ſiccari. Ad eundem modum, & humectari, quæ humidiora naturaliter ſunt, vbi ex ſiccitate laborant, tum vberius, tum diutius poſtulant. Contrà vero pars, quæ calidior natura eſt, ſi calido morbo ægrotat, exigua breuiſque temporis refrigeratione eget: ſicuti quæ frigidior eſt, calefactione. Ad quem modum in humidis quoque, & ſiccis ſe habet.

Corporis laborãtis natura cognoſcẽda.

Siquidem

Siquidem breuis eſt in eiuſmodi in id, quod præter naturam eſt, lapſus: & rurſus in id, quod ſecundum naturam, reditus. Vt rectiſsimè dixerit Hippocrates: In morbis minus periclitantur quicunque cognato naturæ ſuæ morbo laborant. Ergo ſi morbus intemperies fuerit calida, & ſicca, nuda ſeu ſine materiæ affluxu, frigidis, & humidis pro ratione obſiſtendum. Sin cum affluxu, & illa quidem ex redundantia, vacuatione leuandum. Nã quicunque morbi, vt Hippocrates dixit, ex redundantia fiunt, eos vacuatio ſanat. Si verò in compoſitione vitium ſit, idque ex obſtructione, extergentibus, & obſtructionem demolientibus medicamentis curandum. Sin ex aſperitate, lenientibus: ſi ex magnitudine, minuentibus morbo obuiandum. Si autem in ſolutione continuitatis, & ea quidem ex diſſectione ſit, vnione & conſolidatione ſubueniendum. Quam ſi quid, vt affluxus, vel humor aliquis redundans impediuerit, quod affluxum eſt, vacuandum, humor autem iis quæ ſiccandi poteſtatem habent, abſumendus. At hactenus quomodo priores duæ indicationes, quę à morbo & temperamento petuntur ſint tractandæ, expoſuimus.

2. apho. 34.

2. apho. 22.

Vires quid indicent.

CAP. V.

Indicatio à viribus petita, omniũ prima.

VIRES etiam paulò antè inter ea quæ indicant commemorauimus. Siquidem hæ non ſolùm quid, quantum, quomodo agendum, ſed etiam an omnino ſit agendum monſtrant. Quapropter prima omnium eſt quæ à viribus ſumitur indicatio, non ita tamen prima, vt quæ curationem doceat, cùm ex numero curatricium indicationum non ſit, verùm vitalium. Nam neque vt valeamus, nec vt à morbis liberemur, ab ea quicquam primùm ſumimus, ſed vt viuamus. Maxima igitur dignitas ipſarum eſt virium, quandò viuere ipſum nobis ex harum cuſtodia conſtat. At vita ipſa nihil eſſe prius in corpore poteſt, propterea quòd nec ſanos eſſe citra vitam licet. Virtus ergo omnium prima

Viriũ maxima dignitas.

cuſtodienda

cuſtodienda eſt hominibus, quando hæc morbo ceu adverſatrix ſit oppoſita. Vires autem num omnino agendum ſit indicare, vnico argumento monſtraſſe ſatis ſit. In ſebribus nanque continentibus primum omnium ſanguinem eſſe mittendum in confeſſo eſt apud omnes, & quidem vſque ad animi defectionem. Verùm an ita omnino in iis febribus ſit agendum, vires maximè indicant. Validæ nanque ſi fuerint, audacter aget quod morbus indicat medicus. Sin imbecilles, nequaquam. Quantum præterea ſit agendum, ægri vires indicabunt, ſiue rerum mole, ſiue gradu agas. Nam virtus quantum mole exhibendum ſit monſtrat, an vncia, an drachma vel cibi, vel medicamenti. Sæpe enim copioſo cibo, multiſque medicamentis opus foret, niſi virium infirmitas reclamaret, niſi moli, quantitatique demere præcepiſſent. Hinc non temerè in aphoriſmis monet Hippocrates, diligenter conſiderandum eſſe, quibus ſemel aut bis cibus ſit offerendus, & pluráne an pauciora particulatim ſint exhibenda. Idem quoq; in vacuationibus quantum vires ferre poſsint, perpetuò eſſe expendendum hortatur. Qua de cauſa pro virtutis viriumque ratione moderandus tum cibus, tum medicamentum eſt. Verbi gratia, ſi duobus gradibus calefaciendum ſit, ne virtus laborantis corporis ex tanta calefactione exoluatur, ſeruato quidem contrarii gradu, medicamenti moles minuenda eſt. Item ſi bilis libræ duæ Scammonij ſcrupulo vno educendæ eſſent, viribus ægri id non ferentibus, bilis vncias tantùm ſex, totidem ſcammonij granis rectè eduxeris. Satius enim eſt repetita vacuatione, ac minutatim agendo virtutem conſeruare, quàm ſemel, & confertim eandem proſternere.

Vires indicant nũ agendum ſit.

Quãtum agendum.

1. apho. 17.

Conſuetudo quid indicet.

CAP. VI.

VM maxima à conſuetudine petatur indicatio, non erit vlla ratione à medico prætereunda. Quippe hæc victus medicamentorumque inuentionem, & in morbis, & in conualeſcentibus indicat. Gaudent

Naturæ conſuetis gaudent, aph. 18. et ſequẽtibus. Gaudent enim naturæ conſuetis ſemper, vt & Hippocrates euidentiſsimis argumentis in libro de acutorum victu adſtruxit, & in omnibus, qui ſe ſecũdum naturam habent manifeſtè apparet. Vt commodiſsimè à veteribus dictum ſit, conſuetudinem acquiſititiam eſſe naturam. Victus autem rationem oſtendere conſuetudinẽ, *Conſuetudo victus rationem oſtendit. 2. aph. 50.* vnus Hippocrates ſatis monſtrat, qui ea quæ ex longo tempore conſueta ſunt, etſi deteriora ſunt, inſuetis minus moleſtare ſcriptum reliquit. Conſuetudo igitur quum ægrotant homines, ſemper ſimilia indicat. Siquidem conſuetudo, tametſi praua eſt, tamen non eſt niſi per ſummam ſanitatem, & quum à negotiis maximè va*Cõſuetudo quando mutanda.*cat, vt fuſiùs lib. 5. de tuenda ſani. cap. 8. Galenus docet, mutanda. Non parum etiam ad remediorum inuentionem, veluti quoque ad ſanitatem tuendã conſuetudo conducit. Nemo enim eſt adeò ſtupidus, vt magnopere ex frigidę potione læſus, hanc in diutinum duxiſſe vſum velit: proptereà quòd læſus interim atque ægrotans, omnino ab ea deſiſtet. Quòd ſi verò quis frigidæ potioni inſueuerit, nec aliud, quo minus bibatur, obſtiterit, audacter illam febricitantibus medicus exhibebit. Ergo ſicut alia non pauca quidam medici præter communes notiones, ita illud quoque effuderunt, quòd nulla nec ſalubris inueniendi victus, nec ægrorum curationis ex conſuetudine ſumatur occaſio. Videtur enim non ſicut alia quædam exiguam leuemque, ſed planè maximam, ac maximè principalem poteſtatem habere, *Conſuetudo ſingulorũ corporũ naturam oſtendit.* vt quæ ſingulorum corporum naturam oſtendat. Eſt enim ipſa cõſuetudo, altera, vt dicitur, natura. Prætereà non parum momenti etiam in aſſumendis medicamentis conſuetudo obtinet. Si enim æger medicamentis aſſueuerit, quiduis citra nauſeã facilè admittit. Sin minus, mille artibus agendum, mille fucis commendandum medicamentum eſt, ne alioqui æger medicum aut oderit aut fugiat. Sed de conſuetudine de qua anteà quoque diximus, ſatis.

Aetas, regio, anni tempus, & cœli conſtitutio quid indicent. CAP. VII.

EODEM autem modo & ea quæ ab ætate præbetur, quo ea quæ à cõſuetudinẽ ſumitur, tractãda. Nã ętas, cùm ex iis ſit, quę natura nobis inſunt, ſimilem ſibi victũ poſtulat. Quod Hippocrates in aphoriſmis innuere, verbis voluit: Humidus victus omnibus febricitantibus eſt idoneus, potiſsimùm autẽ pueris, & aliis, qui ita cibari ſunt aſſueti. Ipſa quoque temperamenti interuentu indicationem pręſtat. Nam quę calida eſt & humida, veluti puerorum, hęc promptiùs diſcutitur atque exhalat, quo minus vacuantis præſidij eget, cùm habeat ex ſe ipſa vnde naturaliter vacuetur. Fit autem profectò & propter calidam ſiccamq; regionem, & tempus æſtiuũ, & cõſtitutionem cœli impensè calidam & ſiccam, notabilis per cutim vacuatio. Itaque huius etiam cauſa iis, qui ſanguinis detractione egent, aut prorſus non ſecamus, aut parum detrahimus. Pari ratione de aliis quoque vacuationibus ſentiendum erit, vt horum occaſione uel planè nullas, aut parcè ſaltem adhibeamus. Verùm cùm ea de re in præcedentibus quoque libris à nobis abunde dictum ſit nõ eſt cur nunc longiores ſimus. Porrò interdum neceſſarium eſt, vt ſi regio, anni tempus, conſtitutio cœli calida ſint, ita morbo poſtulante, frigidis: & cõtrà ſi frigida, calidis demulceantur. Quod qua ratione poſsit conſequi, ſuprà aëris exemplo eſt oſtenſum, vt non ſit opus nunc de iis copioſiùs diſſerere, præſertim cùm Galenus de iis omnibus copioſiſsimè in medendi ratione ſcripſerit.

Aetas. *1. aph. 16.* ,, ,, ,, ,, ,,
Regio. *Tempus.* *Conſtitutio cœli.*

Laboran-

Laborantis loci natura quid indicet.

CAP. VIII.

Tēpera-tura laborātis partis.

ABORANTIS loci natura quo modo agendum ſit indicat: à ſua temperatura, ſubſtantia, functionum nobilitate, ſenſu, poſitu, ſitu & figura. A temperatura, vt ſi calida & ſicca naturaliter fuerit, earundemque qualitatum aduentitiarum tantam acceſsionem habuerit, vt iam à naturali temperamento diſceſſerit, hominemque ęgrum reddiderit, medicaměta tot gradibus frigida, humidaque eſſe exhibenda, quot calorem ſiccitatemque ſupra naturale temperamentum membri aucta eſſe coniectura erit, addita etiam re aliqua, quæ pro membri temperamento facit ſecundumque ſit. Ita enim & medicamentum efficacius feliciusque vires ſuas proferet, & membro, quàm ſi nullo prorſus ſecundo adiecto admoueretur, faciliùs admittetur. Exempli cauſa, vbi cor ſupra modum calefactum refrigerare velis, non nihil calidi præſidii admiſceto: vbi cerebrum calefacere, aliquid de frigido. Frigidum enim cerebro, calidum cordi ſecundum amicumque eſt. A ſubſtantia, vt ſi durum ſolidumque membrum ſit, quo aditus penetratioque detur, medicamento aliquid, quod tenuis ſubſtantiæ ſit, adiungemus. A functionum nobilitate, vt ſi pro corde aut ventriculo, aut iecore medicamentum componas, quorum hæc concoctionis nobiliſsimæ ſanè functionis, illud verò ſpiritus quo viuimus, & caloris, quo fouemur autor eſt, memineris cordis medicamento ſemper odora, ventriculi & iecoris adſtringentia adiicere, etiam ſi morbus horum nihil poſtulauerit. Nam odores ad calorem innatum, ſpiritusque uitales fouendum recreandumque, adſtrictio ad continendum roborandumque, adeoque concoquendum, maximè conducunt. Præcipuè autem adſtringentibus vtendum eſt, vbi in iecur aut ventriculum ſuperuacuum profluit: quando & è primoribus admodum hæ partes ſunt, & munus ſuum obeant, vel in ipſis morbis, eſt neceſſum. Non eſt autem exiguum eorum munus, qualeque eſt reliquarum partium,

Subſtantia.

Functionum nobilitas.

tium, quibus illud modo negotium eſt, vt id quo nutriantur conficiant, verùm quod tantopere animalis interſit, vt ſi neque in uentriculo probè alimentum fuerit concoctum, nec in ſanguinem in iecore mutatum: vtique quod in fame nobis accidit, vt cibi penuria exigere in abſtinentia cogamur, idem tum omnibus animalis partibus accidat. Non enim ex iis, quæ deuorarit quis, ſed ex iis, quæ in iam dictis viſceribus confecerit, alimentum toti corpori ſuppeditatur. Atque ob hæc nimirum impenſiùs, quàm cætera membra uentriculus & iecur adſtringentia deſiderant. Ergò quum ea quæ iam infixa ſunt euocandi tempus eſt, tum quoque modicè adſtringi poſtulant. Quod enim adſtrictionis in principio largiùs iis, quàm cæteris partibus adhibetur, id ſeruandum aſsiduè eſt, nimirum manẽte, qui id indicet, vſu. Vſus verò eſt, vt diximus, nutrimenti confectio, quemadmodum fuſiùs lib. 11. the. met. ca. 15. Galenus oſtendit. A ſenſu. Nam quæ acuti ſenſus pars eſt, eam quàm maximè citra dolorem mitioribuſque curare tentandum. Quæ verò parum acri & obtuſo ſenſu eſt, hęc ſi affectus ita ſuadet, ualentiora remedia recipit: Quippe quæ facilè ſentiunt partes, acria medicamenta nõ tolerant, ſicuti neque humores. Verbi gratia, quum acris humor in uentriculi ore continetur, ſępius animi defectionem accerſit. Quòd ſi mediocriter afficiatur, anxietate & nauſea premuntur: aliquando infeſtum quidem humorem uomentes, aliquando uerò fruſtra enitentes: quod in iis potiſsimum affectibus accidit, qui bus uentriculi os vitioſo imbuitur humore. Eodem utique modo quum in oculos eiuſmodi humor influit, maximum affert dolorem, vlceroſaſque puſtulas, & curatu difficiles excitat. Quapropter neq; oculi acrium medicamentorum contactum ob ſentiendi pręſtantiam ſuſtinent, quemadmodũ nec os ventriculi. Neq; verò quod degrauet, ſi foris imponas, eiuſmodi partes tolerant, minuſq; ventriculo oculus, vtpote qui nonnunquàm ab iis quæ illinũtur medicamẽtis moleſtatur. Partes verò, quæ hebetioris ſunt ſenſus, tũ grauia cataplaſmata, tum mordẽtia medicamẽta ferunt. Quid multa? omne medicamentum

Ventriculus et iecur impẽſius quã cætera adſtringẽtia deſiderant

A ſenſu

camentũ contemnunt quę tardi ſunt ſenſus, etiam ſi nõ leuiter mordeant. At quæ acuti ſunt ſenſus, eorum uires dolore reſoluuntur. Expedit igitur has nec confertim, nec ſemel valentibus remediis mederi tentes, ſed tuto potius in tẽpore. At ubi tardus eſt ſenſus, in iis etiam celeriter obire quod iuſtum eſt licet, ſemel vſis remedio quod ſit idoneum. A poſitu indicatio eſt medico quidem chirurgico quo modo ligandum, incidendum, inurendúmve ſit. Medicamentario verò quemadmodum inungendum, ſouendum, & medicamẽtum exhibendũ. Veluti vbi morbus membrum, quod altè poſitum eſt, occupat, quo id medicamenti, cætera tum re, tum qualitate pro morbi ratione cõfecti vis penetrare facilè poſſit, deligenda ſunt ea, quę tenuium partium ſunt, aut admiſcendũ eſt aliquid, quod ſubſtantię tenuitate, id quod craſsiuſculum eſt, in intimas partes deducat, ut pro eo eſſe poſsit, ac ſi tenuium partium eſſet. Nec minus indicio ſitus profundus eſt medicamento, ne eundo iuſtas vires amittat, tãtum ex auctario eſt adiungendum, quãtum in itinere diſceſſurũ coniicimus. Quæ igitur in ſuperficie conſtitutæ partes intemperie laborant, medicamenta efflagitant, qualia affectus ipſe requirit. Quæ verò in imo latent, iis non qualia nunc ſunt medicamenta adhibenda ſunt, ſed quæ affectui profutura ſunt, dum ad eum peruenerint. Pari modo externis phlegmonibus abunde faciunt, quæ ſolùm laxare poſſunt. Internæ verò, qualis eſt membranæ, quæ coſtas cingit, acriora deſiderant. Lienis verò & iecoris, omniumque peritonæi partium phlegmones eadem ratione curantur. Primo autem omnium poſcit uehementiſsima medicamenta. Conſiderare nanque oportet, quot numero partes permeat medicamentum, quod ad pulmones fertur. Primùm quidem per os tranſit, deinde fauces, & ſtomachum, poſteà uentriculum ipſum, & quædam ex gracilioribus inteſtinis, deinde ad meſenterii venas, pòſt ad iecoris partium ſimarum, à quibus ad gibbarum ſeu conuexarum uenas, ab iis uerò ad cauam, poſt quam ad cor, tandem ad pulmones peruenit. A ſitu & ſigura partium: ut ſi quas

A poſitu. *Situs.* *A ſitu et figura partium.*

quas vias pars habeat, per quas in alia membra pertinẽtes, iiſdem fluxu moleſta eſſe poſsit, ſi in principes partes hæ ducunt, intercludendæ ſunt, atque ad ignobiles auertendæ. Itidem ſi longa & præceps fuerit, ut gula, hîc ſi illam exulceratio exercet, non ſemel, nec tota ſimul medicamenta adſumenda, ſed ſenſim & aſsiduè. Siquidem ex tranſitu & contactu exulcerationi quæ hîc eſt, vtilitas accedit, nõ ex circumeũdo, & diutius adhęrẽdo, ſicut huic, quę eſt in ventriculo. Quinimo & quòd craſſiora hæc, & magis lenta ſint adhibenda, id quoque à poſitu figuraque indicatum. Nam quoniam gula, tranſitus quidem comeſtorum bibitorumque eſt, idcirco remediorum eget, quæ adhęrere, & vndiq; quaſi concreſcere & agglutinari poſsint, non autem quæ elurac defluere ſint prompta. Ac circa partes eius veluti cõcreſcũt, quæ craſſa ſunt: agglutinantur quæ lenta ſunt. Quæ uerò vlcera in craſsis ſunt inteſtinis, iis quæ per ſedem iniiciuntur remediis magis egent, quippe cui magis ſunt propinqua. Quæ in tenuibus habentur, quoniam & longinquiora ſunt, & medio ſitu poſita, ambo requirunt, & quæ ſupernè ſumuntur, & quæ per ſedem infunduntur. Iam ad uacuationes quoque nonnihil figura & ſitus indicant, dum ſocietatem laborantis particulæ cum aliis docent. Nam niſi illud compertum haberemus, quòd cauo iocinoris ſubiicitur ventriculus & ieiunum, tum quòd ieiuno ipſi tenue inteſtinum ſuccedit, id uerò colon excipit, ac colon quod appellant rectum, vtique inueniſſe illud non licuiſſet, quòd iecur, & per aluum, & per vomitum expurgari poſsit. Cæterùm, aptior eſt prior vacuatio, tanquam uſu iam callentibus inteſtinis iecoris ſuperflua tolerare. Si igitur in craſsiore inteſtino uitium fuerit, ut cauſam elidas, clyſterem ſubter inieciſſe prodeſt. Si verò in tenuiori, medicamento ore aſſumpto. Si in ventriculo, itidem, ac præterea uomitu. Si in iecoris parte gibba, vel renibus, vrinam mouendo malum auferes. Si in capite, vel per palatum, uel per nares, uel per vtrunque. Si in thoracis ſpatiis latioribus, per fauces ſimul cum tuſsi. Quæ in vęſica, per vrinam.

Contrariæ indicationes vt tractandæ

CAP. IX.

QVANDO contrariç indicationes coëũt, diligentiſsimè expendendum medico erit, quæ magnitudine præſtant, & quæ dignitate excellunt. Perpetuò nanque eligendæ eæ indicationes erunt, quas digniora maioraque indicantia præſcribent. Magnitudo autem eorum bifariàm æſtimatur, nempe vel propriæ ſubſtantiæ ratione, vel declinationis à naturali habitu. Dignitas uerò eorundem vel vitæ, vel ſanitatis reſpectu. Niſi enim quis ita indicationũ poteſtates examinet, nequeat ſanè victus menſuram, neque alia ad curandi rationem inuenire. Verbi gratia, quum refrigerandum & humectandum eſſe febris perpetuò indicet, reliquorum ſi itidem cõcors indicatio eſt, nullum exhibetur negotium. Vbi diſcors, pro pluribus ac potioribus formari victus ratio debebit. Siquidem ex eo quod aliquis febricitat, communis refrigerantium & humectantium indicatio præſtatur, non tamen ex cçteris: ſed cuius tum ætas, tum temperamentum vnà cum conſuetudine, tum regio, tum anni tempus, & cœli conſtitutio, humectantia refrigerantiaque exhibenda indicant: hunc haud dubium eſt, non ſolùm humectandum refrigerandumque eſſe, ſed etiam nec leuiter hæc, nec vtrunque facienda eſſe, imò planè magnopere ac vehementer, omnibus ſcilicet indicationibus idem dictantibus. Cuius verò reliqua omnia refrigerantem quidem humectantemque victum, quemadmodum febris non indicant, ſed contrarium ipſi, calefacientem ſcilicet ac ſiccantem, vtique ambiguitas pugnaque indicationum inter ſe oritur. Quo caſu magnopere opus eſt, tum numerum indicationum, tum magnitudinem, ſimul conferat medicus. Quippe quæ a febri ſumitur, ea reliquis, quando omnes contrarium faciendum præſcribunt, numero quidem inferior eſt: magnitudine tamen, quç ex dignitate, aut poteſtate, aut quomodocunque appellaſſe libet, ſpectatur, vtique ſuperior eſt, potiſsimũ ſi longè à natura receſsit. Quippe duplex tum magnitudo illi accedit, & quæ ex febris genere prouenit, quæ omnibus communis, & quæ propria,

Magnitudo bifariàm æſtimatur.

Dignitas.

Exemplũ

pria, ſuaque ipſius eſt. Siquidem & quia febris, plus cæteris omnibus ſolicitos nos habet: & quia præterquàm quòd febris eſt, etiam magnitudo illi notabilis acceſsit, idcirco contrarias indicationes inducit, atque obumbrat. Sin parua fuerit, fas eſt reliquas omnes vnà coniunctas cum ea conferri, atque expendi. Ac ſi quidem pares videantur, neque febris indicatio præferretur, ſic vt humectandum & refrigerandum ſit: neque etiam reliquorum, ſic vt calefaciendum ac ſiccandum ſit: imò media victus ratio vbi ita ſe corpus habet, eligenda erit. Sin altera indicatio exuperet, tantum receſsiſſe à temperato & medio victu par eſt, quantum ea, quæ pollent, ſua contraria ſuperant. Ergo tum exercitatum in iis omnibus, tum natura prudentem eſſe medicum conueniet: quo cuiuſque indicationis poteſtate diligenter conſiderata, omnibusque inter ſe collatis, vnam idonei uictus ſummã, quæ laboranti ſit commoda, comparet. Pari ratione, ſi accidat vt cum viribus imbecillibus corruptela humorum incidat, ſtatim duæ, & hæ quidem contrariæ oborientur indicationes. Vna, quæ à corruptela petitur, altera, quæ à uiribus ſumitur. Prior eſſe vacuãdum dictat, proptereà quòd quicquid corruptum eſt, id à natura alienum ſit, adeoque ſe auferendum indicet. Quapropter affectus ipſe vacuandum eſſe præcipit, idque vel vena ſecta, vel purgatione. Poſterior autem, iis remediis quę affectus indicat nõn eſſe vtendum docet, quod cum virtutis cuſtodia pugnent. Neutram enim duarum vacuationum imbecillæ vires ferent. Quapropter in eiuſmodi indicationum repugnantiis incerta, aut perplexa ſaltem eſt ſuccurrendi ratio. Oportet autem vbi indicationes ita aduerſantur, & paulatim quod uitioſum eſt vacuare, & paulatim viciſsim quod ſalubre eſt pro eo reponere. Nam hac ratione vtriſque indicationibus ſatisfit, quòd ita vires imbecillæ reficiantur, & quod corruptum eſt, citra noxam vacuetur. Atq; hinc perſpicuũ fit magni quidẽ fieri indicationes ſumptas tum à morbi natura, tum etiã viribus, ſed multò pluris æſtimari, quæ ab iis, quàm quæ ab hoc ducuntur, neq; id quidem temerè. Morbi nanq; dignitatem ſanitate metimur, viriũ autem vita ipſa, qua nihil eſt neque dignius, neque homini

Aliud exẽplum.

Corruptelæ curatio

catius & antiquius. Quapropter quando accidit, vt indi cationes inter ſe ex aduerſo pugnent, committendũ nõ eſt, vt dum alteri nimium ſis intentus, alterius omnino obliuiſcaris, ſed vtriuſque memor, quoad licet vtrunq; miſceas. Sed de indicationibus ſatis.

Medendi præcepta vnde diſcenda.

CAP. X.

CVM multos eſſe conſtet tum Græcorum, tum Arabum, tum etiã recentiorum, qui de curandi ratione præcepta continentes Commentarios poſt ſe reliquerunt, in illis certè delectus aliquis habendus erit, ne ſcilicet deteriores pro optimis, vt ferè fieri ſolet, arripiamus, adeoque ex ea quæ ad ægri potius interitum, quàm ſalutem conferunt præcepta, hauriamus. Fuerunt ante paucos annos, & ſunt hodie, prò dolor, medici haud exiguo numero complectendi, qui in eam dementiam ſunt prolapſi, vt ſine Arabibus praxim frigidiuſculè exerceri credant, & medendi præcepta ac rationem curandi morbos è nullis aliis autoribus, quàm Arabibus diſci poſſe credant, nullis aliis adducti rationibus quàm quòd illi rem hanc perſpicuè, & ordine ſanè optimo tradiderint. Quantum verò qui ea in opinione verſantur, cæcutiãt, quamq; nihil eorum quæ uel Græci, vel quos ipſi vnicè admiratur, ac in oculis ferunt, Arabes ſcripſerunt, intelligant, eruditi ſatis perſpectum habent, omnibusq; perſpicuum euadet, ſi quæ illi blatterant, paulò diligentiùs examinent, & cur hoc aut illud inter medendum faciant ab ipſis requirant. Nam tum eos uel piſcibus magis mutos fore deprehendent, aut ſi quid dicent, conſuetudinem ſaltem, aut experientiam, quam tamen nullam omnino habent, illis obtrudent. Quaſi uerò errantium multitudo, aut diuturna conſuetudo, illorum errori patrocinari poſsit: aut ſtatim audito experientiæ nomine à nobis impetrarint, ut illis concedamus quod ſe eſſe conſecutos ſibi falſo perſuaſerũt. Quòd ſi enim quæ ad experientiam veram, quam perpetuò iactitant, requirũtur, è Galeno didiciſſent, nihil minus quàm experientiam

Medendi præcepta nõ ex Arabibus diſcenda.

tiam ſibi vendicare auderent. Quàm parum uerò tenent ea, quæ ſcripſerunt Arabes, quorum ſe æmulos eſſe gloriantur, expeditè cognoſces, ſi ut controuerſos qui in iis reperiuntur locos tibi explicent, ab ipſis poſtulaueris. Nam ibi ſenties eos plus quàm pueros fore, & non habituros quod dicant, aut reſpondeant. Neque mirum, quòd ſcilicet Arabes nunquam, uel per tranſennam tantùm inſpexerint, & quiſque ſibi ex recentioribus aliquem, cuius placita præ cæteris ſequatur, delegerit. Et cùm fontes ſuos, Arabum intelligo lacunas, non deguſtauerint, quid eſt quod in iis enarrandis eos præſtare poſſe ſperares? Sed fac quoſdam etiam abundè deguſtaſſe, quid aliud inde haurient, quàm peſtilentiſsima, & ægris certiſsimum afferentia exitium præcepta? Cùm enim quem Principis nomine dignantur, infinitis erroribus refertum fateri cogantur, quid ex aliis, qui omnia ſua ex illo ad uerbum tranſcripſerunt, haurire poſsint, quiuis coniiciet. Refertum autem eſſe Auicennam multis, & capitalibus planè erroribus nos alibi, & plerique etiam alij viri doctiſſimi ſatis demonſtrarunt, vt non ſit opus nunc illos nominatim percenſere. Vnum ſaltem in præſentia, & hunc certè omnium maximum, cæteris adiecîſſe ſatis ſit, quòd ex vnico illo quantum in reliquis ei fidendum ſit, quiuis facilè cognoſcet, & inde qualis is ſcriptor ſit, veluti leonem ex vnguibus æſtimabit. Siquidem is Fen. decima Canonis quarti tracta. primo, cap. 40. Vbi aſthmatis curationem ex profeſſo docet, Arſenicum ex aqua mellis in potu dandum eſſe manifeſtè præcipit. Nemo verò eſt è numero eorum, qui vel leuiter medicinam deguſtarit, quem lateat Arſenicum toto genere naturæ noſtræ aduerſari, adeoque præſentiſſimum eſſe uenenum, ita vt ne halitus quidem qui ex eo trito ſpirat, innoxius nobis ſit. Quotidiana quoque experientia atteſtatur perditos quoſdam homines tum ſibi, tum aliis Arſenici uſu conſciuiſſe mortem. Auicenna tamen iis nihil motus, illud bibendum in ſanando aſthmate eſſe hortatur. Vt mirum ſit hunc carnificem, medicorum paulò antè ab omnibus ferè princi-

Auicennæ immenſus error.

pem nominatum eſſe. Cùm itaque principem eiuſmodi habuerint medici, quales fuiſſe putemus, qui ſub eo ſtipendia facere uoluerunt? Non alios certè, quàm is fuit, quem hoc nomine dignati ſunt, & cuius ſingula uerba inſtar oraculorum habuerunt. Verùm non ignoramus quid pro hoc capitali errore tuendo allaturi ſint eius patroni ac defenſores. Nam, quod aliàs ſolent, ita nunc quoque in interpretem culpam transferent, atque illum locum hunc parum fideliter conuertiſſe cauſabũtur. Atqui quàm bellè illi principem ſuum excuſent, & ab errore vindicent, eiusque autoritatem aſſerant, ij quibus ſcripta eius paulò melius quàm illis patronis cognita ſunt, norunt. Hi enim ſciunt, quòd Auicenna cap. 49. Canonis ſecundi, vbi Arſenici facultates omnes percenſet, idem quod loco iam producto doceat, nempe quòd Arſenicum ex hydromelite ſiue aqua mulſa potum aſthmaticis, tuſsientibus, ſanguinemque expuentibus conferat. Vt mirum ſit illum im memorem planè fuiſſe eius, quod in eodem capite paulò ante hæc verba dixerat, nimirum omnibus Arſenicis putrefaciendi, & erodendi vim ineſſe. Si itaque erodendi facultas ineſt, cur tuſsientibus, & ſanguinem expuentibus bibẽdum exhibet? cur intro corpus cùm uenenũ ſit præſentiſsimum, aſſumendum hortatur? Non eſt igitur cur in interpretem culpa transferri poſsit, vt qui vtrunque locum optima fide transtulerit. Atqui fidem in interprete hoc loco non poſſe deſiderari hinc omnibus perſpicuum euadit, quod Meſue, qui & ipſe Mauritanus, & Auicennæ ſimia fuit, in curatione aſthmatis ad verbum, vt alia multa, hunc locum tranſſcripſerit, & perinde ac Auicenna Arſenicum cum aqua mulſa, vel melle aſthmaticis in potu exhibendum eſſe non obſcuris verbis hortatur. Quòd ſi enim ſecus in Auicennę codice ſcriptum fuiſſet, haud dubiè Meſue non iis quibus nunc legitur, ſed aliis planè uerbis in ſuos libros locum hunc retuliſſet. Vt meridiano ſole clarius ſit, interpreti non eſſe hunc errorem imputandum, ſed ipſi potius Auicennæ, quem quidam veriſsimè dixit iugulare, non curare homines. Sed demus aduerſariis, &

Obiectio diluitur.

veteris inſcitiæ propugnatoribus, Auicennæ aliorumque Arabum ſcripta uacare erroribus, quod tamen in perpetuum non docebunt, nihilominus tamen illis commodè ad faciendam medicinam vti haud poſſent, quòd ſcilicet barbarè, ineptè, ſpurcè, & fœdè quod metipſi fatentur, atque hoc nomine errata omnia in interpretes transferunt, in Latiũ traducta ſint, quodq; nullis neruis, nullis demõſtrationum legibus, ſed puris nudiſque verbis ſingula perſequantur, vt quamuis multa dicant, pauca tamen doceant. Verùm fac optimè eſſe in Latinam linguam conuerſos Arabes, tamen prodigioſum hoc & horridum ſermonis genus, quo illi uſi ſunt, eiuſmodi eſt, ut Latini ſermonis proprietatem reſpuat, neque etiamſi maximè adnitaris, tamen vt intelligas fieri non poteſt. Etſi igitur optimum interpretem nacti fuerint, tamen is Arabiſmos nunquam rectè Latina oratione exprimet. Cui rei fidem facit maximam Mahometi Alcoranus, in quo tam prodigioſa & diſtorta eſt oratio, ut hunc legens non hominem, imò ne bouem quidem, ſed Plutonem ipſum ex infernalibus tenebris boare, ac feralem edere vocem putes. Nec ſanè melior eſt Auicennę oratio, ſed immenſa quoque caligine, ac pene Cimmeriis tenebris inuoluta & obſcurata. Quæ certè cauſa eſt, vt eius ſententia multis in locis vix accipi & intelligi poſſit, vt merito ingenia ad melius doctrinæ genus aſſuefacta, iſto obſcuro ac monſtroſo plane ſermone offenſa, ab eius lectione reſiliant. Neque mirum ſane hominem hunc præ cæteris etiam Mauritanis magis balbutire, & prodigioſa oratione vti, quum conſtet illum (hoc enim qui ipſum unicè admirantur, & in deliciis habent, inter præcipuas eius laudes referunt) decimo ætatis ſuæ anno ſui Mahometi Alcoranum memoria tenuiſſe vniuerſum. Quid enim aliud ſonaret, aut quo alio ſermonis genere vteretur quàm ille, cuius lectione tantopere eſt delectatus, vt hunc dignum æſtimaret, cuius ſingula uerba ita animo infixa haberet, vt eorum obliuiſci non poſſet? Cùm igitur Arabes, & horum maximè principem Auicennam,

Arabum prodigioſum & horridum ſermonis genus.

neque mentem, neque linguam ſatis puram habuiſſe conſtet, (communiter enim fit, vt cum erroribus, & phanaticis opinionibus coniuncta ſit orationis confuſio, & deformitas) præſtat certè hos prorſus non attingere, quàm ſine iudicio in eorúdem lectione verſari. Imò, ſi quid iudico, non eſt permittendum iis, qui artem medicam addiſcunt, necdum ſibi ſolidum ex optimorum autorum lectione pararunt iudicium, vt vel leuiter attingant Arabes, quòd metuendum ſit, ne errores, quibus illorum ſcripta referta ſunt, ita imbibant, animiſque ſuis infigant, vt poſthac nulla ratione elui ac eximi poſsint. Tenaciter enim hærent, quæ rudibus annis hauriuntur, & hæc ipſa magis pertinaciter hærent, quæ deteriora ſunt. Vt enim odor quo recens teſta ſemel imbuta eſt, elui non poteſt: ita ægerrimè ea quæ à teneris, vt aiunt, vnguiculis auidè didicimus extirpantur. Nec melior eſt conditio barbarorum, & recentium medicorum, vt qui ſua omnia ex Arabibus tranſſcriſperint, adeoque ab exquiſita veterum docendi, & medendi ratione plurimum abſint. Igitur præter ſummam barbariem, quæ lectori faſtidium parit, etiam immenſus eſt deteſtandorum erratorum in eorundem ſcriptis aceruus, quæ illi ab Arabibus, perinde atque infans ex matris mammis lac vitioſum ſuxerunt, quæ ſingula lectori ſermonis impuritatem faſtidienti, & veritatem conſectanti, parum iucunda, & vtilia ſunt. Quanquàm etiam hoc hominum genus propter rerum quarundam inutilium tractationem lectori, præſertim rudi, magnas remoras obiiciat. Cùm itaque res ita comparata ſit, præſtat vt reiectis planè, & poſthabitis Arabibus, barbariſque prioris ætatis ſcriptoribus, ex Græcorum medicorum, qui ſyncere, pure, & exquiſitiſsima methodo artem tradiderunt ſcriptis, veluti lympidiſsimis fontibus, ea quæ ad medicinam faciendam neceſſaria ſunt, diſcamus. Vt enim in Arabum doctrina omnia ſunt impura, barbara, ſcabra, intricata, fœdiſsimiſque erroribus conſpurcata: ita contrà Græcorum omnia ſunt pura, terſa, nitida, politáve, aperta, nulliſque erratis contaminata. Et

Barbari ac recentiores medici.

vt

vt in confeſſo eſt apud omnes, è fontibus potius quàm lacunis eſſe bibendum, ita nulli dubium eſſe debet è Grę cis potius, quàm Arabibus medicinæ præcepta haurienda eſſe. Nihil enim habet Arabes, quod non vel ex veteribus, vel poſterioribus Græcis deſcripſerint, demptis tantùm erroribus, qui illis proprij ſunt. Verum quod dicimus, eſſe deprehendet, qui ſcripta Arabum cum Græcorum monumentis contulerit. Nam is comperiet eos omnia è Græcis etiam Galeno poſterioribus, quos magis imitati ſunt, compilaſſe, vtpote qui caſiam nigram, moſchum, nucem unguentariam, ambram, caphuram, lacham, Santala, & id genus alia veteribus indicta, longè verius & exquiſitiùs quam Arabes deſcripſerint, ita vt neque horum medicamentorum cognoſcendorum gratia Arabum ope egeamus, cùm abunde hæc ipſa Grę ci poſteriores depinxerint. Quum verò aliorum Græcorum medicorum ſcripta omnia ceu riuuli quidam ex Galeno, tanquam vberrimo fonte, promanarint, ex hoc magis quàm aliis præcepta de tuenda ac reſtituenda ſanitate petenda erunt, vtpote in quo nihil eſt perplexum, aut ſophiſticum, ſed omnia aperta, candida, & optima methodo tradita. Præ reliquis autem eius libris vnicè ad rectè curandos morbos conducunt ii, quos de medendi ratione inſcripſit. In quibus indicationes curandi perfectiſsimè docuit. Nam principio curandi rationem morbi ſimilarium & inſtrumentalium partium communis, nempe vnionis ſolutæ, libris tertio, quarto, quinto, & ſexto eius operis tradidit. Dein eius qui in ſolis ſimilaribus conſiſtit, intemperiei nimirum, medendi rationem in ſeptimo, octauo, nono, decimo, & vndecimo perſpicuè & copioſè tractauit. Quòd ſi verò quiſpiam eorum, quæ in iam dictis libris docet compendium affectat, is primùm, quem idem Galenus ſcripſit de curādi ratione ad Glauconē diligenter legat. Quo verò pacto ſymptomatis ſit proſpiciendum, in duodecimo eorū, quos de medendi ratione edidit, libro, monſtrauit. Quæ denique ad tumorum præter naturam curationem cognitu neceſſaria ſunt, ea omnia in decimotertio & decimoquarto eiuſdem operis, & altero

Ex Galeno præcepta de tuē da & re ſtituenda valetudi ne petēda

altero de curandi ratione ad Glauconem, exquiſitiſsimè oſtendit. *Aduerſus Galeni calumniatores.* Etſi autem non deſint hodie qui hos libros calumniari ac ſugillare audeant, tamen ſi quæ illi aduerſus hanc methodum afferunt, diligenter expendas, nihil aliud, quàm quòd ille in iis libris docuit, eos afferre deprehendes: niſi quòd ſophiſtica quædam admiſcent, quibus illius ordinem, ſi Diis placet, lectori ſuſpectum reddere conantur. Non ſolùm verò Galenus curandi indicationes docere contentus fuit, ſed etiam præſidia, quibus morbi abiguntur, multis in libris monſtrauit. Nam etſi obiter præſidia illa in medendi libris attigerit, pleniſsimè tamen eadem in libris, quos de ſimplicium medica. facultatibus, & de compoſitione medicamentorum tum generalium, tum localium inſcripſit, edocuit, ita vt nihil ab eo quod ad hanc rem rectè intelligendam facit, requirere poſsis. Galeno tamen ſi quis adiungat Paulum, Aetium, Actuarium, & Alexandrum Trallianum, non eſt cur nobis reprehendendus veniat, cùm in iis nonnulla, quæ illi ex Galeni libris, iniuria temporum amiſsis, tranſcripſerunt, inueniet. Non eſt etiam contemnendus Nicolaus Myrepſus, quem nos Latio donauimus. Nam is multum ad componenda medicamenta momenti afferet. Iam dicendi finem faciam, quòd vniuerſę medicinę capita quàm potui breuiſsimè & perſpicuè quinque iis libris perſtrinxerim, & aditũ quendam ad rectè legenda & cognoſcenda veterum ſcripta parauerim.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

F I N I S.

Pagina 425. verſ. 2. leg. Κυνώδης

Ego fr. Aurelius Cosmus ser. ord. pred. ac Lector sacre Theologie Viti locum tenens, in q[uo] nil inueni contra fidem aut bonos mores [illegible] Iulij 1570
fr. Aurelius q[ui] s[upra] manu propria

Remedium ad Catarrum.
Probatissimum:

℞. mannæ electæ ℥. 1
Turbit optimi, et gummosi
Agarici optimi, et electi } an ʒ. 1
Rabarbari boni
Spicæ, tincriberis, salis gemmæ
ana g. v. Mirabulanorum Chebulorum
Indorum
Citrinorum } an ℈ iiij
specierum diadraganti frig. ʒ. 1ß
epitimi ʒ. 5. specierum hieræ
f. gal. ʒ. vi.
Pulverizentur omnia subtilissime, et
cum succi ros. fiant pillulæ
ad formam grani ciceris, de
quibus sumat unam æger tertia
quaque die in ingressu lecti.

Julius S.

Si dipinga un Albero
col motto
Apparto mostrarammi altro splēdo

si dipinga il foco sotto la Cenere coperto
col motto
Intus vehementur ignis.